การกลับมาแห่งศีลธรรม

www.buddhadassa.in.th

การกลับมาแห่งศีลธรรม

คำบรรยายประจำวันเสาร์

ที่ลานหินโค้ง ณ สวนโมกขพลาราม ไชยา

ภาคมาฆบูชา ๒๕๑๙

ของ

พุทธทาสภิกขุ

ธรรมทานมูลนิธิ

จัดพิมพ์ด้วยทุนของผู้บริจาคตั้งไว้ทาง “สวนอุศมมูลนิธิ” เป็นอันดับที่สี่แห่งทุนนี้

เป็นการพิมพ์ครั้งแรก ของหนังสือ ธรรมโฆษณ์ อันดับ ๑๘ ก.

บนพื้นแถมสีแดง จำนวน ๑.๕๐๐ ฉบับ พ.ศ. ๒๕๒๑

(ลิขสิทธิ์ไม่สงวนสำหรับการพิมพ์แจกเป็นธรรมทาน สงวนเฉพาะการพิมพ์จำหน่าย)

www.buddhadassa.in.th

www.buddhadassa.in.th

ไม้กางเขตราม, โรน

อนุโมทนา.

ข้าพเจ้าขออนุโมทนา ในกุศลที่สังคมสมมุติ-นี้ พยายามให้คณะร่วมมือ แก่ "กิจกรรมธรรมโฆษณ์" ของสำนักไม้กางเขตราม โดยการแสวงหาทุน ในการฟิมพ์หนังสือ ชุด ธรรมโฆษณ์นี้ ตาก ทานย์ดี, ผู้บริจาคจะปลอย และหาทุนหมุนเวียน สำหรับหนังสือส่วนที่จัดลำหน่าย ในลักษณะ เก็กุศลเป็นกำไร เพื่อความแพร่หลาย ของการศึกษาธรรม ที่ส่งเสริม การกลับมาแห่งศีล-ธรรม อย่างนี้ไป และโดยเร็ว. และคอยบันทึกไว้ด้วย ว่า ในการก่อสร้าง "กระท่อมธรรมโฆษณ์" นั้นในบริเวณ สวนอุดม มูลนิธิ ครั้งนี้ ได้มีการฟิมพ์หนังสือ ชื่อ "การกลับมาแห่งศีลธรรม" และ "ธรรมสัจจสงเคราะห์" นี้ เป็นการประเดิมเริ่มแรก ซึ่งหวังว่า จะเป็นการกระ-ทำที่มีผู้สืบเอาเป็นตัวอย่าง สืบไป.

สังคมสมัยนี้ เป็นสังคมที่กำลังขาดศีลธรรม ขั้นขั้นทุกที จนอาจกล่าวได้ว่า ศีลธรรมเป็นสิ่งที่หาได้ยาก แม้เพียงเพื่อ ทำยาหยอดตา; หรือให้สังคม เต็มไปด้วยอาชญากรรม ชนิดที่ไม่เคยมีกันมาว่า อาจจะมีขึ้นรูปแบบเช่นนี้. แต่แล้วในที่สุด ผู้แก้ปัญหาของสังคม มองเห็นเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

www.buddhadassa.in.th

ไปเสียหมด โดยไม่เห็นเป็นปัญหาทางศีลธรรมเลย; เพราะทางศีลธรรมจึงทรุดลงไป ทวีคูณเป็นทวีคูณลงเรื่อย, สังคมก็ย่อมจะดิ่งลงสู่วิกฤติกาลเป็นธรรมดา; ทางแก้ปัญหาต่างๆ แม้ทางเศรษฐกิจเป็นต้น ก็มีลักษณะเหมือน "เลียปูใส่กระดัง" อยู่ตลอดไป ทั่วทั้งโลก.

โลกทุกวันนี้ ถ้าแต่ละประเทศมีกระทรวงศีลธรรม ที่ตั้งขึ้นเป็นกระทรวงสูงสุด สำหรับควบคุมกระทรวงทั้งหลาย ทุกกระทรวง ให้ดำเนินงานต่างๆ ไปอย่างมีศีลธรรม ทั้งฝ่ายเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล และฝ่ายประชาชน โดยสมบูรณ์แล้ว, ปัญหาต่างๆ ก็จะหมดไป รวมทั้งอาชญากรรมต่างๆ ซึ่งเป็นผลมาจากปัญหาเหล่านั้น ทั้งสิ้นด้วย เราก็จะมีโลกที่มีสันติภาพรอบด้านได้ ตามความมุ่งหมาย. มีคนบอกว่า ทรัพยากรต่างมีแต่สำหรับจะให้คนเขาใช้ แต่ข้าพเจ้าบอกว่าข้าพเจ้าเต็มใจ แม้ว่าจะเป็นเช่นนั้น ตัวยังหวังทรัพยากลับมาเหนือศีลธรรมอยู่เท่านั้น.

หวังว่า กิจกรรมธรรมโฆษณ์ จะช่วยให้ความหวังนั้น กลายเป็นความจริงขึ้นมา ไม่มากก็น้อย ไม่เร็วก็ช้า, ถึงขอนไม้หนาด้วย ต่อท่อนทั้งหลายที่ได้ให้ความร่วมมือในกิจกรรมธรรมโฆษณ์นี้ หวังทุกคน ฯ

พุทธทาส อินทปัญโญ

โรงพยาบาล, โรงแรม
๑๐ เมษ ๒๑

www.buddhadassa.in.th

คำปรารภ

ในการสร้างหนังสือชุดธรรมโฆษณ์ขึ้นไว้ในพระพุทธศาสนา

"การกลับมาแห่งศีลธรรม" นี้ เป็นหนังสือชุดธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส อันดับที่ ๑๘ ก บนพื้นแถบสีแดง เป็นคำบรรยายเกี่ยวกับการส่งเสริมศีลธรรม ลำดับสาม ต่อจากลำดับที่ตีพิมพ์ไปแล้ว คือ ศีลธรรมกับมนุษยโลก และอริยศีลธรรม. หมวดศีลธรรมนี้กำลังอยู่ในระหว่างจัดพิมพ์ลำดับต่อไปอีก ๓ เล่ม ได้แก่ *ธรรมะกับการเมือง, เยาวชนกับศีลธรรม*, **และ** *เมื่อธรรมครองโลก.*

ผู้เป็นทานบดีบริจาคเงินค่าใช้จ่ายในการพิมพ์ "การกลับมาแห่งศีลธรรม" คือ นางนวล เจริญกุล และลูกหลาน ญาติมิตร มุ่งหมายอุทิศส่วนกุศลถึง นายนิธรรม เจริญกุล ผู้วายชนม์ไปแล้ว.

ส่วนการดำเนินงานจัดพิมพ์ แจกจ่าย จำหน่าย คงจัดตามหลักของธรรม-ทานมูลนิธิซึ่งสวนอุศมมูลนิธิได้ร่วมมือดำเนินการมาโดยลำดับ. หากมีการบริจาคเพิ่มเติม หรือมีรายได้จากการจำหน่ายหนังสือนี้ "ในราคาที่เอากุศลเป็นกำไร" ก็จักได้รวบรวมสมทบทุนไว้สำหรับจัดพิมพ์หนังสือชุดธรรมโฆษณ์ของพุทธทาส เล่มอื่น ๆ ต่อไปอีก. (การจัดจ่ายและคุ้มครองเงินยอดสร้างหนังสือชุดธรรมโฆษณ์จะดูรายละเอียดได้จากหนังสือ "สวนอุศม" แต่ละเล่ม ในภาคแถลงการณ์)

คุณค่าของคำบรรยายชุด "**การกลับมาแห่งศีลธรรม**" นี้ จะชี้แนวทางให้แต่ละชีวิต, สังคมแต่ละสังคม, สามารถพบสันติภาวะได้แน่นอน ซึ่งมีหนทางอยู่ทางเดียว

www.buddhadassa.in.th

คือต้องช่วยกัน ชวนกันทุกคน ให้เห็นคุณค่าแห่งสัจจธรรม กระทั่งเห็น และใช้ธรรมสัจจะอันสอดคล้องต้องกันว่า "*ทุกชีวิต เป็นเพื่อร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น* ": แล้วตั้งความเพียร "ถอยหลังเข้าคลอง" เข้าสู่แนวปฏิบัติอันถูกต้องของศีลธรรม โดยลำดับ ทุกเพศ ทุกวัย ทุกหน้าที่ ของแต่ละชีวิต, เริ่มด้วย การบังคับกระแสแห่งความรู้สึก เป็นต้น ตามคลองแห่งธรรม: แล้วสันติสุขจะเป็นที่หวังได้.

เพื่อเรียกร้องให้ *"ศีลธรรมกลับมา"* **จึงสมควรที่จะได้ชวนกันศึกษาพิจารณา** คำบรรยายเรื่อง "**การกลับมาแห่งศีลธรรม**" นี้ เพื่อเป็นเครื่องแนะนำตน หรือแนะนำ**ผู้อื่น ให้หันมา "ถอยหลังเข้าคลองธรรม" เพื่อความอยู่สันติของ ชาติ ศาสนา พระ-มหากษัตริย์ คู่ประเทศไทย.**

สวนอุศมมูลนิธิ
๗๗ หมู่ ๖ ต.หนองบอน
ถนนสุขุมวิท ซอย ๑๐๓
อ.พระโขนง ก.ท. ๑๑

www.buddhadassa.in.th

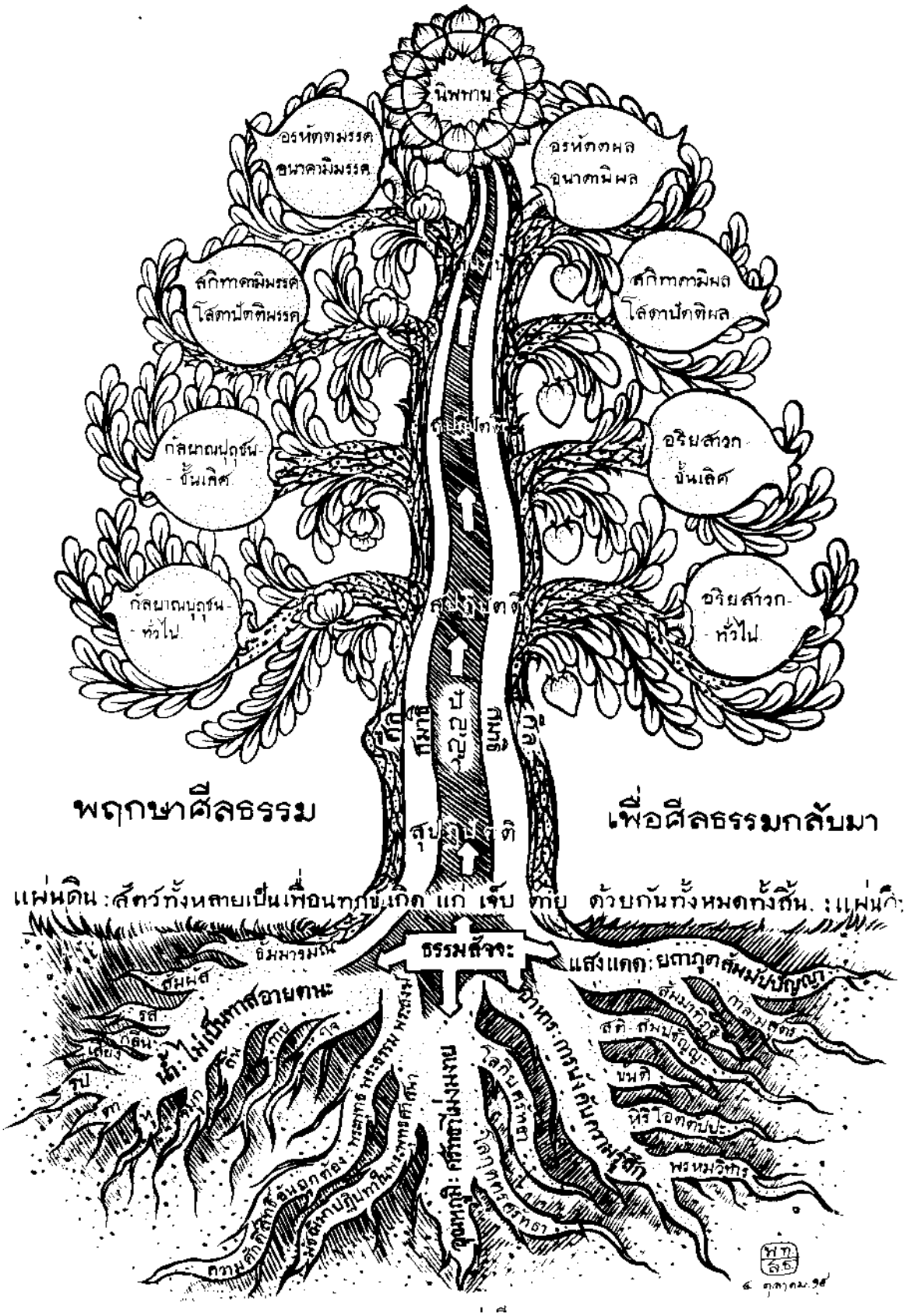

ภาพพฤกษาแห่งศีลธรรม

มีคำอธิบายอยู่ที่ หน้า ๗๘, ๙๙, ๑๓๓, ๑๔๒, ๑๗๗, ๒๕๖, ๓๓๑, ๓๓๔, ๓๕๘ – ๓๖๘, ๔๑๔, ๔๒๓ – ๔๒๖, ๔๓๑, ๔๖๔, ๔๗๓, ๔๘๖, ๔๘๘, ๔๙๙, ๕๓๐, ๕๓๖, ๕๓๗, ๕๔๔

www.buddhadassa.in.th

ภาพต้นไม้พิษ

มีคำอธิบายอยู่ที่ หน้า ๔๒๐, ๔๒๑, ๔๒๒, ๔๒๗

www.buddhadassa.in.th

สารบาญ
การกลับมาแห่งศีลธรรม

๑. ศีลธรรมคืออะไร

[เมื่อกล่าวโดยทางภาษาและรูปแบบ] หน้า. ๑

๒. ศีลธรรมคืออะไร (ต่อ)

[เมื่อกล่าวโดยค่านิยม] ๓๕

๓. ศีลธรรมคืออะไร (ต่อ)

[เมื่อกล่าวโดยข้อควรสังเกต โดยอุปมา ฯลฯ] ๗๑

๔. รากฐานของศีลธรรมอันดับหนึ่ง

[ความรู้สึกเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย : แผ่นดิน] ๑๒๑

๕. รากฐานของศีลธรรมอันดับสอง

[ความไม่เป็นทาสของอายตนะ : น้ำ] ๑๕๙

๖. รากฐานของศีลธรรมอันดับสาม

[การบังคับกระแสแห่งความรู้สึก : อาหาร] ๒๐๓

๗. รากฐานของศีลธรรมอันดับสี่

[ยถาภูตสัมมัปปัญญา : แสงสว่าง] ๒๔๗

๘. รากฐานของศีลธรรมอันดับห้า

[สัทธาปสันนา : อุณหภูมิ] ๒๙๗

๙. ต้นลำแห่งศีลธรรม

[สุปฏิปัตติ] ๓๔๕

๑๐. ใบ ดอก ผล ของศีลธรรม

[มรรค ผล นิพพาน] ๔๐๕

๑๑. การทำความเจริญงอกงามของศีลธรรม

[ปลูก ฝัง รักษา ออกผล แพร่พันธุ์] ๔๕๕

๑๒. การถอยหลังเข้าคลอง

[ปัญหาศีลธรรมยุคปัจจุบัน] ๕๐๙

ภาคผนวก

ระดมธรรม ๕๖๕

โปรดดูสารบาญละเอียดในหน้าต่อไป

www.buddhadassa.in.th

สารบาญละเอียด
การกลับมาแห่งศีลธรรม

๑. ศีลธรรมคืออะไร

[เมื่อกล่าวโดยทางภาษาและรูปแบบ]

ภาคมาฆบูชา ๒๕๑๙ นี้จะบรรยายพร้อมทั้งมีการทดสอบความรู้ หน้า
ที่ได้ฟังกันมาแล้ว ๑
จะพูดถึงเรื่องศีลธรรม ว่าเป็นสิ่งที่ควรกลับมา ๒
หมวดที่ ๑ พิจารณาข้อ ๑ ศีลธรรม ในแง่ของภาษาชาวบ้าน ๓-๖
ในแง่ของภาษาศาสนา ๖-๗
ในแง่ของภาษาบาลี ๓ นัยะ ๘-๑๑
ข้อ ๒ ศีลธรรมที่แสดงผลในสิ่งที่ไม่มีชีวิต ๑๒
ข้อ ๓ ศีลธรรมที่แสดงผลในสิ่งที่มีชีวิต ๑๒-๑๓
ข้อ ๔ ศีลธรรมที่แสดงผล ที่สภาพของจิต ๑๔
หมวดที่ ๒ ศีลธรรมในแง่ของรูปแบบ ๑๕
ข้อที่ ๑ ศีลธรรมในรูปแบบของปรัชญา ๑๖-๑๙
ข้อที่ ๒ ศีลธรรมในรูปแบบของศาสนา ๑๙-๒๕
ข้อที่ ๓ ศีลธรรมในรูปแบบของสังคมศาสตร์ ๒๕-๒๘
ข้อที่ ๔ ศีลธรรมในรูปแบบของกฎธรรมชาติ ๒๙-๓๔

๒. ศีลธรรมคืออะไร (ต่อ)

[เมื่อกล่าวโดยค่านิยม]

คำปรารภและทบทวน ๓๕-๔๒
หมวดที่ ๓ ว่าด้วยค่านิยมของศีลธรรม ๔๒

www.buddhadassa.in.th

ส่วนที่ ๑ ศีลธรรมเมื่อมองดูที่ปัจเจกชน ๔๓
หัวข้อที่ ๑ คุณค่าของศีลธรรมที่มีอยู่ในรูปกรรมพันธุ์ ๔๓
ความมีเนื้อแห่งศีลธรรมในสายเลือด ๔๔-๔๕
การเลือกและบำรุงพันธุ์ ๔๖-๔๙
การแวดล้อมด้วยการอบรม ๔๙–๕๐
หัวข้อที่ ๒ คุณค่าที่แสดงออกมาให้เห็นชัด ๕๑–๕๒
สิ่งแวดล้อมสามารถเปลี่ยนแปลงกรรมพันธุ์ ๕๒-๕๕
การต้อนรับและพัฒนากรรมพันธุ์ ๕๕-๕๖
หัวข้อที่ ๓ คุณค่าทางศีลธรรม ที่มนุษย์จะต้องมี ๕๖
การพัฒนาทารกให้มีศีลธรรมทุกอิริยาบถ ๕๗-๕๙
ส่วนที่ ๒ ค่านิยมของศีลธรรมที่จะมองดูจากสังคม ๕๙-๖๙

๓. **<u>ศีลธรรมคืออะไร</u>** (ต่อ)

[เมื่อกล่าวโดยข้อควรสังเกต โดยอุปมา ฯลฯ]

คำปรารภและทบทวน ๗๑-๗๖
หมวดที่ ๔ ว่าด้วยข้อควรสังเกตเกี่ยวกับศีลธรรม
หัวข้อที่ ๑ : โดยอุปมาศีลธรรมกับรูปโครงของต้นไม้ ๗๗-๘๒
ก. อุปมาของรากโคน : อุดมคติที่ถูกต้อง ๘๒-๙๒
ข. อุปมาต้น-กิ่ง : ความประพฤติการกระทำถูกต้อง ๙๓-๙๔
ค. อุปมาของใบ-ดอก-ผล : ผลที่ออกมาถูกต้อง ๙๕-๙๙
หัวข้อที่ ๒ : ความถูกต้องและความผิดพลาด ๙๙-๑๐๑
ข้อที่ ๑ มีการศึกษาถูกต้อง ๑๐๒-๑๐๕
ข้อที่ ๒ มีมนุษย์ดำรงชีพอย่างถูกต้องตามความหมายแห่งมนุษย์หรือไม่ ๑๐๕-๑๐๙
ข้อที่ ๓ การช่วยเหลือร่วมมือกันและกันในโลกนี้ ถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ๑๑๐-๑๑๔

www.buddhadassa.in.th

หัวข้อที่ ๓ : โลกกำลังเสื่อมศีลธรรม ๑๑๔-๑๑๕
การแสดงออกทางวัตถุ ๑๑๖
การแสดงออกทางร่างกาย ๑๑๖-๑๑๘
การแสดงออกทางจิตใจ ๑๑๙-๑๒๐

๔. <u>รากฐานของศีลธรรมอันดับหนึ่ง</u>

[ความรู้สึกเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย : แผ่นดิน]

ทบทวนคำปรารภการกลับมาแห่งศีลธรรม ๑๒๑-๑๒๙
พูดถึงรากฐานแห่งศีลธรรม จะดูความจำเป็นที่ต้องมีศีลธรรมก่อน ๑๒๙-๑๓๐
เปรียบเทียบรากฐานของศีลธรรมกับต้นไม้ ๑๓๐-๑๓๗
ปัจจัยสำคัญอย่างน้อย ๕ ประการ ๑๓๗-๑๔๕
ความสำคัญของรากฐานอันดับหนึ่ง (แผ่นดิน) ๑๔๕-๑๕๖
ขอให้ทำบุญที่ยิ่งกว่าสร้างโบสถ์ ๑๐ หลัง ๑๕๖-๑๕๘

๕. <u>รากฐานของศีลธรรมอันดับสอง</u>

[ความไม่เป็นทาสของอายตนะ : น้ำ]

ทบทวนคำปรารภการกลับมาแห่งศีลธรรม ๑๕๙-๑๗๔
พิจารณาเปรียบเทียบรากฐานของศีลธรรมกับน้ำ ๑๗๔-๑๗๗
ความไม่เป็นทาสของอายตนะเปรียบได้กับน้ำ ๑๗๗-๑๘๖
ความเป็นทาสของอายตนะระดับโลก ๑๘๖-๑๘๘
คนครึ่งโลกเป็นทาสของความโกรธ และอบายมุข
เพราะผลประโยชน์ขัดกัน ยอมกันไม่ได้ จึงฆ่ากัน ๑๘๙-๑๙๓
ถ้าไม่เป็นทาสของอายตนะแล้ว โมหะจะไม่เกิดขึ้น ๑๙๓-๑๙๔

www.buddhadassa.in.th

เป็นทาสของอายตนะนั้น พูดง่าย ๆ ว่า เป็นทาสของความอร่อย ๑๙๔-๒๐๐
ต้องรู้จักน้ำก็คือ การบังคับอายตนะได้ จะรดศีลธรรมให้สดชื่น ๒๐๑

๖. <u>รากฐานของศีลธรรมอันดับสาม</u>

[การบังคับกระแสแห่งความรู้สึก : อาหาร]

ทบทวนคำปรารภการกลับมาแห่งศีลธรรม ๒๐๔-๒๐๗
รากฐานของศีลธรรมประเภทนี้เปรียบเท่ากับอาหารของต้นไม้ ๒๐๗-๒๑๐
โลกกำลังขาดคุณธรรมข้อ "การบังคับความรู้สึก" ๒๑๐-๒๑๖
ต้องศึกษาให้เข้าใจเรื่องของเวทนาก่อให้รู้สึกต่อ ๆ ไป ๒๑๖-๒๒๐
พิจารณาดูโทษของการไม่บังคับความรู้สึก ๒๒๐-๒๒๔
สังคมปัจจุบันไม่เห็นความสำคัญของการบังคับความรู้สึก ๒๒๕
จะบังคับความรู้สึก ต้องอบรมให้รู้จักกลัวบาป ๒๒๖-๒๒๗
และต้องไม่เป็นทาสของอายตนะ ๒๒๘-๒๓๐
เดี๋ยวนี้คนนิยม "การไม่บังคับความรู้สึก ๒๓๐
การบังคับความรู้สึกต้องระวังไม่ให้เกิด, ถ้าเกิดก็ไม่ให้ลุกลาม ๒๓๐-๒๓๑
ต้องใช้ธรรมะข้อ สติสัมปชัญญะ ทุกกรณี ๒๓๒
คนไม่บังคับความรู้สึกเพราะขาดสติ ๒๓๓
ทุกศาสนามุ่งหมายสอน การบังคับความรู้สึกหรือไม่ ๒๓๔-๒๔๐
พิจารณากันดูว่า เรากำลังขาดการบังคับความรู้สึกหรือไม่ ๒๔๐-๒๔๓
ศาสนาก็จะวินาศเพราะการไม่บังคับความรู้สึกของภิกษุสามเณร ๒๔๓-๒๔๕

๗. <u>รากฐานของศีลธรรมอันดับสี่</u>

[ยถาภูตสัมมัปปัญญา : แสงสว่าง]

คำปรารภและทบทวน ๒๔๘-๒๕๒
แสงสว่างเป็นสิ่งจำเป็นแก่การตั้งต้นของชีวิต ๒๕๓-๒๕๖

www.buddhadassa.in.th

แสงสว่างสำหรับส่องแสงให้พฤกษาศีลธรรม ได้แก่ปัญญา ๒๕๖-๒๖๐
ต้นไม้ธรรมดาต้องการแสงแดด, ต้นไม้ศีลธรรมใช้ปัญญา ๒๖๑
ปัญญาอันถูกต้อง เรียกว่า ยถาภูตสัมมัปปัญญา ๒๖๒-๒๖๓
ยถาภูตสัมมัปปัญญานี้ไม่มีโทษ ดังหลักกาลามสูตร ๒๖๔-๒๗๖
สัมมาทิฏฐิ-ความเห็นถูกต้อง ก็อย่างเดียวกับ ยถาภูตสัมมัปปัญญา ๒๗๗-๒๗๘
ถ้ามีความเห็นถูกต้องในเรื่องตัวตนมี หรือไม่มี ก็จะปฏิบัติไม่ผิด ๒๗๙-๒๘๒
รู้ถูกต้องในเรื่องกรรม จะป้องกันโมหะได้ ๒๘๓-๒๘๕
พึงเข้าใจว่า ดี-ชั่ว,บุญ-บาป,สุข-ทุกข์ เป็นเพียงสักว่า อิทัปปัจจยตา ๒๘๖-๒๘๘
และรู้ว่า ทุกสิ่งว่างจากตัวตน เป็นสุญญตา ๒๘๘-๒๘๙
มีสัมมาทิฏฐิสูงขึ้น จะส่งเสริมศีลธรรมถึงขั้นนิพพาน ๒๙๐-๒๙๑
แสงสว้างที่ต้นไม้ศีลธรรมต้องการคือ ยถาภูตสัมมปปัญญา ๒๙๒-๒๙๓
การสอนต้องให้สมแก่วัย และให้รู้เรื่อง สุญญตา อนัตตา
อิทัปปัจจยตา ไว้บ้าง ๒๙๔-๒๙๕

๘. <u>รากฐานของศีลธรรมอันดับห้า</u>

[สัทธาปสันนา : อุณหภูมิ]

ทบทวนการบรรยายครั้งที่แล้วมา ๒๙๗-๓๓๐
รากฐานที่ ๕ ของต้นไม้คือ อุณหภูมิ, ทางธรรมคือ สัทธาปสันนา ๓๓๑-๓๓๔
คนมีการศึกษาน้อย มักมีศรัทธาที่งมงาย ๓๓๔-๓๓๗
พุทธบริษัทถือพระรัตนตรัยด้วยศรัทธาก็ยังดี ๓๓๗
แต่ถ้าเข้าใจผิด จะกลายเป็นศักดิ์สิทธิ์อย่างงมงาย ๓๓๘-๓๔๐
ถ้าศรัทธาประกอบด้วยปัญญา โลภะ โทสะ โมหะ ครอบไม่ได้ ๓๔๐-๓๔๓
ต้นไม้ศีลธรรมมีปัจจัยสำคัญที่รากโคน ต้องอาศัย น้ำ
อาหาร แสงสว่าง อุณหภูมิ ที่พอดี ๓๔๓-๓๔๔

www.buddhadassa.in.th

๙. ต้นลำแห่งศีลธรรม

[สุปฏิปัตติ]

ทบทวนข้อความครั้งที่แล้วมา ๓๔๖-๓๕๘

ต้นไม้ศีลธรรม รากคืออุดมคติที่ถูกต้อง ต้นลำคือการปฏิบัติที่ถูกต้อง,

ดอกผลคือสันติสุข ๓๕๘-๓๖๕

ความถูกต้องชั้นแรกคือ ศีลขันธ์ ๓๖๖

ความถูกต้องชั้น ๒-๓ คือสมาธิขันธ์ ปัญญาขันธ์ ๓๖๗

ต้นพฤกษาศีลธรรมนี้ลำต้นก็คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ๓๖๘

เปรียบเทียบความปรกติกับความถูกต้อง ว่าแยกกันไม่ได้ ๓๖๙-๓๗๑

มีรากฐานของศีลธรรมแล้ว จะไม่ทำผิดในส่วนศีลธรรม ๓๗๒-๓๗๕

ถ้าไม่เป็นทาสของอายตนะ ก็จะไม่ล่วงศีล ๓๗๖

เด็กๆ หรือคนสมัยใหม่ไม่ชอบศาสนา หรือศีล; ต้องช่วยกันแก้ไข ๓๗๗-๓๗๙

แม้ทางสมาธิก็ต้องแก้ไขเพราะยังมีคนไม่ชอบ ไม่เห็นประโยชน์ ๓๘๐-๓๘๔

ต้องชี้ให้เห็นประโยชน์ชั้นต้นว่า สมาธิช่วยให้จิตไม่ฟุ้งซ่าน ๓๘๔

จิตแจ่มใส ไม่มีนิวรณ์ทั้ง ๕ ประการ แล้วมีประโยชน์มาก ๓๘๕-๓๘๗

ปัญญาเป็นลำต้นของศีลธรรมขั้นสุดท้าย ๓๘๗

ปัญญามีทั้งธรรมดา เฉโก และยถาภูตสัมมัปปัญญา ๓๘๘-๓๘๙

การศึกษาของมนุษย์ในโลกปัจจุบัน ก็เป็นปัญญาชนิดส่งเสริมกิเลส ๓๙๐

ภาระตกหนักในการศึกษาเช่นนี้ เรียกว่า กรรมแห่งวัฏฏะ ๓๙๑

ปัญญาของพวกนักการเมืองเป็นชนิดเฉโก ๓๙๒

ปัญญาอย่างบริสุทธิ์ใจ ก็เป็นเพียงโลกิยปัญญา ๓๙๓

ปัญญาที่เกิดทีละน้อยตามควรแก่อัตภาพเรียกยถาภูตสัมมัปปัญญา ๓๙๓-๓๙๔

ควรจะชี้ให้คนสมัยนี้รู้จักปัญญาที่แก้ความทุกข์ได้ ๓๙๕

www.buddhadassa.in.th

ศีล สมาธิ ปัญญา จะต้องมีอยู่พร้อมกัน ๓๙๕-๓๙๙
ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นต้นลำของศีลธรรม ที่แยกกันไม่ได้ ๔๐๐
ให้รู้จักคำจำกัดความของคำว่า "ความรู้ถูกต้อง" ๔๐๐-๔๐๓

๑๐. ใบ ดอก ผล ของศีลธรรม

[มรรค ผล นิพพาน]

ทบทวนคำบรรยายครั้งที่แล้วมา ๔๐๖-๔๑๔
ประโยชน์ชั้นสำคัญจากต้องไม้ศีลธรรมควรเป็น มรรค ผล นิพพาน ๔๑๕-๔๑๗
ปัญหาหนักอยู่ที่ว่ามนุษย์แต่ละคนไม่หวังมรรถ ผล นิพพาน ๔๑๘-๔๑๙
เพราะไม่ต้องการผลแห่งต้นไม้ศีลธรรมจึงไปปลูกต้นไม้พิษ ๔๒๐
ต้นไม้พิษเป็นภาพปริศนาธรรมของโบราณ แสดงถึงความคิดนึก
ที่เป็นบาปธรรม ๔๒๐-๔๒๒
(ดูภาพประกอบ)
ต้นไม้ธรรมดามีส่วนสัมพันธ์กันตั้งแต่ราก โคน ถึงยอด ๔๒๓-๔๒๔
ต้นไม้ศีลธรรมก็มีความสัมพันธ์กันตั้งแต่รากถึงยอด ๔๒๕-๔๒๖
สรุปความสัมพันธ์ของศีลธรรมได้แก่ ความรู้-การกระทำ-ผล ๔๒๗
อุดมคติเป็นความรู้เริ่มต้น ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นการกระทำ ๔๒๘
ต่อจากการกระทำจึงเป็นมรรค ผล นิพพาน ๔๒๙
คำอธิบายแทรกเกี่ยวกับญาณ ซึ่งเกิดจากศีล สมาธิ ปัญญา ๔๒๙-๔๓๑
มรรค ผล นิพพาน นี้ ในเรื่องทั่วไปก็ใช้ได้ ๔๓๒-๔๓๕
ฝ่ายโลกุตตรธรรมก็มีมรรค ผล นิพพาน ชั้นสูงขึ้นไป ๔๓๖
คำว่า "มรรค" หมายถึงหนทาง ๔๓๗
เมื่อใช้ในภาษาธรรม มรรคหมายถึง การประพฤติปฏิบัติ ๔๓๘

www.buddhadassa.in.th

ทางอันประเสริฐ เรียกมัชฌิมาปฏิปทาคือ อัฏฐังคิกมรรค ๔๓๙-๔๔๑
มรรคในต้นไม้ศีลธรรมหมายถึงมรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ ๔๔๑-๔๔๒
การปฏิบัติถึงกระแสพระนิพพานมี ๙ ทาง ๔๔๓-๔๔๗
แต่ "มรรค" ของผู้ครองเรือนก็เดินทางให้ถูกต้องไปโดยลำดับ ๔๔๗
ปฏิบัติได้เพียงไร ผลก็เกิดขึ้นเพียงนั้น ๔๔๘
คำ "นิพพาน" แปลว่าเย็นในทุกกรณี ๔๔๘-๔๕๑
ทุกศาสนามุ่งหมายความเย็นสงบ, ความหมดปัญหา ๔๕๒-๔๕๓
จุดยอดของต้นไม้แห่งศีลธรรมคือ "ความหมดปัญญาทั้งปวง" ๔๕๔

๑๑. การทำความเจริญงอกงามของศีลธรรม

[ปลูกฝัง รักษา ออกผลแพร่พันธุ์]

ทบทวนข้อความครั้งที่แล้วมา ๔๕๕-๔๖๒
การบรรยายครั้งนี้จะพูดถึงการกระทำความเจริญงอกงามของศีลธรรม ๔๖๒-๔๖๔
ทบทวนถึงรากฐานที่ ๑ ที่เปรียบด้วยแผ่นดิน ๔๖๔
ต้องยอมรับธรรมสัจจะที่ว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิดแก่เจ็บตาย ๔๖๕
ประโยชน์ของผู้อื่นสำคัญกว่าประโยชน์ของเรา จึงต้องเริ่มต้น
อบรมศีลธรรม อบรมศีลธรรมโดยลำดับตั้งแต่พ่อแม่กระทั่งลูกเกิด ๔๖๖-๔๗๐
ถึงวัยประกอบอาชีพจนเป็นผู้เฒ่า ต้องให้มีศีลธรรม ๔๗๑-๔๗๓
รากฐานที่ ๒ เปรียบด้วยน้ำสำหรับต้นไม้ ต้องอบรมไม่เป็นทาส-
อายตนะ เริ่มด้วยเว้นอบายมุข ๖ โดยรู้โทษของมัน ๔๗๓-๔๘๔
คนโดยมากเป็นทาสของอายตนะ ทั้งฝ่ายต่ำฝ่ายสูงจึงร้อน ๔๘๖
รากฐานที่ ๓ เปรียบด้วยปุ๋ย คือต้องมีการบังคับจิต ๔๘๖
การบวชตามประเพณี เป็นการฝึกบังคับจิตที่ดี ๔๘๗-๔๘๙
รากฐานที่ ๔ เปรียบด้วยแสงสว่างคือยถาภูตสัมมัปปัญญา ๔๘๙-๔๙๒

www.buddhadassa.in.th

เพราะไม่มีปัญญาอันถูกต้องย่อมเกิดความเสียหายร้ายแรง มีตัวอย่างมาก ๔๙๒-๔๙๕
ถ้ามีปัญญาถูกต้องจะขจัดความงมงายเสียได้ ๔๙๕-๔๙๗
รากฐานที่ ๕ เปรียบกับอุณหภูมิ คือศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา ๔๙๗-๔๙๘
ศรัทธาที่งมงายเป็นอันตรายถึงกับทำลายศาสนา ๔๙๙-๕๐๑
พุทธบริษัทควรปฏิบัติให้ตรงคำว่า "พุทธ" ผู้ตื่น ๕๐๑-๕๐๔
ต้องมีศรัทธาในองค์มรรคให้ถูกต้อง ๕๐๔-๕๐๖
ต้องใช้สัมมาทิฏฐิ, ยถาภูตสัมมัปปัญญา ช่วยแก้ปัญหา ๕๐๗-๕๐๘

๑๒. <u>การถอยหลังเข้าคลอง</u>

[ปัญหาศีลธรรมยุคปัจจุบัน]

วิธีการและความหมายแห่งการถอยหลังเข้าคลอง ๕๑๐-๕๒๒
ประการที่ ๑ ต้องมีค่านิยมที่ถูกต้อง ๕๒๓-๕๒๖
ประการที่ ๒ มีหลักตายตัวสำหรับปฏิบัติ ๕๒๗-๕๒๙
ประการที่ ๓ มีรสนิยมอันถูกต้อง ๕๒๙-๕๓๑
การกลับมาแห่งศีลธรรมก็คือการถอยหลังเข้าคลองแห่งความถูกต้อง ๕๓๒-๕๓๓
การกลับมาแห่งศีลธรรมต้องต่อสู้อย่างสงบ ๕๓๔-๕๓๕
ชี้ชวนกันให้เห็นชัดว่า "สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย" ๕๓๖-๕๓๘
ส่วนลำต้นของศีลธรรมคือ ศีล สมาธิ ปัญญา ต้องกลับมา ๕๓๙-๕๕๔
มรรคผล นิพพาน เท่ากับ ดอก ผล ของศีลธรรม ๕๕๔-๕๖๒

ภาคผนวก

ระดมธรรม
ต้องระดมธรรมในลักษณะถูกต้องตามธรรม
ในลักษณะต่อต้านเพื่อโลกนี้อยู่รอด
ในลักษณะประเทศไทยนี้อยู่รอด
ในลักษณะแต่ละคนอยู่รอดด้วยความสุขสวัสดี ๕๖๕-๕๙๘

www.buddhadassa.in.th

ศีลธรรมคืออะไร

[***เมื่อกล่าวโดยทางภาษาและรูปแบบ***]

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์แห่งภาคมาฆบูชา พ.ศ. ๒๕๑๙ นี้ ได้มาถึงเข้าแล้วเป็นวันแรกในวันนี้ ; แต่ว่าจักไม่มีการบรรยายโดยส่วนเดียวเหมือนกับที่แล้ว ๆ มา ทั้งนี้ ก็เพื่อเป็นการทดสอบความรู้ความเข้าใจบางอย่าง ที่ได้ยินได้ฟังกันมาแล้ว. ท่านทั้งหลายก็คงจะประหลาดใจบ้างในตอนแรก ๆ แล้วก็เลิกความประหลาดใจเสียก็แล้วกัน เพราะว่าถ้ามัวประหลาดใจอยู่ก็ฟังไม่รู้เรื่อง.

www.buddhadassa.in.th

สำหรับเรื่องที่จะนำมาทดสอบเหมือนกับสอบไล่แก่ผู้ฟังนั้น ได้พิจารณาเห็นว่า ในวันแรกนี้จะพูดถึงเรื่อง “ศีลธรรม” อีก ว่า **ศีลธรรมเป็นสิ่งที่ควรกลับมา**; เพราะฉะนั้นจึงให้หัวข้อว่า “การกลับมาแห่งศีลธรรม” ซึ่งจะได้พูดกันในฐานะเป็นปุจฉาและวิสัชนา เพื่อความละเอียดลออทุกแง่ทุกมุม. ถ้าไม่พูดไปในรูป ถาม-ตอบ ก็พูดข้างเดียว ก็ไม่ค่อยจะละเอียด ฉะนั้น จึงทำไปในลักษณะของการถามตอบ เพื่อจะให้ละเอียด

... ...

สำหรับเรื่องศีลธรรมนี้ ขอให้เข้าใจว่า “เป็นเรื่องเป็น เรื่องตาย “; แล้วสำหรับคนสมัยนี้ คือว่าโลกทั้งโลก หรือว่าโลกแต่บางส่วน หรือบางคนก็ตาม กำลังอยู่ในภาวะที่เรียกว่า “ตกหนัก”, ตกในที่ลำบากอย่างยิ่ง ถึงขนาดเป็น - ตายเอาทีเดียว. ถ้าแก้ปัญหาเรื่องศีลธรรมไม่ได้ ในไม่นานนี้เราก็จะถึงความวินาศ คือจะมีในการเบียดเบียนกันมากขึ้นจนทนไม่ไหว จนอยากตายเสียดีกว่าอยู่ และเป็นอย่างนี้ด้วยกันทั้งโลก; ประจักษ์พยานหลักฐานมันก็มีอยู่แล้ว ว่ากำลังมีอาชญากรรม คือการเบียดเบียนกันนั้น มากขึ้น ๆ อย่างไม่น่าเชื่อ. แล้วยังมีความลำบากเหลือประมาณ ด้วยการเป็นอยู่ การครองชีพ, และลำบากในเรื่องโรคภัยไข้เจ็บ ที่มันมีมากขึ้นในโลกนี้อย่างไม่น่าเชื่อ.

ตัวอย่างเช่นว่า โรคภัยไข้เจ็บเกี่ยวกับอากาศเน่าอากาศเสีย อย่างนี้เมื่อก่อนไม่เคยมี เพราะคนสมัยโน้นไม่ได้ทำให้อากาศเสียได้เหมือนอย่างคนสมัยนี้ อย่างนี้เป็นต้น เป็นตัวอย่าง.

www.buddhadassa.in.th

ทั้งหมดนั้นมันมาจากความไม่มีศีลธรรม ไม่โดยตรงก็โดยอ้อม จึงเกิดวิกฤติการณ์เหล่านี้ขึ้น; ฉะนั้นเรามาช่วยกันพิจารณา แล้วแก้ปัญหาเหล่านี้ เพราะว่าถ้าไม่ช่วยกันแก้ไข มันก็คือวินาศ. และเราบางพวกบางคนก็มีโอกาส มีเวลา มีสติปัญญา พอที่จะช่วยกันแก้ไข; ฉะนั้นจึงชวนกันมาศึกษาปรับความเข้าใจ เพื่อการแก้ไขทั้งโดยส่วนตัวเอง เพื่อประโยชน์แก่ตัวเอง และส่วนรวม.

นี่ขอปรับความเข้าใจในเบื้องต้นว่า ปัญหาทางศีลธรรม เป็นปัญหาที่ควรหยิบขึ้นมาชำระสะสาง แก้ไขเป็นอย่างยิ่งแล้ว; การที่เราจะพูดกันด้วยเรื่องศีลธรรมนี้ จึงเป็นเรื่องที่เหมาะสม คือมีเหตุผล.

ทีนี้ก็อย่างที่กล่าวมาแล้วว่า เราก็ได้พูดกันมาหลายครั้ง ไม่น้อยกว่า ๓๐ ครั้ง; เท่าที่อาตมาผู้พูดเองจำได้ เราพูดกันมาแล้วไม่น้อยกว่า ๓๐ ครั้ง และดูมันหาย ๆ ไปไหนหมดชอบกล ฉะนั้นจึงต้องมาทบทวนกันด้วยการสอบถาม เหมือนกับสอบไล่.

เรื่องที่จะพูดนี้มันยาวต้องแบ่งเป็นตอน ๆ เป็นหมวด ๆ สำหรับในวันนี้ จะพูดในตอนแรก หรือ :

หมวดที่ ๑ ว่าด้วย สิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรม ในแง่ของภาษาเป็นต้น.

ปัญหาที่จะสอบถามท่านทั้งหลายในที่นี้ในวันนี้ก็คือ คำถามที่ว่าศีลธรรมคืออะไร ? แต่ไม่ใช่คำตอบคำตอบเดียวพอ มันต้องแจงออกไปในทุกแง่

www.buddhadassa.in.th

ทุกมุมว่า มันคืออะไร? คืออะไร? คืออะไร? จนกว่าจะเข้าใจในสิ่งที่เรียกว่า “ศีลธรรม” นั้นอย่างถูกต้องและครบถ้วน

ข้อที่ ๑ ศีลธรรมในแง่ของภาษา

คือคำว่า “ศีลธรรม” นี้ก็เป็นภาษาที่เราใช้เรียกสิ่ง ๆ หนึ่ง.

ถ้าจะดูกันในแง่ของภาษา ซึ่งอย่างน้อยก็จะมีสัก ๓ ภาษา : อย่างที่ ๑. ศีลธรรมในแง่ **ของภาษาชาวบ้าน** ทั่ว ๆ ไป จะเป็นภาษาไทย หรือภาษาต่างประเทศก็ตาม ว่าภาษาชาวบ้านมันหมายถึงอะไร? อย่างที่ ๒. ใน**ภาษาของทางศาสนา** ว่าคำว่า “ศีลธรรม” นั้นจะหมายถึงอะไร? อย่างที่ ๓. ใน **ภาษาบาลี** โดยเฉพาะคำว่า “ศีลธรรม” นี้หมายถึงอะไร?

[๑. ภาษาชาวบ้าน]

ถาม : ฉะนั้นจะต้องตั้งคำถามข้อแรกว่า ในภาษาชาวบ้านตามธรรมดาพูดกันอยู่ทั่ว ๆ ไปนั้น คำว่า “**ศีลธรรม**” หมายถึงอะไร? ขอให้คำตอบมาเดี๋ยวนี้.

ตอบ :ศีลธรรมตามภาษาชาวบ้าน เขาหมายถึง กฎ ระเบียบ ประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมาแต่เดิม เพื่อให้สังคมนั้นอยู่เย็นเป็นสุข มีความปรกติในสังคม; ความหมายเดิมของชาวบ้านที่เข้าใจกันเป็นอย่างนี้.

ถาม :เอ้า, ใครอีก ใครมีความเห็นอย่างไรอีก? คุณสุพล, คำว่า ศีลธรรมในภาษาชาวบ้านทั่วไป หมายถึงอะไร?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : หมายถึงคนมีคุณธรรม อยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสุขสันติ.

ถาม : หมายถึงการที่คนมีความประพฤติและอยู่ร่วมกันด้วยความสุข. เอ้า, ใครว่าอย่างไรอีก? ถ้าไม่มีใครว่าจะได้สรุปความว่า ในภาษาชาวบ้านรู้กันอย่างที่รู้กันอยู่ทั่วไป ไม่มีความหมายอะไรลึกซึ้ง. เช่นเราด่าใครสักคนหนึ่งว่า “ไม่มีศีลธรรม”; ก็คือเท่านั้น. ที่เป็นภาษากฎหมาย ใช้อยู่ในตัวบทกฎหมาย ว่า ศีลธรรมอันดีของประชาชน มีความหมายไม่สู้จะกว้างขวางอะไรนัก, และก็ยังไม่ได้อธิบายชัดเจนด้วย, เหมาๆ กันอยู่. ที่ชาวบ้านเขารู้ *คนไม่มีศีลธรรม ไม่มีธรรม ก็เรียกว่า ไร้ศีลธรรม, มีศีลธรรมก็เรียกว่า มีศีลธรรม*. ถือเอาตามความรู้สึกสังเกตเห็นก็คือ คำพูดนี้มีการพูดสืบ ๆ กันมา ก็นับว่านานพอสมควรแล้ว คือ ประพฤติปฏิบัติตามศีลธรรมที่มีอยู่ในศาสนาตามสมควรแก่สภาพ.

ถาม : ทีนี้จะพูดเลยไปถึงภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ เป็นต้น; นี้ก็เกิดเป็นปัญหาขึ้นมา. เท่าที่นึกได้ ในภาษาต่างประเทศมีคำว่าอะไรบ้าง ที่เล็งถึงศีลธรรม?

ตอบ : มีคำว่า morality เท่าที่ผมนึกออก.

ถาม : เอ้า, ใครอีก? ใครนึกได้อะไรอีก? ถ้านึกไม่ได้ เพียงเท่านั้นก็พอ. คำว่า moral ก็มี, morality ก็มี; แต่จะขอบอกว่าไม่ได้ตรงกันทีเดียว สูงกว่ากันบ้าง ต่ำกว่ากันบ้าง หรือ แพร่หลายกว่ากันบ้าง. คำว่าmoral

www.buddhadassa.in.th

ดูเหมือนว่า ถ้านอกไปจากเรื่องทำมาหากินอย่างโลก ๆ ก็ดูจะเป็น moral ไปหมด, มันกว้าง: หรือ morality ก็เรียก. พูดกันลำบากตรงที่ความหมายไม่ค่อยเท่ากัน หรือไม่ค่อยตรงกัน. เดี๋ยวนี้เรายังไม่มีปัญหาเกี่ยวกับภาษาต่างประเทศนัก จะเว้นไว้ก่อนก็ได้; เพียงแต่จะบอกให้รู้ว่า ยังหาคำต่างประเทศที่ตรงกับคำว่า "ศีลธรรม" ในภาษาไทยเราโดยตรงกันทุกกระเบียดนิ้วนั้น ก็ยังหายาก เดี๋ยวนี้เขาใช้คำว่า morality; เราเอาไว้พูดกันวันหลังก็ได้โดยละเอียด นี้เป็นภาษาชาวบ้าน มีความหมายพร่า ๆ.

[๒. *ภาษาศาสนา*]

ถาม : ทีนี้ถ้าเป็นภาษาทางศาสนา ของบุคคลผู้เคร่งครัดในพระศาสนา ไม่ใช่ภาษาชาวบ้านกลางตลาด คำว่า ศีลธรรมนี้มีความหมายกว่าอย่างไร? ใครตอบได้?

ตอบ : ศีลธรรมตามภาษาทางศาสนา ส่วนมากก็หมายถึง การไม่ทำชั่ว ทำแต่ความดี; ก็อยู่ในพวกโลกิยธรรม ผมเข้าใจว่าในศาสนาหมายถึงแต่นี้ครับ, ศีลธรรมเป็นโลกิยธรรม.

ถาม : เอ้า, ใครอีก ออกความเห็นกันมาได้ตามพอใจ ตามสะดวก เท่าที่มีความรู้อยู่เดี๋ยวนี้, คำว่า ศีลธรรม ในแง่ของศาสนาล้วน ๆ หมายถึงอะไร?

ตอบ : ศีลธรรมในแง่ของพุทธศาสนา หมายถึงสิ่งที่ หรือเครื่องทำความปกติ.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ก็ได้, แต่คำตอบอย่างนี้จะกระเดียดไปทางลักษณะของภาษาบาลี. ภาษาศาสนาเราจะหมายถึงทุกศาสนาดีกว่า :ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม; ที่นักศาสนาผู้เคร่งครัดในศาสนา เขาเพ่งเล็งถึงอะไร ในเมื่อเขาพูดถึงศีลธรรม? ลองว่ามาดูซิ.

ผู้ตอบที่ ๑ : หมายถึงข้อปฏิบัติที่ทำให้สมาชิกในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข.

ผู้ตอบที่ ๒ : หมายถึงการไม่กระทำความชั่ว.

ถาม : คำตอบนี้ก็ยังเว้นการกระทำความดีอยู่ ยังไม่รวมหรือ? ไปคิดดูใหม่ว่า ภาษาศาสนา ในศาสนาทุกศาสนา คำว่า “ศีลธรรม” อย่างที่เราพอจะสังเกตเห็นได้ ก็เหมือน ๆ กันทุกศาสนา; เพราะว่าศาสนามุ่งหมายจะให้อยู่กันเป็นปกติ แล้วก็บัญญัติระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อให้สำเร็จประโยชน์ตามนั้น.

คำว่า “ศาสนา” นี้ต้องหมายความถึง ศาสนาแรกมี ขึ้นมาในโลก ซึ่งเชื่อกันว่า ประมาณสัก ๘,๐๐๐ ปีมาแล้ว ที่พอจะเรียกได้ว่า ศาสนา. ทีนี้ เมื่อหยิบเอาข้อบัญญัติของศาสนาโบรมโบราณเช่นนั้นมาดู ก็ยังเห็นว่ายังคงเป็นหลักเกณฑ์เดียวกัน ยังเหลืออยู่กระทั่งจนบัดนี้ คือ “**ไม่ประทุษร้าย**” คำเดียวก็พอ : ไม่ประทุษร้ายตนเอง ไม่ประทุษร้ายผู้อื่น, ในความหมายใด ๆ ก็เรียกว่า ไม่ประทุษร้าย. เพราะเราไม่อาจจะถือเอาภาษาแห่งศาสนานั้น ๆ ได้ว่า มันเป็นภาษาอะไร เราก็เลยไม่รู้ความหมายของตัวพยัญชนะหรือตัวอักษรในภาษานั้นๆ; คงรู้ได้แต่เพียงอรรถะ คือ **ความหมายหรือความมุ่งหมายของข้อบัญญัติในศาสนานั้น ๆ ซึ่งเห็นได้ชัดว่ามุ่งหมายเพื่อไม่ให้**

www.buddhadassa.in.th

เกิดการเบียดเบียนขึ้น แก่ผู้อื่นเป็นส่วนใหญ่; ที่จะเบียดเบียนตัวเองนั้น บางทีไม่ได้พูดถึงก็มี ในระบบของศีลธรรม บางระบบ บางศาสนา. แต่ในพุทธ-ศาสนานี้ ก็จะมีหลักที่ตายตัวเหมือนกันว่า ต้องไม่เป็นไปเพื่อเบียนเบียดตนด้วย, ไม่เบียดเบียนผู้อื่นด้วย.

[๓. *ภาษาบาลี*]

ถาม : ทีนี้ จะดูถึงสิ่งที่เรียกว่า "ศีลธรรม" ในแง่ของภาษาบาลีโดยเฉพาะ เพราะคำว่า "ศีลธรรม" นี้ก็เป็นภาษาบาลี. ขอถามเป็นการซ้อมความเข้าใจว่า คำว่า *"สีละ"* กับคำว่า *"ธัมมะ"* ภาษาบาลีแปลว่าอะไร?

ตอบ : คำว่า *สีละ* แปลว่า *ปกติ* , คำว่า *ธัมมะ* แปลว่า *สิ่ง* เพราะฉะนั้น คำว่า *ศีลธรรม* **ความหมายตามภาษาบาลี ก็คือ** *"สิ่งที่ทำให้ปกติ"*

ถาม : ใครตอบอย่างไรอีก? ต้องต่อว่าสักหน่อย คำนี้อธิบายไม้น้อยกว่า ๑๐ ครั้งแล้ว ยังจำไม่ได้ ยังนึกไม่ออก. ใครนึกออก, ใครว่าได้ ? ยังมีความหมายที่ต่อไปอีกว่าอย่างไร ?

ตอบ : สิ่งที่ทำความปกติ.

ถาม : ก็เหมือนกับที่ว่ามาแล้ว. ศีลธรรมแปลว่าอะไรได้?

ตอบ : ศีลธรรมมีอยู่ ๓ ความหมาย.

ถาม :เอาตามตัวหนังสือ อย่างเอาตามความหมาย.

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ที่แปลในแง่เหตุก็ว่า สิ่งที่ทำให้ปกติ, ถ้าแปลในแง่ผล ก็ว่า เป็นภาวะที่ปกติ, หรือว่า ถ้าจะหมายถึงสิ่งที่อยู่ตามธรรมชาติ ตามปกติของมันตามธรรมดา ก็ได้อีกความหมายหนึ่ง ซึ่งใช้รากศัพท์บาลี จากคำว่าสีละ ที่แปลว่า ปกติอยู่ตามธรรมชาติ; มี ๓ ประเด็นอยู่ดังนี้.

ถาม : ถามซ้ำให้ชัดอีกทีหนึ่งว่า คำว่า ศีลธรรม แปลว่าอะไร ? มีกี่นัยะว่ามาอย่างกระทัดรัดสั้น ๆ.

ถ้าไม่ตอบ ก็จะตอบให้ว่า โดยนัยะที่ต่างกัน ก็มีอยู่เป็น ๓ อย่าง : อย่างที่ว่า สีละ แปลว่า ปกติ นี้ยืนพื้น. ส่วนคำว่า *ธมฺม* หรือ ธรรมะ นั้น มันแปลได้หลายอย่าง ตามธรรมดาก็แปลว่า “สิ่ง” เฉยๆ; แต่ในที่นี้คำว่า *ธรรม* นี่ก็แปลว่า *ภาวะที่ปรากฏอยู่ในฐานะเป็นปรากฏการณ์ตามธรรมดาของธรรมชาติ*. ภาวะตามธรรมดาของธรรมชาติ นี่ ก็เรียกว่า ธรรม, สิ่งที่เป็นเหตุ ก็เรียกว่า ธรรม, ข้อปฏิบัติ สิ่งที่เป็นผล ก็เรียกว่า ธรรม, ข้อปฏิบัติเพื่อจะให้ได้เป็นผลนั้นขึ้นมา ก็เรียกว่า ธรรม. นี่เป็นการสอนบาลีกันนิดหน่อย :-

นัยที่ ๑. ถ้าแปล *ธรรม* ว่า *“ภาวะ”; ศีลธรรมะ* ก็คือ *ภาวะแห่งความเป็นปกติ* ที่มีอยู่ตามธรรมชาติก็ได้, หรือที่มนุษย์จะทำให้มีขึ้นมาเองก็ได้, นี่คือ ศีลธรรม ที่เป็นภาวะแห่งความปกติ.

นัยที่ ๒. ศีลธรรม ในกรณีนี้ *ธรรม* แปลว่า *เหตุ* ; ศีลธรรม แปลว่า เหตุแห่งความปกติ. นี้ก็เล็งไปยังการประพฤติกระทำของมนุษย์

www.buddhadassa.in.th

โดยมาก เพราะสิ่งอื่นทำให้ปกติไม่ได้; ได้แก่อะไร ? ก็ได้แก่การปฏิบัติของมนุษย์นั่นเอง ที่ปฏิบัติแล้ว ทำให้เกิดความปกติขึ้นมา ในตัวเขา และกว้างขวางออกไปถึงตัวผู้อื่น.

นัยที่ ๓. ถ้าคำว่า *ธรรมะ* แปลว่า *ผล* ; ศีลธรรม ก็แปลว่าผลคือความปกติ ที่เกิดมาจากการปฏิบัติเพื่อความเป็นอย่างนั้น.

ขอทบทวนใหม่อีกครั้งหนึ่งอย่างนี้ ให้จำไว้ว่า : สภาพตามธรรมชาติที่ปกติ ก็ได้, การปฏิบัติให้ปกติ ก็ได้, และผลที่เกิดมาจากการปฏิบัตินั้น ก็ได้, ศีลธรรมอย่างน้อยแปลเป็น ๓ ความหมายอย่างนี้.

ทำไมมาเสียเวลาแยกแยะกันให้มากอย่างนี้ ? ก็เพราะเป็นเรื่องสำคัญอย่างที่กล่าวมาแล้ว จึงต้องรู้จักกันทุกแง่ทุกมุม จะได้ไปทำให้เกิดเป็นผลดีขึ้นมาอย่างครบถ้วนทุกแง่ทุกมุม : ที่ว่าเป็นภาวะปกติ ของธรรมชาติ ก็จะได้ช่วยกันรักษา. ที่ว่าเป็นเหตุของความปกติ ก็จะได้ ช่วยกันปฏิบัติ ชักจูงกันให้ปฏิบัติ. ที่เป็นผล, ภาวะปกติที่เป็นผลนั้น เราจะได้รับ; เราจะได้อยู่กันเป็นผาสุก.

เมื่อเรามีศีลธรรมครบทั้ง ๓ นัยะ ก็เป็นอันว่า มีความสมบูรณ์แห่งศีลธรรมเป็นแน่นอน ทำให้ธรรมชาติเป็นปกติ, อะไร ๆ ก็ปกติ ก็เลยสรุปความของคำว่า “ผล” กันเสียอีกทีหนึ่ง ให้เสร็จไปในคราวเดียวกันนี้ :-

www.buddhadassa.in.th

คำว่า "**ผล**" ที่เกิดจากการปฏิบัติศีลธรรมนั้น มีผลเป็นปรากฏการณ์ออกมา ให้เป็นที่สังเกตได้ที่อะไรบ้างลองนึกดู เรียกว่าเป็นการทดสอบความจำ.

ถาม : ถ้าเราปฏิบัติศีลธรรมจนเป็นผลแล้ว ผลที่เป็นปรากฏการณ์ออกมานั้น พอสังเกตเห็นได้ที่อะไรบ้าง? กี่อย่าง?

ตอบ : ที่ใจของเราเองอย่างหนึ่ง ที่สภาพความปกติสุขของสังคมอีกอย่างหนึ่ง.

ถาม : ก็ได้, ก็ถูก แล้วแต่จะมองไป; คนนี้ว่าที่จิตใจของเราเองนี้อย่างหนึ่ง, ที่สภาพของสังคมอย่างหนึ่ง, รวมมี ๒ อย่าง. เอ้า, คนอื่นว่าอย่างไร?

ตอบ : จุดเด่นของศีลธรรมที่เห็นได้ชัดก็คือ มิตรภาพ, เราจะมีมิตรภาพขึ้นในสังคม.

ถาม : นั้นก็เรียกว่าแปลกออกไป : มิตรภาพ ; แต่ก็ต้องไม่ยกเลิก ยกเว้นส่วนจิตใจของตัวเอง. เอ้า, อะไรอีก? จะเห็นได้ที่ไหนอีก? จะแสดงอยู่ที่ไหนอีก?

ตอบ : จะแสดงอยู่ที่กาย และวาจา.

ถาม : เอ้า, คนอื่นล่ะ ไม่มีอีกหรือ?

ถ้าไม่มีใครตอบอีกแล้ว ก็อยากจะสรุปความข้อนี้. มันก็เนื่องมาจาก ๓ นัยะข้างต้น ที่ว่า ภาวะปกติอยู่ที่อะไรบ้าง, ทางไหนบ้าง :-

www.buddhadassa.in.th

ข้อที่ ๒. ศีลธรรมที่แสดงผลในสิ่งที่ไม่มีชีวิต

ข้อนี้ ก็อยากจะให้สังเกต มองกว้างออกไปจนถึงภาวะความสงบแม้ของสิ่งที่ไม่มีชีวิต; วัตถุที่ไม่มีชีวิตทั้งหลาย มันจะอยู่ในภาวะปกติได้เหมือนกัน; ถ้ามนุษย์ไม่ไปทำลายมัน

ถ้ามนุษย์มีศีลธรรม ก็ย่อมไม่ทำลายภาวะปกติของวัตถุทั้งหลาย อย่างที่เรียกว่าวินาศ คือไม่เห็นแก่ตัวจนถึงกับทำลายความงามของธรรมชาติ หรือความมีอยู่ของธรรมชาติ เท่าที่ควรจะมี. ฉะนั้นถ้าเราเห็น สภาวะของธรรม-ชาติ ที่บ้านไหน เมืองไหน เป็นปกติดี เราก็พอจะพูดได้ ว่าศีลธรรมของคนที่นั้นมันดี : ป่าไม้ยังดี แม่น้ำ ลำธาร ยังดี ยังสะอาด ทุก ๆ อย่าง ปรากฏ-การณ์ของธรรมชาติ ยังอยู่ในลักษณะของที่น่าดู น่าเลื่อมใส น่าเจริญตา น่าเจริญใจ; ลักษณะของศีลธรรมแสดงอยู่ที่นั่น.

ข้อที่ ๓. ศีลธรรมที่แสดงผลในสิ่งที่มีชีวิต

ที่มีชีวิตนี่ นับตั้งแต่ชีวิตอย่างต่ำที่สุด เช่น พืชพันธุ์ธัญญาหาร ต้นไม้ต้นไล่, สูงขึ้นไปถึงสัตว์เดรัจฉาน, กระทั่งถึงคน, แสดงอยู่ที่อาการ อากัปกิริยาภาวะนั้น ๆ.

คน นี่ก็คือคนปรกติ มีความเป็นปรกติอยู่ที่คน ก็เพราะมีศีลธรรมนั่นเอง

ทีนี้ สัตว์ มันไม่ได้ศึกษาเรื่องศีลธรรม ไม่ได้ตั้งในปฏิบัติเรื่องศีล-ธรรม; แต่มันก็มีศีลธรรมของมันตามธรรมชาติ. ถ้ามันไม่มีศีลธรรมตาม

www.buddhadassa.in.th

ธรรมชาติ มันก็ต้องตาย. แต่เดี๋ยวนี้เราจะย้อนกลับไปว่า ถ้าคนดีมีศีลธรรม สัตว์ก็จะพลอยเป็นปกติอยู่ได้ด้วย แล้วก็จะมีปริมาณมากด้วย. บ้านเมืองที่มีศีลธรรม จะเห็นสัตว์ทั้งหลายมีมากมายและอยู่อย่างน่าดู; ถ้าบ้านเมืองไหนไม่มีศีลธรรม สัตว์มันก็จะถูกฆ่าตายไป ถูกทำให้พิการเจ็บปวด. นี่เรียกว่า แม้ที่สัตว์นั้น ก็แสดงอยู่ซึ่งความมีศีลธรรมของมนุษย์.

อีกมุมหนึ่ง สัตว์มันก็ต้องมีศีลธรรมตามแบบสัตว์ ซึ่งไม่ต้องสอน เพราะธรรมชาติมันสอน มันควบคุม; ฉะนั้นสัตว์จึงมีชีวิตอยู่ได้อย่างสงบสุข ไม่เป็นโรคภัยไข้เจ็บมากเหมือนมนุษย์. คิดแล้วก็น่าสังเวช ที่มนุษย์เป็นโรคภัยไข้เจ็บมากมายเหลือประมาณแปลก ๆ ออกไป ; แต่สัตว์มันยังคงที่มีเท่าที่มันมีอยู่ และก็มีเป็นส่วนน้อย มันมีศีลธรรมอะไรก็ไม่ทราบ ไปตามธรรมชาติของมัน.

มนุษย์เรามีความเป็นอยู่ผิดธรรมชาติ ก็เลยมีโรคภัยไข้เจ็บมาก; ข้อที่มนุษย์อยู่อย่างผิดธรรมชาตินี้ ก็ควรจะเรียกได้ว่า เสียหายในส่วนศีลธรรมได้เหมือนกัน. สัตว์มันยังไม่เสีย มันจึงยังไม่ค่อยมีโรคภัยไข้เจ็บ เราไม่ค่อยเห็นสุนัขหรือแมวปวดหัว หรือปวดฟัน หรือเป็นอะไรต่าง ๆ เหมือนที่คนเขาเป็นกัน; ยิ่งพืชพันธุ์ธัญญาหารด้วยแล้ว มันมีศีลธรรมตามธรรมชาติ เพราะมันไม่มีอะไรไปผลักดันปรุงแต่ง จึงเป็นปกติอยู่ตามธรรมชาติ.

อีกทีหนึ่ง ถ้ามนุษย์มีศีลธรรม พืชพันธุ์ธัญญาหารเหล่านี้ก็อยู่สบาย ไม่ค่อยถูกเบียดเบียน. เราจึงถือว่าปรากฏการณ์ที่เป็นผลทาง

www.buddhadassa.in.th

ศีลธรรมนั้น ปรากฏอยู่ที่สิ่งที่มีชีวิต นับตั้งแต่พืชพันธุ์ไม้ ขึ้นมาถึงสัตว์เดรัจฉาน ขึ้นมาถึงมนุษย์

ข้อที่ ๔. ศีลธรรมที่แสดงผลที่สภาพของจิต.

ถาม : ทีนี้อีกสิ่งหนึ่งเป็นสิ่งที่ 3 ขอถามว่า ลองทายดูซิว่า มันยังมีอยู่ที่อะไรอีกที่นอกไปจากที่กล่าวมาแล้วนี้? มันยังมีอยู่ตรงไหนที่เหลืออยู่อีก ที่ให้มีศีลธรรม เป็นที่แสดงอาการของศีลธรรมอีก? ถ้าตอบได้ก็ว่ามาเร็วๆ.

ตอบ : ก็มาถึงศีลธรรมที่มีในคนที่ลึกเข้าไปข้างใน เข้าไปถึงจิตใจ และความคิดเห็น หรือความปรกติของความคิดเห็นอีกที

ข้อนี้จะถือว่าเป็น ข้อที่ ๔. คือสภาพของจิตที่ประกอบอยู่ด้วย สติ ปัญญา ศรัทธา ทิฏฐิ เป็นต้น

ข้อนี้ไม่พูดถึงตัวคน ไม่พูดถึงชีวิตของคน และไม่พูดถึงสภาพจิตของคนทั่ว ๆ ไปตามธรรมดาสามัญ. แต่จะพูดถึงสภาพจิตของบุคคลที่ได้อบรมดีเป็นพิเศษในทางศีลธรรม; สติปัญญาของเขาก็ถูกต้อง คือสติปัญญาของเขาประกอบอยู่ด้วยศีลธรรม, ทิฏฐิความคิด ความเห็น ความเข้าใจ ของเขาก็เป็นสัมมาทิฏฐิ ไม่วิปลาส นั่นคือทิฏฐิของเขามีศีลธรรม, ความเชื่อของเขาก็เชื่อถูกต้อง ไม่งมงาย ไม่อะไรต่าง ๆ, เรียกว่า ศรัทธาของเขาก็มีศีลธรรม. นี่เป็นตัวอย่าง สติ ปัญญา ศรัทธา ทิฏฐิ ที่ประกอบอยู่กับจิตของบุคคลที่อบรมดีแล้ว นั้นแหละเป็นตัวศีลธรรม ที่น่าเลื่อมใส, เป็นศีลธรรมในความหมายที่ดีที่สุด คืออยู่ที่สภาพแห่งจิตใจของคน.

www.buddhadassa.in.th

ถ้าทบทวนเฉพาะที่ซึ่งแสดงลักษณะของศีลธรรมก็ว่า ๑. ศีลธรรมอยู่ที่ **วัตถุที่ไม่มีชีวิต** ทั่วๆ ไปก็ได้; นี้ก็เป็นธรรมดาธรรมชาติอยู่มาก.

๒. ศีลธรรมมีอยู่ที่ **สิ่งที่มีชีวิต** จะเป็นคนเป็นสัตว์เป็นต้นไม้อะไรก็ตาม มันก็ยังพอมองเห็นว่า มันมีความปกติ ขึ้นอยู่กับการจัดสรรของมนุษย์ด้วย.

๓. ศีลธรรมที่หาที่อื่นไม่พบ ไปดูที่อื่นไม่เห็น ต้องดูที่ **ภาวะแห่งจิตของคนที่อบรมดีแล้ว** เท่านั้น : คน ๆ นี้มีความสงบ ซึ่งเป็นผลของความถูกต้องปรากฏอยู่ที่ สติ ปัญญา ศรัทธา ทิฏฐิ เป็นต้นของเขา. ถ้าพูดภาษาที่เราชอบพูดกันอีกที ก็ว่า ที่ดวง "วิญญาณ" ของเขา.

นี่เรียกว่า ในแง่ของภาษา แล้ว สิ่งที่เรียกว่า **ศีลธรรม ก็มีอยู่** หลายลักษณะ : ภาษาชาวบ้านก็ศีลธรรมอย่างหนึ่ง, ภาษาศาสนาก็ศีลธรรมอย่างหนึ่ง, เอาตามตัวภาษาบาลี คำว่า *สีลธมฺม* ก็มีความหมายอีกอย่างหนึ่ง,แจกออกได้เป็น ๓ อย่าง. ถ้าเป็นภาษาอื่น ซึ่งมีอยู่ก่อนพุทธกาล ก็มีหรือในพุทธกาลก็มี; เขาใช้คำอื่นเราก็ไม่รู้ภาษาของเขา ว่าจะเป็นรูปร่างตัวหนังสือหรือพยัญชนะว่าอย่างไร. ถ้าเอาตามพุทธศาสนาที่เป็นภาษาบาลีแล้ว คำว่าศีลธรรมก็มีความหมายอย่างนี้, มีคำแปลอย่างนี้, มีคำอธิบายอย่างนี้; แสดงผลออกมาให้เป็นที่สังเกตเห็นได้ว่า ศีลธรรมนั้นคืออย่างนี้ ๆ.

ทีนี้ ก็มาถึง หมวดที่ ๒ ว่าด้วย **ศีลธรรมในแง่ของรูปแบบที่มันปรากฏอยู่เป็นรูปแบบต่าง ๆ กัน.**

www.buddhadassa.in.th

ในโลกนี้ ในเวลานี้ ก็ได้เห็นแล้วว่า มันมีอยู่หลายรูปแบบ : ศีลธรรมที่อยู่ในรูปของปรัชญาก็มี, ศีลธรรมที่อยู่ในรูปของศาสนาก็มี,ศีลธรรมที่อยู่ในรูปของสังคมศาสตร์ คือวิชาสำหรับสังคมโดยเฉพาะก็มี, และในที่สุดศีลธรรมที่อยู่ในรูปของกฎของธรรมชาติ เป็นอำนาจของธรรมชาติ เป็นความศักดิ์สิทธิ์ของธรรมชาติ ซึ่งจะรวมเรียกกันว่า กฎของธรรมชาติ ก็มี ; อย่างน้อยมันมีอยู่ใน ๔ รูปแบบ : คือ รูปแบบของปรัชญา รูปแบบของศาสนา รูปแบบของสังคมศาสตร์ รูปแบบของกฎธรรมชาติ.

ข้อที่ ๑. ศีลธรรมในรูปแบบของปรัชญา

ถาม : ทีนี้ อยากจะถามว่า *ศีลธรรมที่อยู่ในรูปของปรัชญา* ซึ่งเคยอธิบายมาหลายครั้งหลายหนแล้วนั้นเป็นอย่างไร?

ตอบ : ศีลธรรมในแง่ของปรัชญา ที่เขากล่าวถึง มันเป็นสิ่งดีสิ่งประเสริฐที่มนุษย์ควรจะได้รับในชีวิตนี้ เรียกว่า Summum bonum, มันมีอยู่ ๔ ข้อ แต่ไม่ได้บอกถึงวิธีปฏิบัติ เพื่อให้ถึงขั้นสุดยอดของ ๔ อย่างนี้ : ข้อที่ ๑ คือความสุข, ข้อที่ ๒ ก็คือการทำงานเพื่องาน, ข้อที่ ๓ ก็คือความเต็มความสมบูรณ์, ข้อที่ ๔ ก็คือ ความรักสากล; แต่ไม่ได้พูดถึงวิธีปฏิบัติ เพื่อให้ไปสู่จุดหมายปลายทางอันนี้; เป็นเพียงปรัชญาว่าด้วยสิ่งประเสริฐที่มนุษย์ควรจะได้รับในชีวิตนี้.

ถาม :ใครจะว่าอย่างไรอีก ลองว่ามา ศีลธรรมที่อยู่ในรูปของปรัชญานั้นคืออะไร?

ตอบ : เป็นการถกเถียงและพูดคุย หาหนทางต่าง ๆ ที่จะเข้าสู่เรื่องผลของศีลธรรม แต่ว่าลงเอยกันไม่ได้สักที.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ใครอีก, ยังมีคำตอบว่าอย่างไรอีก ? คุณยกล่ะ คุณทองล่ะ นิ่งเสียเรื่อย.

ถ้าอย่างนั้นก็จะสรุปความเรื่องนี้อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งก็ไม่อยากจะโทษใครว่าทำไมจึงตอบได้น้อยนัก; ไม่โทษตัวเอง, และไม่โทษผู้ฟัง.

จะพูดให้ชัดลงไปอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งผู้ศึกษาควรจะจำไว้ให้แม่นยำว่า **ศีลธรรม ที่อยู่ในรูปของปรัชญา** นั้น เป็นการบัญญัติของคนสมัยปัจจุบันซึ่งเมาปรัชญา. คนสมัยโบราณไม่ได้เมาปรัชญามากมายเหมือนคนสมัยปัจจุบัน; คือความคิดนึก, ลำพังความคิดนึก ที่เดินไปตามอำนาจของเหตุผล สำหรับคนที่ไม่รู้จริงเขาเอามาเถียงกัน.

นี้ต้องพูดเลยไปถึงข้อที่ว่า ถ้าคนรู้เรื่องอะไรจริง ก็ไม่มีทางที่จะเถียงกัน, จะพูดกันรู้เรื่องง่าย รู้เรื่องเร็ว เพราะว่าเอาสิ่งที่มีอยู่แล้วจริง ๆ มา พูดกัน. ทีนี้คนที่ยังไม่รู้เรื่องนั้น แต่ว่าอยากจะพูด ก็จำต้องพูดด้วยการยก หรือการอ้างเหตุผล เลยเป็นเพียงปรัชญาของศีลธรรม; ไม่ใช่ตัวศีลธรรม. ถ้าตัวของศีลธรรมคือตัวการปฏิบัติละก็ ไม่ต้องเถียงกัน ; มีผลอะไรออกมาก็รู้ได้เอง. ทีนี้เมื่อไม่มีการปฏิบัติ แต่อยากจะพูดถึงเรื่องสิ่งนั้น ๆ ก็ต้องพูดโดยการอ้างเหตุผล.

ยกตัวอย่างเช่นว่า *ดี คืออะไร? ชั่ว คืออะไร?* เขาก็อ้างเหตุผลที่จะบัญญัติว่า ดีคืออย่างนั้น ชั่วคืออย่างนี้ ไปตามประสาของคนที่ไม่เคยรู้จักชั่วหรือไม่เคยรู้จักดีด้วยใจจริง. แม้เขาทำชั่วอยู่ เขาก็ไม่รู้สึกว่าชั่ว, ทำดีก็ไม่รู้จัก, ก็ทำไปตามที่คิดว่าดี มันกลายเป็นชั่วเสียก็มี ก็เลยเกิดการถกเถียงกันขึ้นมา ว่า

www.buddhadassa.in.th

อะไรดี อะไรชั่ว อะไรอย่างไร จึงจะเรียกว่าดี, อย่างไรจึงจะเรียกว่าชั่ว. เหตุผลที่ยกขึ้นมาอ้างเหล่านี้ เรียกว่าวิธีการณ์ปรัชญาในแง่ของศีลธรรม.

*ศีลธรรม*ในแง่ของปรัชญาแล้วก็จะ*มีการพูดกันอย่างพร่ำเพรื่อ* จนถึงกับเพ้อเจ้อว่า *เราควรจะมีศีลธรรมไหม? เราควรจะประพฤติศีลธรรมไหม?* พวกที่ไม่อยากประพฤติศีลธรรมก็มีเหตุผลมากมายเป็นภูเขาเลากา ว่าเราไม่ต้องประพฤติศีลธรรม; เราไม่มีศีลธรรม เราก็อยู่ได้ในโลกนี้ ด้วยวิธีการอย่างนั้นๆ ๆ. พวกที่ยึดถือศีลธรรมก็บอกว่าไม่ได้, เราต้องมีศีลธรรม ต้องทำอย่างนั้น ๆ; ในที่สุดก็เถียงกันอย่างไม่รู้จักจบจักสิ้น.

นี่เป็นลักษณะอาการของสิ่งที่เรียกว่า ปรัชญา. สรุปความสั้นๆ ว่า: ยกเอาเหตุผลเป็นกระบิ ๆ มาฟัดกัน มาทำลายล้างเอาชนะกัน มันก็เคียงคู่กันไปเรื่อยอย่างไม่รู้จักจบ ลงเองไม่ได้. อย่างนี้คือสิ่งที่เขาเรียกกันว่าปรัชญา. คนที่มีมันสมองว่องไวย่อมชอบ และรู้สึกเป็นสุขเมื่อได้เถียงกัน.

ศีลธรรมที่อยู่ในรูปของปรัชญา ก็คือคำถามทั้งนั้น, มีแต่คำถามทั้งนั้น. ส่วนคำตอบมันไม่ยุติ เพราะต่างคนต่างตอบไปตามความพอใจของตน. ไปตรวจดูในสิ่งที่เรียกว่า ปรัชญาของศีลธรรม หรือศีลธรรมในรูปของปรัชญา จะมีแต่คำถามทั้งนั้น. คำถามนั้นก็คือเหตุผลในทางตรรกะ ซึ่งเป็นอีกเรื่องหนึ่ง จะอธิบายก็ยืดยาว ไม่ต้องอธิบายก็ได้ ; ถ้าเป็นเหตุผลอย่างที่เด็ก ๆ มันถามกันเล่น ก็เรียกว่า ตรรกะ ทั้งนั้น.

ถ้าปัญหาลึกซึ้ง ขึ้นไป ก็เป็นตรรกะที่ลึกซึ้ง ขึ้นไป; ถึงจะค้านก็ค้านด้วยเหตุผลทางตรรกะ. เมื่อคนอีกฝ่ายหนึ่งมีเหตุผลไม่พอ หรือว่านึก

www.buddhadassa.in.th

ไม่ออก นึกไม่ทันมันก็จน; ถ้านึกออก ก็แก้ออกไปเป็นตุเป็นตะ; คนหนึ่งก็ถามอีก ก็ไล่กันไปอีก.

เดี๋ยวนี้ศีลธรรม มาอยู่ในรูปตรรกะกันเสียหมด มีไว้สำหรับซัก สำหรับถาม สำหรับเป็นปรัชญากันเสียหมด; โลกนี้ก็เลยไม่มีศีลธรรม ที่เป็นตัวแท้ หรือเป็นตัวจริง มีแต่ศีลธรรมพูด ศีลธรรมเถียงกัน กระทั่งเป็นศีลธรรมแก้ตัว; ในเมื่อจะรักษาประโยชน์ของตน ๆ ก็มีข้อแก้ตัว; ระหว่างบุคคลก็เป็นอย่างนี้, ระหว่างประเทศต่อประเทศก็เป็นอย่างนี้. ฉะนั้น ศีลธรรมในรูปแบบของปรัชญาจึงมีแต่คำพูด หรือการบัญญัติ ให้เป็นที่น่าสนใจ จนกระทั่งไม่มีใครพูดได้ดีกว่า และคำมันก็ค้างเติ่งอยู่ที่นั่น; ไม่แสดงถึงการปฏิบัติ เพราะว่ามันเป็นปรัชญา.

ข้อที่ ๒. **ศีลธรรมในรูปแบบของศาสนา.**

ศีลธรรมที่อยู่ในรูปของศาสนา ที่เอาข้อนี้มาพูด ความประสงค์นี้ก็เพื่อจะ ให้เข้าใจคำว่า ศาสนา ดีขึ้น. ฉะนั้น ขอให้พินิจพิจารณากันให้มากเป็นพิเศษสักหน่อย; เพราะว่าคำว่าศาสนานั้น มัวเต็มที สลัวเต็มที พร่าเต็มที มากแง่มากมุมจนไม่รู้ว่าจะไปลงกันที่ตรงไหน ว่าศาสนานั้นคืออะไร?

ถาม : ฉะนั้น อยากจะถามว่า *ศีลธรรมที่อยู่ในรูปแบบของศาสนา* นั้นคืออะไร? ขอให้ตอบมาก่อน.

ตอบ : ศีลธรรมในรูปแบบศาสนา ก็เป็นทางปฏิบัติสายกลาง มัชฌิมาปฏิปทา เพื่อไปสู่ความหมดทุกข์, คือไปสู่ความปกติขั้นสุดท้าย, เป็นเรื่องของการปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้น, นี่เป็นศีลธรรมในแง่ของทางศาสนา.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : มีอะไรอีก ใครมีอะไรอีกว่าไป? ศีลธรรมที่อยู่ในรูปแบบของศาสนา มันต่างจากศีลธรรมที่อยู่ในรูปแบบของปรัชญาอย่างไร? คิดอย่างนั้นก่อนก็ได้ แล้วก็จะมองเห็นเอง.

คนที่ ๑ ตอบ : เป็นการปฏิบัติตามผู้สืบทอดศาสนา ตามคำสอนของผู้สืบทอดศาสนา.

คนที่ ๒ ตอบ : ศีลธรรมในแง่ของศาสนา หมายถึงการปฏิบัติ เพื่อยังให้สังคมนั้นและผู้นั้น ถึงซึ่งความเป็นปรกติ.

ถาม : เอ้า ว่ามาอีก ใครมีอะไรว่ามาอีก. ถ้าไม่มีใครตอบก็จะถาม, คำถามที่จะถามต่อไป ว่า *พุทธศาสนาของเรานี่เป็นปรัชญาหรือเปล่า?*

ตอบ : พุทธศาสนา มิใช่ปรัชญาครับ เพราะมันอยู่เหนือเหตุผล พุทธศาสนาเกี่ยวกับความรู้สึกที่เกิดขึ้นในตัวผู้ปฏิบัติ มันอยู่เหนือเหตุผลก็มิใช่ปรัชญา.

ถาม : ถ้าอย่างนั้น สิ่งที่เขาเรียกกันว่า พุทธปรัชญานั้นคืออะไร?

ตอบ :พุทธปรัชญา หมายถึง ปัญญา หรือความรู้ที่พระพุทธเจ้าได้บัญญัติไว้; ปรัชญาตัวนี้ คงจะแปลว่า ปัญญา.

ถาม : มันก็เป็นเรื่องเพ้อเจ้อ ไม่มีการปฏิบัติ ไม่มีจุดจบ หรืออย่างไร? พุทธปรัชญาเป็นอย่างไร ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ไม่ได้เป็นไปในเชิงเพ้อเจ้อ คือว่าเป็นแนวทางเพื่อการปฏิบัติ หากแต่ว่าผู้ประพฤติ หรือผู้ศึกษานั้นเพ้อเจ้อไปเอง ในทางปรัชญาอย่างเดียว ไม่ได้ปฏิบัติ.

ถาม : คือเราจะเอาพุทธศาสนา มาพูดให้เพ้อเจ้อไปเป็นปรัชญาได้หรือไม่? ได้หรือไม่?

ตอบ : ได้ครับ.

ถาม : นี่ให้สังเกตดูให้ดีว่า เราเอาพุทธศาสนามาพูดให้เป็นปรัชญาเพ้อเจ้อก็ได้

เพราะฉะนั้น พุทธศาสนา กับพุทธปรัชญา ต้องต่างกันใช่ไหม?

ตอบ : ใช่ครับ.

ถาม : ต่างที่ตรงไหน?

ตอบ : พุทธศาสนาหมายถึงขบวนการ วิธีการปฏิบัติ; ส่วนพุทธปรัชญานั้นหมายถึง ปริยัติ คือการพูด การเรียน การศึกษากัน ไม่ได้เน้นหนักไปในทางปฏิบัติ. พุทธศาสนาต้องหมายถึงตัวการปฏิบัติเพื่อการหลุดพ้นอย่างพุทธศาสนา; ใช้คำว่า มีวิมุตติเป็นแก่นสาร.

ถาม : อยากจะถามว่า ปริยัตินั้นมีจุดจบไหม?

ตอบ : ปริยัติในทางพระพุทธศาสนา เอาแต่แค่ว่า เพื่อวิชาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติให้พ้นทุกข์ คืออริยสัจจ์ เท่านั้นแหละครับ.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ถ้าปริยัติมีจุดจบ ปรัชญาไม่มีจุดจบ แล้วจะเอาปริยัติไปเป็นปรัชญาได้อย่างไร?

ตอบ : อันนี้ผมได้เรียนไว้แล้วว่า หากแต่ว่าผู้ศึกษานั้นเพ้อเจ้อไปเองครับ.

ถาม : หากแต่ว่าผู้ศึกษาได้เอาปริยัติไปทำให้เพ้อเจ้อดังนั้นแล้ว ปริยัติส่วนที่เพ้อเจ้อนั้นจะเป็นปริยัติของใคร?

ตอบ : เป็นเรื่องของคนนึกคิดนั่นเอง ครับ.

นั่นแหละ มันต้องไม่ใช่ของพุทธศาสนา; ปริยัติต้องเป็นอุปกรณ์หรือต้องเป็นบุพภาคของปฏิบัติ แยกกันไม่ได้ เพราะว่าการที่เราจะปฏิบัติอะไรลงไป ต้องเป็นความรู้ที่ถูกต้อง สำหรับปฏิบัติ. ความรู้ที่เป็นหลักถูกต้องนั้นมันช่วยให้ปฏิบัติถูกต้อง; ฉะนั้น จึงต้องเอาความรู้ หรือปริยัตินี้มาอยู่ในฝ่ายปฏิบัติ อย่าเอาไปให้ฝ่ายปรัชญา; เว้นแต่จะถามว่า คำอธิบายหรือคำพูดที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาอย่างเพ้อเจ้อนั้น ก็มีอยู่ ก็ยกไปให้เป็นเรื่องของปรัชญา เขาก็อาจจะพูดไปด้วยเจตนาดี เจตนาที่อยากรู้อย่างยิ่ง แต่มันเป็นไปในรูปของปรัชญา; เพราะว่าเขาไม่รู้จักจุดตั้งต้น หรือว่าจุดจบของสิ่งที่มนุษย์ควรจะปรารถนา; บุคคลประเภทนี้ ก็จะพูดให้เพ้อเจ้อเป็นปรัชญาเรื่อยไป.

นี่ก็พอจะมองเห็นได้แล้วว่า ถ้าเป็นปรัชญา ก็พูดไปด้วยการคำนึงคำนวณ เพราะไม่มีการปฏิบัติ. ถ้าเป็นศาสนาในความหมายนี้, ความหมายแห่ง ศาสนาที่ถูกต้องนี้ เขาหมายถึงการปฏิบัติทั้งนั้น;

www.buddhadassa.in.th

เพราะว่า พระศาสดาของศาสนาไหนก็ตาม จะระบุออกมาเป็นการปฏิบัติทั้งนั้น; แล้วไม่ต้องเถียงกัน ว่าทำไมจึงต้องปฏิบัติอย่างนั้น, จะถูกหรือจะผิดอย่างไร. เพราะว่าในรูปแบบของศาสนา ได้ว่างกฎเกณฑ์ไว้อย่างนี้ ว่าพระศาสดาจะบอกระบุให้ปฏิบัติ.

ทีนี้ มันจะผิดหรือจะถูกนั้น ก็ลองปฏิบัติซิ มันจะบอกว่าผิดหรือถูกเอง, *โดยอาศัยหลักที่ว่า* เป็น *สนฺทิฏฺฐิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ* เป็นต้น. พอปฏิบัติลงไปแล้ว มันจะแสดงออกเองว่า ถูกหรือไม่ถูก; โดยถือเป็นหลักว่า ถ้ามีผลดับทุกข์ได้ เป็นความสุข, เห็นขึ้นมาอย่างนี้แล้วก็เรียกว่า ถูก.

ฉะนั้น วิถีทางของศาสนาจึงไม่ต้องอาศัยปรัชญา ซึ่งจะถามเสียตั้งแต่แรกแล้วอย่างไม่มีจุดจบ ว่าทำไปจึงต้องปฏิบัติอย่างนั้น, พอบอกแล้ว ก็ถามอีกว่าทำไมต้องเป็นอย่างนั้น อีก, ทำไมต้องเป็นอย่างนั้น อีก.

ถ้าเป็นศาสนาจริง ทุกศาสดาจะไม่สอนในรูปของปรัชญา, แต่จะสอนในรูปของศาสนา. เท่าที่ทราบและใช้กันอยู่เดี๋ยวนี้ ศาสนา นั้นเขาเรียกกันว่า *religion*; พอไปเรียกเป็นภาษาฝรั่งเข้า ก็ทำความลำบาก เพราะ religion อื่นๆ เขามีพระเจ้า ซึ่งฝากไว้กับความเชื่อเกินไป. ส่วนพุทธศาสนานี้ไม่ต้องมีพระเจ้าชนิดที่ฝากไว้กับความเชื่อ; แต่มีการปฏิบัติลงไปจริง ๆ , ได้ผลเกิดขึ้นมาจริง ๆ , พิสูจน์อยู่ด้วยผลที่เกิดขึ้นมาจริง ๆ, นี่เป็นรูปแบบของศาสนาพวกนี้รวมทั้งพุทธศาสนาด้วย.

www.buddhadassa.in.th

ศาสนาที่เกี่ยวกับความเชื่อ ก็เป็นศาสนา, ศาสนาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติให้เห็นผลของการปฏิบัติอยู่ในตัวการปฏิบัติ นี้ก็เป็นศาสนา.

เราอย่าเหมาให้ศาสนาเป็นปรัชญา ; แม้ศาสนานั้นจะมีรากฐานอยู่ที่ความเชื่อ. ความเชื่อมีกันได้แต่ในแบบของศาสนา จะไม่มีในแบบของปรัชญา; เพราะปรัชญาไม่ต้องเชื่อ และปรัชญาก็ฝากไว้กับเหตุผลเรื่อยไป ไม่ต้องเชื่อ ไม่ต้องปลงความเชื่อ. ถ้าปลงความเชื่อ ก็เชื่ออยู่ที่เหตุผล ไม่ได้เชื่ออยู่ที่ผลของการปฏิบัติที่ปรากฏแก่จิตใจ; โดยเหตุนี้เราจะแยกศาสนาออกจากปรัชญา.

แต่ขอให้เข้าใจว่า คำว่า “ศาสนา” คำนี้ หมายถึงระบบเช่นนี้ ซึ่ง ไม่กินความลงไปถึงศาสนาที่เป็นเรื่องงมงายก็มี, หรือเอาไปทำเป็นปรัชญาเสียแล้วก็มี. ถ้าทำอย่างนั้นแล้ว จะแยกกันไม่ออก; เพราะว่าศาสนาที่พูดอย่างปรัชญา อย่างเพ้อเจ้อก็มี. เขาจะเอาพุทธศาสนาไปพูดให้เป็นปรัชญา ก็ทำได้อย่างยิ่ง เพราะมีแง่มุม ให้พูดให้ทำได้อย่างยิ่งมากมายเสียอีก; นั้นก็เป็นปรัชญาไป ไม่เป็นพุทธศาสนา ทั้งที่ว่าเอาหลักของพุทธศาสนาไปพูดในรูปของปรัชญา. พระศาสดาไม่ได้ทรงมุ่งหมายจะให้พูดกันไป หรือเชื่อกันไป ปฏิบัติกันไป ในลักษณะของปรัชญา.

อย่างที่มีกล่าวไว้ใน *กาลามสูตร* ว่า *มา ตกฺกเหตุ, มานยเหตุ* เป็นต้น; แปลว่า *อย่าเชื่อถือเอาโดยเหตุผลทางตรรกะ, อย่าเชื่อถือเอาด้วยเหตุผลทางนัยะ คือปรัชญา* อย่างที่ว่า. ฉะนั้น พุทธศาสนาจึงไม่ใช้ตรรกะ, ไม่ใช่

www.buddhadassa.in.th

ถาม : เดี๋ยวนี้อยากจะสอบถามความเข้าใจ หรือความสังเกต ว่าตามความรู้สึกหรือความสังเกตของท่านทั้งหลายนี้ *ศีลธรรมที่อยู่ในรูปของสังคมศาสตร์* นั้นคืออย่างไร?

ตอบ : อยู่ในรูปของระเบียบ ประเพณี วัฒนธรรม ของสังคม แล้วก็กฎบัญญัติของสังคม เช่น กฎหมาย.

ถาม : เอ้า ใครอีก?

ตอบ : ศีลธรรมในแง่ของสังคมศาสตร์ ก็ ใช้หลักดั้งเดิมมาว่า อยู่ร่วมกัน ช่วยเหลือกัน ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน. คงจะใช้หลักเพียงเท่านี้.

ถาม : เอ้า ใครอีก?

ถ้าไม่มีใครตอบก็อยากจะแสดงความคิดเห็นให้ฟัง เพื่อจะให้เห็นชัดว่า สิ่งที่เราเรียกว่า สังคมศาสตร์ นี้ก็แยกตัวออกมาจากศาสนา อยู่ในรูปแบบอันหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นแก่สังคม จึงเรียกว่า สังคมศาสตร์.

อยากจะพูดเอาเอง แต่ก็ยืนยันว่าถูก หรือคนอื่นอาจจะไม่เห็นด้วย ว่า คำว่า “ศาสตร์”, ศาสตร์ ที่เราใช้กันอยู่ในภาษาพูดจานี่ มันคือคำว่า *ศาสตรา; วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ อะไรศาสตร์ก็ตาม* คำว่า *ศาสตร์* นั้น แยกตัวมาจากคำว่า ศาสตรา (ของมีคม) ซึ่งมนุษย์รู้จักก่อนวิชาความรู้; พอทีหลังมารู้จักวิชาความรู้; ก็เอ้า, นี่ก็เป็นศาสตราเหมือนกัน - ศาสตราทางจิต

www.buddhadassa.in.th

ทางวิญญาณ; ก็เลยเอาคำว่า ศาสตรา ของมีคมตามธรรมดา มาใช้เป็นชื่อของวิชาความรู้ จึงเรียกว่า วิทยาศาสตร์บ้าง สังคมศาสตร์บ้าง อะไรศาสตร์บ้าง.

สังคมศาสตร์ก็คือศาสตราที่สังคมจะต้องใช้ ในฐานะเป็นศาสตราคืออาวุธที่มีคม สำหรับตัดปัญหาของมนุษย์นั้น ๆ; ฉะนั้น สังคมศาสตร์ จึงมีมากมายนับแขนงไม่ถ้วน. แขนงสำคัญๆ ที่สนใจกันอยู่มีไม่น้อยกว่า ๑๕ แขนง คือทุกแขนงที่มนุษย์จะต้องรู้ รวมทั้งศาสนา รวมทั้งปรัชญา รวมทั้งประวัติศาสตร์ อะไรด้วยทั้งหมดเลย ที่สังคมจะต้องรู้ และมีประโยชน์.

ทีนี้ ศีลธรรมในฐานะที่เป็นสังคมศาสตร์ ก็หมายความว่าสิ่งที่จะตัดปัญหาของสังคมได้ตามหน้าที่ หรือตามวัตถุประสงค์ของสิ่งนี้. เช่นสังคมไม่มีความสงบ เกิดเป็นปัญหาขึ้นมาว่า สังคมไม่สงบ ก็มีศาสตร์อันหนึ่งที่จะช่วยตัดปัญหาอันนี้; เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า สังคมศาสตร์ที่เป็นศีลธรรม, หรือว่า ศีลธรรมที่เป็นสังคมศาสตร์. ส่วนเรื่องเศรษฐกิจ เรื่องการเมืองก็เป็นสังคมศาสตร์ สำหรับแก้ปัญหาอย่างอื่น ตามความมุ่งหมายนั้น ๆ.

ศีลธรรมซึ่งเป็นสังคมศาสตร์ ก็จะมุ่งหมายแก้ปัญหาตามความหมายของคำว่า “ศีลธรรม” นั่นเอง ; ฉะนั้น ศีลธรรมเท่าที่จำเป็นแก่สังคม นั่นคือสังคมศาสตร์ หรือศีลธรรมที่อยู่ในรูปของสังคมศาสตร์. นักสังคมศาสตร์ไม่ต้องการให้ประชาชนเรียนศีลธรรม มากไปกว่าที่จำเป็นแก่สังคม; ถ้าเรียนมากกว่านั้น มันก็กลายเป็นเรื่องศาสนา สูงขึ้นไปกว่าศีลธรรม.

www.buddhadassa.in.th

นี้คำพูดเกิดแตกแยกกันขึ้นมาแล้ว และก็กำกวม; เราอยากจะพูดว่า ทั้งหมดเป็นศีลธรรม; แต่ถ้าศีลธรรมที่เป็นสังคมศาสตร์นั้นจะเหลืออยู่เพียงแต่ที่จำเป็นแก่สังคม จะเป็นบทบัญญัติทางศาสนาโดยตรง หรือโดยอ้อมก็ได้ เท่าที่สังคมจะต้องมีจะต้องรู้, จะต้องรู้และจะต้องมี, จะต้องปฏิบัติ. นี้ เรียกว่าศีลธรรมที่อยู่ในรูปแบบของสังคมศาสตร์.

เราไปเปิดดูหนังสือพวก social science ที่มีอยู่มากมาย หลายๆ ชนิด; จะพบคำว่า ศีลธรรม นี้อยู่ด้วยคำหนึ่ง ในฐานะเป็นศาสตร์อันดับหนึ่งของสังคม ก็มองเห็นได้ไม่ยาก. มองเห็นได้ว่า ศีลธรรมที่มาอยู่ในรูปแบบของสังคมศาสตร์นั้น ก็คือศีลธรรมเท่าที่สังคมต้องการ, ควรจะต้องการ, หรือจำเป็นที่จะต้องการ, หรือเท่าที่เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปก็ได้, แต่นั่นมันจำกัดอยู่สำหรับทุกคนที่ลงความเห็นตรงกัน.

ถ้าเกิดความเห็นไม่ตรงกัน คนหนึ่งก็อาจจะแยกออกมาให้มากกว่านั้นก็ได้ ลึกไปกว่านั้นก็ได้ อย่าเอาเป็นประมาณเลย; เอาเป็นประมาณแต่เพียงว่านักสังคมศาสตร์ เขาได้บัญญัติลงมติว่าเท่าไร จะถือว่าเป็นสังคมศาสตร์.

แต่แล้วในที่สุดเอาแน่นอนไม่ได้ เพราะมันหลายคน หลายพวก หลายความคิด หลายความเห็น แล้วก็ยึดหลักศาสนาต่าง ๆ กัน ศาสนาโน้นบ้าง ศาสนานี้บ้าง ซึ่งไม่ค่อยจะเข้ากันทีเดียว เลยบัญญัติเหมือนกับตวง หรือวัดเอาด้วยเครื่องวัดเครื่องตวง; อย่างนี้มันไม่ได้; ได้แต่ประเมินเอาว่าสังคมต้องการเท่านี้ก็พอ, เท่านี้ก็พอ และเมื่อเป็นเรื่องของสังคมแล้ว มันก็เปลี่ยนไปตามยุคตามสมัย ซึ่งสังคมมันเปลี่ยนแปลง. ศีลธรรมที่อยู่ในรูปสังคมศาสตร์ก็ต้อง

www.buddhadassa.in.th

เปลี่ยนแปลงไปตามรูปแบบของสังคมที่มันเปลี่ยนแปลง มันจึงไม่เหมือนกับที่อยู่ในรูปของศาสนา, หรือไม่เหมือนกับ แม้ที่อยู่ในรูปของปรัชญาซึ่งมันเฟ้อ หรือมันเพ้อไปตามความคิด.

ข้อที่ ๔. **ศีลธรรมที่อยู่ในรูปของกฎธรรมชาติ.**

คำพูดนี้อาจจะหาไม่พบในตำราศีลธรรมก็ได้ เพราะว่าเขาไม่มองกันถึงขนาดนี้; แต่ถ้าเราเป็นพุทธบริษัท ศึกษามาตามวิธีของพุทธบริษัท ก็จะไปพบกฎของธรรมชาติอันลึกซึ้ง; *เช่นกฎอิทัปปัจจยตา* เป็นต้น. เราก็มองเห็นว่า มันเกี่ยวกันกับสิ่งที่เรียกว่า “ศีลธรรมของมนุษย์” เราก็เลยรู้ว่าอำนาจสูงสุดของกฎธรรมชาติ นี้บังคับให้มนุษย์ต้องมีศีลธรรม.

ถาม : อยากจะถามเพื่อต้องการซ้อมความเข้าใจ สักนิด ว่า ศีลธรรมที่อยู่ในรูป*แบบของกฎธรรมชาติ* อันตายตัวนั้น มีความหมายว่าอย่างไร? หรือหมายความว่าอย่างไร?

ตอบ : ศีลธรรมในรูปแบบของกฎธรรมชาติ มันเป็นกฎตายตัวที่ไม่เปลี่ยนแปลง; ซึ่งหมายความ ว่าธรรมชาติทั้งหมด และมนุษย์ในโลกนี้หรืออะไรก็ตาม จะต้องทำ ไม่ทำไม่ได้ แล้วก็ทำเพื่อปรกติไปสู่ความสงบ หรือความหยุดทั้งนั้นครับ. เป็นกฎตายตัว เป็นต้นว่าต้องกิน ถ้าไม่กินแล้วจะหิว กระวนกระวายอยู่เรื่อย; กินแล้วปรกติแล้วธรรมชาติมันวางกฎไว้ในพวกสัตว์ชั้นต่ำ เห็นได้ชัด มันทำ

www.buddhadassa.in.th

กระเพาะไว้เท่านั้น กินเท่านั้นแล้วก็พอ แล้วก็จบกัน นี่เป็นกฎอย่างหนึ่งของธรรมชาติ.

ถาม : นั่นเป็นศีลธรรมส่วนตัวสัตว์หนึ่ง ๆ หรือบุคคลหนึ่ง ๆ ใครว่าอย่างไรอีก? ใครมีความเห็น มีความเข้าใจว่าอย่างไรอีก ศีลธรรมที่เป็นกฎธรรมชาติ มีความหมายว่าอย่างไร?

ตอบ : เป็นความปกติ เป็นความหยุด; ถ้าหากว่าไม่ปกติ มันเป็นอยู่ไม่ได้ตามธรรมชาติ.

ถาม : เอ้า อะไรอีก? ไม่มีใครว่าอีก!

ถ้าอย่างนั้น ก็จะพูดเสียเลย ว่าที่กล่าวมานั้น ถูกต้องแล้ว แต่มันหมดหรือไม่หมด ก็พิจารณาดูเอง. ศีลธรรมที่อยู่ในรูปแห่งกฎของธรรมชาติ นี้มันลึกลงไปอีก และมันเข้มแข็ง เฉียบขาด ยิ่งขึ้นไปอีก. ถ้าเราจะพูดให้ฟังง่าย เราก็พูดว่า ธรรมชาติบังคับไว้เด็ดขาดตายตัว ว่ามนุษย์หรือสัตว์ก็ตามจะต้องทำอย่างนั้น ๆ ให้ถูกตามกฎของธรรมชาติ มิฉะนั้นแกจะต้องตาย หรือไม่ถึงกับตาย ก็เกือบตาย หรือว่า หาความสงบสุขมิได้.

ลองสังเกตดูเอาเอง ไม่ต้องเชื่อใครก็ได้ว่า เราจะต้องทำอย่างไรบ้างในรูปแบบที่เขาถือกันว่าเป็นศีลธรรม ถ้าเราไม่ทำแล้วอะไรจะเกิดขึ้น ตัวอย่างที่ยกมาเมื่อตะกี้นั้นมันก็ถูกแล้ว แต่มันถูกนิดเดียว เช่นว่า เราต้องกิน ธรรมชาติบัญญัติไว้ว่าต้องกิน ไม่กินมันก็ตาย นี้ก็เป็นศีลธรรมได้เหมือนกัน แต่ค่อนข้างหยาบ.

www.buddhadassa.in.th

เราควรจะถามต่ำไปอีกว่ากินอย่างไรมันจึงจะไม่มีโทษ? กินอย่างไรมันจะมีประโยชน์ถึงที่สุด? หรือกินอย่างไรจึงจะนิพพาน? อย่างนี้เป็นต้น. นี่เรื่องกิน. แม้เรื่องอาบ เรื่องถ่าย เรื่องอะไรต่าง ๆ อีกสาระพัดอย่าง มันก็อย่างเดียวกันอีก; แต่นี้มันเป็นเพียงเรื่องส่วนบุคคล. เมื่อมันเป็นเรื่องของสังคม มันก็ต้องมีว่าสังคมจะต้องทำอย่างไรจึงจะไม่วินาศ? สังคมจะต้องทำอย่างไรจึงจะสงบสุข หรือเจริญก้าวหน้า? เพราะมนุษย์จะว่าเอาเองไม่ได้ว่าฉันต้องการอย่างนี้ ฉันต้องการอย่างนั้น, จะว่าเอาเองอย่างนั้นไม่ได้.

มนุษย์ต้องทำให้ถูกตามกฎของธรรมชาติ แล้วมนุษย์ก็จะได้อย่างนั้น ๆ ตามความประสงค์ ในส่วนบุคคลก็ดี ในส่วนสังคมทั้งหมดก็ดี. ถ้าเราเรียนรู้เรื่อง *กฎอิทัปปัจจยตา* มาอย่างแจ่มแจ้งแล้ว ก็จะเข้าใจได้ทันทีว่าทุกอย่างมันอยู่ใต้อำนาจของกฎอิทัปปัจจยตา. กฎนี้เหมือนกับพระเจ้าทีเดียว ต้องการอะไรก็ได้ : ต้องการฉิบหายก็ได้, ต้องการเจริญก็ได้, ต้องการอย่างนั้นก็ได้, ต้องการอย่างนี้ก็ได้. มันเป็นกฎที่มีอยู่สำหรับใช้แก่ทุกสิ่ง ไม่ยกเว้นอะไร เมื่อต้องการอย่างนี้ ก็ต้องทำวิธีนี้, เมื่อต้องการอย่างนั้นก็ต้องทำตามวิธีนั้น เมื่อต้องการอย่างโน้น ก็ทำตามวิธีโน้น; ถูกต้องตามกฎของอิทัปปัจจยตาแล้ว ผลก็ย่อมจะออกมาตามที่ต้องการ.

ทีนี้ เมื่อเราพูดกันถึงเรื่อง ศีลธรรม คือ ความสงบ ความปรกติว่าของอะไร? ก็ว่าของสังคม: ฉะนั้น สังคมก็ต้องปฏิบัติให้ถูกตามกฎของธรรมชาติ. ถ้ามามัวเถียงกันอยู่ในรูปปรัชญามันก็ไม่เกิดขึ้นเป็นความสงบ; แต่ถ้าเรามาปฏิบัติลงไปตามหลักเกณฑ์ของศาสนาซึ่งทำไว้ดีแล้วจัดสรรไว้ดีแล้ว ไม่ต้องคิดนึกอะไรอีกก็ได้ ทำตามนั้นไปเถอะ แล้วมันก็จะแสดงให้เห็นว่า

www.buddhadassa.in.th

ถูกต้อง ได้ผล. นี้เป็นอันว่ากฎธรรมชาตินี้มันก็ครอบงำมาถึงศาสนา, หลักเกณฑ์ของศาสนา หรือการบัญญัติไว้ในรูปแบบของศาสนา, หรือครอบงำมาถึงการประพฤติกระทำของสังคม.

ถ้ารู้เรื่องนี้, รู้เรื่องศีลธรรมในรูแบบของกฎของธรรมชาติ ก็กล่าวได้ว่า รู้เรื่องศีลธรรมอย่างลึกซึ้งที่สุด; มันไม่จำเป็นสำหรับคนทั่วไปก็ได้; แต่ถ้ายิ่งรู้มันก็ยิ่งดีแน่. เป็นหน้าที่ของพระศาสดาทั้งหลายที่จะเอากฎของธรรมชาติมากล่าวไว้เป็นรูปแบบของศีลธรรม ในศาสนาของท่านแต่ละศาสนา ๆ ไป; เดี๋ยวนี้เรามองข้างพระศาสดาเหล่านั้นไปยังกฎธรรมชาติ เราก็มองเห็นศีลธรรมอันลึกซึ้งที่อยู่ในรูปแบบของกฎธรรมชาติ; ซึ่งพระศาสดาจะบัญญัติ หรือไม่บัญญัติเราก็ต้องทำ, พระศาสดาจะเกิดขึ้น หรือมิได้เกิดขึ้นในโลกก็ตาม เราก็ต้องทำ; เราต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของศีลธรรม.

กฎเกณฑ์ของศีลธรรมซึ่งเป็นไปตามกฎของธรรมชาตินี้ มันปรากฏอยู่ก่อนแล้ว ตั้งแต่ก่อนพระศาสดาองค์ใดองค์หนึ่ง จะเกิดขึ้นมาโดยสมบูรณ์; พระศาสดาค่อยค้นพบขึ้นมาทีละนิด ๆ จนรู้มาก จนได้รับสมมติว่า เป็นพระศาสดาเลย. ฉะนั้น ขอให้นึกถึงและกลัวเกรงให้มากที่สุด ต่อ ศีลธรรม ที่อยู่ในรูปแบบของกฎของธรรมชาติ ว่ามันจะมีไปในที่ทุกหนทุกแห่ง อย่างตลอดกาล เป็นนิรันดรทีเดียว.

นี่เราได้ทดสอบความเข้าใจ เกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรม คืออะไรมาได้เพียง ๒ หมวด ก็พอดีกับเวลา.

www.buddhadassa.in.th

ขอสรุปความว่า ศีลธรรมคืออะไร นั้น เราดูในรูปแบบของภาษาก็ได้, จะดูในรูปแบบของรูปแบบเองก็ได้; ดูในแง่ของภาษาก็ได้ ดูในแง่ของรูปแบบแห่งศีลธรรมนั้น ๆ ก็ได้.

การดูในรูปแบบของภาษา ก็คือดูโดยภาษาชาวบ้านทั่วไปนี้อย่างหนึ่ง, โดยภาษาศาสนาที่บัญญัติไว้เฉพาะศาสนา ซึ่งมันไม่ตรงกันทุกศาสนาก็ยังได้, นี้ก็อย่างหนึ่ง.

ทีนี้ พวกเราพุทธบริษัท *ดูในรูปแบบของภาษาบาลี;* ภาษาบาลีก็จะมีอย่างที่ว่าคือ สีละ - ปรกติ, ธัมมะ - สิ่ง หมายถึง *ภาวะ* ก็ได้ *เหตุ* ก็ได้ *ผล* ก็ได้; เราจึงได้ความหมายของคำว่า “ศีลธรรม” จากตัวบาลี; จากคำบาลีว่า สีลธมฺม นั้นเป็นสามรูปแบบ. และการดูที่ *ผล* ของมันนั้น ดูได้ที่ *วัตถุ* ที่มีชีวิตก็ได้ ที่ไม่มีชีวิตก็ได้ และที่ *ภาวะ* แห่ง *จิตใจของมนุษย์* หรือตัวสติปัญญาความคิดความเห็นของมนุษย์ก็ได้. นี่ในแง่ของภาษา. ศีลธรรม เป็นอย่างนี้.

ทีนี้ ในแง่ของรูปแบบที่มนุษย์ได้เกี่ยวข้องกับศีลธรรมอยู่แล้ว ในปัจจุบันนี้, ได้เกี่ยวข้องกันในรูปแบบของปรัชญา คือการถกเถียงที่เพ้อเจ้อก็มี, ในรูปแบบของศาสนา ไม่พูดอะไรมาก ตั้งหน้าตั้งตาปฏิบัติตามคำสอนของพระ-ศาสดาแห่งตนก็มี, และ ที่จำเป็นสำหรับโลกมนุษย์ตลอดอนันตกาลนี้ ก็น่าจะกล่าวว่า ศีลธรรมที่อยู่ในรูปแบบของสังคมศาสตร์ นั่นเอง; แต่ต้องเป็นสังคมที่มีสติปัญญา รู้จักใช้ศีลธรรมถูกต้อง มาเป็นศาสตราสำหรับตัดปัญหาของสังคมได้ทุกอย่าง ทุกประการ.

www.buddhadassa.in.th

ในที่สุดก็จะเห็นว่า ศีลธรรมในรูปแบบเดิม รูปแบบแท้ รูปแบบเฉียบขาดตลอดอนันตกาลนั้น คือกฎธรรมชาติ นั่นเอง, และว่าเขาต้องทำอย่างนั้น ๆ จึงจะมีปรกติภาวะในส่วนบุคคลบ้าง ในส่วนสังคม คือรวมกันทุกคน หรือว่าทั้งโลกบ้าง.

ในที่สุดนี้ขอร้องว่า *อย่าให้การพูดและการฟังของเรา หายเป็นอากาศธาตุไปเสียมาก ๆ* เหมือนอย่างที่แล้วมา. ขอให้อยู่ในความจำ ให้มาอยู่ในความเข้าใจแจ่มแจ้งแล้ว มาอยู่ในรูปของการปฏิบัติเป็นประจำวัน แล้วเราก็จะไม่รู้จักลืมหัวข้อหรือกฎเกณฑ์เหล่านี้

ในวันนี้ขอยุติไว้แต่เพียงเท่านี้ก่อน วันเสาร์หน้าก็จะได้พูดต่อ เพราะว่ายังไม่จบ.

ต่อไปนี้ก็เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ทั้งหลาย ท่านสวดบทสาธยายที่เป็นเครื่องเกื้อกูลแก่กำลังจิต ที่จะปฏิบัติศีลธรรม ตามรูปแบบแห่งพระพุทธศาสนา. ขอนิมนต์.

---

www.buddhadassa.in.th

ศีลธรรมคืออะไร (ต่อ)

[*เมื่อกล่าวโดยค่านิยม*]

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ ภาคมาฆบูชา ครั้งที่ ๒ ในวันนี้ ก็จะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า ศีลธรรมคืออะไร ต่อไปอีกครั้งหนึ่ง เพราะว่ายังไม่จบ และอยากจะมีการบรรยายในรูปของการสอบถามความเข้าใจเหมือนครั้งที่แล้วมา.

(คำปรารภและทบทวน)

ขอทำความเข้าใจในเบื้องต้นสักเล็กน้อย ว่า *ทำไมจึงได้สนใจพิจารณากันแต่เรื่องศีลธรรม จนดูคล้ายกับว่า จะเป็นบ้าเป็นหลังไปแต่ในเรื่องของศีลธรรม.*

www.buddhadassa.in.th

ข้อนี้เชื่อว่าบางคน บางท่าน คงจะพอตอบเองได้ ว่าทำไมจึงมัวพูดและพิจารณากันแต่เรื่องศีลธรรมเช่นนี้ ; ทั้งนี้ก็เพราะว่า เมื่อพิจารณาดูแล้ว โลกสมัยนี้ไม่มีอะไรที่ขาดแคลนยิ่งไปกว่าศีลธรรม จนจะกล่าวว่ามันตกต่ำแทบจะหาไม่พบ, จะหามาทำยาหยอดตาก็แทบจะไม่ได้ ทั้งที่ยาหยอดตานี่มันก็ต้องการอะไรน้อยอยู่มากทีเดียว. เดี๋ยวนี้เราก็รู้สึกว่า เมื่อกล่าวโดยเฉลี่ยกันทั้งโลกแล้ว ศีลธรรมมีน้อยมาก จนจะหามาทำยาหยอดตาก็ไม่พอ.

ท่านทั้งหลายคงจะมองไปถึง สภาพที่เป็นความวุ่นวาย ระส่ำระสาย หาความสงบสุขมิได้ เห็นได้ว่ามันมีอยู่มากน้อยเพียงไร ; แสดงออกมาในรูปของอาชญากรรม กระประทุษร้าย เบียดเบียน นี้ก็มาก, และแสดงอยู่ในความเดือดร้อนเฉพาะตน เฉพาะคน อยู่ภายในครอบครัวของตน หรือในหัวใจของตน อย่างนี้ก็มีมาก ล้วนแต่เป็นเรื่องของความปราศจากศีลธรรมทั้งนั้น. ในแต่แล้วคนในโลกนี้ ในเวลานี้ ก็ไม่มองกันในแง่นี้ คือไม่มองไปในทางที่จะเห็นว่า มันเป็นผลของการปราศจากศีลธรรม.

เขามองกันไปในแง่อื่น ซึ่งเป็นเพียงปลายเหตุ เช่น มองในรูปปัญหาทางเศรษฐกิจบ้าง การเมืองบ้าง การปกครองไม่ดีบ้าง นานาประการด้วยกัน แต่ไม่มองให้ลึกลงไปอีกสักนิดว่า สิ่งเหล่านั้น เกิดขึ้นก็เพราะความไม่มีศีลธรรมบ้าง มีศีลธรรมไม่เพียงพอบ้าง ซึ่งเราเรียกว่า ภาวะที่ปราศจากศีลธรรมอยู่นั่นเอง.

นี่ขอให้ทบทวนความเข้าใจอันนี้ไว้เสมอ ๆ ก็จะเข้าใจยิ่งขึ้น จนมองเห็นความจริงในข้อนี้ถึงที่สุด.

www.buddhadassa.in.th

ขอให้ระลึกถึงความหมายอันถูกต้องของคำว่า ศีลธรรมไว้เป็นประจำ คือว่า สิ่งที่จะทำความสงบ *ในฐานะที่เป็นเหตุ ; และ*ผล คือ *ความสงบปรากฏออกมาในฐานะที่เป็นผล ;* และอันนี้เป็น*กฎของธรรมชาติ* เป็นความต้องการของธรรมชาติ ด้วยซ้ำไป.

ถ้าจะพูดสมมติให้ธรรมชาติ หรือกฎของธรรมชาติ เป็นบุคคล ก็ต้องเรียกว่า เป็นความต้องการของพระเจ้า. พระเจ้าคือกฎของธรรมชาติ มีกฎตายตัวอยู่ว่า ถ้าไม่ทำอย่างนี้ มันก็จะมีผลอีกอย่างหนึ่ง ; ถ้าทำอย่างนี้ก็มีผลออย่างนี้. สำหรับพระเจ้าเองนั้น ก็ไม่ได้รู้สึกว่าต้องการอะไร, ต้องการอย่างไหน, เป็นเพียงแต่เจ้าของกฎว่า ถ้าทำลงไปในอย่าง นี้ ผลมันก็เกิดขึ้นอย่างนี้ และก็ในที่ทุกหนทุกแห่ง ไม่ว่าที่ไหนหมด พระเจ้าควบคุมอยู่ตลอดเวลา แม้ในนรก ก็มีพระเจ้าไปควบคุมอยู่.

ศาสนา เช่น ศาสนาคริสเตียน ก็ยังกล่าวเช่นนี้ ว่าแม้ในนรกก็มีพระเจ้า, บนสวรรค์ก็มีพระเจ้า, ในที่ทั่ว ๆ ไปก็มีพระเจ้า ; ส่วนเราก็พูดกันแบบของเราว่า มีกฎของธรรมชาติควบคุมอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่งในฐานะที่เป็นพระเจ้า, โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎอิทัปปัจจยตาควบคุมอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง. พระเจ้านั้นไม่มีความหมายว่าดีหรือชั่ว ว่าสุขหรือทุกข์ : ตัวพระเจ้าเองเป็นกลางยิ่งกว่ากลาง ; เพราะฉะนั้น ในนรกก็อยู่ได้ บนสวรรค์ก็อยู่ได้.

ถ้ายอมให้พูดอย่างหยาบคายที่สุด ก็พูดได้ว่า ในกองมูลสุนัขก็อยู่ได้. ถ้าพูดอย่างนี้ พวกที่เขาถือพระเจ้าตามความรู้สึกของเขาเอง เขาก็จะโกรธเอา ; แต่ความจริงมันก็เป็นอย่างนั้น. เมื่อเขายอมรับว่าในนรกก็มีพระเจ้าไปควบคุมอยู่

www.buddhadassa.in.th

ก็พูดได้อีกว่า ของสกปรกเช่นมูลสุนัขก็มีพระเจ้าควบคุมอยู่ ; ในกองดอกไม้ก็มีพระเจ้าควบคุมอยู่ พระเจ้าไม่รู้จักเหม็น ไม่รู้จักหอม ไม่รู้จักสุข ไม่รู้จักทุกข์ ไม่รู้จักดี ไม่รู้จักชั่ว ไม่รู้จักบุญ ไม่รู้จักบาป ไม่รู้จักแบ่งแยกอะไรอกไปเป็นคู่ ๆ เช่นนี้. แต่ว่าเป็นพระเจ้าที่เด็ดขาดที่สุด ในข้อที่ว่า ถ้าทำลงไปอย่างนี้ ผลมันก็เกิดขึ้นอย่างนี้, ถ้าทำลงไปอย่างนี้ ผลมันก็เกิดขึ้นอย่างนี้ ครบทุกอย่างทุกประการ.

นี่คือฝีไม้ลายมือของพระเจ้า คือพระเจ้ายอมรับได้ทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นอะไร ; แต่ก็ไม่ควรจะพูดว่า พระเจ้าต้องรับหรือต้องยอมรับ เพราะเป็นสิ่งที่อยู่เหนือกฎ เป็นสิ่งที่บรรดาลให้สิ่งทั้งปวงเป็นไปตามกฎ.

ทีนี้ เมื่อมนุษย์เราทำลงไปอย่างนี้ แล้วผลก็เกิดขึ้นอย่างนี้ ; อย่างเดี๋ยวนี้ ทำกันอยู่ในลักษณะที่เราเรียกกันโดยสมมติว่า ปราศจากศีลธรรม, ผลก็เกิดขึ้นมาในลักษณะที่สมกับที่ปราศจากศีลธรรม คือไม่มีความสงบ ไม่มีความเป็นปรกติสุข ; *เพราะว่าศีลธรรม แปลว่า เป็นปรกติ* หรือ *ปรกติสุข* ดังที่กล่าวแล้ว เมื่อทำลงไปในลักษณะที่ไม่ปรกติสุข มันก็ต้องไม่มีปรกติสุข เป็นของธรรมดาสามัญที่สุด. ถ้ามนุษย์ทนได้เหมือนกับพระเจ้า ก็ไม่มีปัญหาอะไร อยู่ในนรกก็ได้ อยู่ในสวรรค์ก็ได้ อยู่ในกองมูลสุนัขก็ได้ อยู่ในกองดอกไม้ก็ได้ ; แต่เดี๋ยวนี้มนุษย์จะทนไม่ได้กระมัง ถ้าลงอยู่ในนรก หรือจมอยู่ในกองมูลสุนัข ; ฉะนั้น ก็ต้องออกมาเสียจากสิ่งเหล่านี้ มาอยู่ในสภาพที่ตัวชอบ ที่บัญญัติกันว่า เป็นความสุขสำหรับมนุษย์ ตามที่มนุษย์ก็มีอายตนะสำหรับจะรู้สึกคิดนึกอย่างไร.

www.buddhadassa.in.th

นี่แหละสรุปความได้ว่า มันเป็นหน้าที่ของมนุษย์ที่จะต้องทำลงไป ในลักษณะที่มนุษย์พอใจ หรือว่า ทนอยู่ได้ด้วยความปรกติ. อย่าทำให้มันผิดไปจากนั้น, อย่าทำไปในทางที่ตัวทนไม่ได้ จะมีความทุกข์. ฉะนั้นเราต้องเอามาพิจารณากันให้เหมาะสมสำรับมนุษย์ ว่าจะต้องทำอย่างไร จึงจะเกิดภาวะปรกติขึ้นมา. นี่เรื่องของศีลธรรมที่เป็นใจความสั้น ๆ ว่ามันเกี่ยวกับมนุษย์อย่างนี้ และจะให้ใครมาช่วยทำให้ก็ไม่ได้ ต้องทำเอง.

ที่จะให้พระเจ้าช่วยนั้น มันเป็นความละเมอเพ้อฝัน ; พระเจ้านั้นยอมให้เราทำเองทั้งหมดทุกอย่าง แล้วแต่จะเลือกทำอย่างไร, อำนวยให้ทุกอย่าง ; เพราะว่า พระเจ้าเป็นเพียงกฎ หรือเจ้าของกฎ ดังที่กล่าวแล้ว จะไปอ้อนวอนว่า ทำอย่างนี้ ๆ แล้วจนได้ผลอย่างนี้ ๆ ซึ่งมันผิดกฎนี้ อย่างนี้ทำไม่ได้ พระเจ้าไม่ยอม. ถ้ายอมแล้วก็เป็นอันว่า คนเราทำชั่วกันตามกิเลสของตนแล้วก็เรียกร้องเอาความดีได้.

อย่างเช่นพวกโจร ก็จะทำโจรกรรม แล้วก็เรียกร้องเอาความชอบความดี ความสุข จนเพื่อนมนุษย์ด้วยกันทนไม่ไหว ; นี้เป็นสิ่งที่พระเจ้าอำนวยให้ไม่ได้ *พระเจ้าจึงมีความเที่ยงตรงยิ่งกว่าสิ่งที่เที่ยงตรงใด ๆ ว่า ทำลงไปอย่างนี้จะมีผลอย่างนี้, ทำลงไปอย่างนี้ ก็จะต้องมีผลอย่างนี้,* แล้วแต่มนุษย์จะเลือกเอา.

เมื่อมนุษย์ได้ทำไปด้วยความโง่เขลา ไม่รู้เท่าถึงการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ได้รับความทุกข์ขึ้นมา ; มนุษย์ก็จะเข็ดหลาบในเวลาอันควรจึงมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในหมู่มนุษย์ ก็หมุนไปหาความสงบสุข.

www.buddhadassa.in.th

เดี๋ยวนี้มันเกิดมีสิ่งยั่วหรือล่อให้มนุษย์เข้าใจผิด ไปนิยมสิ่งที่ไม่ถูกต้อง คือไม่เป็นไปเพื่อความสงบสุขนั่นเองว่าเป็นสิ่งที่ดี ก็เลยทำอย่างนั้น: อย่างนี้เรียกว่า ทำบาป เพราะพญามารหรือซาตานจูงจมูกเอาไป.

มนุษย์ทำบาปจะไปโทษมาร มันก็ดูจะไม่ได้อีกเหมือนกัน ; เพราะมารก็ต้องมีอยู่, และก็ต้องทำ หน้าที่ของมาร มาสอนให้มนุษย์ฉลาด ในเวลาอันเร็ว : ทำผิดทีเดียว แล้วอย่าทำอีก ; ก็ควรจะขอบใจว่า พญามารนี้มาช่วยทำให้มนุษย์ฉลาดขึ้น ๆ. แต่บางคนไม่ยอมฉลาดขึ้นมา ; นี่มันก็ต้องโทษคนนั้นเอง อย่าไปโทษพญามารเลย.

ความทุกข์นี่มันมาสอนให้ฉลาด แต่คนไม่รับเอา แล้วก็จะทำอย่างไร. แต่คนที่มีสติปัญญา เขารู้จักความทุกข์ รู้จักเข็ด รู้จักหลาบ รู้จักกลัว รู้จักละอาย ภายในเวลาอันสั้น ก็เอาตัวรอดได้เร็ว ก่อนคนอื่น, มาอยู่เหนือความทุกข์ในระดับที่เรียกว่า เป็นที่น่าพอใจ กลายเป็นพวกพระอริยเจ้าไปพวกหนึ่งทีเดียว ; นี้ก็มีอยู่มาก.

แต่เดี๋ยวนี้มันหมุนไปในทางที่ตรงกันข้าม คือมีสิ่งมายั่วยวน หลอกลวงให้เห็นแก่ความรู้สึกทางผิวหนัง ทางเนื้อหนัง ความสุข ความสนุกสนาน เอร็ดอร่อยทางผิวหนัง ; เหลือบตาดูไปรอบ ๆ ก็พอเห็นได้ว่ามันคืออะไร. ขอให้ลองเหลือบตาดูไป ว่าคนเรากำลังหลงความสุขทางเนื้อหนัง ; แม้ไม่ใช่เป็นสิ่งที่จะเป็นสุขได้ ก็เห็นว่ามันเป็นสุข ไปได้.

www.buddhadassa.in.th

เมื่อเข้าใจผิดอย่างนี้แล้วก็ทำไปอย่างนั้น ; เพราะฉะนั้น สิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมจึงหายไป ๆจนหามาทำยาหยอดตาก็ไม่พอ ดังกล่าวแล้ว. เพราะฉะนั้นอาตมาจึงถือว่า มันมีเหตุผลสมควรแล้วที่เราจะพูดกันถึงเรื่องศีลธรรมนี้อย่างซ้ำ ๆ ซาก ๆ จนบางคนชักจะเบื่อหน่ายเต็มที่แล้ว. อาตมาก็ยังฝืน หรือขืนให้ทำความเข้าใจกันในเรื่องนี้อีกต่อไป.

....

ในครั้งที่แล้วมา เมื่อวันเสาร์ก่อน เราพูดกันโดยหัวข้อว่า ศีลธรรมคืออะไร และยังไม่ทันจบ ก็หมดเวลาเสียก่อน วันนี้ก็จะพูดในหัวข้อนี้ต่อไปจนจบ.

ในครั้งที่แล้วมาเมื่อถามว่า ศีลธรรมคืออะไร ; ในหมวดที่ ๑ ก็ได้บอกให้ดูกัน ในแง่ของภาษา ว่า ภาษาชาวบ้าน ศีลธรรม หมายถึงอะไร, ภาษาศาสนา ศีลธรรม หมายถึงอะไร, โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาบาลี ศีลธรรม หมายถึงอะไร. เราได้พูดกันแล้ว ซึ่งมีทางที่จะสังเกตได้จากวัตถุที่ไร้ชีวิต จากสิ่งที่มีชีวิต จากสภาวะจิต หรือสติปัญญาของคนเรา อันจะเป็นเครื่องทำให้สังเกตได้ว่า มันมีศีลธรรมหรือไม่มี ดังที่ปรากฏอยู่ในการบรรยายนั้น.

ใน หมวดที่ ๒ ได้พูดกันถึง รูปแบบของศีลธรรมที่ปรากฏอยู่ในโลกปัจจุบัน ว่าศีลธรรมปรากฏอยู่ในรูปแบบของปรัชญา สำหรับพูดจากันแต่โดยเหตุผล ในทางตรรกล้วน ๆ อย่างนี้ก็มี, หรือว่าศีลธรรมอยู่ในรูปแบบของศาสนาคือการปฏิบัติลงไปจริง ๆ ที่กาย ที่วาจา ที่ใจ ในวิถีทางหรือวิธีการของวิทยาศาสตร์ ที่ไม่ต้องมัวแต่พูดกันอยู่อย่างไม่รู้จบ ก็มี, อีกอย่างหนึ่ง ศีลธรรมที่

www.buddhadassa.in.th

อยู่ในรูปแบบของสังคมศาสตร์ คือสิ่งที่จำเป็น ที่สังคมจะต้องรู้และจะต้องปฏิบัติเพื่อสร้างสังคมนั้น ๆ ให้เป็นสังคมของมนุษย์ที่น่าปรารถนาคือเป็นสัตบุรุษผู้สร้างสรรค์ความสงบ ก็มี, ทีนี้ รูปแบบสุดท้าย ก็คือ ศีลธรรมที่เป็นกฎตายตัวของธรรมชาติ เป็นกฎของธรรมชาติ ว่าอย่างนี้มันสงบ อย่างนี้มันไม่สงบ, และโดยปรกติจะต้องอยู่กันอย่างนี้ ซึ่งเป็นกฎที่บุคคล หรือสังคมก็ตาม จะต้องรู้และเอาไปใช้ให้เป็นประโยชน์แก่มนุษย์ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้. นี้เรียกว่า เราได้พูดกันแล้วในรูปแบบต่าง ๆ ของสิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรม.

[*จบคำปรารภและทบทวน*]

หมวดที่ ๓ ว่าด้วย ค่านิยมของศีลธรรม

ทีนี้ก็มาถึง หมวดที่ ๓ ในวันนี้ จะพูดกันถึง สิ่งที่เรียกว่า คุณค่า. ปทานุกรมจะออกเสียงว่า คุณนะค่า ; จะไม่พูดว่า คุณ – นะ - ค่า ; เพราะไม่ชอบ, หรือจะเรียกว่า ค่านิยม ก็ตามใจ ก็ได้เหมือนกัน.

ค่านิยมก็หมายถึงว่า คุณค่าที่เราได้มองเห็น, และก็บัญญัติไว้อย่างไร ในรูปแบบต่าง ๆ กัน สำหรับสิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรม เท่าที่มันเกี่ยวกันกับมนุษย์.

ขอให้ซักซ้อมความเข้าใจดี ๆ ว่า เรากำลังจะพูดกันถึง คุณค่า ; หรือจะเรียกอย่างสมัยใหม่ว่า ค่านิยม ก็ตามใจ ที่มองดูในหลายรูปแบบ เท่าที่เกี่ยวกับมนุษย์ผู้มีศีลธรรม อย่างนี้ก็ได้. ค่านิยมที่จะ **มองดูได้ที่บุคคลหนึ่ง ๆ**

www.buddhadassa.in.th

คือที่เอกชน นี่ก็มีอยู่, อีกทางหนึ่งก็ที่จะ **มองดูจากสังคม** คือ หลาย ๆ คน รวมกันอยู่.

....

ส่วนที่ ๑. ศีลธรรมเมื่อมองดูที่ปัจเจกชน.

บุคคลแต่ละคนมีค่านิยมของศีลธรรมที่ควรนิยม มีอยู่ในรูปแบบอย่างไรบ้าง ; เท่าที่จะเอาพิจารณากันก็อยากจะเสนอใน ๓ รูปแบบ โดยสรุปจากข้อความต่าง ๆ ที่เราเคยบรรยายกันมาแล้ว เป็นเวลาแรมปี ; ๓ รูปแบบ คือ:-

รูปแบบที่ ๑. คุณค่าทางศีลธรรมที่มีอยู่ในสายโลหิต หรือที่เรียกว่า กรรมพันธุ์ของคนแต่ละคน. รูปแบบที่ ๒. ก็คือ คุณค่าที่แสดงออกมาให้เห็นชัด ตามที่ปัจจัยภายนอกมันจะแวดล้อมอย่างไร. รูปแบบที่ ๓. ก็คือว่า ศีลธรรมเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องมีอยู่ที่ทุกอิริยาบท หรือทุกการเคลื่อนไหวของมนุษย์ นับตั้งแต่คลอดออกมาจากท้องแม่ จนกระทั่งตาย ; เป็น **๓ หัวข้อ** ด้วยกันอย่างนี้.

หัวข้อที่ ๑. คุณค่าของศีลธรรมที่มีอยู่ในรูปของกรรมพันธุ์ หรือสายเลือด

ถาม : อยากจะขอถามท่านว่า เป็นสิ่งที่ยอมรับได้หรือไม่ว่า แม้ในสายเลือดที่เป็นกรรมพันธุ์นั้น ก็มีสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม หรืออย่างน้อยก็ **เชื้อแห่ง**

www.buddhadassa.in.th

ศีลธรรม ปรากฏอยู่ในนั้น ยกตัวอย่างมาดูด้วย. ขอให้ตอบมาในข้อนี้ก่อน คือจะยอมรับไหมว่า ศีลธรรมต้องตั้งต้นมาแต่ในสายเลือดของบิดามารดา ?

ตอบ : เป็นไปได้ครับ, แล้วก็เห็นได้ในชีวิตครอบครัวของคนที่พ่อแม่มีศีลมีธรรม มีการปฏิบัติตัวที่สงบแล้ว ลูกหลานที่ออกมาก็มีจิตใจรักความสงบเช่นกัน.

[*ความมีเชื้อแห่งศีลธรรมในสายเลือด*]

นี่ก็เป็นตัวอย่าง ที่พอจะมองเห็นได้ คือยอมรับว่า สิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม นั้น จะต้องมีเชื้อขึ้นมาจากสายเลือด. ดูตัวอย่างที่สิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ เช่น มะม่วง มะละกอ ขนุน ทุเรียน อะไรก็ตาม ถ้ามันมีพันธุ์ดีอยู่ในเมล็ดนั้นแล้ว มันก็ออกมาเป็นผลไม้ที่ดี. นี้เข้าใจว่า คงไม่มีใครคัดค้าน ; พอมาถึงมนุษย์ ทำไมไม่ยอมรับอย่างนั้นบ้าง. *ทำไมหาว่าไม่ยอมรับ ?* เพราะว่า ไม่สนใจที่จะปรับปรุงพืชพันธุ์นั้นให้ดี, หรือระมัดระวังรักษาพืชพันธุ์นั้นให้ดี.

ถ้าท่านยอมรับก็คงจะยอมรับว่า การที่มีระเบียบปฏิบัติประจำวงศ์ตระกูลที่ดี ตลอดสายยาวยืดของวงศ์ตระกูลนั้น ๆ ก็เป็นสิ่งที่มีเหตุผลดังที่เขาได้เคยกระทำกันมาแล้ว ; หากแต่ว่าเดี๋ยวนี้คนเรามันเปลี่ยนความคิด เปลี่ยนความเชื่อ ไม่ค่อยจะคำนึงถึงเรื่องพืชพันธุ์ที่ดี ; ไปเห็นเสียว่าเราจะทำเอาได้ด้วยการศึกษา เป็นต้น.

ถาม : ขอให้ตอบสั้น ๆ อีกครั้งหนึ่งว่า ค่านิยมทางศีลธรรมที่อยู่ในสายเลือดหรือกรรมพันธุ์ของมนุษย์นั้น มันคืออะไร ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ :คือความสำนึกรับผิดชอบ.

ถาม : เชื้อแห่งศีลธรรมที่มีอยู่ในสายเลือด ที่จะถ่ายทอดไปยังผู้สืบสายโลหิตนั้น มันคืออะไร ?

ตอบ : คือการปฏิบัติครับ เกี่ยวกับการสั่งสอน ถ่ายทอดกันในอิริยาบทที่ดีสืบไป.

ถาม : เอ้า, คืออะไร ? ใครว่าอย่างไรอีก ?

ตอบ : คือความรักที่ผู้ให้กำเนิดนั้น มีต่อผู้ที่กำเนิดมาครับ.

ถาม : ใครว่าคืออะไรอีก ?

ตอบ : เข้าใจว่าเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดมาจากบิดามารดาถึงบุตรในแง่ของศีลธรรมทางสายโลหิต, ซึ่งเข้าใจว่า เป็นไปตามกฎแห่งธรรมชาติ กฎแห่งอิทัปปัจจยตา ; หรือตัววิชชาความรู้ที่ถ้ากล่าวตามหลักของชีววิทยาทางแพทย์ มันถ่ายทอดกันได้ ตอนที่แบ่งเซลล์มาผสมกันแล้ว มีอุปนิสัยใจคอถ่ายทอดกันได้. นั่นทางแง่ของวัตถุ ; แต่ทางด้านนามธรรมผมไม่ค่อยทราบ.

เพียงแต่ถามว่า คืออะไร ? ก็ตอบได้หลายอย่าง อย่างที่ว่ามาแล้วก็ถูกทั้งนั้นแหละ แต่คงจะไม่หมด. เมื่อถามว่าคืออะไรนั้น มันต่างจากที่ถามว่าทำอย่างไร. ชั้นนี้อยากจะขอทราบแต่เพียงว่า คืออะไร.

www.buddhadassa.in.th

อยากจะสรุปความว่า คือ วิญญาณแห่งความเป็นมนุษย์ ที่ถ่ายทอดสืบต่อ ๆ กันไปในลักษณะที่มันดีขึ้น ๆ ดีขึ้น ๆ ไม่รู้ว่ากี่ร้อยกี่พันชั่วคนมาแล้ว ; เป็นสิ่งสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะมองไม่เห็นตัว ตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นเชื้อสำหรับความเป็นมนุษย์ ที่จะถ่ายทอดต่อ ๆ กันไปได้ ในลักษณะที่มันดีขึ้น ๆ ดีขึ้น ๆ.

[*การเลือกและบำรุงพันธุ์*]

ถาม : ทีนี้อยากจะถามว่า ที่ออกมาจากพ่อแม่ชั้นแรกคู่หนึ่งนั้น ทำไมมันไม่เหมือนพ่อแม่ หรือเท่ากับที่พ่อแม่มีอยู่แต่เดิม ? ทำไมมันจึงดีขึ้นได้ ? มันดีขึ้นได้เพราะเหตุอะไร ?

ตอบ : เหตุที่ศีลธรรมในรูป หรือในคนรุ่นหลังดีขึ้นกว่าพ่อแม่ ดีกว่าเดิมนั้น มันเป็นไปตามกฎที่ว่า มันต้องเป็นไปตามปัจจัยภายนอก สิ่งแวดล้อมที่ปรุงแต่ง ; มันได้ความรู้ ได้ความคิด ความเห็นขึ้นมาภายหลังจากบทเรียนในชีวิต.

ถาม : จะถ่ายทอดลงไปในลูกได้อย่างไร ? ยังเป็นเพียงเชื้อ ยังไม่มีตัว มีตนเป็นก้อน เป็นดุ้น จะถ่ายลงไปได้อย่างไร, แล้วในลักษณะที่ดีขึ้น กว่าเชื้อที่พ่อแม่ถ่ายให้ไป.

ถ้ายังนึกไม่ออกก็อยากจะให้สังเกตดูเรื่องทางวัตถุต่อไปอีก. สมมติว่า ทุเรียนทีแรกก็มีแต่พันธุ์ป่า ๆ มีคุณสมบัติอย่างนั้น ๆ แล้วทำไมมันจึงเกิดเป็นทุเรียนที่บ้าน ที่มันดีขึ้น ๆ จนมันแตกต่างกันลิบลับ เหลือที่จะเปรียบกันได้ ; ทุเรียนพันธุ์ป่า กับทุเรียนส่วนพันธุ์บ้าน ชั้นดีของเขาก็เป็นที่รู้ และยอมรับกันว่ามันมาจากพันธุ์ป่า. หรือว่าสัตว์ที่เอามาเลี้ยง : ไก่ป่า เป็นไก่บ้าน, ควายป่า

www.buddhadassa.in.th

เป็นควายบ้าน, ม้าป่า เป็นม้าบ้าน ; ทำไมมันจึงต่างกันลิบ. แม้แต่สุนัข ซึ่งที่แท้ทีแรกก็มีแต่ในป่า จับมาเลี้ยงเป็นสุนัขบ้านหลายชั่วเข้า มันกลายเป็นสุนัขที่แสนรู้ และงดงาม ; นี้เพราะอะไรมันจึงดีขึ้นได้.

ถาม : คำถามถามนิดเดียว ว่าทำไมมันจึงดีขึ้นได้ ทำไมมันจึงไม่เท่าเดิม.

ตอบ : เกี่ยวกับกฎของธรรมชาติที่ว่า มันต้องวิวัฒนา. ชีวิต สิ่งต่าง ๆ สังขารธาตุ มันต้องปรุงแต่งอยู่เสมอ ต้องวิวัฒนาการ เปลี่ยนแปลงไปสู่จุดหมายปลายทางที่ดีขึ้นอยู่เสมอ มันเป็นกฎของธรรมชาติอยู่แล้ว.

ถาม : จะต้องตอบให้ชัดว่า พ่อแม่คู่นั้น มันมีอะไรดี เพียงเท่านี้ แล้วพอคลอดลูกออกมา ทำไมมันจึงไม่ถ่ายออกมาดีเพียงเท่าที่พ่อแม่คู่นั้นมีอยู่. อย่างต้นทุเรียน ต้นที่ออกมาจากพ่อแม่ชนิดหนึ่ง ทำไมมันจึงดีกว่าพ่อแม่ได้ และมันจะแทรกเข้าไปได้อย่างไร จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นมา ? การผสมสัตว์ก็มีปรากฏอยู่ในข้อนี้ ทีทำให้ลูกดีกว่าพ่อแม่เรื่อย ๆ ไป จนได้รับรางวัลประกวดที่ ๑ หรือชั้นเลิศ นี่เพราะเหตุอะไรมันจึงดีกว่าพ่อแม่ ?

ตอบ : ผมเข้าใจว่าต้องเลือกพันธุ์ผสม ต้องเลือกพันธุ์ ต้องหาพันธุ์ที่ดีมาผสมกับพันธุ์ที่ดี.

ถาม : ทำไมไม่ออกมาเท่าพ่อและแม่ล่ะ ? ทำไมดีกว่าพ่อแม่ไปได้ ? ข้อนี้สำคัญมาก ถ้าเราจับความลับข้อนี้ได้ เราอาจทำให้คนนี่ดีขึ้น ๆ ได้, ดีกว่าพ่อแม่ และโดยเร็ว ; เพราะเหตุไรมันจึงดีขึ้นได้ ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ถ้าจะอาศัยหลักที่ว่า มนุษย์ชาตินั้น มาจากแหล่งเดียวกัน และไปสิ้นสุดที่แหล่งเดียวกัน นั่นเป็นเรื่องของธรรมชาติ: เพราะฉะนั้น ต่อไปข้างหน้า ๆ นี่ รุ่นหลังนี่ มันต้องดิ้นรนเพื่อจะให้ดีขึ้น ไปสู่จุดจบของชีวิตที่ว่า จากสังขตะ ไปสู่อสังขตะตามเดิม. ข้อนี้เป็นกฎธรรมชาติ ว่ามนุษย์ชาตินี้มันมาจากจุดแห่งเดียวกัน และไปสู่จุดหมายปลายทางแห่งเดียวกัน ; ดังนั้น ในระยะที่เป็นชีวิตอยู่นี้ก็ต้องมีการปรุงแต่ง เพื่อให้ได้ดีอยู่เองเสมอ ๆ นอกจากว่า ใครจะไปถูก หรือไปผิดเท่านั้นเอง.

ถาม : ถ้าตอบอย่างนั้น มันกลายเป็นมีความหมายอย่างอื่น คือเปลี่ยนเนื้อเรื่องไปแล้ว ว่า ทีแรกมาจากสิ่งสูงสุด มาเลวลง ๆ แล้วกลับไปดีขึ้น ๆ จนเหมือนสิ่งสูงสุดตามเดิม ; นี่คนละปัญหา. เดี๋ยวนี้เราจะพูดไปในทางที่จะเกิดประโยชน์ว่า เราจะปรับปรุงคนให้มีศีลธรรมเพิ่มขึ้นได้อย่างไร โดยอาศัยการถ่ายทอดทางสายโลหิต หรือกรรมพันธุ์นี้ก่อน ?

ตอบ : ต้องมีการคัดเลือกครับ เพราะว่าทั้งชายทั้งหญิง มีส่วนดีที่ไม่เหมือนกัน. ฉะนั้นเราจะเลือกส่วนดีของแต่ละฝ่ายมารวมกัน ; ลูกที่ออกมาจะได้ส่วนเด่นของแต่ละฝ่ายไป มันก็ดีกว่าทั้งพ่อทั้งแม่ เพราะว่าได้ส่วนดีทั้งของพ่อทั้งแม่มา.

คำตอบว่า “ต้องคัดเลือก” นี้เป็นคำตอบที่ถูกข้อหนึ่งแน่ว่าต้องคัดเลือกพืชพันธุ์ที่ดี ; ฉะนั้น ปู่ ย่า ตา ยาย ที่เขาเลือกคนที่จะมาเป็น

www.buddhadassa.in.th

ลูกเขย ลูกสะใภ้ มันก็มีเหตุผลอยู่ ; แม้ว่าเขาจะไม่ได้มุ่งหมายลึกซึ้งถึงอย่างนี้ เขาก็ได้ทำไปในลักษณะที่มีผลอย่างนี้.

การผสมสัตว์ก็ต้องเลือกพันธุ์. ทีนี้ พันธุ์ที่มันจะดีนี่ มันก็ต้องเป็นสัตว์ที่เกิดอยู่แล้ว ได้รับการอบรมดี ; ตัวที่จะเป็นพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์ ก็ได้รับการอบรมดีอยู่เรื่อย แล้วผสมไขว้พันธุ์ ต่างพันธุ์กัน มันก็มีการกระแทกกระทั้น หรือว่า attack ต่อกัน จนเกิดของใหม่ได้ คือไม่เหมือนพ่ออย่างเดียวไม่เหมือนแม่อย่างเดียว จึงเปลี่ยนไปได้ในความไม่เหมือน ก็เกิดเป็นอย่างอื่นขึ้นมา.

[*การแวดล้อมด้วยการอบรม*]

การเป็นอย่างอื่นขึ้นมานี้ เราทำอย่างไรจึงจะได้ในทางที่ดี ไม่เลวลง ? ก็ต้องมีสิ่งที่จะต้องประพฤติ กระทำ แวดล้อมอยู่ด้วยการกระทำที่ดี มันจึงให้สิ่งแวดล้อมทั้งหมด ปรากฏอยู่ในลักษณะที่เป็นปรกติ หรือเป็นความสงบ ที่เรียกกันว่าดี. ในสมัยโบราณจึงมีขนบธรรมเนียมประเพณีนานาแบบ ที่จะให้การประคบประหงม แก่ผู้ที่เป็นสามีภรรยา ให้อยู่แต่ในลักษณะที่ดี :-

พอตั้งครรภ์ขึ้นมา ก็ให้ทำพิธีการต่าง ๆ ที่จะกล่อมเกลาจิตใจหญิงมีครรภ์นั้น ให้เป็นไปแต่ในทางดี อยู่แต่ในทางดี เขาเรียกว่า *พิธีคัพภปริหาร ;* ไม่ใช่วัตถุสิ่งของ แต่ว่ารวมทั้งวัตถุสิ่งของก็ได้ ; โดยเจตนานั้น คือการกระทำพิธีแวดล้อมจิตใจของหญิงมีครรภ์นั้น ให้รู้สึกไปแต่ในทางที่ดี. พบอยู่แต่ในพระบาลี *ว่าทำพิธีคัพภปริหาร* ซึ่งแต่ก่อนก็คงจะเคยมี แม้ในประเทศ

www.buddhadassa.in.th

ไทยเรา ซึ่งถ่ายทอดวัฒนธรรมมาจากประเทศอินเดีย แล้วมันก็ค่อยหายไป เลือนไป เพราะคนค่อย ๆ หันมานิยมในทางวัตถุมากขึ้น ไม่รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีในทางจิตใจเอาไว้ มันก็หายไป ๆ.

ที่เรียกว่าหายไปนี้ คือมันเปลี่ยนไป ๆ ก็เปลี่ยนไปในทางวัตถุ เห็นแต่ทางวัตถุ ไม่เป็นไปในทางศีลธรรมอันสงบ ; ฉะนั้น ลูกออกมาก็สวยกว่าพ่อแม่ได้ ฉลาดกว่าพ่อแม่ได้. แต่การรักความสงบ รักความดี รักความจริง มันอาจจะน้อยกว่าพ่อแม่ก็ได้ ; เพราะสิ่งแวดล้อม หรือการกระทำทั้งหลายมันเป็นไปในลักษณะอย่างนั้น.

พ่อแม่ที่นั่งอยู่ที่นี่ ก็ลองไปคิดดูเถอะว่า ตัวมีความมุ่งหมายอย่างไร อธิษฐานจิตอย่างไรในการที่ลูกจะเกิดมาและเติบโต. ดูจะมีความมุ่งหมาย แต่จะให้สวย ให้เก่ง ให้อะไรไปด้วยกันเสียทั้งนั้น ไม่ค่อยจะนึกคิดถึงศีลธรรม ; ฉะนั้น เราได้ลูกหลานสมัยนี้ แต่ในทางที่มันสวยงามเฉลียวฉลาด แต่ไม่ค่อยมีศีลธรรม. เพราะว่าพ่อแม่เองไม่ค่อยได้คิดถึงศีลธรรม ; เพราะมันยุ่งมากไปจนไม่ค่อยมีเวลาคิดก็ได้, หรือมีเวลา มันก็ไม่คิดก็ได้ ; มันก็หลงไปในทางวัตถุทางเนื้อหนัง ยิ่ง ๆ ขึ้นไปเหมือนกัน นี่มันทำให้พันธุ์เลวลงในส่วนศีลธรรม ; แต่มันสวยงามขึ้นในฝ่ายวัตถุธรรม.

ข้อนี้คนที่มีอายุสัก ๑๐๐ ปี ก็พอจะสังเกตเห็นได้ว่า เด็ก ๆ สมัยนี้มันสวยขึ้น สวยขึ้น ทุก ๆ ชั่วอายุคน ; นี่มันทางวัตถุ ทางเนื้อหนัง ; แล้วเด็ก ๆ ก็เรียนเก่งขึ้น เพราะพ่อแม่ก็เรียนเก่งมาก่อน. แต่เรื่องทางความสงบรำงับบังคับความรู้สึก ซึ่งเป็นรากฐานของศีลธรรมนั้น มันไม่ค่อยมี ; นี้จึง

www.buddhadassa.in.th

ไม่เป็นกรรมพันธุ์ที่ดีเพื่อศีลธรรม, แต่เป็นกรรมพันธุ์สำหรับความยุ่งเหยิง สำหรับกิเลส สำหรับความยื้อแย่ง สำหรับความระส่ำระสาย.

ขอให้มองดูข้อที่ ๑ นี้ว่า คุณค่าของศีลธรรมที่ถ่ายทอดทางสายเลือดนั้น มันก็สำคัญที่สุดอยู่ข้อหนึ่ง.

....

หัวข้อที่ ๒. **คุณค่าที่แสดงออกมาให้เห็นชัด ตามที่ปัจจัยภายนอกแวดล้อม**.

ทีนี้เมื่อเกิดมาแล้ว มันก็มีการแวดล้อม คือการให้การศึกษา ให้การอบรม ให้การกระทำต่าง ๆ เมื่อเกิดมาแล้ว ; นี่ก็มีอยู่ส่วนหนึ่งต่างหาก.

ถาม : อันไหนจะสำคัญกว่ากัน คุณค่าทางศีลธรรมที่มีมาในสายเลือดกับคุณค่าทางศีลธรรมที่เราจะอบรม เมื่อเขาเกิดออกมาแล้ว ; ๒ อย่างนี้อย่างไหนมันสำคัญกว่ากัน ? มีความเห็นอย่างไรลองว่ามา ?

ตอบ : เข้าใจว่า สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ นี้ รู้สึกว่าจะมีความสำคัญมากกว่า. แต่ว่าไม่มีหลักฐานแน่นอน แต่รู้สึกว่าจะมีความสำคัญมากกว่า. เพราะมีตัวอย่างมาก ที่เด็กคลอดจากพ่อแม่แล้ว พ่อแม่ไม่เลี้ยงตั้งแต่วันแรกเกิดใหม่ ๆ แล้วไปอยู่ที่ไหน ไปอยู่กับใคร พี่เลี้ยงเป็นอย่างไรแล้วมันมักจะเป็นอย่างนั้น ซึ่งมีตัวอย่างอยู่มากมาย.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : เอ้า, ใครอีก ? มีความเข้าใจเป็นอย่างไรอีก ? กรรมพันธุ์สำคัญกว่าหรือว่าการอบรมทีหลังสำคัญกว่า ?

ตอบ : ผมเข้าใจว่า ต้นเหตุมันอยู่ที่กรรมพันธุ์ แต่มันประกอบด้วยการอบรมด้วย. เรื่องสำคัญ นี้ผมเข้าใจว่า เป็นเรื่องความลึกซึ้งของจิตใจ ; นี่ผมเข้าใจนะเป็นกรรมพันธุ์มากกว่า.

ถาม : เอ้า, ใครอีก ?

ตอบ : ผมรู้สึกว่า สิ่งแวดล้อมจะมีอิทธิพลมากครับ คือว่า สามารถที่จะให้เปลี่ยนแปลงได้ ทั้งภาวะของจิตใจ และส่วนที่เป็นร่างกาย ;เพราะเหตุอีกอย่างหนึ่งว่า ชีวิตนี้ต้องการอยู่รอด ; ฉะนั้น มันจะต้องเปลี่ยนแปลงตามสิ่งแวดล้อมให้ได้ ; ผมจึงยืนยันว่า สิ่งแวดล้อมยังมีความสำคัญกว่า.

ถาม : ใครอีก ?

ตอบ : ผมว่ามันเท่า ๆ กันครับ เพราะว่าถ้าหากว่าดีมาแต่กรรมพันธุ์แล้วมันก็ดีไปแล้ว ๕๐ แล้วเหลืออีก ๔๐ คือการที่จะออกมาพบกับปัจจัยภายนอก ซึ่งก็มีความสำคัญเท่า ๆ กัน.

[*สิ่งแวดล้อมสามารถเปลี่ยนแปลงกรรมพันธุ์*]

ได้ถามว่า พวกที่เห็นว่า เท่า ๆ กันนี่ ออกจะได้เปรียบ เพราะเป็นเรื่องที่พิสูจน์ยากพิสูจน์ไม่ได้ ; แต่ให้เข้าใจว่า คำว่า “สำคัญเท่ากัน” นี่มีข้อยกเว้นบางอย่าง คือมาคนละ ๕๐ เปอร์เซ็นต์ คือครึ่งต่อครึ่งจริง แต่ว่า

www.buddhadassa.in.th

ครั้งที่แล้วมานั่น มันสิ้นสุดไปแล้ว มันผ่านพ้นไปแล้ว ; ส่วน ๕๐ หรือครึ่งหลังนี้ มันยังกำลังจะวิวัฒนาการ คือมันยังเปลี่ยนแปลงได้ตามสิ่งแวดล้อม. นี่เป็นกฎเรื่องกรรม ; เมื่อได้ทำกรรมอะไรลงไป มันก็มีผลเกิดขึ้นตามกฎนั้น ๆ คือเท่านั้นอย่างถูกต้อง. ทีนี้ส่วนที่คลอดออกมาแล้ว มันเป็นโอกาสที่จะอบรมได้มาก แม้ว่าค่าหรือน้ำหนักจะมีมาอย่าง ๕๐ ต่อ ๕๐ เท่ากัน แต่ซีกหลังนี้มันมีโอกาสที่จะอบรมเรื่อย เพิ่มขึ้นได้เรื่อย, เพิ่มขึ้นได้เรื่อย, มันจึงเปลี่ยนแปลงไปตามกฎแห่งกรรม จนกระทั่งกลายเป็นพระอรหันต์ไปก็ได้.

เราอย่าลืมว่ากรรมพันธุ์ เชื้อที่ถ่ายทอดมาทางสายเลือดนั้น มันก็สำคัญมาก ; เช่นเดียวกับทุเรียน ถ้าเป็นพันธุ์ที่ไม่ดี แล้วจะมาให้ปุ๋ยบำรุงกันเดี๋ยวนี้มันก็ดีไปไม่ได้. ส่วนทุเรียนพันธุ์ดีมาแล้ว พอปลูกแล้วมีการบำรุงอย่างใหม่ อย่างแปลกออกไปอีก มันก็จะดีกว่าพ่อแม่เดิมได้ เพราะอำนาจแห่งการกระทำในชั้นหลัง ที่เรียกว่า สิ่งแวดล้อม คือได้แก่สิ่งที่เรียกว่า กรรม.

ดังนั้น สำหรับมนุษย์เรา เมื่อมันมีความดีมาในสายเลือด ในกรรมพันธุ์ ครึ่งหนึ่งคือ ๕๐...เปอร์เซ็นต์ จากพ่อแม่ ; นี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ดีแน่. พอออกมาแล้ว ได้รับการอบรมอย่างไร ? ถ้าได้รับการอบรมผิด มันก็เลวได้ ; เหมือนทุเรียนใส่ปุ๋ยผิด อะไรผิด มันก็เลวได้. แต่ถ้าได้รับการอบรมที่ดี มันก็ดีกว่าเดิมได้ ดีจนเป็นพระอรหันต์ก็ได้ ; ความสำเร็จในระยะหลัง มันจึงอยู่ที่กฎของการกระทำ แล้วแต่ว่าจะเอาอะไรใส่ลงไป.

รวมความว่า การสำเร็จประโยชน์ในขั้นสุดท้าย นี้อยู่ที่การกระทำ หรือการอบรม ที่จะทำให้เชื้อเลวลงก็ได้, ให้เชื้อดีไปกว่าเดิมก็ได้ ;

www.buddhadassa.in.th

แต่ก็ไม่ยกเลิกความดีที่มีมาในกรรมพันธุ์ ; ฉะนั้น เพื่อให้มนุษย์ดีในทางศีลธรรม ก็จะต้องมีพืชพันธุ์ที่ดี ที่เลือกมาแล้ว ที่อบรมมาดี จนมีพืชพันธุ์ที่ดี คลอดออกมาเป็นลูก แล้วยังได้รับการอบรมดีอีก มันก็เลยดีถึงที่สุด.

ฉะนั้น ขอให้ไปพิจารณาดูด้วยว่า มันเป็นไปได้ตามนี้หรือไม่ ? หรือถ้าไม่เห็นด้วย จะคัดค้านเสียเดี๋ยวนี้เลยก็ได้ มีความเห็นอย่างไรก็ลองว่ามา ในการที่จะวางกฎลงไป ว่าต้องทำพืชพันธุ์ให้ดี ;และพอคลอดออกมาแล้ว ต้องอบรมให้ดีที่สุด, ให้เป็นการกระทำที่ถูกต้อง ก็จะได้มนุษย์ดีเต็มตามที่เราปรารถนา.

นี่เรื่องในสายเลือดหรือกรรมพันธุ์ คือ สิ่งที่จะถ่ายทอดจากชั่วอายุคนถึงชั่วอายุคนในแง่ของ คุณสมบัติของความเป็นมนุษย์ เราจะต้องแวดล้อมให้ดีตลอดเวลา.

ถาม : ทีนี้ในหัวข้อที่ ๒ ;หัวข้อที่ ๑ คือกรรมพันธุ์หรือสายเลือด, หัวข้อที่ ๒ คือ เบิกบานออกมาเป็นมนุษย์ เป็นคนแล้ว ก็มีปัจจัยแวดล้อม เราลองทายดูซิว่า สิ่งแวดล้อมนี้คืออะไร ?

ตอบ : สิ่งแวดล้อมนี้ก็คือ ที่เราเรียกเป็นภาษาอยู่เดี๋ยวนี้ว่า คุณค่าทางสังคม นี้คือสิ่งแวดล้อม, จะเรียกว่า เป็นประเพณีหรือวัฒนธรรม หรืออะไรก็ได้ ที่ทำอยู่เดี๋ยวนี้ ในการกิน การอยู่ การนอน การเที่ยว การใช้ของอะไรต่าง ๆ ที่เรียกว่า คุณค่าในสังคม ว่าอะไรมีค่า อะไรไม่มีค่า ; นี่คือสิ่งแวดล้อม ที่จะทำให้เด็กที่เกิดมาใหม่นี้ เปลี่ยนแปลงไปตามคุณค่าพวกนี้แหละ ; ซึ่งล้วนแต่มาจากความคิดความเห็นที่เราให้คุณค่าแก่มันเท่านั้นเอง.

www.buddhadassa.in.th

ถ้าเราจะพูดว่า การแวดล้อมทางสังคม โดยสังคม นี่มันกระโดดเร็วเกินไป ; จะต้องนึกถึงการศึกษา, การอบรมกันแต่อ้อนแต่ออก เมื่อยังนอนอยู่ในเบาะ ให้เป็นขึ้นมาอย่างถูกต้อง ก่อนจะไปมีการสังคมนอกบ้าน. ข้อนี้ก็ถูกแล้ว ตามตัวหนังสือ จะเรียกว่า การสังคมก็ได้ คือพอเด็กเกิดออกมาชั่วโมงเดียวเท่านั้น มันก็เรียกว่ามีการสังคมได้ คือมีพ่อและแม่ หรือผู้ที่เข้าไปแตะต้อง ; นี่ก็เป็นการสังคมได้, จะเรียกว่าสิ่งแวดล้อมได้ จะเรียกว่าสังคมก็ได้ ; แต่ยังไม่เรียกดีกว่า.

คำว่า “สังคม” เอาไปไว้เรียกต่อเมื่อเด็กโตแล้วไปเล่นหัวกับใครได้, ได้รับการแวดล้อมอย่างไรภายในสังคมนั้น ; เพราะต้องมีการอบรม ศึกษาอย่างสม่ำเสมออย่างถูกต้อง ตั้งแต่อ้อนแต่ออกไปจนกระทั่งตาย. แต่ว่าเดี๋ยวนี้จะตั้งปัญหาขึ้นมาว่า การให้การแวดล้อมอบรมอย่างนี้ นั้นโดยใจความคืออะไร ? โดยใจความนั้น อยากจะให้เล็งไปถึงในข้อที่ว่า คือ การต้อนรับกรรมพันธุ์, แล้วปรับปรุงขยับขยายพัฒนาให้กลายเป็นพืชพันธุ์ใหม่ที่ดี.

[*การต้อนรับและพัฒนากรรมพันธุ์*]

การแวดล้อมนี้ คือการต้อนรับกรรมพันธุ์ที่มีมาแล้วในสายเลือดของเรา ที่ติดมาในทารกคนนั้น ; การที่เราแวดล้อมมัน นั้นคือการต้อนรับคุณค่าทางกรรมพันธุ์ที่มีมาแล้วในสายเลือด ;คือการยอมต้อนรับให้เหมาะสม. ทีนี้ ต่อจากนั้นก็พัฒนามัน. พัฒนาคือ ทำให้ดีขึ้น ๆ ต่อไปใหม่ ให้เบิกบานและให้เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี ให้สุดเหวี่ยง อย่างนี้มากกว่า ; จึงเรียกว่า **การต้อนรับแล้วพัฒนา**มัน. การศึกษาอบรมตั้งแต่คลอดออกมา จนกระทั่งตายนี้ ก็คือสิ่งนี้.

www.buddhadassa.in.th

ถ้าจะถามว่า *การทำการต้อนรับ แวดล้อมนี้คืออะไร ?* ก็คือต้อนรับความดี ที่มีมาในกรรมพันธุ์, และทำให้วิวัฒนาการต่อไปในทางที่ดีขึ้น. แล้วเราจะปฏิบัติอย่างไรเกี่ยวกับข้อนี้ ? ก็คือบิดามารดานั่นแหละจะต้องรู้เรื่องนี้ แล้วก็ทำให้มันเป็นการต้อนรับ.ถ้าต้อนรับไม่ดี ก็อาจจะทำลายบางส่วน บางอย่างเสียก็ได้ ; เหมือนมือรับของไม่ดี ทำให้บี้แบนไป ทำให้สกปรกไปก็ได้.

การพัฒนาก็ต้องพัฒนาอย่าถูกต้องตั้งแต่อ้อนแต่ออกมาอีกเหมือนกัน ; จนเป็นเด็ก จนเป็นหนุ่มสาว จนเป็นผู้ใหญ่เองแล้วก็จะต้องพัฒนากันเรื่อยไป.

นี้คือค่าของศีลธรรมที่แสดงออกมา ในเมื่อสัตว์นั้นได้รับการต้อนรับและพัฒนา หลังจากที่คลอดมาแล้ว คือ เพาะปลูกกรรมพันธุ์นั้นให้เป็นพันธุ์ที่ดีเต็มที่ต่อไป.

....

หัวข้อที่ ๓. คุณค่าทางศีลธรรมที่มนุษย์จะต้องมีทุกอิริยาบถ.

คุณค่าทางศีลธรรมที่มนุษย์จะต้องมีทุกอิริยาบถ นี้เราไม่ได้พูดถึงกรรมพันธุ์ หรือไม่ได้พูดถึงการอบรมที่แวดล้อมโดยตรง ; แต่เราพูดถึงความจำเป็นที่มนุษย์จะต้องประพฤติกระทำด้วยตนเอง หรือด้วยการช่วยเหลือของผู้ช่วยเหลือก็ตาม ให้มีสิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรมนั้นอยู่ทุกอิริยาบถตั้งแต่คลอดออกมา จนกระทั่งตาย.

www.buddhadassa.in.th

ขอให้ลองพิจารณาดูให้ดี ให้มองเห็นความจริง เห็นข้อเท็จจริงข้อนี้ เพื่อว่าจะได้ทำอย่างระมัดระวัง ละเอียดลออถึงที่สุด. เดี๋ยวนี้ตามที่สังเกตเห็นอยู่ ได้กระทำกันอย่างหยาบ ๆ ไม่ระมัดระวังให้ถูกต้อง ให้น่าชมทุกกระเบียดนิ้ว แล้วก็ติดนิสัยเลวอันนี้มาจนกระทั่งโตเป็นผู้ใหญ่. บวชเป็นพระเป็นเถร แล้วก็ยังเลวถึงขนาดที่ว่าทำอะไรก็ทำหยาบ ๆ หวัด ๆ ; มองข้าม ; ไม่ทำอย่างละเอียดลออ ให้แสดงถึงความมีศีลธรรมอยู่ทุก ๆ อิริยาบถ. เป็นผู้นำทางธรรม ทางศาสนาอยู่แล้ว ยังทำหยาบเสียเอง ไม่มีลักษณะแห่งศีลธรรมอยู่ทุกอิริยาบถ ; แล้วทำไมจะไปเกณฑ์ให้ชาวบ้านทำ. ข้อนี้ต้องขอร้องเป็นพิเศษ ว่าต้องทำ.

[*การพัฒนาทารกให้มีศีลธรรมทุกอิริยาบถ*]

คนทุกคนจะต้องระมัดระวังในการพัฒนาทารก ที่คลอดออกมาจากท้องแม่ โดยมีหลักที่จะยึดถือทางศีลธรรมว่า จะทำอย่างละเอียดลออ สุขุมถึงที่สุด ไม่ให้ยกเว้นแม้แต่กระเบียดนิ้วเดียว ที่จะเป็นช่องโหว่สำหรับความไม่มีศีลธรรม จึงขอให้ไปตรวจสอบกันเสียใหม่ สังคายนาเสียใหม่ นับตั้งแต่ว่าคลอดออกมาจากท้องแม่ จะต้องได้รับการอบรมแวดล้อมให้มีศีลธรรมอยู่ตลอดเวลา อย่าไปทำผิด คือไปแวดล้อมด้วยสิ่งที่ทำให้ไม่มีศีลธรรม.

อย่างไรก็ดี ข้อนี้ยอมรับว่ามันเป็นของยาก ที่ว่าใครจะมีความรู้ความเข้าใจถูกต้องสมบูรณ์ จนถึงขั้นที่จะมาจัดมาทำ ให้ทารกที่ออกมานั้น ได้รับการแวดล้อมด้วยสิ่งที่ส่งเสริมศีลธรรม โดยด้านเดียว. แต่ถึงอย่างไรก็ดี บรรพบุรุษสมัยก่อนโน้น เขาก็มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดี ที่ได้ทำกันมาแล้ว เพื่อมีผลอย่างนี้อยู่ไม่น้อย ; เราไปละทิ้งเสียบ้าง เปลี่ยนแปลงเสียบ้าง กระทั่งงมงาย โง่เขลาไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร มันก็สูญหายไปเสีย. ควรจะรื้อฟื้นกันขึ้นมาใหม่

www.buddhadassa.in.th

มาทำให้ลูกทารกนั้นได้รับการแวดล้อมที่ถูกต้อง ในการที่จะเป็นผู้มีศีลธรรมไปตั้งแต่แรกคลอดออกมา ; มันเป็นเรื่องยืดยาว มีรายละเอียดมาก พูดที่นี้ก็ลำบาก แต่ก็จะให้ไว้แต่หัวข้อ ซึ่งเอาไปคิดได้เอง.

ทีนี้ต่อมาก็ถึงขั้นที่จะมีชีวิตอยู่ ตั้งแต่เกิดจนตาย อีกเหมือนกัน จะต้องบริหารร่างกาย หรือเป็นอยู่ ที่เรียกกันว่า : เรื่องกิน เรื่องอยู่ ; กิน อยู่ ใช้ สอย อะไรก็ตาม จะต้องประกอบอยู่ด้วยศีลธรรม จะต้องเป็นผู้มีหิริโอตตัปปะอย่างเต็มที่ อยู่ในจิตใจ ในความคิดความนึก. ต้องไม่ทำความชั่วเมื่อได้โอกาส คือคนไม่เห็น, ฉะนั้น จะต้องอบรมให้เขามีความละอาย แม้อยู่คนเดียว ก็ไม่กล้ากระทำสิ่งที่ไม่น่าดู ; นี้มีรายละเอียดมาก ไปศึกษาเอาเอง :-

ตั้งแต่กินอาหาร ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ อาบน้ำ อาบท่า อะไร ขอให้ทำด้วยสติสัมปชัญญะ ที่ส่งเสริมศีลธรรม. อย่าไปทำตามอะไรก็ไม่รู้ ; ไม่รู้จะเรียกว่าอะไรก็เรียกว่า วัฒนธรรมใหม่ ๆ ,วัฒนธรรมสมัยใหม่ ซึ่งปราศจากหิริและโอตตัปปะ. ในการพูดในการจา การนุ่งการห่ม การอะไรต่าง ๆ ที่ไม่มีหิริและโอตตัปปะนั้น อย่าให้มันมีเข้ามา. และขอให้สังเกตดู จนถึงกับไม่ดูถูกดูหมิ่นวัฒนธรรมโบราณ โดยเฉพาะของคนไทยเรา ที่มีหิริและโอตตัปปะมาก ; เช่นว่าข้างนอกนุ่งห่มอย่างไร เข้าไปในห้องน้ำ ห้องส้วมที่มิดชิด ก็ยังมีวัฒนธรรมที่ระมัดระวังอย่างนั้น อย่างนี้เป็นต้น. นี่เรียกว่าในชีวิตที่เป็นอยู่ประจำวันก็มีศีลธรรม.

www.buddhadassa.in.th

ทีนี้ อันสุดท้าย ก็หน้าที่การงาน เรามีชีวิตอยู่นั้นส่วนหนึ่ง และเราต้องทำการทำงานโดยเฉพาะก็คืออาชีพ ซึ่งมีการขยายวงออกไป ถึงการเกี่ยวข้องกับผู้อื่น หรืองานสังคม เรามีหน้าที่การงานจนตาย ; ทีนี้ก็เราก็ระมัดระวังการงานนั้น ให้มีศีลธรรมอยู่ในตัวการงาน.

สรุปความข้อนี้กันเสียทีว่า ค่านิยมในรูปแบบต่าง ๆ กัน ของศีลธรรมสำหรับมนุษย์ และที่เกี่ยวกับมนุษย์นั้น ให้ดูค่านิยมของมัน นับตั้งต้นมาตั้งแต่กรรมพันธุ์ ที่ถ่ายทอดมาจากบิดามารดาทางสายโลหิต ; แล้วก็มาดูตอนที่คลอดออกมาแล้ว ได้รับการแวดล้อมอย่างมีศีลธรรม ; แล้วก็ดูให้ละเอียดไม่มีช่องว่างแม้แต่นิดเดียวว่า จะต้องประกอบอยู่ด้วยศีลธรรมนี้ทุก ๆ อิริยาบถ นับตั้งแต่เกิดออกมา นับตั้งแต่การกินการอยู่ เพื่อมีชีวิตอยู่ กระทั่งถึงการมีการศึกษา ทำการทำงาน ตามที่มนุษย์ควรจะทำอย่างมนุษย์ที่จะต้องทำ ทำด้วยความมีมนุษยธรรม ; ไม่ใช่ว่าจำเป็นจะต้องหาเลี้ยงชีพเพียงอย่างเดียว หรือว่าเพื่อความสุขสนุกสนาน ทางเนื้อทางหนัง ทางอายตนะอย่างเดียว. นี่คือศีลธรรมที่มีคุณค่าในรูปแบบต่าง ๆ กัน ที่เกี่ยวกับมนุษย์คนหนึ่ง ๆ .

....

ทีนี้ ส่วนที่ ๒. ค่านิยมของศีลธรรมที่จะมองดูจากสังคม.

สิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรมที่เกี่ยวกับสังคมได้พูดมาแล้ว อธิบายให้ฟังพิจารณาแยกแยะให้ฟังจนจำไม่ได้ว่ากี่สิบครั้งแล้ว จะยังจำได้อยู่หรือไม่ ? คือ

www.buddhadassa.in.th

หัวข้อที่ว่า สิ่งที่สังคมจะต้องกระทำ ที่เรียกว่า กิจของสังคม หรือสังคมกิจ ทุกชนิด นั้นไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ศีลธรรม, เอ้า, ทำไมต้องจดเล่า ข้อนี้พูดมาหลายสิบครั้งแล้ว. ทีนี้ก็เหลือแต่จะสอบดู :-

ถาม : เข้าใจว่าอย่างไรที่ว่าไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ศีลธรรม ในบรรดากิจที่สังคมจะต้องทำ ; เห็นด้วยหรือคัดค้าน, ถามอย่างนี้ก่อน ?

ตอบ : ข้อนี้เห็นด้วย เพราะว่าหลักของสังคมนั้นคือ ความปรกติ ; เช่นเดียวกับความหมายของคำว่าศีลธรรม. เพราะฉะนั้น นโยบาย หรือวิธี หรือวิชาอะไรก็ตามในสังคม จะเป็นวิชาเศรษฐกิจ หรือวิชาทางการเมือง หรืออะไรก็ตาม ถ้าเป็นวิชาที่ถูกต้อง วิชาที่ดี ก็ต้องทำให้สังคมปรกติ เมื่อทำสังคมปรกติได้ วิชานั้นก็ต้องมีแก่นเป็นศีลธรรม.

นั่นคือใจความสำคัญ สรุปได้ว่า กิจการที่มนุษย์จะต้องทำเกี่ยวกับสังคมทุกชนิด ไม่มีอะไรที่มิใช่ศีลธรรม, ไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ศีลธรรม. ย้อนนึกไปถึงส่วนบุคคล ที่ได้พูดมาหยก ๆ ว่า ไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ศีลธรรม ตั้งแต่เกิดจนตาย ; ต้องกระทำอะไรอย่างที่มีค่าทางศีลธรรม.เดี๋ยวนี้เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ มีความผูกพันกันเป็นสังคมมนุษย์แล้ว กิจที่สังคมนั้นจะต้องทำ ก็ไม่มีอะไรที่มิใช่ศีลธรรม.

แต่เดี๋ยวนี้ มนุษย์ได้แยกหน้าที่นั้น ๆ ออกไปเป็นหลาย ๆ อย่าง จนไม่มีคำว่า ศีลธรรมเหลืออยู่ ; เช่น การศึกษา การประกอบอาชีพ การปกครอง การเมือง การเศรษฐกิจ กระทั่งการทำสงครามรบราฆ่าฟัน เขาก็แยกออกไปเป็นอย่าง ๆ แล้ว ความหมายของศีลธรรมก็หายไปหมด. เดี๋ยวนี้

www.buddhadassa.in.th

เรามากระตุกกลับมาใหม่ว่า ทั้งหมดนั้น ทุกอย่างนั้น ไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ศีลธรรม, มันเป็นศีลธรรม ; การทำหน้าที่ของมนุษย์ทุกอย่างเป็นเรื่องของศีลธรรม :-

ก. การศึกษาของมนุษย์ นับตั้งแต่เริ่มมีการศึกษาของมนุษย์, ก็เป็นเรื่องของศีลธรรม.

ข. การทำหน้าที่ทั่ว ๆ ไปของมนุษย์เรา เช่นการสงเคราะห์, ก็เป็นศีลธรรม.

ค. การประกอบอาชีพ ก็คือการดำรงอยู่อย่างมีศีลธรรม.

ง. การดำเนินการปกครองบ้านเมืองประเทศ นี้ก็เป็นศีลธรรม.

จ. การเมืองที่ต้องทำทั้งในประเทศ นอกประเทศ, นี้ก็เป็นศีลธรรม.

ฉ. ตัวการเศรษฐกิจนั่นแหละ คือตัวศีลธรรมที่จะต้องทำให้ดีที่สุด.

ช. การทำสงครามกันก็เป็นเรื่องศีลธรรม ; ถ้าทำถูกต้องตามความหมายอันนี้ ก็คือทำสงครามเพื่อความมีอยู่แห่งความถูกต้อง.

การทำสงครามไม่ใช่ฆ่ากันเล่นด้วยอำนาจของกิเลส เห็นประโยชน์ของตัว แล้วก็ฆ่าผู้อื่นอย่างนั้นไม่ใช่ศีลธรรม, และไม่ใช่สงครามในความหมายนี้ ; และไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์จะต้องทำ ; กระทั่งว่า การประหารชีวิตคนกระทำผิด ให้ตายไปโดยสมควรแก่โทษ นี้ก็เป็นศีลธรรม ; หรือการไปรบราฆ่าฟันกันให้เกิดความถูกต้องขึ้นมา ในระหว่างประเทศชาติในโลกนี้ ก็เรียกว่าศีลธรรม. แต่ว่า เขาจะทำสงครามกันด้วยความหมายอันนี้หรือไม่ มันอีกเรื่องหนึ่งต่างหาก.

www.buddhadassa.in.th

เดี๋ยวนี้เรามาชี้เฉพาะแง่ที่ว่า ถ้าทำอย่างถูกต้องแล้วก็เป็นศีลธรรมไปหมด แม้แต่การต้องรบราฆ่าฟันกัน เพราะไม่มีทางเลือกอย่างอื่น. เหมือนกับเราจะต้องกินยาถ่าย หรือให้สัตว์กินยาถ่าย ซึ่งจะต้องมีสัตว์พยาธิตายมาก, ถ้ามันมีความถูกต้อง หรือมีเหตุผลที่ถูกต้อง หรือทำไปด้วยเจตนาเพียงเท่านั้น มันก็ยังเป็นศีลธรรมอยู่นั่นแหละ ; คือมีข้อยกเว้นทางศีลธรรม ที่ทำให้มนุษย์กินยาถ่ายได้.

แม้พระก็ฉันยาถ่ายได้ ทั้ง ๆ ที่ว่ายาถ่ายมันทำให้ตัวพยาธิตายไป ; แต่ถ้าแกล้งฆ่าสัตว์เล็กสัตว์น้อย อะไรก็ตาม เล่นโดยไม่มีเหตุผลทางศีลธรรม มันก็ต้องเป็นบาปเป็นกรรม, เป็นปาณาติบาติอย่างนี้. ให้รู้จักแยกความหมายของคำพูด หรือการกระทำอย่างเดียวกันออกเป็น ๒ อย่าง เพราะมันมีความหมายเป็น ๒ อย่าง : ความหมายที่เป็นไปในทางศีลธรรม มีเจตนาอย่างหนึ่ง, ความหมายที่เป็นไปทางกิเลส ก็มีเจตนาอีกอย่างหนึ่ง. สิ่งที่อยากจะพูดแล้วพูดอีกอยากจะให้เป็นที่เข้าใจกัน ในข้อนี้ก็สรุปความอย่างนี้ว่า ไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ศีลธรรม.

การศึกษา ; นับตั้งแต่ว่า ลูกเด็ก ๆ จะต้องศึกษา ผูกพันกันเป็นหมู่ เรียนร่วมกัน อะไรอย่างนี้ มันก็ต้องมีศีลธรรม, ต้องเป็นไปอย่างถูกต้องตามเรื่องของศีลธรรม ; มิฉะนั้นก็จะเป็นช่อง เป็นโอกาสแห่งการทำชั่วทำเลว อย่างหาชิ้นดีไม่ได้. ฉะนั้น ระวัง เรื่องเพศศึกษา สหศึกษา อะไรต่าง ๆ ถ้าปราศจากความหมายเพื่อศีลธรรมแล้ว ไม่ใช่การศึกษาในที่นี้ ; ถ้าเป็นการศึกษาในที่นี้ คือถูกต้องแล้ว ต้องมีหัวใจเป็นศีลธรรม.

www.buddhadassa.in.th

การทำหน้าที่การงาน, พอเสร็จจากการศึกษาแล้ว เราก็ต้องทำหน้าที่การงาน ; ถ้ายังมีความหมายอันถูกต้องอยู่ ก็จะเต็มไปด้วยศีลธรรม นับตั้งแต่ว่า มีหน้าที่การงานที่เหมาะสม ปฏิบัติได้ดี ไม่มีใครเดือดร้อน แม้แต่ตนเองไม่เดือดร้อน ผู้อื่นไม่เดือดร้อน มีความเจริญสบายกัน พร้อม ๆ กันไป อย่างนี้เป็นศีลธรรม.

ทีนี้ ดูให้แคบเข้ามา ว่า **การงานที่ทำเพื่ออาชีพ** เลี้ยงปาก เลี้ยงท้องของตัวแท้ ๆ ก็ยังเป็นเรื่องของศีลธรรม ; เพราะว่าศีลธรรมมีความหมายมากมายหลายอย่าง และแต่ละอย่างมันกว้างเหลือเกิน. ถ้ายังไม่ลืมเสียใน คำว่า สีละ แปลว่า *ปรกติ* ละก็ คงจะเข้าใจได้ ; เพราะมันมีความหมายรวมจุดอยู่ที่นั่น. เรามีอาชีพก็เพื่อให้มันเกิดการปรกติขึ้นมา ; ถ้าไม่มีอาชีพแล้ว ก็ไม่มีอะไรจะกิน แล้วเกิดความลำบากระส่ำระสาย จนกระทั่งถึงตาย. ฉะนั้น บุคคลหรือครอบครัวต้องมีอาชีพ. การทำอาชีพให้รอดชีวิตอยู่ อย่างผาสุก อย่างสงบเรียบร้อย นี้ก็เป็นศีลธรรม.

เป็นอันว่า **การประกอบอาชีพอยู่นั่นแหละ คือการประพฤติศีลธรรม**. ทำไปจะต้องแยกเป็นคนละอย่าง เรียนเป็นคนละอย่าง แล้วทำกันคนละที ; นี้ก็คือความโง่ที่มันเพิ่งจะเกิดมา. เมื่อการศึกษาเดินไปผิด แยกวิชาออกไปหลายแขนง จนไปสุดโต่งสุดเหวี่ยงกันอยู่ แต่ละแขนง ๆ ไม่มารวมจุดอยู่ที่ศีลธรรมคำเดียว มนุษย์นี้ก็เลยไม่มีความสงบสุข ไม่สมกับว่าเป็นมนุษย์

การปกครองบ้านเมือง แบบเผด็จการสมบูรณาญาสิทธิราชก็ดี ประชาธิปไตย ก็ดี ทุกแบบถ้าเป็นการถูกต้องแล้ว การครองเมือง

www.buddhadassa.in.th

นั้นจะเป็นศีลธรรม คือการกระทำให้มีความง่าย ความสะดวกในการที่ทุกคนจะอยู่กันเป็นผาสุก. เพราะฉะนั้น การปกครองก็คือการศีลธรรม. วิชาการปกครอง คือวิชาศีลธรรมที่อยู่อย่างลึก จนไม่มองกัน ; กระทั่งการเมืองซึ่งเดี๋ยวนี้ รู้จักกันแต่ในแง่สกปรก หลอกลวงทั้งนั้น เลยไม่มีศีลธรรมในการเมือง และการเมืองก็เลยไม่ใช่ศีลธรรม.

แต่ถ้าเอาตามธรรมชาติเดิม ๆ ของมนุษย์ ที่บริสุทธิ์แล้ว **กิจกรรมที่เป็นการเมือง**นั้น ก็เป็นศีลธรรม ; เพราะว่าผู้ที่ฉลาด หรือมีอำนาจ หรือว่าทุกคนมอบอำนาจ ก็ดำเนินกิจการนี้ไป ในลักษณะที่ทุกคนจะมีความสงบสุข ได้รับอิสรภาพ เสรีภาพ อะไรอย่างถูกต้อง. เพราะฉะนั้น การเมืองคือศีลธรรมอย่างยิ่ง อย่างน่าบูชา ; แต่เดี๋ยวนี้มันเปลี่ยนรูปเป็นการเมืองสกปรก การเมืองหลอกลวง ก็ไม่ควรจะเรียกว่าการเมือง มันเป็นการเมืองเล่นตลกอะไรอย่างหนึ่งมากกว่า. ถ้าเรียกว่าการเมือง ก็แยกตัวออกไป เป็นการเมืองของกิเลส ; ไม่ใช่การเมืองคือศีลธรรมอย่างที่กำลังพูดอยู่นี้.

ทีนี้ มาดูสิ่งที่เป็นปัญหาอย่างมากที่สุดในโลกปัจจุบันนี้ คือเรื่อง **เศรษฐกิจ** น้ำตาลแพง ข้าวสารแพง หมูแพง อะไรก็ยุ่งไปหมด เรื่องเศรษฐกิจนี่. ทำนา ทำไร่ ก็รวมกันเรียกว่าเศรษฐกิจ ; ที่แท้มันเป็นเรื่องศีลธรรม. ถ้าทุกคนทำไปด้วยเจตนาดี แล้วสิ่งเหล่านี้จะไม่สร้างปัญหาขึ้น. ความหมายของคำว่า เศรษฐกิจ ทำการค้า โดยผู้ค้า นี้ก็เพื่อให้ความสะดวก ; เพราะว่าต้องมีการแลกเปลี่ยน ต้องเก็บรักษา ต้องสนองความต้องการเมื่อถึงโอกาส มันจึงต้องมีการค้า หรือการกระทำที่เกี่ยวกับการค้า. ฉะนั้น พ่อค้าก็ไม่ควรจะเป็นผู้ที่คอยจ้องโอกาสแต่จะหากำไรอย่างตาถลน ; นั้นคือไม่มีศีลธรรม.

www.buddhadassa.in.th

ถ้าสำนึกตัวว่า เราเป็นผู้จัดการค้า เพื่อให้เกิดการสะดวกในสังคม ให้สังคมได้รับความสะดวก ในการที่จะถ่ายทอดถ่ายเทอะไรซึ่งกันและกัน อย่างนี้แล้วการค้านั้นก็เป็นศีลธรรมทางสังคม เพื่อประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์จะได้สงบสุข. นี่, เศรษฐกิจที่ประกอบไปด้วยธรรม ก็เป็นศีลธรรม ; แต่มันหาไม่ได้ ; มันกลายเป็นแต่โอกาสของบางคนบางพวกที่จะสร้างกำไรมหาศาล ; เรื่องเศรษฐกิจก็เป็นเรื่องเลวทรามไป เป็นเรื่องที่ทำให้มนุษย์ปั่นป่วนยุ่งยากที่สุด ในหมู่มนุษย์.

โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้ ที่ว่า *เกิดฝ่ายซ้าย ฝ่ายขวา* เกิดนายทุน เกิดชนกรรมาชีพ อะไรขึ้นมา ก็เพราะการเศรษฐกิจ มันไม่มีศีลธรรมเสียเลย. ถ้าเศรษฐกิจยังคงเป็นศีลธรรมมีศีลธรรม ปัญหาเหล่านี้ก็มีไม่ได้ แล้วมนุษย์ก็อยู่กันด้วยความสงบสุข.

การทะเลาะวิวาท ซึ่งขยายตัวเป็นการสงครามนี่ ดูให้ดีว่า ทำไมจะต้องทะเลาะวิวาท ? ทะเลาะวิวาทด้วยกิเลส หรือว่าทะเลาะกันด้วยเหตุผล หรือสติปัญญา ? สำหรับการสงคราม ก็คือการทะเลาะวิวาทนั่นเอง. ถ้าทำไปด้วยกิเลส มันก็เป็นเรื่องฆ่าฟันกันอย่างสัตว์เดรัจฉาน ; ถ้าทำไปด้วยสติปัญญาก็จะจัดการอะไรให้เรียบร้อยไปได้ เพื่อความสงบสุขของมนุษย์ ซึ่งฝ่ายหนึ่งจะต้องกระทำกับฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเป็นฝ่ายที่เป็นพาล หรือเป็นอันธพาล ; ฉะนั้น การป้องกันตัว หรือป้องกันความเป็นธรรม นี้ก็เป็นศีลธรรม.

การทำให้เกิดความสงบสุข เด็ดขาด ราบคาบลงไปได้ นี้ก็เป็นศีลธรรม ; หากแต่ว่าต้องทำด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ หรือประกอบอยู่ด้วยศีลธรรมนั่นเอง.

www.buddhadassa.in.th

ดูจะหมดแล้วกระมัง ถ้าพูดให้เห็นได้ว่า แม้แต่สงครามก็คือศีลธรรม ดูจะไม่มีอะไร ที่จะเป็นปัญหาว่ามิใช่ศีลธรรม.

ทีนี้ **ขนบธรรมเนียม ประเพณี** นั้น เป็นเครื่องรองรับศีลธรรม เป็นเปลือกของศีลธรรม เป็นภาชนะรองรับศีลธรรม. ศีลธรรมคือการกระทำเพื่อให้เกิดความสงบ หรือความปรกติอยู่ในรูปต่าง ๆ กัน ; พอเราเห็นว่าอย่างนี้ดี ก็ทำเป็นธรรมเนียมประเพณีขึ้นมา. คนทีหลังไม่ต้องคิดให้มันยุ่งหัว ทำไปได้ตามขนบธรรมเนียมที่ได้มีอยู่แล้ว ก็จะอยู่กันเป็นสุขได้. อย่างนี้เราเรียกว่า ประเพณีหรือขนบธรรมเนียมนั้นเป็นภาชนะ หรือเป็นเปลือกที่จะรักษาศีลธรรมไว้ ให้อยู่อย่างเด่นชัด มั่นคงและง่ายสำหรับทุกคน แม้คนที่ไม่มีสติปัญญา.

ในสมัยโบราณ เราจะพบว่า เขามีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดี ๆ มากมาย ซึ่งล้วนแต่ทำให้คนเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว ทำลายความเห็นแก่ตัว แล้วไปสรุปอยู่ที่ความรู้สึกว่า *เราทุกคนเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น*. เขาสอนให้คิดเช่นนั้น ให้ท่องบ่นเช่นนั้น ให้มีการกระทำเพื่อความเป็นอย่างนั้น ; มีการทำบุญชนิดที่เจือจาน ในลักษณะที่ถือว่าทุกคนเป็น*เพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น*.

การกระทำนั้น มักจะกระทำในรูปของส่วนรวม เช่นสร้างอะไรขึ้นมา หรือบำรุงอะไรขึ้นไว้, รักษาอะไรให้คงอยู่ : แม่น้ำ ลำคลอง ห้วยหนอง คลองบึงบาง ก็รักษากันไว้อย่างดี ไม่รุกล้ำ ไม่เอาเปรียบ ; มีการ

www.buddhadassa.in.th

เสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว เห็นแก่ผู้อื่น เห็นว่าเป็นมนุษย์ด้วยกัน สร้างวัดสร้างวาขึ้นมา สร้างสิ่งนั้นสิ่งนี้ขึ้นมา เพื่อประโยชน์แก่ทุกคน.

ขนบธรรมเนียมประเพณีอันนี้มันหายไป หรือมันสูญไปโดยเจตนาเปลี่ยนเป็นเรื่องรูปแบบสำหรับกอบโกย หรือเอาเปรียบกันเสีย เป็นเรื่องการค้าไปเสีย. แม้จะสร้างวัดสักวัดหนึ่ง ก็กลายเป็นเรื่องการหากำไรของคนหลาย ๆ ฝ่าย มันก็ผิดความมุ่งหมายเดิม.

นี้เราก็ต้องรู้จักสิ่งที่เรียกว่า ขนบธรรมเนียมประเพณี นี้ให้ดี ๆ ; เพราะเดี๋ยวนี้มักจะรวมเรียกว่า วัฒนธรรม. ระวังให้ดี ถ้ามีเจตนารมณ์ผิดมันไม่เป็นศีลธรรม ; เป็นวัฒนธรรมเนื้อหนัง ตามใจกิเลส ส่งเสริมกิเลส เหมือนที่เรียกกันว่า วัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมตะวันตก วัฒนธรรมฝรั่ง ที่ทำลายศีลธรรม ; วัฒนธรรมเหล่านั้นทำลายศีลธรรม.

ขอทำความเข้าใจแทรกตรงนี้สักนิดว่า เมื่ออาตมาพูดว่า “ฝรั่ง” นั่นคือพูดตามธรรมเนียม ว่าฝรั่งส่วนมาก.

ฝรั่งส่วนมากนี่นิยมทางวัตถุ รู้จักแต่วัตถุ ส่งเสริมก้าวหน้าแต่เรื่องทางวัตถุ ; นี่เป็นเรื่องของฝรั่งใหม่ ๆ. ฝรั่งเก่า ๆ ที่ไม่หลงนิยมวัตถุก็มี ; เดี๋ยวนี้ฝรั่งที่ยังดีอยู่ก็มี แต่เป็นส่วนน้อย. เพราะฝรั่งเขาเก่งในทางก้าวหน้าทางประดิษฐ์ แล้วก็เป็นไปในทางวัตถุมากขึ้น จนเกิดวัฒนธรรมลามกอนาจารเช่นที่นำเข้ามาในประเทศไทยเป็นต้น.

เมื่อเรียกว่าฝรั่ง หมายถึงฝรั่งส่วนหนึ่ง จำพวกหนึ่ง, ที่เป็นวัตถุนิยมเกินไป ตามใจกิเลสมากเกินไป, ก็จะมีวัฒนธรรมเนื้อหนัง กามารมณ์ ปราศจาก

www.buddhadassa.in.th

ศีลธรรมโดยสิ้นเชิง. ฉะนั้น เมื่อพูดว่าวัฒนธรรม ก็ให้รู้ว่า วัฒนธรรมไหนล่ะ ? วัฒนธรรมอย่างไร ? วัฒนธรรมฝ่ายไหน ? วัฒนธรรมฝ่ายที่จะบังคับกิเลส หรือว่าวัฒนธรรมฝ่ายที่จะตามใจกิเลส ? ขอให้ระวังให้ดี ๆ. เดี๋ยวนี้แม้แต่การศึกษาก็ไปตามก้นฝรั่งในส่วนนี้เสียมาก ก็เลยทำให้เป็นฝรั่งแบบนี้เลย ; เราก็สูญเสียวัฒนธรรมเดิม คือสูญเสียศีลธรรมนั่นเอง.

นี่แหละการศึกษาก็คือศีลธรรม, การประพฤติปฏิบัติทุกอย่างทุกประการ ก็คือศีลธรรม ; แม้กระทั่งการเมือง การเศรษฐกิจ การสงคราม ก็คือศีลธรรมโดยเจตนารมณ์. แต่แล้วมันทำผิดหมด ก็เลยไม่มีศีลธรรม ; แม้วัฒนธรรมหรือประเพณีที่เป็นเหมือนภาชนะสำหรับรองรับนั้น ก็เปลี่ยนไปแตกทำลายไป หรือเน่าไป ; ไม่รักษาศีลธรรมอันดีไว้ได้.

ในที่สุดนี้ เป็นอันว่า เราได้พิจารณากันถึงค่าหรือค่านิยม ของสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม ในรูปแบบที่ต่าง ๆ กัน เท่าที่มันเกี่ยวข้องกันอยู่กับมนุษย์ ; เดี๋ยวนี้เรามุ่งหมายจะพูด เท่าที่มันเกี่ยวกันอยู่กับมนุษย์. เราจะต้องมองดูสิ่งนั้นให้เห็นชัดเสียก่อน แล้วต่อไปเราจะเรียกมันกลับมาได้ ; เพราะเรากำลังพูดกันถึง**การกลับมาแห่งศีลธรรม**.

เดี๋ยวนี้เรากำลังพูดว่า ศีลธรรมคืออะไร ; พูดกันในรูปของภาษามาแล้ว, พูดกันในรูปแบบของวิทยาการก็แล้ว, และเดี๋ยวนี้พูดกันในรูปแบบของค่านิยม ในส่วนเอกชนก็ดี ในส่วนสังคมก็ดี มันมีอยู่อย่างนี้ ; ซึ่งสรุปความได้ว่า **ไม่มีอะไรซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวของมนุษย์อย่างถูกต้องแล้ว จะไม่**

www.buddhadassa.in.th

เรียกว่าศีลธรรมเลย. ถ้ามองเห็นอย่างนี้ ก็เป็นอันว่า ได้มองเห็นค่านิยมของสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมอย่างครบถ้วน ไม่มีส่วนเหลือ.

เป็นการสมควรแก่เวลาที่จะพิจารณากันในวันนี้ สำหรับสิ่งที่เรียกว่าค่านิยมของศีลธรรม.

การบรรยายแบบมีการสอบถามนี้ ก็พอสมควรแก่เวลาแล้ว.

ขอยุติไว้แต่เพียงเท่านี้ ขอโอกาสให้พระคุณเจ้าได้สวดบทพระธรรม*ที่จะเป็นกำลังใจแก่การประพฤติธรรม โดยเฉพาะสิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรม โดยสมควรแก่เวลาสืบไป.*

---

www.buddhadassa.in.th

www.buddhadassa.in.th

ศีลธรรมคืออะไร (ต่อ)

[*เมื่อกล่าวโดยข้อควรสังเกต โดยอุปมา ฯลฯ*]

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ ภาคมาฆบูชาเป็นครั้งที่ ๓ ในวันนี้นั้น อาตมาจะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า ศีลธรรมคืออะไร ต่อจาก ๒ ครั้งที่แล้วมา เพราะว่ายังไม่จบ

[*คำปรารภและทบทวน*]

ท่านทั้งหลายคงจะประหลาดใจบ้าง ว่าทำไมพูดแต่เรื่องศีลธรรมคืออะไร ไม่รู้จักจบ ทั้งนี้ก็เพราะว่าเราอยากจะพูดกันให้ละเอียดละออ ในทุกแง่ทุกมุมที่จะดูกันให้รู้จักว่า ศีลธรรมนี้มันคืออะไรกันแน่.

www.buddhadassa.in.th

ขอซักซ้อมความเข้าใจอยู่ทุกครั้ง หรือตลอดไป ว่าเวลานี้เป็นยุค เป็นสมัยที่เราต้องเอาใจใส่กับสิ่ง ที่เรียกว่า ศีลธรรม ; เพราะเหตุการที่ปรากฏอยู่ตลอดทั่วไปในโลก มีแต่วิกฤติการณ์ คือความยุ่งยากลำบาก ระส่ำระสาย ถึงกับวินาศไปในบางอย่างบางประการ. ทั้งหมดนี้ก็เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่า "ศีลธรรม" นั่นเอง มันเสื่อมไปในหมู่มนุษย์ คือมนุษย์ไม่มีศีลธรรม ; ถ้ามนุษย์เพียงแต่มีศีลธรรมอย่างเดียวเท่านั้น จะแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้. เดี๋ยวนี้เราไม่ยอมเข้าใจกันเช่นนั้น ; เพราะไม่รู้จักว่า ศีลธรรมนั้นคืออะไร.

ในวงการศึกษาของโลกทั่ว ๆ ไป รู้สึกกันเสียว่า ศีลธรรมเป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ สำหรับลูกเด็ก ๆ จดไว้ในสมุด ก็เลยไม่ต้องสนใจอะไรเกี่ยวกับศีลธรรม ในการที่จะทำให้มีขึ้นมา.

นี้เราก็*ได้พูดกันมาแล้วตั้ง ๒ ครั้ง ว่าศีลธรรมคืออะไร*. ในครั้งแรกมองดูกันในแง่ของภาษา ภาษาชาวบ้าน ภาษาศาสนา ภาษาบาลี ภาษาอื่น ๆ ก็ตาม ว่าที่เรียกว่า ศีลธรรมนั้นคืออะไร ; แล้วก็ได้พิจารณากันในรูปแบบต่าง ๆ ของสิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรม เพราะบางทีหรือบางแห่ง ก็เอาศีลธรรมมาพูดอยู่ในรูปแบบของปรัชญาบ้าง ของศาสนาบ้าง ของสังคมศาสตร์บ้าง แม้ที่สุดแต่ในฐานะที่เป็นภาวะปรกติของธรรมชาติ ก็ยังเป็นสิ่งที่พูดได้ ; แต่ส่วนมากเขาก็พูดกันแต่ในรูปแบบของปรัชญา คือสิ่งที่มีไว้สำหรับจะพูดกันอย่างเพ้อเจ้อเท่านั้นเอง ไม่มีการปฏิบัติลงไปจริง ๆ เพราะว่ารูปแบบของปรัชญามันไม่ใช่รูปแบบของการปฏิบัติ

www.buddhadassa.in.th

ในครั้งต่อมาอีก เราก็ได้พูดกันถึงคุณค่าของศีลธรรม ในหลายแง่หลายมุม ซึ่งสรุปได้ว่า เป็น*คุณค่าที่เอกชนจะได้รับอย่างหนึ่ง คุณค่าที่สังคมจะได้รับอย่างหนึ่ง*. สำหรับคุณค่าที่บุคคลหนึ่ง ๆ จะได้รับนั้น ก็ได้มองดูกันลึกลงไป ถึงสิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรมในสายเลือด หรือ*ศีลธรรมที่เป็นกรรมพันธุ์* แล้วก็มองออกมาถึง *ศีลธรรมที่แสดงอยู่ที่เนื้อที่ตัว เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุตามปัจจัยที่แวดล้อม ;* แล้วก็มองกันอย่างลึกซึ้งอีกทางหนึ่ง ว่า*ศีลธรรม*นั้น *เป็นสิ่งที่ต้องมีอยู่ในที่ทุกสถาน ทุกเวลา และทุกอิริยาบถของมนุษย์* ตั้งแต่คลอดออกมาจากท้องแม่จนกระทั่งตาย ; แม้ที่สุดแต่จะกินอาหาร จะอาบ จะถ่าย ก็ต้องกระทำให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ของสิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรม ; มันมีคุณค่าให้ได้รับความเป็นปรกติสุข ตั้งแต่ชั้นต่ำที่สุด ไปจนถึงชั้นสูงที่สุดที่มนุษย์จะพึงมีได้.

ทีนี้ ในส่วนสังคมนั้น ก็จะถือว่า*หน้าที่ของสังคมทุกชนิด ล้วนแต่เป็นศีลธรรม* ; เพราะว่ามนุษย์ตั้งใจจะทำสิ่งที่นำมาซึ่งผล คือความเป็นปรกติ. คำว่า ศีลธรรม แปลว่า ความปรกติ ไม่มียุ่งยากลำบาก ระส่ำระสาย.

ทีนี้อะไรบ้างที่มนุษย์ไม่ต้องทำเพื่อความเป็นอยู่เป็นปรกติ ? ถ้าพิจารณาดูให้ดีแล้วก็จะเห็นว่า *ไม่มีอะไรเลย ที่มนุษย์จะไม่ต้องทำเพื่อจะให้เกิดความปรกติ*: โดยส่วนตัวก็เพื่อร่างกาย หรือจิตใจปรกติ, โดยส่วนรวมก็เพื่อบ้านเมือง ประเทศชาติ หรือทั้งโลกเป็นปรกติ. แม้ที่สุดแต่การทำสงคราม ถ้าเป็นสงครามที่ถูกต้อง มีเหตุผล ก็เป็นการทำสงครามเพื่อมนุษย์จะอยู่เป็นปรกติ ; เพราะเมื่อเกิดความไม่เป็นธรรมหรือไม่ถูกต้องอะไรขึ้นมาก็ต้องแก้ไข ; เมื่อพูดกันไม่รู้เรื่องมันก็ต้องทำสงครามโดยตรง หรือโดยอ้อมก็ตาม เพื่อให้ยุติสิ่งที่ขัดแย้งเหล่านั้นเพื่อความปรกตินั่นเอง.

www.buddhadassa.in.th

เมื่อการสงครามก็เป็นเรื่องของศีลธรรมแล้ว เรื่องอื่น ๆ มันก็ต้องเป็นเรื่องศีลธรรมยิ่งไปกว่านั้น เช่นการเศรษฐกิจ ถ้าทำไปด้วยกิเลส มันก็เพื่อปาก เพื่อท้อง เพื่อความร่ำรวยของคนนั้นเอง ; แต่ถ้าเศรษฐกิจที่เป็นไปตามเหตุผล ตามความต้องการของคน ผู้อยู่กันในโลกแล้ว ก็คือการจัดการทำเพื่อให้เกิดการสะดวกตาย กินอยู่สบาย เป็นปรกติ ไม่ใช่เพื่อใช้เป็นโอกาสสำหรับกอบโกยความร่ำรวย เหมือนที่ทำกันอยู่เดี๋ยวนี้. เศรษฐกิจที่ทำไปด้วยอำนาจกิเลส มันก็เป็นเศรษฐกิจของภูตผีปีศาจ ; เศรษฐกิจที่ทำไปความบริสุทธิ์และสติปัญญาก็เป็นเศรษฐกิจของบุคคลที่ควรจะเรียกว่ามนุษย์ คือสัตว์ที่มีใจสูง.

เรื่อง*การเมือง*ก็เหมือนกัน *ถ้าเป็นเรื่องที่ทำอย่างถูกต้องบริสุทธิ์แล้วก็ทำให้บ้านเมืองปรกติสุข*. ทีนี้ คนผู้มีอำนาจในการจัด หรือการควบคุมการเมืองทำไปด้วยกิเลส มันก็เป็นการเมืองของภูตผีปีศาจ เป็นเรื่องสกปรก น่ารังเกียจอย่างยิ่ง จนถึงกับมีคนบางคนได้เคยพูดไว้ว่า *ความเป็นมนุษย์สิ้นสุดลงที่การเมือง* อย่างนี้เป็นต้น ตั้งหลายร้อย หรือพันกว่าปีแล้ว. แต่ถ้าได้ทำไปด้วยสติปัญญา ด้วยเหตุผล ด้วยความบริสุทธิ์แล้ว การเมืองก็คือการจัดบ้านเมืองให้ปรกติสุข ; และนี่ก็คือศีลธรรมนั่นเอง.

ถึงแม้*การปกครองเป็นภายในประเทศ* ในจังหวัด ในอำเภอ ในตำบลก็เพื่อความปรกติสุข ; ฉะนั้น การปกครองก็คือศีลธรรม เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความเป็นปรกติ ตรงตามความหมายของคำคำนี้ คือคำว่า *สีละ* แปลว่า *ปรกติ ;* คำว่า *ธรรม* แปลว่า *ภาวะ* ก็ได้ แปลว่า *เหตุ* ก็ได้ แปลว่า *ผล* ก็ได้.

www.buddhadassa.in.th

ศีลธรรมในความหมายว่า *เป็นเหตุของความเป็นปรกติ*, และก็ *เป็นผลที่เกิดมาจากเหตุนั้น* และก็ เป็นภาวะที่อยู่กันอย่างเป็นปรกติ : นี่คือศีลธรรมสมบูรณ์. การปกครองที่ถูกต้องที่บริสุทธิ์นั้น ก็เป็นไปเพื่อความปรกติ ดังนั้น การปกครองนั้น ก็คือศีลธรรม. เดี๋ยวนี้การปกครอง ทำไปโดยอำนาจของคนมีกิเลส มันก็เลยกลายเป็นโอกาส สำหรับกอบโกยอำนาจ หรือประโยชน์ให้แก่ตน ก็เป็นการปกครองของทุรราช หรือทรราช หรือภูตผีปีศาจ หรืออะไรก็แล้วแต่จะเรียก ไม่ใช่การปกครองสำหรับมนุษย์ที่เรียกว่าสัตว์ที่มีใจสูง.

ถ้าท่านเข้าใจข้อนี้ ก็จะเห็นว่า แม้แต่การปกครองก็เป็นศีลธรรม ; แต่เดี๋ยวนี้เราไม่มองกันอย่างนี้ ไม่เรียกกันอย่างนี้. ไป*แยกศีลธรรมไว้เป็นวิชาเล็ก ๆ สำหรับลูกเด็ก ๆ จดไว้ในสมุด.* ส่วนการปกครอง การเมือง การเศรษฐกิจ หรือการทำสงคราม นี้กลับให้ความหมายไปอย่างอื่น : เป็นเครื่องมือสำหรับทำอย่างอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็ทำไปเพื่ออำนาจหรือประโยชน์ ของกลุ่มแห่งบุคคลนั้น ๆ อย่างไม่มีศีลธรรมเลย ทั้งที่ตัวแท้ของมันก็คือ ศีลธรรม กล่าวคือสิ่งที่ทำความปรกติ.

ทีนี้ อาชีพ ; *ถ้าทำตามความประสงค์อันแท้จริง ก็ทำเพื่อเกิดความปรกติในครอบครัว* ในประเทศชาตินั้นอีกเหมือนกัน. ถ้าแต่ละคนไม่มีอาชีพหรือแต่ละประเทศไม่มีอาชีพให้ถูกต้องเพียงพอ มันก็ไม่มีความปรกติ. การประกอบอาชีพทุกกระเบียดนิ้ว ถ้าทำด้วยความสุจริตตามความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง ; อาชีพก็คือศีลธรรม. แม่แต่จะทำไร่ ทำนา เหงื่อไหลไคลย้อยอยู่ตามทุ่งนา มันก็เป็นศีลธรรม ; เพราะต้องการกระทำไปด้วยคุณธรรมหลายอย่างหลายประการ เช่น ความอดทน ความขยัน ความมีสติรอบคอบ ; มันก็ยังทำเพื่อให้เกิดความปรกติ.

www.buddhadassa.in.th

มองให้ดีจะเห็นว่า การที่ประกอบอาชีพหาเลี้ยงชีวิต แม้แต่ของสัตว์ เช่นนก เช่นหนู บนต้นไม้ นี้ก็เป็นศีลธรรมของมัน ถ้ามันไม่ทำมันก็ไม่อยู่ได้โดยปรกติ หรือมันจะต้องตาย.

เมื่อดูที่การศึกษา *การศึกษาก็เป็นเรื่องของศีลธรรม* ไม่ใช่เป็นแต่เพียงรู้หนังสือแล้วก็หาประโยชน์ หาอาชีพ จากการรู้วิชาความรู้นั้น ; พอเราเรียนรู้ เพื่อจะไปทำอะไรอย่างหนึ่งอย่างใด แล้วสิ่งที่ไปทำนั้น จะเป็นศีลธรรมเสมอ ; จึงสงเคราะห์การศึกษาไว้ในฐานะเป็นศีลธรรมส่วนบุพภาค หรือเบื้องต้นที่เราจะต้องศึกษาให้รู้ เพื่อประโยชน์แก่ความมีศีลธรรมทุกความหมาย ; ดังนั้น การศึกษาก็เป็นเหตุเป็นปัจจัย เพื่อความอยู่เป็นปรกตินั่นเอง.

เมื่อศีลธรรมเป็นไปอย่างแพร่หลายทุกหัวระแหง เราก็ไปเรียกว่าวัฒนธรรมบ้าง ขนบธรรมเนียมประเพณีบ้าง ฉะนั้น*ขอให้มองวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีนั้นว่า เป็นศีลธรรมด้วย* ในฐานะที่เป็นเหตุแห่งความสงบก็มี ในฐานะที่เป็นผลคือความสงบแล้วก็มี จึงเห็นได้ว่า ไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ศีลธรรม ; จึงถือว่า ศีลธรรม เป็นสิ่งที่มีคุณค่า หรือมีค่านิยมของทุกสิ่งทุกอย่างในบรรดากิจกรรมที่มนุษย์จะพึงกระทำในโลกนี้ ในส่วนที่เรียกว่า สังคม ; แม้ในส่วนที่เป็นบุคคล คือปัจเจกชนนั้น ก็ยังมีความหมายอย่างเดียวกัน คือทำเพื่อความสงบ.

นี่คือข้อความที่เราได้พูดกันมาแล้ว ๒ ครั้ง ของการบรรยายในชุดนี้

[*จบคำปรารภและทบทวน*]

....

www.buddhadassa.in.th

หมวดที่ ๔ ว่าด้วย **ข้อควรสังเกตเกี่ยวกับสีลธรรม.**

หัวข้อที่ ๑ : **โดยการอุปมา**

ครูบาอาจารย์แต่กาลก่อนท่านชอบทำอุปมา ก็อยากจะพูดถึงคำว่า "อุปมา" สักนิดหนึ่งอีกตามเคย. อุปมา คือคำเปรียบ ; การเปรียบนี้จะเปรียบจากสิ่งที่เข้าใจดี เห็นอยู่แล้ว รู้จักดี ไปหาสิ่งที่เรายังไม่ค่อยจะรู้จัก หรือเพิ่งจะรู้จัก ; หรือเอาสิ่งที่ยังลึกลับอยู่มาทำให้เกิดความแจ่มแจ้ง แล้วก็จะหาที่เปรียบ หรือการฝากเอาไว้กันลืม, ลืมไม่ได้ ; แล้วก็จะเป็นเครื่องช่วยให้สอน บอกสอนต่อ ๆ กันไป วิธีการอย่างนี้ทำให้สอนธรรมะ หรือสิ่งอันลึกซึ้งได้ แม้แก่บุคคลที่ไม่รู้หนังสือ.

ท่านทั้งหลายที่นั่งอยู่ที่นี่ทุกคน อย่าได้อวดดีให้มันมากไปเลย ; ให้รู้เสียเถอะว่า บรรพบุรุษของเรานั้น ไม่เคยรู้หนังสือกันทั้งนั้นแหละ, เอ้า ; ถอยหลังไปหลาย ๆ ชั่วเข้า มันก็จะถึงบรรพบุรุษที่ไม่รู้หนังสือ ; แต่แล้วทำไมท่านจึงทำอะไรได้ และมอบหมายอะไรเป็นมรดกตกทอดมา ไม่รู้กี่สิบชั่วกี่ร้อยชั่วคน จนมีวิชาความรู้ดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้.

วิชาหนังสือนี้เชื่อกันว่า เพิ่งจะมีมาไม่เกิน ๒๕๐๐ ปี พอ ๆ กับพุทธศาสนา ; ก่อนแต่นั้นก็ไม่ค่อยได้ใช้หนังสือ หรือเพราะไม่มีหนังสือใช้ ; อย่างมากก็ ๓๐๐๐ ปี ตามหลักฐานที่ปรากฏอยู่ และก็ใช้จารึกอะไรเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้นเอง ; ไม่ได้ใช้เป็นเครื่องมือการสื่อสาร หรือการเล่าเรียนอย่างสมัยนี้ เพราะไม่มีกระดาษ ไม่มีน้ำหมึก ไม่มีดินสอ, ทำได้แต่สลักหิน สลักแผ่นอิฐ ; ก็เป็นอันว่า บรรพบุรุษของเราไม่เคยรู้หนังสือ.

www.buddhadassa.in.th

เขามีวิธีอะไรที่จะสอนกัน หรือมอบหมายอะไรสืบ ๆ กันลงมา ? นั่นก็คือสอนด้วยปาก. ถ้ามันจำยากก็ผูกไว้เป็นคำกลอนให้ฟังลื่น จำง่าย ; แต่ถ้าเป็นเรื่องลึกซึ้ง ก็สำเร็จด้วยการทำอุปมา ; ฉะนั้น พระพุทธภาษิตจำนวนมากในพระไตรปิฎก จึงอยู่ในรูปของอุปมา.

เป็นอันว่าสิ่งที่เรียกว่า “อุปมา” นั้นก็ยังมีประโยชน์อยู่ ; เดี๋ยวก็ลองสังเกตดู อาจจะเข้าใจได้ว่ามันเปรียบเหมือนภาชนะใส่อะไรไว้ ให้ยังคงอยู่ไม่รั่ว ไม่หายไปไหนเสีย หรือเป็นเครื่องช่วยให้ง่ายแก่การจดจำ.

สำหรับ อุปมาของสิ่งที่เรียกว่า “ศีลธรรม” นี่ ก็อาจจะอุปมาได้ด้วยสิ่งสิ่งหนึ่ง ซึ่งเขาชอบนำมาใช้เป็นวัตถุแห่งการอุปมา มาตั้งแต่โบราณจนกระทั่งบัดนี้ ; แม้การศึกษาแห่งยุคปัจจุบันนี้ เมื่อจะสรุปรูปโครงของวิชาใดวิชาหนึ่ง หรือทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่ง ก็จะทำเป็นรูปโครงของอุปมา.

ถาม : ที่ใช้กันอยู่มากที่สุดในโลกนี้ในปัจจุบันนี้ คุณนึกออกไหม ว่าเป็นรูปโครงของอะไร ที่นิยมใช้เป็นอุปมา ? คุณสุพน, คุณประยูร. ที่คุณมองข้ามสิ่งที่ใช้กันอยู่ทั่ว ๆ ไป ในวิชาการแทบทุก แขนง นั่นคือ **รูปโครงของต้นไม้!** นึกออกแล้วหรือยัง แม้จะสอนเรื่องชีววิทยา เรื่องสัตว์ เรื่องอะไรต่าง ๆก็จะทำเป็นรูปโครงของต้นไม้แยกเป็นสายเป็นแขนง เป็นอะไรต่าง ๆ ; ใช้รูปโครงของต้นไม้ แล้วเรียกว่าต้นไม้ของวิชานั่น ของวิชานี่. เดี๋ยวนี้เราจะเอา**รูปโครงต้นไม้มาทำอุปมา** สำหรับเรื่องราวของศีลธรรม.

www.buddhadassa.in.th

เอ้า คุณมาซ้อมความเข้าใจกันเสียก่อนว่า ต้นไม้มันมีรูปโครงอย่างไร ว่าไป เร็ว ๆ.

ตอบ : ต้นไม้มีราก มีแก่น มีเปลือก มีกระพี้ มีใบ.

ถาม : มีประโยชน์อะไร ถ้าไม่มีลูก ไม่มีดอก ?

ตอบ : ก็มีดอก มีลูก.

ถาม : ดูให้ดีว่ามันมีรากเพียงรากเดียวหรืออย่างไร ?

ตอบ : มีรากแก้ว และรากฝอย.

ถาม : รากฝอยมันมีรากเดียวหรืออย่างไร ?

ตอบ : รากฝอยมันมีแยกออกไปมากมาย.

ถาม : รากแก้วเป็นรากเดี่ยวลึกลงไป ; รากข้าง ๆ ก็มีหลายราก เป็นรากใหญ่ ๆ แล้วแยกเป็นรากฝอย. นี่, ดูให้ดี ๆ แม้แต่คำว่าราก มันมีรากดิ่งลงไปสำหรับจะหาน้ำ หรืออะไรที่มันอยู่ลึก ๆ หรือว่ายึดทรงต้นของมันไว้. มันมีรากออกไปข้าง ๆหลายทิศทางเหมือนกันเป็นรากใหญ่ ๆ ทำนองรากแก้วและที่ปลายของมันก็มีรากฝอย ทำหน้าที่ต่าง ๆ กัน. รากทุกรากมาสรุปรวมกัน อยู่ที่ตรงไหน ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ที่รากแก้ว ที่โคนต้น ครับ.

ถาม : ที่โคนจะต้องถือว่าที่จุดเดียว ที่โคน เป็นที่รวมของรากทุกราก. หลับตาเห็นรากแก้วดิ่งลงไป แล้วรากข้าง ๆ ออกไป กระทั่งจะเห็นรากฝอย ; นี่เรียกว่าราก. **ส่วนราก** สรุปแล้วก็คือส่วนโคน ซึ่งอยู่ข้างล่าง.

ทีนี้**ตรงกลาง**เป็นอย่างไร ? ก็เรียกว่า ลำต้น : ประกอบด้วยเปลือก ประกอบด้วยกระพี้ ประกอบด้วยแก่น ประกอบด้วยท่อสำหรับส่งน้ำ สำหรับส่งอาหารขึ้น ส่งอาหารลง มันอยู่อย่างมั่นคงเป็นลำต้น. พ้นจากตัวลำต้นขึ้นไป เป็นอย่างไร ?

ตอบ :มีกิ่ง มีใบ.

ตรงนี้เราเรียกว่า **ส่วนบน** มีกิ่งหลาย ๆ กิ่ง เพื่อทำอะไรได้มาก เป็นที่เกิดแห่งใบ ทำหน้าที่ตามหน้าที่ของใบ เพื่อให้ต้นมันอยู่ได้ ; เมื่อมันมีใบสมบูรณ์แล้ว มันก็จะมีโอกาสที่จะออกเป็นดอกและออกเป็นลูกขึ้นมา.

สรุปความว่า ต้นไม้ต้นหนึ่งมี ๓ ส่วน : ส่วนโคน ส่วนกลาง และส่วนปลาย ; ดอกผลไปอยู่ที่ส่วนปลาย. ส่วนโคนก็เป็นส่วนที่จะตั้งอยู่ได้, ส่วนลำต้นนี้ก็คือส่วนที่จะทรงทุกอย่างไว้. เดี๋ยวนี้เราก็นั่งอยู่ท่ามกลางหมู่ต้นไม้ก็ควรจะเข้าใจได้ดี ; ฉะนั้น ขอให้หลับตามองเห็นต้นไม้ แม้ส่วนที่มันอยู่ใต้ดินว่ามันมีรูปร่างอย่างไร ; ก็ลองคิดต่อไปว่า ถ้าไม่มีส่วนราก หรือส่วนโคน มันจะเป็นอย่างไร. ลูกเด็ก ๆ ก็คงจะทราบได้ ว่าถ้าไม่มีรากและไม่มีโคนต้น แล้วมันจะเป็นอย่างไร ?

www.buddhadassa.in.th

ถาม : หน้าที่ของรากหรือส่วนโคนทั้งหมดนั้นคืออะไร ?

ตอบ : คือฐานของชีวิต.

ถาม : คือรากฐานของมันที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ ; ทีนี้ส่วนต้นจะเรียกว่าอะไร ?

ตอบ : ถ้าเปรียบอย่างนี้ ส่วนต้นก็เป็นตัวชีวิตของต้นไม้.

ถาม : เป็นตัวชีวิต ของต้นไม้ ; ส่วนใบ ดอก ผล นั้นเป็นอะไร ?

ตอบ : ส่วนใบเป็นที่สำหรับปรุงอาหาร.

ถาม : รวมความว่าเป็นอะไร ใบ ดอก ผล ?

ตอบ : ใบ ดอก ผล ก็เป็นผลิตผลของชีวิต.

นั่นแหละ เราดูว่า มันต้องมี รากฐาน ต้องมีตัวการ และต้องมีตัวประโยชน์ หรือความมุ่งหมายของสิ่งทั้งหมด ที่เราจะต้องมี.

ต้นไม้โดยสรุปก็พูดได้สั้น ๆ ว่า มันมีผลไม้นั่นแหละเป็นค่า หรือเป็นค่านิยมของมัน ซึ่งก็มีความประหลาดในข้อที่ว่า ไม่ได้มีความมุ่งหมายแก่ตัวมันเองนัก นอกจากว่าอย่างให้สูญพันธุ์ ; มีผลสำหรับกินได้ และมีคนหรือมีสัตว์ ช่วยปลูกกันใหม่ ทำให้แพร่หลาย อย่าให้สูญพันธุ์ได้. แต่สำหรับ

www.buddhadassa.in.th

คนเราแล้ว คำว่า ผล นี้เป็นประโยชน์ หรือมีค่าอะไรมาก ; ซึ่งจะต้องดู โดยเฉพาะก็คือ **ผลของศีลธรรม**.

เอ้า ทีนี้ขอให้ตอบคำถามที่สำคัญที่สุด และจะเกณฑ์ให้ตอบทั้ง ๔ คน ไม่ยกเว้น ว่าอะไรเป็นราก หรือเป็นโคนของศีลธรรม ? ว่าอะไรเป็นต้น หรือเป็นกิ่งของศีลธรรม ? ว่าอะไรเป็นใบ เป็นดอกเป็นผลของศีลธรรม ? คือ ๓ ส่วนของต้นไม้นั้น เรารู้ดีอยู่แล้วว่า คืออะไร.

[*ก. อุปมาของ ราก – โคน*]

ถาม : ถามเป็นข้อแรกว่า อะไรเป็นส่วนราก หรือส่วนโคนของสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม ? หรือถามว่า ต้นไม้ศีลธรรม พฤกษาศีลธรรม มันมีอะไรเป็นส่วนโคน หรือเป็นส่วนราก.

ตอบ : กรรมพันธุ์ครับ.

ถาม : อีกคนหนึ่ง ?

ตอบ : รากฐานของศีลธรรมก็น่าจะเป็นสถาบันของผู้มีพระคุณ.

ถาม : อีกคนหนึ่ง ตอบ ?

คนที่ ๓ ตอบ : การอบรม.

คนที่ ๔ ตอบ : ศาสนาเป็นรากฐานของต้นไม่ศีลธรรม.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : นี่ก็จะเห็นได้แล้ว คนหนึ่งก็ตอบไปอย่างหนึ่ง ๆ ซึ่งยังไม่ตรงตามความประสงค์ที่ต้องการ. ศาสนามันก็เป็นตัว ศีลธรรมอยู่แล้ว, การอบรมก็เป็นเครื่องมือชนิดหนึ่ง, กรรมพันธุ์ มันส่วนน้อย ส่วนแรก, คือส่วนพืชพันธุ์ที่จะถ่ายทอด ไม่ใช่ทั้งหมด. คุณประยูรว่าอะไรนะ ลืมแล้ว ?

ตอบ : สถาบันผู้มีพระคุณ, ครับ.

ถาม : สถาบันผู้มีพระคุณ มันก็คือรากฐานส่วนหนึ่ง ไม่ใช่ทั้งหมด และยังไม่ตรงกับที่ต้องการ. ขอให้ นึกดูใหม่ว่า เดี๋ยวนี้เราไม่มีศีลธรรมกันแทบทั่วทั้งโลก จนพูดว่า เมื่อสรุปกันทั้งโลกแล้ว ศีลธรรมนี้มีน้อย จนหาทำยาหยอดตาก็ไม่ค่อยจะพอ อย่าว่าแต่จะเอามาใช้อย่างอื่น. นี่มันขาดรากฐานอะไร ? มองดูกันอย่างกว้าง ๆ เพราะว่าเดี๋ยวนี้เราจะพูดกันถึงศีลธรรม ที่เป็นตัวปัญหาอยู่จริงในโลกนี้.

ตอบ : รากฐานของศีลธรรม เดี๋ยวนี้ก็เกี่ยวกับความเห็นผิด ความคิดเห็นผิด หลงติดในวัตถุนิยม เป็นการทำให้ไร้ศีลธรรม เพราะฉะนั้นรากฐานที่แท้จริงของศีลธรรม ต้องมีความเห็นถูกต้องตามธรรมชาติ.

ถาม : ต้องมีความเห็นถูกต้องตามธรรมชาติ ก็ได้เหมือนกัน ; หรือใครนึกอะไรได้อีก.

ตอบ : ต้องมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตากรุณา ไม่มีความเห็นแก่ตัว.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ไปสรุปที่ความไม่เห็นแก่ตัว นั่นแหละจะเข้มข้นขึ้น หรือจะใกล้ชิดเหตุอันแท้จริงยิ่งขึ้น, ในโลกนี้กำลังเต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว.

ตอบ : แต่ผมว่าต้องมีความอาย ความกลัว ต่อบาปเป็นที่ตั้ง.

ถาม : นี่ก็ต้องมี หิริโอตตัปปะ ความละอาย ความกลัวต่อบาปเป็นที่ตั้ง, และจะต้องมีความไม่เห็นแก่ตัวเป็นที่ตั้ง. แล้วทั้งหมดนั้นมันจะมาจากอะไรได้อีกทีหนึ่ง ? ความเมตตากรุณาก็ดี ความไม่เห็นแก่ตัวก็ดี, หิริโอตตัปปะก็ดี.

ตอบ : มาจากความเข้าใจอันถูกต้อง.

ถาม : ความเข้าใจอันถูกต้องก็ดี มันต้องมาจากธรรมสัจจะของไหนอีกที ?

ตอบ : มาจากการทำใจให้แยบคาย คือ โยนิโสมนสิการ.

ถาม : นั้นยังไม่ทราบว่าทำอย่างไร, ยังไม่ทราบว่าทำอย่างไร ; ต้องบอกให้ชัดว่าทำอย่างไร ที่เรียกว่าโยนิโสมนสิการ. มันถูกเข้าไปทุกทีแล้ว.

ตอบ : เห็นจริงในอริยสัจจ์ ๔.

เห็นจริงในอริยสัจจ์ ๔ ก็เป็นพระอรหันต์เลย. นี่รากฐานของศีลธรรมที่เคยพูดกันมาหลายครั้งแล้ว ตามความเห็นของอาตมา เป็นความเห็นของคนคนหนึ่ง จะถูกก็ได้ จะผิดก็ได้ ; แต่ยังอยากจะยืนยันอยู่เสมอว่า รากฐาน

www.buddhadassa.in.th

ของศีลธรรมนั้น จะต้องตั้งต้นด้วยความจริงอันสูงสุด, ความจริงอันเด็ดขาดอันหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า บรมสัจจะ หรือธัมมสัจจะ ที่มีอยู่ในรูปว่า "สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น" ที่ลูกเด็ก ๆ เขาบรรยายอะไรกันเมื่อตะกี้นี้.

ประโยคที่ว่า "***สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น*** "นี่ให้ดูเอาจาก ข้อเท็จจริงของสัตว์ทั้งหลายนั่นเอง ; ถ้ามองเห็น ก็เห็น, ถ้ามองไม่เห็นก็จะไม่มองเห็น.

ถาม : ไม่มองเห็นว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น, แล้วมันจะเกิดความรู้สึกอะไรขึ้นมา ? คุณว่าจะเกิดความรู้สึกอะไรขึ้นมา ถ้าคนนั้นมันไม่มองเห็นว่า "สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น" แล้วในใจของคนนั้นจะเกิดความคิดเห็นอย่างไรขึ้นมา ?

ตอบ : ความคิดเห็นที่จะเห็นแก่ตัว และรบราฆ่าฟันกันง่าย.

ต้องมีเกิดการแบ่งแยกเป็นตัว ๆ ไป ; เพราะว่าไม่ใช่เป็นเพื่อนด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น คือไม่ได้เป็นตัวเดียวกันทั้งหมดทั้งสิ้น มันก็เลยแยกเป็นตัว ๆ ; นี้ก็เป็นความเห็นผิด. อย่างที่พูดเมื่อตะกี้ก็ถูกแล้ว รากของมันมาจากความเห็นผิด หรือมันมีความเห็นผิดอย่างนี้ ว่าตัวกู ตัวสู ; มันไม่มาจากความเห็นถูก ที่ว่าโดยเนื้อแท้แล้วทุกคนเป็น "*เพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น*".

www.buddhadassa.in.th

ข้อนี้ต้องลดลงไปถึงสัตว์เดรัชฉานด้วย ว่าถึงแม้สัตว์เดรัจฉาน ก็เป็น *เพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น.*

แล้วยังลดลงไปถึงต้นไม้ พืชพันธุ์ ที่มีชีวิตทั้งหลายด้วย ว่ามันเป็นสิ่งที่มีชีวิต ที่อยากมีชีวิต มันไม่อยากตาย มันดิ้นรนเพื่อจะอยู่ ดิ้นรนเพื่อมีความเป็นปรกติด้วยกันทั้งนั้น.

นับว่าสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย ทั้งปวง ตั้งแต่ต้นไม้ขึ้นมา ถึงสัตว์เดรัจฉานขึ้นมา ถึงมนุษย์ เทวดาด้วยก็ได้ ถ้ามี ; ว่า***สิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น***. นี่แหละคือ ราก หรือโคน-ราก ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดของสิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรม ในฐานะที่เป็นรากฐานอันเป็นประธาน เหมือนกับรากแก้ว.

ถาม : เอ้า, ทีนี้รากอื่น ๆ ล่ะ คุณว่าอะไรบ้าง ? ยังมีอุดมคติอะไรที่จะเป็นรากสี่ทิศ ? สมมติว่ามีรากสี่ทิศ ; ก็อย่างที่เคยนิกออกแล้ว ลืมแล้ว.

ตอบ : สถาบันผู้มีพระคุณ, ครับ.

ถาม : ก็ได้ อะไรก็ได้ ลองว่าไปอีกซิ.

ตอบ : มีหิริโอตตัปปะ มีขันติ.

ได้ทั้งนั้น แต่ว่ามันจะไปรวมอยู่ที่ความหมายอะไรสักความหมายหนึ่ง เป็นหัวข้อที่สำคัญ ๆ ในข้อที่ว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตายกัน

www.buddhadassa.in.th

ทั้งหมดทั้งสิ้น. มันจะเป็นรากฐานอย่างไรนั้น เราไว้พูดกันวันหลังดีกว่า โดยหัวข้อที่ว่า “รากฐานของศีลธรรม” โดยเฉพาะ.

เดี๋ยวนี้เราจะดูทั้งหมด ไม่เฉพาะรากฐานอย่างเดียว ; คือเมื่อดูส่วนที่เป็นรากฐาน ก็จะดูอะไรอีกบ้างสัก ๒-๓ อย่าง ซึ่งล้วนแต่เป็นอุดมคติ. ถ้าไม่มีอุดมคติเหล่านี้ แล้วรากฐานจะมีได้ยาก ; แต่อุดมคติเหล่านี้ยังถูกรังเกียจอยู่เสมอ โดยเฉพาะในสมัยที่เป็นวัตถุนิยม. พวกนี้เขาหาว่าอุดมคตินี้มันกินไม่ได้ ; อุดมคตินี้จะไปซื้ออะไรก็ไม่ได้, กินเองก็ไม่ได้ จะไปซื้ออะไรกินก็ไม่ได้ เลยดูถูกอุดมคติ. นี้คงจะเป็นเพราะว่า เราให้ความหมายแก่คำว่า อุดมคติ นั้นมันไม่ตรงกัน.

แต่ถ้าว่าโดยที่แท้แล้ว มันควรจะเข้าใจกันได้ ; อุดมคติ คือหลักเกณฑ์ที่มันดีที่สุด ที่ควรจะยึดถือไว้เป็นหลักประจำใจในการปฏิบัติ. อุดมคติเช่นว่า **มนุษย์จะต้องได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้** ; เมื่อเกิดมาเป็นมนุษย์ไม่เป็นแต่เพียงคน, จะต้องได้สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้. เดี๋ยวนี้ เขาก็ว่าเงิน ว่ากิน ว่ากาม ว่าเกียรติ นี่เป็นสิ่งที่ดีที่สุด, เขาไปดีที่สุดอยู่ที่นั่น : เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ. อุดมคติของเขามันเป็นอย่างนั้นจะเป็นอุดมคติหรือไม่ ; ก็ไปคิดดูเอาเอง.

ถาม : เราวางหลักกลาง ๆ ว่า สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ ; นี่คุณว่าหมายถึงอะไร จึงจะถูกต้อง ? สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ นั่นหมายถึงอะไร ?

ตอบ : ควรจะได้ความหมดทุกข์.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ใครอีก ?

ตอบ : การอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปรกติสุข.

การอยู่ร่วมกันอย่างปรกติสุข เป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ ก็คือศีลธรรมนั่นเอง. สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ คือมีศีลธรรมในความหมายที่ ๓ คือภาวะปรกติ. *ความหมายที่ ๑ คือเหตุแห่งความปรกติ, ความหมายที่ ๒ คือผลที่เกิดมาจากเหตุนั้น, ความหมายที่ ๓ คือภาวะปรกติ* : โดยส่วนตัวก็คือปรกติ, โดยส่วนสังคมก็ปรกติ ไม่มีปัญหา ไม่มีความทุกข์ ; *ถ้าระบุชื่อสูงสุดก็คือ "นิพพาน".*

นิพพาน แปลว่า ไม่ร้อน หมดความร้อน . ตามตัวหนังสือ, และความหมายที่แท้จริงที่ใช้อยู่ในครั้งสมัยพุทธกาลนั้น คำว่า *นิพพาน* แปลว่า *หมดร้อน, ความเย็นลงของสิ่งที่มีความร้อน ;* นั่นคือนิพพาน. ทีนี้มาบัญญัติทางศาสนา ให้ลึกซึ้ง ไปจนฟังยาก เข้าใจยาก ; แต่ก็ไม่พ้นไปจากหลักเกณฑ์อันเดิม ว่า นิพพาน คือหมดร้อน ; กิเลสเป็นไฟ ของร้อน ; หมดกิเลส ก็คือนิพพาน ; นิพพานคือเย็นลงแห่งของร้อน. ทีนี้ส่วนตัวบุคคล มีของร้อนต่าง ๆ กัน เช่น ความยากจน เป็นต้น ที่กำลังเป็นปัญหาอยู่ในเวลานี้ มันร้อน ; ทำให้เย็นลง ไม่มีปัญหานั้น มันก็เป็นนิพพานได้. หรือโรคภัยไข้เจ็บ เป็นของร้อน ไม่มีไข้เจ็บก็เป็นนิพพานได้. ความไม่เบียดเบียนกัน ไม่ทำร้ายกัน ไม่เป็นของร้อน ก็เป็นนิพพานได้.

www.buddhadassa.in.th

ฉะนั้นศีลธรรมในความหมายที่ ๓ คือ ภาวะปรกติ นี่ เป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้, เป็นอุดมคติ ว่าเกิดมาให้ได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ คือศีลธรรมในความหมายที่ ๓.

ถาม : ทีนี้อุดมคติที่รอง ๆ ลงมา ซึ่งจะถามว่า **มนุษย์จะต้องมีอะไรที่สูงกว่าสัตว์ ?**

ตอบ : มนุษย์ต้องมีใจที่สูงกว่าสัตว์.

ถาม : ใจชนิดไหน ?

ตอบ : ใจที่กิเลสท่วมไม่ถึง.

ใจที่สูงจนกิเลสท่วมไม่ได้ เรียกว่าใจมนุษย์ที่สูงกว่าสัตว์ ; พูดกว้าง ๆ ก็ว่า มนุษย์จะต้องมีอะไรที่สัตว์ไม่มี หรือดีกว่าที่สัตว์มี ก็คือ ภาวะแห่งศีลธรรมนั่นแหละ ซึ่งจะมองเห็นได้ง่าย ๆ.

ในครั้งที่แล้วมา เราได้พูดกันว่า ภาวะแห่งศีลธรรมนั้นมีโดยธรรมชาติก็มี เช่น ก้อนหินนี้มีภาวะแห่งศีลธรรม. สัตว์ คน ก็เหมือนกัน ถ้าปล่อยไปตามปรกติ ไม่ให้มีอะไรมาแทรกแซง ก็มีภาวะศีลธรรมตามธรรมชาติตามปรกติ.

ทีนี้ ภาวะแห่งศีลธรรมในอีกความหมายหนึ่ง คือ ที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นมาเป็นพิเศษ สร้างความปรกติขึ้นมาเป็นพิเศษ ซึ่งสัตว์ไม่มีทางจะสร้างได้. การที่จะมีกาย วาจา ใจ ปรกติเป็นพิเศษนี้ สัตว์ทำไม่ได้ ; แต่มนุษย์

www.buddhadassa.in.th

ทำได้. ความปรกติ ที่มีความสวยงามกว่าธรรมชาติ, สัตว์ทำไม่ได้ ; มนุษย์ทำได้. ฉะนั้นจึงเกิดมีศีลธรรมเป็น ๒ ความหมาย คือที่มี*อยู่ตามธรรมชาติ*นั้นอย่างหนึ่ง เกือบจะไม่มีปัญหาอะไร ; และ*ศีลธรรมที่มนุษย์ประพฤติปฏิบัติขวนขวายกระทำขึ้นมานี้* งดงามน่าดูกว่า ซึ่งเป็นศีลธรรมที่ต้องสร้างขึ้นมา.

มนุษย์ต้องมีศีลธรรมชนิดนี้แหละ: ชนิดที่ต้องสร้างขึ้นมา ; มนุษย์จึงจะสูงกว่าสัตว์. ฉะนั้น ขอให้เรามีอุดมคติว่า เป็นมนุษย์จะต้องสูงกว่าสัตว์ และเราทำเหมือนสัตว์ไม่ได้. เดี๋ยวนี้มีปัญหาชนิดที่น่าละอายสัตว์ มนุษย์มีสิ่งที่น่าละอายต่อสัตว์เดรัจฉานอยู่มาก ซึ่งเดี๋ยวนี้จะได้พูดกัน ; จะบอกแต่ใจความก็ว่า สัตว์ยังคงมีสภาพปรกติตามธรรมชาติ, เป็นศีลธรรมตามธรรมชาติอยู่ตลอดกาล จนกระทั่งเดี๋ยวนี้ แต่สัตว์ขาดศีลธรรมชั้นที่จะสร้างขึ้นมาได้ ; นั้นไม่มี.

ทีนี้ มนุษย์นั้นขาดทั้ง ๒ อย่างเลย : **ความปรกติตามธรรมชาติ** มนุษย์ก็ทำลายเสียหมด, ความปรกติชนิดที่สูงขึ้นมา ที่มนุษย์จะช่วยกันสร้างขึ้น มนุษย์ก็ไม่สร้าง. มนุษย์ก็เลยไม่มีศีลธรรมทั้ง ๒ ความหมายนี้มันน่าละอายสัตว์เดรัจฉาน ซึ่งมันยังคงรักษาภาวะปรกติตามธรรมชาติอยู่ได้.

เอาละ, เราจะมองดูกันว่า มนุษย์ควรจะถืออุดมคติว่า เราจะต้องมีอะไรที่สูงกว่าสัตว์จริงหรือไม่ ? ถ้ามีอะไรสูงกว่าสัตว์ มันคือมีอย่างไร ? เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ นี้สัตว์มันก็มีกันตามความหมายนั้น ; มนุษย์จะต้องมีอะไรให้ดีกว่านั้น.

www.buddhadassa.in.th

อุดมคติตัวอย่าง สักข้อหนึ่งว่า **เราจะทำโลกนี้ให้งดงาม มนุษย์นี่มีมา เพื่อทำโลกนี้ให้งดงาม**.

คำว่า “งดงาม” ในความหมายภาษาคน ก็ว่า สวยงาม อย่างที่เห็นสวยงาม. ทีนี้ งดงามอีกชนิดหนึ่ง งดงามภาษานามธรรม ภาษาธรรม ; มันงามน่าดู น่าไหว้ น่านับถือ น่าเลื่อมใส ; ไม่ใช่สวยงาม เขียว ๆ แดง ๆ ; นั่นคือ มนุษย์มีความงามด้วยการประพฤติ การกระทำ การเป็นอยู่ ทุกประการที่เรียกว่าศีลธรรม และก็รวมทั้งความงามตามภาษาคนธรรมดา คือ สวยงาม น่าดู ละมุนละไมแช่มช้อย ไม่คล้าย ๆ กับสัตว์ที่ดุร้าย.

ถ้ามนุษย์มีอุดมคติยึดมั่นว่า เกิดมาเพื่อจะทำโลกนี้ให้งดงาม มันจะขโมยได้ไหม ? มันจะฆ่าเขาได้ไหม ? มันจะประพฤติล่วงละเมิดของรักของเขาได้ไหม ? จะโกหกไหม ? จะกินเหล้าไหม ? ถ้ามนุษย์ถือว่า เราเกิดมาเพื่อจะสร้างโลกนี้ให้งดงาม. ถ้าหากว่าอุดมคตินี้ ห้ามกันสิ่งที่เป็นอบายเหล่านั้นได้ ก็เป็นอันว่าอุดมคตินั้นสำคัญ สำหรับเป็นรากฐานให้มีศีลธรรม.

แม้แต่อุดมคติที่ว่า “เราจะต้องมีอะไรที่สูงกว่าสัตว์” ถ้ายังยึดถืออุดมคตินี้อยู่ จะฆ่าเขาไหม ? จะลักขโมยไหม ? จะล่วงของรักไหม ? จะโกหกไหม ? จะกินเหล้าไหม ? หรือจะทำสิ่งที่ไม่ควรทำอื่น ๆ ไหม ? ถ้าเราอยากจะสูงกว่าสัตว์มันก็ทำสิ่งเหล่านั้นไม่ได้ แต่ทำสิ่งที่ตรงกันข้ามได้ ; ฉะนั้นศีลธรรมมันก็ต้องมี.

อุดมคติที่ว่า “มนุษย์จะต้องได้สิ่งที่ดีที่สุด” นี้ก็เหมือนกัน : ถ้าเน้นอยู่ในใจในข้อนี้ว่า “มนุษย์จะต้องได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้” แล้ว

www.buddhadassa.in.th

มันจะไปฆ่าเขาทำไหม ? จะไปลักขโมยเขาไหม ? จะไปประพฤติผิดในของรักของเขาไหม ? จะโกหกไหม ? จะกินเหล้าไหม ? ยกตัวอย่างเพียง ๕ อย่าง ; อื่น ๆ ทั้งหมดนั้น เอามารวมได้ใน ๕ อย่างนี้.

แม้ว่า รากชั้นรากแก้วของศีลธรรมที่ว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น นับตั้งแต่ต้นไม้ขึ้นมาถึงสัตว์เดรัจฉาน ถึงคน ; ถ้ามันนึกอยู่อย่างนี้จริง ๆ แล้วมันจะฆ่าเขาไหม ? จะลักเขาไหม ? จะประพฤติผิดในกามไหม ? จะโกหกไหม ? จะกินเหล้าไหม ? จะฆ่าสัตว์เล่น ๆ สนุกไหม ? จะทำลายป่า จะเผาป่าให้วินาศไปหมด ได้ไหม ? ไปลองคิดดู.

การทำธรรมชาติให้สกปรก ทั้งบนบก ทั้งในทะเล ทั้งบนฟ้า เดี๋ยวนี้มันสกปรกไปหมดแล้ว ; เพราะไม่นึกกันว่า *"สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ;* เขาเอาชีวิตของคนอื่นมาบำรุงความต้องการของตนมากเกินไป.

ข้อนี้ จบกันเสียที สรุปว่า โคนรากของศีลธรรมนั้น คือ สัจจะ หรือบรมสัจจะ หรือธัมมสัจจะ ที่เป็นอุดมคติอย่างที่ว่ามาแล้ว เอารากแก้วของมันในข้อที่ว่า ให้ถือว่า ชีวิตทุกชีวิตเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น, มีปัญหาอย่างเดียวกัน มีความต้องการอย่างเดียวกัน มีหัวอกอย่างเดียวกัน มีอะไร ๆ อย่างเดียวกันหมดเลย. เรื่องรากเรื่องโคนยุติกันที

....

www.buddhadassa.in.th

[*ข. อุปมาของ ต้น-กิ่ง*]

ถาม : ทีนี้มาถึงเรื่อง **ลำต้น** และ **กิ่ง** ที่แน่นหนา **ของต้นไม้แห่งศีลธรรม** มันได้แก่อะไร ? พฤกษาศีลธรรมมีอะไรเป็นลำต้นและกิ่งอันมั่นคง ? มีอะไร ?

ตอบ : ลำต้นอันมั่นคงมันน่าจะได้แก่ มัชฌิมาปฏิปทา **คือ อริยมรรคมีองค์ ๘** หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา.

ถาม : มัชฌิมาปฏิปทา ; แล้วคนอื่นว่าอย่างไร ?

ตอบ : การควบคุมความรู้สึก, ครับ.

ถาม : การควบคุมความรู้สึก ; เอ้า, ใครว่าอย่างไรอีก ?

ตอบ : ต้องมีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา.

ถาม : ว่าอย่างไร ต่อไป อีกคนว่าอย่างไร ?

ตอบ : ความละอาย, ครับ.

หิริโอตตัปปะ ก็ถูก ; ตอบไม่เหมือนกันนี่แหละดี. หิริโอตตัปปะ เมตตากรุณา มัชฌิมาปฏิปทา การควบคุมความรู้สึก ; รวมกันแล้วอยากจะใช้คำว่าถูกต้อง, “ความถูกต้อง” เพียงคำเดียว ; **ถือเอาความถูกต้องเป็นลำต้น**และกิ่งอันหนาแน่นของมัน.

www.buddhadassa.in.th

มัชฌิมาปฏิปทา นั้นคือตัวความถูกต้อง ๘ ประการ ; อัฏฐังคิกมรรค ก็คือความถูกต้อง ๘ ประการ.

ที่ตอบว่า ควบคุมความรู้สึกไว้ให้ได้ **ไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง อะไรทำนองนี้** นั่นก็คือความถูกต้องเหมือนกันแหละ.

หิริโอตตัปปะ นี้ก็เป็นความถูกต้อง ในชั้นรากฐาน ; ถ้ามีหิริโอตตัปปะแล้ว ทำผิดไม่ได้ ก็มีแต่ความถูกต้อง.

เมตตากรุณา นี้มันก็เข้าหลักของความถูกต้อง อย่างน้อยก็แง่หนึ่งมุมหนึ่ง.

ฉะนั้นอยากจะระบุไปยัง **ความถูกต้อง** ; เรียก*เป็นบาลี*หน่อยก็ว่า สมฺมตฺต แปลว่า *ความถูกต้อง* ; อาจจะไม่เคยได้ยินก็ได้ สมฺมตฺต อ่านว่า สัมมัตตะ แปลว่า ความถูกต้อง ; มีกี่อย่างก็ตามใจ เอามาเป็นความถูกต้องหมด คือทั้งทางกาย ทางวาจา ทางจิต ก็ตามใจ เอามาเป็นความถูกต้องหมด.

ทีนี้จะแยกสักหน่อยก็ว่า ส่วนบุคคล และส่วนสังคม : ต้องมีความถูกต้องทั้งส่วนบุคคลและส่วนสังคม. ที่ต้องแยกก็เพราะว่ามันไม่ค่อยจะเหมือนกัน : ความถูกต้องส่วนบุคคลนั้น ไปได้ไกลได้ลึกกว่าที่จะผูกพันธ์กันเป็นสังคม ; ความถูกต้องทางสังคมยังหลวมกว่า. แต่ถ้าถือเสียว่าสังคมประกอบขึ้นด้วยบุคคล ก็ได้เหมือนกัน บุคคลเป็นชนิดไหน สังคมก็เป็นชนิดนั้น.

www.buddhadassa.in.th

การที่เราตั้งใจจะประพฤติปฏิบัติให้สุดความสามารถนั้น ถ้าเราแยกเป็น ส่วนบุคคล ก็ทำได้ไกลกว่า ลึกกว่า หรือสูงกว่า ; ฉะนั้นจึงแยกว่า มีความถูกต้อง คือการประพฤติกระทำอย่างถูกต้องทั้งของบุคคลและสังคม ; นี่เป็นตัวลำต้นที่แน่นหนา. ตามความหมายธรรมดา ความถูกต้องก็หมายถึงศีลธรรมอยู่แล้ว, ความมีศีลธรรมก็คือความถูกต้อง. แต่เดี๋ยวนี้เอาความหมายกลาง ๆ ของมัน ก็คือการประพฤติกระทำ ทางกาย ทางวาจา ทางจิตที่ถูกต้อง ทั้งส่วนบุคคลและส่วนสังคม.

เดี๋ยวนี้เรากำลังมีอะไรในโลกนี้ ;เรากำลังมีความประพฤติ กระทำที่ถูกต้องทั้งส่วนบุคคล และสังคมหรือเปล่า ? ส่งใจไปรอบ ๆ โลก ทั่ว ๆ โลกว่าทั้งโลกกำลังมีการประพฤติ กระทำ ที่ถูกต้องหรือเปล่า ? หรือโลกนั่นแหละมันไม่ประกอบด้วยการประพฤติ กระทำ ที่ถูกต้อง ก็เลยไม่มีศีลธรรมในส่วนที่เป็นลำต้น.

[*ค. อุปมาของใบ-ดอก-ผล*]

ถาม : ทีนี้ส่วนยอด. ส่วนโคน และส่วนกลางเราก็เห็นกันแล้ว ; เหลืออยู่ส่วนยอด คือ ใบ ดอก ผล ของศีลธรรมนั้นคืออะไร.

ตอบ : ใบ ดอก ผล ก็คือ มรรค ผล นิพพาน.

ถาม : คืออะไร ? ว่ากันทุกคนดีกว่า.

ตอบ : คือภาวะความเป็นอยู่กันอย่างปรกติ

ถาม : ก็ได้ ภาวะปรกติ.

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ก็คือความถูกต้อง.

ถาม : ความถูกต้องเป็นการกระทำ เป็นตัวลำต้นเสียแล้ว ; ผลของมันคืออะไร ที่เป็นผลของความ ถูกต้อง.

ตอบ : สันติสุขในโลกนี้.

นี่ขอให้มองเห็นประโยชน์ ของการที่เอาคนหลายคนมาตอบคำถาม เพื่อจะได้ช่วยกันตอบให้มันครบถ้วน หรือให้มันแปลก ๆ ออกไป ; ถ้าไม่แปลกในส่วนใจความ ก็แปลกในส่วนพลความ ; ก็เป็นอันว่า จะได้ฝังให้ครบถ้วน. มันก็ถูกแน่นอน ที่ว่า ส่วนยอดสุดก็คือผล จะเป็นผลไม้ หรือผลของอะไรก็ตาม **จะต้องเป็นจุดหลายทางที่เราปรารถนา**.

เราปรารถนาอะไร สิ่งนั้นแหละคือศีลธรรมส่วนยอดสุด ที่ได้ทำให้เกิดขึ้น ; จะเรียกว่ามรรค ผล นิพพาน ก็ได้. แต่คำเหล่านี้เป็นภาษาที่บัญญัติไว้เฉพาะในทางธรรมะชั้นสูงเสียแล้ว, ก็ลดให้ต่ำลงมาถึงชั้นต่ำ ๆ ทั่ว ๆ ไป ก็ใช้คำว่า สันติสุข ก็คือ สันติภาพ. ความหมายที่ใช้กันอยู่ในเวลานี้พอที่จะกล่าวได้ว่า เมื่อพูดถึง สันติสุข ก็คือ ส่วนบุคคล, **สันติภาพ** ก็คือ **ส่วนโลก** หรือส่วนสังคมทั้งหมด ; ให้บุคคลมีสันติสุข กระทั่ง มรรค ผล นิพพาน ; ให้สังคมโลกนี้มีสันติภาพ คือเยือกเย็นเป็นสุข ตามความหมายสำหรับโลกทั้งโลก.

จะเยือกเย็นเป็นสุขได้อย่างไร ? มันคงไม่ใช่มรรค ผล นิพพานแน่ ; เพราะว่า โลกนี้ยังมีความผูกพันกันมากนัก : ยังมีเด็กอ่อน มีอะไร มีคนเขลา

www.buddhadassa.in.th

คนพาล อะไรอยู่. แต่ถึงอย่างนั้น เขาก็ควรจะมีสันติภาพได้, **ให้ในโลกนี้มันอยู่กันอย่างสงบสุข** ไม่มีปัญหา นับตั้งแต่ลูกเด็ก ๆ ขึ้นไป กระทั่งคนเขลา คนพาล คนฉลาด คนทั้งหมดมันอยู่กันเป็นปรกติสุข ; อย่างนี้เราเรียกว่า สันติภาพของโลก ; ส่วนสันติสุขของบุคคล ให้ลึกซึ้งลงไปถึง มรรค ผล นิพพาน.

นี่คือ ใบ ดอก ผล ของศีลธรรม ; แปลว่าเรามองศีลธรรมในรูปของต้นพฤกษา. ไปเขียนรูปต้นไม้เข้า แล้วก็บรรจุคำที่แสดงความหมายเหล่านี้ลงไปที่ส่วนหนึ่ง ๆ ของต้นไม้ ; ส่วนยอดมันเป็นผลที่พึงปรารถนา มันก็มีทั้งอย่างต่ำ อย่างกลาง อย่างสูงสุด. นี้จึงจัดว่ามันยังเป็นใบอยู่ เป็นดอกอยู่ และเป็นผลแล้ว, แล้วผลก็ยังมีเมล็ดที่จะสืบพันธุ์ต่อไปอีก. ถ้าว่าเมล็ดนั้นได้รับการอบรมแวดล้อมมาดี, เมล็ดนั้นก็จะกลายเป็นพันธุ์ที่ดีขึ้น ๆ สำหรับศีลธรรมในอันดับต่อไป.

อย่าลืมว่าต้นไม้ก็ดี สัตว์ก็ดี หรือแม้แต่มนุษย์ก็ดี ทีแรกมันก็เป็นพันธุ์ป่าทั้งนั้น คือมีคุณภาพน้อย ; แล้วมาอยู่ในการแวดล้อมใหม่ เปลี่ยนแปลงใหม่มันดีขึ้น ๆ เช่น ทุเรียนป่า กับทุเรียนบ้าน. อย่าอวดดีว่าทุเรียนบ้านมันเกิดขึ้นมาในบ้านได้ ; มันคือเอาทุเรียนป่ามาดัดแปลง ๆ ๆ มันก็ดีขึ้นจนถึงที่สุดที่มันจะดีได้. สัตว์ เช่นไก่ เช่นนก เช่นกระต่าย ก็เคยอยู่ป่า เป็นสัตว์ป่า ; แล้วมันมาแวดล้อมกันใหม่ มันก็มีการเปลี่ยนแปลง. คนป่าก็**เปลี่ยนแปลงมาจนเป็นคนที่เรียกกันว่าเจริญ**.

ทีนี้ ก็ใช้ความหมายของคำเหล่านี้ให้ถูกต้อง : ความเจริญที่ถูกต้อง ; ความถูกต้องที่มันถูกต้อง. การพูดว่า “ถูกต้อง” ; ถ้าเป็นเรื่อง

www.buddhadassa.in.th

ของคนโง่ ก็ไม่ใช่ความถูกต้อง ; มันต้อง ถูกต้องของคนที่มีปัญญา มีความรู้. เดี๋ยวนี้เราไม่รู้ความถูกต้องที่ตรงกัน : พวกโจร พวกขโมย เขาก็ถือว่าเขาถูกต้องของเขาอย่างนั้น ฉะนั้นเขาจึงทำการลักขโมย. อีกคนหนึ่งก็ว่าถูกต้องนั้นอย่างอื่นไม่ใช่อย่างนั้น มันก็เลยไม่ลัก ไม่ขโมย.

ความถูกต้องนี่สำคัญมาก, ความถูกต้องแท้จริง คือ สัมมาทิฏฐิ หรือว่า มัชฌิมาปฏิปทา ก็ได้ ; เรียกว่า ความถูกต้องที่แท้จริง จึงออกดอกออกผลมา, แล้วก็มีเชื้อแห่งความถูกต้องเพิ่มขึ้น มันก็จะถึงจุดหมายปลายทางเข้าสักวันหนึ่ง สักชั่วอายุคนหนึ่ง ชั่วอายุคนข้างหน้าโน้น หลายชั่วเข้ามันก็จะดีมาก ดีมาก จนกว่าเกิดมาจากท้องมารดา ก็ดีมาก ดีจนถึงที่สุด เพราะพันธุ์มันดีขึ้น ๆ ; นี่ปลายสุดยอดของต้นไม้แห่งศีลธรรม.

สรุปความสั้น ๆ อีกทีหนึ่งว่า *อุปมาของต้นพฤกษาแห่งศีลธรรมนั้น* ส่วนโคนได้แก่ อุดมคติที่ถูกต้อง, ส่วนกลาง ส่วนต้น ได้แก่การประพฤติกระทำที่ถูกต้อง, และส่วนปลายยอดก็คือ ผลที่ออกมาอย่างถูกต้อง.

นี่จะจริง หรือไม่จริง ก็เอาไปคิดดู. ไปพิจารณาดู ; ถ้าเห็นจริงก็ช่วยกันเพาะปลูก รดน้ำ พรวนดิน ต้นพฤกษาต้นนี้ ให้มันเจริญงอกงาม แล้วโลกนี้ก็จะมีสันติภาพ คนแต่ละคนมันก็จะมีสันติสุข ; นี้เป็นสิ่งที่น่าศึกษาค้นคว้าที่สุดแล้วเอามาประพฤติปฏิบัติ ให้ได้ผลจริงตามนั้น.

นี้เรียกว่า อุปมา ; ศีลธรรม เป็นอุปมัย คือสิ่งที่ควรทำอุปมา ;

www.buddhadassa.in.th

แล้วเราทำอุปมาเข้ากับต้นไม้ ; ต้นไม้นั้นเป็นอุปมา เป็นเครื่องเปรียบของอุปมัย คือ ศีลธรรม.

....

ทีนี้ดูกันต่อไป เพื่อจะเข้าใจสิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรมคืออะไร ดียิ่งขึ้นไปอีก. นี่เราจะต้องรู้คำว่า “ถูกต้อง” นั่นแหละ ให้มันถูก ให้มันตรงยิ่งขึ้น. ฉะนั้นเราจะดูว่า อะไรเป็นภาวะอันถูกต้อง, อะไรเป็นภาวะอันผิดพลาด ; ภาวะถูกต้องกับภาวะผิดพลาด ถ้าเราเข้าใจผิด เป็นมิจฉาทิฏฐิ ก็ให้ความหมายผิด มันก็กลับตรงกันข้าม ถึงขนาดที่เรียกว่า เห็นกงจักรเป็นดอกบัว, ดอกบัวเป็นกงจักรกลับกันอยู่.

หัวข้อที่ ๒ : **ความถูกต้องและผิดพลาด**.

ทีนี้ถ้าเรา จะดูความถูกต้อง กับความผิดพลาด เราจะดูกันที่ตรงไหน ? ดูกันที่อะไร ? หรือไปทดสอบกันที่ตรงไหน ? ทดสอบกันที่อะไร ? ฉะนั้น เราควรจะรู้จักสิ่งที่เราจะใช้สำหรับการดูหรือการทดสอบนั้นก่อน เพื่อจะรู้ความถูกต้อง และความไม่ถูกต้อง.

ถาม : ในปัจจุบันนี้ควรจะใช้อะไรบ้าง เป็นตัววัตถุประสงค์ เป็นตัววัตถุที่เราจะดู จะทดสอบ ; มีอะไรกี่อย่าง ที่จะหยิบขึ้นมาเป็นวัตถุ,แต่ไม่ใช่เป็นก้อน, เป็นเพียงวัตถุสำหรับทดลอบ เป็นวัตถุสำหรับศึกษาค้นคว้า สำหรับจะพิจารณาหาความถูกต้อง.

ตอบ : ก็ดูที่ว่า การกระทำนั้น ถ้าก่อให้เกิดทุกข์ หรือเพิ่มกิเลส การกระทำนั้นก็ไม่ถูกต้องแน่.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ถ้าตรงข้ามก็ถือว่าถูกต้อง, เอ้า! ใครอีก ?

ตอบ : ภาวะความเป็นอยู่ของสังคมในปัจจุบัน หรือสมัยใดก็ตาม หากว่าอยู่กันด้วยความปรกติแล้ว ก็หมายความว่า ภาวะนั้นเป็นศีลธรรม,หากไม่มีความปรกติก็หมายความว่าเป็นภาวะที่ไร้ ศีลธรรม.

ถาม : เอ้า, ความเป็นอยู่ ; แล้วใครว่าอะไรอีก ?

ตอบ : ความประพฤติครับ.

ถาม : ความประพฤติ, ใช้ได้ ; คล้าย ๆ กับของคุณทอง. อะไรอีก ? คุณสุพลว่าอะไร ดูที่อะไร ?

ตอบ : ดูที่ความปรกติครับ.

ถูกร้องหรือไม่ถูกต้องดูกันที่ว่า ถ้าปรกติมันก็ถูกต้องอยู่แล้ว. นี่วัตถุสำหรับดูให้เห็นความถูกต้อง หรือว่าความผิดพลาด, วัตถุนั้นมันเป็นที่ตั้งแห่งความผิดพลาด หรือความถูกต้องก็ตาม เราจะได้เอามาดู ; มันไม่ใช่มีกฎเกณฑ์อะไรที่ตายตัว หรือว่า ที่มีอยู่เป็นแบบฉบับก็หามิได้ คือว่าเราต้องคิดเอาเอง เราดูเอาเอง.

ข้อนี้ เรารวบรวมมา ศึกษา ค้นคว้า ดูเอาเองก็ได้ ; แล้วมันอาจจะไปตรงกันกับในตำราที่ผู้เชี่ยวชาญการนั้น ๆ เขาบัญญัติไว้แล้วก็ได้ ; แม้ว่าเรายัง

www.buddhadassa.in.th

ไม่ทราบ. แต่ถ้าว่าสิ่งที่เราเอามาดู มาศึกษา มาพูดกันนี้ มันมีเหตุผลอยู่ในตัวมันเอง ว่าถ้าทำแล้วมันจะเกิดผลตามที่ต้องการได้ เราก็ต้องถือว่าถูกต้อง ; ไม่จำเป็นต้องเป็นนักปราชญ์ ศาสดาจารย์ที่ไหนมาพูด.

แม้ว่านักปราชญ์ศาสดาจารย์ไหนมาพูดไว้ *พระพุทธเจ้าก็ตรัสบอกว่า อย่าไปเชื่อ ; ต้องดูก่อนว่ามันเป็นอย่างนั้นได้จริงหรือไม่ ; จึงจะค่อยเชื่อ*. นี่พูดหยาบคายไปสักหน่อยไหม ? จ้วงจาบถึงศาสตราจารย์. แม้ว่าใครจะพูดไว้อย่างไร ในตำราไหน โดยผู้เชี่ยวชาญ มีชื่อเสียงทั่วโลกก็ตาม เราไม่เชื่อ ; เราจะดูก่อนว่าเป็นอย่างนั้นได้จริงหรือไม่ จึงค่อยเชื่อ ; ถ้ายังลังเลอยู่ก็ลองทดสอบดู.

ทีนี้ ความเห็นของอาตมา อยากจะพูดว่า ข้อที่ ๑ ดูที่การศึกษาเป็นข้อแรก ว่ามันถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ; ข้อที่ ๒ **ดูที่การดำรงชีพ** เป็นอยู่ การประพฤติ การกระทำ การดำรงชีพอยู่ว่ามันถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ; ข้อที่ ๓ ก็ดูที่ การร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ว่าถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง. ดูเหมือนจะพอแล้วกระมัง ; ขอร้องให้ทุกคนวินิจฉัยดู เพียง ๓ วัตถุนี้ มันจะพอหรือไม่พอ.

ถ้าเราเกิดกลัวขึ้นมา เราอยากค้นคว้า แยกแยะดูความผิดพลาดและความถูกต้อง ; เราจะดูที่วัตถุ ๓ อย่างนี้ : ดูที่การศึกษาว่าถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง เสร็จแล้วก็ดูที่บุคคลคนหนึ่งว่า ดำรงชีวิตอยู่ อย่างไร ? ถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ? และดูที่ ร่วมมือซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นอย่างไร ? ว่าถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ? เพียง ๓ วัตถุนี้ก็ควรจะพอ.

www.buddhadassa.in.th

ดูว่ามีการศึกษาอย่างมนุษย์หรือไม่ ? มีการดำรงชีพอย่างมนุษย์หรือไม่ ? มีการช่วยเหลือร่วมมือกันอย่างมนุษย์หรือไม่ ? ลองคิดดูเพียง ๓ อย่างก็พอละกระมัง ? ถ้าเป็นอย่างมนุษย์ หรือถูกต้องอย่างมนุษย์ก็พอแล้ว ; ถ้ามันมีอีกมันก็เฟ้อ มันเกิน หรือไม่จำเป็น ไม่ต้องไปเหนื่อยเปล่ากะมัน.

....

ข้อที่ ๑. มีการศึกษาถูกต้อง ก็เป็นสิ่งที่ต้องคิดว่าเดี๋ยวนี้โลกทั้งโลกมีการศึกษาถูกต้องหรือเปล่า ?

ถาม : คุณทอง เป็นครู คุณพูดทีว่า การศึกษาในโลกเดี๋ยวนี้ มันถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ?

ตอบ : การศึกษาในโลกนี้ไม่เป็นการถูกต้อง เพราะมันเป็นการสอนให้คนเห็นแก่ตัวทั้งนั้น. คนไหนที่มีความรู้ความสามารถสูง ก็มุ่งแต่พาตัวของตัวไปให้รอด แต่ผู้เดียวเท่านั้น ; ส่วนบุคคลที่ล้าหลังก็จะต้องช่วยตนเองไปอย่างเกือบจะช่วยไม่รอด.

ถาม : นี่ความรู้สึกทางการเมือง มันกำลังกลัดกลุ้ม นี่คุณก็เป็นครูนะ แล้วคุณสอนอย่างไรคุณก็เป็นครู อยู่ทุกวัน คุณสอนเด็ก ๆ อย่างไร ? คุณให้การศึกษาเขาอย่างไร ก็ไม่ถูกต้องเหมือนกันหรือ ? คุณกำลังทำสิ่งที่ถูกต้องหรือ ? รับเงินเดือนเขามาใช้อยู่ เพื่อทำสิ่งที่ไม่ถูกต้องหรือ ?

ตอบ : กำลังฝึกอบรมสั่งสอนให้ไม่เห็นแก่ตัวครับ.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ก็ได้, เมื่อเราเป็นครู เราพยายามจะดึงการศึกษามาให้ถูกต้อง เพราะเห็นอยู่แล้วว่า โลกกำลังมีการศึกษา ที่เปลี่ยนไปโดยไม่รู้สึกตัว สู่ความไม่ถูกต้อง นี้เป็นความเห็นของคุณทอง. คุณสุพลล่ะ คุณก็กำลังจะเป็นครู เดี๋ยวนี้โลกมีการศึกษาถูกต้องไหม ? การศึกษาของคุณที่เรียกมาแล้วถูกต้องไหม ? คุณเรียนจบปริญญามาแล้ว ว่าไป.

ตอบ : การศึกษาในปัจจุบัน ส่วนมากมักจะให้ในแง่ของวิชาชีพ และความรู้ที่จะไปประกอบอาชีพ ; ไม่ได้เน้นการที่จะมีจิตใจช่วยเหลือผู้อื่นหรือรับใช้ประเทศชาติอย่างแท้จริงเลย มันให้แต่สิ่งที่จะพอกพูนสำหรับตัวเองทั้งสิ้นเลย.

ถาม : รวมความว่า ยังไม่ถูกต้อง และไม่ถึงที่สุด. คุณประยูรล่ะ ?

ตอบ : การศึกษาเดี๋ยวนี้ก็คล้าย ๆ อย่างที่สองท่านตอบแหละครับ คือว่า สอนเน้นหนักไปในทางวิชาชีพ และประดิษฐ์คิดค้นของใหม่ แต่ไม่ได้สอนในทางจิตใจ สำหรับควบคุมว่า เมื่อได้ของพวกนั้นแล้ว เราจะรักษาของเหล่านั้นอย่างไร, จะไปหาได้อย่างไร,ในอาชีพข้างหน้าคือวิชาจริยธรรมนั้น ในโรงเรียนซักน้อยลง ๆ ไปเรื่อยครับ.

ถาม : คุณล้ำล่ะ มีความเห็นข้อนี้ไหม ?

ตอบ : ผมเคยถามเด็ก ๆ ที่เรียนทุกระดับ โดยมากการศึกษาไม่ได้บรรจุวิชาศีลธรรมเข้าไป ตามที่ผมถามมา ไม่ค่อยมีครับ แม้ระดับสูง ๆ ขึ้นไป.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : เท่าที่ได้ฟังมานี้ก็ทำให้เกิดเป็นปัญหาขึ้นมา ๒ อย่าง ๒ ประเด็น คือว่าความถูกต้องนั้น มันจะถูกต้องอย่างไร ? สำหรับอะไร ? นี้อย่างหนึ่ง ; และการที่มันผิดพลาดไป ไม่ถูกต้องนั้น มันเป็นเจตนาของใคร ? หรือว่ามีเจตนาดีที่สุดแล้ว มันผิดพลาดไปโดยไม่ได้เจตนา เป็นปัญหาสองข้ออย่างนี้.

อยากจะถามว่า การศึกษาที่เข้าให้อยู่ในเวลานี้ ถูกต้องแล้วสำหรับมนุษย์จะไปประกอบอาชีพให้ดีที่สุด ใช่ไหม ? ถ้าใช่มันก็ถูกต้อง ; การศึกษาที่เขาให้มันก็ถูกต้อง มันถูกต้องแต่เพียงว่า จะไปประกอบอาชีพเท่านั้นเองให้มันถูกต้องได้เงินมา ได้เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติที่สมบูรณ์ มันก็ถูกต้องสำหรับข้อนี้ ทีนี้มันยังไม่ถูกต้องสำหรับข้อไหนล่ะ ?

ตอบ : สำหรับด้านจิตใจ ยังขาดอยู่ ไม่ได้ศึกษาด้านวิวัฒนาการของจิตใจ หรือความเจริญของจิตใจด้วย.

นี่เป็นสิ่งที่ต้องมองว่า มันไม่ถูกต้อง ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ควรมุ่งหมาย หรือถูกต้อง ชนิดที่นำมาซึ่งสันติสุข หรือสันติภาพ. การศึกษาในโลกเวลานี้ ทำให้รู้หนังสือเร็ว รู้หนังสือมาก, มีความรู้จริง คิดประดิษฐ์สิ่งที่น่ามหัศจรรย์อย่างไม่น่าเชื่อ ขึ้นมาเรื่อย ๆ เป็นเครื่องมือเครื่องใช้สำหรับทำสิ่งที่ไม่เคยทำ ได้มาแต่ก่อน ก็กลายเป็นทำได้ แล้วก็เจริญด้วยวัตถุ ; อย่างน้อยที่สุดเขาก็ประกอบอาชีพได้ แม้ที่สุดแต่คนตาบอด หูหนวก เขาก็จัดให้มีอาชีพได้ดีกว่า

www.buddhadassa.in.th

แต่ก่อน ; นั่น การศึกษาเป็นไปเพื่ออาชีพ อย่างดีที่สุดเป็นไปเพื่ออาชีพ ; แล้วพอเหลือจากนั้นก็เป็นไปเพื่อส่งเสริมกิเลส. เขาไม่พูดถึงศีลธรรมกันเลย.

การศึกษาในโลกเวลานี้ ช่วยให้ ทำอาชีพได้ดี ได้ทุกคน แต่ว่าถ้า **เหลือไปจากที่จำเป็นแล้ว ก็เป็นไปในส่วนกิเลส คือส่วนอบายมุข** ; ฉะนั้นในโลกนี้มันก็เต็มไปด้วยส่วนที่เป็นกิเลส หรือที่เป็นอบายมุขมากขึ้น : เรื่องสวย เรื่องงาม เรื่องสนุกสนาน เอร็ดอร่อยทางวัตถุ ทางเนื้อ ทางหนัง ; ทำสิ่งที่ไม่ต้องทำมากมายมหาศาล: ในเรื่องเครื่องนุ่งห่มก็ดี เรื่องอาหารก็ดี ที่อยู่อาศัยก็ดี แม้แต่ยาแก้โรคนี้ก็ดี ยังถือได้ว่าเป็นส่วนที่เฟ้อ ; นี้เรียกว่า ถูกต้องเพียงส่วนหนึ่ง คือส่วนอาชีพ ; แล้วกลายเป็นผิดในเมื่อมันเฟ้อ หรือเหลือจากอาชีพ คือกลายเป็นเหยื่อของกิเลส.

ถ้าการศึกษาเป็นอยู่อย่างนี้เรื่องไป **ไม่ทำให้คนในโลกนี้มีศีลธรรม** โลกนี้ก็จะต้องเดือนร้อนระส่ำระสาย หรือถึงกับวินาศในที่สุด เหลืออยู่ไม่กี่คน ค่อยมาตั้งตัวกันใหม่ ตามที่กล่าวไว้ในคัมภีร์.

เอาละ ยุติเท่านี้ว่า การศึกษากำลังไม่ถูกต้อง. ใครจะด่าก็ตามใจ, มาด่าอาตมาคนเดียวก็ได้ ยืนยันข้อนี้เสมอ.

....

ข้อที่ ๒. มนุษย์ดำรงชีพอย่างถูกต้อง ตามความหมายแห่งมนุษย์หรือไม่ ?

www.buddhadassa.in.th

คำว่าดำรงชีพ นี้ไม่ใช่หมายเพียงเรื่องกิน ; แต่หมายถึงเรื่องเป็นเรื่องอยู่ เรื่องทุกอย่าง ที่มันดำรงชีวิตอยู่. หลักอันนี้ก็คือกิน อยู่ นุ่งห่ม ใช้สอย ประพฤติ กระทำ อะไรก็ตาม ดำรงชีวิตอยู่นี่ ถูกต้องหรือไม่ ? มนุษย์ดำรงชีวิตถูกต้องแล้ว ผลอะไรจะเกิดขึ้น ? ถ้าดำรงชีวิตไม่ถูกต้องแล้ว ผลอะไรจะเกิดขึ้น ? พิจารณาดูข้อนี้แล้วจะเข้าใจ.

ถาม : มองดูอย่างคลุม ๆ ทีหนึ่งก่อนว่า มนุษย์ที่อยู่ในสภาพปัจจุบันนี้ ดำรงชีวิตอยู่ในลักษณะอย่างนี้ เรียกว่าถูกต้องหรือยัง ? ผลเป็นที่น่าพอใจหรือยัง ? จะเรียกว่าดำรงชีวิตอย่างมนุษย์หรือไม่ ? คุณเห็นว่าอย่างไร ? มนุษย์กำลังดำรงชีวิตถูกต้องตามความหมายของคำว่า มนุษย์หรือไม่ ?

ตอบ : ถ้าดูทุกวันนี้ มนุษย์กำลังดำรงชีพโดยไม่ถูกต้อง มีการเห็นแก่ตัวเป็นส่วนใหญ่ ทุกระดับ ; แม้แต่พ่อค้า ประชาชน ข้าราชการทุกระดับ โดยมากดำรงชีพด้วยการเห็นแก่ตัว ทำให้ประเทศชาติเดือดร้อนเกี่ยวกับทำเพื่อตัวทั้งนั้น.

ถาม : เอ้า, ถือว่าเป็นการดำรงชีวิตอย่างไม่ถูกต้อง ; ใครอีก ?

ตอบ : ทุกวันนี้ ทุกคนเกือบจะว่าได้ ดำรงชีวิตอย่างไม่ถูกต้อง ; ขอให้ดูตรงไปยังปัจจัยสี่ ล้วนแต่ทำเพื่อความฟุ้งเฟ้อ เกินความจำเป็นกันทั้งนั้น.

ถาม : เพราะฉะนั้นจึงถือว่า ไม่ถูกต้อง. ใครอีก ? คนทั้งโลกเวลานี้ ดำรงชีวิตอย่างถูกต้องหรือไม่ ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : อยู่อย่างไม่ถูกต้อง เพราะว่าไปยึดถือในส่วนเกินของปัจจัยสี่ มาเป็นส่วนสำคัญของชีวิตครับ.

ถาม : ดีมาก ใครอีก ?

ตอบ : คนโดยมากเดี๋ยวนี้เห็นชัด ๆ อยู่ว่า ไม่ถูกต้อง คือไปใช้ไปหลงติดในวัตถุก็เลยหาแต่วัตถุมามาก แล้วก็ใช้ส่วนเกินไป *ไม่ได้มีชีวิตอย่างง่าย ๆ แต่กระทำอย่างสูง ซึ่งจะได้ผลในสังคมมาก.*

การดำรงชีวิต หมายถึงการเป็นอยู่หลังจากมีการศึกษา เสร็จสิ้นมาแล้ว มนุษย์ก็มามีการดำรงตนอยู่ด้วยอาชีพ และดำรงอยู่ด้วยการประพฤติกระทำที่เนื่องกันอยู่กับอาชีพ หรือในชีวิตนั้น.

สรุปแล้วเรามองเห็น ความไม่ถูกต้องในการดำรงชีวิต คือว่า **ไปทำในสิ่งที่ไม่ควรทำ** คือสิ่งที่ไม่เป็นไปเพื่อสันติสุข สันติภาพ เสียเป็นส่วนใหญ่. ที่จริงวิชาความรู้เท่าที่เรียนมานี้ มันก็พอจะทำให้มีอาชีพอยู่อย่างปรกติสุขได้ ; ทีนี้เขาก็ทำเกินนั้นไป เพราะเขาสามารถทำได้ ; และส่วนที่เกินนั้นมันกลายไปเป็นส่วนที่ผิด คือทำไปตามความเห็นแก่ตัว หรือกิเลส ส่วนเกินนั้นมันมากกว่าส่วนที่จำเป็น ; การดำรงชีวิตทำอาชีพให้อยู่ได้เท่าที่จำเป็น นี่เป็นส่วนถูกต้อง.

มนุษย์มีความถูกต้องอยู่เพียงเท่านี้ คือ ดำรงอาชีพให้ตนอยู่ได้. ที่ไปทำปัจจัยส่วนที่เหลือจากนั้น มันก็ไม่เป็นสิ่งที่ควรจะทำ, หรือ

www.buddhadassa.in.th

ทำแล้วกลายเป็นสิ่งที่ทำลายความปรกติสุขของมนุษย์. ฉะนั้นลองพิจารณาดูว่าประโยชน์เงินเดือนหรืออะไรก็ตาม ที่ได้รับมา ได้ใช้ไปในทางอะไรเท่าไร. ถ้าใช้ไปแต่ในส่วนที่จำเป็นจริง ๆ มันก็จะต้องเหลือ ; ทีนี้ก็ใช้ไปในสิ่งที่ไม่จำเป็นจะต้องทำ ต้องใช้ ; มันก็ไม่พอ, ยิ่งไม่พอ, ยิ่งไม่พอ.

ถ้าคนที่มีรายได้มาก ก็ได้กินได้ใช้ตามที่ร่างกายต้องการ ; เหลือนั้น ก็เอาไปทำส่วนที่เรียกว่าไม่ต้องทำ. ถ้าไปทำเข้าเช่นนั้น ก็เรียกว่าเกิน หรือเฟ้อ หรือผิด ; แต่เขาก็ต้องทำ เพราะเขามีแต่ความเห็นแก่ตัว แปลว่าไปตะครุบเอาส่วนเกินอันมหาศาลนั่น เพราะความเห็นแก่ตัว โลกนี้มันกำลังอยู่ด้วยความเห็นแก่ตัว ที่เป็นส่วนเกิน ; ความเห็นแก่ตัวที่เป็นส่วนพอดีนั้นไม่เป็นไร และก็รอดชีวิตอยู่ได้.

ทีนี้ส่วนเกิน มีของเล่น ของกินเล่น ของสนุกสนาน มากเกิน, มีการประพฤติกระทำที่เกิน, โดยเฉพาะเรื่องกามารมณ์ทั้งหลาย ที่กำลังนิยมกันอยู่ในโลกเวลานี้ เกินยิ่งกว่าเกิน ; ยิ่งเกินเท่าไรก็ยิ่งเห็นแก่ตัวมากขึ้น, ยิ่งเห็นแก่ตัวมากขึ้น ก็ยิ่งทำส่วนเกินมากขึ้นไปอีก. มันก็มีแต่อย่างนี้ จึงเกิดเศรษฐกิจที่ไร้ศีลธรรม เกิดการสงครามที่ไร้ศีลธรรม, เกิดการดำเนินทางการเมืองที่ไร้ศีลธรรม.

เมื่อเห็นแก่ตัวมากขึ้นโลกทั้งโลกก็ร้อนระอุเป็นไฟ ดำรงชีวิตอยู่อย่างไม่ถูกต้องตามความหมายของคำว่า มนุษย์ ; แต่อาจจะถูกต้องตามความหมายของคำว่า คน เพราะคนมันก็เป็นสัตว์ชนิดหนึ่ง ยังไม่ค่อยรู้อะไร ยังทำไปตามอำนาจของกิเลส. เกิดมาแล้วเป็นคนแน่ แต่ยังไม่เป็นมนุษย์ จนกว่า

www.buddhadassa.in.th

ใจมันจะสูงเสียก่อน ; ฉะนั้น เราจึงกล้าพูดว่า การดำรงชีวิตของเราไม่ถูกต้องตามความหมายของคำว่า มนุษย์ ; แต่ถูกต้องตามความหมายของคำว่า คน คือโลภมาก ตะกละมาก อย่างไม่ต้องมีขอบเขตจำกัด.

เป็นอันสรุปได้ว่า มนุษย์กำลังดำรงชีพอยู่อย่างไม่ถูกต้องตามอุดมคติของมนุษย์ เช่นเดียวกับการศึกษาไม่ถูกต้อง ตามความหมายของการศึกษาอย่างมนุษย์. เขาศึกษาแต่เรื่องปากเรื่องท้อง เพื่อให้เฉลียวฉลาดแต่เพื่อปาก เพื่อท้อง เพื่อกิน เพื่อกาม เพื่อเกียรติ, การศึกษานั้นไม่ถูกต้อง คือ ไม่มีส่วนของศีลธรรม ; การดำรงชีพก็เลยพลอยไม่ถูกต้องไปตามนั้น.

....

ข้อที่ ๓. ที่จะมองกันอีก สำหรับศึกษาค้นคว้า พินิจพิจารณาคือ **การช่วยเหลือร่วมมือซึ่งกันและกันในโลกนี้ ในเวลานี้กำลังถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง**.

ถาม : ตามความหมายของคำว่า มนุษย์, ถามสั้น ๆ ว่าเรากำลังช่วยเหลือกันอย่างมนุษย์หรือไม่ ?

คนที่ ๑ ตอบ : ขณะนี้การช่วยเหลือนั้น เป็นไปอย่างไม่ถูกต้อง เพราะอยู่ในลักษณะที่ช่วยเหลือเพื่อทำลายกัน, ไม่ได้ช่วยเหลือเพื่อให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน.

คนที่ ๒ ตอบ : การช่วยเหลือในโลกทุกวันนี้ ยังไม่กล่าวได้ว่า เป็นการช่วยเหลือที่ถูกต้อง : ส่วนมากยังมีการช่วยเหลือเพื่อตัวเองอยู่มาก.

www.buddhadassa.in.th

เป็นต้นว่า เพื่อชื่อเสียงของตัวเอง เพื่อเอาหน้า นี้อย่างหนึ่ง เท่าที่สังเกตเห็น.

ถาม : ใครอีก ?

คนที่ ๓ ตอบ : การช่วยเหลือเดี๋ยวนี้โดยมาก เป็นการช่วยเหลือเพื่อประโยชน์ตนมากกว่า ; ทุกระดับครับ แม้แต่รัฐบาลนี่ ก็คิดว่าจะช่วยเหลือราษฎร แต่โดยมากก็ยังหันเข้าตัว เกือบทุกระดับไปเลย.

คนที่ ๔ ตอบ : การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในปัจจุบันนี้ ยังมีอีกอย่างนอกไปจากที่ทุกท่านได้กล่าวมาแล้ว คือช่วยเหลือให้หนักเข้าไปอีก ไม่ได้ช่วยให้เบาขึ้นมาได้เลย. ยกตัวอย่างเช่น การทำบุญบวชนาคอย่างนี้หรือการไปช่วยทำงานเพื่อผ่อนให้งานหนักเป็นงานเบา, เปล่า ไม่ได้เป็นคนเช่นนั้น ; ทำสิ่งที่มันเบาอยู่แล้ว ให้มันหนักยิ่งขึ้น เป็นเสียอย่างนี้ครับ.

เท่าที่มองเห็นนี่ ก็สรุปว่า การช่วยเหลือซึ่งกันและกันยังไม่ถูกต้อง ; ถึงอย่างไรก็ดี เราควรจะจำกัดความหมายของคำนี้ ให้มันชัดลงไปอีกสักหน่อย.

ถ้าพูดว่า “ช่วยเหลือ” ก็หมายความว่า ช่วยให้เขาได้รับประโยชน์ ; แต่ถ้าช่วยไปเพื่อเราได้กำไรมากขึ้น อย่างนี้ไม่เรียกว่าช่วยเหลือ ; เรียกได้ว่ามันเป็นการลงทุน ลงทุนไปเพื่อกำไร, อย่างนั้นไม่เรียกว่าช่วยเหลือ. การช่วยเหลือในโลก เวลานี้มันเป็นอย่างหลังเสียโดยมาก คือช่วยในลักษณะที่เป็นการลงทุน ให้ตัวผู้ลงทุนนั้นได้กำไรมากมาย. ส่วนบุคคลก็เป็นอย่างนั้น, ส่วนสังคมก็เป็นอย่างนั้น, ระหว่างประเทศ หรือทั้งโลกก็กำลังเป็นอย่างนั้น.

www.buddhadassa.in.th

ถ้าช่วยเหลือ ก็ควรช่วยคนที่ต้องการความช่วยเหลือ กำลังทุกข์ยากลำบาก ให้พ้นจากความทุกข์ นั้นอย่างหนึ่ง. ทีนี้ ช่วยเหลืออีกอย่างหนึ่ง ก็ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อทำโลกนี้ให้งดงาม เพื่อทำให้โลกนี้เจริญ ; อย่างนี้เรียกว่า ร่วมมือกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันทำโลกนี้ให้งดงาม. อย่างนี้ก็ไม่ใช่ลงทุนค้า หรือเอาเปรียบอะไร แต่เป็นการช่วยเหลือที่กว้างขวางออกไป ยิ่งกว่าช่วยเหลือระหว่างคนต่อคน. การช่วยเหลือชนิดที่เป็นการลงทุนนั่น คือ การผูกพันกันเป็นพวก แล้วก็แสวงหาประโยชน์โดยการเอาเปรียบต่อพวกอื่น ได้กำไรมามากแล้วก็แบ่งกัน ; คนที่เป็นหัวหน้าช่วยเหลือ ก็เอามาก.

อย่างเรื่องการเมืองในโลกปัจจุบันก็เป็นอย่างนั้น แบ่งเป็นพรรคเป็นพวก ค่ายนั้นค่ายนี้ แล้วก็ช่วยเหลือประเทศนั้น ช่วยเหลือประเทศนี้ ; ช่วยกันอย่างคุยโต คุยโว คุยโม้ ว่าเขาช่วยเหลืออย่างนั้น เขาช่วยอย่างนี้ ช่วยนั้น ช่วยนี้ ; แต่พอไปดูเนื้อแท้ของการช่วย มันเป็นการลงทุน หาประโยชน์ หากำไร เรียกว่าเอาอะไรมาบังหน้า “เอาหนังลาไปคลุมราชสีห์” อะไรทำนองนั้นมากกว่า.

“การช่วยอย่างเอาหนังลาไปคลุมตัวราชสีห์” ก็ต้องเรียกว่า การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในโลกนี้ ยังไม่ถูกต้อง ยังไม่สมกับความเป็นมนุษย์ ; มันก็ลดลงมาสู่ความเป็นคนอีก คือเห็นแก่ตัวเห็นแก่ประโยชน์ทั้งนั้น. ถ้าช่วยเหลือในความหมายที่ถูกต้อง มันต้องดับทุกข์ได้ และก็มีประโยชน์สุขร่วมกัน อย่างที่ไม่เป็นการเอาเปรียบแก่กันและกันมากยิ่งขึ้นไป. ขอให้เข้าใจอย่างนี้.

www.buddhadassa.in.th

ขอยกตัวอย่าง ; อย่าเข้าใจว่าเป็นเรื่องมุ่งหมายตำหนิ หรือยกย่องฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ว่าเมื่อคนมีความทุกข์ คนอื่นต้องช่วย ; อย่างคุณทองว่าพอเวลามีงานศพ, มีคนตายลง, เพื่อนมาช่วยแต่ว่ามาช่วยกินให้ฉิบหาย ; นี่ก็ช่วยเหมือนกัน.

ในบทบัญญัติทางศาสนาอิสลามนั้น เขาเขียนไว้ชัดเจน ดูจะดีกว่าพวกเรา ; เช่นว่า พอมีคนตายลงในครอบครัวหนึ่ง เขาจะต้องจัดงานศพให้เสร็จไปภายใน ๑๒ ชั่วโมง อะไรทำนองนี้. คนจะมาช่วยนั้น ต้องมาช่วยจริง คือเอาทุกอย่างที่จำเป็นมาช่วยครอบครัวนี้ในวันนั้น ; เพราะตามบทบัญญัตินั้นเขาห้ามไว้ว่า ในครอบตัวที่มีคนตายนั้น ต้องไม่ติดเตาไฟ หุงข้างต้มแกง. ที่ไม่ต้องติดเตาไฟ เพราะว่าผู้ที่มาช่วยจะนำเอามาให้หมด เป็นข้าวปลาอาหารอะไรต่าง ๆ ทุกอย่าง, เอามาช่วยให้ได้กิน ได้อะไรเสร็จเรียบร้อย ; ให้จัดงานศพเสร็จไปได้เร็วภายใน ๑๒ ชั่วโมง เป็นต้น ; ไม่ใช่มารุมกินกันอย่างเมามาย นอนกลิ้งนอนเกลือกไปอย่างนั้น.

แต่เดี๋ยวนี้ประชาชนชาวอิสลาม จะถือบทบัญญัตินี้หรือไม่ อาตมาก็ไม่ทราบ ; แต่ถ้าถือบทบัญญัติเดิมจะต้องทำอย่างนั้น. บ้านที่ตายลงไปนั้นติดเตาไฟไม่ได้ เพราะต้องยุ่งแต่เรื่องงานศพโดยเร็ว คนที่มาช่วยจึงเอามาให้หมดทั้งข้าวทั้งแกง กับอะไร ก็ไม่ต้องทำ. ทุกคนช่วยกันให้งานศพนั้นเสร็จไปในเวลาที่กำหนดไว้ ; อย่างนี้ก็เรียกว่า ช่วย, โดยประการทั้งปวง.

ทีนี้ อีกพวกหนึ่งมาช่วยกิน ช่วยกินทั้งเหล้า กินทั้งอะไรต่าง ๆ จนเมามายกลิ้งเกลือก ทำเอาเจ้าของบ้านเป็นหนี้ตั้งหมื่นบาท สองหมื่นบาท ;

www.buddhadassa.in.th

นี่จะช่วยให้เป็นอย่างไร ? ก็จะช่วยให้ล่มจม! นี้เป็นตัวอย่างที่ให้ความหมายว่าช่วยกันอย่างถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง.

ฉะนั้น ขอให้คิดกันดูใหม่เถอะ ว่ามนุษย์อยู่คนเดียวในโลกไม่ได้ ; ต้องช่วยกัน ; เรื่องช่วยกันนี้ต้องช่วยให้ถูกต้อง หรือให้ดีขึ้น ให้สำเร็จประโยชน์ ให้แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ ; อย่ามาเพิ่มปัญหา. ในการบวชนาคก็ดี ในงานศพก็ดี แม้ที่สุดแต่การแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ หรืออะไรก็ดี อย่าให้มาช่วยกันทำความฉิบหาย หรือทำหนี้ทำสิน หรือทำการผูกพันยุ่งยากรุงรังไปหมด ; ขอให้มาช่วยในลักษณะที่เป็นความเกลี้ยงเกลา เป็นความเรียบร้อย เป็นความเยือกเย็น เป็นความสุข อย่างนี้จึงจะเรียกว่าช่วยกันอย่างถูกต้อง.

เรื่องช่วยกันอย่างถูกต้องนี้ เป็นธรรมะเก่าแก่ โบรมโบราณ ก่อนพุทธกาล หรือว่าก่อนที่จะพูดได้ว่าอย่างไร. ที่จะช่วยกันอย่างถูกต้องนั้น, เดี๋ยวนี้ดูการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของมนุษย์ในโลกนี้ มิได้เป็นไปอย่างถูกต้องตามความหมายสำหรับมนุษย์.

สรุปว่าเรามีวัตถุที่จะมาพิจารณาดูเกี่ยวกับความถูกต้องหรือไม่ถูกต้องของการกระทำอย่างมนุษย์ในทางศีลธรรมนั้น มีสามอย่าง อย่างนี้ก็จะพอแล้ว : ดูว่าการศึกษาถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ? การดำรงชีวิตหลังจากการศึกษาแล้ว ถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ? การช่วยเหลือร่วมมือ ผูกพันกันในระหว่างมนุษย์ทั้งโลกนี้. มันถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ? ถ้าถูกต้อง ก็กล่าวอย่างกำปั้นทุบดินได้เลย ว่าจะมีแต่สันติสุข สันติภาพ ไม่มีวิกฤติการณ์อย่างที่กำลังมีอยู่ ในโลกเวลานี้. การให้ความรู้กัน แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกัน ช่วยเหลือกันในการค้นคว้า ไปโลก

www.buddhadassa.in.th

พระจันทร์ได้ อะไรได้ก็ตาม ; ถ้าไม่มีประโยชน์แก่สันติภาพต้องถือว่า ไม่ถูกต้องทั้งนั้น ; ถ้าถูกต้อง, ต้องเป็นไปเพื่อสันติภาพไม่เป็นไปเพื่อสงคราม.

นี่เพราะว่า เราได้ถือเอาความหมายผิด : ความหมายของคำว่าถูกต้องหรือไม่ถูกต้องก็ดี ยังผิดกลับหน้าเป็นหลัง เห็นกงจักรเป็นดอกบัว ดอกบัวเป็นกงจักร อยู่อย่างนี้ ; นี้ก็เป็นสิ่งสำคัญสิ่งหนึ่ง ซึ่งจะต้องหยิบขึ้นมาพิจารณาศึกษา เพื่อให้รู้ว่า ตัวศีลธรรมที่แท้จริงนั้น เป็นอย่างไร ; ถ้าเป็นศีลธรรมแล้วต้องถูกต้อง ผิดไม่ได้ ; ถ้าผิด ก็ไม่ใช่ศีลธรรม.

สรุปความได้ว่า ศีลธรรมก็คือความถูกต้อง ของการศึกษาของการดำรงชีวิตอยู่ และของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน.

ทีนี้เวลาที่เหลืออยู่นิดหนึ่ง ก็จะขอพูดให้หมดไปเสียเลย เกี่ยวกับคำว่าศีลธรรมในข้อที่ว่า**เรากำลังอยู่ในสภาพเสื่อมทรามทางศีลธรรม**.

หัวข้อที่ ๓ : **โลกกำลังเสื่อมศีลธรรม**.

เท่าที่พูดมาแล้วนี้ มันก็สรุปความได้แล้ว ว่าเราโดยส่วนตัวหรือส่วนสังคมด้วย กำลังอยู่ในสภาพไร้ศีลธรรม หรือว่าเสื่อมทางศีลธรรม. เสื่อมก็คือว่ามันเสื่อมไปมาก ; ถ้าไร้ ก็หมายความว่าไม่มีเหลือเลย. นี้เราอยู่ในสภาพที่เสื่อมทางศีลธรรม หรือไร้ศีลธรรม ? ในบางอย่างเราถึงกับไร้ศีลธรรม, ในบางอย่าง

www.buddhadassa.in.th

เราเพียงแต่เสื่อมศีลธรรม. รวมความแล้วก็ว่า สภาพเสื่อมศีลธรรมนี้มันได้มีอยู่ตามที่เราเข้าใจกัน ; ทีนี้เราจะพิสูจน์ได้ด้วยอะไร ให้มันชัดยิ่งขึ้นไปอีกว่า เรากำลังอยู่ในสภาพแห่งความเสื่อมของศีลธรรม.

ถาม : มีอะไรเป็นเครื่องพิสูจน์, ลองตอบมาว่า มีอะไรเป็นเครื่องพิสูจน์ ?

คนที่ ๑ ตอบ : มีสภาพแห่งการเป็นอยู่ในสังคม ว่ามีการเป็นอยู่เป็นปรกติสุขหรือไม่, เป็นเครื่องพิสูจน์

คนที่ ๒ *ตอบ* : ดูสิ่งแวดล้อม เช่น พวกอาชญากรรมต่าง ๆ ว่ามันมีมากน้อยแค่ไหน ; ถ้ามันมากขึ้นก็ แปลว่า มีภาวะเสื่อมศีลธรรม.

คนที่ ๓ *ตอบ* : ดูการที่สังคมเดือดร้อนเพราะการเบียดเบียนซึ่งกันและกันมาก.

คนที่ ๔ ตอบ : ดูจากการกระทำของคนในสังคม ว่าจะนำไปสู่ความพินาศหรือว่านำไปสู่สันติสุข

ถาม : เราดูแล้ว เห็นว่าอย่างไร ? เห็นว่ากำลังนำไปสู่ความพินาศ หรือนำไปสู่สันติสุข.

ตอบ : ดูเห็นแล้ว ; กำลังนำไปสู่ความพินาศย่อยยับครับ.

ถูกแล้ว, รู้สึกว่ากำลังนำไปสู่ความพินาศ ; เพราะฉะนั้นจึงถือว่าเดี๋ยวนี้กำลังอยู่ในสภาพที่เสื่อมศีลธรรม. ที่ว่าดู ๆ นั้นดูที่อะไรบ้าง ? ที่ว่าดูแล้ว

www.buddhadassa.in.th

เห็นว่า นำไปสู่ความเสื่อมความพินาศของมนุษย์นั่น เราดูที่อะไรบ้าง. ที่ดูนั้นดูที่อะไรบ้าง ? ก็ดูที่การแสดงออกต่าง ๆ คือ แสดงออกทางวัตถุที่ปรากฏอยู่ในภาวะของวัตถุนี้ก็ได้, แล้วดูการแสดงออกที่ร่างกาย ทีเนื้อ ที่ตัว ที่ร่างกายก็ได้, แล้วดูการแสดงออกของจิต ทางจิต ที่แสดงออกมา ซึ่งจะเห็นได้เหมือนกัน จะเห็นได้อยู่เนื่อง ๆ ที่มันแสดงน้ำใจออกมา. ส่วนวาจานั้นเราพ่วงไว้ที่ร่างกาย.

[*การแสดงออกทางวัตถุ*]

สิ่งที่เราต้องดู เพื่อพิสูจน์ว่า กำลังเสื่อมนี่ **ดูที่วัตถุทั่ว ๆ ไป** ; ดูที่พื้นแผ่นดินก็ได้ พื้นแผ่นดินโลกทั้งโลก กำลังเป็นอย่างไร พื้นแผ่นดินของบ้านนี้ จังหวัดนี้ ตำบลนี้ กำลังเป็นอย่างไร. เดี๋ยวนี้เรามีถนน มีตึก มีอะไรต่างๆ ; เราจะเรียกสิ่งเหล่านี้ว่าสภาพเสื่อมศีลธรรม หรือสภาพเจริญทางศีลธรรม.

หรือว่าดูเห็นว่าต้นไม้ ป่าไม้ ลำธาร ห้วยหนอง คลอง บึงบาง กำลังถูกทำลายไป อย่างนี้มันเป็นสภาพที่มีศีลธรรม หรือว่าเสื่อมศีลธรรม ? ต้องบัญญัติความหมายของคำว่า เสื่อม หรือ เจริญ กันให้ถูกต้องด้วย ; จนถึงกับแยกได้ชัดว่า เจริญทางศีลธรรมคืออย่างไร, เจริญทางวัตถุคืออย่างไร, เดี๋ยวนี้พื้นแผ่นดินของเรากำลังเจริญทางวัตถุหรือกำลังเจริญทางศีลธรรม ? หรือเมื่อเจริญทางวัตถุแล้ว ทางศีลธรรมมันได้วินาศไปอย่างไร ? ก็ไปตรึกตรองดู นี่เราดุกันที่วัตถุ.

[*การแสดงออกทางร่างกาย*]

ทีนี้ **ดูกันที่เนื้อตัวของคน** คนกำลังเป็นอย่างไร มีความเสื่อมหรือความเจริญ ? เสื้อผ้าสวย ๆ แปลก ๆ ใหม่ ๆ ที่ปู่ ย่า ตา ยาย ไม่เคยใช้นั้นเดี๋ยวนี้มันก็ได้มี เสื้อสวย กางเกงสวย อะไรสวย มันเป็นความเสื่อม หรือ

www.buddhadassa.in.th

ความเจริญทางศีลธรรม ? กระทั่งกิริยาท่าทาง แต่งเนื้อแต่งตัว การพูดจา การเล่นหัว การร้องเพลง การอะไรต่าง ๆ นี่ มันเป็นลักษณะความเสื่อม หรือความเจริญของอะไร ? เจริญทางวัตถุคืออย่างไร ? เจริญทางศีลธรรมคืออย่างไร ? มันจะไปพร้อมกันได้หรือไม่. ถ้าเจริญทางศีลธรรมแล้ว ความเจริญทางวัตถุมันจะเป็นอย่างไร มันจะลดลง หรือมันจะพอดี หรือมันจะเฟ้อ ? ขอให้ไปดูอย่างนั้น.

อยากจะพูดถึงเสื้อสวย ๆ ลายแปลก ๆ นี้อีกครั้งหนึ่งว่า เดี๋ยวนี้เขาไม่ค่อยชอบเสื้อม่อฮ่อมหรือว่าเสื้อขาวล้วน ๆ เขาชอบเสื้อที่มีสีสันแปลก ๆ ลวดลายแปลก ๆ ; นั่นแสดงจิตใจของบุคคลนั้นได้หรือไม่ ? งานราตรี งานเชื้อเชิญกันมากินเลี้ยงค่ำคืน ; เห็นรูปถ่ายดอก, ไม่เคยไปร่วมกับเขาหรอก ; เสื้อผ้าแปลก ๆ เสื้อบางตัวน่ากลัวยิ่งกว่าเสือเสียอีก, ลวดลายของมันนั้น.

นี่จะลองพิจารณากันใหม่อีกทีว่า ทำไปเสือจึงต้องมีลายอย่างนั้น ? เพราะมันไว้ขู่คนอื่น, สัตว์ที่มีลวดลายน่ากลัว มันเอาไว้ขู่คนอื่น. นี้เป็นสัญชาตญาณอย่างสัตว์. สัตว์บางชนิดไม่มีกำลัง ไม่มีพิษร้าย แต่มันก็มีสีแปลก ๆ มีเสียงแปลก ๆ มีกลิ่นแปลก ๆ ไว้ขู่คนอื่น.

ทีนี้มนุษย์เราพ้นจากความเป็นสัตว์ขึ้นมา เราจึงไม่ทำอย่างนั้น เราจึงมีอะไรที่สุภาพ มีสีไม่น่ากลัว มีกลิ่นไม่น่ากลัว มีอะไรไม่น่ากลัว ; นี้เรากลับย้อนไปหาความเป็นอย่างโน้น. นี่เราหมดปัญญาที่จะเป็นมนุษย์กันแล้วหรืออย่างไร จึงต้องย้อนไปใช้ระเบียบของสัตว์ ; มีสี มีกลิ่น มีท่าทาง มีอะไรที่ให้เหมือนกับสัตว์.

www.buddhadassa.in.th

ขอให้มองกันให้ลึกถึงขนาดนี้ว่า แม้แต่เสื้อผ้าที่ใส่อยู่ ที่เนื้อที่ตัวที่ประพฤติกระทำอยู่ แม้แต่การพูดจา มันเป็นอย่างไร คือมันเสื่อมศีลธรรมหรือว่าเจริญด้วยศีลธรรม ? ถ้ามันเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่กันและกัน ก็เรียกว่าถูกทางศีลธรรม ; ถ้ามันไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่กันและกันต้องถือว่าผิด. ถ้าไม่เป็นประโยชน์ หรือไม่อธิบายได้ในข้อที่ว่า เป็นประโยชน์, หรือไม่เป็นประโยชน์แล้ว ก็ยังถามได้ว่า มันจำเป็นหรือไม่จำเป็น ? ถ้าเปลืองเปล่าเสียเวลาเปล่า เพียงแต่เอาความสนุกสนานเท่านั้น นี่ก็ไม่มีศีลธรรม ; ทำสิ่งที่ไม่ต้องทำสำหรับสันติภาพ แล้วก็ไปทำสำหรับความวุ่นวาย หรือวิกฤติการณ์ : ก็เรียกว่าไม่มีศีลธรรม.

นี่ขอให้ดูที่เรามีอะไรกันอยู่นี่ มีบ้าน มีเรือน มีเครื่องใช้ไม้สอยในบ้านในเรือน แล้วเราก็ ชักชวนชี้แจงส่งเสริมแก่กัน ให้ประดับประดา ตกแต่งบ้านเรือน ตกแต่งห้องนอน ตกแต่งห้องอาหาร ตกแต่งจานอาหาร ว่าเหล่านี้เป็นไปเพื่อศีลธรรมหรือไม่ ? ตรงนี้ของดไม่ตัดสิน เดี๋ยวจะถูกด่ามากเกินไป. ไปตัดสินเอาเองก็แล้วกันว่า ที่ทำอย่างนั้น มันส่งเสริมศีลธรรมหรือไม่ ; หรือตั้งปัญหาว่ามันส่งเสริมความเจริญทางวัตถุ หรือส่งเสริมความเจริญทางจิตใจ คือศีลธรรม.

เดี๋ยวนี้โลกกำลังมีแต่อย่างนี้ ชักชวนกันแต่อย่างนี้ โฆษณากันแต่อย่างนี้ ไม่ชักชวนกันให้กินข้าวราดน้ำปลากับถั่วลิสง ; มันชักชวนกันแต่กินอย่างนี้ กินอย่างนั้น จนไม่รู้จะกินอย่างไร จนกินไม่ถูก. อาตมาจะกินกับเขาไม่ถูก ไม่รู้ว่ากินอย่างไร. เรามัวชักชวนกันไปแต่ในเรื่องที่มีความเจริญพรวดพราดหรือเฟ้อ ไปทางวัตถุ ไม่ชักชวนกันไปทางความเจริญเพื่อปรกติในทางจิตใจ. นี้เรียกว่าดูกันที่การกระทำ ที่มันแสดงออกมาให้เห็น.

www.buddhadassa.in.th

[*การแสดงออกทางจิตใจ*]

ข้อสุดท้าย ขอให้**ดูสิ่งที่แสดงออกมาทางจิตใจ** เช่น คนหมู่บ้านนี้เป็นอย่างไร มันแสดงออกมาได้ที่ถนนหนทาง ที่ศาลา ที่บ่อน้ำ ที่การประพฤติการกระทำ ; นั่นมันแสดงออกมาจากจิตใจทั้งนั้นแหละ ไม่ต้องพบตัวผู้คนที่ทำหรอก. เพียงแต่เราเดินมาที่ถนนนี้ เราเห็นอะไรวางอยู่ อย่างนี้มีอะไรวางอยู่สกปรกอย่างนี้ แสดงอยู่อย่างนี้, เราก็รู้ได้ว่า **จิตใจของคนบ้านนี้มันเป็นอย่างไร**. ดูสิ่งที่มันแสดงออกมาทางจิตใจ เราก็รู้ว่า มีศีลธรรมหรือไม่มีศีลธรรม ; ศาลาบางศาลา เขียนกันจนไม่รู้ว่าจะเขียนอะไร ล้วนแต่เรื่องไม่มีศีลธรรมทั้งนั้น. การเขียนนั้นมันก็ไม่มีศีลธรรมอยู่แล้ว ; แล้วภาพหรือข้อความที่เขียนมันก็แสดงความไม่มีศีลธรรมอีก. นี้ก็แสดงให้รู้ถึงจิตใจของคนในหมู่บ้านนั้น.

ทีนี้ประเทศไทย มีอะไรเจริญก้าวหน้า ? เรื่อง *อาบอบนวด* เรื่องลามกอนาจาร หรือยิ่งกว่าลามกอนาจาร ที่แสดงอยู่ในที่ทั่ว ๆ ไป มันก็ย่อมแสดงถึงจิตใจของประชาชนคนไทย แห่งยุคปัจจุบันนี้. *นี่ดูทีสิ่งที่มันแสดงออกมาจากจิตใจก็รู้, และอาจจะพิสูจน์ได้ว่า อยู่ในสภาพที่เสื่อมศีลธรรม.*

ดังนั้นเมื่อต้องการให้พิสูจน์กันบ้าง ก็พิสูจน์ดูที่สิ่งเหล่านี้ ที่แสดงอยู่ทางวัตถุทั่ว ๆ ไป, ที่แสดงที่เนื้อตัวของคน, ที่แสดงอยู่ที่จิตใจ ที่มันแสดงเห็นจิตใจของคน โดยไม่เห็นตัวคน.

....

เป็นอันว่า เราพอจะยุติได้ว่า มีสภาพเสื่อมทรามทางศีลธรรม, และพร้อม ๆ กันนั้น คนพวกหนึ่ง เขากลับถือว่า นั้นคือความเจริญ. นั่นคือความ

www.buddhadassa.in.th

ถูกต้องสำหรับเขา, สำหรับพวกเขา พวกตามใจตัวเอง ด้วยเรื่องกิเลสก็ดี พวกแสวงหากำไรก็ดี อะไรก็ดี มันเป็นเรื่องถูกต้องสำหรับเขา. ความเจริญทางวัตถุทำให้เกิดนั่นเกิดนี่ขึ้นมาเต็มไปหมด ; โดยเฉพาะที่ตากอากาศก็ดี หรือที่บันเทิงเริงรื่นอะไรก็ดี เจริญ ๆ ๆ ทางวัตถุ และถูกต้องตามแบบของเขา, แต่มันเสื่อมทางศีลธรรม ไม่เจริญทางศีลธรรม.

ฉะนั้นจงแยกเอาเองว่า อย่างไรเรียกว่าตัวศีลธรรม, อย่างไรเรียกว่ามีศีลธรรม แล้วจะรู้ได้ในที่สุดว่า ศีลธรรมนั้นคืออะไร.

เราได้พูดกันมาถึง ๓ ครั้งแล้ว ในหัวข้อว่า ศีลธรรมคืออะไร, รู้สึกว่า ก็ควรจะพอกันที สำหรับปัญหาที่ว่า ศีลธรรมคืออะไร. ถ้ามีโอกาสจะพูดกันต่อไปอีกคราวหลัง ก็จะพูดโดยหัวข้ออื่น เช่นว่า รากฐานของศีลธรรมคืออะไรโดยรายละเอียด ในทุกแง่ทุกมุมเป็นต้น.

การบรรยายในวันนี้ก็พอสมควรแก่เวลาแล้ว.

ขอยุติไว้ให้โอกาสพระคุณเจ้าทั้งหลายได้สวดบทพระธรรมที่ส่งเสริมกำลังใจในการประพฤติปฏิบัติศีลธรรมต่อไป.

---

www.buddhadassa.in.th

รากฐานของศีลธรรมอันดับหนึ่ง

[*ความรู้สึกเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมด : แผ่นดิน*]

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๔

ในวันนี้ ของคำบรรยายชุดซึ่งได้ตั้งหัวข้อไว้ว่า **การกลับมาแห่งศีลธรรม** เป็นการบรรยายในแบบอภิปราย คือ ช่วยกันชักไซร้เผื่อว่าจะมีอะไรขาดตกบกพร่อง.

[*ต่อไปนี้เป็นการทบทวนคำปรารภการกลับมาแห่งศีลธรรมไปจนถึงหน้า ๑๒๙*]

หัวข้อใหญ่ว่า *การกลับมาแห่งศีลธรรม* แบ่งออกเป็น หัวข้อย่อย ๆ ตามสมควรแก่เรื่อง. ในครั้งที่ ๑ ครั้งที่ ๒ ครั้งที่ ๓ ได้พูดโดยหลักหรือประเด็น

www.buddhadassa.in.th

ที่ว่า ศีลธรรมคืออะไร ในแง่มุมต่าง ๆ กัน ซึ่งจะต้องทบทวนกันบ้างในวันนี้ เพราะว่าได้เว้นมาหลายวันแล้ว.

ความมุ่งหมายนั้นจะพูดถึง *การกลับมาแห่งศีลธรรม*, ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับโลกสมัยนี้ โลกสมัยนี้กำลังจะวินาศ เพราะเหตุเพียงอย่างเดียว **คือความไม่มีศีลธรรมของมนุษย์ในโลก**. เพราะว่าได้จัดการศึกษาหรืออะไร ทุก ๆ อย่าง เป็นไปในทางที่ไม่ส่งเสริมศีลธรรม ; และยังเหยียบย่ำศีลธรรมเสียอีก จนมนุษย์ในระยะร้อยปีนี่ มีศีลธรรมเสื่อมลง ๆ, ในบางแห่งหรือบางพวก แทบจะไม่มีศีลธรรมเหลืออยู่เลย. อาการนี้กำลังเป็นเหมือนกับโรคระบาด ซึ่งกำลังจะระบาดไปทั่วโลกอย่างรุนแรง คือแรงขึ้นๆ จนในที่สุดโลกนี้ก็จะถึงความวินาศ ; *ดังที่ได้มีข้อความกล่าวไว้ในพระบาลี* คือยุคที่มนุษย์ไร้ศีลธรรม จนถึงกับคำนวณได้ว่า เขามีอายุเพียง ๑๐ ปี เท่านั้น แล้วก็จะฆ่ากันเหมือนกับฆ่าเนื้อ ฆ่าปลา ตายเกือบหมดโลก แล้วที่เหลือซ่อนเร้นกันอยู่บ้างก็ออกมาพิจารณาดูการกระทำของมนุษย์ มีความสังเวช แล้วก็ตั้งต้นมีศีลธรรมกันใหม่ จนกว่าจะเจริญด้วยศีลธรรมอีก.

ในโลกสมัยที่ศีลธรรมกำลังเสื่อมลง ๆ หรือเริ่มเสื่อมลงนั้นเรียกกันว่า กลียุค ; ในระยะนี้ก็ยังเป็นระยะกลียุค และก็จะเป็นกลียุคที่มากยิ่งขึ้น หรือรุนแรงยิ่งขึ้นทุกที. ผู้ที่ได้อ่านเรื่องราวอันเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าของเรา, ถ้ายังจำได้ ก็คงจะยังจำข้อความที่แปลกประหลาด หรือพิเศษ อยู่ข้อหนึ่งว่า พระพุทธเจ้าพระองค์นี้ อุบัติขึ้นมาในโลกที่กำลังเป็นกลียุค ;ท่านทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนี้ว่าอย่างไร ก็ลองคิดดู.

www.buddhadassa.in.th

สำหรับอาตมานั้น มองเห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นมาในโลกนี้ ในยุคที่โลกจะเสื่อมด้วยศีลธรรม. พระองค์เกิดขึ้นเพื่อสั่งสอนโลก คล้าย ๆ กับว่า เกิดขึ้นเพื่อให้เครื่องคุ้มครองป้องกัน ; ถ้าสมมติว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้เสด็จมาบังเกิดในยุคนี้ ยุคนี้จะไร้ศีลธรรมยิ่งไปกว่านี้. โดยเหตุที่พระองค์ได้ทรงอุบัติขึ้นมาในโลกเมื่อ ๒๕๐๐ ปีมาแล้ว, และทรงแสดงธรรมไว้อย่างครบถ้วนทุกอย่างทุกประการ สำหรับจะเป็นเครื่องคุ้มครองโลก แล้วก็คุ้มครองโลกได้จริง, โลกจึงไม่ไร้ศีลธรรมยิ่งไปกว่านี้.

แต่โดยเหตุที่โลกมันเป็นโลกในยุคที่เรียกว่ากลียุค ก็เริ่มเสื่อมจากพระธรรมคำสอน ของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นเป็นลำดับมา ; จนจะถือได้ว่าเวลานี้กำลังเสื่อม คือไม่มีศีลธรรมยิ่งขึ้น เพราะฉลาดแต่ในทางที่จะเห็นแก่ตัว ; ไม่ฉลาดในทางที่จะเห็นแก่พระธรรม. พระธรรมของพระองค์ยังจำเป็นสำหรับมนุษย์ในยุคนี้ ; แต่มนุษย์ก็ยังไม่เอาใจใส่ เพราะว่าไปหลงไหลในความสุข สนุกสนาน ความเจริญก้าวหน้าในทางวัตถุ ซึ่งเผอิญ มันได้เกิดค้นคว้าพบปะ ประดิษฐ์ สร้างสรร ขึ้นมาอย่างที่เรียกว่าน่าประหลาด น่าอัศจรรย์. สิ่งเหล่านั้นเกิดขึ้นมาแล้วก็ทำให้มนุษย์นี้หลงไหล จนจะไม่เป็นมนุษย์อยู่แล้ว **ศีลธรรมก็เสื่อมลง ๆ** จนมาถึงวันนี้. เราได้เอาผลของความเสื่อมศีลธรรมมาเป็นเครื่องพิจารณาดู ก็รู้สึกว่ามันเป็นยุคแห่งความเสื่อมทางศีลธรรมจริง.

ตัวอย่างง่าย ๆ ที่ทุกคนจะเห็นได้และยอมรับ ว่าเมื่อสัก ๔๐-๕๐ ปีมานี่ มันยังไม่ยุ่งยากลำบากเหมือนอย่างเดี๋ยวนี้ ; จะนอนหลับตามใต้ถุน ตามโคนไม้ก็ยังสบาย ปลอดภัย ไม่มีอันตราย. เดี๋ยวนี้มันทำไม่ได้ แม้กลางเมือง

www.buddhadassa.in.th

หลวง กลางถนนหนทาง มันก็ยังมีอันตราย ; มีความเบียดเบียนกันโดยตรงโดยอ้อม มากมายมหาศาล จึงเรียกว่าเป็นยุคที่เสื่อมศีลธรรมอย่าน่าหวาดเสียว. ถ้าหากว่า เหตุการณ์ยังคงดำเนินไปในลักษณะอย่างนี้ ก็จะถึงความวินาศเป็นแน่นอน, คือต่างคนต่างทนอยู่ไม่ได้ ; ต่างฝ่ายต่างทนอยู่ไม่ได้ ก็เบียดเบียนซึ่งกันและกันจนถึงกับวินาศไปในที่สุด.

ทีนี้ เมื่อเรามาคำนึงถึงว่า พระพุทธองค์ได้ทรงอุบัติขึ้นมาในโลกนี้ เพื่อจะโปรดสัตว์ในกลียุค ; เราก็ควรจะทำให้สำเร็จตามความมุ่งหมายนั้น คือเอาธรรมมะของพระพุทธองค์มาประพฤติปฏิบัติ ให้แน่นแฟ้นมั่นคง สุดที่เราจะกระทำได้. เมื่อภาวะการณ์มันเลวร้ายลงไปถึงขนาดนี้แล้ว มันก็ต้องกระทำไปในลักษณะที่เป็นการต่อสู้กัน, หรือที่เขาชอบเรียกกันในสมัยนี้ว่า ทำการรณรงค์. รณรงค์มันก็คือรบกันนั่นแหละ แต่ว่าต่อสู้เพื่อผลที่ดี ; ด้วยเหตุนี้เองการบรรยายในหัวข้อว่า **การกลับมาแห่งศีลธรรม** จึงได้เกิดขึ้น ; หมายความว่า อาตมามุ่งหมายว่า เราจะรณรงค์ต่อสู้ให้ศีลธรรมกลับมา.

เดี๋ยวนี้ศีลธรรมมันหายไป เราก็จะต่อสู้หรือทำการรณรงค์เพื่อให้ศีลธรรมกลับมา. ขอให้ท่านทั้งหลายเข้าใจความมุ่งหมายอันนี้ไว้เพื่อเป็นเครื่องประกันความฟั่นเฝือ ; เดี๋ยวจะเกิดฟั่นเฝือขึ้นมาได้ว่า เราทำทำไมกัน.

ทีนี้ ก็อยากจะให้พิจารณาเป็นพิเศษในข้อที่ว่า การกลับมาแห่งศีลธรรมนี้ จำเป็นที่สุดแล้ว ไม่มีอะไรจำเป็นไปกว่านี้ ; พูดตรง ๆ ก็ว่า จำเป็นยิ่งเสียกว่าการมีข้าวปลาอาหาร. ถ้าพูดอย่างนี้ คนเขา

www.buddhadassa.in.th

ไม่ค่อยยอมรับฟัง เขาว่าข้าวปลาอาหารสำคัญกว่า มันจะได้มีชีวิต ; มีศีลธรรมนี้จะสำคัญกว่าข้าวปลาอาหารได้อย่างไร ? ข้อนี้มันก็มีความหมายนิดเดียว คือว่าถ้าชีวิตอยู่อย่างไม่มีศีลธรรมแล้ว จะมีชีวิตอยู่ไปให้เลวทรามทำไม ตายเสียยังดีกว่า ; ฉะนั้นการมีศีลธรรมนี้ สำคัญยิ่งกว่าการมีข้าวปลาอาหาร.

มองดูให้กว้างออกไปก็จะพบว่า มันทำให้มนุษย์มีความหมาย ให้โลกนี้มีความหมาย : ให้มีธรรมะ ให้มีสันติสุขในโลก ไม่ต้องอยู่อย่างที่เรียกว่าเหมือนกับว่านอนอยู่ในกองไฟ ร้อนอกร้อนใจ ร้อนเนื้อ ร้อนตัว ร้อนไปหมด เพราะไม่มีศีลธรรมซึ่งเป็นความเย็น ; จึงอยากจะพูดอย่างไม่กลัวใครโกรธ ว่าการทำให้ศีลธรรมกลับมานี่แหละ คือการบำเพ็ญบุญอันสูงสุดในยุคนี้, หรือในสมัยนี้.

สร้างโบสถ์ สร้างวัด สร้างนั่น สร้างนี่ ก็เป็นบุญเหมือนกัน ; แต่ยังไม่จำเป็น ยังไม่สำคัญเท่ากับการกลับมาแห่งศีลธรรม, จึงอยากจะขอร้องท่านทั้งหลายว่า ถ้าใครอยากจะทำบุญอะไรในยุคนี้ในปัจจุบันนี้แล้ว ก็ขอให้นึกถึงการกลับมาแห่งศีลธรรม นี่แหละก่อนสิ่งอื่น. จงบำเพ็ญบุญไปในทางที่ให้ศีลธรรมกลับมา และให้มันโดยตรง หรือโดยเร็วยิ่งขึ้น ; โดยอ้อมนั้นมันยังไกลนัก, หรือบางทีมันก็ไปตายด้านเสียก่อน.

เช่นว่า เราจะต้องสร้างวัดขึ้นมาอย่างนี้ ; ถ้าวัดนั้นไม่ได้ทำให้มีศีลธรรมดีขึ้น ก็ไม่มีประโยชน์อะไร, หรือว่ากว่าจะสร้างวัดเสร็จมันก็ตายเสียก่อน ก็ไม่ได้สอนให้ศีลธรรมกลับมา. เพราะฉะนั้น วางมือ เรื่องการสร้างวัด สร้างวา สร้างอะไรต่าง ๆ ไว้ก่อน มาทำชนิดที่ทำให้ศีลธรรมกลับมาทุกอย่าง

www.buddhadassa.in.th

ทุกทาง : นับตั้งแต่การพูดจาชี้แจง ชักจูง, หรือการะทำอย่างอื่น ที่มากไปกว่านั้น ; เช่น *การทำตัวอย่างให้ดู บีบคั้นเพื่อนฝูง ที่พอจะบีบคั้นกันได้ ให้มีตั้งอยู่ในร่องรอยของศีลธรรม, บังคับให้เขาช่วยกันเผยแพร่วิธีการที่จะทำให้ศีลธรรมกลับมา.*

เวลานี้มีเรื่องขำ ๆ อยู่เรื่องหนึ่ง คือเขาเรียกกันว่าอะไรก็ไม่ทราบ, เป็นการบังคับให้เขียนจดหมายถึงกันทางไปรษณีย์ : คนหนึ่งได้รับฉบับหนึ่งแล้วต้องเขียนถึงคนอื่นอีก ๕ ฉบับ ๑๐ ฉบับ แล้วแต่เขาต้องการ ให้เขียนต่อ ๆ กันไปอย่างนั้น ; แล้วถ้าใครไม่เขียน เสนียดจัญไรจะตกอยู่ที่คนนั้น. คนโง่งมงายมันก็กลัว ก็เขียน ก็เขียนกันใหญ่ วนไปวนมาด้วยการเขียนจดหมายอย่างนี้ ; แต่ก็ยังไม่รู้ว่าจะได้ประโยชน์อะไร.

ถ้าเราเอาวิธีการอันนี้มาใช้เขียนจดหมาย ขอร้องให้ช่วยกันทำให้ศีลธรรมกลับมา, ตลอดถึงชี้แจงว่า มันจะกลับมาได้อย่างไร, เขียนส่งกันไปให้ใครคนหนึ่ง ได้รับแล้ว ยังขอร้องหรือบังคับให้คนนั้น เขียนต่อออกไปถึงผู้อื่นที่เป็นเพื่อนฝูงของเขา ๓ ฉบับ, ๕ ฉบับ แล้วแต่จะทำได้, ให้มันแพร่หลายไปโดยเร็ว เพื่อให้มีความเข้าใจในการกระทำและกระทำลงไปจริง ๆ เพื่อให้ศีลธรรมกลับมา ; อย่างนี้ก็ดูจะมีประโยชน์กว่า.

ที่เขียนกันแต่เพียงสักว่าด้วยความหวาดกลัว ว่าจะเป็นโชคร้ายเป็นต้น ; เป็นเรื่องถือโชค คือลาง หรืองมงายไปเสียอีก ไม่ได้รับประโยชน์อะไรทางศีลธรรมแก่บุคคลใด ; กรมไปรษณีย์ได้แต่ค่าแสตมป์มากเท่านั้นเอง มันยังไม่คุ้มกัน, นี่ขอให้ไปคิดดูว่า คนทุกวันนี้ก็กลัวอะไรอยู่อย่างงมงาย, กลัวความทุกข์อย่างงมงาย ; ทำอย่างนี้กันก็ได้

www.buddhadassa.in.th

ทีนี้เอามาปรับปรุงให้มันดีกว่านั้น, และชักชวนกันให้ทั่วถึงอย่างนั้น แต่เป็นไปในทางที่จะทำให้ศีลธรรมกลับมา ; อย่างที่อาตมาขอสรุปความว่า เวลานี้ถ้าใครจะทำบุญอะไร ขอให้ทำไปในลักษณะที่ทำให้ศีลธรรมกลับมาเถิด. บุญอย่างอื่นมันอาจจะเพ้อไปแล้วก็ได้ คือมันเกินไปแล้ว ; แต่การทำให้ศีลธรรมกลับมานี้ มันยังขาดอยู่.

ถ้าจะเสียเวลาสักนาทีหนึ่ง ให้เป็นบุญเป็นกุศลละก็ เสียเวลาไปในการทำให้ศีลธรรมกลับมา ; หรือว่า ถ้าจะบริจาคทรัพย์สักบาทหนึ่ง ก็ขอให้บริจาคไปในลักษณะที่ทำให้ศีลธรรมกลับมา. หรือว่า *จะมีการเสียสละอย่างอื่นใดอีกก็ตาม ก็เสียสละไปในทางที่ทำให้ศีลธรรมกลับมา*. นี่คือความมุ่งหมายที่มีการบรรยายชุดนี้ และเป็นคำขอร้องพร้อมกันไปในตัว ว่าสิ่งที่สำคัญที่สุดที่มนุษย์ทั้งโลกควรจะทำในเวลานี้นั้น ไม่มีอะไรยิ่งไปกว่า **การทำให้ศีลธรรมกลับมา**. นี่เป็นหัวข้อใหญ่ของเรื่อง.

....

ทีนี้ เราจะทำความเข้าใจในข้อนี้กันโดยรายละเอียด จึงมีการบรรยายในครั้งที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ โดยหัวข้อว่า **ศีลธรรมนั้นคืออะไร**. บรรยายกันตั้ง ๓ ครั้ง ซึ่งก็นับว่ามากมาย แต่เพียงให้รู้ว่าศีลธรรมนั้นคืออะไรเท่านั้น.

ที่บรรยายกันอย่างมากมายนั้น ก็เพื่อให้ดูทุกแง่ทุกมุม. ถ้าท่านทั้งหลายระลึกได้ ว่าได้บรรยายมาอย่างไร แล้วก็จะมีประโยชน์มาก ; คือได้บรรยายให้รู้จักศีลธรรม หรือสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมในแง่ของภาษา ในแง่

www.buddhadassa.in.th

ของตัวหนังสือ ในแง่ของความหมาย และในแง่ของภาวะการณ์ที่เป็นอยู่ในโลกนี้ตามธรรมชาติ. และมนุษย์ได้รู้จักสิ่งนี้ในหลายแง่หลายมุม : ได้รู้จักศีลธรรมในแง่ของศาสนาก็มี, ในแง่ของปรัชญาก็มี ; ในแง่ของสังคมศาสตร์ก็มี ; แต่แล้วก็ยังไม่ช่วยให้มีศีลธรรมขึ้นมากได้ เพราะว่าไปรู้ในแง่ที่ไม่ควรจะรู้. เราจึงต้องเอามาพูดกันให้หมดจดทุกแง่ทุกมุม เพื่อจะให้รู้ว่า เราควรจะรู้จักศีลธรรมนั้นในแง่ไหน ; อย่างนี้เป็นต้น.

ศีลธรรมมีรูปแบบต่าง ๆ กัน มีที่ตั้งต่าง ๆ กัน อยู่ในสายเลือดก็มี, แสดงอยู่ทีเนื้อตัวของบุคคล ตามเหตุปัจจัยแวดล้อมก็มี, หรือแสดงอยู่ที่สิ่งต่าง ๆ ที่เราอาจจะมองดูได้ จากสิ่งที่มนุษย์ได้ทำขึ้น ; และให้เห็นความจำเป็นที่จะต้องมีศีลธรรมอยู่ทุกลมหายใจเข้าออก, และให้เห็นว่า ศีลธรรมนั้น เป็นทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ ไม่ว่าการศึกษา การอาชีพ การปกครอง หรือการเมืองวัฒนธรรมประเพณี ; แม้ที่สุดแต่การทำสงคราม ก็ขอให้กระทำไปอย่างมีศีลธรรม ; ถ้าไม่มีศีลธรรมแล้ว ทุกสิ่งจะเป็นเครื่องทำลายมนุษย์, ถ้ามีศีลธรรมแล้ว ทุกสิ่งจะกลายเป็นเครื่องส่งเสริมมนุษย์.

ในที่สุดสรุปว่า ความถูกต้อง ซึ่งเป็นตัวศีลธรรมนั้น เป็น**ใจความสำคัญ** ; ถ้ามีการกระทำถูกต้อง ปัญหาก็ไม่เกิด, และจะ*มีความถูกต้องในการศึกษาเป็นรากฐาน, มีการถูกต้องในการดำรงชีวิตอยู่ของเราเอง เป็นรากฐาน, แล้วก็มีความถูกต้องในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นรากฐาน ;* คือมีรากฐานเป็นความถูกต้องถึง ๓ ประการ ศีลธรรมก็จะตั้งอยู่อย่างมั่นคงจนเปรียบกันได้กับต้นไม้ต้นนั้น.

www.buddhadassa.in.th

ต้นไม้จะสมบูรณ์งอกงาม ก็ต้องมีความถูกต้องทั้งที่โคนต้น ทั้งที่กลางต้น ทั้งที่ปลายต้น ; สร้างต้นไม้ศีลธรรมขึ้นมา เป็นภาพอุปมา หรือเป็นภาพพจน์เพื่อให้จดจำง่าย ว่าศีลธรรมพฤกษานี่ มันมีอะไรเป็นรากเป็นโคน และเป็นต้น เป็นกิ่ง เป็นใบ เป็นดอก ก็ล้วนแต่เป็นความถูกต้องทั้งนั้น. ต้นไม้ต้นนี้ มี**อุดมคติที่ดีเป็นรากหรือเป็นโคน**. ต้นไม้ต้นนี้มีการประพฤติ**ปฏิบัติที่ดี เป็นลำต้น**, และ**มีผลอานิสงค์ที่ดี เป็นใบ เป็นดอก เป็นลูก** ในที่สุด. ขอให้พยายามหลับตาเห็นภาพนี้ว่า ต้นไม้ต้นนี้มันอยู่ในลักษณะอย่างนี้ เรียกว่า **พฤกษาแห่งศีลธรรม**.

เมื่อมองเห็นแล้ว ก็จะต้องพิจารณาดูต่อไปว่า มันมีอยู่ที่ไหน ? และมีอยู่ในโลกนี้หรือไม่ ? เราอาจจะมองเห็นว่า มันมิได้มีอยู่ มันเป็นแต่มโนภาพที่เรามองเห็นและหวังอยู่เท่านั้น จึงจำเป็นที่จะต้องช่วยทำให้มันมีขึ้นมา : ให้มีต้นพฤกษาแห่งศีลธรรมนี้จริง ๆ ขึ้นมา มีโคน มีต้น มีปลาย ที่ชุ่มชื้น มีชีวิตชีวา. ทั้งหมดนี้ก็พอจะเรียกได้ว่า เรารู้จักสิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรม อย่างถูกต้อง และครบถ้วนโดยใจความ.

[*จบคำปรารภทบทวน*]

เมื่อรู้จักว่า ศีลธรรมคืออะไร ดังนี้แล้ว ; เรื่องที่จะกล่าวกันต่อไปนั้น อาตมาคิดว่า เราจะกล่าวถึง **รากฐานแห่งศีลธรรม** ในการบรรยายครั้งที่ ๔ นี้.

รากฐานแห่งศีลธรรม มันมีรายละเอียดมาก, มากชนิดที่เรียกว่าจะต้องพิจารณากันหลายครั้งหลายหน. ที่จริงควรจะไปพูดคราวอื่น คือจะพูดถึง

www.buddhadassa.in.th

ความจำเป็นที่ต้องมีศีลธรรม และ **เราพยายามจะให้กลับมาอย่างไร** ; จึง **ต้องไปดูที่รากฐานของมัน** แล้วสร้างให้มันมีขึ้น, อย่างนั้นมากกว่า.

แต่เดี๋ยวนี้รวบรัดเอาเรื่องนี้มาพูดก่อน พอให้เป็นที่ตั้งแห่งการพิจารณาว่า เราก็ยังขาดรากฐานแห่งศีลธรรม พร้อมกันไปกับที่เรามองเห็นว่าเราขาดศีลธรรม ; หรือว่าเราขาดศีลธรรมเท่านั้น เพราะว่าเขาขาดรากฐานแห่งศีลธรรม, จึงชวนกันมาดูให้รู้ว่า **รากฐานของศีลธรรมนั้นคืออะไร ?** และเรากำลังขาดรากฐานของศีลธรรมอย่างไร ? เท่านั้นเอง.

ข้อนี้ต้องดูด้วยสติปัญญา ; ไม่ใช่ดูด้วยการคาดคะเน, การคิดคำนวณ ; ต้องดูด้วยสติปัญญาและเห็นเหมือนกับว่าดูด้วยตา ; เช่นว่า เราขาดต้นไม้ต้นหนึ่งก็หมายความว่า เราก็ขาดรากหรือโคนของต้นไม้นั้นด้วย. ฉะนั้น คำที่เราพูดว่าเราขาดอะไรไปนั้น มันย่อมจะหมายถึงความจริงที่ว่า เราได้ขาดรากฐาน หรือสมุฏฐานแห่งสิ่งนั้นด้วยเป็นธรรมดา.

ยกตัวอย่างง่าย ๆ เช่นว่า เราขาดเงิน เราไม่มีเงิน ; นี้เราก็ต้องขาดรากฐานของการมีเงิน, หรือรากฐานที่ทำให้เรามีเงินนั้นด้วยเป็นธรรมดา. เราจะขาดแต่การมีเงิน โดยไม่ขาดรากฐานของการมีเงินนั้น เป็นไปไม่ได้ ; แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังต้องดูกันให้ละเอียดว่า **รากฐานนั้นมันคืออะไร**.

เหตุปัจจัยนี้มันมีมาก ; อย่างเห็นต้นไม้ต้นหนึ่งว่า มันตั้งอยู่ได้เพราะเหตุปัจจัยอะไร ? มันคงไม่ใช่เหตุปัจจัยเพียงอย่างเดียว ใคร ๆ ก็พอจะมองเห็น ; เพราะฉะนั้นเราควรจะดูให้ทั่วถึง.

www.buddhadassa.in.th

ยกตัวอย่างเหมือนกับว่า ต้นไม้ที่มีอยู่หนาแน่นในที่นี้ มันมีอะไรเป็นเหตุปัจจัย, หรือจะเรียกว่ารากฐาน, หรือที่เรียกว่า สมุฏฐาน ; ขอให้ท่านทั้งหลายทุก ๆ ท่าน ลองนึกไปด้วย. อย่านึกกันอย่างง่าย ๆ เช่นพูดแต่เพียงว่าต้นไม้ต้องมีแผ่นดินเป็นรากฐาน เป็นที่ตั้งอาศัย ; อย่างนี้มันถูกน้อยเกินไป.

ถ้าเรามีสติปัญญา หรือ หู ตา ที่อบรมไว้ดี มองเห็นรากฐานของต้นไม้ได้อย่างครบถ้วนแล้วก็คงจะเป็นคนฉลาดเพียงพอที่จะมองเห็นรากฐานแห่งศีลธรรมได้อย่างครบถ้วนด้วยกันอีก ; เพราะฉะนั้นในชั้นนี้ ก็มาตั้งปัญหาง่าย ๆ ก่อน.

ถาม : ต้นไม้ต้นหนึ่ง ๆ มันมีเหตุปัจจัยที่เป็นรากฐาน หรือเป็นสมุฏฐานนั้นอะไรบ้าง ? กี่อย่างด้วยกัน ? ขอถามท่านสามคนนี้.

ตอบ : เหตุปัจจัยของต้นไม้ในแง่ชองชีววิทยาก็มี อาหาร ซึ่งแยกเป็น น้ำ อากาศ ดิน ที่จะทำให้ต้นไม้มีชีวิตได้ โดยเฉพาะก็คือแสงแดด มองให้ลึกไกลไปอีก อาหารนี้มาจากอะไรอีก ก็มาจากน้ำ พื้นดิน และแสดงแดดสำหรับการปรุงอาหาร. แสงแดดมาจากไหน ก็โยงไปถึงพระอาทิตย์ เป็นเรื่องสำคัญ ผมก็นึกได้เช่นนี้ครับ.

ถาม : เอ้า,คุณทอง เป็นครูนี่ไม่ตอบไม่ได้ มีอะไรเป็นรากฐานให้ดำรงอยู่ได้สำหรับต้นไม้.

ตอบ : ผมยังไม่มีคำตอบครับ.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ทำไม่ไม่มี ? คุณแกล้งไม่ตอบนี่.

ตอบ : คือตามแง่ชีวะ คุณหมอก็ได้ว่าไปหมดแล้วครับ.

ถาม : ก็ลองว่าเป็นลำดับให้เห็นง่ายสำหรับชาวบ้าน.

ตอบ : ดิน อาหาร อากาศ น้ำ.

ถาม : ๔ อย่างหมดแล้ว ? คุณล้ำ ว่าตามลำดับโดยสามัญสำนึก มีเหตุผลถูกต้องตามทางตรรกวิทยา ที่คนทั้งหลายพอจะมองเห็นได้ ว่าไป.

ตอบ : **ตามความจริงแล้ว ต้นไม้ก็ต้องอาศัยพื้นดิน อากาศ น้ำ ตามที่คุณหมอได้พูดมา ; แต่จะอาศัย โดยให้ยืดยาวหรือยืนนานอยู่ได้ จะยืนยงคงอยู่ได้ด้วยอาหารอย่างเดียวนี้เป็นไปไม่ได้. มันต้องอาศัยคุณธรรมที่ประกอบไปด้วยสัตว์โลกต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ ตัวอย่างมนุษย์เป็นต้น.เนื่องจากมนุษย์ขาดศีลธรรม หรือเห็นแก่ตัวเสียแล้ว ต้นไม้นี้จะอยู่ไม่ได้ จะอาศัยอยู่ไม่ได้ อย่างนี้ครับ.**

นี่ก็ยังดี ยังมองเห็นไกลออกไปกว่า ๒ คนแรก ที่มองเห็นแต่ในส่วนที่เป็นวัตถุเกี่ยวกับต้นไม้นั้น ; นี่มองเห็นไกลไปถึงสิ่งแวดล้อม.

ทีนี้ ขอโทษที่จะพูดว่า พวกเรานี้ทำอะไรหยาบ ๆ หวัด ๆ มองอะไรผิว ๆ ; หรือบางทีก็ไม่มองเอาเสียเลย นี้เป็นพื้นฐาน. หรือถ้าจะมอง ก็ไม่มองให้มันถูกต้องตามกฎเกณฑ์ คือมองตามลำดับ ของสิ่งที่มันมาถึงก่อน มีก่อน

www.buddhadassa.in.th

ก่อนสิ่งอื่น แล้วจึงมองถึงสิ่งที่ถัดไป ๆ. นี้เป็นสิ่งสำคัญมาก ที่พุทธบริษัทเราไม่ค่อยจะรู้จักธรรมมะ ทั้ง ๆ ที่พูดหรือเกี่ยวข้องกันอยู่กับธรรมะ ; เพราะมันมีการกระทำที่หวัด ที่หยาบ : ในการศึกษาก็ดี ในการปฏิบัติก็ดี, มันหวัด ๆ และหยาบ ๆ มันเลยจึงไม่รู้ และไม่ประสบความสำเร็จ.

จงคิดอย่างวิธีพุทธบริษัท

นี้จึงขอฝากไว้ในที่นี้ เป็นประเด็นพิเศษปลีกย่อยออกไปว่า **อย่าได้ทำอะไรอย่างหยาบ ๆ หวัด ๆ อย่างนี้เลย ทั้งพระทั้งเณร ทั้งอุบาสก ทั้งอุบาสิกา ที่เป็นพุทธบริษัททั้งหลาย ที่แล้วมาแต่หนหลังนั้น หยาบเกินไป**. มันไม่สมกับเป็นพุทธบริษัท คือพุทธบริษัทของพระพุทธเจ้า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน. เช่นบอกว่า ให้อธิบายออกมาว่า ต้นไม้มันอยู่ได้เพราะอะไรเป็นตามลำดับไปตามที่เห็น ; เราก็จะต้อง**คิดตามวิธีการของพุทธบริษัท** ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ว่ามันมีเรื่องทั้งรูปธรรม, ทั้งนามธรรม.

ฝ่ายรูปธรรม มีกี่อย่าง, ฝ่ายนามธรรมมีกี่อย่าง, หรือสิ่งแวดล้อมอย่างอื่น ๆ มากไปกว่านั้น. ฉะนั้น ถือเอาเรื่องนี้แหละ เป็นบทเรียนสำหรับฝึกฝนการคิดนึกพิจารณา สิ่งทั้งหลายทั้งปวงให้ครบถ้วน และถูกต้องตามที่เป็นจริง จนเรียกได้ว่า **เห็นด้วยปัญญาอันชอบตามเป็นจริง**.

คำนี้เป็นคำสำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนา หรือในพระไตรปิฎกทั้งหมด คือคำว่า ***ยถาภูตๆ สัมมัปปัญญา -ปัญญาที่เห็นชอบถูกต้องตามที่มันเป็นจริง*** ; นี้ไม่ใช่เรียนหนังสือ ไม่ใช่เรียนปริยัติ ไม่ใช่นักเรียนธรรม ไม่ใช่

www.buddhadassa.in.th

เรียนบาลี ; เรียนนักธรรม เรียนบาลี ไม่เกิด “ยถาภูตสัมมัปปัญญา” เลยก็ได้ ; ต่อเมื่อเรียนจากสิ่งนั้น ๆ โดยตรง จากธรรมชาติโดยตรง จึงจะมียถาภูตสัมมัปปัญญา.

ฉะนั้น เราเริ่มวิธีการที่จะศึกษามันตามแนวนี้ นับตั้งแต่สิ่งที่เป็นวัตถุง่าย ๆ หรือเบื้องต้นที่สุด อย่างต้นไม้ มีเหตุปัจจัย อะไรบ้าง.

ถาม : สิ่งแรกที่สุดที่จะหลุดออกมาเป็นคำพูดนั้น เราจะต้องตอบว่าอะไร ใครลองตอบซิว่าอะไร ต้นไม้มันจะต้องอาศัยอะไร คุณประยูรว่าอะไรก่อน ? ต้องนึกถึงอะไรก่อน ?

ตอบ : ต้องอาศัยกฎของธรรมชาติก่อน.

ถาม : นั่นก็ไปไกลลิบไปเลย เอาทางวัตถุก่อน, เหมือนกับที่ตอบทีแรกนี่น่ะ.

ตอบ : อาศัยพื้นดินครับ.

ถาม : ต้องอาศัยพื้นดินก่อน มานับเบอร์ ๑, เรียกว่าหมายเลขหนึ่งก็ว่ามันต้องอาศัยพื้นดินก่อน. ทีนี้มีดินแล้ว จะต้องมีอะไรต่อไป ?

ตอบ : มีน้ำ.

ถาม : ต้องมีน้ำ เพราะว่าน้ำเป็นที่ตั้งแห่งสิ่งที่เรียกว่าชีวิต หรือหล่อเลี้ยงชีวิต ; สิ่งที่ ๒ จึงได้แก่น้ำ แล้วที่ ๓ ควรจะได้แก่อะไร ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : อากาศ.

ถาม : อยากให้มีอะไรมาก่อนอากาศ ; อาฯเหมือนกัน? อาหารรึ?

เมื่อตะกี้คุณประยูรพูดไม่ค่อยตรงนัก ว่าน้ำเป็นอาหาร ; น้ำไม่ใช่อาหาร น้ำเป็นสื่อสำหรับชักจูงอาหาร. อาหารนั่นคือ สสาร อินทรีย์วัตถุอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นแร่ เป็นธาตุ เป็นเกลือ เป็นอะไรก็ตามนั้นเป็นอาหาร. น้ำนี้เป็นเครื่องช่วยละลายอาหาร เป็นเครื่องช่วยให้อาหารแล่นไปในลำต้นของต้นไม้ ; อาหารจึงไม่ใช่น้ำ. ฉะนั้นเราจึงว่าน้ำบริสุทธิ์ แล้วก็อาหารที่จะอยู่ในน้ำ และไปเลี้ยงต้นไม้ให้เจริญเติบโตได้. หลังจากอาหารแล้วจะเป็นอะไร ? อากาศหมายถึงอะไร ?

ตอบ : อากาศหมายถึงแสงแดด.

ถาม : หมายถึงแสงสว่าง เพราะว่าถ้าไม่มีแสงสว่าง ต้นไม้ไม่กินอาหารได้ ; ต้นไม้หุงข้าวกินได้แต่เฉพาะกลางวันเมื่อมีแสงแดด คือมันเอาอาหารที่ดูดไปจากใต้ดิน ไปที่ใบ ใบถูกแสงแดด ก็แปรสภาพธาตุต่าง ๆ เหล่านั้น ให้เป็นอาหาร กลับมาเลี้ยงลำต้น. ฉะนั้นจึงต้องมีแสงแดดสำหรับหุงอาหารเลี้ยงลำต้น. นี่ ๔ อย่างแล้ว. ทีนี้ อะไรเป็นที่ ๕ ที่จำเป็นก่อนเสมอไป ; จะนึกถึงอะไรเป็นสิ่งที่ ๕ ?

ตอบ : เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม.

ถาม : สิ่งแวดล้อม ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : เป็นต้นว่า มีพายุ หรือไม่มี.

ถาม : นั่นก็ได้ นั่นเป็นสิ่งแวดล้อมออกไป. สิ่งที่ไม่ใช่แวดล้อม แต่จำเป็นอยู่อย่างใกล้ชิด ยังมีอีกสักสิ่ง ซึ่งอยากจะระบุว่า อุณหภูมิ, อุณหภูมิตามที่มันต้องการ ; อุณหภูมิน้อยเกินไป คือ หนาวเกินไป มันก็อยู่ไม่ไหว ; ถ้ามันมากเกินไป คือ ร้อนเกินไปมันก็อยู่ไม่ไหว. นี่เอาแต่ที่ว่ามันจำ เป็น เห็นได้ง่าย ๆ ส่วนวัตถุที่มันเกี่ยวเนื่องกัน ก็ได้ ๕ อย่างแล้วคือ แผ่นดิน น้ำ อาหาร อากาศ คือแสงสว่าง แล้วก็ **อุณหภูมิ**. ขาดไปอย่างหนึ่งอย่างใด แล้วมันตาย, มันอยู่ไม่ได้ ผิดไปอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วมันตาย. ต้นไม้ที่เป็นวัตถุแท้ ๆ มันยังเป็นอย่างนี้ ที่โดยตรงเป็นอย่างนี้. ที่โดยอ้อมก็สิ่งแวดล้อม ประเภทสิ่งแวดล้อมก็มีสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้อง ; เช่นมนุษย์ไม่เบียดเบียน, แมลงที่เป็นโทษทั้งหลายไม่เบียดเบียน, ลมพายุไม่เบียดเบียน,อะไรซึ่งเป็นข้าศึกนั้น ไม่เบียดเบียน ไม่มีการเบียดเบียนจากสิ่งแวดล้อม.

นี้เรียกว่า มันเป็นฝ่ายรูปธรรม ; เหตุปัจจัยที่เป็นฝ่ายนามธรรม ยังมีกฎของธรรมชาติ ยังมีอะไรอื่น ๆ อีกมาก แม้ที่สุดมันจะต้องมีพืชพันธุ์ อย่างนี้เป็นต้น จัดไว้ในฝ่ายที่ละเอียดลึกลงไป.

ทีนี้ เราพอจะเห็นรูปโครงของเรื่องได้ว่า **ปัจจัยที่ทำให้ต้นไม้อยู่ได้นี้ แบ่งเป็นพวกรูปธรรมก็มี, นามธรรมก็มี** ; คือโดยตรงก็มี โดยอ้อมก็มี.

ทีนี้ เราจะพูดกันแต่โดยตรงดีกว่า เป็นปัจจัย ๕ อย่าง คือ ต้องมีแผ่นดิน ; ถ้าไม่มีแผ่นดิน มันก็อยู่ไม่ได้. ขอให้มองเห็นอย่างนี้ มันเป็น

www.buddhadassa.in.th

ฐานที่ตั้ง เป็นวัตถุที่ตั้ง คือแผ่นดิน ; จะมีน้ำ มีอะไรก็ตาม แต่ถ้าไม่มีแผ่นดิน ต้นไม้มันก็ไม่รู้จะตั้งอยู่ที่ไหน. เดี๋ยวก็จะไปค้านว่า ต้นไม้น้ำลอยในน้ำ ไม่ได้อาศัยแผ่นดิน ; อย่างนี้ก็เรียกว่า ยังไม่เข้าใจ. เพราะว่า แม้ว่า ไม้บางชนิดจะลอยอยู่ในน้ำ ; แต่น้ำมันยังตั้งอยู่บนดิน. ในน้ำนั้นมันก็มีธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ครบอยู่ในน้ำที่จะเลี้ยงต้นไม้ต้นนั้นได้.

เอาละ สรุปเสียทีว่า ต้นไม้ต้องอาศัย**แผ่นดิน** เป็นหมายเลข ๑, อาศัย **น้ำ** คือความสดชื่นของชีวิต, และเป็นสื่อสำหรับนำอาหาร ; แล้วก็อาศัย**อาหาร**, ปัจจัยโดยตรงที่จะทำให้เป็นใบ เป็นเนื้อไม้ หรืออะไรก็ตาม ; แล้วก็อาศัย**แสงสว่าง** ซึ่งทำให้เกิดความเจริญ ขยายตัว และปรุงอาหารกินได้ ; และต้อง**มีอุณหภูมิ**ที่ถูกต้องด้วย. อย่างต้นไม้เมืองร้อน ถ้าเอาไปปลูกเมืองหนาวเขาก็ต้องทำตู้กระจกให้ในนั้นมีความร้อน เหมือนกะที่เมืองร้อน ; เขาก็ปลูกมันได้. ต้นไม้เมืองหนาว มาปลูกเมืองร้อนก็ลำบากอย่างเดียวกัน ต้องทำอุณหภูมิให้มันถูกต้อง.

ปัจจัยสำคัญอย่างน้อย ๕ ประการ

ทีนี้ มาดูพฤกษาแห่งศีลธรรมกันดีกว่า ต้นไม้แห่งศีลธรรมมันจะต้องอาศัยเหตุปัจจัยอะไรบ้างในลักษณะ ๕ อย่าง ๕ ประการ ในอันดับแรก. ข้อนี้จะแก้ตัวว่าไม่ตอบไม่ได้นะ ; เพราะว่าได้พูดมา ๓ ครั้งแล้ว ว่าต้นไม้แห่งศีลธรรมนี้มันคืออะไร. นี่ก็จะต้องหลับตาดูให้ลึกลงไปว่า ต้นไม้ต้นนี้ มัน อาศัย**อะไรเป็นแผ่นดิน**, ต้นไม้นี้มัน**อาศัยอะไรเหมือนกับน้ำ**, ต้นไม้ต้นนี้อาศัย**อะไรที่เหมือนกับอาหาร**, อะไรที่เหมือนกับ**อากาศ**, อะไรที่เหมือนกับ

www.buddhadassa.in.th

อุณหภูมิ. แม้จะไม่ละเอียดโดยตรงถูกต้องนักก็ได้ ; แต่ขอให้มันพอเป็นค่าเงื่อนที่มองเห็นและลืมยากก็แล้วกัน.

ถาม : ฉะนั้น จึงตั้งคำถามข้อแรกที่สุดว่า พฤกษาแห่งศีลธรรมนี้มีอะไรเป็นแผ่นดิน เป็นปัจจัยทีแรก คือแผ่นดิน ? คุณประยูรตอบ.

ตอบ : ต้นไม้ศีลธรรมมีพื้นดินสำหรับรองรับ ก็คือ บรมสัจจะ หรือธรรม-สัจจะ ที่มีความหมายว่า “สิ่งทั้งหลายทั้งปวง เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น” จงมีความเมตตา.

ถาม : เอ้า, ครูทอง ?

ตอบ : มีความถูกต้องเป็นพื้นดิน.

ถาม : มีความถูกต้องเป็นพื้นดิน. คุณล้ำล่ะ อันแรกคืออะไร ?

ตอบ : พื้นฐานอันแรกก็คือสิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่นเป็นพื้นฐาน.

ก็ได้, ก็ไม่มีทางจะผิด ถูกทั้งนั้น, แต่มันถูกตรง ๆ หรือถูกอ้อม ๆ หรือมันถูกทีหลัง. คนหนึ่งตอบว่า มีธรรมสัจจะ ในข้อที่ว่า สิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายทั้งปวง เป็นสิ่งเดียวกัน เป็นเพื่อนเกิด แก่เจ็บ ตาย ด้วยกัน อีกคนหนึ่งว่ามีความถูกต้องต่าง ๆ ที่เป็นเครื่องแวดล้อม, และคนหนึ่งว่า มีกฎเกณฑ์ที่ว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น เป็นหลักและรากฐานสำคัญ ; นี้มันถูกต้อง

www.buddhadassa.in.th

ทั้งนั้นแหละ ไม่มีผิด ; แต่ว่าถ้าเราจะพูดให้ง่ายๆ ชัดๆ เหมือนกับวัตถุที่ว่า ต้นไม้มีแผ่นดินเป็นปัจจัยทีแรก มันก็ต้องไปพูดอีกอย่างหนึ่ง.

เอาละ, ขออนุโมทนาเสียก่อน ในข้อที่ว่า ต้นไม้ศีลธรรมนี้ มีการถือว่า ชีวิตทุกชีวิตเป็นคน ๆ เดียวกัน นี้เป็นรากฐาน นี่ถูก ; เดี๋ยวจะอภิปรายกันให้ชัดเจนในข้อนี้.

ส่วนที่ว่า มีความถูกต้องในทุก ๆ แง่ ทุก ๆ มุม เป็นเครื่องแวดล้อมนี้ก็ยิ่งถูก, เพราะศีลธรรมมันคือความถูกต้อง ; แล้วมันต้องมีความถูกต้องเป็นเนื้อเป็นตัว เป็นราก เป็นฐาน ; เพราะว่าศีลธรรม มันผิดไม่ได้. ส่วนที่พูดว่าศีลธรรมนี้ต้องมีหลักว่า ***สิ่งทั้งหลายทั้งปวงยึดมั่นถือมั่น เป็นตัวเราของเราไม่ได้*** นี้มันก็ถูกต้อง ; แต่มันลึก มันลึกไกล ลึกไปชั้นปรมัตถ์เลย มันจะไปในทางที่คล้าย ๆ ว่าใต้ดินลงไปอีก. เหมือนต้นไม้ต้นนี้วางอยู่บนดิน แล้วใต้ดินลงไปอีกก็ต้องถือว่าเป็นรากฐานของต้นไม้นี้ด้วย มันจะถูกชนิดลึกอย่างนี้ ซึ่งมันก็ถูก ; ใต้ดินลงไปมีอะไร มีไฟลุกอยู่ที่ใต้โลก มันก็ถือเป็นรากฐานที่พยุงต้นไม้นี้ไว้ได้เหมือนกัน และก็ถูกเหมือนกัน ถูกอย่างยิ่ง. แต่ถ้าจะเอามาใช้เป็นประโยชน์ทำความเข้าใจแก่คนทั่วไป โดยเฉพาะแก่ลูกเด็ก ๆ แล้ว มันก็ยังไม่ได้.

ที่ว่า ***ความไม่ยึดมั่นถือมั่น*** เป็นรากฐานนั้นก็ถูก เพราะว่าพอยึดมั่นถือมั่นเป็นตัวตนของตนอะไรขึ้นมา ก็เห็นแก่ตัว ; เห็นแก่ตัวก็เกิดโลภะ โทสะ โมหะ แล้วศีลธรรมก็ไม่มี นี้ก็ถูกอย่างยิ่งไม่ใช่ผิดเลย ถูกอย่างยิ่ง หรือถูกเกินธรรมดา ถูกในชั้นปรมัตถ์ทีเดียว. แต่ใน**ชั้นศีลธรรม** นี่เอาแค่แผ่นดิน **เอาแค่เห็นว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมด**

www.buddhadassa.in.th

ทั้งสิ้น หรือชีวิตทุกชีวิตเป็นคนเดียวกัน ; **นี้ก็มาจากความไม่เห็นแก่ตัว** ซึ่งมาจากความไม่ยึดมั่นถือมั่นนั้นอีกทีหนึ่ง.

ถ้าจะเอาในระดับที่พอดีในระดับศีลธรรมในโลกนี้ก็ตอบว่าเอาหลักที่ว่า ***ชีวิตทั้งหลายเป็นชีวิตเดียวกัน คือ เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกัน*** นี่แหละเหมือนกับแผ่นดิน ; แม้คำตอบทั้ง ๓ อย่างนี้ มันจะถูกต้อง เราก็เลือกเอามาอย่างหนึ่ง สำหรับเป็นกฎเกณฑ์ สำหรับศึกษากันอย่างง่าย ๆ ต่อไปในสังคมมนุษย์ ที่กำลังมีปัญหาเรื่องศีลธรรม.

ถาม : ทีนี้ ลองว่ากันเสียให้หมดสักทีเป็นไร ว่ามีอะไรเป็นน้ำ ? มีอะไรเป็นอาหาร ? มีอะไรเป็นอากาศ ? มีอะไรเป็นอุณหภูมิ ? ตอบตามความพอใจเลย ต้นไม้ศีลธรรม มีอะไรเป็นแผ่นดิน, มีอะไรเป็นน้ำ, มีอะไรเป็นอาหาร, มีอะไรเป็นอากาศ, มีอะไรเป็นอุณหภูมิ ? ตอบเถอะ อย่ากลัว ไม่ผิดหรอก ไม่มีผิดแน่ ๆ.

ตอบ : น้ำมาจากพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา.

ถาม : นี้ก็ถูก, มีอะไรเป็นอาหาร ?

ตอบ : อาหารก็คงจะใช้ธรรมะหมวดอื่น ๆ ต่อมาอีก เป็นต้นว่า หิริโอตตัปปะ เป็นต้น

ถาม : คนเดียวตอบให้หมดเสียทั้ง ๕ ไม่ดีกว่ารึ ; คนเดียวตอบหมดทั้ง ๕ อย่าง มีอะไรเป็นแผ่นดิน ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ตกลงใช้บรมสัจจะ ที่ว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นแผ่นดินนะครับ.

ถาม : มีอะไรเป็นน้ำ ?

ตอบ : ทีนี้ น้ำก็ควรจะใช้ พรหมวิหาร ๔ ที่กำนันว่า ผมสนับสนุนด้วยเต็มที่.

ถาม : มีอะไรเป็นอาหาร ?

ตอบ : ทีนี้อาหารที่จะหล่อเลี้ยงต่อไป สำหรับทำให้ศีลธรรมเจริญงอกงามขึ้นเรื่อย ๆ ก็ได้แก่พวก ขันติ ดีกว่า คือ ความอดกลั้น อดทน.

ถาม : อะไรเป็นอากาศ ?

ตอบ : อากาศ ก็ขอให้เป็น หิริโอตตัปปะ. ทีนี้อุณหภูมิ คือ ความร้อนที่ให้ความอบอุ่นแก่ต้นไม้ระยะหนึ่ง ทำให้มันมีความยั่งยืนอยู่ได้ก็ขอให้เป็น... อะไรตอนนี้นึกไม่ออก.

ถาม : นี่ ขอให้ดูเถอะ มันเหมือนกับสอบสัมภาษณ์ เราเรียนพุทธศาสนามาตั้งมากมายหลายสิบปีแล้ว วันนี้ก็เหมือนกับสอบสัมภาษณ์ คือ สอบตามปฏิภาณ ไม่ใช่ด้วยตำรา. เอ้า คุณทอง ธรรมพฤกษามีอะไรเป็นแผ่นดิน ? ตะกี้ คุณว่ามีความถูกต้องเป็นแผ่นดิน, แล้วมีอะไรเป็นน้ำ ?

ตอบ : มีความถูกต้องเป็นพื้นดิน ควรจะมีคุณธรรมเป็นน้ำ.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : คุณธรรม มันกว้างนักกระมัง.

ตอบ : คือว่า โลกนี้หากขาดคุณธรรมเสียแล้ว ก็เหมือนกับขาดน้ำ, หาความชุ่มชื้นในชีวิตไม่ได้.

ถาม : แล้วมีอะไรเป็นอาหาร ? อย่างนี้ ก็สอบสัมภาษณ์ตกหมด ไม่มีความรู้ทางพุทธศาสนา. เอ้า, ให้คุณทองคิดไปพลาง, คุณล้ำก็ว่ามา มีอะไรเป็นน้ำ ? คุณว่า สพฺเพ ธมฺมา นาลํ อภินิเวสาย เป็นแผ่นดิน แล้วมีอะไรเป็นน้ำ ?

ตอบ : น้ำผมก็ตอบไปแล้ว พรหมวิหาร.

ถาม : มีอะไรเป็นอาหาร?

ตอบ : อาหารผมว่า ควรจะเป็นศีล สมาธิ ปัญญา ครับ.

ถาม : อะไรเป็นอากาศ เป็นแสงสว่าง ?

ตอบ : แสงสว่าง ผมว่า ก็อยู่ในปัญญาอยู่แล้ว.

ถาม : มีอะไรเป็นอุณหภูมิ ?

ตอบ : อุณหภูมิคือ ธรรม ๒ อย่าง ธรรมคุ้มครองโลก มีหิริโอตตัปปะครับ.

ถาม : เอ้า, คุณทอง คุณยังไม่ได้ตอบอยู่ ๒ อย่าง หรือว่ายอมสอบตก

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ผมขอผ่านครับ.

เป็นอันว่าที่เรากำลังพูดจากันอยู่นี้ ทำให้ได้รู้ความจริงเพิ่มขึ้นมาอีกอย่างหนึ่งว่า เราไม่ค่อยเคยคิด เคยนึก ไม่เคยพิจารณาธรรมะเหล่านี้อยู่เป็นประจำ ; ถ้าเราเคยพูด เคยสนทนา เคยคิด เคยอะไรอยู่เป็นประจำแล้ว เราจะตอบได้เร็วกว่านี้ แล้วก็ถูกต้องกว่านี้. ที่ตอบอย่างนี้ ไม่ใช่ผิด แต่มันถูกต้องน้อย หรือถูกต้องชนิดที่ไม่เหมาะสมก็ได้ ; ถึงอย่างนั้น มันก็ยังไม่เสียหลาย เพราะว่ายังเป็นประโยชน์แก่ท่านทั้งหลาย หลายคนที่นั่งฟัง ซึ่งคนเหล่านั้นบางคนอาจจะตอบไม่ได้เลยก็ได้ นี่ยังเก่งกว่ายังตอบได้.

ทีนี้ อีกทางหนึ่งนั้น เราอย่าละอายเลย เรายืนยันไปเถอะว่า เราตอบว่าอย่างไร มันก็แสดงภูมิแห่งสติปัญญาของเรา. ถ้าสมมติว่า สิ่งเหล่านี้ถูกบันทึกปรากฏอยู่เป็นตัวอักษร พิมพ์แพร่หลายไปในที่ต่าง ๆ มีใครได้อ่าน ได้พบเข้า ; เขาก็อาจจะรู้ได้ทันทีว่า เรานี้มีความรู้เท่าไร, มีความรู้อย่างไร. ที่บ้านนอกคอกนา เขาคิดกันอย่างไร, เขารู้กันอย่างไร, ที่เมืองหลวงเขารู้กันอย่างไร, เขาคิดกันอย่างไร.

แต่ที่จริงกว่านั้นก็คือว่า ความรู้ของคนที่คิดอยู่เสมอ นั่นมันเป็นอย่างไร ; ความรู้ของคนที่ไม่ค่อยจะคิดมันเป็นอย่างไร. นี่ก็เลยมีประโยชน์แก่กันและกัน ทำให้คนเรารู้จักซึ่งกันและกันดีขึ้น ว่ามีสติปัญญากันไปในแนวไหน, อย่างไร. เอาละ, เป็นอันว่า ไม่เสียหาย, ที่พูดนี้ไม่เสียหลาย และไม่ผิดด้วย มีแต่ถูกน้อย ถูกมาก ถูกตรงเป้าหมาย ถูกข้าง ๆ คู ๆ ไป ; มันเป็นอย่างนี้เอง. ขอร้องเป็นข้อสุดท้ายว่า ต่อไปนี้อย่าขี้เกียจคิด อุตส่าห์ไปคิด ไปนึก ไปทบทวนอะไรเล่น ๆ กันอยู่เสมอ, เป็นของเล่น เป็นงานอดิเรกก็ได้.

www.buddhadassa.in.th

เอาละ, อาตมาก็จะขอแสดงความคิดเห็น มติส่วนตัวบ้าง ; เมื่อคนอื่นแสดงมติส่วนตัวโดยมีอิสระอย่างไร ; อาตมาก็ควรแสดงมติของตัวโดยอิสระอย่างนั้นบ้าง. เมื่อพูดถึงปัจจัยของต้นไม้แห่งศีลธรรม มันก็มีอยู่หลาย ๆ อย่าง เราก็จะเอากันแต่อย่างที่มันเป็นชั้นต้น ๆ ตรง ๆ, หรือในแง่ของวัตถุที่มองเห็นได้ทันที. อย่าให้เป็นชั้นปรมัตถ์เลย เป็นชั้นศีลธรรมง่าย ๆ มองเห็นได้ทันที และเอียงมาในทางฝ่ายรูปธรรมมากกว่าที่จะเป็นนามธรรม เหมือนอย่างที่เราพูดกับต้นไม้ แต่ถ้าเราเอาไปพูดกับศีลธรรม ต้นไม้แห่งศีลธรรม แล้วมันเป็นนามธรรมไปหมด เพราะสิ่งที่เราเรียกว่าศีลธรรมนั้น มันไม่ใช่วัตถุ สิ่งนั้นมันเป็น **นามธรรม**. ฉะนั้น เป็นเหตุปัจจัยทั้งหลายของมันก็เป็นนามธรรมไปหมด ; เพราะฉะนั้น เหตุปัจจัย ของต้นไม้พฤกษาแห่งศีลธรรม ก็คือ ธรรมะข้อใดข้อหนึ่งนั่นเอง แง่ใดแง่หนึ่ง ปริยายใดปริยายหนึ่งนั่นเอง.

ความสำคัญของรากฐาน อันดับหนึ่ง (แผ่นดิน)

สำหรับ **ข้อแรก** ความรู้สึกเกิดขึ้นมาจากการที่ได้ทบทวนอยู่แล้วอยู่เล่า เป็นเวลาหลายปี หลายสิบปี รู้สึกว่ารากฐานของศีลธรรมอันแรกที่สุดที่พอจะเปรียบได้กับแผ่นดิน เป็นรากฐานแก่ต้นไม้นั้น ก็ได้แก่ความรู้สึกที่ว่า ชีวิตทั้งหลายเป็นชีวิตเดียวกัน, หรือว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นชีวิตเดียวกัน, สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น. นี่ขอให้เอาไปคิดดู อาตมามองเห็นอย่างนี้ ว่าไม่มีอันไหนจะเป็นรากฐานอันแรกยิ่งไปกว่านี้.

นี้ก็ควรจะพิจารณาดูกันสักหน่อย ว่าความรู้สึกที่จะเกิดขึ้นมา ว่า ***"สัตว์ทั้งหลายเป็นชีวิตเดียวกัน"*** นี่มันค่อนข้างจะยาก. ถ้าเราดูสัตว์เดรัจฉาน

www.buddhadassa.in.th

ดูจะมีไม่ได้ ที่จะเกณฑ์ให้สัตว์เดรัจฉานมีความรู้สึกว่าสัตว์ทั้งหลายคือชีวิตทั้งหลายทุกตัวนี้ เป็นชีวิตเดียวกันกับเรา ; นี้คงเป็นไปไม่ได้ เพราะมันคิดไม่เป็น มันไม่ใช่มนุษย์. ฉะนั้น อันนี้เป็น**จุดแบ่งแยกระหว่างมนุษย์กับสัตว์เดรัจฉาน เพราะมนุษย์คิดได้** มันอาจจะคิดได้, มันอาจจะมองเห็นด้วยว่า ในแง่หนึ่ง*เราเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันจริง ๆ* เพราะมนุษย์มันมีปัญญา.

เพราะฉะนั้น ถือว่า ธรรมะข้อนี้เป็นเครื่องแบ่งแยกมนุษย์ให้แตกต่างจากสัตว์เดรัจฉาน ควรจะถือเอาเป็นรากฐานอันแรกที่สุด ; เหมือนกับว่าแผ่นดินอันหนาแน่นมันคง เป็นที่ตั้งอาศัยแห่งสิ่งทั้งหลายทั้งปวง. *ถ้าใครไม่มีความรู้สึกอย่างนี้ คือไม่มีความรู้สึกว่า "สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย" แล้ว คนนั้นเรียกว่ายังไม่เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดีกว่า* ควรจะถือว่าเขายังไม่เป็นมนุษย์ก็ได้ ยังเหมือนกับสัตว์เดรัจฉานทั่ว ๆ ไป ที่มันไม่มีความคิดว่า "สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น".

นี้เป็นการประเสริฐที่สุด ที่คนแต่ก่อนเขาสอนกันอย่างนี้ เขาท่องกันอยู่อย่างนี้, บิดามารดา สอนลูกสอนหลานให้ท่องบทนี้. นี้เป็นวัฒนธรรม เป็นธรรมเนียมในสมัยโบราณ. เดี๋ยวนี้มันหายไป มันน่าเสียดาย. ฉะนั้น ขอให้บิดามารดาทั้งหลาย ช่วยสอนมนต์บทนี้ให้ลูกหลานที่เพิ่งคลอดออกมาตาดำ ๆ รู้จักท่องมนต์บทนี้กันเสียบ้างว่า "**สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น**.

มันจะเข้าใจหรือไม่เข้าใจ ไม่สำคัญ ไม่เป็นประมาณหรอก เราให้รากฐานอันสำคัญไว้ก็แล้วกัน มันค่อย ๆ รู้เองทีหลังได้ ; สอนนกแก้ว นก

www.buddhadassa.in.th

ขุนทอง ให้ร้องอย่างนี้กันบ้างก็ยังดี. ถ้านกแก้วนกขุนทองมันร้องอย่างนี้ได้ มันก็เข้าหูคน คนก็จะเกิดความคิดความนึกขึ้นได้. ให้ถือว่านี้เป็นเส้นเขต, เป็นเขตแดน และเป็นเครื่องแบ่งแยกให้คนต่างจากสัตว์ เพราะว่าสัตว์คิดอย่างนี้ไม่เป็น คนคิดเป็น.

....

ถาม : ทีนี้ จะถามปัญหาที่ตอบง่ายที่สุด ว่าถ้าเรามีความรู้สึกอยู่ว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย หัวอกเดียวกันทั้งหมดทั้งสิ้นแล้ว จะเกิดโลภะ โทสะ โมหะ ได้หรือไม่ ? ใครตอบก่อนก็ได้.

ตอบ : ถ้าเรามีความรู้สึกอย่างนี้ ก็เกิดไม่ได้ครับ.

ถาม : ว่าเป็นข้อ ๆ ไปเลย ว่าถ้าเรามีความรู้สึกอย่างนี้ เราเกิดโลภะไม่ได้ เช่นว่าอะไรก็ว่าไปเลย.

ตอบ : เกิดโลภะไม่ได้ เพราะว่า เพราะถ้าเราไปโลภแล้ว ก็ทำให้เพื่อนคนอื่นมันเดือดร้อน นี่ข้อหนึ่ง.

ถาม : แล้วไม่เกิดโทสะได้ เป็นอย่างไร ?

ตอบ : ไม่เกิดโทสะได้ ก็หมายความว่าเราเกิดความเห็นใจซึ่งกันและกัน มันก็ไม่โกรธ.

ถาม : ไม่ลืมบ้างหรือ ไม่เผลอบ้างหรือ ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : นอกจากว่า มันจะเผลอสติ.

ถาม : ถ้าเรามีความรู้สึกอย่างนี้อยู่ จะไม่เกิดโมหะได้อย่างไร ?

ตอบ : ถ้ามีความรู้สึกอย่างนี้อยู่เรื่อย จะต้องมีความรู้สึกอยู่ตลอดเวลา ก็จะไม่ทำอะไรที่มันผิด ๆ โง่ ๆ ไปก็ไม่เกิดโมหะ.

ถาม : โอ๋! มันอาจจะทำโดยไม่รู้ก็ได้กระมัง ? ไม่รู้ในสิ่งที่มันยังไม่รู้ แม้จะรู้สึกเมตตา กรุณา เห็นเพื่อนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น แต่ทำอะไรผิด ๆ ไปก็ได้กระมัง อธิบายเสียใหม่ซิ.

ตอบ : เมื่อคนเราไม่เกิดโลภะ โทสะ ก็จะไม่ทำในสิ่งที่เป็นส่วนเกิน ; เมื่อไม่ทำไปในสิ่งที่เป็นส่วนเกิน คือจะไม่เอามาเกินโดยการเห็นใจเพื่อนแล้วไม่โกรธคนอื่น ฉะนั้น ความเห็นแก่ตัวมันก็จะไม่มี ; เมื่อความเห็นแก่ตัวมันไม่มี ก็จะไม่ทำในสิ่งที่โง่ ๆ ที่ตัวเองไม่รู้.

ถาม : นั่นแหละถูกแล้ว แต่ใช้คำให้มันรวบรัดสักหน่อย.

ตอบ : หมายความว่า จะไม่เห็นแก่ตัวครับ.

เมื่อ **ไม่เห็นแก่ตัวแล้ว จะเป็นการถูกต้องโดยอัตโนมัติ** ; เพราะว่าปัญญาทั้งหลายซึ่งเป็นคู่มือของผู้ดับโมหะนั้น มันอยู่ที่ความไม่เห็นแก่ตัว. ถ้าเราไม่มีความเห็นแก่ตัวอย่างเดียวแล้ว ก็เรียกว่า มีปัญญา.

ปัญญาในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ มุ่งจะให้มองเห็นความ**ที่ไม่มีตัวเพื่อจะเห็นแก่ตัว**, ทีนี้เรามาในทางกลับตรงกันข้าม คือรักสัตว์

www.buddhadassa.in.th

ทั้งหลายทั้งปวงไม่มีที่สุด ไม่มีประมาณ ว่าเป็นคนเดียวกัน เป็นเพื่อนคนเดียวกัน มันก็เกิดความเห็นแก่ตัวไม่ได้. ต้องให้ไปในรูปนั้น มันจึงจะได้ ; เพราะว่ามันอาจจะไปในทางที่เห็นแก่ตัว แล้วก็ไปรักเข้ารัก เพื่อนของตัวนั้น. ถ้าอย่างนี้มันก็เฉออกไปนอกทาง ฉะนั้น ความหมายที่รัดกุมมันมีอยู่เป็นส่วน ๆ ส่วน ๆ ต้องแสดงออกมาให้มันชัด.

ถาม : คุณทองเป็นผู้อธิบายอีกครั้งหนึ่งว่า เมื่อเรามีความรู้สึกว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นตัวเดียวกันกับเราอย่างนี้แล้ว เราจะไม่เกิดโลภะ ไม่เกิดโทสะ ไม่เกิดโมหะ ได้อย่างไร ?

ตอบ : เมื่อมีความรู้สึกว่า สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงเป็นเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้นแล้ว ความโลภจะไม่เกิดขึ้น ; เพราะหากว่า ถ้าเราโลภแล้ว จะทำให้เพื่อนร่วมโลกนี้จะต้องขาดแคลน ความโลภจะเกิดขึ้นมาไม่ได้. โทสะจะไม่เกิดขึ้นมา ; เพราะการที่จะบันดาลโทสะขึ้นมา หรือเกิดโทสะขึ้นมานั้น เราก็ระลึกว่าเพื่อนจะต้องเดือดร้อน ; เมื่อมี ๒ อย่าง คือไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ แล้วการที่จะมีโมหะขึ้นมาได้นั้น ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้อยู่เอง.

ถาม : เอ้า, ทีนี้คุณล้ำ อีกที เห็นชัดทั้ง ๓ ข้อ.

ตอบ : มนุษย์เมื่อมองเห็นถึงการเกิดมา โดยการที่เห็นว่า สัตว์โลกที่เกิดมามีความทุกข์ร่วมกัน เกิดมาร่วมความทุกข์ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ด้วยกันแล้ว จิตของคนที่มองได้อย่างนี้เป็นคนที่เห็นถึงความทุกข์ทั่วไปแล้ว ความเมตตากรุณาต่อสัตว์ทั้งหลายก็เกิดขึ้น,

www.buddhadassa.in.th

และความไม่เห็นแก่ตัวก็เกิดขึ้น ความโลภก็ไม่เกิดความโกรธก็ไม่เกิด, และความหลงนี่ ถ้ามองเห็นด้วยปัญญาที่ว่า เป็นเพื่อนร่วม เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้นแล้ว ก็จะไม่มีความหลง ด้วยปัญญาอันนี้.

เอาละ, ที่ว่ากันมานี้ หรือที่อธิบายกันมานี้ ก็เรียกว่าถูกต้อง มันเหลืออยู่แต่ว่ามันไม่ชัด หรือว่าถ้ามันชัด ก็เป็นคำพูดยืดยาด. อยากจะได้คำพูดที่สั้นที่สุด ที่สะดวกที่จะนำไปอบรมสั่งสอน.

คุณประยูรก็เป็นหมอ ก็มีทางที่จะพูดจากับคนเจ็บคนป่วย คนไข้ได้มาก ; คุณทองก็เป็นครู ก็มีลูกศิษย์ มีนักเรียนมาก ก็ควรจะไปพูดกับคนเหล่านี้ให้มาก ; คุณล้ำก็เป็นกำนัน ก็มีลูกบ้าน มียุวชน อยู่ในความปกครองมาก ; ก็ลองคิดดูซิว่า เราจะไปบอกคนเหล่านั้น รวมทั้งเด็ก ๆ วัยรุ่นเหล่านั้น ให้เขามองเห็นข้อเท็จจริงอันนี้ได้อย่างไร เพื่อว่าศีลธรรมจะกลับมา.

ถาม : เราจะไปบอกคนวัยรุ่นว่าอย่างไร ในประโยคสั้น ๆ ว่า “สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น”. เขาจะคิดอย่างไรความโลภจึงจะไม่เกิดขึ้น ? หรือว่าเขาจะคิดอย่างไรความโกรธจึงจะไม่เกิดขึ้น ? และเขาจะคิดอย่างไรความหลงจึงจะไม่เกิดขึ้น ? เรียงความกันใหม่ให้สั้นที่สุด.

ตอบ : เราต้องบอกว่า ทุกคนนี้จะต้องรักชีวิตซึ่งกันและกัน ทุกคนต้องรักชีวิตของตนเอง แล้วเมื่อเราเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกันก็ไม่ควรจะ, ...เดี๋ยวครับ อย่างนี้ยิ่งยาวไปใหญ่.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : รวบรัดให้ได้ ให้ประโยคสั้น ๆ ๓ ประโยค หรือ ๔ ประโยค.

ตอบ : ขอให้ทุกคนจงรักชีวิตซึ่งกันและกัน และผู้ที่รักชีวิตเท่านั้น จึงจะเป็นผู้ที่เป็นเจ้าของชีวิต ถ้าเราได้นึกกันอย่างนี้ ก็จะทำอะไรกันไม่ได้.

ถาม : ดูจะเฝือใหญ่แล้ว ตัดมาเหลือสักประโยคแรกว่า ทำอย่างไรจึงจะให้เด็กวัยรุ่นทั้งหลายเกิดความรู้สึกขึ้นมาได้ ว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ข้อนี้ก่อน ?

ตอบ : ชีวิตทุกชีวิตต้องการความสุข ผมว่า น่าจะให้คิดอย่างนี้.

ถาม : ว่าทุกคนต้องการความสุข มันก็อยู่ในส่วนของความสุข ; ความทุกข์ก็ไม่ได้พูด. ทำไมจะสมบูรณ์ว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุก เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น? ขอให้ถือว่าอันนี้เป็นแผ่นดินเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่จะมีศีลธรรม ; ฉะนั้น เรายอมเสียเวลาคิดข้อนี้ว่า “สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น”. ถ้ามีความรู้สึกอันนี้แล้วก็ เขาจะทำให้ผู้อื่นเสียหายไม่ได้ เลยเอาข้อสำคัญนี้มาพิจารณากันก่อน : ทำอย่างไรจึงจะให้คนทั้งหลาย โดยเฉพาะพวกวัยรุ่นคะนอง เกิดความคิดขึ้นมาว่าอย่างนี้.

ตอบ : คือชี้ให้เขาเห็นว่า เมื่อเรารักชีวิต คนอื่นก็ต้องรักชีวิตด้วย. เพราะเรายึดหลักพูดกันอยู่แล้วว่า เราอยู่เป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตาย ด้วยกัน ; เราก็ต้องชี้ให้เขาเห็นว่า ทุกคนรักชีวิต เมื่อเราไปทำลายชีวิตกัน เมื่อเราเดือดร้อนคนอื่นก็เดือดร้อน ผมมีวิธีเดียวเท่านี้.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : คุณทองล่ะว่าอย่างไร, ทำอย่างไรจะให้เด็ก ๆ ของคุณเกิดความคิดอย่างนี้ได้ สอนนักเรียนเป็นจำนวนมากอยู่.

ตอบ : ชีวิตนี้ทุกชีวิตต้องการความสุข ความสบาย แก่กันและกัน เพราะฉะนั้น การไม่เบียดเบียนกันทั้งในด้านทรัพย์สินและชีวิต ก็จะนำให้ทุกชีวิตอยู่กันอย่างเป็นสุขได้.

ถาม : นั่นแหละดูประโยค ดูตัวบทที่มันเป็นหลักว่า "สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น" ไม่ได้พูดถึงความสุขเลย ; คุณล้ำล่ะ ว่าอย่างไร พูดกับวัยรุ่นลูกบ้าง ?

ตอบ : เราจะชี้แนวถึงตอนที่เราเกิดมา : สัตว์ทั้งหลายที่เกิดมาต้องอาศัยกฎนี้เป็นธรรมดา คือความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย นี้เป็นธรรมดา เราเกิดขั้นต้น, เราก็เน้นหนักไปที่ว่า เราเกิดมาเป็นมนุษย์ยังดีกว่าสัตว์เดรัจฉาน. เราให้แนวที่ว่า เราเกิดมาเป็นสัตว์ที่มีใจสูง ไม่ควรปล่อยให้ใจเป็นสัตว์เดรัจฉาน ; ถ้าเราทำความชั่ว อย่างมีความโลภ ความโกรธ ความหลงขึ้นมา มันก็จิตต่ำกว่าสัตว์เดรัจฉานไปอีก นี้ตอนหนึ่งการเกิด.

นั่นมันไปถึงประเด็นหลัง ประเด็นทีหลังที่ว่า ให้เกิดโลภะ โทสะ โมหะ ; แต่นี้เราเอาประเด็นแรก ที่เป็นพื้นฐาน เป็นที่รวบรวมของทั้งหมด ว่าเป็นเพื่อนทุกข์ด้วยกัน. ทำอย่างไรจะให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกขึ้นมาว่า เราเป็น **เพื่อนทุกข์ด้วยกัน ?** ขอให้สังเกตความแตกต่างตรงนี้ว่า ถ้าได้ยินคำว่า "เป็น **เพื่อนทุกข์** หรือมีความทุกข์" นั่น มัน **สังเวช** มันเหี่ยวลง. แต่พอได้ยินคำว่าเป็น **เพื่อนสุข มันฟูขึ้น** ; ความหมายต่างกันอยู่, เพื่อนทุกข์กับเพื่อนสุข.

www.buddhadassa.in.th

เดี๋ยวนี้ท่าน ต้องการให้เกิดความสังเวช ; เพราะว่า ***ความสังเวชนี้จะใช้เป็นพื้นฐานของศีลธรรม*** ได้ดีกว่าความคึกคะนอง ท่านจึงใช้ความหมายของความทุกข์นี่มาเป็นเครื่องชักจูงใจ.

ถ้าเรา “เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น” ไม่ได้พูดว่าเราะเป็นเพื่อนสุข สนุกสนานอะไรเลย ; ฉะนั้น จะ **ต้องมีคำพูดที่ทำให้เกิดความสังเวชแก่บุคคลผู้ฟัง**.

ถาม : เมื่อคุณประยูรเป็นหมอ จะมีคำพูดให้คนอย่างไร ? เมื่อคุณทองเป็นครู จะมีคำพูดให้เด็ก ๆ ฟังอย่างไร ? เมื่อคุณล้ำเป็นกำนัน จะพูดให้คนในปกครอง โดยเฉพาะเด็กวัยรุ่น ให้มันเกิดความสังเวชได้อย่างไร ? เอาอย่างนี้กันดีกว่า ; ถ้าไม่เกิดความสังเวชได้แล้ว ไม่มีผลแน่แล้วคุณจะใช้คำพูดกันอย่างไร.

ตอบ : ต้องใช้คำว่า เพื่อนร่วมทุกข์ ; หมายความว่า ถ้าเราไปทำให้ใครมีความทุกข์ เราเป็นเพื่อนร่วมทุกข์กัน ลงสุดท้ายผู้ทำนี้ก็จะมีความทุกข์ด้วย.

ถาม : นั่นก็ยังไกลไปอีกชั้นหนึ่งแล้ว. เอาชั้นต้นกว่านั้นซิ ว่าอย่างไรล่ะที่เรียกว่าเราจะเป็นเพื่อนร่วมทุกข์กันคือมันเป็นอย่างไร ? ให้เขาเห็นว่าเราทุกคนในโลกนี้เป็นเพื่อนมีความทุกข์ด้วยกัน ?

ตอบ : โดยชี้ให้เห็นว่า ที่อยู่เดี๋ยวนี้เรากำลังเป็นทุกข์ด้วยกันทั้งนั้น.

ถาม : ทุกข์อย่างไรล่ะ มันไม่เห็นนี่ มันไม่มองเห็น มันไม่สังเวช ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : เป็นต้นว่า กลัวความตาย กลัวทุกข์ ๑๑ อย่าง เราชี้ให้เขาเห็น.

ถาม : มันยังสูงไป ยังต้องเรียนอีกมาก พูดภาษาชาวบ้านคำสองคำกันดีกว่า.

ตอบ : อย่างนั้น เอา ๕ อย่าง เป็นต้นว่าเรามีความทุกข์เพราะต้องไปหลงรัก โกรธ เกลียด กลัว และเศร้า.

ถาม : คุณทอง ว่าอย่างไร ? ให้เด็กเขาเห็นว่าเราทุกคนเป็นเพื่อนทุกข์ กำลังมีทุกข์ ไม่ใช่แต่งกลอน หรือคำประพันธ์ หรือว่าคำเทศน์ แต่เป็นคำพูดธรรมดา ที่ชาวบ้านใช้พูดตามธรรมดา ให้ผู้ฟังฟังแล้วหวาดเสียว สลดสังเวช ลงไปทันที.

ตอบ : ทุกชีวิตในโลกนี้ กำลังพบ กำลังต่อสู้อยู่กับอุปสรรค ในการที่จะมีชีวิตอยู่ ด้วยกันทั้งนั้น ฉะนั้น ขออย่างได้มีการเบียดเบียนเป็นการซ้ำเติมลงไปอีกเลย.

ถาม : เอ้า, พูดใหม่ให้พอเหมาะสำหรับนักเรียนชั้นประถมลงมา ไม่ขึ้นถึงชั้นมัธยม. เด็กชั้นประถมลงมานี่เราจะใช้คำพูดอย่างไร ให้เด็ก ๆ เหล่านี้ฟังออก ฟังถูก ให้ยอมรับ และรู้สึกสังเวชลงไปทีเดียวว่า เราทุกคนเป็นเพื่อนทุกข์. นึกถึงข้อเท็จจริงดูเถิด เด็ก ๆ ในโรงเรียนมันไม่รู้จักความทุกข์ มันเล่นหัว มันหยอก มันอะไรกัน ล้วนแต่เป็นความสุข. เราจะไปพูดอย่างไรให้เขาเกิดนึกขึ้นมาว่า เราเป็นเพื่อนรวมความทุกข์กันมากกว่า ที่จะเป็นเพื่อนร่วมสุข ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : เราทุกคนต่างมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ด้วยกัน โดยการที่จะต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อจะให้อยู่ในโลกนี้อย่างปลอดภัย ; เมื่อทุกคนต้องรับภาระหนักอยู่แล้ว อันนี้ เราจึงไม่ควรจะเบียดเบียนซึ่งกันและกัน.

ถาม : นี่มันจะฟังถูกกันเฉพาะคนที่เป็นครูด้วยกันกระมัง เด็กชั้นประถมจะฟังไม่ถูกกระมัง มันสูง มันลึกมากไป ว่าใหม่ได้ไหม สำนวนเด็กประถม เด็กชั้นประถมเลย ?

ถ้ายังนึกไม่ออก รอไว้ก่อนก็ได้ คุณล้ำอีกที เราจะไปพูดอย่างไร ? ให้วัยรุ่นที่เราพูดด้วยอยู่ทุกวัน มันจะรู้สึกได้ว่าสัตว์ทั้งหลายเจ้าของเป็ดเจ้าของไก่ ที่เราไปขโมยของเขานั่น มันเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน แล้วมันจะได้หยุดไปขโมยเป็ดขโมยไก่ของเขาเสีย.

ตอบ : เอาอย่างนี้ดีกว่า เรามีทางที่จะพูดได้ว่า เราไม่ควรจะเบียดเบียนซึ่งกันและกัน ; เพราะเราเกิดมาในโลกต้องรับความทุกข์ด้วยกันทั้งนั้น โดยความเกิด โดยความแก่ โดยความเจ็บ ความตาย ถึงใคร ๆ ก็เป็นอย่างนั้น เราไม่ควรเบียดเบียนซึ่งกันและกัน.

ถาม : นั่นแหละ มันเป็นสำนวนพูดที่มีอยู่ในพระคัมภีร์แล้ว เด็กเขาไม่รู้สึกเขาไม่เกิดอารมณ์อย่างนั้น ; เราจะไปพูดเสียใหม่ ให้เขาเกิดอารมณ์อย่างนั้น ให้เขารู้สึกสลด วูบวาบ ลงไปทีเดียว ว่าทุกคนเป็นเพื่อนทุกข์ ; ต้องใช้คำพูดเหมือนกับว่า จะไปคุยกับเด็กวัยรุ่น ตอนเย็น ๆ ที่ร้านแห่งใดแห่งหนึ่ง พูดกันไปจนให้เด็กเหล่านี้ เปลี่ยนจิตใจ ไม่คิดจะเบียดเบียนผู้อื่น ให้เขาเกิดความรู้สึกชัดเจนขึ้นมา เป็นเพื่อนร่วมทุกข์กัน

www.buddhadassa.in.th

ไม่ควรจะไปเบียดเบียนกัน. อันนั้นมันส่วนหนึ่ง ที่ว่าเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ แล้วไม่เบียดเบียน แต่นี้เราถามว่า **ทำอย่างไรให้เขารู้สึกว่า** เราเป็นเพื่อนทุกข์ เอาตรงนี้ก่อน ; พูดให้เด็กวัยรุ่นรู้สึกว่า เราทุกคนเป็นเพื่อนทุกข์ ?

ตอบ : ความจริงแล้วผมก็เคยพูดบ่อย ๆ.

ถาม : นั่นแหละพูดอย่างไร ลองว่ามาให้ชัดขึ้น คนอื่นเขาจะได้จำไปเป็นปทัสถาน.

ตอบ : อย่างเรื่องความเจ็บ ผมก็บอกว่า แม้แต่เราโกรธใครเราก็ไม่ต้องทำ มันถึงคราวมันก็เจ็บเอง ถึงวันตายมันก็ตายเอง. ผมเคยพูดอย่างนี้.

ถาม : แล้วเป็นเพื่อนทุกข์อย่างไรล่ะ ? นี่มันไกลออกไปจากความหมายว่าเพื่อนทุกข์.

ตอบ : เมื่อเราเกิดมาในโลกด้วยกัน ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน แล้วเราได้รับความทุกข์ด้วยกัน เหตุต่าง ๆ มันจะมาถึงเอง.

มันก็ถูก ที่พูดนี้ถูก แต่มันยังไม่ชัด ต้องการให้พูดให้ชัด. ขอร้องให้ทุกคนช่วยกันจำ เอาไปคิด ให้แต่ละคน ๆ เอาไปคิด เพื่อหาคำพูดที่มีน้ำหนักมีความหมายที่พูดออกไปแล้ว ลูกเด็ก ๆ เขามองเห็น เขารู้สึก และเขาเปลี่ยนจิตใจมาสู่หลักเกณฑ์อันนี้ ว่าเราเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น.

www.buddhadassa.in.th

วันนี้จะพูดกันให้หมดก็ไม่ได้ เพราะว่าไม่ได้เคยคิดมาก่อน หรือว่าเคยคิดเคยใช้เคยพูดมาก่อน มันก็ยังไม่สมบูรณ์ จึงฝากไว้ให้ไปคิดดูใหม่ โดยเฉพาะสำหรับ ๓ คนนี้ และคนนอกนั้น ผู้ฟังทั้งหลายก็จำเอาไปคิดด้วย ว่าเราจะเอาไปพูดจากันอย่างไรให้ทุกคนเกิดความรู้สึกขึ้นมาว่า เราเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น. ถ้าใครทำสำเร็จในข้อนี้ คนนั้นแหละจะได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำบุญกุศลอันใหญ่หลวงยิ่งกว่าสร้างโบสถ์สัก ๑๐ หลัง ยอมให้ใครด่า ด่าก็ด่าอาตมาก็แล้วกัน.

ขอให้ทำบุญที่ยิ่งกว่าสร้างโบสถ์ ๑๐ หลัง

อาตมาจะพูดอย่างนี้ ว่าไปช่วยพูดให้ผู้ใหญ่ เด็ก หนุ่มสาวทั้งหลาย เกิดความรู้สึกขึ้นมาได้ว่า “สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น” ได้ผลจริง ๆ จนคนนั้นเขามีจิตใจสลดสังเวช วูบวาบลงไป จนเบียดเบียนใครไม่ได้ แล้วจะทำให้ผู้พูดนั่นแหละได้บุญยิ่งกว่าสร้างโบสถ์สัก ๑๐ หลัง, หมายถึงสร้างโบสถ์เฉย ๆ นะ.

นี่ก็เพราะเหตุว่า *ถ้าความรู้สึกอันนี้มันได้เกิดขึ้นมาในใจจริง ๆ แล้ว คนนั้นจะไม่เกิดความโลภ, คนนั้นจะไม่เกิดความโกรธ,* คนนั้นจะ*ไม่เกิดความหลง*. ทั้งนี้ก็เพราะว่า **ความโลภ ความโกรธ ความหลง** นี้มันมาจากความเห็นแก่ตัว. ข้อนี้พูดกันหลายครั้งแล้ว ซ้ำๆ ซากๆ ว่ากิเลสทั้งหลายมาจากความเห็นแก่ตัว ; เห็นแก่ตัวแล้ว มันก็โลภ ในกรณีที่มันชวนให้โลก, เห็นแก่ตัวแล้ว มันก็โกรธ ในกรณีที่มันชวนให้โกรธ, เห็นแก่ตัวแล้ว มันก็ชวนให้หลง ในกรณีที่มันชวนให้หลง.

www.buddhadassa.in.th

ฉะนั้น เราตัดบทมันเสียโดยการทำลายความเห็นแก่ตัว ; เมื่อทำลายความเห็นแก่ตัวได้ ก็เป็นอันว่าตัดต้นตอรากเง่าของกิเลสได้. ฉะนั้นจงขวนขวายกันให้สุดฝีไม้ลายมือ ในการที่จะตัดต้นตอของกิเลส กล่าวคือ การไปทำให้เกิดความรู้สึกขึ้นมาว่า *"สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น"*[1] ; นับตั้งแต่ว่า สอนให้ลูกเด็ก ๆ เขาท่องประโยคนี้ไว้ เช่นเดียวกับโยมของอาตมาก็ได้สอนให้อาตมาท่องประโยคนี้ตั้งแต่เล็ก ๆ, เมื่อเล็ก ๆ พอจำความได้ มันเคยท่อง.

ท่านทั้งหลายก็ควรจะนึกดู ไปทำให้เด็กเล็ก ๆ เขาท่องได้, ให้เขาคิดเป็น, และให้รู้สึกอย่างนั้นจริง ๆ. เดี๋ยวนี้ไฟมันกำลังจะไหม้โลกอยู่แล้ว และน้ำที่จะดับไฟนี้ไม่มีอะไรอื่นนอกจาก ธรรมะข้อนี้ : เพื่อให้เขารู้สึกขึ้นมาว่า "สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น" แล้วจะไม่มีใครเอาเปรียบใครด้วยความโลภ, หรือว่า เมื่อนึกถึงข้อนี้อยู่แล้ว มันโลภไม่ลง ? มันเต็มไปด้วยสติปัญญาที่ถูกต้อง ซึ่งทำให้เกิดความไม่เห็นแก่ตัว มันโลภไม่ลง โกรธไม่ลง หลงไม่ลง เพราะเข้าถึงความจริงอันสูงสุดเสียแล้ว มันหลงอีกไม่ได้.

ขอให้ถือว่าบทพระธรรมข้อนี้ เป็นเหมือนกับ**แผ่นดิน สำหรับต้นพฤกษาแห่งศีลธรรม** จะได้ตั้งอาศัยอยู่ เหมือนกับแผ่นดินเป็นที่ตั้งอาศัยแห่งต้นไม้ทั้งหลาย.

www.buddhadassa.in.th

ในวันนี้เราพิจารณากันได้แต่เพียง รากฐานของศีลธรรมอันดับแรก คือรากฐานที่พอจะเปรียบได้ว่าเหมือนกับแผ่นดิน เวลามันก็หมดแล้ว เอาไว้สำหรับพิจารณากันในโอกาสหลังถึงข้อที่ยังเหลือ.

ในวันนี้ก็ขอยุติการบรรยายและการอภิปรายเรื่องรากฐานแห่งศีลธรรมไว้เพียงเท่านี้ก่อน เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าท่านสวดบทพระธรรมสำหรับส่งเสริมกำลังใจให้คนมีความกล้าหาญ พอในในการประพฤติธรรมนั้น ๆ.

www.buddhadassa.in.th

รากฐานของศีลธรรมอันดับสอง

[ความไม่เป็นทาสของอายตนะ : น้ำ]

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ภาคมาฆบูชาเป็นครั้งที่ ๕ ในวันนี้ ยังคงกล่าวโดยหัวข้อว่า **การกลับมาแห่งศีลธรรม** ต่อไปตามเดิม, และแยกเป็นหัวข้อย่อย ๆ มาถึงวันนี้นั้น ก็คือหัวข้อที่กล่าวถึงรากฐานของสิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรม.

[*ต่อไปนี้เป็นการทบทวนคำปรารภการกลับมาแห่งศีลธรรมจนถึงหน้า ๑๗๔*]

เราได้กล่าวถึงสิ่งที่เป็นตัวศีลธรรมกันมาพอสมควรแล้ว คือพอที่จะให้รู้ว่า เรายังขาดสิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรม อยู่ในโลกนี้ มันมีอันตรายต่าง ๆ เกิดขึ้น,

www.buddhadassa.in.th

และมีหวังว่าโลกนี้จะวินาศ ถ้าหากว่ามันเป็นไปถึงที่สุด. ดังนั้นเราจึงต้องการการกลับมาแห่งศีลธรรม ซึ่งเป็นของจำเป็นที่สุด หรือจะเรียกว่ายิ่งกว่าจำเป็นที่สุด หรือจะเรียกว่ายิ่งกว่าจำเป็นก็ได้; คือหมายถึงความวินาศ และไม่มีสิ่งใดที่จำเป็นยิ่งกว่าสิ่งนี้ในเวลานี้โดยเฉพาะ. **ถ้าศีลธรรมไม่กลับมา** โลกมนุษย์**ก็สูญสิ้นไป** เหลือแต่โลกของอะไร ยากที่จะกล่าวได้, ยากที่จะเรียกได้.

อย่างที่เราเคยเปรียบเทียบกันมาแล้ว หลายครั้งหลายหนว่า *มนุษย์* กับ *คน* นั้นมันต่างกัน : ผู้ที่มีคุณธรรมตามความหมายของคำว่า มนุษย์ จึงจะเรียกว่ามนุษย์ ถ้าสักแต่ว่าเกิดมา ก็เรียกว่าคนตามธรรมดาสามัญสัตว์ทั้งหลายทั่วไป; เมื่อขาดศีลธรรมก็ไม่มีความเป็นมนุษย์ ก็เหลือแต่คน.

ทีนี้ถ้าคนฆ่าฟันกันเพราะความไม่มีศีลธรรมนั้นมันก็เลวไปกว่าสัตว์; ก็กลายเป็นโลกของสัตว์ชนิดหนึ่ง ซึ่งเลวกว่าสัตว์เดรัจฉาน. เพราะว่าสัตว์เดรัจฉานไม่เคยคิดจะฆ่า หรือว่าไม่สามารถที่จะฆ่ากันให้วินาศ เหมือนกับคนที่ไม่มีศีลธรรม; เมื่อคนไม่มีศีลธรรมฆ่ากันยิ่งกว่าสัตว์เดรัชฉาน มีอยู่ในโลกนี้ก็เลยไม่รู้จะเรียกว่า โลกนี้มันเป็นโลกของอะไร; คิดดูเอาเองก็ได้; ดังนั้นการกลับมาแห่งศีลธรรมจึงจำเป็น.

ขอให้มองให้เห็นข้อเท็จจริงข้อนี้ และจะรู้สึกว่า เผอิญเรานี้ได้เกิดมาพอดีกันกับที่โลกกำลังเป็นอย่างนี้ และจะเป็นอย่างนี้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป; เราจะคิดกันอย่างไร ? จะปล่อยให้เป็นไปตามนั้นจนถึงที่สุด, หรือว่าจะช่วยกันต้านทาน, หรือแก้ไขเอาไว้. ถ้าผู้ใดเห็นว่า มันควรจะช่วยกันต้านทาน ก็ควรจะเห็น

www.buddhadassa.in.th

ต่อไปว่า **การกลับมาแห่งศีลธรรมนั่นแหละเป็นหน้าที่ของเรา** เพื่อจะช่วยโลกนี้ให้รอดอยู่ได้.

ดังนั้นอาตมาจึงพูดดัง ๆ ว่า ขอให้ทุกคนบำเพ็ญบุญกุศลด้วยการกระทำอย่างนี้เถิด การทำบุญกุศลอย่างอื่นนั้น มันก็พอหรือเฟ้อแล้วก็มี; หันมาทำบุญกุศลอันนี้ คือช่วยกันให้ศีลธรรมกลับมา; จะโดยวิธีใดก็ได้ ด้วยแรงก็ได้ด้วยเงินก็ได้ ด้วยสติปัญญาหรือปัจจัยใดๆก็ได้ ให้ศีลธรรมกลับมา ;แล้วยังตีราคาของบุญกุศลอันนี้ ว่าถ้าช่วยให้ใครกลับมาเป็นผู้มีศีลธรรมขึ้นได้สักคนหนึ่งโดยแท้จริง นี้จะได้กุศลยิ่งไปกว่าจะสร้างโบสถ์ขึ้นไว้สัก ๑๐ หลังเฉย ๆ แล้วก็ไม่ได้ทำอะไร. คำพูดอย่างนี้ คนที่ชอบสร้างโบสถ์ก็คงจะโกรธมากทีเดียว;ข้อนั้นไม่เป็นไร.

ขอให้ดูต่อไปถึงประโยชน์ที่จะได้รับ : สร้างโบสถ์ไม่มีประโยชน์เพราะว่าไม่ได้ทำหน้าที่ตามความมุ่งหมาย มักจะสักแต่ว่าสร้างไว้เฉย ๆ หรือทำพิธีรีตองไปเสียหมด; อย่างนี้ไม่มีผลที่จะทำให้ศีลธรรมครองโลก. สมัยนี้เราจะเห็นได้ว่า ยิ่งสร้างโบสถ์กันมากขึ้น ๆ, และศีลธรรมก็ยิ่งหายไป ๆ ไม่อยู่คุ้มครองโลก; คนเดือดร้อนกันไปทั่งทุกหัวระแหง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจุดที่เรียกกันว่า เจริญที่สุด เช่นในเมืองหลวง ก็ยิ่งมีสภาพที่ไร้ศีลธรรมปรากฏอยู่ทั่วไป ไม่มีความปลอดภัย; จึงเห็นว่าควรจะคิดกันเสียใหม่ แม้จะต้องทำให้กลับหลังอย่างที่เรียกว่า “ถอยหลังเข้าคลอง”.

มันผิดไปแล้ว ก็ต้องถอยหลังมาหาความถูก, คลองนี้คือคลองแห่งความถูก. การ “ถอยหลังเข้าคลอง” ชนิดนี้ เป็นสิ่งที่จำเป็น

www.buddhadassa.in.th

อย่างยิ่ง สำหรับสมัยนี้. ฉะนั้นเรา ช่วยกันจับตัวเพื่อนฝูงของเราให้รู้จักถอยหลังเข้าคลอง มาสู่คลองของความถูกต้อง ศีลธรรมก็จะกลับมา.

ท่านทั้งหลายก็เสียเวลามามากมายแล้ว ที่มานั่งที่นี่ มาฟังเรื่องนี้ ก็อยากจะขอร้องว่า อย่าให้มันเสียเปล่า. ขอให้เข้าใจ และช่วยกันทำให้ได้ ในข้อที่ให้มีศีลธรรมอยู่ในโลกนี้; แต่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยปัจจุบันนี้ มันมีกรณีรีบด่วน ที่ต้องทำให้รีบกลับมา มันกำลังจะหายไปอย่างรวดเร็ว. ขอให้เข้าใจข้อนี้อย่างแจ่มแจ้ง แล้วท่านก็จะยังคงฟังเรื่องนี้อย่างเป็นที่พออกพอใจ หรือสนุกสนานสืบต่อไป; ถ้ามิฉะนั้นแล้วก็คงจะเบื่อหน่าย ระอาใจกันเป็นอย่างยิ่ง.

....

ทีนี้ ก็พูดถึงเรื่องหัวข้อที่เรากำลังพูด เราได้พูดถึงเรื่องศีลธรรมคืออะไรมาแล้ว ๓ ครั้ง. เริ่มพูดถึงเรื่องรากฐานของศีลธรรมมาแล้ว ๓ ครั้ง . วันนี้ก็จะพูดเรื่องเดียวกันอีก คือเรื่อง**รากฐานของศีลธรรม**, เพราะยังไม่จบ; สำหรับหัวข้อของเรื่องทั้งหมดนั้น มันมีว่า **การกลับมาแห่งศีลธรรม**.

ถ้าเราจะทำศีลธรรมให้กลับมา เราจะต้องรู้จักสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมอย่างถูกต้อง ย่างสมบูรณ์ด้วย; ไม่ใช่สักว่าถูกแต่ในบางแง่หรือบางมุม, คำว่า “ถูกต้อง” นี้ ต้องสมบูรณ์ด้วยเสมอ. เมื่อเรารู้จักศีลธรรมอย่างถูกต้องและสมบูรณ์ แม้โดยใจความแล้ว ก็พอจะมองเห็นว่า ศีลธรรมกำลังไม่มีจริง ๆ ; ทีนี้ก็ดูต่อไปถึงข้อที่ว่า ศีลธรรมไม่มีนั้น เพราะรากฐานของศีลธรรมไม่มี. ข้อนี้จริงหรือเปล่า ? ก็ต้องรู้จักสิ่งที่เรียกว่า รากฐานของ

www.buddhadassa.in.th

ศีลธรรมนั้น อย่างแจ่มแจ้งอีกเรื่องหนึ่ง จึงจะรู้ว่ามันมีอยู่หรือไม่มี; ถ้าไม่รู้ว่ามันคืออะไร มันก็ไม่อาจจะรู้ว่ามีหรือไม่ เราจึงต้องศึกษาต่อไป ถึงเรื่องรากฐานของศีลธรรมพอสมควรก่อน; "พอสมควร" ในที่นี้ก็คือพอที่จะรู้ว่ามันไม่มีหรือมี มันมีหรือไม่เท่านั้นเอง. ส่วนที่จะรู้จนถึงกับว่า จะสร้างมันขึ้นมาได้อย่างไร ที่จะให้มันกลับมาโดยแท้จริงอย่างไรนั้น ไว้ค่อยพูดกันในคราวหลัง ๆ ต่อไปอีก.

ในตอนนี้จะพูดถึงเรื่อง รากฐานของศีลธรรม พอให้รู้จนเป็นที่แน่ใจได้ว่า มันกำลังมีหรือไม่มี, ที่แท้ก็คือให้รู้ว่า มันกำลังไม่มีนั่นเอง.

ทีนี้ เพื่อจะให้รู้เรื่องรากฐานของศีลธรรมให้ชัดแจ้ง เราจึงทำอุปมาว่าต้นไม้ศีลธรรม หรือพฤกษาแห่งศีลธรรมนี้ มันมีรากอย่างไร มีลำต้นอย่างไร มีใบ ดอกผล อย่างไร; นี้ก็จะต้องแจ่มแจ้งอยู่ในใจเสมอไป จึงจะมองเห็นสิ่งที่เรียกว่ารากนั้น อย่างเต็มที่ คือ เต็มความหมาย จะได้ช่วยกันรักษารากฐานของศีลธรรมนี้ไว้.

เรื่องที่พูดมาแล้วโดยสรุป เราสรุปว่า โคนต้นไม้นั้นคืออุดมคติของศีลธรรม เป็นเรื่องความรู้ หรือเป็นเรื่องปรัชญามากกว่า; แต่เราไม่เลยเถิดไปถึงปรัชญาเพ้อเจ้อ เป็นเพียงอุดมคติที่พอจะมองเห็น ว่าศีลธรรมนี้เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งโดยแท้จริง, และยังเห็นล่วงหน้าไปถึงระดับสูงสุดอันจะมีได้ในอนาคตภายหลัง ว่าจะเป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุดอย่างไร.

ถ้าพูดกันตรงไปตรงมา ตัดลัดให้มันสั้น ไม่กินเวลามาก ก็จะกล่าวได้ว่า *ศีลธรรมสมบูรณ์ที่สุดเมื่อใด; เมื่อนั้นก็เป็นโลก หรือเป็นศาสนา*

www.buddhadassa.in.th

ของพระศรีอาริยเมตไตรยเมื่อนั้น. เอาไปคิดดู, กล้าท้าให้คิดดู. ถ้าว่าเราสามารถทำให้ศีลธรรมกลับมาโดยสมบูรณ์ในวันนี้ โลกหรือศาสนาของพระศรีอาริยเมตไตรย ก็จะเกิดขึ้นในวันนี้อย่างผลุนผลันทีเดียว; ไปคิดดูให้ดี ก็จะเห็นได้เอง.

คนโง่จะเห็นว่าเป็นการพูดเพ้อเจ้อ; เพราะเขาไม่รู้ว่าศีลธรรมคืออะไร, ศาสนาหรือโลกพระศรีอาริยเมตไตรยนั้นเป็นอย่างไร, มันไม่รู้ไปเสียทั้งนั้น. มันได้ยินแต่ว่า อีกกี่หมื่นปี อีกกี่แสนปี ก็ไม่รู้ จึงจะถึงศาสนาหรือโลกของพระศรีอาริยเมตไตรย. แต่เดี๋ยวนี้อาตมา มาบอกว่า *ถ้าศีลธรรมเต็มเปี่ยมเมื่อไรก็จะมีโลกของพระศรีอาริยเมตไตรยเมื่อนั้น*; ถ้ามัวน นี้ ก็มีโลกพระศรีอาริยเมตไตรยวันนี้. เขาก็หาว่าเราบ้า; ก็ไปดูเอาเองก็แล้วกัน ใครมันบ้า.

ถ้าศึกษาให้รู้ก็จะรู้ได้ว่า โลกของพระศรีอาริยเมตไตรย คือผลของความเต็มเปี่ยมทางศีลธรรม คือไม่มีกิเลสตัณหา นอนหลับสบายราวกับว่าคนคนหนึ่งมีอายุยืนตั้งหมื่นปี. ไปศึกษาดูรายละเอียดในเรื่องโลกพระพุทธเจ้าพระองค์นี้ก็จะได้ความว่าอย่างนั้น. เมื่อมนุษย์มีอายุยืนแปดหมื่นปี จึงเกิดโลกพระศรีอาริยเมตไตรย; นั้นมันเป็นเรื่องสำหรับการคำนวณและเทียบเคียง ว่าเมื่อคนไม่มีกิเลสมีความรู้สึกสบาย มันไม่เร่าร้อน ไม่กระหายด้วยกิเลสตัณหาแล้ว วันคืนมันจึงดูช้า ราวกับว่าเราคนหนึ่ง ๆ มีอายุยืนตั้งหมื่นปี. นี่เป็นอุปมาแต่เพียงข้อเดียว สำหรับจะเปรียบเทียบก็พอ ว่าศีลธรรมกลับมาเมื่อไรโลกนี้จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างตรงกันข้าม.

ได้พูดถึงเรื่องกลียุคมาพอสมควรแล้ว ในการบรรยายครั้งก่อนว่าพระพุทธเจ้าท่านทรงอุบัติขึ้นมาในโลกนี้ ในยุคที่เรียกกันว่า กลียุค

www.buddhadassa.in.th

คือศีลธรรมเหลืออยู่เพียง ๑ ใน ๔ ของที่ควรจะมี; นี่เขาเรียกว่าโลกกลียุค. พระพุทธเจ้าท่านก็ได้เกิดขึ้นมา เพื่อจะแก้ไขปัญหาอันนี้ เพื่อจะทรงแสดงธรรมช่วยโลกไว้ อย่าให้ถึงกับพินาศฉิบหายไปเสีย.

ยุคที่เรียกว่า กลียุค ก็ยังมีต่อมาจนถึงวันนี้ และจะมีต่อไปข้างหน้า; จึงเป็นปัญหาเกิดขึ้นว่า เราจะต้องช่วยกันอย่างไร มันจึงจะไม่เป็นกลียุค จนถึงที่สุดคือวินาศ; แต่มันจะค่อยถอยหลังกลับ, ถอยหลังกลับ, หรืออย่างน้อยก็ทรงอยู่ในภาวะที่พอจะทนได้. เป็นอันว่าศีลธรรมกลับมาเมื่อไร ยุคที่น่าพอใจก็จะมีมาเมื่อนั้น; จึงหวังว่าถ้าท่านทั้งหลายเข้าใจ ก็คงจะยินดีร่วมมือกัน ทำให้ศีลธรรมกลับมา.

การบรรยายนี้ก็เพื่อศีลธรรมกลับมา. ท่านทั้งหลายที่มาฟังก็จงฟังเพื่อศีลธรรมกลับมา; คือฟังแล้วเอาไปคิดไปนึก เข้าใจแล้วก็ช่วยกันทุกอย่างทุกทาง ตามที่ได้แสดงให้เห็นนี้ แล้วศีลธรรมก็จะกลับมา.

ทำไมต้องทำอย่างนี้ ก็ขอท้าทายเลยว่า แล้วทำอย่างไหนเล่าที่มันดีกว่า ? คุณจะทำอะไร ทำอย่างไหน ที่จะดีกว่า, ดีกว่าที่จะทำให้ศีลธรรมกลับมา ? และจะมีชีวิตอยู่ทำไป ในเมื่อเป็นโลกที่ไม่มีศีลธรรม ? ความปลอดภัย ชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สมบัติมันจะมีได้อย่างไร ? ถ้าว่าโลกนี้ มันไม่มีศีลธรรม; จึงต้องช่วยกันให้ศีลธรรมกลับมา แล้วทุกอย่างจะมีความหมาย. ประเทศชาติบ้านเมือง ทรัพย์สมบัติ ชีวิต ร่างกายอะไรต่าง ๆ ก็จะมีความหมาย; เพราะมีศีลธรรมอยู่ในโลกนี้; จึงของให้สนใจรากฐานของศีลธรรม, รู้จักตัวของศีลธรรม, รู้จักผลของศีลธรรม.

....

www.buddhadassa.in.th

รากฐานของมันที่เราเรียกว่า **อุดมคติ** อยู่ที่โคนนั้น; หมายความว่ามันอาศัยอะไรอยู่.

พูดกันแล้วว่า เปรียบเหมือนกับต้นไม้ อาศัยปัจจัยในภายใน ในตัวมันเอง ที่ไม่เรียกว่าสิ่งแวดล้อม, ที่เรียกว่าตัวมันเอง. ต้นไม้อาศัยปัจจัยคือแผ่นดิน; ต้องตั้งอยู่บนแผ่นดิน มันลอยอยู่ไม่ได้. อาศัยปัจจัยคือ น้ำสำหรับทำให้ชีวิตยังคงเป็นชีวิต คือสดอยู่ได้ และก็ละลายอาหาร ดูดซึมเข้าไปเลี้ยงต้น. แล้วก็ยังต้องอาศัย อาหาร คือแร่ธาตุทั้งหลายที่เป็นอาหาร ที่ละลายอยู่ในน้ำ ที่เราเรียกกันว่า ปุ๋ย. แล้วยังต้องอาศัยอากาศ; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็คือ แสงสว่าง.

ถ้าไม่มีแสงสว่าง ก็ไม่มีความเจริญงอกงามอะไร เพราะว่ามันไม่อาจจะกินอาหาร, ต้องมีอาหารมาช่วยให้ปรุง, ต้องมีอากาศมาช่วยให้เกิดการปรุงอาหารที่ใบเมื่อถูกแสงแดด ก็กลายเป็นสิ่งที่เป็นปัจจัยหล่อเลี้ยงชีวิตทั่วไปทั้งต้น; ฉะนั้น จึงต้องการแสงสว่าง ขาดไม่ได้. ถ้าขาดต้นไม้ก็ตาย เพราะไม่ได้กินอาหาร หรือกินอาหารไม่ได้. แม้ว่าจะมีน้ำหนักหรือมีอาหารอยู่ในลำต้นของมัน แต่ก็กินไม่ได้; เหมือนกับที่เราไม่อาจจะกินข้าวเปลือก ต้องหุงเป็นข้าวสุกก่อนจึงจะกินได้ ฉันใดก็ฉันนั้น.

นอกจากอากาศแล้วยังจะต้องมีอุณหภูมิ คือความร้อนในระดับหนึ่งที่เหมาะสมแต่ชีวิต : ความร้อนน้อยไปคือเป็นหนาวก็ไม่ได้. ความร้อนมากไปจนเป็นไฟลุกก็ไม่ได้. ต้องมีอุณหภูมิที่พอดีอย่างที่มีอยู่ในโลกนี้ ในถิ่นที่เราจะเห็นว่า มีต้นไม้เขียวชะอุ่มไปหมด; แม้ว่าอุณหภูมิจะผิดกันบ้าง มันก็ไม่ถึงกับให้ตาย เป็นเพียงแต่ทำให้เกิดต้นไม้ที่ต่าง ๆ กันไป ตามเขต หรือตามโซนของ

www.buddhadassa.in.th

อุณหภูมิที่มีอยู่ในโลกนี้. เป็นอันกล่าวได้แน่นอนว่า มันต้องการอุณหภูมิที่เหมาะสมด้วย.

....

ในครั้งที่แล้วมาเราก็ได้พูดถึงปัจจัยที่ ๑ คือ ดิน ว่าต้องมีดินสำหรับต้นไม้. ทีนี้มาถึงต้นไม้แห่งศีลธรรม ปัจจัยของต้นไม้แห่งศีลธรรมนี้ ก็แยกออกเป็น ๕ อย่าง เพื่อง่ายแก่การศึกษา.

ปัจจัยอย่างแรกที่พอจะเทียบได้กับพื้นดินนั้น เราเรียกว่า **ศีลธรรม** ที่ทำให้มีความรู้สึกว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ; อย่างที่ปู่ ย่า ตา ยาย ของเรา เคยท่องบ่นอยู่เป็นประจำในบทนี้. แล้วลูกหลานสมัยนี้ก็หัวเราะว่า ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นคนโง่เง่าคร่ำครึ ว่าอะไรก็ไม่รู้.

ข้อนี้มันก็จริงอยู่แน่นอนทีเดียวว่า ลูกหลานสมัยนี้ ไม่อาจจะเกิดความรู้สึกว่า *"สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น"*; เพราะว่าลูกหลานสมัยนี้พอเกิดขึ้นมา มันก็เห็นแต่การทะเลาะวิวาทขบกัดกัน, ยิ่งเรียนมาก มันก็ยิ่งรู้แต่เรื่องการรบราฆ่าฟัน การทำลายล้าง การจองล้างจองผลาญซึ่งกันและกัน ในโลกนี้ระหว่างประเทศ.

สิ่งที่เขาเอามาให้เรียนก็คือเรื่องที่จะทำลายล้างกันทั้งนั้น : เศรษฐกิจก็เพื่อทำลายล้าง, การเมืองก็เพื่อทำลายล้าง, การทหารก็เพื่อทำลายล้าง, อะไร ๆ

www.buddhadassa.in.th

ก็เพื่อทำลายล้าง ผู้อื่น หรือฝ่ายตรงกันข้าม เพื่อให้ตัวเองได้เปรียบ หรือที่เขาเรียกกันว่า เจริญ เจริญอย่างไม่มีศีลธรรม.

นี่เด็ก ๆ ก็ไม่เข้าใจความหมายที่ว่า "สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง เป็นเพื่อนหัวอกเดียวกันในความทุกข์ คือเป็นเพื่อนทุกข์ เป็นสหายแห่งความทุกข์"; เพราะข้อนี้เขาเล็งถึงธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ก่อน ว่าสัตว์ทั้งหลายหรือสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย มันเป็นเพื่อนทุกข์แก่กันและกัน. เพราะสิ่งที่เรียกว่าชีวิตนั้นเป็นการต่อสู้ อย่างน้อยก็ต่อสู้กับความเจ็บ ความแก่ ความตาย ความขาดแคลนทั้งหลาย ไม่ได้ปัจจัยเกื้อกูลแก่ชีวิตอย่างเพียงพอ, และยังมีอันตรายตามธรรมชาติ : ความแก่ ความเจ็บ ความตาย สำหรับผู้ที่ไม่มีปัญญาไม่สามารถจะแก้ไขมันได้ และเป็นเหมือนกันหมดทุกคน.

แต่อันตรายที่ร้ายที่สุด เหนืออันตรายทั้งหลายนั้น สรุปได้อยู่ที่สิ่ง สิ่งเดียวคือ กิเลส. กิเลสเรียกว่า อันตราย, เรียกว่าศัตรู, เรียกว่า สิ่งเลวร้ายทั้งหมดเลย ไปสมบูรณ์อยู่ที่กิเลส. คนทุกคนมันมีกิเลส, รบ สู้ กับกิเลสด้วยกันทุกคน; อย่างที่เรียกว่า พ่ายแพ้แก่กิเลสอยู่ตลอดเวลา.

ทำไปไม่มองกันในแง่นี้ว่า เราทุกคนเป็นเพื่อนแพ้แก่กิเลส, ทนทุกข์ทรมานเพราะอำนาจของกิเลสกันอยู่ตลอดเวลา. เรามามองเห็นความจริงข้อนี้ แล้วก็มีความสมัครสมานสามัคคีกัน เพื่อจะเอาชนะศัตรูร่วมกัน คือกิเลส และเราก็จะอยู่เป็นผาสุก.

....

www.buddhadassa.in.th

เดี๋ยวนี้คนในโลกนี้มีการศึกษาเป็นอย่างอื่น, มองเห็นข้าศึกอย่างอื่น; ไม่มองเห็นข้าศึกคือกิเลส ก็เลยไปเพิ่มกิเลสให้มันมากขึ้นอีก : มีกิเลสสำหรับจะฆ่าคนอื่น, จะฆ่าพวกอื่น, จะเอาเปรียบพวกอื่น. มันก็ยิ่งเพิ่มกิเลสยิ่งขึ้นไปทุกที จึงไม่มีความสงบสุข หรือสันติสุขได้ในโลกนี้ ก็ทนทุกข์มากยิ่งขึ้นทุกที; แต่พร้อมกันนั้น ก็ยิ่งไม่เห็นว่า เป็นเพื่อนทุกข์แก่กันและกันมากขึ้นทุกที เพราะมันไปฆ่าเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ที่มีความทุกข์นั่นแหละ เห็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกันที่มีความทุกข์อย่างเดียวกันนั่นแหละว่าเป็นข้าศึก ก็มุ่งหมายแต่จะฆ่าเพื่อนมนุษย์ด้วยกันอย่างนี้ ก็เลยไม่ถูกข้าศึกที่แท้จริง คือ กิเลส ซึ่งมีอยู่แล้วในภายในของคนทุกคน.

นี่เรียกว่าคนยังโง่ มันไม่เห็นข้าศึกที่มีแท้จริงที่มีอยู่ในภายใน; และข้าศึกภายในนั้น มันก็หลอกให้เห็นข้าศึกในภายนอก แล้วมันก็ไปมัวฆ่าข้าศึกภายนอกกันเสียอย่างหลับหูหลับตา; ไม่ย้อนเข้ามาข้างใน ให้มองแลเห็นกิเลสซึ่งเป็นข้าศึกอันแท้จริง. นี่เรียกว่า **กิเลสมันก็ได้เปรียบอยู่เรื่อย** ก็หนาแน่นขึ้นมาเรื่อย; **มนุษย์ก็เป็นผู้ที่ทนทุกข์มากขึ้นไปอีกเรื่อย ๆ ไป** และก็ยังไม่มองเห็นว่า เราจมอยู่ในกองทุกข์. นี่เราก็จะต้องเป็นเพื่อนทุกข์ คือเป็นเพื่อนที่จะช่วยกันแก้ไขความทุกข์.

ข้อนี้ก็เป็นเพราะว่า คนถูกกิเลสหลอกหรือปิดบังไว้เสียหมด ไม่ให้มองเห็นข้อเท็จจริง จึงไม่ได้กลัวข้าศึก คือกิเลส; แต่ไปกลัวคน คนซึ่งเป็นผู้ขัดขวางประโยชน์อย่างวัตถุ อย่างของโลก ๆ อยู่ในโลกด้วยกันทั้งนั้น เลยไม่เห็นว่าตัวเองนี้เป็นทุกข์ หรือว่าทุกคนนี้มีความทุกข์.

อยากจะเล่าให้ฟังสักนิดหนึ่งว่า นักศึกษาชั้นศาสตราจารย์ที่เป็นฝรั่งมาจากยุโรป มาร้องทุกข์ที่นี่ ว่าเขาศึกษาพุทธศาสนาเป็นที่พอใจอย่างยิ่ง; แต่

www.buddhadassa.in.th

พอบอกให้เพื่อนนักศึกษาด้วยกันมาสนใจในพุทธศาสนา, พวกเพื่อน ๆ ก็ถามว่า ***ศึกษาพุทธศาสนาทำไม*** ? อาจารย์คนนั้นก็ตอบไปว่า ***ศึกษาเพื่อจะดับทุกข์*** ดับความทุกข์: เพื่อน ๆ เขาพากันตบมือโห่ฮาป่า หัวเราะใส่หน้าว่า ศึกษาพุทธศาสนาเพื่อจะดับทุกข์ เพราะเขาไม่รู้สึกว่า เขามีความทุกข์ ก็พูดกันไม่รู้เรื่อง.

ศาสตราจารย์คนนั้นอุตสาห์มาถึงที่นี้ เพื่อจะศึกษาอะไรบางอย่าง, พร้อมกับที่จะมาถามว่า ***ถ้าเขาถามเราว่าศึกษาพุทธศาสนาทำไม เราจะตอบเขาว่าอย่างไรดี***. ปัญหามันเหมือนกัน แม้ที่นี่ แม้ในเมืองไทย **ในหมู่พุทธบริษัทเรานี่แหละ ก็ไม่รู้ว่าศึกษาพุทธศาสนาทำไม**. ที่ว่าศึกษาพุทธศาสนาเพื่อดับทุกข์นั้น มันว่าตาม ๆ กันไป คือว่าตามตัวหนังสือที่สวดร้องท่องบ่น แต่ละคนยังมิได้เห็นความทุกข์ ไม่ได้รู้สึกว่ามีความทุกข์.

ท่านทั้งหลายที่นั่งฟังอยู่ที่นี่ก็ระวังให้ดี กำลังจะตกอยู่ในอาการอย่างนี้ก็ได้; พวกพระเณรที่นุ่งเหลืองห่มเหลืองเข้ามาแล้วนี้ก็ดี อาจจะตกอยู่ในสภาพอย่างนี้ก็ได้ คือ **ไม่มองเห็นความทุกข์ แล้วมาศึกษาพุทธศาสนานี้เพื่อดับทุกข์**. เพราะฉะนั้น มันไม่จริงไม่จัง; แม้จะเป็นพระ เป็นเณรก็ยังทะเลาะวิวาทแก่กันและกัน ในระหว่างบุคคล; **เพราะอำนาจของกิเลสที่ทำให้ไม่เห็นความทุกข์นั้น**.

....

ขอให้สนใจในส่วนนี้แหละให้เป็นพิเศษ ให้เห็นความทุกข์ ว่าเป็นอย่างไร, และให้เห็นว่าเรากำลังจมอยู่ในกองทุกข์นั้นในลักษณะอย่างไร, คือกี่มากน้อย; และ **ให้รู้สึกว่าเราอยากจะพ้นจากความทุกข์นั้นจริง ๆ**.

www.buddhadassa.in.th

ถ้าจะเปรียบก็เหมือนกับว่า ***เมื่อเราดำรงไปในน้ำเต็มกลั้นแล้ว เราอยากจะโผล่ขึ้นมาให้พ้นน้ำนั้น; มันอยากกันกี่มากน้อย*** กระทำความรู้สึกดูใหม่. กลับไปนี่ไปมุดลงไปในน้ำในคลองก็ได้; พอเต็มกลั้นแล้วคำนวณดูความรู้สึกว่า มันอยากจะผุดโผล่ขึ้นมาให้พ้นน้ำนี่ มันอยากสักกี่มากน้อย.

หรือจะคำนวณดูอีกอย่างหนึ่งว่า มีคนจับเรากดลงไปในน้ำ แช่อยู่อย่างนั้น; แล้วเราอยากจะขึ้นมาให้พ้นจากน้ำนั้น สักกี่มากน้อย, มีความอยากกี่มากน้อยไปคำนวณดู, แล้วก็ไปทำจริง ๆ ดู จะรู้สึกว่ามันต่างกันมาก. การคำนวณ มันคำนวณอยู่ในที่ไม่ถูกกดอยู่ในน้ำ คำนวณมันน้อยเกินไป; ต้องไปคำนวณด้วยการที่จมอยู่ในน้ำจริง ๆ และมันหายใจไม่ออก มันจะตาย, และมันอยากจะขึ้นพ้นน้ำจริง ๆ มันมีเท่าไร.

ทีนี้ ก็คำนวณดูต่อไปว่า ถ้าใครมาทำกับเราอย่างนี้ เราควรจะโกรธเขาสักเท่าไร ? เราควรจะถือว่าเขาเป็นศัตรูกับเรากี่มากน้อย ? เราควรจะโกรธคนที่จับเรากดลงไปในน้ำ ไม่ให้ผุดขึ้นมาจนเราจะตายนั้น เราควรจะโกรธเขาสักเท่าไร. นี่คือเกลียดกิเลสสักเท่าไร.

ถ้าเรารู้ข้อนี้แล้วจะไม่ยากเลย ในการที่จะเข้าใจคำว่า “ความทุกข์” และก็จะเข้าใจการที่เราทุกคนจมอยู่ในกองทุกข์ หรือว่าเพื่อนทุกข์ด้วยกันและกัน. พูดในทางจิตใจ หรือทางพระศาสนาแล้ว เพื่อนสุขนั้นเกือบจะไม่มี หรือไม่มีความหมายอะไร; เพราะว่าความทุกข์มันมากกว่า. ภาวะของความทุกข์นั้นมีมากกว่า : เป็นทุกข์ด้วยกัน เป็นเพื่อนทุกข์ด้วยกัน มันมาก มากจน

www.buddhadassa.in.th

ล้นไปหมด **ไม่มีโอกาสเป็นเพื่อนสุข**; จนกว่าเมื่อไร จะปฏิบัติธรรมสำเร็จบรรลุมรรคผลขั้นใดขั้นหนึ่ง จึงจะค่อยพูดกันถึงเรื่องความสุข หรือมีเพื่อนสุข.

นี้ต้องเล็งถึงพระอริยเจ้า โดยเฉพาะพระอรหันต์เป็นอย่างยิ่งเท่านั้นที่จะมานั่งมองกันว่า เราเป็นเพื่อนสุข; ถ้ายังเป็นปุถุชนธรรมดาแล้ว ไม่มองเห็นในแง่ไหนว่า จะเป็นเพื่อนสุขแก่กันและกันโดยแท้จริง นอกจากเพื่อนสุขอย่างโง่เขลาไปตามอำนาจของกิเลส. เพื่อนกิน เพื่อนเล่น เพื่อนหัว เพื่อนคู่ชีวิตชีวา อะไรก็ตาม ที่เขาพูดกันนั่น ล้วนแต่เป็นเพื่อนทุกข์ทั้งนั้น; ฉะนั้นจึงถือว่า **ถ้ายังเป็นปุถุชนอยู่ ควรจะพูดว่าเป็นเพื่อนทุกข์กัน** นั่นแหละถูกต้อง.

....

นี้เรา **มองเห็น** ว่า ***"สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย"*** ซึ่งเป็นผลของกิเลสทั้งหลาย; **ก็เป็นอันว่ารู้ข้อเท็จจริงที่ลึกซึ้งสูงสุดอย่างยิ่ง เพื่อเป็นรากฐานแห่งศีลธรรม**. เพราะว่าเมื่อเรารู้เรื่องนี้แล้ว หรือเข้าถึงความจริงอันนี้แล้ว เราเบียดเบียนกันไม่ลง : จะทำปาณาติบาต ฆ่ากันก็ไม่ลง, จะทำอทินนาทานลักของเพื่อนกันก็ไม่ลง, จะล่วงเกินประทุษร้ายของรักของผู้อื่นก็ทำไม่ลง, จะโกหกกันก็ทำไม่ลง อะไรก็ล้วนแต่ทำไม่ลง; เพราะว่ากำลังกลัวต่อความทุกข์.

เมื่อมองเห็นว่าชีวิตทั้งหลายเป็นทุกข์, เป็นเพื่อนทุกข์; มันก็เกิดความโลภไม่ได้ เกิดความโกรธไม่ได้ แล้วก็หลงใหลอะไรอีกไม่ได้; เพราะว่า

www.buddhadassa.in.th

มันเข้าถึงความจริงนี้เสียแล้ว. นี้ก็เลยป้องกันการเกิดแห่งความโลภ ความโกรธ ความหลง; คนก็มีศีลธรรมเพราะเหตุนั้น. นี่เราได้พูดกันไปเสร็จแล้ว.

ขอทบทวนอย่างนี้อีกครั้งหนึ่ง เพื่อสรุปใจความให้จำง่าย ว่า**รากฐานของศีลธรรมอันแรกนี้ เราจะถือว่าความจริงที่ว่า "สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น" นั่นแหละเป็นรากฐานอันแรก** เปรียบเหมือนกับแผ่นดิน. ช่วยกันบอกให้ลูกหลานทราบข้อนี้ ให้เขาท่องไว้ก่อนก็ยังดีแม้จะไม่เข้าใจว่ามีอะไรสักเท่าไร; ท่องได้ก็ยังดี ต่อไปโตขึ้น เด็ก ๆ ก็พอจะเอาไปคิดนึกได้เอง ในบางเวลาบางโอกาสที่มีความสลดสังเวช.

ตรงนี้อยากจะบอกให้ทราบว่า บทมนต์ทั้งหลาย หรือว่าบทธรรมะอะไรก็ตาม ตามธรรมดา ก็ยังไม่เข้าใจความหมายลึกซึ้ง แต่ถ้าจำไว้ได้ เป็นการดี มันจะออกมาเป็นความหมายที่ลึกซึ้ง เมื่อถึงโอกาส. เมื่อมีอะไรสบเหมาะมันจะเข้าใจถึงความหมายอันนั้น, หรือเมื่อความทุกข์เกิดขึ้น สิ่งนั้นจะออกมาเป็นเครื่องแสดงความดับทุกข์; นี่ช่วยกันจำไว้ สอนให้ลูกเด็ก ๆ ท่องไว้ เป็นของศักดิ์สิทธิ์ คุ้มครองอย่างศักดิ์สิทธิ์ไปก่อนก็ได้. ให้ภาวนาว่า **สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น** แล้วก็ไปแยกเอาเองว่า มันจะมีอะไรเกิดขึ้น. นี่คือการบรรยายในครั้งที่แล้วมา.

ทีนี้ ท่านทั้งหลายก็จะทราบได้ทันทีว่า รากฐานแห่งศีลธรรมข้อนี้กำลังขาดอยู่ หรือว่าไม่ขาด ? คงจะตอบได้อย่างเชื่อมันว่า กำลังขาด.

www.buddhadassa.in.th

ไม่มีใครคนไหนที่มานั่งทำความรู้สึกว่า "สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น" แม้ว่ามันมีอยู่ในบทสวดบทภาวนาที่ยังมีเหลืออยู่บ้าง แต่มันไม่พอที่จะทำให้ทุกคนรู้สึกเช่นนั้น. โดยเฉพาะในบ้านในเมืองที่มันกำลังยุ่งเหยิง ต่อสู้อยู่ด้วยการแสวงหาผลประโยชน์ทางวัตถุแล้ว ไม่มีโอกาสที่จะรู้สึกว่า "สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย; มันมีแต่ "เงินของกู ทองของกู ผัวของมึง เมียของกู" ก็ไม่มีโอกาสที่จะคิดว่าทุกคนนี่ มันเหมือนกันในข้อนี้ คือเป็นเพื่อนทุกข์ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น.

[*จบคำปรารภทบทวน*]

ทีนี้ก็มาถึง **รากฐานข้อที่ ๒ ของศีลธรรม.**

เราเคยกล่าวว่า **ปัจจัยที่ ๒ ของต้นไม้ รองลงมาจากดิน ก็คือน้ำ**. ต้นไม้ศีลธรรมจะมีอะไรเป็นน้ำ สำหรับทำให้มันสดชื่น; ถ้าน้ำ มันก็ต้องตรงกันข้ามกับไฟ. ถ้าไฟก็ทำให้แห้ง ให้ไหม้; ถ้าน้ำมันก็ตรงกันข้ามกับไฟ ก็คือไม่แห้ง ไม่ไหม้ แต่ว่าทำให้สดชื่น.

นี่เราก็เหลียวหาดูว่า อะไรที่จะเป็นรากฐานทางศีลธรรม ที่พอจะเปรียบกันได้กับน้ำ ที่ทำให้ต้นไม้มีความสดอยู่ มีชีวิตอยู่. อยากจะให้ทุกคนใช้ความคิดของตัวเอง; ถ้าบอกให้เสียเรื่อยไป ไม่ต้องใช้ความคิดกันแล้ว ก็คงจะเป็นคนที่คิดอะไรไม่เป็น.

ถาม : ขอถามท่านทั้งหลายที่นั่งอยู่ตรงนี้ ๔ ท่านนี่ว่าลองว่ามาก่อนว่า ธรรมะข้อไหนที่เป็นรากฐานของศีลธรรม ? ข้อไหนที่พอจะเปรียบกันได้กับคำว่าน้ำ ซึ่งเป็นปัจจัยของต้นไม้ตามธรรมดา ? คุณประยูรก่อน.

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ความหมายของน้ำ ตามปัจจัยของต้นไม้ ก็สำหรับละลายอาหาร หรือเป็นสื่อนำอาหารในแง่ของทางวัตถุ ก็เป็นสื่อนำอาหารไปเลี้ยงทั่วไปของต้นไม้. ทีนี้ในคุณธรรม ต้นไม้ของศีลธรรมในที่นี้ ผมใคร่อยากจะเอาตัวสติมาใช้เป็นน้ำ สำหรับจะได้นำเอาคุณธรรมต่าง ๆ มาใช้ให้ทันท่วงทีตามทุกกรณี ชีวิตจะสดชื่นอยู่ เพราะชีวิตนั้นมีสติครับ ถ้าไม่มีสติแล้วก็เหี่ยวแห้ง.

ถาม : คุณทอง ว่าอะไร ?

ตอบ : คุณธรรมความดีงาม เป็นสิ่งที่เปรียบได้กับน้ำ ที่จะหล่อเลี้ยงจิตใจของมนุษย์ให้เป็นผู้ที่มีความเป็นอยู่อย่างสดชื่น, และเป็นรากฐานที่จะทำให้มนุษย์นี้มีความรู้สึกว่า เราต่างก็ร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น.

ถาม : สรุปสั้น ๆ ว่าคืออะไร ได้แก่อะไร คุณธรรมนั้น ชื่ออะไร ?

ตอบ : ความเมตตากรุณา.

ถาม : คือความเมตตากรุณา, คุณล้ำ?

ตอบ : คุณธรรมทางศีลธรรม ที่เกี่ยวกับต้นไม้ ที่จะเปรียบกับน้ำที่เลี้ยงต้นไม้ ก็คือ หิริ โอตตัปปะ คือความละอายกับความกลัวครับ.

ถาม : คุณชวน ?

ตอบ : กระผมมีความเห็นเหมือนคุณทองครับ คือเมตตากรุณา.

www.buddhadassa.in.th

คนหนึ่งตอบว่า สติ จะเป็นเหมือนน้ำ ก็ถูกไม่ผิดหมดหรอก. คนหนึ่งว่า เมตตา ก็มีความหมายถูกเห็นได้ชัด. คนหนึ่งว่า หิริโอตตัปปะความละอายบาป กลัวบาป มันก็พอจะเป็นรากบานของศีลธรรมได้. แต่เดี๋ยวนี้อยากจะให้เป็นว่า ทุกคนกล่าวตามความรู้สึกของตัว เราไม่จำเป็นจะต้องกล่าวเหมือนกัน คือไม่ต้องตรงกันทุกคน เพื่อจะทดสอบดูว่า ใครเคยคิดกันอย่างไร.

ทีนี้ ทางฝ่ายอาตมาจะออกความคิดบ้าง ก็มีอิสระที่จะออกความคิดไปตามความคิดของตัว; ถ้าออกมาไม่เหมือนกัน มันก็ไม่ต้องผิด เพราะมันถูกได้ทุกคน แต่เรียกว่าตามมากน้อยก็ได้ หรือจะเรียกว่าตามที่มันจะเป็นประโยชน์แก่สังคมในยุคนี้มากหรือน้อยกว่ากันก็ได้.

ถ้าหากว่าจะมีการแนะให้เห็น ว่าความคิดอันไหนของผู้ใดยังไม่สมบูรณ์ ก็อย่าโกรธ, อย่าเพิ่งโกรธ; โดยมากพอได้รับคำ***ทักท้วง*** หรือคำ***ปฏิเสธ*** ว่าไม่ถูก แล้วก็***มักจะโกรธ***, แล้วก็โกรธจริง ๆ นั้นแหละมากกว่า. ในบ้านในเมืองก็มีปัญหาอย่างนี้ ในวัดในวาก็มีปัญหาอย่างนี้, พ่อแม่ทักท้วงลูกก็ไม่ได้, อุปัชฌาย์อาจารย์ทักท้วงลูกศิษย์ก็ไม่ได้; เพราะมันโกรธเสียแล้วและก็ไม่ได้ประโยชน์อะไร และยิ่งมีมานะถือตัวแรงขึ้นอีก, และต่อไปก็ยิ่งทักท้วงยากขึ้นอีก. ยิ่งทักท้วงก็ยิ่งมีมานะขึ้นไปอีก ฉะนั้น จึงเจริญด้วยมานะ ความล้มเหลวมันอยู่ที่นี่ ความล้มเหลวของการที่ไม่งอกงามเจริญก้าวหน้าไปตามทางแห่งพระศาสนานั้น มันอยู่ที่นี่.

ขอให้เป็นอันว่า เราไม่มีความรู้สึกอันนี้ จึงควรจะวิจารณ์กันได้ และถ้ามีการเสนอที่แปลกออกไป ก็ควรจะรับฟังด้วย.

www.buddhadassa.in.th

ถ้าจะพูดว่า สติมันก็มีส่วนถูก; แต่ว่าโดยทั่ว ๆ ไป คำว่าสติถูกใช้ในลักษณะเป็นเครื่องมือ เครื่องนำเสียมากกว่า และมีความหมายกว้างไปได้ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นประโยชน์. เราควรจะมองสิ่งที่จำกัดกว่านี้.

เมตตาเป็นเหมือนน้ำ นี่ก็ถูกตามสำนวนโวหาร ที่กล่าวกันอยู่ทั่วไปในโลกนี้ หรือว่าในยุคพุทธกาลในประเทศอินเดีย ก็ดูจะให้ความหมายของเมตตานี้ว่า เย็นเหมือนกับน้ำ; แต่ว่ามันเป็นไปในทางเย็น ไม่ใช่เป็นไปในทางหล่อเลี้ยงให้สดชื่น หรือเป็นสื่อนำอาหารอย่างที่เรามุ่งหมาย ฉะนั้น จะยกเอาไปไว้ในอันดับต่อไป จะเอาอันดับที่ใกล้ชิดกว่านี้ จะว่าอะไร ก็คอยฟัง.

สำหรับหิริและโอตตัปปะนี้ เป็นธรรมะที่อยู่ในฐานะเป็นเครื่องมือเหมือนกัน, เป็นเครื่องมือที่จะนำมาซึ่งสิ่งอื่น, เป็นธรรมะที่จะนำธรรมะอื่นมา. คนมีความละอายบาป มีความกลัวบาป แล้วก็ประพฤติธรรมะ อย่างใดอย่างหนึ่งเพราะอำนาจของความละอายบาป หรือกลัวบาป; จะว่าเป็นน้ำในที่นี้ ก็ได้ความหมายถูกในบางส่วน. เอาเป็นอันว่า ได้ฟังความคิดเห็นที่อยู่กันคนละระดับหรือคนละทิศทาง พอเป็นเครื่องพิจารณาต่อไป.

ความไม่เป็นทาสของอายตนะ

ทีนี้ก็อยากจะเปิดเผยความเข้าใจของตนเองบ้าง **ปัจจัยหรือรากฐานของศีลธรรมส่วนที่สอง ที่จะเปรียบกันได้กับน้ำนั้น**. อาตมาอยากจะระบุไปยังสิ่งที่เอ่ยถึงแล้วๆ เล่าๆ บ่อยๆ หลายครั้งหลายหน แล้วก็ยังจำกันไม่ได้ พอพูดออกมาก็รู้ทันทีว่า ได้พูดกันมากี่ครั้งกี่หนแล้ว ๆ เล่า ๆ อย่างไร. ข้อนั้นคือ **ความไม่เป็นทาสของอายตนะ**.

www.buddhadassa.in.th

ถ้าจะจดหรือจะจำ ก็จดเป็นคำสั้น ๆ ประกอบด้วยภาษาบาลีอย่างนี้ไว้ก็ดี เพราะมันกะทัดรัดดี ว่า *"ความไม่เป็นทาสอายตนะ"*. *อายตนะ* คือ *ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ* เป็นที่ตั้ง เป็นประตู เป็นที่ติดต่อหรืออะไรก็ตาม กับอารมณ์ภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ์ แล้วมันก็ทำให้เกิดอัสสาทะขึ้นมา อย่างใดอย่างหนึ่งเป็นธรรมดา, คือเป็นเหยื่อที่ล่อให้พอใจ.

ถ้าเราเป็นทาสของอายตนะ ก็คือหลงใหลในรส ในอัสสาทะอันอร่อยของอายตนะ; หมายถึงอายตนะภายใน อายตนะภายนอก ถึงกันเข้าแล้วมีผัสสะ มีเวทนา เป็นอัสสาทะ. จะต้องดูให้เห็นว่า โลกปัจจุบันนี้เป็นทาสของอายตนะรุนแรงยิ่งขึ้น; **อาชญากรรมทั้งหลาย เกือบทั้งหมดมาจากการที่เป็นทาสของอายตนะ** แล้วจึงไปประกอบอาชญากรรมนั้น; เพราะฉะนั้น การเป็นทาสของอายตนะนั้น มันก็เปรียบคล้ายกับไฟ ร้อนและไหม้; ตรงกันข้ามจึงจะเป็นน้ำ.

ไม่เป็นทาสของอายตนะ จึงจะเป็นน้ำ เย็น หล่อเลี้ยงสภาพชีวิต; *เป็นทาสของอายตนะ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ; เกี่ยวกับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ์.*

เดี๋ยวนี้คนในโลกนี้ก็เป็นทาสของ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ; แต่ใจนั้นไม่ต้องพูดถึง เพราะจะเห็นได้ชัดว่า ไปรุนแรงอยู่ที่การเป็นทาสของอายตนะทางผิวหนัง คือทางกาย หรือทางโผฏฐัพพะ, ระบุลงไปตรง ๆ ว่าเรื่องของกามารมณ์ ระหว่างเพศตรงกันข้าม. ส่วน รูป เสียง กลิ่น รส นั้นมันเป็นเพียงอุปกรณ์ช่วยเหลือเรื่องนี้เสียมากกว่า.

www.buddhadassa.in.th

แม้จะแยกออกไปเป็นแต่ละอย่าง ๆ ก็ไม่รุนแรงเท่ากับเป็นทาสของอายตนะในทางผิวหนัง คือสัมผัสในทางผิวหนัง และ โดยเฉพาะเรื่องระหว่างเพศ และสิ่งที่แวดล้อมเกี่ยวข้องอื่น ๆ ซึ่งเป็นอุปกรณ์ของการประกอบกรรมทางเพศ. เมื่อกำลังเสียวกระสันอยู่ด้วย **รสทางอายตนะนั้น มันเป็นไฟที่เผาผลาญอย่างยิ่ง**; แต่คนไม่ค่อยรู้สึกตรงตามที่เป็นจริงว่าเป็นไฟ. เขาไปเห็นเป็นความเอร็ดอร่อย ก็เลยเป็นสิ่งที่น่ารัก น่าพอใจไป ไม่มองเห็นว่าเป็นไฟ.

ถ้าถือตามหลักทางพระศาสนา มาแต่โบราณก่อนพุทธกาลก็ได้ : *คนมีความรู้สึกเสียวกระสันในรสทางอายตนะทีไร ก็เกิดไฟกิเลสชนิดหนึ่งขึ้นแผดเผา ให้ชรา ให้ร่อยหรอไปครั้งหนึ่งเสมอไป;* แล้วจะต้องหามาทดแทน ชดเชย เสริมเติม เข้าไว้อีก สำหรับจะเป็นเหยื่อของไฟ คือกิเลสนี้ทุก ๆ คราวไป; เป็นทาสของอายตนะทีไร ก็จะเกิดไฟขึ้นเผาผลาญชีวิตให้ชราในภายใน อย่างนี่เรื่อยไป ทุกคราวที่เป็นทาสของอายตนะ, จะเป็นเอร็ดอร่อยทางตาก็ได้ อร่อยทางหูก็ได้ ทางจมูกก็ได้ ทางลิ้นก็ได้ ซึ่งเป็นของไม่รุนแรงนัก; แต่ถึงอย่างนั้นก็เป็นไฟ.

ไปคิดดูเถอะ แม้แต่เอร็ดอร่อยทางลิ้น เกี่ยวกับอาหารนี่; เรามันอร่อย เราก็ไม่รู้สึกว่ามันเป็นไฟ, มันเป็นไฟเปียก มันเป็นไฟเย็น ไฟที่ซ่อนเร้น มันก็เผาผลาญ. เป็นทาสของความอร่อยทางลิ้น เป็นไฟเผาจิตใจเท่าไร ไปคิดดูก่อน.

ถ้าเป็น *เรื่องสัมผัสผิวหนัง ระหว่างเพศตรงกันข้ามแล้ว เป็นไฟอย่างยิ่ง* ยิ่งไปกว่านั้นอีกมากมาย, **เป็นไฟเผาให้ชำรุดทรุดโทรม**

www.buddhadassa.in.th

ลงไปในขณะนั้น ซึ่งจะต้องหาอะไรมาชดเชยมาก มากกว่าทางอายตนะอื่น ๆ จึงจะฟื้นคืนเข้ามาเป็นชีวิตตามธรรมดา สำหรับจะเป็นเหยื่อไฟในการกระทำครั้งต่อไปอีก.

ฉะนั้น ขอให้จำไว้สำหรับไปคิดดูว่า ที่มันไม่ใช่ไฟ มันต้องตรงกันข้าม คือความไม่เป็นทาสของอายตนะ ไม่เป็นทาสตา ไม่เป็นทาสหู ไม่เป็นทาสจมูก ไม่เป็นทาสลิ้น ไม่เป็นทาสสัมผัสผิวหนัง และไม่เป็นทาสใจ. ใจในที่นี้คือ ใจที่ประกอบอยู่ด้วยกิเลส อวิชชา สำหรับจะไปหลงไหลธัมมารมณ์อย่างนั้น อย่างนี้. จำคำคู่ไว้ว่า เป็นทาสของอายตนะ และก็คำว่า เป็นนายเหนืออายตนะ.

เราต้องการความเป็นนาเหนืออายตนะ จึงจะสดชื่น, พอเป็นทาสของอายตนะจะเหี่ยวแห้ง; พูดเช่นนี้บางคนอาจจะเข้าใจความหมายได้ทันที ไม่มากก็น้อย. พอเป็นทาสของอายตนะ แล้วก็จะเหมือนกับถูกเผาและจะเหี่ยวแห้ง อย่างน้อยก็ในภายใน กระทั่งออกมาทางภายนอก ไม่สดชื่น; แต่เพราะว่ามีอัสสาทะ คือความเอร็ดอร่อย, เอร็ดอร่อยซึ่งเขาเรียกว่า เหยื่อนั้น หลอกเข้าไว้อย่างรุนแรง คนก็ยอมเป็นทาสของอายตนะ, เป็นธรรมดาสามัญในโลกของปุถุชนคนธรรมดาทั่ว ๆ ไป.

สัตว์เดรัจฉานก็เป็นทาสของอายตนะแต่มันชั่วครู่ชั่วขณะ หรือแวบเดียว วูบเดียว; **ส่วนคนนี้มันเก่ง มันคิดเก่ง มันระลึกได้ มันจำได้** และมันคิดแตกงอกงามออกไปได้; **คนจึงเป็นทาสของอายตนะอย่างยืดเยื้อ** เรื้อรัง เป็นชั่วโมง เป็นวัน เป็นเดือน เป็นปี หรือตลอดเวลา

www.buddhadassa.in.th

ก็ได้, แล้วก็ไปหามาสะสมเข้าไว้ สำหรับจะได้เป็นทาสของอายตนะให้หนักให้ยิ่งขึ้นไป และให้นาน ให้ยาวมากขึ้น.

ฉะนั้น ไปดูในบ้านเรือน หรือแม้ในวัดวา ในกุฏิของพระของเณรก็ได้ ว่ามีอะไรบ้างที่วางอยู่เกะกะ ๆ นั้น ที่มันส่งเสริมความเป็นทาสของอายตนะที่เราไม่เคยรู้สึก ไม่เคยคิดกลัว; แล้วไปดูซิ จะได้รู้สึก จะได้รู้ว่ามันเป็นสิ่งที่น่ากลัว; ล้วนแต่เอามาส่งเสริมความเป็นทาสของอายตนะ เราจึงยากที่จะเป็นนายเหนืออายตนะ.

เมื่อแบ่งออกเป็นหมวดวัตถุหรือ *ทางรูปธรรม* ก็คือ *รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส*, นี่พวกหนึ่งอายตนะฝ่ายรูปธรรม.

ทีนี้ อายตนะฝ่ายนามธรรม ก็คือใจ กับธัมมารมณ์; นี่ก็อีกฝ่ายหนึ่งเป็นเรื่องใจ ที่ไม่เกี่ยวกับเรื่องวัตถุ ถึงแม้ว่า ครั้งแรกมันมีการตั้งต้นไปจากวัตถุ แต่แล้วมันไปอยู่ที่จิตใจ สะสมไว้เป็นเรื่องทางจิตใจ ไม่ต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุ มันก็ทำหน้าที่ของมันได้ เพราะฉะนั้น เราจึงมีความรู้สึกคิดนึกที่เลวร้ายได้โดยประการต่าง ๆ โดยเหตุที่สักว่า คิดนึกขึ้นมาเท่านั้นแหละ. นั่นก็เป็นจิตหรือใจ, มโน ได้ ธัมมารมณ์ ตามที่มันสะสมไว้ สำหรับเป็นทาส, สำหรับทำให้คนคนนั้น ให้เจ้าของของมันนั้นเป็นทาส: เดี๋ยวก็เป็นทาสแห่งความโกรธ, เดี๋ยวก็เป็นทาสแห่งความรัก, เดี๋ยวก็เป็นทาสแห่งความกลัว ความเกลียด ความอิจฉาริษยา มานะ ทิฏฐิ เย่อหยิ่ง จองหอง ล้วนแต่ไปเป็นทาสของธัมมารมณ์เหล่านี้, เป็นทาสทางนามธรรม ก็ร้ายกาจไปตามแบบของนามธรรม.

www.buddhadassa.in.th

ส่วน ทางรูปธรรม คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ก็ไปหนักอยู่ที่กาย เพราะขยายออกไปถึงโผฏฐัพพะทางเพศตรงกันข้าม; แต่จะเป็นทางรูปธรรม ทางนามธรรม ก็ตามเถอะ เป็นไฟทั้งนั้นแหละ.

เมื่อตกลงเป็นทาสของอายตนะเท่าไร, หรือเมื่อไร, ก็เป็นไฟเท่านั้น หรือเมื่อนั้น; ฉะนั้น จึงเห็นว่าความไม่เป็นทาสทางอายตนะนี่แหละ คือเป็นสิ่งที่จะเปรียบได้กับความสดชื่นของน้ำหล่อเลี้ยงชีวิตให้สดชื่นอยู่.

อย่าเป็นทาสของอายตนะเลย ชีวิตนี้จะสดชื่นเหมือนกับถูกรดด้วยน้ำ ที่เย็นอยู่เสมอ, แล้วก็จะเป็นสื่อนำสิ่งที่ดีงามออกไปตามทิศทางต่าง ๆ และถ้าเราไม่เป็นทาสของอายตนะแล้ว เราก็จะมีการประพฤติกระทำ การพูดจา หรืออะไรก็ตามที่ถูกต้อง ทุกทิศทาง ทุกกระแส.

ถาม : ทีนี้ เกณฑ์ให้มองและให้ตอบ. เมื่อเราไม่เป็นทาสของอายตนะแล้ว จะกำจัดโลภะ โทสะ โมหะ ได้อย่างไร, หรือจะป้องกันโลภะ โมหะ โทสะ ได้อย่างไร, ยกตัวอย่างปัจจุบัน และไม่ใช่คาดคะเน. ไม่เป็นทาสของอายตนะ ป้องกันและกำจัดความโลภได้อย่างไร? คุณประยูร.

ตอบ : เมื่อเราไม่เป็นทาสของอายตนะ ก็หมายความว่า ไม่หลง เพลิดเพลินยินดีในรูป รส กลิ่น เสียง เช่นนี้แล้ว เราจะหา จะทำสิ่งต่างๆก็จะทำด้วยอีกแบบหนึ่ง; จะเป็นปัญญา รู้จักทำแต่ความพอดีขึ้น; เอามาใช้แต่ความจำเป็น มันจะไม่ทำให้มีส่วนเกินแบบโลภ จนหนักสมอง. มันจะมีปัญญาเกิดขึ้น เพราะเราไม่ได้หลงติเอามาเป็นทาสของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ต่าง ๆ, ไม่หลงติดในความสนุกสนาน

www.buddhadassa.in.th

เพลิดเพลินใน รูป รส กลิ่น เสียง. เมื่อเราไม่หลงติด เราก็ทำแต่พอดี. นี่ครับหลังใหญ่มีเท่านี้ มันก็ตัดข้อโลภไปได้ข้อหนึ่งแล้ว.

ถาม : เอ้า, ทีนี้ เมื่อไม่โลภแล้ว จะได้ทำสิ่งที่เป็นความไม่โลภ ให้กว้างออกไปได้อย่างไร ? คุณทองว่า. จะช่วยเหลือผู้อื่น ช่วยเหลือโลกมนุษย์ได้ต่อไปอย่างไร เมื่อตัวเองมันไม่โลภแล้ว ?

ตอบ : หากว่าไม่เป็นทาสของอายตนะเสียเอง คือเราหมดเสียซึ่งความโลภแล้ว ยังจะแผ่ส่วนที่มีจำเป็นเฉพาะตัวให้กับคนอื่น ก็เป็นการช่วยส่งเสริมให้ชีวิตอื่นเป็นสุขขึ้นมาได้.

ถาม : นั่นแหละเราอยากจะให้มองเห็นว่า คนในโลกนี้ปัจจุบันนี้ โดยเฉพาะในบ้านในเมือง ที่เขาว่าเจริญกันนักนั้นมัน ไม่ช่วยเหลือคนอื่นโดยบริสุทธิ์ใจเลย; ไม่ใช่การช่วยเหลือที่แท้จริง เป็นการช่วยเหลือหลอก ๆ, เช่นทำเอาหน้านี่ เราไม่เรียกว่า ช่วยเหลือ; คนเหล่านั้นไม่ช่วยเหลือคนอื่น เพราะว่าเขากำลังเป็นทาสของอายตนะ ยังไม่อิ่ม. ใช่ไหม ? คนที่มันไม่ช่วยคนอื่นนั้น เป็นทาสของอายตนะ ยังไม่อิ่ม. แล้วเมื่อไรมันจะอิ่มอิ่ม จนพอที่จะไปช่วย คนอื่นได้ ?

ตอบ : ในเมื่อเขายังไม่เบื่อหน่าย หรือยังไม่พ้นไปจากความเป็นทาส ความที่จะอิ่มที่จะพอนั้นย่อมไม่มี.

ถาม : เพราะฉะนั้นเราจะไปรอให้คนที่เป็นทาสของอายตนะหมดโลก และช่วยผู้อื่นนั้น มันเป็นไปไม่ ได้. เราจึงถือว่าเป็นสิ่งที่จะต้องแก้ไข เพื่อจะให้มันไม่โลภ และมันมีเหลือสำหรับช่วยผู้อื่น.

www.buddhadassa.in.th

ทีนี้ เมื่อไม่เป็นทาสของอายตนะแล้ว จะป้องกันหรือแก้ไขโทสะ หรือความโกรธ ได้อย่างไร ? คุณล้ำว่าที เมื่อไม่เป็นทาสของอายตนะแล้ว จะป้องกันความโกรธ โทสะได้ อย่างไร?

ตอบ : เมื่อไม่เป็นทาสของอายตนะ ก็จะเกิดความรู้ถึงความเสงี่ยมของตัวเอง แล้วก็เห็นทุกข์ของผู้อื่น. การเห็นทุกข์ของผู้อื่นนี่ เป็นอันหนึ่งที่จะมองถึงความพอดี ถึงปฏิปทาของคนทั่วไป.

ถาม : คุณชวนยกตัวอย่างคนที่เป็นทาสของอายตนะแล้วโกรธมาดู.

ตอบ : กระผมยังไม่แจ่มแจ้งในคำถามครับ.

ถาม : ว่าเมื่อเราเป็นทาสของอายตนะ ของตา หู จมูก ลิ้น กายแล้ว เกิดความโกรธขึ้นมา ฆ่าฟันคนอื่นได้เช่นอย่างไร ? มีอยู่ทั่วไปตามทุ่งนา ในบ้าน ในเมือง ในอะไร ทั่วไปทั้งโลก.

ตอบ : สมมตินะครับ.

ถาม : ไม่สมมติซิ, ต้องพูดจริง อย่าสมมติ.

ตอบ : เมื่อมีคนมาล่วงเกินของรักของใคร่ของเรา ก็เกิดความโกรธขึ้นมาเลยทำให้ฆ่าฟันเขาได้.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : นั่นแหละ มันฆ่าเขาก็ได้ เพราว่าเรารักของเรา. เอาอย่างนี้ดีกว่า เอาลูกเด็ก ๆ ในโรงเรียนของคุณ มันทะเลาะวิวาทกันอยู่บ่อย ๆ มันเป็นทาสของอายตนะข้อไหน ? อย่างไร ? คุณลองว่ามาดูซิ ไม่สมมตินะ. เอาเรื่องที่โรงเรียนของคุณจริง ๆ มันทะเลาะชกต่อยกัน เด็กคู่นั้น,คนนั้น, มันเป็นทาสของอายตนะอย่างไร ? คุณจะได้เข้าใจ. เด็กชกต่อยกันในโรงเรียน มีอยู่เป็นประจำ นี่ เพราะมันเป็นทาสของอายตนะอย่างไร ? แง่ไหน ?

ตอบ : ส่วนใหญ่ในแง่ของความคิดเห็นผิดกัน เถียงหรือละเมิดสิทธิกันและกัน.

ถาม : คนที่ไปล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่นนั้น เป็นทาสของอายตนะอย่างไร ?

ตอบ : คือความอยากได้ของของผู้อื่น.

ถาม : แล้วมันจะไปโกรธกันอย่างไร ความอยากได้ ? มันต้องไม่ได้ตามที่มันอยากนั่น มันจึงจะโกรธ; แล้วความที่มันไม่ได้ตามที่อยากนี่ มันเป็นทาสของอายตนะอย่างไร ? เอ้า, ถ้ายังนึกไม่ออก ? ถ้าคุณทองนึกออกว่ามาก่อน เรื่องจริงในโรงเรียน เด็กมันชกต่อยกันน่ะ ในแง่ไหนบ้าง ? เป็นทาสอายตนะอย่างไร ? เรื่องมีทิฏฐิมานะเห็นหน้ากันแล้วชอบหน้าแล้วชกต่อยกัน ก็เป็นทาสของอายตนะ แต่มันชั้นสูง. เอาให้ต่ำกว่านั้น.

ตอบ : เด็กที่แย่งที่เล่นกัน หรือแย่งของเล่นซึ่งกันและกัน อย่างที่เรียกว่าแย่งสิทธิกัน.

www.buddhadassa.in.th

ใช้คำว่า “สิทธิ” มันกว้าง มันสูง; ว่าให้ชัดลงไปซิว่ามันแย่งอะไรกันบาง ล่ะ ที่มันชกต่อยกันในโรงเรียนน่ะ. นี่ถ้าเราไม่เข้าใจข้อนี้ แล้วเราก็คงจะไม่สามารถสร้างสรรศีลธรรมให้กลับมาในโรงเรียนของเราได้. เด็กโกรธขึ้นมาเพราะไม่ได้อย่างใจ ความไม่ได้อย่างใจนั่น เพราะว่ามันอยากอะไรอยู่อย่างหนึ่ง ถึงขนาดที่เป็นทาสของอายตนะ; แล้วเมื่อมันไม่ได้อย่างที่มันอยาก มันก็โกรธ. ถ้ามันไม่เป็นทาสของอายตนะ มันก็ไม่ต้องอยาก; เพราะมันต้องการเท่าที่ควรจะต้องการ. ไม่เป็นทาสของอายตนะมันก็ไม่โกรธ; ถ้ามันโกรธ มันก็เลยความพอดี หรือความเหมาะสมมันจึงต้องโกรธ. นี่เราถือว่าโรงเรียนเป็นพื้นฐานเบื้องต้นสำหรับสร้างอุปนิสัยใจคอของมนุษย์; เราต้องรู้เรื่องนี้ อย่าให้เขาเป็นทาสของอายตนะหนักขึ้น ๆๆ. เด็ก ๆ ยังไม่มีเรื่องชู้สาว หรือเรื่องทางเพศอะไรนัก มันก็ยังทะเลาะกันแก่ง มันมีอะไร; ถ้ามันโตขึ้นมีเรื่องทางเพศ ทางชู้สาวก็ยิ่งรุ่นแรงมากขึ้น เป็นทาสของอายตนะขนาดหนัก ความโกรธมันก็หนักไปตาม.

[*ความเป็นทาสอายตนะระดับโลก*]

ถาม : ทีนี้ มองทั้งโลกดีกว่า โลกระหว่างซีกโลก คนละครึ่งโลกนี่แหละ มันคิดจะทำลายล้างกันด้วยความโกรธ ความอาฆาต; เพราะว่าแต่ละซีกโลกนี้มันเป็นทาสของอายตนะ จริงไหม ? ถ้าจริงยกตัวอย่างมาทีว่าเช่นอะไร ?

ตอบ : ปัญหาทางสองซีกโลก ที่ต้องการกัน ก็เนื่องจากเป็นทาสของอายตนะหรือหลงติดในความสุขทางเนื้อหนัง; แปลอีกทีก็ว่าสุขจากการได้สัมผัสทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, แล้วเขาเพลิดเพลิน แล้วสบายใจ; นี่คือสุขจากวัตถุ. เดี๋ยวนี้ก็พูดคำว่า วัตถุนิยมได้หลายคำครับ เพราะ

www.buddhadassa.in.th

เป็นวัตถุนิยมด้วยกันทั้งนั้น ยื้อแย่งกันในความสุขทางเนื้อหนังด้วยกันทั้งนั้น; ทั้งสองฝ่ายจึงทะเลาะกัน คือฝ่ายหนึ่งฝ่ายนายทุน ฝ่ายผู้มีเงิน *ก็อยากจะมีเรื่อย ๆ ๆ เพลิดเพลินในการมีเงิน, เพลิดเพลินในการได้ใช้เงินให้มันเต็มที่ของตัวเอง* ในการหาความสุข เป็นต้นว่า *เที่ยวรอบโลก ใครมีเงินมาก ก็เที่ยวมาก และใช้มากกินมาก สร้างบ้านแข่งเทวดา.* ตัวอย่างที่เห็น ๆ นั่นแหละ คือความสุขที่หลงติดในอายตนะของพวกมีเงินพวกนายทุน.

ทีนี้ อีกซีกหนึ่ง ฝ่ายตรงกันข้าม พวกที่ไม่ค่อยจะมีเงิน พวกต้องใช้แรงงานพวกนี้ ก็หลงเพลิดเพลินติดในทางอายตนะเหมือนกัน **ติดในทางอบายมุข**; และบางพวกก็อยากจะได้มีความสนุกสนานเพลิดเพลินเหมือนกับพวกมีเงินเหมือนกัน ก็มีการยื้อแย่งกัน; เลยมีการยื้อแย่งขึ้นมา เพราะอยากจะได้มีความสุขทางอายตนะด้วยกันทั้งนั้น เพราะการติดเป็นทาสของอายตนะดังกล่าว.

ถ้าหากว่าไม่เป็นทาสเสียแล้ว ก็จะทำแต่ส่วนพอดี : ฝ่ายโลกที่เป็นนายทุน ที่ว่าร่ำรวยก็จะมีส่วนช่วยเหลือ เอาส่วนเกินที่หาได้มาช่วยเหลือทางด้านคนจนได้อีกมาก. ส่วนด้านคนจน ทางด้านกรรมกร **ทางซีกโลกของกรรมกรนั้น ถ้าไม่เป็นทาสของอายตนะแล้ว** ไม่ติดไปทางอบายมุขต่าง ๆ ก็จะไม่ถึงการยื้อแย่ง **จะมีการขยันหมั่นเพียร** พยายามทำงานไป แล้วก็ได้รับทานเมตตามาจากคนรวย พออีกหน่วยสองฝ่ายนี้จะเข้าใจกันได้ คนรวยกับคนจนจะเข้ามาอยู่จุดยืดที่อยู่ใกล้ ๆ กันได้ **สันติภาพก็เกิดขึ้น**.

ถาม : อย่าลืมว่าเรากำลังพูดกันในแง่ของเรื่องกิเลสที่๒ คือ โกธะ หรือโทสะ หรือพยาบาท หรืออะไรก็ตาม. การที่ชาติใหญ่ ๆ เขาสร้างกองทัพ

www.buddhadassa.in.th

ใหญ่ ๆ สร้างอาวุธมาก ๆ คอยจ้องจะฆ่ากันอยู่ในโลกนี้ทุกวัน ๆ นี้ มันมีมูลมาจากการเป็นทาสของอายตนะข้อไหนอย่างไร ให้ชัดเฉพาะข้อนี้เลย เป็นคำตอบสั้นๆ ? คุณทองว่าอย่างไร ?

ตอบ : คือความเห็นแก่ตัวชัด ๆ.

ถาม : ความเห็นแก่ตัวนี่เป็นทาสของอายตนะหรือเปล่า ?

ตอบ : ความเห็นแก่ตัวที่ผมจะพูดนี้เป็นทาสของอายตนะครับ คือว่า ต้องการจะได้มาซึ่งอายตนะภายนอกทั้งหมดมาปรนเปรออายตนะภายใน; เมื่อไม่ได้ดังใจก็โกรธ ผมมองทั้งสองฝ่ายอย่างนี้ไม่ว่าจะเป็นฝายนายทุนหรือลูกจ้าง.

ทีนี้ เอาประเทศใหญ่ ๆ ที่เขากำลังจะฆ่ากันนั้น เป็นทาสของอายตนะอย่างไร ? เมื่อบุคคลแต่ละคนมันมีอายตนะ แล้วจะมีอายตนะรวมของคนตั้งทั้งประเทศ ตั้งครึ่งโลกได้อย่างไร ชี้ให้เห็นตรงนี้หน่อย. คนตั้งหลาย ๆ ชาติรวมกันเป็นครึ่งโลก เป็นทาสของอายตนะเพื่อจะไปฆ่าฟันผู้อื่นนั้น เป็นทาสของอายตนะอย่างไร ? ชี้ให้เห็นตรงนี้หน่อย. ถามอย่างนี้คุณก็งงไป; ก็อย่างที่ว่ามาแล้วนั่นแหละ โดยส่วนตัวบุคคลแต่ละคน มันเป็นทาสของอายตนะ มันก็ต้องการจะได้ คนเดียวมันเอาไม่ได้ มันก็ต้องรวมหัวกัน ก็เป็นกลุ่มใหญ่ที่จะไปแย่งเอาปัจจัยแห่งอายตนะมา.

ทีนี้ เมื่อทางหนึ่งต่อต้าน อีกทางหนึ่งมันก็โกรธ มันก็ต่อสู้ มันก็ฆ่าฟัน นี่คือเรื่องการเบียดเบียน; เพราะว่าแต่ละหน่วย ๆ มันเป็นทาสของ

www.buddhadassa.in.th

อายตนะ มันก็มีผลเท่ากับว่าทั้งประเทศ หรือทั้งกลุ่มหลาย ๆ ประเทศนั้น ล้วนแต่เป็นทาสของอายตนะ. ทีนี้ประโยชน์มันขัดแย้งกัน ฝ่ายโน้นก็เป็นทาส, ฝ่ายนี้ก็เป็นทาส, มันก็แย่งที่จะได้ปัจจัยเพื่อตนเอง มันจึงฆ่ากัน ในความหมายของคำว่า โทสะ หรือโกธะ อไรก็แล้วแต่.

ถาม : เอ้า, ทีนี้ ดูว่า การที่เขาตกลงกันไม่ได้, ในที่ประชุมเพื่อสันติภาพ เขาตกลงกันไม่ได้, มันมีมูลมาจากการเป็นทาสของอายตนะอย่างไรบ้าง? เข้าใจปัญหาไหม ? เดี๋ยวนี้เขามีที่ประชุมระหว่างชาติ พิจารณากันในที่ประชุมนั้น เพื่อจะแก้ไขสถานการณ์ เลวร้ายอย่างนั้นอย่างนี้, แล้วมันพูดกันไม่รู้เรื่อง มันตกลงกันไม่ได้ มันยอมกันไม่ได้; เรียกว่ามันยอมกันไม่ได้ในที่ประชุมนั่น เพราะมันเป็นทาสของอายตนะอย่างไร ?ใครนึกออกก่อนตอบก่อน.

ตอบ : เป็นทาสของอายตนะ คือใจไม่ได้อย่างใจ ?

ถาม : ไม่ได้อย่างใจ, เอ้าอะไรอีก ?

ตอบ : กระผมว่า เนื่องมาจากโมหะของแต่ละฝ่าย.

ถาม : เรื่องโมหะ เรายังไม่ได้พูดนะ, เรากำลังพูดเรื่องโทสะนะ, เรื่องโลภะที่๑, เรื่องโทสะที่ ๒, นั่นมีมูลมาจากโทสะอย่างไร ?

ตอบ : คือ ที่ตกลงกันในที่ประชุมต่าง ๆ แล้วเราตกลงกันไม่ได้ ก็เนื่องจาก
๑. มีโลภะ; ต่างฝ่ายต่างอยากได้ดี ต้องการให้มีผลประโยชน์

www.buddhadassa.in.th

ของตนเอง. เมื่อผลประโยชน์ของตนเองขาดไป หรือว่ามันทำให้โลภะลดน้อย คือมันไม่ยอม เพราะว่าผลประโยชน์ของตนเอง มันถอยไป มันจึงตกลงกันไม่ได้ เกี่ยวกับ ๑ โลภะ, และข้อ ๒ เมื่อแต่ละคนพยายามจะหากุศโลบายมาพูด เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเอง เมื่อพูดกันไปพูดกันมา เมื่อขัดผลประโยชน์ ไม่ได้อย่างใจก็เกิดเป็นโทสะขึ้นมาตามหลัง; ทั้ง ๒ อย่างนี้ จึงตกลงกันไม่ได้.

ถาม : ขอแทรกปัญหาข้อหนึ่งก่อน ให้ตอบด้วยปฏิภาณว่า การที่ไม่ยอมกันในที่ประชุมนั้น เพราะเหตุกี่อย่าง ? นี่คุณเป็นนักการเมืองที่ไม่รู้เรื่องการเมืองใช่ไหม ? เพราะเหตุกี่อย่าง ?

ตอบ : เนื่องมาจากความขัดแย้งกันในอุดมการ, เนื่องมาจากอุดมการทางการเมืองของกันและกัน.

อุดมการของการเมืองก็แยกให้เห็นซิว่า มันมีอย่างไร มันจึงเป็นเหตุให้ไม่ยอมกัน ? อุดมการมันขัด จึงไม่ยอมกัน อย่างนั้นหรือ ? ก็ได้; แต่ว่าที่จริงกว่านั้น หรือมันก่อนหน้านั้นคืออะไร ? อุดมการทางการเมืองนี้ มันยังดิ้นได้, ยืดหยุ่นได้มาก. เอาที่มันชัด ๆ เลยก็คือประโยชน์มันขัดกัน. ที่มันยอมไม่ได้ เพราะเขาเสียประโยชน์, ข้อแรก. ข้อสองที่เขายอมไม่ได้ เพราะเขาเสียหน้า; คำว่า “เสียหน้า” นี้ได้ยินบ่อยที่สุดในที่ประชุมสหประชาชาติ “ยอมไม่ได้ เพราะเสียหน้า” ทั้ง ๆ ที่เห็นว่านี่ถูกแล้วควรแล้ว แต่ประเทศเรายอมไม่ได้เพราะเสียหน้า. อย่างที่หนึ่งก็เพราะเสียประโยชน์ มันจึงไม่ยอม, อย่างที่ ๒ เรียกว่ามันเสียหน้ามันไม่ยอม.

www.buddhadassa.in.th

ทีนี้ คุณจะเติมอย่างที่ ๓ เข้ามา ว่าเพราะอุดมการมันขัดกัน นี้มันไม่มีความหมายที่ตายตัว; เพราะอุดมการมันอยู่ที่ประโยชน์. อุดมคติ อุดมการณ์อะไรก็ตาม ของแต่ละฝ่าย มันอยู่ที่ได้ประโยชน์ทั้งนั้น. เมื่อเขาเสียประโยชน์แล้วเขาก็ไม่ยอม; อุดมคตินั้นทางการเมืองเป็นเรื่องหลอกลวงทั้งนั้น เพราะมันไปอยู่ที่ประโยชน์ ต่างคนต่างมีอุดมการอุดมอะไรของตัว เป็นฝ่ายตัว ให้ฝ่ายตัวได้ประโยชน์. ฉะนั้น อุดมการณ์นี่จึงไม่มีทางตรงกันได้ เพราะต่างฝ่ายต่างหาประโยชน์และรักษาประโยชน์.

เราจึงมองว่าในการที่เขาไม่ยอมกันในที่ประชุมนั้น ๆ เพราะเสียประโยชน์อย่างหนึ่ง, เพราะเสียหน้าอย่างหนึ่ง. เมื่อเสียประโยชน์ก็บันดาลโทสะ, เมื่อเสียหน้ากับบันดาลโทสะ.

ถาม : ทีนี้ เหตุของการรู้สึกว่า เสียประโยชน์ หรือเสียหน้า นี้คือการเป็นทาสของอายตนะ; เรารู้สึกว่าเสียประโยชน์ หรือเรารู้สึกว่าเสียหน้าเพราะเราเป็นทาสของอายตนะอย่างไร ? คุณเข้าใจแล้วหรือยัง ? คุณประยูร ว่าอย่างไร ?

ตอบ : คำว่าประโยชน์ก็คือการผูกพันกัน คือถ้าเราไปหลงติดสิ่งหนึ่งสิ่งใด ชอบสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้นมา ชอบในรูปของมันว่าสวย แล้วเราชอบอยากได้สิ่งนั้นก็เป็นประโยชน์กับเรา. แต่ถ้าเราไม่หลงติดในสิ่งนั้น คำว่า ประโยชน์ก็เกิดน้อย. ถ้าสิ่งนั้นเราไม่หลงติด แต่เราใช้ทำอะไร ไปตามเหตุตามปัจจัย; กับที่เราหลงติดมานั้นมันต่างกัน. แต่เดี๋ยวนี้คำว่า “ประโยชน์” ที่เราใช้ ที่เราเอามาใช้กันนั้น เพราะเรา

www.buddhadassa.in.th

เป็นทาสของอายตนะ; เป็นต้นว่า สิ่งไหนที่เราว่ามีคุณค่ามาก ก็ว่าสิ่งนั้นมีประโยชน์มาก; ซึ่งคุณค่านั้นก็แล้วแต่มนุษย์ที่บัญญัติค่าที่สิ่งนั้น จะหลงติดสิ่งนั้นมากน้อย แค่ไหน. ถ้าหลงติดมาก เป็นทาสของอายตนะมาก ว่าสวยมากก็มีค่ามาก นี่มันเป็นอย่างนั้น.

ถาม : เราพูดได้ไหมว่า เป็นทาสของประโยชน์กับเป็นทาสของอายตนะ นั้น คือสิ่งเดียวกัน ?

ตอบ : อันเดียวกัน ครับ.

มันก็ตอบอยู่ในตัว **เพราะเป็นทาสของประโยชน์** มันก็หวงไว้ซึ่งประโยชน์; มันก็ไม่ยอม แม้เพื่อความถูกต้อง มันก็ดึงดันที่จะรักษาประโยชน์; พอรู้ว่าจะต้องเสียประโยชน์ มันก็ต่อสู้ด้วยความโกรธ. ฉะนั้น การรักษาประโยชน์อย่างไม่เป็นธรรมนั้นก็คือ ผิดศีลธรรม, คือไม่มีศีลธรรม เพราะเกิดความโกรธ. **ถ้าอย่าเป็นทาสของประโยชน์ มันก็ไม่เกิดความโกรธ**; เพราะว่าความโกรธนั้นมาจากความอยาก ความโง่. **หยุดอยากด้วยความโง่เสีย มันก็ไม่เกิดความโกรธ**. ทีนี้ ไม่ยอมเพราะเสียหน้า, รู้สึกว่าเสียหน้า; อย่างไร ๆ ก็ไม่ยอม : ผิดก็ไม่ยอม, ถูกก็ไม่ยอม, ถ้าเสียหน้า.

ถาม : การรู้สึกว่าเสียหน้านี่เป็นทาสของอายตนะข้อไหน ? คุณล้ำ นี่เรียนนักธรรมมานานนัก เลยลืมเสียแล้ว. เป็นทาสของอายตนะข้อไหน ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ข้อ ใจ.

ถูก, ทำไมตอบช้านักเล่า; เรียนนักธรรมมาหลายสิบปี แล้วมันลืม เห็นไหม. มันเป็นทาสของอายตนะ ส่วนมโน; มันรู้สึกว่าเสียหน้า ไม่เกี่ยวกับรูป เสียง กลิ่น รส ในเวลานี้. เสียหน้าเป็นความรู้สึก นับเป็นธัมมารมณ์; จิตใจของเรารู้สึก เพราะจิตใจของเรากำลังเป็นทาสของธัมมารมณ์ข้อนี้ คือการได้หน้า ว่าเราต้องดี เราต้องเด่น เราต้องหนึ่งเสมอ. ที่จะให้คนชนิดนั้นมันยอมในที่ประชุม มันไม่ยอม แม้ผิดมันก็ไม่ยอม แม้ถูกมันก็ยังไม่ยอม; เพราะมันจะเอาแต่หน้าเสียเรื่อยไป, มันมุ่งหมายแต่จะเอาหน้า. เราก็พอจะมองเห็นได้แล้วว่า โดยเนื้อแท้ ใจความสำคัญนั้น; **ถ้าเราไม่เป็นทาสของอายตนะแล้ว ก็ป้องกันโทสะ หรือความโกรธ หรือพยาบาท หรืออะไรได้, ในรูปใดก็ตาม. นี่เราควรจะสนใจ**.

....

ถาม : ข้อต่อไป คือข้อ โมหะ ถ้าเราไม่เป็นทาสของอายตนะแล้ว โมหะ จะไม่เกิดขึ้น, คุณประยูร ต้องตอบก่อนคนอื่น?

ตอบ : โมหะ ก็คือความโง่, ว่าง่าย ๆ. ทีนี้ถ้าเราไม่เป็นทาสของอายตนะ เราก็จะทำอะไรตามพอดี ที่ผมว่ามาแล้วเมื่อตะกี้.

นั่นมันอ้อมนัก ทำไมไม่ตอบว่า **ความเป็นทาสของอายตนะนั่นแหละ คือโมหะ**. ทำไมไม่ตอบอย่างนี้ ? ความที่ไปเป็นทาสของอายตนะ

www.buddhadassa.in.th

นั่นแหละ คือโมหะ, โมหะเหลือประมาณ โมหะเหลือที่จะเปรียบแล้ว; ฉะนั้น พอไม่เป็นทาสของอายตนะ ก็คือไม่มีโมหะ โมหะก็จะไม่เกิดขึ้น.

เป็นอันว่า **เราควบคุมอายตนะได้** ไม่เป็นทาสของอายตนะแล้ว **มันก็ปิดกั้น ทางเกิดแห่งโลภะ โทสะ โมหะ, แล้วก็จะขจัดโลภะ โทสะ โมหะ ออกไปได้ทันที** ในเมื่อเรากลับเป็นฝ่ายชนะแก่อายตนะ.

แม้ว่าเรากำลังพ่ายแพ้แก่อายตนะอยู่, เกิด โลภะ โทสะ โมหะ อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่; ถ้าสติมันมามันกลับได้ มันไม่เป็นทาสขึ้นมาในขณะนั้นแล้ว มันก็จะสลัดออกไปได้ทันที; ฉะนั้น เราจึงเห็นว่า โลภะ ก็ดี โทสะ โมหะ นี้ เราป้องกันได้ เรากำจัดได้ เพราะการที่เราไม่เป็นทาสของอายตนะนั้น.

นี่คือความหมายส่วนใหญ่ ที่ต้องการจะพูดให้เห็น และจะทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน, และเป็นหลักที่สำคัญ เป็นหลักที่เพียงพอว่า สิ่งนี้สามารถจะป้องกัน และแก้ไขโลภะ โทสะ โมหะ ได้เหมือนกัน จึงถือว่าเป็นรากฐานของศีลธรรมอย่างยิ่ง.

....

ทีนี้ ยังเหลืออีกเล็กน้อย จะพูดถึงคำนี่ โดยความหมายอื่นอีก : เราเป็นทาสของอายตนะ นั้นคือเป็นทาสของสิ่งทั้ง ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งไปเป็นเครื่องสัมพันธ์กับ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ์; ถ้าเราอยากจะพูดด้วยคำอื่น ทำให้เป็นเพียงอย่างเดียว ไม่ใช่ ๖ อย่าง, ไม่ใช่ต้อง

www.buddhadassa.in.th

มากถึง ๖ อย่าง ตามที่อายตนะมันมี ๖ อย่าง; ทีนี้ไม่อยากจะพูดถึง ๖ อย่าง หรือจะไม่ใช้คำที่มีความหมายแยกออกไปถึง ๖ อย่าง, และทั้งยังเป็นคำที่เขาใช้พูดกันอยู่ทั่วไปตามถนนหนทาง ตามบ้าน ตามเมืองนี้ด้วยแล้ว.

ถาม : เราควรจะพูดว่า เราไม่เป็นทาสของอะไร ?

ตอบ : ไม่เป็นทาสของเนื้อหนังครับ.

ถาม : เราไม่เป็นทาสของเนื้อหนัง แล้วจิตใจอยู่ที่ไหน ? คำว่า มโน หรือ ธัมมารมณ์อยู่ที่ไหน ? ที่ตอบนี้ ถูกนะ; ไม่ใช่ไม่ถูก แต่อธิบายไม่ได้เห็นไหม. เพราะ แม้จะใช้ “เนื้อหนัง” มันก็กินความไปถึงจิตใจ เพราะจิตใจมาเป็นทาสของเนื้อหนัง; ธัมมารมณ์มันปรุงไปจากต้นเหตุที่เป็นเรื่องของวัตถุ ใจมันมาเป็นทาสของวัตถุอีกทีหนึ่ง. เดี๋ยวนี้ที่พูดกันมากตามที่ทั่วไปนั้นพูดด้วยคำไหน ? ถ้าพูดว่า ไม่เป็นทาสของเนื้อหนัง นี่มันเป็นคำในศาสนา พูดกันในวัด ในวา ในวงศาสนามากกว่า. ถ้าเป็นคำชาวบ้าน แทนที่จะพูดว่า เป็นทาสของเนื้อหนัง เขาจะพูดว่าเป็นทาสของอะไร ?

ตอบ : เป็นทาสของวัตถุ.

ถาม : เป็นทาสของวัตถุ นี่เป็นภาษาปัจจุบันที่สุด เป็นทาสของวัตถุนิยม เป็นทาสของความรู้สึกที่เป็นวัตถุนิยม นี่ถ้าพูดให้เด็ก ๆ ฟังง่ายจะพูดว่าเป็นทาสของอะไร ? คุณเป็นครูทั้ง ๒ คน คุณต้องไปพูดกับเด็ก ๆ ที่โรงเรียน คุณจะพูดว่าอะไร ให้เด็ก ๆ เข้าใจได้ทันที ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : เป็นทาสของความอยาก.

ถาม : ความอยากก็ ๖ อย่าง; ไม่เอา เอาคำอื่น, ความอยากทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ. คำที่เด็ก ๆ จะฟังถูกทันที หรือว่าคนที่มีความรู้สึกอย่างเด็ก ๆ จะฟังถูกได้ทันที จะพูดว่าไม่เป็นทาสของอะไร ?

ตอบ : ไม่เป็นทาสของความชั่ว.

ถาม : นี่มันแสดงผลเป็นความหมายได้ไกลออกไปอีก เด็กก็ยิ่งฟังยาก. คุณประยูร ภาษาธรรมดา ตามถนนหนทางทั่วไป เด็ก ๆ ฟังถูก อย่าเป็นทาสของอะไร ? แล้วก็จะไม่เป็นทาสของอายตนะทั้ง ๖.

ตอบ : อย่าตามใจตนเอง.

ถาม : อย่าเป็นทาสของอะไรล่ะ ? ...เอ้า, เห็นไหม พอที่จะนึกมันก็นึกไม่ได้ แต่เวลาพูดมันก็พูดได้อยู่บ่อย ๆ.

ตอบ : อย่าเป็นทาสของอารมณ์.

ถาม : มันก็ ๖ นั่นแหละ, อารมณ์ก็ ๖; แต่พอใช้ได้ ค่อนข้างจะใช้ได้. เวียนไปอีก คุณล้ำ อย่าเป็นทาสของอะไร ? ภาษาเด็กที่สุด. คุณทอง คุณชวน ก็ต้องไปหา ต้องไปคิด.

อาตมาอยากจะแนะสักคำว่า ถ้าให้เด็ก ๆ ฟังง่าย ก็ว่าอย่าเป็นทาสเงิน; เพราะว่า เงินนี่มันอย่างเดียว แล้วมันไปซื้อ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ

www.buddhadassa.in.th

ธัมมารมณ์; เงินอย่างเดียว ซื้อวัตถุได้; อาจจะซื้อเนื้อหนังได้ ไปซื้อ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ์ได้. แต่ว่า เด็กก็คงไม่ฟังออกทุกคน ต้องอธิบายอีกทีหนึ่ง. คำว่า ไม่เป็นทาสของเงิน มันคืออะไร ข้อนี้สำคัญมากนะ, เพราะว่าเด็ก ๆ ของเราทุกคนเป็นทาสของเงิน โดยอัตโนมัติ และไม่รู้สึกตัว; จะขอถามให้ตอบเสียอีกที, ไม่บอกทันที.

ถาม : เด็ก ๆ ของเราเป็นทาสเงินโดยอัตโนมัติและไม่รู้สึกตัว คืออย่างไร. ทุกคนมีลูกมีหลาน ไปช่วยยกเขาหน่อย; คือไปดูที่เด็กลูกของเรา เด็ก ๆ ของเราทั้งโรงเรียน.

ตอบ : ที่เห็นอยู่ตอนเช้า มักจะไหว้พ่อแม่เพราะได้เงิน พอไม่ได้เงินก็ไม่ไหว้.

นั่นปลีกย่อยเกินไป. ลูกของเรามันอยากจะเรียนให้มาก อยากจะสอบให้สูงสุด มันอยากได้เงินเท่านั้นแหละ จริงไหม ? มันไม่นึกอะไรมากไปกว่านั้น อยากจะได้แต่เงินเดือนแพง ๆ ที่เรียนกันอย่างเอาเป็นเอาตาย และจะเรียนต่อไปในที่สุด ก็เพราะอยากได้เงินเดือนแพง ๆ นี่มันเตรียมตัวเป็นทาสเงิน ไปเสียตั้งแต่เดี๋ยวนี้; แต่เอาเถอะมันก็เป็นกำลังแห่งจิต ที่มันจะได้เรียนดี เรียนเก่ง; แต่มันก็เป็นทาสเงิน, อยากจะเป็นทาสเงิน นี่ ช่วยให้เรียนดี เรียนเก่ง.

แต่ให้เรารู้ไว้ว่า เด็กกำลังเป็นทาสเงินอยู่โดยอัตโนมัติ และไม่รู้สึกตัว นับตั้งแต่เรียนชั้นประถมทีเดียว แล้วเป็นทาสเงินเรื่อยขึ้นไป จนกระทั่งถึงชั้นมหาวิทยาลัย แล้วมันก็ออกมาเป็นทาสของเงิน จนกว่ามันจะรู้สึกหรือรู้จัก. นี่คือส่วนใหญ่หรือทั้งหมด. ข้อปลีกย่อยที่เด็กชกต่อย ทะเลาะวิวาทกันน่ะ ส่วนมากมันก็มีมูลมาจากอันนี้คือเงิน หรือวัตถุที่จะได้มาจากเงิน.

www.buddhadassa.in.th

เพราะว่าเงินมันใช้ซื้อวัตถุได้ อะไรก็ได้ เดี๋ยวนี้ใช้ซื้อชื่อเสียงก็ยังได้, สมัยนี้มันเลวมากขนาดเงินใช้ซื้อชื่อเสียงได้; ฉะนั้น เรารู้ความที่เราและลูก ๆ หลาน ๆ ของเรากำลังเป็นทาสของอายตนะอยู่อย่างลึกซึ้ง; เป็นทาสของอายตนะทั้ง ๖ แล้วมันก็มาสรุปรวมอยู่ที่ปัจจัย ที่จะให้ได้เหยื่ออายตนะทั้ง ๖ นั้นมา. เดี๋ยวนี้เราเรียกกันง่าย ๆ ว่า"เงิน", เป็นทาสของเงินคือของปัจจัยที่จะให้ได้สิ่งที่ต้องการ.

ถาม : ทีนี้ระวังอีกทีนะ ระวังอย่างให้ผิดอีกทีนะ ต้องช่วยตอบให้ถูกที ถ้าเราไม่พูดว่าเป็นทาสของเงิน เราจะพูดอะไรให้ชัดกว่านั้น ง่ายกว่านั้น ฟังง่ายกว่านั้น เราจะพูดว่าอะไร?

ตอบ : เป็นทาสของกิเลส.

ถาม : เป็นทาสของกิเลส! ถูกแต่สำนวนยังไม่ดี ไม่ใช่สำนวนเด็ก เอ้า! เป็นทาสของอะไร จึงจะฟังง่ายสำหรับเด็ก ๆ?

ตอบ : เป็นทาสของความชั่ว.

ถาม : อ้อมออกไปไกลอีกแล้ว ก็ถูก แต่มันอ้อมไป. คุณล้ำตอบ.

ตอบ : เป็นทาสของความเห็นแก่ตัว.

ถาม : มันยิ่งกว้างไป คุณประยูรล่ะ. เอ้า, นี่เห็นไหม มันง่ายเหมือนกับที่จะตอบว่าเป็นทาสของเงิน แล้วก็ไม่ตอบว่าเป็นทาสของเงิน, พอได้ตอบว่าเป็นทาสของเงินแล้วยังจะให้มันชัดกว่านั้น เป็นทาสของอะไร ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : เป็นทาสของปาก.

ก็อย่างเดียวกันเสียอีก มันก็เป็นเรื่องลิ้น; นี่เป็นทาสของความอร่อย; นี้ยืมคำของพระพุทธเจ้ามา. สัตว์โลกนี่มันเป็นทาสของความอร่อย: อร่อยทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ อะไรก็ตาม; เมื่อเป็นเรื่องถูกใจมีความอร่อย เราเห็นชัด. เมื่อสิ่งนั้นมันเป็นอิฏฐารมณ์ มันก็ให้เกิดความเอร็ดอร่อย ทางตา ทางหู ทางจมูก ฯลฯ. แต่ถ้าสิ่งที่เราโกรธ เราไม่ชอบ จะเรียกว่าเป็นทาสของความอร่อยได้อย่างไร.

ถาม : เรื่องที่เราไม่ชอบ โกรธเป็นฟืนเป็นไฟ แล้วยังทำให้เราเป็นทาสของความอร่อยในกรณีอย่างนั้น นั่นหมายความว่าอย่างไร ?

ตอบ : หมายความว่า เราไม่ได้ความอร่อยตามต้องการ.

ถาม : มันยังอ้อมอยู่ อยากจะถามว่า โกรธนั้นมันอร่อยไหม ?

ตอบ : เวลาโกรธมันอร่อยเหมือนกัน.

เมื่อยินดีก็อร่อยยินร้ายก็อร่อย, เรียนว่ามนุษย์นี้เป็นทาสของความอร่อยทั้งในกรณีของความยินดีและยินร้าย; นี่ภาษาของพระพุทธเจ้า ท่านใช้ภาษาบาลีก็ว่า เป็น **ทาสของอัสสาทะ**.

ข้อนี้เราต้องเรียน เราต้องศึกษา เพราะว่าชาวบ้านมักจะถือว่า สิ่งที่เราไม่ชอบ มันไม่อร่อย; ความรู้สึกของคนทั่วไป ภาษาของคนทั่วไป ถ้าเรา

www.buddhadassa.in.th

ไม่ชอบแล้วก็ไม่อร่อย. ที่เราไม่ชอบจนเราโกรธนั้น พอเราโกรธ มันกลับอร่อยขึ้นมาอีก, นั่นมันเป็นความอร่อยอีกนัยะหนึ่ง; ได้ตบ ได้ตี ได้ด่า ได้ทำกับเขาแล้วมันอร่อย. คนที่มีโทสะมาก มันยิ่งอร่อย ได้ด่าคนใช้ ได้ตีคนใช้ แล้วมันอร่อย.

ฉะนั้น จึงรวมความได้ว่า เป็นความอร่อยทั้งในแง่ที่ยินดี และในแง่ที่ยินร้าย; และเราก็เป็นทาสของความอร่อย อย่างคุณชวนหรือใครพูดว่า เป็นทาสของกิเลส มันก็ถูก. ถ้าเป็นทาสของกิเลส มันก็จะต้องเป็นทาสของทั้งฝ่ายยินดีและยินร้าย : มีกิเลสเกิดขึ้นทำให้ยินดี ก็เป็นทาสมัน, ทำให้ยินร้าย ก็เป็นทาสมัน. เราก็เป็นทาสของความอร่อย เพราะได้ยินดี เพราะได้ยินร้าย.

คำว่า “อัสสาทะ” เป็นคำที่แปลยาก แปลเป็นไทยยาก; เท่าที่นึกออกว่า “อร่อย” เป็นทาสของความอร่อย. ทุกอย่างจะให้เกิดความอร่อย คือถ้าน่ารัก ก็มี “ความอร่อย” ไปอย่างหนึ่ง, ถ้าน่าชังก็ให้ “ความอร่อย” ไปอีกอย่างหนึ่ง; เราก็มัวแต่รัก แต่ชัง ๆ, อยู่ตลอดชีวิต. นี่ธรรมะต้องการจะขจัดสิ่งนี่แหละ อย่าให้ไฟจากความรัก ไฟจากความชัง มันมาแผดเผาได้; เราต้องบังคับตัว อย่าให้เป็นทาสของอายตนะ.

การบังคับตัวไม่ให้เป็นทาสของอายตนะนี้ มันก็ไม่เป็นไฟ; เมื่อไม่เป็นไฟ, ที่ตรงกันข้ามจากไฟ ก็ต้องเป็นน้ำ, อาตมาจึงว่า การบังคับอายตนะให้คงปรกติอยู่ได้นี้ จะเป็นน้ำที่หล่อเลี้ยงความสดชื่นของชีวิต; ในที่นี้หมาย **ถึงศีลธรรม คือชีวิตที่ปรกติ ที่ถูกต้อง** จะต้องหล่อเลี้ยงไว้โดยน้ำที่แท้จริง ซึ่งไม่เป็นไฟ คือบังคับอายตนะให้ยังคงเย็นอยู่ได้, ไม่ว่าจะเป็นในกรณีแห่งความยินดีหรือกรณีแห่งความยินร้าย ก็ตาม.

www.buddhadassa.in.th

ขอให้ทุกคนรู้จักน้ำอันนี้ไว้; น้ำนี้แหละเย็นแท้ น้ำ คือ การที่บังคับอายตนะได้ เป็นน้ำแท้ ๆ เย็นแท้ ๆ, จะรดจิตใจ รดศีลธรรมให้ยังคงสดชื่นอยู่ได้; จึงจัดว่าเป็นรากฐานของสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม, เป็นอันดับสอง.

การบังคับอายตนะได้เป็นอันดับ ๒ ต่อมาจากอันดับ ๑ คือความรู้สึกต่อปรมัตถธรรม อย่างสูงสุดลึกซึ้งว่า "สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น". แต่ถ้าเราไม่บังคับอายตนะได้ เราคงรักษาอุดมคตินั้นเอาไว้ไม่ได้; เมื่อบันดาลโทสะ หรือโลภะเสีย เราก็ไม่ยอมรับว่าเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ของเรา.

เพื่อให้เรายังคงรักษาความจริงที่ว่า ชีวิตทั้งหมดเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย กันได้แล้ว เราก็ต้องบังคับอายตนะ; หรือเรียกว่าบังคับตัวเรา อย่าให้ไปเป็นทาสของอายตนะ, หรือบังคับอายตนะไว้อย่าให้มันมาเป็นนายของเราได้. เลยเกิดเป็นคำคู่ขึ้นมาคู่หนึ่งว่า เป็น**ทาสของอายตนะ**, หรือว่า เป็น**นายเหนืออายตนะ**.

เดี๋ยวนี้เราต้องการความเป็นนายเหนืออายตนะ สำหรับหล่อเลี้ยงศีลธรรมในโลกนี้; เมื่อไรคนทั้งโลกเขาบังคับตัวเองได้ บังคับจิตได้ ไม่เป็นทาสของอายตนะ เขาก็ไม่เป็นทาสของวัตถุนิยม, ไม่เป็นทาสของเงิน ไม่เป็นทาสของความอร่อยด้วยอำนาจของโมหะ, โลกนี้ก็มีสันติภาพแน่; แต่ยังมีข้อปลีกย่อยที่จะดูกันในแง่อื่นอีกเป็นเรื่องที่ ๓ ที่ ๔ ต่อไป ไว้พูดกันวันหลัง.

วันนี้สมควรแก่เวลาแล้ว ก็ต้องยุติไว้ที่ก่อน; ให้พระสงฆ์ท่านสวดบทพระธรรม เป็นเครื่องส่งเสริมกำลังใจ สำหรับผู้ปฏิบัติสืบต่อไป.

---

www.buddhadassa.in.th

www.buddhadassa.in.th

รากฐานของศีลธรรมอันดับสาม

[การบังคับกระแสแห่งความรู้สึก : อาหาร]

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

ในการบรรยายครั้งที่ ๖ ประจำวันเสาร์ ภาคมาฆบูชา โดยหัวข้อเรื่องว่า **การกลับมาแห่งศีลธรรม** ในวันนี้นั้น อาตมาจะได้กล่าวโดยหัวข้อย่อยว่า **การบังคับกระแสแห่งความรู้สึกในฐานะเป็นรากฐานของศีลธรรมอันดับสาม**.

www.buddhadassa.in.th

ขอให้ท่านทั้งหลายทบทวนใจความสำคัญของการบรรยายครั้งที่แล้ว ๆ มา ให้แจ่มแจ้งอยู่ตลอดเวลาด้วย ว่าเรากำลังพูดกันถึงเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรม ในส่วนที่จำเป็นที่สุด คือการกลับมาของศีลธรรม ; ว่าศีลธรรมกำลังไม่มี หรือกำลังหายไป ๆ จากโลกนี้ ถ้ายังเป็นอยู่ในลักษณะเช่นนี้ โลกนี้ก็จะถึงซึ่งความวินาศ. พูดเพียงเท่านี้ ท่านทั้งหลายก็พอจะสังเกตเห็นได้ หรือรู้สึกได้ด้วยตนเอง. ทีนี้เราจะพูดกันโดยรายละเอียด ให้เข้าใจแจ่มแจ้งยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดการกลับมาแห่งศีลธรรม เราต้องพูดกันถึงเรื่อง ศีลธรรม, พอ*ให้รู้ว่าศีลธรรมนั้นคืออะไร* จนกระทั่งรู้ได้ว่า มันกำลังไม่มีศีลธรรม.

[*ต่อไปนี้เป็นการทบทวนคำปรารภการกลับมาแห่งศีลธรรม จนถึงหน้า ๒๐๗*]

ในการบรรยาย*ครั้งแรก* และ *ครั้งที่ ๒ นั้นได้พูดถึงเรื่องศีลธรรมโดยตรง*. และครั้งที่ ๓ ได้พูดเกี่ยวไปถึงสิ่งที่เรียกว่า *รากฐานของศีลธรรม* ในแง่ต่าง ๆ กัน ; แม้กระนั้นก็พูดเพียงเพื่อให้เห็นว่า เรากำลังไม่มีสิ่งที่เรียกว่ารากฐานของศีลธรรม เป็นส่วนใหญ่. ยังไม่ได้มุ่งหมายจะพูดกันถึงการกระทำให้เกิดศีลธรรม หรือรากฐานของศีลธรรมโดยตรง.

เราพูดกันแต่ในข้อที่ว่า *เราไม่มีรากฐานของศีลธรรม*, และเราก็ต้องพูดกันถึงสิ่งนี้โดยละเอียดพอสมควร จึงจะรู้ว่า เรากำลังไม่มีรากฐานของศีลธรรม. และเกี่ยวกับเรื่องนี้ เราก็พูดเปรียบเทียบโดยทางวัตถุ คือเปรียบเทียบกับต้นไม้ ว่าต้นไม้มันจะตั้งอยู่ได้เพราะอะไร ? อะไรเป็นรากฐานของการที่ทำให้ต้นไม้ตั้งอยู่ได้ ? จนกระทั่งเราพอมองเห็น โดยหลักใหญ่ ๆ ชั้นหนึ่งก่อน ว่าต้นไม้นี้ต้องอาศัย**แผ่นดิน** ต้องอาศัย**น้ำ** ต้องอาศัย**อาหาร** ต้องอาศัย**อากาศ** และต้องอาศัย**อุณหภูมิ**ที่เหมาะสม ดังนี้เป็นต้น ; มันจึงจะอยู่ได้.

www.buddhadassa.in.th

ทีนี้ ต้นไม้แห่งศีลธรรมของเรานี้ ก็อย่างเดียวกันอีก มันจะต้องอาศัยสิ่งที่เป็นรากฐานโดยการเปรียบเทียบ กับต้นไม้นั้น คือว่า จะต้องอาศัยแผ่นดิน, จะต้องอาศัยน้ำ, จะต้องอาศัยอาหาร อากาศ และอุณหภูมิ. ในแง่ของนามธรรม ต้นไม้แห่งศีลธรรม จะอาศัยแผ่นดิน คืออะไร ? เราก็ได้พูดกันแล้ว ว่าจะต้องอาศัยแผ่นดินคือ ธัมมสัจจะ ข้อสำคัญที่สุดข้อหนึ่งซึ่งมีอยู่ว่า***สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น***, ธัมมสัจจะอันนี้ ***เป็นรากฐานของศีลธรรม***.

ผู้ใดมีความรู้สึกเป็นธัมมสัจจะดังนี้แล้ว เรียกว่ามีรากฐานของศีลธรรมอยู่ในจิตใจของบุคคลนั้น ; ฉะนั้น เราจึงพยายามทุกอย่างทุกประการที่จะให้เกิดมีความรู้สึกชนิดนั้น ; ซึ่งเมื่อเกิดแล้ว จะป้องกันการเกิดแห่งโลภะหรือราคะ โทสะ หรือโกธะ โมหะหรือมานะ อะไรต่าง ๆ ได้.

ทีนี้ แล้วเราก็มาดูว่า เดี๋ยวนี้เรายังขาดรากฐานคือธัมมสัจจะอันนี้ราวกับว่า ต้นไม้ไม่มีแผ่นดินสำหรับจะตั้งอยู่ หรือมันมีอยู่อย่างน้อยเกินไป อย่างไม่สมประกอบ นั้นอย่างหนึ่ง.

....

ในการบรรยายครั้งต่อมา ก็ได้พูดถึง***รากฐานข้อที่จะเปรียบเหมือนกับน้ำ*** ที่จะหล่อเลี้ยงต้นไม้ ว่าเราจะ***ต้องอาศัยความไม่เป็นทาสของอายตนะ*** คือไม่เป็นทาสของ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ; ซึ่งสรุปแล้วก็ไม่เป็นทาสแห่งรสอร่อยของกิเลส. แต่เดี๋ยวนี้คนบูชารสอร่อยของวัตถุกันเป็นเบื้องหน้า บูชาเงิน

www.buddhadassa.in.th

หรือเป็นทาสของเงิน เพราะเห็นว่าเงินนี้จะบันดาลความเอร็ดอร่อยต่าง ๆ ให้ได้ ; และนั่นก็ยังไม่น่ากลัว หรือน่าหวาดเสียวมาก เท่ากับว่ามันเป็นทาสของความอร่อยอันเกิดจากกิเลส : โลภะก็ให้รสอร่อย, โทสะก็ให้รสอร่อย, โมหะก็ให้รสอร่อย. เมื่อคนไม่รู้จักโทษของความอร่อยอย่างนี้ ก็หลงบูชาถึงกับเป็นทาส เลยไม่มีรากฐานของศีลธรรม คือไม่เอาศีลธรรมเป็นหลัก ; แต่เอาความอร่อยทางอายตนะเป็นหลัก.

ถ้าจะสรุปอีกอย่างหนึ่งก็ต้องสรุปว่า **เป็นทาสของเวทนา *ตามที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ ว่าเรื่องสำคัญทุก ๆ เรื่องนั้น มันไปสรุปอยู่ที่เวทนา*** ; เพียงแต่ได้เงินมาซื้อหาความเอร็ดอร่อยเป็นสุขเวทนา นี้มันเป็นเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่มันก็เป็นกันมาก คือในโลกนี้เป็นกันมาก หรือเป็นกันแทบทั้งหมดก็เป็นทาสของสุขเวทนา อย่างไม่มีทางที่จะสร้างซา มีแต่จะรุนแรงยิ่งขึ้นทุกที.

ทีนี้ ส่วนทุกขเวทนา มันก็ยังเป็นทาสของทุกขเวทนา เพราะมันไม่รู้ว่าเป็นอย่างไร ก็ยังหลงทำไปในทางที่จะให้เกิดทุกขเวทนา คือทำสิ่งที่ไม่ต้องทำ ทำให้ลำบากเปล่า ๆ มันก็ยังทำ. เพราะทุกขเวทนามันก็มีรสอร่อยล่อหลอกอยู่ข้างหน้า ; เช่นการทำผิดทำชั่วทั้งหลายเป็นทุกขเวทนา มันก็มีรสอร่อยฉาบไว้ข้างหน้า คนจึงหลงบูชาการทำความชั่ว. ถ้าเป็นคนพาลสันดานหยาบแล้ว ได้บันดาลโทสะ เป็นต้น แล้วก็รู้สึกว่าอร่อย เพราะการได้ด่าเขา ได้ตีเขา ได้ฆ่าเขาอย่างนี้มันก็อร่อยไปตามประสาของคนอันธพาล ; นั้นมันก็เวทนาชนิดหนึ่งด้วยเหมือนกัน.

www.buddhadassa.in.th

สุขเวทนาก็ยั่วยวนไปทางหนึ่ง, ทุกขเวทนาก็หลอกให้ทำไปทางหนึ่ง, แม้อทุกขมสุขเวทนา มันก็ยังช่วยให้เกิดความโง่ ความสงสัย ความหลงใหล มัวเมาอยู่ในสิ่งที่ตนยังไม่แน่ใจว่ามันเป็นอะไร. ขึ้นชื่อว่าเวทนาแล้วย่อมชวนให้เกิดความสนใจ ความรู้สึกต่อสิ่งนั้น ๆ เสมอไป ; เรื่องมันจึงไม่รู้จักจบจักสิ้น. คนก็เป็นทาสของเวทนาอยู่อย่างนี้ มันจึงไม่มีแสงสว่าง พอที่จะรู้ว่าอะไรเป็นอะไร.

การเป็นทาสของเวทนา มันเป็นของร้อน ; ต่อเมื่อไม่เป็นทาสของเวทนา จึงจะเป็นของเย็น ดังนั้นจึงเปรียบเทียบการไม่เป็นทาสของเวทนานั้น ว่าเหมือนกับน้ำ หรือสิ่งซึ่งไม่เป็นของร้อน.

เมื่อพิจารณาดูอย่างนี้แล้ว เราก็ยังเห็นว่า ในโลกนี้เต็มไปด้วยการเป็นทาสของอายตนะ : เป็นทาสของเวทนา, เป็นทาสของรสอร่อยทุกชนิด, และที่เป็นกันโดยมาก หรือส่วนใหญ่นั้น ก็คือเป็นทาสของเงิน โดยที่คิดว่า เงินจะบันดาลอะไรให้ได้ทุกอย่าง ; อย่างนี้ก็แปลว่า เป็นทาสของอายตนะทั้งโดยตรง ทั้งโดยอ้อม จึงมีแต่ความร้อน. สรุปความว่า เรากำลังขาดรากฐานของศีลธรรมในข้อนี้.

[*จบคำปรารภทบทวน*]

ทีนี้ มาถึงครั้งนี้ **จะพูดถึงรากฐานของศีลธรรม ในส่วนที่อาจจะเปรียบกันได้กับอาหารของต้นไม้** คือต้นไม้นอกจากจะมีแผ่นดินอาศัย แล้วยังมีน้ำกิน ; แล้วยังจะต้องมีอาหาร คือแร่ธาตุ

www.buddhadassa.in.th

ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในดิน ที่ต้นไม้จะละลายด้วยน้ำ แล้วก็ดูดขึ้นไปเป็นปัจจัย สำหรับปรุงแต่งลำต้นของมัน ; นั้นเราเรียกว่าอาหาร คือสิ่งที่ละลายในน้ำได้ ต้นไม้ก็ดูดขึ้นไปใช้ให้เป็นประโยชน์.

ทีนี้ มาดูถึงต้นไม้แห่งศีลธรรม ซึ่งมันจะต้องมีอาหารอะไรอย่างถูกต้องด้วยเหมือนกัน ถ้ามีอาหารไม่ถูกต้องมันก็ต้องเฉาเหี่ยวตาย ; เหมือนกับต้นไม้ทั้งหลายที่ไม่ได้อาหาร หรือไม่มีปุ๋ยเอาเสียเลย มีแต่น้ำล้วน ๆ มันก็อยู่ไม่ได้ มีแผ่นดินล้วน ๆ ที่ไม่มีธาตุ ไม่มีอาหาร มันก็อยู่ไม่ได้ ฉันใดก็ฉันนั้น ; ฉะนั้น เรามาดูต้นไม้แห่งศีลธรรม ว่ามันต้องการอาหารอะไร.

อาตมาอยากจะระบุ สิ่งที่จะเปรียบเทียบกับอาหารของต้นไม้นี่ว่าได้แก่ **การบังคับความรู้สึก** หรือว่าผู้ใดจะมีความเห็นว่ามีอะไรเป็นอาหารก็ลองว่ามาดู.

ถาม : คุณประยูร คิดออก หรือมองเห็น ว่าอะไรเป็นอาหารของต้นไม้แห่งศีลธรรม ?

ตอบ : อาหารในความหมายที่ทำให้ต้นไม้แห่งศีลธรรมเจริญงอกงาม เท่าที่ผมคิดได้ก็น่าจะเป็นอุดมคติของความเป็นมนุษย์ คือถ้าคนเรามีอุดม-คติของความเป็นมนุษย์ ที่ดี ต้นไม้ศีลธรรมก็จะเติบโตเจริญได้อย่างหนึ่ง เท่าที่ผมนึกได้ตอนนี้.

ถาม : ลองระลุออกไปสักข้อว่า อุดมคตินั้นว่าอะไร ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : เช่นอุดมคติว่า มนุษย์เราต้องมีใจสูงกว่าสัตว์ ดังนี้ครับ ; แล้วเราก็จะพยายามทำให้ใจสูงกว่าสัตว์ ก็คือมีศีลธรรมขึ้นมา.

ถาม : เอ้า, ทีนี้คุณทอง ?

ตอบ : ผมว่าควรจะเป็นสัมมาทิฏฐิที่มองเห็นความเป็นจริงว่า ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นทุกขัง อนิจจัง อนัตตา อันนี้จะเป็นอาหารของต้นไม้ศีลธรรม.

ถาม : เอ้า, คุณล้ำ ?

ตอบ : อาหารของศีลธรรมเบื้องต้นผมเข้าใจว่า ได้แก่ความละอายและความกลัว คือ หิริโอตตัปปะ.

ตามที่ระบุมานี้ ก็ถูกทั้งนั้น ไม่มีทางจะผิด แล้วแต่ว่าจะมองกันอย่างไร. อุดมคติคือความเข้าใจที่ถูกต้อง อย่างเดียวกับสัมมาทิฏฐิ. อุดมคตินั้นก็ต้องถูกต้อง เพราะได้เห็นถูกเข้าใจถูก หรือมีความเชื่อถือถูก ก็เรียกว่า สัมมา-ทิฏฐิ และก็เป็นอุดมคติ เป็นอาหารแห่งศีลธรรม.

ในข้อที่ว่า จะทำให้เขาเกิดหิริและโอตตัปปะเป็นต้นขึ้นมา, คนเดี๋ยวนี้ไม่มีหิริโอตตัปปะ ไม่ละอายความชั่วยิ่ง ๆ ขึ้นทุกที ทำความชั่วโดยเปิดเผยขึ้นทุกที ก็เพราะขาดคุณธรรมข้อนี้ ; นี้ก็เพราะว่าเขาไม่มีสัมมาทิฏฐิหรือไม่มีอุดมคตินั่นเอง ; ก็จะเห็นได้ว่า เป็นอาหารของต้นไม้ศีลธรรม ได้ด้วยกันทั้งนั้น. มันก็เหมือนกับข้อที่ว่า ต้นไม้ธรรมดา ๆ นี้มันกินอาหารหลายอย่าง. คนที่เคยทำนา หรือเคยขายปุ๋ยเขารู้ดีว่า ต้องมีปุ๋ยชนิดไหนบ้าง, จะใส่ในต้นไม้

www.buddhadassa.in.th

ชนิดไหน, ใส่ต้นข้าวชนิดไหน ; ก็เพราะว่ามันมีอาหารอยู่หลายอย่างที่ต้นไม้ต้องการ.

เท่าที่ยกมานั้น ก็ถูกต้อง ในความหมายที่มองเห็นได้ชัด ๆ หรือตรง ๆ ; แล้วก็แตกต่างกันโดยชื่อ แต่ก็เป็นอาหารได้ด้วยกันทั้งนั้น. เพราะฉะนั้นจะพิจารณากันในลักษณะอื่น คือในลักษณะที่ลึกซึ้งลงไปกว่านั้น ; สิ่งเหล่านี้ก็จะหยิบขึ้นมาพิจารณาในโอกาสต่อไป ไม่ใช่จะมองข้ามไปเสีย หรือปัดทิ้งไปเสีย. ขอให้จำไว้ด้วยว่า มันมีสิ่งซึ่งเกี่ยวข้อง เกี่ยวพันหรือสัมพันธ์กันอยู่อย่างนี้ คำตอบนั้นถูกทั้งนั้น เพราะมันเกี่ยวพันกันอย่างไม่อาจจะแยกกันได้ ; แต่ถ้าพูดกันถึงส่วนที่มันสำคัญชั้นที่รุนแรง อย่างที่เรียกว่า เอาเป็นเอาตายกัน มีอะไรบ้างนั่นแหละเราจะนึกถึงสิ่งนั้นก่อน.

....

ทีนี้ อาตมาอยากจะยกสิ่งที่เรียกว่า “การบังคับความรู้สึกไว้ให้ได้” นี่เป็นปัจจัยอันสำคัญหรือรุนแรง แล้วก็เป็นที่มาของอาหารชื่ออื่น หรือธรรมะชื่ออื่นได้อีกมากมายหลายอย่าง. แต่ทีนี้จะพูดถึงอาหารหลักก็แล้วกัน ; ว่าต้นไม้ต้องการอะไรบ้าง ในฐานะเป็นอาหารหลัก เราก็จะเอาสิ่งนั้นมาพูดกันก่อน. นอกนั้นก็จะมาถึงเข้าตามลำดับเอง ; ฉะนั้น ขอให้สนใจ ทำความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า**การบังคับความรู้สึก**.

การบังคับความรู้สึกนี้ ก็ได้พูดกันมาบ้างแล้ว เชื่อว่าบางคนคงจะยังจำได้ ว่า**โลกนี้มันกำลังขาดคุณธรรมข้อนี้**.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : เอาความเข้าใจที่มีอยู่แล้วก่อน ที่มีอยู่แล้วเป็นพื้นฐานก่อน การบังคับความรู้สึกตามความรู้สึกของท่านทั้งหลายนั้นได้แก่อะไร ?

คนที่ ๑ *ตอบ* : การบังคับความรู้สึกนี้ ก็คือการทำสมาธิ การทำจิตให้เป็นหนึ่ง เป็นจิตที่เหมาะสมสำหรับจะทำงานได้ เป็นจิตที่ไม่มีสิ่งเศร้าหมองเข้ามารบกวน.

ถาม : ใครอีก

คนที่ ๒ *ตอบ* : เป็นจิตที่มีความสะอาด ความสว่าง ความสงบ.

ถาม : ใครอีก

คนที่ ๓ *ตอบ* : คือความอดกลั้น

ก็ดูซิ ตอบได้คนละอย่าง; หลายคน อีกหลายอย่างก็ได้. บังคับความรู้สึก คือความอดกลั้น นั้น เห็นความหมายใกล้ชิดได้มาก; เพราะอดกลั้นจึงมีการบังคับความรู้สึก

ส่วนจิตที่สะอาด สว่าง สงบ นั้นมันเป็นผลสุดท้าย; แต่ถ้าจะลดลงมา ก็ว่าเราพยายามทำให้จิตสะอาด สว่าง สงบ เรียกว่าบังคับความรู้สึกอย่างนี้ก็ได้อยู่; แต่ยังไม่ตรงจุดที่ต้องการโดยทั่วไป. ถ้าบังคับได้สะอาด สว่าง สงบ อยู่ก็มาใกล้ หรือคล้ายกันกับที่ว่าทำสมาธิ; ทำสมาธิอยู่ จิตก็สะอาด สว่าง สงบ อยู่. การทำสมาธินั้น ใจความแท้จริงไม่ได้มุ่งที่จะบังคับจิตโดยตรง เพราะว่า คำว่า “ทำสมาธิ” นั้นความหมายของมันมากและกว้าง หรือสูงไปกว่าเพียงแต่ว่าบังคับจิต.

www.buddhadassa.in.th

การทำสมาธินี้ มีการบังคับจิตรวมอยู่ด้วยเป็นแน่นอน; เพราะว่าการฝึกฝนจิต มันก็ต้องบังคับจิต ให้อยู่ในระเบียบหรือหลักเกณฑ์ที่เราได้กำหนดขึ้นไว้ ว่าจะให้ทำอะไร ให้ทำอย่างไร. ฉะนั้นการทำสมาธิ ก็ยังมีใจความที่สูงไป และดิ่งไปในทางธรรมะชั้นสูง; ยังไม่ตรงกับปัญหาเฉพาะหน้าในโลกปัจจุบันของเรา ที่ว่า **คนในโลก**ส่วนใหญ่ในเวลานี้ **ยิ่งไม่บังคับความรู้สึกยิ่งขึ้นทุกที** คือปล่อยไปตามความรู้สึกของกิเลสยิ่งขึ้นทุกที.

ฉะนั้น ไม่ให้เอาคำในพระคัมภีร์มากล่าว หรือไม่ให้นึกถึงคำในพระคัมภีร์ก่อน; แต่**ให้นักถึงข้อเท็จจริงที่มีอยู่จริงในคนเรา** ในบ้านในเมือง หรือในโลกในเวลานี้ **ว่าคนทั้งหลายกำลังไม่บังคับความรู้สึกกันอย่างไร**; ถ้ามองเห็นข้อนี้แล้ว ก็จะตอบได้ทันทีว่า การบังคับความรู้สึกนั้นเป็นอย่างไร.

ถาม : ฉะนั้นต้องเกณฑ์ให้ทั้ง ๓ คนนี้ตอบใหม่ ว่าการบังคับความรู้สึกนั้นมันคืออะไร ?

ตอบ : การบังคับความรู้สึกในความหมายนี้ ผมว่าคือการทำใจเย็น.

ถาม : เอ้า, คุณทอง ?

ตอบ : ผมก็ยังมีความรู้สึกว่า ความอดกลั้นอดทนเป็นเรื่องสำคัญ เช่นเมื่อมีความโกรธเกิดขึ้น ก็รู้จักอดกลั้นอดทนเอาไว้. คนเดี๋ยวนี้เมื่อมีความอยากอะไรเกิดขึ้นมา หรือมีโทสะเกิดขึ้นมา ก็ทำไปตามความรู้สึกนั้นเลย ผมว่า จึงทำให้เดือดร้อนกันอยู่ ?

www.buddhadassa.in.th

ถาม : เอ้า, คุณล่ำ ?

ตอบ : คือการเห็นแก่ตัว.

ถาม : นั่นมันเป็นการไม่บังคับความรู้สึก. พูดให้แคบเข้ามา อย่างคาดคะเน หรือว่าอย่างเหมา ๆ เอา. การบังคับความรู้สึกน่าจะเป็นสิ่งที่เข้าใจกันเหลือเกินแล้ว คุณประยูรว่าใหม่.

ตอบ : การบังคับความรู้สึกในความหมาย ที่เราใช้กันอยู่เป็นประจำทุกวัน ๆ ก็คือเราหัดเป็นคนใจเย็น อย่าผันผวนไปตามอารมณ์ได้ง่ายๆ.

ก็ได้, อย่างผันผวนไปตามอารมณ์ง่าย ๆ ก็ใช้ได้; ความหมายมันเข้าอยู่ในร่องรอยนี้ คือบังคับความรู้สึก. แต่อย่าใช้คำจำกัดเกินไปว่า ทำใจให้เย็น; มันต้องกินความกว้างไปทั้งหมด. "บังคับความรู้สึก" คำนี้มันมีความหมายเฉพาะของมัน คือมีความรู้สึกที่ต้องบังคับ; ไม่ใช่บังคับว่า อย่ารู้สึกอะไรเดี๋ยวก็เป็นคนตายไป เป็นคนสลบไป ไม่มีความรู้สึกอะไร.

ความรู้สึกในที่นี้ หมายถึงความรู้สึกที่ต้องบังคับไว้ อย่าให้เกิดขึ้นมา หรือว่าเกิดขึ้นมาแล้ว บังคับให้หยุดเสีย มิฉะนั้น จะเป็นอันตรายอย่างยิ่ง; ความรู้สึกอะไรเป็นไปในลักษณะอย่างนี้แล้ว ต้องบังคับ; จะเรียกกันว่า บังคับอารมณ์ก็ได้. คำใหม่ ๆ เขาเรียกกันว่า อาเวค ก็มี คือจิตที่เคลื่อนไปด้วยความผลักดันของอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะออกไปอยู่ในรูป

www.buddhadassa.in.th

ของความโลภ ความโกรธ ความหลง เรียกว่า ความรู้สึกในที่นี้. พูดอย่างธรรมดา ที่เราพูดกันตามประสาชาวบ้าน ก็บังคับอารมณ์ บังคับพื้นเพ ของจิตที่มันจะไหลไป; และรู้ว่าความรู้สึกของจิตนี้ ถ้าไม่บังคับมันจะไหลไปทางไหน ไหลไปอยู่ในรูปของอะไร.

ยกตัวอย่างเช่น เมื่อตาเห็นรูป รูปนั้นสวยก็มี น่าเกลียดน่าชังก็มี หรือเฉย ๆ ก็มี. เมื่อตาเห็นรูปแล้ว มันเกิดความรู้สึกขึ้นตามสมควรแก่การเห็น หรือตามสมควรแก่ลักษณะของรูปที่ได้เห็นนั้น ๆ แล้วความรู้สึกมันจะไหลไปอย่างไร.

ถาม : เท่าที่ทราบแล้ว ความรู้สึกจะไหลไปอย่างไร กี่อย่าง ว่ามาดูก่อน?

ตอบ : ตามธรรมดาของมนุษย์เรา ความรู้สึกมักจะไหลไปในทางต่ำ เป็นต้น ว่า ตาเห็นรูป มันจะมีความรู้สึกว่า สวยหรือไม่สวย เอาหรือไม่เอา จะอยู่เฉย ๆ ไม่ได้ครับ จะต้องเอาหรือไม่เอา ต้องมีการเกลียด หรือมีความรักต่อรูปที่เราเห็นตลอดเวลาครบ; ต้องเกลียด มิฉะนั้น ก็ต้องรัก ต้องเป็นไปในทางที่จะเอามาเป็นของเราอยู่เสมอ.

ถาม : ทั้งทางเอาหรือไม่เอาก็ตาม เราเรียกว่า ทางต่ำ ทั้งนั้นเลยหรือ ?

ตอบ : ก็ถ้าทำให้เกิดทุกข์ ก็เป็นว่า ทางต่ำ ทั้งนั้น.

ถาม : คุณยืนยังให้ชัดลงไปว่า ความรู้สึกจะเกิดขึ้นในทางที่จะรัก หรือจะไม่รัก, จะเอาหรือไม่เอาก็ดี เรียกว่าเป็นทางต่ำทั้งนั้น. เอ้า, ทีนี้คุณทองล่ะ เมื่อเห็นรูปแล้วมันจะเกิดความรู้สึกอย่างไร ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ผมมีความเห็นเหมือนคุณหมอว่า.

ถาม : คุณล้ำล่ะ; อย่าตามเพื่อน อย่าไปเอามาจากหนังสือ อย่าไปจำอะไรที่ไหนมา เอาจากที่รู้สึกอยู่จริง เห็นอยู่จริง ?

ตอบ : เหมือนตาสัมผัสรูป ส่วนมากก็ต้องพิจารณาไปทางใดทางหนึ่ง แต่โดยมาก ถ้าไม่คุมจิตแล้ว มักจะไปฝ่ายต่ำ.

ถาม : ทีนี้ถ้าคุมจิตเป็นอย่างไร?

ตอบ : ถ้าคุมจิต ก็เรามีความข่มจิตไว้ไม่ให้ตกไปตามอารมณ์ที่ชั่วที่ต่ำไป.

ก็ถูกแหละ, ทีนี้พูดกันอย่างให้เข้าใจชัด : เมื่อตาเห็นรูปเป็นต้น; ความรู้สึกจะเกิดขึ้นตามสมควรแก่รูปที่ได้เห็น และตามสมควรแก่ภูมิ ชั้น แห่งจิตใจของบุคคล นั้น.

เดี๋ยวนี้เราพูดเอาตามจิตใจของปุถุชนธรรมดาสามัญเป็นหลัก เราจึงพูดได้อย่างนั้น; ว่าเมื่อเห็นรูปเข้าแล้ว มันจะยินดี เมื่อรูปนั้นเป็นที่น่าพอใจ, และยินร้ายในเมื่อรูปนั้นไม่เป็นที่น่าพอใจ, หรือว่า จะกระสับกระส่ายอยู่โดยไม่รู้ว่าอย่างไรในเมื่อรูปนั้นไม่ได้เป็นที่น่ารัก น่าพอใจ, หรือไม่เป็นที่น่ารัก น่าพอใจ; แต่มันมีอะไรชวนให้ฉงนอยู่.

เพราะฉะนั้น ในพระคัมภีร์จึงแจกไว้ ๓ อย่าง ตามหลักของเวทนา ว่าสุขเวทนา ก็ชวนให้หลงรัก หลงพอใจ, ทุกขเวทนา ก็ชวนให้โกรธ

www.buddhadassa.in.th

ให้เกลียด ให้คิดร้ายไปตามเรื่อง, และถ้า **อทุกขมสุขเวทนา** ก็ชวนให้ข้องใจสงสัยหรือบางทีถึงกับให้พะวงหลงไหลอยู่ก็มี เพราะอยากจะรู้ว่ามันจะเป็นอะไร.

สิ่งที่เราได้รู้สึกทางตา ให้เกิดเป็นเวทนา ๓ คือ สุขเวทนา, ทุกข-เวทนา, อทุกขมสุขเวทนา; ที่เกิด ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางผิวกาย ทางใจ ก็เหมือนกันอีก เหมือนกันทั้ง ๖ อายตนะ. ฉะนั้น เราพูดกันสักอายตนะเดียวก็พอ; ว่าพอเห็นรูปแล้ว มันก็จะต้องเกิดความรู้สึกตามสมควรแก่รูปที่ได้เห็นกับจิตใจของบุคคลผู้ทำการเห็น. ถ้าเป็นพระอรหันต์แล้ว เห็นก็รู้สึกไปอย่างหนึ่ง, ถ้าเป็นปุถุชนเห็นก็รู้สึกไปอีกอย่างหนึ่ง.

....

เดี๋ยวนี้เราพูดถึงเรื่องของปุถุชน; เพราะว่าเรากำลังพูดถึงศีลธรรมในโลกของปุถุชน ที่กำลังน่าอันตราย, หรือถ้าจะให้จำกัดความมากไปกว่านั้นก็ว่า **กำลังพูดถึงเรื่องของบุคคลที่กำลังต้องการศีลธรรม**. พระอรหันต์ท่านไม่ต้องการศีลธรรมแล้ว เพราะอยู่เหนือศีลธรรม เหนือความต้องการศีล-ธรรม. เดี๋ยวนี้**เรากำลังพูดเรื่องศีลธรรม พูดถึงรากฐานของศีลธรรม ฉะนั้น** ความรู้สึกของบุคคลชนิดนี้ จะรู้สึกอย่างไร; **ขอให้ศึกษาให้ดี** จึงจะเข้าใจเรื่องที่จะพูดกันต่อไป.

ถาม : เมื่อตาได้เห็นรูป เป็นต้น ย่อมเกิดความรู้สึกอันแรก คือเวทนา; ผัสสะนั้นถือการได้เห็น แล้วก็เกิดเวทนา. เมื่อหลังจากเกิดเวทนาแล้วเกิดอะไร นี่สอบไล่ ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : เกิดตัณหา.

ถาม : เกิดอย่างไร ว่าไป ?

ตอบ : ตัณหา ก็คือความอยาก ความอยากได้ในสิ่งที่เราเห็น.

ถาม : ไม่หมด อย่างนั้นไม่หมด. ตอบให้หมด เกิดเวทนาแล้วเกิดตัณหา เกิดอย่างไร, เกิดเท่าไร ว่าไปให้หมด ?

ตอบ : ตัณหา ก็คือความอยากได้. ตัณหามี ๓ อย่างครับ; กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา; ตัณหาที่อยากได้นั่นได้นี่ มันเป็นทุกข์แรง.

ถาม : ฟังมามากแล้ว ยังไม่แน่ใจ ลองสอบไล่ดู. เอ้า, คุณประยูร ?

ตอบ : เมื่อเกิดเวทนาแล้ว ก็เกิดสัญญาจำได้หมายรู้ตามหลัง มีความมั่นหมายตามหลังขึ้นมา.

ถาม : เกิดเวทนาแล้วนา; มาถึงขั้นผัสสะแล้ว เกิดเวทนาแล้ว รู้สึกพอใจไม่พอใจอะไรไปแล้ว เกิดอะไรอีกต่อไป? ถ้าเกิดสัญญาจำได้หมายรู้ว่าเป็นรูปอะไรนั้น มันจะต้องเกิดก่อนเวทนา.

ตอบ : ที่นี้เกิดความสำคัญของสิ่งนั้น ในลักษณะแห่งความสำคัญมั่นหมาย. ไม่ใช่ความจำได้หมายรู้เสียแล้ว.

ถาม : นั่นก็เรียกว่าสัญญาอีกแบบหนึ่ง.

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : เกิดสัญญาที่มีความสำคัญมั่นหมาย แล้วก็จึงเกิดสังขารปรุงแต่ง คิดว่าเราควรจะเอา, เราต้องเอา, หรือเราจะต้องทำอะไรกับสิ่งนี้; นี้เรียกว่าสังขาร. พอเกิดสังขารแล้ว นี้เรียกว่า เกิดตัณหาขึ้นมา คือมีใจอยากจะเอาขึ้นมา. พออยากจะเอาขึ้นมา ก็จะคิดติดอยู่กับสิ่งนั้นตลอดเวลา ยึดมั่นในสิ่งนั้นตลอดเวลา ตอนนี้เป็นอุปาทานแล้ว. ตัณหาแล้วก็อุปาทาน พอหลังจากเกิดความยึดมั่นในสิ่งนั้นขึ้นมา ก็จะก่อให้มีภาวะที่จะเป็นเจ้าของสิ่งนั้น ก็คือเป็นภพ. พอไปเอาสิ่งนั้นขึ้นมาจริง ๆ หรือว่าแสดงตัวตนเป็นเจ้าของสิ่งนั้นจริง ๆ ก็คลอดออกมาเป็นชาติ. พอหลังจากนั้น ถ้าหากว่าสิ่งนั้นมันเปลี่ยนแปลงไปตามกฎของสังขารก็กลายเป็นชรา มรณะ จนเป็นทุกข์ นั่นจบแล้ว.

นั่นถูกแล้ว, เรื่องนี้ถ้าจะพูดให้ละเอียดตามหลักเกณฑ์ที่ลึกซึ้ง ก็พูดตามกระแสแห่งปฏิจจสมุปบาท; ฉะนั้น อยู่ที่ว่า จะชี้ให้เห็นกระแสแห่งปฏิจจ-สมุปบาท อย่างชัดเจนได้หรือไม่. เมื่อถามว่า เกิดเวทนาแล้วจะเกิดอะไร? โดยปรกติก็จะตอบไปในทางว่า เกิดตัณหา โดยจะชี้ให้เห็นว่าเกิดตัณหาอย่างไร ? ถ้าเวทนานั้น เป็นที่ตั้งทางกามารมณ์ ก็เกิดตัณหาที่เรียกว่า กาม-ตัณหา, ถ้าเวทนานั้น ให้เกิดความรู้สึกทางความเป็นนั่นเป็นนี่ ก็เกิดภวตัณหา อยากเป็นนั่นเป็นนี่, ถ้าเวทนานั่นมันเลวร้าย **ชวนให้ไม่อยากเป็นอะไร** หรืออยากทำลายเสีย ก็เรียกว่า **เกิดตัณหาชนิดวิภวตัณหา**. หลักเหล่านี้ควรจะแม่นยำอยู่ในจิตใจของพวกเรา ที่พูดกันมา และฟังกันมาเป็นปี ๆ แล้ว ก็ต้องตอบอย่างนักเลง : เวทนาทำให้เกิดตัณหา ๓ คืออย่างนั้น ๆ ไปเลย.

ถ้าจะไปใช้คำว่า สังขาร มันก็จะทำให้ปนกันมากขึ้น คือ ตัณหามันก็เป็นสังขารชนิดหนึ่ง คือเป็นสังขารขันธ์; อุปาทาน ภพ ชาติ อะไรก็ล้วนแต่เป็น

www.buddhadassa.in.th

สังขาร, เป็นสังขารขันธ์ทั้งนั้น; ก็เลยพูดให้ชัดลงไปว่าเป็น ตัณหา แล้วเป็นอุปาทาน แล้วเป็นทุกข์. คำว่า สังขารขันธ์ รวมพวกนี้ไว้หมดเลย.

....

ทีนี้ มาพูดกัน ถึงตัวความรู้สึกที่มุ่งหมายในวันนี้ดีกว่า ว่า เมื่อเห็นรูปแล้ว เป็นการสัมผัสทางตาโดยสมบูรณ์แล้ว เกิดความรู้สึกที่เป็นเวทนา, เรียกว่า ความรู้สึกที่เป็นเวทนา คือ สุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมเวทนา เกิดขึ้นแล้ว; ความรู้สึกที่เป็นเวทนานี้ จะทำให้เกิดความรู้สึกที่เป็นตัณหา: อยากได้ไปในทางกามก็มี, ในทางเป็นนั่นเป็นนี่ก็มี, ไม่เป็นนั่น ไม่เป็นนี่, อยากสูญไปเสียก็มี. นี่เป็นความรู้สึกอันหนึ่งที่จะนำไปสู่อุปาทาน คือยึดมั่นถือมั่น.

เมื่อรู้สึกยึดมั่นถือมั่นแล้ว ก็จะรู้สึกเป็นตัวตนที่สมบูรณ์; มันก็มีปัญหาเกี่ยวกับความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ขึ้นมาทันที; ก็กล่าวได้ว่าไปจบลงที่ความทุกข์. กระแสแห่งความรู้สึกนี้ ถ้าปล่อยให้มันไปตามเรื่องของมัน มันก็ไหลไป ๆ ไปจบลงที่ความทุกข์.

นี่เราจะต้องรู้จักบังคับกระแสแห่งความรู้สึกนี้ไว้ ; อย่าให้เกิดขึ้น, หรืออย่าให้ไหลไปจนถึงความทุกข์. ถ้ามันเกิดขึ้นแล้ว ก็หยุดเสียได้กลางคัน; บังคับไว้ ก็ไม่ไปถึงความทุกข์.

พอเกิดเวทนาแล้ว ก็มีสติรู้สึกทัน บังคับ, หรือว่า ปรับปรุง, หรือว่าบิดผันให้มันเลี้ยวไปเสียทางอื่น ไม่ให้เกิดตัณหา; หรือว่าแม้ว่าจะเกิดตัณหาขึ้นแล้ว มีสติขึ้นมา ตัณหานั้นก็อาจจะหยุดชะงักหรือดับไปได้; แต่มันยากเสียแล้ว.

www.buddhadassa.in.th

ในพระพุทธภาษิตก็มีอยู่หลายแห่ง ที่ว่า เกิดตัณหาแล้วก็ดับตัณหานั้นเสียได้; เพราะสติมันมาทันเรื่องก็วกกลับ เป็นไม่ไหลไปหาความทุกข์. แต่ความรู้สึกอย่างนี้เป็นความรู้สึกในทางธรรมอันละเอียด, เป็นความรู้สึกในธรรมะชั้นสูงของบุคคลเฉพาะคน ที่ต้องการจะไปสูง จนบรรลุมรรค ผล นิพพาน; เรายังไม่พูดถึงเรื่องธรรมะชั้นสูงอย่างนี้. ในเวลานี้. ในปัญหาข้อนี้ จะพูดถึงเรื่องระดับศีลธรรม ของคนทั่วไปในโลก คือระดับคนสามัญธรรมดาหรือปุถุชน เพื่อจะค้นให้พบว่า เขาไม่บังคับความรู้สึกกัน ปัญหาในสังคมจึงเกิดขึ้น อย่างที่ปรากฏอยู่อย่างน่าเกลียด น่าชัง น่าขยะแขยงที่สุด เต็มไปในหน้าหนังสือพิมพ์ เป็นประจำวัน.

ถาม : เพราะฉะนั้นให้คุณทองอธิบายว่า สังคมปัจจุบันชั้นทั่วไปนี้ มันไม่บังคับความรู้สึกกันอย่างไร ? เอาเด็ก ๆ ของคุณก่อนในโรงเรียน.

ตอบ : ในแง่ของความโลภ เห็นเพื่อนมีตุ๊กตามา หรือมีหนังสือ มีภาพใหม่ ๆ สวย ๆ มา เมื่อมีความรู้สึกอยากจะดู หรืออยากจะเอามาเป็นเจ้าของก็เข้าไปยื้อแย่ง, หรือขณะที่เพื่อนเล่นของเล่นอยู่นั้น ตัวเองอยากจะได้ก็เข้าไปยื้อแย่งเอาเลย นี่ในแง่ของความโลภ. ทีนี้ ในแง่ของความโกรธ โดยที่ไม่ได้ยับยั้ง, เมื่อมีความรู้สึก เช่นว่าเมื่อเพื่อนมากระแทกล้มลง ไม่ได้สืบสาวเค้าเงื่อนว่า ที่มากระแทกนั้น เหตุมาจากอะไร; เมื่อสืบไป สืบมา ได้ความว่าเขา เซถลามาโดยบังเอิญ แต่ก็ถูกคนที่เขาเซไปถูกนั้นชกต่อยเอาแล้ว มันจึงได้เกิดเรื่องขึ้น. ทีนี้ ในแง่ของความหลง ก็คือหลงอยากจะได้เช่นนั้น จึงทำให้เกิดเรื่องขึ้น.

ถาม : นี่ของพวกลูกเด็ก ๆ ในโรงเรียนโดยมาก. เอ้า, คุณล้ำ ในฐานะที่เป็นกำนัน ลูกบ้าน ประชาชน ตามถนนหนทาง ตามตลาด.

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ความอยากได้ของคน ส่วนมากก็มันมีหลักอยู่ที่การเห็นแก่ตัว ; เมื่อเห็นสิ่งที่เราไม่ควรได้ก็อยากได้ โดยไม่ได้คิดถึงสิทธิของผู้อื่น อันนี้ทำให้คนเกิดความโลภโดยไม่มีเหตุผล ด้วยความอยากได้ แล้วก็ไม่ได้คิดถึงสิทธิของผู้อื่น.

ถาม : โดยรายละเดียดบางส่วนมันเป็นอย่างนั้น ; แต่เราควรจะพูดโดยหลักที่กินความรวบหมด ว่าเราในฐานะที่เป็นกำนัน จะปกครองคน เราค้นหามูลเหตุอันลึกซึ้ง ว่าพวกอาชญากรทั้งหลายเหล่านั้นประกอบอาชญากรรมเพราะว่ามันไม่บังคับความรู้สึก พูดอย่างนี้ถูกไหม ?

ตอบ : ถูกครับ.

ถูกอย่างยิ่ง, ถูกโดยใจความด้วยนะ ; ทีนี้ก็ไปหารายละเอียดเอาซิ. ที่มันชกต่อยกันก็ดี ที่มันขโมยกันก็ดี, ที่จองล้างจองผลาญ ก่อเวรอะไรกันก็ดี, แม้ที่สุดที่มันไม่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในกรณีที่ควรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มันเป็นอันธพาล เป็นพลเมืองเลว เป็นอะไรไปเสียหมดก็ดี ; เพราะล้วนแต่ไม่บังคับความรู้สึก. จึงขอร้องให้คุณยกตัวอย่างมาให้ฟัง ตามที่มันเป็นอยู่จริง ตามถนนหนทางทั่ว ๆ ไป มันมีอะไรบ้าง? เราจะได้รู้จักการไม่บังคับความรู้สึกกันให้ถูกต้อง แล้วเราก็จะได้เกลียดชัง สิ่งเลวร้ายนี้.

ถาม : ทีนี้ คุณประยูร ในฐานะที่เป็นหมอ ต้องแสดงโทษของการไม่บังคับความรู้สึก ส่วนที่มันเกี่ยวกับหมอดูซิ ว่าอย่างไร ? มีอะไรบ้าง ?

ตอบ : เรื่องที่เกี่ยวกับการที่ไม่รู้จักบังคับความรู้สึก แล้วมีผลมาถึงสุขภาพอนามัย ที่เห็นได้ชัด ๆ อยู่เดี๋ยวนี้ก็คือ ข้อ ๑ *ยาเสพติดให้โทษ* นี่เห็น

www.buddhadassa.in.th

ได้ชัดว่า เราไม่รู้จักบังคับความรู้สึก ตั้งแต่ยาเสพติดอย่างแรง ตั้งแต่เฮโรอีน ลงมาจนกระทั่งถึงสุรา เสพติดอ่อน ๆ ; นี่เป็นเพราะไม่รู้จักบังคับทั้งนั้น จึงทำให้คนเสียสุขภาพอนามัย เพราะยาเสพติดจนมาถึงสุราแยะ นี่ข้อที่ ๑.

ข้อที่ ๒. *เกี่ยวกับอาหารการกิน* เกี่ยวกับเรื่องอาหาร ; เพราะคนเราเป็นทาสของลิ้น คือไม่รู้จักบังคับความรู้สึก เกี่ยวกับรสชาติอาหาร หลงติดในรสชาติของอาหาร มีอะไรก็อยากจะให้มีรสอร่อยตามที่ของสมัยใหม่มันปรุงแต่ง ส่งมาขาย.

เป็นต้นว่า ผงชูรส เดี๋ยวนี่กินไปกินมาจนชักจะประกาศว่าเริ่มมีโทษ. นี่ผงชูรสปลอมก็มีเยอะแยะ แล้วก็ใส่เข้าไปให้มาก ๆ ยิ่งใส่มากมันยิ่งหวาน ยิ่งอร่อยเข้าเรื่อย. เราไม่รู้จักบังคับความรู้สึกรสชาติในอาหารเลยว่า แค่นี้มันก็พอ ไม่จำเป็นต้องไปกินรสชาติมัน, อย่างนี้ไม่เอาก็ปล่อยไปตามรสชาติของผงชูรส ก็ใส่เพิ่มเข้าทุกวัน ๆ ; จนเดี๋ยวนี้ แม้แต่น้ำพริกก็ใส่ผงชูรสครับ ใส่หมดทุกอย่าง และใส่มาก ๆ ด้วย ซึ่งล้วนแต่จะให้โทษต่อไปอีกนานที่เป็นอยู่ชัด ๆ.

อีกอย่างหนึ่ง เกี่ยวกับความหิวของอาหาร ตามปรกติ มนุษย์เราควรจะกินอาหารให้เป็นมื้อเป็นเวลา ตามที่คำโบราณ คนเฒ่าคนแก่เขาเขียนไว้ว่า *"ไม่ควรซื้อก็อย่าไปพิไรซื้อ ให้เป็นมื้อเป็นคราวทั้งคาวหวาน".* แต่เราไม่ค่อยบังคับความรู้สึกเกี่ยวกับอาหาร ; เพราะว่าเดี๋ยวนี้มีแม่ค้าเร่ขายหรืออะไรต่าง ๆ เป็นอาหารที่มาใหม่ ผ่านหน้าบ้านเราสลอนได้ทุกวัน. เมื่อเราเห็นอะไรก็จะกินเสียเรื่อยทั้งวัน ซึ่งจะทำให้กินบ่อย ก็คือเด็กในตลาด ทำให้กินบ่อย ๆ. อาหารก็

www.buddhadassa.in.th

ย่อยไม่ค่อยไหว, กะเพาะก็ย่อยไม่ค่อยไหว, กินไปกินมา ถึงย่อยไหว ปริมาณมันก็เกิน จึงกลายเป็นโรคอาหารเกิน, หรือไม่อย่างนั้น ก็เป็นโรคอาหารเสีย ; เพราะไปชอบความรู้สึกที่ชอบกินอาหารรสอร่อย ๆ ซึ่งยังมีอีกหลายอย่าง. ถ้าจะพูดก็ไปอีกนาน ผมขอแค่ ๓ อย่างนี้ก่อน.

ถาม : สามอย่างคืออะไร ?

ตอบ : คือ ๑ เกี่ยวกับยาเสพติดให้โทษ ๒ เกี่ยวกับรสอาหาร, สองครับไม่ใช่สาม.

ถาม : สุราล่ะ, นี่กำลังพูดถึงสุราใช่ไหม ?

ตอบ : ผมรวมไปไว้ในยาเสพติดอย่างเบา ๆ ครับ ๑ ยาเสพติดให้โทษอย่างแรง ๒ สุรา ๓ รสชาติอาหาร.

ถาม : ตามสถิติของทางสาธารณสุข ที่ประกาศอยู่ปาว ๆ อยู่แทบทุกวัน สถิติเกี่ยวกับกามโรคมากหรือน้อยกว่าสถิติเกี่ยวกับยาเสพติด ?

ตอบ : กามโรคเดี๋ยวนี้มากกว่ายาเสพติด.

ถาม : ทำไมคุณไม่พูดก่อน?

ตอบ : แต่นี้ผมเอาแต่ที่เห็นชัด ๆ ง่าย ๆ.

ถาม : อันไหนล่ะ ที่ไม่เป็นการบังคับความรู้สึกยิ่งกว่ากัน ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ถ้าพูดถึงความรุนแรง กามโรคแรงกว่าครับ ที่ไม่บังคับความรู้สึก ; เพราะว่ากามโรคเป็นโรคที่ติดต่อได้ทางเดียวเท่านั้น คือทางอวัยวะเพศ โดยการสืบพันธ์ ; แต่กลายเป็นว่าโรคนี้ยิ่งระบาดมากขึ้น ๆ โดยเฉพาะในเด็ก และตั้งกองควบคุมโรคมาตั้งนานแล้ว ก็ไม่สำเร็จสักที. โรคก็ระบาดเพิ่มมากขึ้น ก็แสดงว่าบังคับความรู้สึกไม่ได้เพราะมันไปในทางนั้นทางเดียวครับ ทางอื่นติดต่อไม่ได้.

ได้ยินจากประกาศสารณสุขว่า อันตรายจากกามโรคระบาดเข้าไปในโรงเรียนยิ่งกว่ายาเสพติด เช่น เฮโรอีน เป็นต้นเสียอีก. เราออกชื่อ เอ่ยแต่ชื่อก็พอ รายละเอียดไม่ต้องบรรยายก็ได้ ; เช่น ไม่บังคับความรู้สึก ทางยา-เสพติด ทางเพศ ทางกินอยู่. นี่มันยังมีอีกมาก สำหรับคนธรรมดาสามัญทั่วไป.

ถ้าอย่างไรก็ลองนึกถึง, หลักที่นึกถึงกันได้ง่าย ๆ เช่น อบายมุข ๖ ซึ่งเป็นประตูแห่งอบาย ถ้าไปทำเข้าแล้วก็พลัดตกลงไปในอบาย ดื่มน้ำเมา เที่ยวกลางคืน ดูการเล่น เล่นการพนัน คบคนชั่วเป็นมิตร เกียจคร้านทำการงาน อะไรก็ตามที่เป็นประตูแห่งอบาย แล้วก็นำมาซึ่งอันตรายเหล่านี้ คือยาเสพติดบ้าง กามโรคบ้าง การทะเลาะวิวาท ฆ่าฟันกันบ้าง ซึ่งเป็นปัญหาทางศีลธรรมโดยตรง.

อย่าลืมว่าเรากำลังพูดถึง ปัญหาทางศีลธรรมโดยตรง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งของสังคม ; ต้องเหลือบตามองไปทางสังคม ก่อนที่จะมองมาในป่า หรือในวัด ซึ่งมันเป็นระดับที่สูงขึ้นไป แล้วก็จนเลยระดับของศีลธรรมไปเสียแล้วก็มี. ปัญหามันเกิดขึ้น จนเราต้องเอามาอภิปรายกันนี้ คือ ปัญหาของทางสังคม ; ฉะนั้น เหลือบตาดูทางสังคมไว้เสมอว่า สังคมจะวินาศ

www.buddhadassa.in.th

เพราะว่าศีลธรรมมันไม่มี. ศีลธรรมนี้กำลังเหมือนต้นไม้ที่ขาดอาหารแล้ว กำลังจะตาย ; ศีลธรรมไม่มีอยู่ในจิตใจของคนเหล่านั้น.

....

วันนี้ก็ระบุกันถึงหัวข้อพอสมควรแล้ว อาจจะเอาไปคิดนึกได้เองแล้วไปขยายออกไปอีกได้เอง จนรู้ทั่วถึงว่า สังคมนี้มันขาดการบังคับความรู้สึก. ทีนี้คนเขาให้ความสำคัญแก่ธรรมะข้อนี้น้อยเกินไป ; คนสมัยนี้ให้ความสำคัญแก่ธรรมะข้อนี้ที่เรียกว่าบังคับความรู้สึกนี่ มันน้อยเกินไป, และน้อยลงทุกที, เรียกว่าน้อยยิ่งขึ้นทุกที ก็ได้.

ถาม : มองเห็นข้อนี้หรือเปล่า ว่าเดี๋ยวนี้คนในสังคมนี้ ตลอดจนถึงผู้จัดการศึกษาของสังคม หรือของโลก ให้ความสำคัญแก่ธรรมะข้อนี้น้อยเกินไป หรือจนกระทั่งไม่มีเหลือ คือไม่ได้ให้ความสนใจเสียเลย, คุณทองมองเห็นไหม ข้อเท็จจริงอันนี้ ถ้ามองเห็นคุณว่าไปดูซิ ?

ตอบ : สังคมปัจจุบัน ถ้าจะมองโดยเฉพาะในแง่ของการศึกษา เกือบจะไม่ได้มองกันถึงปัญหาเรื่องการระงับความรู้สึกนี้เลย.

ถาม : เช่น, เช่นอะไรบอกมาเลย ?

ตอบ : ในโรงเรียนเราไม่มีการสอนกันถึงวิชาศีลธรรมเหล่านี้เลย ; โดยเฉพาะมุ่งไปในหลักสูตรที่ทางกระทรวงเขาบังคับ ให้ทำการสอน.เราจะทำได้ก็โดยที่เราทำขึ้นเอง จัดสรรขึ้นมาเอง เพื่อที่จะระงับยับยั้งพวกเหล่านั้นเสีย. เขาไปส่งเสริมแต่เรื่องที่ทำอย่างไรจึงจะมี,

www.buddhadassa.in.th

ทำอย่างไรจึงจะได้ขึ้นมา ; ไปส่งเสริมเสียอย่างนั้นเป็นส่วนมาก. ทีนี้ในสังคมก็เหมือนกัน อย่างบางคนพูดออกมาเลยว่า *การทำอะไรตามความรู้สึกหรือความต้องการของตัวนั้น เป็นยอดปรารถนาของเขา* ; สังคมเขามามองอย่างนี้.

นี่ถูกอย่างยิ่ง. ขอให้ทุกคนสังเกตเห็นอันตรายอันร้ายกาจข้อนี้กันไว้ว่ากำลังระบาดรุนแรงขึ้น ; ในโรงเรียนไม่มีเลยที่จะสอน หรือจะอบรมให้เกิดความรู้สึกกลัวสิ่งนี้. แต่โบราณเขามี แม้ไม่มีการสอนโดยตรง ก็มีการอบรมโดยอ้อม ; เขาสอนเด็ก อบรมเด็ก ให้รู้จักกลัวบาป.

กลัวบาป คำเดียวก็พอ มันจะบังคับความรู้สึกอย่างที่เรียกว่าฉับพลันได้ ; พอมันนึก กลัวบาปขึ้นมาเท่านั้น มันก็ระงับความรู้สึกอันนั้นไว้ได้. แล้วเด็ก ๆ เขาก็แสดงอาการกลัวบาป สะดุ้งต่อบาป ชะงักทันที อยู่บ่อย ๆ ให้เพื่อนเด็ก ๆ กันเห็น ; เด็ก ๆ เพื่อน ๆ กัน มันก็พลอยติดนิสัยอย่างนั้นไปด้วย ; พอจะทำอะไรลงไป เพื่อนทักว่า บาป ละก็หยุดชะงัก ; นี่ก็เลยติดนิสัยต่อ ๆ กันไปที่ว่า พอบาปแล้วก็สะดุ้ง กลัวบาป โดยไม่ต้องมีเหตุผล ไม่ต้องถามเหตุผล. นี้ก็เป็นผลดีเรื่อย ๆ มา จนกว่าจะมีการศึกษาอย่างใหม่ ที่มุ่งหน้าแต่ให้เกิดความก้าวหน้าในการได้ซึ่งผลิตผลอย่างเดียว ฉะนั้นแทนที่จะบังคับความรู้สึกอย่างที่เราต้องการ มันกลายเป็นส่งเสริมความรู้สึกให้มากยิ่งขึ้นไปอีก.

ฉะนั้น การศึกษา ในโรงเรียนปัจจุบันนี้ ประถม มัธยม อุดม หรืออะไรก็ตาม ล้วนแต่ส่งเสริมความรู้สึกให้รุนแรงยิ่งขึ้นไปทั้งนั้น ไม่บังคับความรู้สึก ไม่ห้ามล้อความรู้สึก จนกระทั่งเกิดเป็นหลักที่ถือกันอย่างยิ่งว่า *“ปล่อยตามความรู้สึกละก็ เป็นประชาธิปไตย, ไม่ปล่อยตามความรู้สึกละก็เป็นเสียเสรีภาพ”.*

www.buddhadassa.in.th

เรื่องนี้มันเป็นเรื่องของธรรมชาติ เรื่องของกิเลสอยู่อย่างเต็มที่แล้ว เพราะกิเลสตามธรรมชาติ มันอยากจะเอาตามความรู้สึก อยู่อย่างเต็มที่แล้ว ; นั่นคือคนธรรมดาสามัญ. แต่คนเดี๋ยวนี้เลวไปกว่าธรรมดาสามัญ คือไปส่งเสริมความรู้สึกเข้าอีก ; ฉะนั้นจึงได้รับทุกข์ ได้รับโทษ ในสังคมนี่ ยิ่งกว่าคนสมัยโบราณ ที่เขาปล่อยไปตามธรรมดาสามัญ เพราะไม่มีอะไรกระตุ้น หรือส่งเสริมความรู้สึกเหมือนคนในสมัยนี้. นี้ถ้าจะพูดอีก เดี๋ยวก็จะหาว่าด่าอีก, ด่าก็ได้, จะหาด่าก็ได้.

อยากจะพูดถึงสัตว์เดรัจฉานนั่นแหละ มันก็ปล่อยตามความรู้สึกของมัน ; แต่มันไม่มีอะไรไปกระตุ้นให้มันมากไปกว่าธรรมชาติ ไม่มีสิ่งอะไรประดิษฐ์ชนิดที่พิถีพิถัน วิเศษวิโสขึ้นมากว่าธรรมดา. ฉะนั้น ความรู้สึกของสัตว์เดรัจฉานก็ยังอยู่ในระดับธรรมดาไปตามเดิม มันจึงไม่มีปัญหาเรื่องบังคับความรู้สึกอะไรกี่มากน้อย มันก็อยู่ตามสบายของมันได้.

พอมาถึงมนุษย์เรา ที่เป็นมนุษย์สมัยแรก ๆ ยังไม่มีอะไรเจริญทางวัตถุ ไม่มีอะไรยั่วความรู้สึก เขาก็บังคับความรู้สึกกันเสียแล้ว ; ศีลธรรมในชั้นแรกของมนุษย์ ชนิดที่เราเรียกว่าป่าเถื่อนนั้น ยังมีศีลธรรมดีกว่าของมนุษย์สมัยนี้ ที่เรียกว่าคนเจริญ.

ถ้าเราศึกษาประวัติศาสตร์ ทางศีลธรรมของมนุษย์มาตั้งแต่แรกเริ่มเดิมที จะยิ่งพบว่าคนป่านั้นมีศีลธรรมดีกว่าคนที่เจริญแห่งยุคปัจจุบันนี้ ; ห้ามอะไรก็ห้ามไว้ ในลักษณะที่เรียกว่า ตาบู คือ*คำห้ามของของที่ต้องห้ามอย่างเด็ดขาด ไม่ต้องชี้เหตุผล* ; เพราะไม่อาจจะชี้เหตุผลหรืออะไร ให้แก่กันและ

www.buddhadassa.in.th

กันได้ แต่เขาก็กลัวอย่างเต็มที่ รักษากฎระเบียบเหล่านี้ไว้ได้อย่างเต็มที่ เลยมีศีลธรรมดีกว่าคนสมัยนี้.

ฉะนั้น จึงขอแทรกตรงนี้สักหน่อยว่า อย่าได้ไปโง่ให้มาก จนถึงกับไปด่าใครว่าคนป่า คนดง. ระวังให้ดีเถอะ, คนป่าคนดงนั่นแหละมีศีลธรรมดีกว่าคนสมัยนี้ ที่ไปด่าใครว่าคนป่าคนดง ; อาตมาเองก็เคยชอบด่าหรือว่าเขาว่าชาติป่า ชาติเถื่อน ชาติคนป่าคนดงนี่เหมือนกัน มาแต่ก่อน. แต่เดี๋ยวนี้มาสังเกตเห็นว่า เรามันผิดเสียแล้ว.

ที่ป่าดงยังมีศีลธรรมดีกว่า ที่ไม่ป่าดงอย่างสมัยนี้ ซึ่งเป็นทาสของกิเลสมากเกินไป ; เพราะไม่บังคับความรู้สึกทางกิเลสกันเสียเลย โดยเฉพาะทางกามารมณ์ ฉะนั้น จึงมีการทำผิด เป็นอาชญากรรมขึ้นเต็มไปหมดในโลกนี้ ในเวลานี้ และจะยิ่งขึ้นไปทุกที. ต้นเหตุของมันก็คือการไม่บังคับความรู้สึกอย่างที่ได้กล่าวมาแล้ว ; ฉะนั้น จึงขอให้สนใจสิ่งที่เรียกว่า การบังคับความรู้สึก นี้แหละให้ดี ๆ.

....

ทีนี้ อยากจะให้สังเกตดูต่อไปว่า มันขึ้นอยู่กับรากฐานข้อแรก ข้อที่ก่อนหน้านี้ ที่เรียกว่า **การไม่เป็นทาสทางอายตนะ**, **มันเนื่องกันอยู่อย่างแยกกันไม่ได้**. ที่เรียกว่าเป็นทาสทางอายตนะ, เป็นทาสทางตา ทางหู ทางจมูก นั้น ก็เพราะการไม่บังคับความรู้สึก หรือเพราะไม่สามารถบังคับความรู้สึก ฉะนั้นเมื่อเราต้องการจะให้มีความไม่เป็นทาสทางอายตนะนี้ เราก็ต้องชี้ให้เห็น

www.buddhadassa.in.th

ทางให้เขาเห็นว่า จะต้องทำอย่างไร ; ดังนั้น เราจึงจะต้องพูดถึงเรื่องนี้ติดกันไปโดยไม่แยกกัน.

ถ้าเมื่อต้องการจะไม่เป็นทาสของอายตนะแล้ว เราก็จะต้องมีการบังคับความรู้สึก ฉะนั้นจึงต้องเอามาเนื่องกัน ติดกัน แฝดต่อกันไปเลย ; เมื่อบังคับความรู้สึกได้แล้ว ก็จะไม่เป็นทาสทางอายตนะ. นี่พวกอาชญากรทั้งหลายไม่ว่าชนิดไหนหมด ประกอบอาชญากรรมนั้นๆ ก็เพราะว่าเขาเป็นทาสของอายตนะใด อายตนะหนึ่ง ในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเสมอ. ถ้าจะป้องกันอาชญากรรมนั้นก็ต้องป้องกันความเป็นทาสของอายตนะ, หรือจะให้ไม่เป็นทาสของอายตนะก็ต้องมีการบังคับความรู้สึกอย่างที่ว่านี้.

ฉะนั้น เราจะต้องศึกษาเรื่องของจิตใจ ในแง่นี้ในมุมนี้ เพื่อให้เข้าใจได้ว่ามันเกิดความรู้สึกขึ้นมาอย่างไร ในจิตใจของคนเรา, และมันจะเดินไปอย่างไร, ตามปรกติมันจะเดินไปทางฝ่ายต่ำนั้น มันเดินไปอย่างไร ; รายละเอียดก็คือเรื่องปฏิจจสมุปบาท. จงไปศึกษาเรื่องนั้นเป็นพิเศษ ก็จะเข้าใจรายละเอียดเป็นพิเศษ ; แล้วก็มาแยกแยะเอาเฉพาะเรื่อง เฉพาะกรณี เฉพาะยุคสมัย เฉพาะถิ่น ภูมิประเทศอะไรก็ตาม ว่าจะต้องศึกษาฝึกฝนเพื่อบังคับความรู้สึกกันอย่างไร.

....

ทีนี้ก็มาถึงปัญหาใหญ่ ที่ว่า **เดี๋ยวนี้เกิดนิยมการไม่บังคับความรู้สึก** ; มันยิ่งกว่าแฟชั่นไปเสียอีก ที่ว่าเราไม่บังคับความรู้สึก เราจะปล่อยตามกิเลส จะเอาตามความสบายใจของเรา.

www.buddhadassa.in.th

นี่เป็นเรื่องที่อันตรายมาก เลวร้ายมากอยู่อย่างหนึ่งแล้ว ; ที่เลวร้ายยิ่งไปกว่านั้นอีก ก็คือว่า การศึกษาที่เขาจัดขึ้นในสถานที่ศึกษานั้น ก็ไม่มีการสั่งสอนเรื่องบังคับความรู้สึก อย่างที่เราพูดกันมาแล้ว ; ซึ่งก็เป็นอย่างนี้กันทั้งโลก และ*เกิดมิจฉาทิฏฐิอย่างแรงร้าย ว่ามนุษย์เราต้องปล่อยไปตามความรู้สึก, อย่าไปบังคับความรู้สึกเข้า มันจะหมดความสุขเสีย.*

นี่พวกลูกเด็ก ๆ ไม่รู้อิโหน่อิเหน่อะไร เกิดขึ้นมาถูกสอนอย่างนี้ เขาก็เอากันใหญ่ คือปล่อยไปตามความรู้สึก จนไม่รู้ทิศเหนือใต้ ไม่รู้ดีรู้ชั่ว รู้ผิดรู้ถูก ; โลกนี้จึงกำลังเป็นโลกที่ไม่มีการบังคับความรู้สึก ; มีแต่จะส่งเสริม หรือปล่อยไปตามความรู้สึก มันจึงเป็นโลกที่เต็มไปด้วยอาชญากรรม. นี่ความมุ่งหมายที่จะพูดกันถึงรากฐานของศีลธรรมข้อนี้คืออย่างนี้.

....

ทีนี้ อยากจะพูดให้ชัดเจนลงไปในข้อที่ว่า การบังคับความรู้สึกนี่เราจะแบ่งเป็น ๒ ระยะคือ ระยะ**ที่จะไม่ให้เกิดความรู้สึกอันเลวร้ายนั้น** นั่นก็ต้องบังคับไว้, แล้วก็**บังคับความรู้สึกที่มันได้เกิดขึ้นมาแล้วอย่าให้มันลุกลามต่อไป** จนถึงอันตราย จนถึงขีดสุด, นี้ก็อีกระยะหนึ่ง ; จึงเกิดเป็น ๒ ระยะ.

ถาม : การบังคับความรู้สึกทั้ง ๒ ระยะนี้ เท่าที่เราศึกษาเล่าเรียนกันมาแล้ว จะบังคับด้วยอะไร ? ด้วยธรรมะชื่ออะไร ? คุณทองว่ามาก่อนสำหรับเด็ก ๆ ธรรมะชื่ออะไรที่จะช่วยบังคับความรู้สึกทั้ง ๒ ระยะ ? คุณประยูรก็ได้ คุณทองยังนึกไม่ออก.

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ขันดี.

ถาม : คุณล้ำล่ะ ?

ตอบ : โสรัจจะ ความเสงี่ยม.

ถาม : นั่นมันหางเล็กของขันติ ; เอ้า, คุณทองอีกที ?

ตอบ : สำหรับเด็ก ๆ ก็ การไม่ตามใจตัวเอง.

การไม่ตามใจตัวเองจะทำได้อย่างไร. บังคับความรู้สึกไม่ให้ไปตามความรู้สึกของกิเลส บังคับด้วยอะไร, นี่แหละคือการสอบไล่ ประจำเดือน ประจำปี อะไรก็ตาม. เท่าที่เราได้ฟังมาแล้ว ได้ศึกษามาแล้ว หลายปีแล้ว ก็ขอให้ไปทบทวนดู จากหลักในพระบาลี ในพระคัมภีร์ที่อุตส่าห์นำมาสั่งสอนกันก็ดี, หรือว่าจากการสังเกตจากภายในจิตใจของตนเองก็ดี มันย่อมจะตรงกันถ้าถูกต้อง. ถ้าเราสังเกตถูกต้อง จับฉวยได้ถูกต้องมันก็จะตรงกันกับในพระคัมภีร์ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้.

ถาม : สำหรับการจะบังคับความรู้สึกนั้น มีสิ่งแรกที่จะต้องนึกถึงก่อน สิ่งที่เรียกว่า ขันติ, สิ่งนั้นคืออะไร.

ตอบ : การข่มจิต.

www.buddhadassa.in.th

การข่มจิตก็คือสิ่งเดียวกันกับขันติ. นี่เห็นไหมว่า เราไม่ได้ฟังให้ดี, เราไม่ได้ฟังให้ดี, แล้วเราก็ไม่ได้ปัญญา. อย่าว่าแต่คุณ แม้พระเณรในวัดนี้ก็เหมือนกัน อยู่ในสภาพอย่างเดียวกัน ; ไม่อยากฟัง, หรือฟังก็ฟังอย่างไม่ดี มันจึงไม่รู้ หรือจับฉวยไม่ได้. ถ้าฟังดีมาสักหน่อย มันก็จะนึกได้ตามแบบแผนก่อน แล้วจะตรงกับความจริงในใจ มันก็ต้องตรงกันแหละ, คือ สิ่งที่เรียกว่า **สติ**.

สติ เป็นหญ้าปากคอกเกินไป จนถูกลืมเสียบ่อย ๆ. ให้จำไว้ด้วยว่า **สติ** นี่มันออกจะอาภัพหรืออย่างไร ที่มีค่ามาก วิเศษที่สุด แต่คนก็ให้ความสนใจน้อยที่สุด ; จึงขอสั่งกันไว้เสียแต่เดี๋ยวนี้ ว่า ถ้าอย่างไร ๆ อย่าลืมคำว่า **สติ**, ให้นึกถึงคำว่า สติ ; เพราะเหตุที่ว่า **สตินี่เป็นธรรมะที่จะแก้ปัญหาในทุกกรณี** จนถึงกับมีหลักขึ้นมาว่า *สติ สพฺพตฺถ ปตฺถิยา - สติเป็นธรรมที่พึงปรารถนาในทุกกรณี.*

ที่ระบุไว้โดยตรงก็ว่า **สติเป็นเครื่องหักห้าม หรือปิดกั้น, สตินั่นและเป็นเครื่องปิดกั้นกระแส**. นี่เป็นธรรมะชั้นลึก ชั้นสูงขึ้นไปอย่างใน*โสฬสปัญหาปารายนวรรค พูดถึงสติมาก ในฐานะเป็นเครื่องปิดกั้นซึ่งกระแส* ; กระแสนี้ก็คือกระแสแห่งความรู้สึก. เราจะเกิดความอดกลั้นไม่ได้ถ้าเราไม่มีสติมาก่อน ; สติมาก่อน แล้วจึงทำให้เกิดความอดกลั้น ; ฉะนั้นต้องพูดถึงสติก่อน จึงจะเป็นความยุติธรรม.

สติสัมปชัญญะ รวมอยู่ด้วยกันทั้ง ๒ อย่าง เรียกว่า สติ ; ถ้าปัญหาอะไรเกิดขึ้น สติเป็นสิ่งที่ต้องการทันที: ให้ระลึกขึ้นมาได้ว่า

www.buddhadassa.in.th

มันเป็นอย่างไร, มันคืออะไร, มันมาจากอะไร, โดยวิธีใด, ให้ระลึกขึ้นมาได้ทันที แล้วจึงลงมือทำไปตามนั้น. อย่างจะไป โกรธ เขานี่ **ไม่ใช่ป้องกันได้ด้วยความอดกลั้น แต่ป้องกันได้โดยมีสติ** หรือคุมสติ ; พอมีสติมันก็อดกลั้นได้ ; หรือมีโอกาสที่จะอดกลั้น. ถ้าไม่มีสติ ไม่มีทางที่จะอดกลั้น, ความอดกลั้นก็ไม่มีประโยชน์ เพราะไม่มีโอกาสจะใช้. ถ้ามีสติแล้วมันมีโอกาสที่จะใช้ความอดกลั้น หรืออะไร ๆ ต่อไปอีก. ฉะนั้นเราเรียนให้รู้ว่า กระแสแห่งความรู้สึกนั้นเป็นอย่างไร อย่างที่พูดกันเรื่องปฏิจจสมุปบาท.

....

ทีนี้มาถึง **ปัญหาในสังคม, เกี่ยวกับความรู้สึกของคนในสังคมที่ไม่ถูกบังคับไว้** ไม่ถูกควบคุมไว้ ถูกปล่อยไปตามความรู้สึก นั่นเพราะอะไร ? เพราะเขา **ขาดความรู้ในเรื่องนี้** ; แต่นี่ก็ไม่ค่อยสำคัญ หรือไม่ค่อยจริงนักหรอก.

ที่ว่าขาดความรู้ในเรื่องนี้นั้น, ที่จริงขาดสติที่จะเอาความรู้ในเรื่องนี้มาใช้มากกว่า ; อะไรดี อะไรชั่ว อะไรผิดอะไรถูก ก็รู้กันอยู่ทุกคนแหละ ไม่มีใครจะแก้ตัวได้. ที่ไปทำความชั่วชนิดไหนก็ตาม รู้กันทั้งนั้นว่าเป็นความชั่ว ; แต่อดกลั้นไม่ได้เพราะไม่มีสติ, บังคับตัวไว้ไม่ได้ เพราะไม่มีสติพอ.

ความสำคัญไปรวมอยู่ที่สิ่งที่เรียกว่า **สติ** ถ้ามีมากพอ ; ยิ่งเราไม่สอนเรื่องความผิด ถูก ชั่ว ดี แล้วยังไม่สอนเรื่องการใช้สติ ให้ถูกตามกาละเทศะด้วย คนในโลกนี้ก็เลยไม่มีสิ่งนี้ คือไม่มีการบังคับความรู้สึก ให้อยู่ในร่อง

www.buddhadassa.in.th

ในรอย. โลกนี้ก็เลยไปกันในทางที่จะ ตกต่ำ หรือ เสื่อมเสีย, มีผลออกมาเป็นความทุกข์ยากลำบากกันไปทั่วทุกหัวระแหง เพราะต่างคนต่างไม่บังคับความรู้สึก.

ถ้าให้พูดเลยไปอีกสักหน่อยก็อยากจะพูดว่า **เพราะไปบ้าประชาธิปไตยกันมากเกินไป จึงเกิดความคิดนึกที่จะไม่บังคับอะไร ไม่บังคับแม้แต่ความรู้สึกของตัวเอง** ; **เลยหลงไป** ว่า ถ้าบังคับความรู้สึกกันแล้วมันเสียเสรีภาพ เสียอิสรภาพ, มันไม่สนุกสนานไม่เอร็ดอร่อย ตามที่ตัวจะต้องการได้. นี่คนเราก็นิยมอิสรภาพ เสรีภาพในแบบนี้มากขึ้นทุกที ; โอกาสที่จะมีสติสัมปชัญญะ มันก็มีน้อยเข้าทุกที.

นี่เรามองดูกันในฐานะที่เป็นสิ่งที่น่าเศร้า น่าสลด น่าสังเวชอย่างยิ่งสำหรับสมัยนี้, หรือจะมองดูว่า มันเป็นโชคร้ายที่สุดของมนุษย์แห่งยุคนี้ ที่ไม่มีศาสนา ก็ได้ ; ทุก ๆ ศาสนาเขาสอนให้มีสติในการบังคับความรู้สึก.

....

ทีนี้ก็เลยพูดกันไปถึงเรื่องศาสนากันเสียเลยดีกว่า คือข้อที่ขอยืนยันว่า **ทุกศาสนาล้วนแต่มุ่งหมายจะสอนการบังคับความรู้สึกทั้งนั้น** แต่เรียกชื่อแปลก ๆ ออกไป ต่าง ๆ กันออกไป จนบางคนฟังไม่รู้เรื่อง.

พุทธศาสนา อย่างที่เราเรียนกันมามากมายแล้ว ก็ไปดูเอาเอง **ก็จะพบว่าให้บังคับความรู้สึก** : **ควบคุมอินทรีย์** คือ ตา หู จมูก ลิ้น

www.buddhadassa.in.th

กาย ใจ ๖ อย่างนี้, ๖ อย่างนี้เรียกว่า อินทรีย์ ก็เพราะว่ามันเป็นตัวร้ายตัวการเป็นตัวใหญ่. คำว่า***อินทรีย์*** มันแปลว่า ***ใหญ่ เป็นตัวร้าย ตัวการ ที่จะเกิดเรื่องเกิดราว คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ*** ; จะเกิดนรกที่นั่น จะเกิดสวรรค์ที่นั่น ก็เพราะว่า มันจัดการเกี่ยวกับตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ถูกต้องหรือไม่. ทางพระพุทธศาสนาจึงสอน ให้บังคับความรู้สึกคืออินทรีย์เหล่านี้ ให้ควบคุมไว้ ให้อยู่ในร่องรอยของความถูกต้อง.

การปฏิบัติที่ถูกต้อง ทั้งหมดนี้ **อยู่ที่การบังคับตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้ดำรงอยู่ในภาวะที่มันถูกต้อง**, กินความไปถึงไม่ปรุงให้เกิดกิเลส ตัณหา ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นั่นเอง แล้วก็ไปเข้าเรื่องเดียวกันกับที่เราบรรยายแล้ว เมื่อวันก่อนนี้ ว่าการไม่เป็นทาสของอายตนะ เพราะเราบังคับอินทรีย์ได้ เราก็ไม่เป็นทาสของอายตนะ.

ศาสนาคริสเตียน ก็ดี **ศาสนาอิสลาม** ก็ดี เมื่อไปถึงเนื้อหา**สาระอันแท้จริงของศาสนา** แล้วก็อยู่ที่นี่ทั้งนั้น คือ **เป็นเรื่องการบังคับจิตใจให้อยู่ใจอำนาจของความรู้สึกผิดชอบชั่วดี** ด้วยกันทั้งนั้น ; แต่คนก็ไม่สนใจ ในส่วนที่เป็นหัวใจอย่างนี้ ไปสนใจเรื่องปลีกย่อย หรือฝอย หรือแขนงน้อย ๆ เอามาถือกันเป็นใหญ่ เป็นหลักเกณฑ์ เป็นเรื่องใหญ่โต ก็เลยเหมือนกับไม่ได้ถือศาสนานั้น ๆ.

ถ้าผู้ที่ถือศาสนาคริสเตียน จะปฏิบัติให้ตรงตามศาสนาคริสเตียน มันก็ต้องบังคับอินทรีย์ บังคับความรู้สึกอย่างที่จะไม่บันดาลโทสะ. *อย่างพระเยซู*

www.buddhadassa.in.th

สอน นี่ สอนรุนแรงไปกว่าของเก่า, ของเดิมๆ ; เช่นว่า ***เพียงแต่มองดูก็ผิดศีลข้อกาเมฯ*** สิกขาบทบัญญัติเดิม ๆ ของศาสนา ก่อนหน้านั้น.

ศาสนาพุทธนี่ก็เหมือนกัน มีว่า ***ต้องไปร่วมประเวณีจึงจะเสียศีลข้อกาเมฯ*** ; ส่วนพระเยซูสอนว่า ***เพียงแต่มองดูแล้วนึกชั่วเท่านั้น ก็ผิดศีลข้อนี้แล้วโดยสมบูรณ์,*** และมีอย่างนี้ทุกข้อ เพียงแต่คิดเท่านั้น ก็ถือว่าผิดเสียแล้ว. และโกรธไม่ได้. ***ถ้าเขาตบแก้มซ้าย ให้เขาตบแก้มขวาด้วย, ให้เลิกลัทธิที่ว่า เขาทำมาเท่าไร เราทำไปเท่านั้น เสีย.***

ศาสนาคริสเตียนก็เลยเป็นหมันไปในข้อนี้ ; เช่นเดียวกับพุทธศาสนาก็เป็นหมันไปในข้อนี้ คือคนที่ถือศาสนานั้น ๆ ไม่ประพฤติปฏิบัติให้ถูกตรงตามหัวใจของศาสนานั้น ๆ คือการบังคับความรู้สึก ; ถ้าบังคับความรู้สึกได้ก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้น.

ถาม : หนังสือแบบเรียนสำหรับลูกเด็ก ๆ สมัยเมื่อไม่นามมานี้ มีนิทานอุปมาเรื่องการบังคับความรู้สึกดีอยู่หลายเรื่อง. เรื่องหนึ่งเช่นเรื่องอะไรบ้าง ? คุณทองเช่นเรื่องอะไรบ้าง ? นิทานธรรมจริยา ๒ - ๓ บรรทัด รู้ไหม ? คุณประยูร, คุณล้ำ ? นี่แหละเป็นผู้ละเลย เป็นผู้ไม่นำมาสอนลูกเด็ก ๆ ให้เขามีศีลธรรม มีร่องรอยของศีลธรรม. ถามจริง ๆ เถอะ คุณเคยอ่านไหม หนังสือธรรมจริยา เรื่องนับสิบก่อน เคยอ่านไหม ? ตอบไม่ได้. บางทีก็ไม่เคยอ่าน, ทำไมจะไม่มี, สมัยอาตมาเรียนยังมีเรื่องจะโกรธใครให้นับสิบก่อน แล้วจึงค่อยพูดออกไป :

www.buddhadassa.in.th

เด็ก ๒ คน ถือกระป๋องเมล็ดดอกไม้จะไปปลูก น้องทำกระป๋องตก พี่ของเขาจะดุก็นับหนึ่งถึงสิบก่อนเขาจึงพูด. ไม่เคยอ่านเลยหรือ ก็แปลกดีอยู่ ; แสดงว่าเขาได้ยกเลิกหนังสือประเภทนี้กันเสียแล้ว ก่อนที่คุณจะเข้ามาเป็นนักเรียน. สมัยอาตมายังมีเรียนเรื่องนับสิบก่อน เขาถ่ายมาจากของฝรั่ง.

เราจะพบว่า **การศึกษาของมนุษย์ ในสมัยที่วิทยาศาสตร์ยังไม่เจริญนั้น เขาฝากไว้กับศาสนา**, เอาศาสนาเป็นหลักสำหรับการศึกษา จัดการศึกษาโดยอนุโลมกับศาสนา ; ฉะนั้นจึงเป็นเรื่องจริยธรรม เป็นศีลธรรม ไปหมด คือให้การบังคับความรู้สึก. นี่เป็นเรื่องจุดยอด หรือเป็นนิวเคลียส ของการศึกษา ; เขาเรียกว่า ความเป็นสุภาพบุรุษ.

การศึกษาเมื่อ ๒ - ๓ ร้อยปีมาแล้ว มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด, เคมบริดจ์, ให้ปริญญาสูงสุดมุ่งการเป็นสุภาพบุรุษ ;เรียนจบแล้ว ก็มีความเป็นสุภาพบุรุษเป็นที่มุ่งหมาย คือผู้ที่บังคับความรู้สึกได้ ไม่ทำอะไรโดยบันดาลกิเลส ; นั่นต้องเป็นอย่างนั้น เพราะว่าโรงเรียนนั้น พระจัด ; พวกพระในศาสนาคริสต์จัดให้เป็นอย่างนั้น.

ทีนี้ ออกซฟอร์ด เคมบริดจ์ ในสมัยต่อ ๆ มาอีก มันก็เปลี่ยนไปตามความก้าวหน้าของความเจริญทางวัตถุ. เดี๋ยวนี้พระไม่ได้จัด ก็มุ่งแต่เทคโนโลยี วิชาชีพชนิดใดชนิดหนึ่ง ตามที่ต้องการ ; ฉะนั้นคำว่า ***"สุภาพบุรุษ" หรือความเป็นสุภาพบุรุษที่เป็นจุดยอดของการศึกษานั้น เขาเก็บไว้ในพิพธภัณฑ์.*** นี่ต้องไปหาอ่านดูจากหนังสือโบราณในครั้งกระโน้น จึงจะพบว่า การเป็น

www.buddhadassa.in.th

สุภาพบุรุษนั้นเป็นจุดหมายสูงสุดของการศึกษา ; แต่แล้วก็กลายเป็นอนุสาวรีย์หรือเป็นสิ่งที่เก็บไปไว้ในพิพิธภัณฑ์.

การศึกษาในยุคปัจจุบันไม่พูดถึงการบังคับความรู้สึก ; มีแต่ส่งเสริมความรู้สึกให้รุนแรง และรวดเร็วยิ่งขึ้น ให้ทันสมัยให้สมกับที่มีการก้าวหน้าทางวัตถุ อันเป็นไปอย่างรุนแรงรวดเร็ว. ฉะนั้นขอระบุตรง ๆ อย่าว่านั่นนี่ ว่าพวกฝรั่งสมัยโน้นเขาก็บังคับความรู้สึกเป็นสุภาพบุรุษ เป็นสาวก เป็นคริสเตียนที่ดีของพระเยซู ; ส่วนฝรั่งเดี๋ยวนี่ไม่เป็นอย่างนั้น ตรงกันข้าม จะถือศาสนาคริสเตียน คริสตัง ก็แต่ปาก แต่ทะเบียน แต่บัญชี.

นี่ถ้าพูดว่าจะตามก้นฝรั่งก็ควรจะตามก้นฝรั่งสมัยนู้น ที่มีศาสนา มีศีลธรรม มีการบังคับความรู้สึกเป็นจุดหมาย. แต่เราก็ไม่ต้องไปตามก้นฝรั่ง ; เพราะว่า**พุทธศาสนา**เราก็สอนอย่างนี้ **ปู่ ย่า ตา ยาย** ของเราก็ สอน อย่างนี้ **วัฒนธรรมประจำบ้าน ประจำเดือน มาแต่เดิมของเราก็สอน อย่างนี้**. เพราะฉะนั้น**คนไทยเราจึงเป็นคนมีศีลธรรม บังคับกิเลส บังคับตัวเอง** ; อย่างนี้ดีอยู่แล้ว.

พอถึงปัจจุบันนี้ คนไทยสมัยนี้ เกิดโง่, โง่อย่างเหลือจะโง่ โง่อย่างดักดาน ที่ก้มหัวลงไปตามก้นฝรั่ง ที่เขาทิ้งศาสนากันหมดแล้ว ไม่มีการบังคับตัวเองเหลืออยู่ ในพวกฝรั่งเหล่านั้นแล้ว เราก็ไปตามเขา ; ก็พอดีได้ลัทธิที่ไม่บังคับความรู้สึกมา แล้วก็จะต้องเดินตามก้นเขาเรื่อยไป เดินตามหลังเขาเรื่อยไป เพราะสมัครเอาความเจริญทางวัตถุเป็นจุดสูงสุดของการศึกษา ; มันจึงพูดกันไม่รู้เรื่อง. ในประเทศไทยเรานี้พูดกันไม่รู้เรื่อง ที่จะให้จัดการศึกษา

www.buddhadassa.in.th

ชนิดที่จะทำให้จิตใจมีความถูกต้อง มีความเหมาะสมตามทางศาสนา ที่จะไม่ก่ออาชญากรรมทั้งหลายขึ้นมา.

ทีนี้ เขาสมัครไปเป็นบริวารของพวกตามใจความรู้สึก, เห็นแต่ความสุขทางวัตถุ ทางเนื้อทางหนัง อย่างที่เราเรียกว่า เป็นทาสของอายตนะ ; **เป็นทาสของอายตนะก็หมดเนื้อหมดตัว ไม่มีอะไรเหลือมาเป็นทาสของพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์เลย**. นี่โทษของการที่ไม่บังคับความรู้สึกก็เป็นอย่างนี้.

อาตมาจึงถือว่า นี้เป็นอาหารของต้นไม้แห่งศีลธรรม คือ **ถ้าบังคับความรู้สึกได้ ก็จะยังมีอะไรดีๆเหลืออยู่, ถ้าไม่บังคับความรู้สึก** ก็ไม่มีอะไรที่ดีที่จะเหลืออยู่ ที่จะเป็นอาหารแห่งศีลธรรมได้.

ถ้าจะมีอาหารหล่อเลี้ยงจิตใจได้ ต้องมีการบังคับความรู้สึก จึงเป็นแม่บทของอาหาร ของสิ่งที่เรียกว่า ปุ๋ย สำหรับต้นไม้. เคมีอันไหนที่เป็นประธาน ของการเป็นปุ๋ยของต้นไม้ มันก็จะต้องเทียบได้กันกับการบังคับความรู้สึกอย่างที่กล่าวมานี้ ; ฉะนั้นจึงยืนยันว่า บังคับความรู้สึกเถิด แล้วอะไร ๆ ที่คุณเอ่ยถึงเมื่อตะกี้ก็จะมีมาเอง.

บังคับความรู้สึกเถิด ขันติจะมีมาเอง หิริโอตตัปปะก็จะมีมาเอง, อะไร ๆ ก็จะมีมาเอง ; เพราะว่าอาหาร หรือปุ๋ยที่เป็นอาหารนี้ เราแยกออกได้เป็นหลายชนิด หลายระดับ. แต่โดยสรุปโดยใจความสำคัญแล้วจะต้องถือเอาการบังคับความรู้สึกนี้ เป็นแม่บทของสิ่งที่เรียกว่าอาหาร, หรือ

www.buddhadassa.in.th

ปัจจัยอันเป็นที่ตั้ง ที่อาศัย ของต้นไม้ในชื่อเดิม ที่เรียกกันว่า อาหารหรือปุ๋ยนั้น. ฉะนั้นขอให้พิจารณาดู ให้เห็นความจริงข้อนี้ก่อน ว่า อันนี้เป็นอาหาร ; และก็ยังดูในข้อต่อไปที่ว่า เรากำลังขาดอาหารนี้หรือไม่ ?

....

ถาม : ทีนี้ ต้องขอถามความคิดเห็น ที่แถลงออกมาประกอบไปด้วยเหตุผลของคุณอีกทั้ง ๓ คน เรากำลังขาดอาหารข้อที่เรียกว่า การบังคับความรู้สึกนี้หรือไม่ ? มากน้อยเท่าไร ? เป็นการยืนยันครั้งสุดท้ายกันอีกสักครั้งหนึ่ง เผื่อว่า อาตมามองมันไม่ทั่วถึง มันมีอะไรเหลืออยู่ เอ้า,คุณลองว่าไป เรากำลังขาดอาหารข้อนี้หรือไม่ ?

ตอบ : ตอนนี้พูดถึง ขาด มันกำลังขาดแน่นอน เพราะว่า ดูในแง่ทั่ว ๆ ไป ทางด้านอาชญากร เมื่อกี้ก็พูดแล้ว รบราฆ่าฟันกันมาก็เพราะไม่มีการยับยั้ง ไม่มีการบังคับ . ทีนี้ ในแง่ของการศึกษาก็พูดแล้ว ผมเห็นว่าในแง่ของการแพทย์ ยังมีอยู่อย่างหนึ่ง ที่ไม่มีการบังคับทางด้านจิต ; แต่กลับส่งเสริมให้จิตมีความรู้สึกรุนแรงยิ่งขึ้น ก็โดยวิธีการที่ใช้อยู่เดี๋ยวนี้ คือการคุมกำเนิด. แทนที่จะใช้วิธีการบังคับจิตแบบสมัยก่อน ๆ โน้น ให้เกิดคุมกำหนัด ให้มันน้อยลง ; กลายเป็นมาคุมกำเนิดโดยใช้เครื่องมือ ; แต่กลายเป็นว่า ส่งเสริมความกำหนัดให้มากขึ้นนั่นเอง นี่เป็นอย่างหนึ่ง

ถาม : ถ้าพูดกันในฐานะผู้ปฏิบัติธรรม ปฏิบัติธรรมะ พูดกันในวัด ก็ถูกอย่างยิ่ง จริงอย่างยิ่ง ; แต่ถ้าคุณไปพูดนอกวัด ที่ออฟฟิศคุณก็จะถูกตัดเงินเดือน.

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ใช่ครับ ผมขอพูดเฉพาะในที่นี้.

ถาม : เอ้า, คุณทองล่ะ ว่าอย่างไร ?

ตอบ : การระงับความรู้สึก สังคมกำลังขาดอยู่อย่างยิ่ง. ผมขอยกตัวอย่างลูกจ้าง หรือผู้ที่มีเงินเดือนน้อย จะว่าน้อย ก็ไม่ค่อยถูกต้อง ; เพราะว่าเขาไปเปรียบกับคนทีมีเงินเดือนมาก หรือไปเปรียบกับนายจ้าง เห็นนายจ้าง หรือคนที่มีเงิน เขามีโทรทัศน์ มีบ้านที่อยู่ผิดไปกว่าตัวก็อยากมีขึ้นมาบ้าง ; เมื่อตัวอยากมีขึ้นมาบ้าง ก็มีรายได้น้อย แต่พยายามที่จะให้มีขึ้นมาให้ได้, เป็นอย่างนี้ จึงมีการเรียกร้องเอาค่าจ้างให้ขึ้นให้มากขึ้น. แต่เมื่อขึ้นค่าจ้างมากขึ้น เขาก็ไม่บังคับความรู้สึกของตน, เขายังมีความอยากต่อไปอีก แล้วเรื่องนี้จบกันไม่ลงครับ.

ถาม : ที่พูดนี้ก็ถูก แต่ทำไมไม่พูดสรุปความสั้น ๆ ว่า การไม่บังคับความรู้สึกเป็นต้นเหตุแห่งความปั่นป่วนทางเศรษฐกิจ ทั้งทางฝ่ายลูกจ้างและฝ่ายนายจ้าง พูดอย่างนี้จริงไหม ? เอ้า, คุณล้ำ.

ตอบ : ในแนวของการปกครอง โดยมากก็การปกครอง เดี๋ยวนี้ที่ว่าประชาธิปไตยเฟ้อ นี่มันเป็นเหตุสำคัญ **อะไร ๆ ก็ประชาธิปไตย**. ส่วน **มากคนทุกคนอยากใช้สิทธิของตัวเอง โดยไม่สงวนสิทธิของผู้อื่น** แล้วโดยไม่รู้หน้าที่. เรื่องของการเห็นแก่เงินของผู้บริหารประเทศเป็นเรื่องสำคัญ นับตั้งแต่ขั้นสูงถึงขั้นต่ำ ต่างคนต่างก็พูดถึงแต่เงิน ; อย่างน้อยข้าราชการก็พูดแต่เงินเดือน นี่เป็นต้นเหตุ, แล้วเงินเดือนของเจ้าหน้าที่ไม่มีความหมาย มันมีความหมายอยู่ที่เงินพิเศษ

www.buddhadassa.in.th

เงินพิเศษมันได้มากกว่าเงินเดือน จึงทำให้ทุกคนในชาติปั่นป่วนเดือดร้อน เนื่องจาก **คนเห็นแก่เงิน**.

ก็ถูก, เป็นปมใหญ่ปมหนึ่ง. ความปั่นป่วนในทางการปกครองระหว่างผู้บังคับบัญชา กับผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา เป็นไปไม่ถูกต้อง เป็นไปไม่ราบรื่น หรือว่าเป็นไปไม่ได้เลย ; เพราะว่าทั้ง ๒ ฝ่ายเป็นอยู่อย่างไม่บังคับความรู้สึกให้ถูกต้อง หรือพอดีกับการเป็นอยู่ ก็เป็นเหตุผลที่ดี เหตุผลที่ชัดเจนว่า เรากำลังมีการขาดแคลนรากฐานอันสำคัญของศีลธรรม คือการบังคับความรู้สึก.

ถาม : เอ้า, คุณประยูร อีกทีหนึ่งหมด มีอะไรอีกบ้าง เท่าที่ยังไม่ได้พูดเท่าที่จะนึกได้. เรากำลังขาดการบังคับความรู้สึกในอะไรอีก ที่สำคัญ ๆ ในสังคมปัจจุบัน ที่จะทำโลกให้วินาศ ?

ตอบ : เดี่ยวนี้ที่เป็นอยู่ในสังคม ที่กำลังเดือดร้อนอยู่ทุกวันนี้ ก็เรื่องที่ว่าแย่ง ในแง่ของแย่งอำนาจความเป็นใหญ่ หรือความรู้สึกไม่ยอม. การยอมหรือไม่ยอมก็อยู่ที่การบังคับจิตเหมือนกัน. ถ้าหากว่าเราเป็นคนที่มีนิสัยไม่ยอมอยู่ตลอดเวลา แล้วก็จึงได้มีการแก้แค้น และไม่ยอม.

ที่ผมจะพูดนี่ หมายความในแง่ ไม่รู้จักอดกลั้นอดทนในแง่โทสะ ที่มันเป็นคดีระเบิดตูมตาม ๆ ในหนังสือพิมพ์ แต่ผมพูดไม่ค่อยถูก ว่าจะอย่างไร. มันมีคดีพวกนี้มาก การฆ่า ฆ่ากันอย่างง่าย ๆ ไม่น่าจะฆ่าก็ฆ่ากัน ; เพราะมันขาดการยับยั้งอารมณ์โมโหชั่ววูบเดียว เดี๋ยวนี้ไม่ค่อยมีการยับยั้ง พอโกรธก็ทำเลย โกรธก็ทำเลยแบบนั้น.

www.buddhadassa.in.th

เดี๋ยวนี้มันมีแฟชั่น พอคิดได้ก็ทำเลย พอโกรธขึ้นมาทำเลย ไม่ต้องพูดถึงบังคับความรู้สึก ; เพราะเขาถือว่า มันไม่มีประโยชน์อะไร. จะเรียกว่าโทสะ ก็ไม่ค่อยตรง เรียกว่า มานะทิฏฐิ นั่นแหละตรง ; **โลกเจริญด้วยมานะทฏฐิมากขึ้น เพราะไม่บังคับความรู้สึกในส่วนที่เกี่ยวกับเกียรติ**. เมื่อพ้นปัญหาเรื่องกิน เรื่องกาม มาแล้ว ก็มาถึงปัญหาเรื่องเกียรติ ; เกิดการไม่บังคับความรู้สึกเรื่องเกี่ยวกับเกียรติขึ้นมาแล้ว ก็จะทำอะไรที่เป็นการล้างโลกหรือทำลายโลกยิ่งไปกว่าเรื่องกิน เรื่องกาม ก็ได้.

เป็นอันว่าเราได้พูดกัน เพื่อให้มองเห็นข้อเท็จจริงอันนี้มาพอสมควรแล้ว

....

อาตมาก็จะพูดร่วมกับคุณด้วยเหมือนกันเป็นแง่ที่สุดท้าย คือ เกี่ยวกับ**ศาสนา**.

ศาสนากำลังจะวินาศ ไม่มีเหลือ ก็เพราะการไม่บังคับความรู้สึกของภิกษุสามเณร ; ยกเว้นอุบาสก อุบาสิกา ; ไม่ใช่จะประจบอุบาสก อุบาสิกา ที่นั่งอยู่แถวนี้. ศาสนาจะวินาศฉิบหาย ก็เพราะการไม่บังคับความรู้สึกในจิตใจของพวกภิกษุสามเณร ; เมื่อภิกษุสามเณรเป็นผู้นำ อุบาสก อุบาสิกา เขาเป็นผู้ตาม ; ฉะนั้นเราก็จะไม่โทษผู้ตาม.

เหลียวมาดูที่**ภิกษุ สามเณร ยิ่งไม่มีการบังคับความรู้สึก** คือไม่บังคับกิเลสนั่นแหละมากขึ้น : ***โดยหลักของธรรมะก็ไม่บังคับความรู้สึก. โดยหลักของวินัยก็ไม่บังคับความรู้สึก.***

www.buddhadassa.in.th

ทีนี้ **ความประพฤติทางวินัยก็เสียไป ๆ** จนไม่เห็นกันว่า เป็นของเสีย ; เพราะมันเคยชินกันไปเสีย มีมูลมาจากการไม่บังคับความรู้สึก. นี่ก็อย่างเดียวกันกับฆราวาส เรื่องกิน เรื่องกาม เรื่องเกียรติ ก็ยังมาครอบงำภิกษุ สามเณร : อยากได้เล่น อยากได้กิน อยากได้สะดวก อยากได้อะไร ไปตามกิเลส ในวัดก็ดี นอกวัดก็ดี บนรถ บนเรืออะไรก็ดี ; **ไม่บังคับความรู้สึกให้อยู่ในวินัย มันก็เสียไปในส่วนวินัย**.

ในส่วนธรรมะซึ่งไม่ได้มีห้ามไว้ในวินัย มันก็มากเหลือเกิน เพราะ**ต้องบังคับความรู้สึก จึงจะเจริญด้วยศีล สมาธิ ปัญญา**, หรือจะเจริญด้วยอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ. เมื่อไม่บังคับความรู้สึก มันก็ไม่เจริญในส่วนนี้ ; **ฉะนั้นทางของการบรรลุ มรรค ผล นิพพาน มันก็ปิดตันเข้าทุกที** คือมันอุดตันปิดตันจนมองไม่เห็นรูปร่างของหนทางยิ่งขึ้นทุกที.

ยิ่งไปเห็นแก่การได้ลาภสักการะ หรือได้เงินได้อะไรมา ; แม้จะได้มาเพื่อการปฏิสังขรณ์บูรณะวัดวาอารามก็ตาม **ก็เป็นโทษเท่ากันหมด** ; เพราะเป็นเหตุให้ละเลยธรรมวินัยเหมือนกัน. ถ้ายิ่งจะให้ได้มาเพื่อประโยชน์ส่วนตัวด้วยแล้ว ก็จะร้ายกาจไปกว่านั้น.

เดี๋ยวนี้มันจึงมีแต่สองอย่างนี้ คือ**ประพฤติผิดธรรมวินัย** เพื่อให้ได้ลาภสักการะมาเพื่อประโยชน์ส่วนตัวก็มี, หรือ**แม้เพื่อประโยชน์แก่การบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม** ในส่วนที่ไม่จำเป็นเลยก็มี ; นี่มันก็ยิ่งขึ้นทุกที ; ก็เลยไม่มีการบังคับความรู้สึก ที่จะทำให้มีศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อการบรรลุ มรรค ผล นิพพาน. ฉะนั้น สรุปความได้ว่า **แม้พระศาสนานี้ก็จะ**

www.buddhadassa.in.th

วินาศอันตรธานและสูญหายไป เพราะการไม่บังคับความรู้สึกของพุทธบริษัทนั้น ; ซึ่งในบัดนี้ก็มีภิกษุ สามเณร เป็นทัพหน้า เป็นแนวหน้า เป็นป้อมปราการ เป็นทัพหลวง ทัพอะไร เป็นหมดแทบทุกอย่างเลย ; จึงเป็นที่น่าหวาดเสียว ว่าพระศาสนาที่เป็นที่พึ่งของมนุษย์นี้ มันจะสูญหายไป.

ศาสนากำลังจะสูญหายไปเพราะเหตุเพียงอย่างเดียว คือการไม่บังคับความรู้สึก คือการไม่บังคับตัว ก็คือ การไม่บังคับกิเลสของพุทธ-บริษัท ; สมตามที่***พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ว่า ความเสื่อมหรือความอันตรธานแห่งศาสนานั้น มิได้มาจากอื่นเลย แต่จะมาจากการกระทำของ***พุทธบริษัท ๔ ; อย่างนี้.

ทีนี้ เดี๋ยวนี้จะแสดงให้เห็นชัดมากขึ้นเรื่อย ๆ ใกล้เข้ามา ๆ, ชัดยิ่งขึ้น ๆ ว่ามันเสื่อมไปในส่วนที่เป็นเนื้อตัวของธรรมะและวินัย จึงขอกล่าวเป็นสิ่งสุดท้ายว่า การไม่บังคับความรู้สึกนี้ จะทำอันตรายแม้แก่พระศาสนา ให้สูญสิ้นวินาศไปดังนี้. ถ้าเมื่อใดมีการบังคับความรู้สึก ; เมื่อนั้นความถูกต้องมันจะเกิดขึ้น. ความถูกต้องนั้นเองจะเป็นเสมือนอาหาร ที่เป็นแร่ธาตุอันสำคัญที่จะหล่อเลี้ยงต้นไม้แห่งศีลธรรม หรือต้นไม้แห่งพระศาสนาให้ยังคงอยู่ได้ ; เหมือนแร่ธาตุทั้งหลาย บำรุงเลี้ยงต้นไม้บนพื้นผิวโลก ฉันใดก็ฉันนั้น.

การบรรยายเรื่องรากฐานของศีลธรรม โดยเปรียบเทียบกับปัจจัยของต้นไม้ ในแง่ที่ว่า อะไรเป็นอาหารของต้นไม้ต้นนี้ ในวันนี้ก็พอสมควรแก่เวลาแล้ว.

ขอยุติการบรรยายเรื่องไว้เพียงเท่านี้ เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ท่านสวดคณสาธยายบทพระธรรม ที่จะให้เกิดกำลังใจในการประพฤติปฏิบัติ เพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านั้นสืบต่อไป.

---

www.buddhadassa.in.th

www.buddhadassa.in.th

รากฐานของศีลธรรมอันดับสี่

[ยถาภูตสัมมัปปัญญา : แสงสว่าง]

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ในภาคมาฆบูชาเป็นครั้งที่ ๗ ในวันนี้ ยังคงกล่าวโดยหัวข้อใหญ่ หรือหัวข้อชุดเรื่องนี้ว่า **การกลับมาแห่งศีลธรรม** อยู่ตามเคย. และในครั้งที่ ๗ นี้จะได้กล่าวโดยหัวข้อย่อย คือ **ยถาภูตสัมมัปปัญญา** ได้แก่ปัญญาเห็นชอบ ถูกต้อง ตามที่เป็นจริง ซึ่งจะเปรียบได้ด้วย**แสงสว่าง** อันเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงต้นไม้**ให้งอกงามเจริญอยู่ได้** ; **ซึ่งนับเป็นรากฐานของศีลธรรมอันดับสี่**.

www.buddhadassa.in.th

[*คำปรารภทบทวนครั้งที่แล้วมา ไปจนถึงหน้า ๒๕๒*]

ขอทบทวนคำบรรยายเรื่องนี้อีกตามสมควร ว่าการบรรยายชุดนี้มุ่งหมายจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับการกลับมาแห่งศีลธรรม คือโลกกำบังจะวินาศเพราะปราศจากศีลธรรมยิ่งขึ้นทุกที. ถ้าเป็นไปถึงที่สุดแล้ว โลกนี้จะถึงซึ่งความวินาศเป็นแน่นอน ; เราจะพยายามไม่ให้เป็นอย่างนั้น จึงต้องพูดถึงเรื่อการกลับมาแห่งศีลธรรม. ได้พูดถึง***เรื่องศีลธรรมโดยตรง*** ว่าคืออะไร มาหลายครั้ง ก็**เพื่อจะให้ได้รู้จักศีลธรรม** และเพื่อจะได้**รู้ต่อไปว่า ศีลธรรมมันหายไป**.

ต่อมาก็ได้พูดถึงสิ่งที่เรียกว่า ***รากฐานของศีลธรรม*** เพียงเพื่อให้รู้จักสิ่งนั้นเท่านั้น ; ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์ในข้อที่ว่า เราจะได้รู้ชัดลงไปอีกชั้นหนึ่งว่า **สิ่งที่เป็นรากฐานของศีลธรรมนั้น มันก็กำลังไม่มี** กำลังหายไป จึงเป็นเครื่องตอบได้อยู่ในตัวว่า เพราะรากฐานแห่งศีลธรรมไม่มี ศีลธรรมมันจึงไม่มี ; เป็นของคู่กันอย่างนี้.

เราพูดกันถึงเรื่อง***รากฐานของศีลธรรม*** แต่เพียงเพื่อให้รู้จักสิ่งนี้เท่านั้น **ยังจะไม่พูดถึงเรื่องการปรับปรุงหรือบำรุงส่งเสริมศีลธรรม** หรือรากฐานของศีลธรรมนั้นเป็นอย่างไร ; ฉะนั้น ขอให้ท่านทั้งหลายจงตั้งใจฟังให้ดี ๆ ว่าเรากำลังพูดกันถึงสิ่งที่เรารู้สึกว่ามันไม่มี.

ในครั้งก่อน ๆ ก็ได้ทำ***อุปมาเรื่องของศีลธรรมนี้ ว่าเหมือนกับเรื่องของพฤกษาชาติ*** คือต้นไม้ทั้งหลาย เพื่อสะดวกง่ายดายแก่การที่จะทำความเข้าใจ. เรามองดูต้นไม้ทั่ว ๆ ไปในที่นี้แล้ว ก็พอจะเข้าใจได้ว่ามันดำรงอยู่อย่างไร,

www.buddhadassa.in.th

จนถึงกับเราแบ่งต้นไม้ออกเป็น ๓ ส่วน : ส่วนล่างสุดคือโคนหรือรากส่วนหนึ่ง, ตรงกลางต้นหรือลำหรือกิ่ง, ลำต้นหรือกิ่งก็ส่วนหนึ่ง, ข้างบนก็มีใบ มีดอก มีลูก ก็ส่วนหนึ่ง. มันเป็น ๓ ส่วนอยู่อย่างนี้ เมื่อเป็นต้นไม้ที่สมบูรณ์.

ทีนี้ พอมาถึง ***ต้นไม้แห่งศีลธรรม*** เราก็ให้มันมีลักษณะที่แบ่งออกได้เป็น ๓ ส่วนอย่างเดียวกัน:

ที่โคน หรือที่ราก ก็คือ **อุดมคติของศีลธรรม**นั้น เราต้องรู้จักว่ามีอยู่อย่างไร จะได้พอใจ จะได้อยากมีศีลธรรม.

ส่วนถัดขึ้นไปที่เป็น **ลำต้น** นั้น ก็คือ **สุปฏิปัตติ** ได้แก่ **การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ** ในสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมนั่นเอง นั่นเป็นตัวของศีลธรรม.

ทีนี้ ส่วนเบื้องบนสุด คือผลอานิสงส์ที่เราพึงจะได้รับจากการปฏิบัติศีลธรรม เช่นได้รับความสงบสุขส่วนบุคคล หรือมีสันติภาพในส่วนรวมของมนุษย์ด้วยกันทั้งโลก เรียกว่าเป็นส่วนดอกผล ของตันพฤกษาแห่งศีลธรรม ดังนี้.

ต้นไม้มีโคน มีต้น มียอด ฉันใด ต้นไม้แห่งศีลธรรมก็ต้องเป็นอย่างนั้น.

ทีนี้ มาดูกันขั้น***รากฐาน***ของต้นไม้นั้น เราจึงพบปัจจัยที่ทำให้ต้นไม้นั้นตั้งอยู่ได้ ซึ่งได้แยกออกให้เห็นเป็น ๕ อย่าง พอเป็นตัวอย่าง : ว่าต้นไม้ต้อง ***อาศัยดิน***, แผ่นดินเป็นที่ตั้งที่อาศัย.

www.buddhadassa.in.th

ต้นไม้ต้อง***อาศัยน้ำ***เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงความสดชื่น, และสำหรับละลายอาหารดูดขึ้นไป.

ต้นไม้ต้อง***อาศัยอาหาร*** คือแร่ธาตุต่าง ๆ ที่อาจจะละลายน้ำได้ และดูดขึ้นไปได้.

ต้นไม้ยังจะต้องการ***แสงสว่าง*** โดยเฉพาะก็คือแสงแดด หรือแสงสว่างพอสมควรเท่าที่มันต้องการ มันจึงจะกินอาหารได้.

อันดับสุดท้ายยังจะต้องมี***อุณหภูมิ***ที่พอเหมาะพอสม คือมีความร้อนในลักษณะที่พอเหมาะพอสม สำหรับการเจริญเติบโต.

อะไรที่***เปรียบได้กับ แผ่นดิน สำหรับต้นไม้ทางศีลธรรม*** ก็ได้พูดถึง ***ความรู้สึกที่ถูกตรงตามธรรมชาติ*** ถึงขนาดที่เรียกได้ว่า ธัมมสัจจะ อันหนึ่งคือความรู้สึกที่ว่า **สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น** และความรู้สึกอันนี้ในใจแห่งมนุษย์นั่นแหละ จะเป็นเหมือนกับว่า แผ่นดิน สำหรับเป็นที่งอกพฤกษาแห่งศีลธรรม.

ครั้นมาถึงสิ่งที่เรียกว่าน้ำ เราก็ได้พูดกันโดยละเอียดถึง ความไม่เป็นทาสของอายตนะ. ถ้าเป็นทาสของอายตนะ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันก็เป็นกิเลส เป็นของร้อนไป ; ไม่เป็นน้ำ ไม่ทำความสดชื่นได้ มันต้องมีน้ำให้ต้นไม้แห่งศีลธรรม คือการที่ทุกคนไม่เป็นทาสของ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้โอกาสแก่กิเลส.

www.buddhadassa.in.th

ทีนี้ เมื่อมาถึงสิ่งที่เรียกว่า อาหารโดยตรง คือตัวแร่ธาตุที่จะไปสร้างต้นไม้นั้น ; เรามองดูลงไปยัง**การบังคับความรู้สึก**, ว่าต้องเป็นผู้ที่บังคับความรู้สึก, พร้อมที่จะบังคับความรู้สึก ; ความรู้สึกบางอย่างอย่าให้เกิดขึ้นมา, ความรู้สึกบางอย่างก็ให้เกิดแต่พอสมควร, อย่าให้ความรู้สึกเป็นไปในทางผิด. ถ้าบังคับได้อย่างนี้แล้ว ก็มีประโยชน์แก่การที่จะมีศีลธรรมอย่างยิ่ง ; เหมือนกับว่าเป็นอาหารทีเดียว. คนเราไม่ได้กินอาหาร มันก็ตาย ; ต้นไม้ก็เหมือนกัน ; ต้นไม้แห่งศีลธรรม ก็ต้องกินอาหาร. ข้อนี้คือ “การบังคับความรู้สึก” ให้มันถูกต้องอยู่เสมอ, มันก็เป็นการกินอาหาร.

สามอย่างนี้ได้พูดกันไปแล้ว อย่างที่เรียกว่า ชัดเจนพอสมควร ที่จะมองเห็นได้ว่า เดี๋ยวนี้ในโลกนี้ มีสิ่งเหล่านี้หรือไม่ ? **นี่ก็พอเห็นกันได้ว่า *เดี๋ยวนี้ในโลกนี้ มันไม่มีความรู้สึกที่ว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น***, มีแต่ความรู้สึกประเภทตัวกู-ของกู เป็นเรา เป็นเขา พร้อมที่จะทำลายผู้อื่นเพื่อประโยชน์ของตน ; และ***เต็มไปด้วยความพ่ายแพ้แก่อายตนะ*** เป็นทาสของอายตนะ.

สรุปแล้ว เป็นทาสเงิน เป็นทาสวัตถุ และเป็นทาสของความเอร็ดอร่อยทางอายตนะนั้น. ขอให้สังเกตในข้อนี้ไว้เสมอไปว่า ทุก**อย่างสรุปอยู่ที่ความเอร็ดอร่อย** ที่เรียกว่า **อัสสาทะ** ทางไหนก็ได้ มันเป็นความอร่อย ; แล้วคนก็พ่ายแพ้แก่สิ่งนี้ ; เป็นทาสของสิ่งนี้ ; ความเป็นนายเหนืออายตนะหาไม่พบ.

www.buddhadassa.in.th

ทีนี้ สำหรับ**การบังคับกระแสแห่งความรู้สึก** ก็ยิ่งหาไม่พบ ; เพราะว่าสมัยปัจจุบันในโลกนี้ เป็นสมัยที่นิยมตามใจตัวเอง, มีความโง่เขลาหรือมืดบอดเข้ามาครอบงำมนุษย์นี้ จนทำให้เกิดความรู้สึกว่า ถ้าเราบังคับนั่น นี่แล้วมันเสียเสรีภาพ. เขาไม่อยากจะเสียเสรีภาพ เขาจึงไม่มีการบังคับแม้แต่ตัวเอง ไม่บังคับกิเลส ; นี้ก็คือความโง่หลงเหลือประมาณ. เขาอยากมีเสรีภาพแต่แล้วก็ไม่บังคับกิเลส คือไม่บังคับตัวเอง ; มันก็เสียเสรีภาพอย่างหมดสิ้น ไม่มีเสรีภาพอะไรเหลืออยู่ คือเป็นทาสของกิเลสไปหมด. ในโลกนี้กำลังเป็นอย่างนี้ จึงพูดได้ว่า รากฐานแห่งศีลธรรมเหล่านี้ มิได้มีอยู่ในโลกนี้.

[*เริ่มการบรรยายด้วยหัวข้อแห่งครั้งนี้*]

ทีนี้ จะดูต่อไปถึงรากฐานข้อที่ ๔ ที่เรียกว่า **แสงสว่าง.**

เมื่อพูดถึง **แสงสว่าง** เท่าที่เกี่ยวกับต้นไม้ตามธรรมชาติธรรมดา ทุกคนก็พอจะมองเห็นได้ว่า มีความจำเป็นอย่างไร. ถ้ายิ่งได้เรียนรู้เรื่องทางวิทยาศาสตร์ เกี่ยวกับชีววิทยามาพอสมควรแล้ว ก็ยิ่งรู้มากขึ้น ว่าแสงสว่างนี้มันจำเป็นแก่ชีวิตอย่างไร.

ชีวิตทางวัตถุนี่แหละ ไม่ต้องชีวิตชนิดไหน. สำหรับ**สิ่งมีชีวิต**อันแรกที่สุดก็คือ **พืชพันธุ์พฤกษชาติ** มันก็**ต้องการแสงสว่าง** ; ไม่มีแสงสว่าง มันก็ไม่เจริญ หรือถึงกับตายได้ในที่สุด. ชีวิตเช่นสัตว์เดรัจฉานหรือมนุษย์นี้ก็อย่างเดียวกันอีก ; ถ้า**ไม่มีแสงสว่างแล้ว ก็ต้องตาย** ; ไม่ใช่ว่า จะอยู่อย่างไม่สบาย เพียงเท่านั้นก็หามิได้. มันจะต้องตาย ; แต่เรามองไม่เห็น และเราก็ไม่รู้สึกว่า มันมีความหมายมากถึงอย่างนั้น.

www.buddhadassa.in.th

นี้ต้องคิดกันบ้าง ต้องดูกันบ้าง ว่าถ้าไม่มีแสงแดดเพียงอย่างเดียวเท่านั้น คนเราก็อยู่ไม่ได้, สัตว์เดรัจฉานก็อยู่ไม่ได้, ต้นไม้ก็อยู่ไม่ได้ ; เมื่อต้นไม้อยู่ไม่ได้, สัตว์เดรัจฉานก็อยู่ไม่ได้, เมื่อสัตว์เดรัจฉานและต้นไม้อยู่ไม่ได้, คนก็อยู่ไม่ได้. แต่เราจะไม่เสียเวลาพิจารณากันถึงข้อนี้ให้มากนัก, เพราะเราต้องการจะพูดใจความอย่างอื่น. ไปค้นคว้าหาศึกษาดูก็แล้วกัน ; แต่ในที่สุดให้สรุปใจความให้ได้ว่า **แสงสว่างนั้นเป็นปัจจัยแห่งชีวิต**.

คัมภีร์ของชาวคริสเตียนก็ว่า แสงสว่างนั้นคือพระเจ้าผู้สร้างโลก. แสงสว่างเป็นเหตุ เป็นปัจจัย เป็นเครื่องเกื้อกูลพร้อมกันไปในตัว ที่ทำให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมา จนเขากล่าวไว้ในพระคัมภีร์นั้นว่า พระเจ้าสร้างแสงสว่าง ก่อนแต่สร้างดวงอาทิตย์ หรือดวงจันทร์ เสียอีก. อย่างนี้คนโง่ฟังไม่ถูกแน่ ; เพราะเขารู้จักแต่แสงสว่างของดวงอาทิตย์และดวงจันทร์.

จะมีแสงสว่างอะไรอีกที่สร้างได้ก่อนสร้างดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ ? นี่คือ **แสงสว่างในความหมายที่ว่า เป็นเครื่องปรุงแต่ง** ; คล้าย ๆ กับคำว่า "**สังขาร**" ในพระพุทธศาสนานี้, คือสิ่งที่จะบันดาลให้สิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้น. อำนาจที่ทำให้เป็นอย่างนั้นได้ ก็เรียกว่า แสงสว่าง ; ไม่จำเป็นจะต้องเป็นแสงแดด. ฉะนั้น แสงแดด แสงอาทิตย์นี้เป็นแสงสว่างที่เพิ่งถูกสร้างทีหลัง, หลังจากแสงสว่างชนิดโน้น ชนิดที่เป็นต้นตอทั้งเดิม คืออำนาจที่ทำให้เกิดความงอก หรือวิวัฒนาการ นั่นเอง.

ฉะนั้น **แสงสว่าง จึงเป็นสิ่งจำเป็นแก่การตั้งต้นของสิ่งที่เรียกว่า ชีวิต** และวิวัฒนาการต่อไปจนกว่าจะถึงที่สุด. นี่เราเรียกว่า "แสงสว่าง

www.buddhadassa.in.th

ทางวัตถุ" จำเป็นแก่ชีวิตทางวัตถุ ไม่ว่าจะเป็นชีวิตในระดับไหน. ให้เป็นอันได้ความเสียชั้นหนึ่งก่อน ว่าในเรื่องทางฝ่ายวัตถุ คือมิใช่เรื่องจิตใจนั้น สิ่งที่เรียกว่า **แสงสว่าง ก็เป็นต้นตอแห่งชีวิต หรือวิวัฒนาการ**.

เมื่อพูดถึงแสงสว่าง ก็ควรจะพูดถึงสิ่งที่ตรงกันข้าม คือ **ไม่มีแสงสว่าง - ความมืด**. ตรงนี้ก็อยากจะขอให้สังเกตว่า กลางคืนที่ถือกันว่า เดือนมืดมากที่สุดนั้น ; ถ้าพูดกันตามความรู้สึกของเรา เราก็จะพูดว่า ไม่มีแสงสว่างเลย, ต่อเมื่อกลางวันจึงจะมีแสงสว่าง. อย่างนี้มันยังไม่ถูก ; เพราะแม้จะมืดขนาดนั้น มันก็เป็นแสงสว่างอยู่ในระดับหนึ่ง.

พิสูจน์ได้ง่าย ๆ ว่า ที่ว่ากลางคืนมืดสนิทนั้น มันยังมีสัตว์บางชนิดที่ลูกตาของมันเห็นอะไรได้ ; ก็หมายความว่า ยังมีแสงสว่างอยู่ชนิดหนึ่งนั่นเอง. เขาทำฟิล์มถ่ายรูปชนิดที่ถ่ายรูปเมื่อมีแสงสว่างมืดอย่างกลางคืน นี่เขาก็ยังทำกันได้ ; เพราะว่าความมืดเพียงขนาดนั้น มันก็ยังเป็นแสงสว่างที่มีอยู่ในระดับหนึ่ง. ต้นไม้บางชนิด หรือเชื้อราบางชนิด ก็ยังเจริญได้ในความมืดชนิดนั้น ซึ่งเป็นแสงสว่างที่มีอยู่ในระดับหนึ่ง.

ฉะนั้นเมื่อพูดกันแล้ว ต้องพูดให้มันถูก ให้มันยุติธรรมว่าที่เราเรียกกันว่า มืด ๆ นั้น ยังไม่ใช่มืดโดยไม่มีแสงสว่างเอาเสียเลย ; มันยังมีอยู่คือวัดได้ว่ามีแสงสว่างอยู่เท่าไร ; จึงไปคำนวณเอาเองว่า ถ้ามืดสนิทแล้ว มันคืออย่างไร หรือเท่าไหน ซึ่งยากที่คนเราจะไปพบมันได้. มืดสนิทนั้นต้องถือว่ามันไม่มีแสงสว่างเลย, หรือไม่เห็นอะไรได้เลย. แต่เดี๋ยวนี้เรายังเห็นอะไรอยู่บ้าง ; ฉะนั้นความมืดนั้นยังไม่ใช่มืดโดยสมบูรณ์.

www.buddhadassa.in.th

ถ้าว่า**ความมืดในทางจิตใจแล้ว ก็หมายถึงความมืดในทางอวิชชา คือไม่รู้อะไรอย่างถูกต้องเสียเลย** ; นี้เรียกว่าเป็นความมืดโดยสมบูรณ์. แต่ถ้ารู้นั่น รู้นี่ รู้ผิด รู้ถูก รู้อะไร ไปตามเรื่อง ไม่ตรงตามความจริง มันก็ยังเป็นแสงสว่างอีกชนิดหนึ่ง คือเป็นแสงสว่างที่หลอกลวง, เป็นแสงสว่างชนิดที่ลวงตา. ถ้าอย่างนี้ก็ถือว่า ไม่ใช่สิ่งที่พึงปรารถนา. ถ้าหากเป็นแสงสว่างทางวัตถุ ก็คงจะทำต้นไม้ให้เจริญอย่างปรกติไม่ได้ ; คงจะทำให้ต้นไม้นั้น พิกลพิการไปในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเป็นแน่นอน.

แสงสว่างชนิดนี้แหละมันลวงตา ทำให้คนเรามีอาการชนิดที่เรียกว่า *"เห็นกงจักรเป็นดอกบัว"* พูดแล้วก็น่ากลัว ที่ "เห็นกงจักรเป็นดอกบัว" ; แล้วคนที่หวัวนั่นแหละ กำลัง "เห็นกงจักรเป็นดอกบัว" เสียเอง ; ฉะนั้น อย่าหวัวให้มากไปนักเลย.

คนในโลกสมัยนี้ทั้งหลายเอ๋ย อย่าหัวเราะไปนักเลย ตัวเองกำลัง "เห็นกงจักรเป็นดอกบัว", เห็นสิ่งที่เป็นอันตรายแก่ตัว นั่นว่าเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ ; ***ฉะนั้น จึงไปหลงทำในสิ่งนั้น จนถึงกับโลกนี้เต็มไปด้วยสิ่งที่ทำลายโลก ไม่มีความสงบสุขหรือสันติภาพ ; เพราะว่าคนในโลกทั้งหมด "เห็นกงจักรเป็นดอกบัว" ไม่มากก็น้อย. ถ้าใครไม่ "เห็นกงจักรเป็นดอกบัว" ก็จะเริ่มอยู่เหนือโลก ; นี้ใช้คำพูดอย่างนี้.***

ทีนี้ แสงสว่างชนิดที่ถูกต้อง หรือบริสุทธิ์ ไม่หลอกให้ "เห็นกงจักรเป็นดอกบัว" **นั่นคือแสงสว่างแห่งปัญญา**. ฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่า ***"ไม่มีแสงสว่างใดที่เสมอกับด้วยแสงสว่างแห่งปัญญา"*** ; ปัญญาเลยกลาย

www.buddhadassa.in.th

เป็นแสงสว่างที่จะต้องส่องแสงให้พฤกษาแห่งศีลธรรมนี้เจริญงอกงาม. เป็นอันว่า เราจะต้องพูดกันแล้วถึงเรื่องแสงสว่าง กล่าวคือปัญญานี้ ในฐานะที่จะเป็นอาหารของต้นไม้แห่งศีลธรรม.

....

ถาม : จะตั้งปัญหาขึ้นมาในที่นี้ว่า **ทำไมปัญญาจึงเป็นแสงสว่าง** ? ขอให้ทุกคนตอบให้ได้, มองให้เห็น ให้เข้าใจ, และให้ตอบได้ว่าทำไมปัญญาจึงเป็นแสงสว่าง คุณประยูรว่าก่อน ?

ตอบ : ถ้าฟังตามความหมายของคำว่า “สว่าง”, สว่างก็คือมองเห็นทาง เอาในแง่ที่ว่ามองเห็น มองเห็นทางก็เดินได้ถูกต้อง. ทีนี้ ปัญญา, คนเราถ้าพอมาถึงด้านชีวิต ด้านมนุษย์เรา ชีวิตก็คือการเดินทางเหมือนกัน. ตอนนี้ถ้าไม่มีปัญญา ก็ไม่สามารถที่จะทำอะไรไปได้ถูกต้อง คือเห็นไม่หมด รู้ไม่หมด รู้ไม่จริง. ถ้าไม่มีปัญญา เป็นอันรู้ไม่หมด รู้ไม่จริง ก็ทำไปผิด ๆ อย่างที่ท่านอาจารย์ได้กล่าวแล้วว่าเห็นกงจักรเป็นดอกบัว เมื่อตะกี้นี้แล้ว ดังนั้นปัญญาจึงเปรียบเทียบได้กับแสงสว่าง ในแง่ของการเดินทางอย่างหนึ่ง.

ถาม : อีกอย่างหนึ่ง คืออย่างไร ? คุณทองว่า อย่าให้ซ้ำกับที่คุณประยูรว่าปัญญาเป็นแสงสว่าง อย่างไร ?

ตอบ : ต้นไม้ต้องใช้แสงสว่างเพื่อจะได้ปรุงอาหาร มนุษย์หรือคนที่เกิดมาเมื่อได้รับอะไรมาแล้ว ก็จะต้องเอามาปรุงเข้าที่ปัญญา ; หากปัญญา

www.buddhadassa.in.th

นั้นไม่ได้รู้เห็นไปตามที่เป็นจริง ก็ชักนำให้เป็นไปในทางที่เรียกว่าเห็นกงจักรเป็นดอกบัว.

ถาม : ประเดี๋ยวก็ไปพ้องกันเสียอีก, มันกลายเป็นแสงสว่างสำหรับส่องทางเดินไปเสีย. เดี๋ยวนี้เราหมายถึงแสงสว่างที่ทำให้เกิดขึ้นมา และเจริญเบิกบาน เติบโตออกไป เหมือนต้นไม้ได้แสงสว่าง แล้วเจริญ. คุณชวนชี้ให้เห็นว่า ทำไมปัญญาจึงได้ชื่อว่า แสงสว่าง ; แสงสว่างชนิดที่ทำให้ต้นไม้เติบโต หรือแสงแดดที่ทำให้ต้นไม้เติบโต ?

ตอบ : เมื่อเกิดมีแสงสว่างขึ้นมา ตาของมนุษย์เราย่อมมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ได้ทั่วไปหมด ; ปัญญาก็เหมือนกัน ถ้าหากว่าในดวงจิตดวงใจของเรามีปัญญาแล้ว เราสามารถมองทะลุปรุโปร่งว่า สิ่งใดถูก สิ่งใดไม่ถูก. เราอาจจะนำสิ่งที่ถูกต้องมาใช้ในการดำเนินชีวิต ทำให้ชีวิตของเราไปในทางที่ถูกต้องได้.

นี่, สังเกตให้ดีว่า แม้เราจะพูดว่า แสงสว่างนี้ส่องทางเดิน, หรือว่าเราจะพูดว่า แสงสว่างนี้ ทำให้เกิดการเป็นอยู่ได้ไม่ต้องตาย นี้มันก็เหมือนกัน. ถ้าเราพูดกันอย่างวัตถุ หรือการเดินทาง ; แสงสว่างนี้ก็จะส่องให้เดินถูกต้องไปตามทาง ; แต่ผลของการเดินถูกต้องไปตามทางนั้น คือการทำให้มีความเจริญขึ้นมาได้.

ใจความสำคัญมันอยู่ที่มีความเจริญ ; ถ้ามีปัญญา เราก็รู้ว่าอะไรเป็นอะไร ; อะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ, อะไรควรหลีกเสีย อะไรควรเว้นเสีย, นั่นแหละคือปัญญา หรือแสงสว่าง. มันก็ทำแต่สิ่งที่ควรทำ ฉะนั้นชีวิตนี้จึงรอดได้ ; เพราะได้ปัญญาชนิดนี้ จึงทำให้ชีวิตรอดอยู่ได้ ตั้งแต่อ้อนแต่ออก.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ปัญญานี้เราเอามาจากไหน, ต้องถามคุณประยูรที่เป็นหมอ เราได้แสงสว่างชนิดนี้มาจากไหน ?.

ตอบ : แสงสว่างชนิดที่ทำให้ชีวิตให้รอด มาตั้งแต่เล็ก ๆ เป็นแสงสว่างที่เรียกว่า สัญชาตญาณ คือมันติดมาเองตามเชื้อสายของสิ่งที่มีชีวิต มันสืบทอดกันมา ตั้งแต่พันธุ์พ่อแม่, ถ่ายทอดมาเป็นเรื่องของสัญชาตญาณ ที่ได้มาเกี่ยวกับความรอดชีวิตของร่างกายธรรมดาก่อนครับ.

ถาม : แล้วอะไรต่อไปอีก เด็ก ๆ เท่านั้นไม่พอ ?

ตอบ : แล้วพอต่อจากนั้นก็อาศัยสิ่งแวดล้อม ; สิ่งแวดล้อมมาช่วยให้ปัญญาตามหลัง เรียกว่า ปัญญาที่ฝึกอบรมขึ้นมาภายหลังอีก เป็นขั้น ๆ ไป จากประสบการณ์ จากสิ่งแวดล้อม จากพ่อแม่ จากครูบาอาจารย์ จากอะไรต่าง ๆ ที่รอบตัวเรา ทำให้คนฉลาดขึ้น. เมื่อโดนเจ็บปวดแล้ว ฉลาดขึ้น ต่าง ๆ นี้ เรียกว่า ปัญญาที่เกิดขึ้นภายหลัง เป็นการอบรมทีหลัง.

ถาม : นั่นก็เพียงเพื่อชีวิตรอด ; ทีนี้ให้สูงขึ้นมากกว่านั้นอีก จนถึงกับมีศีลธรรม ?

ตอบ : ทีนี้ ต่อมาพอร่างกายรอดแล้ว จิตใจมันจะรอดหรือไม่รอด ก็ต้องอบรมทางจิตใจ คือว่าทางด้านจิต ทางด้านวิญญาณ ก็ต้องยกระดับจิตให้มันพ้นขึ้นมาจากความทุกข์ ; โดยการรู้ ศึกษาว่าทุกข์นั้นเป็นอย่างไร, ทุกข์นั้นเกิดอย่างไรจากประสบการณ์ที่ตัวพบมา ; ก็หา

www.buddhadassa.in.th

กลอุบายเพื่อหาวิธีที่จะปฏิบัติตน เพื่อให้หลุดพ้นจากความทุกข์ได้ เป็นปัญญารอดสูงสุด ที่ยกวิญญาณให้สูงสุด พ้นจากความทุกข์.

ลองแสดงให้เห็นว่า แสงสว่างของสัญชาตญาณ กับแสงสว่างของภาวิตญาณนั้น เป็นแสงสว่างด้วยกัน. ถ้ายังฟังไม่ถูกจะบอกใหม่ว่า: ความรู้ที่รู้ได้โดยสัญชาตญาณ สืบต่อไปจากบิดามารดา. เช่นว่า เด็กดูดนมเป็นเอง กินนมเป็นเองได้ ไม่ต้องมีอะไรสอน ; อย่างนี้เราเรียกว่า ความรู้อย่างสัญ-ชาตญาณ.

ทีนี้ เมื่อเด็กได้สิ่งแวดล้อมนั่นนี่ รู้อย่างนี้ ๆ เข้า มันก็ค่อยรู้อะไรทีหลังต่อมา ; นี่ก็เรียกว่า ภาวิตญาณขั้นต้น ๆ ขั้นอ่อน ๆ. พอโตขึ้น กระทบนั่น กระทบนี่ มันสอนอยู่ในตัวมันเอง ก็รู้อะไรมากขึ้น ; นี่ก็เรียกว่า ภาวิตญาณในระดับกลาง. แล้วต่อมารู้จักสูงขึ้นไปถึงเรื่องทางธรรม ทางศาสนา จนรู้จักทำชีวิตนี้ให้เย็นได้ ไม่มีความทุกข์เลย ก็เป็นภาวิตญาณอันสูงสุด.

ถาม : ทีนี้อยากจะให้ชี้สักนิดหนึ่งว่า แสงสว่างอย่างสัญชาตญาณ และแสงสว่างอย่างภาวิตญาณนั้น มันเป็นแสงสว่างในความหมายเดียวกันอย่างไร ? คุณทองก็ได้, คุณชวนก็ได้.

ตอบ : เท่าที่คิดได้ ก็คิดว่า พอที่จะมีชีวิตอยู่ได้.

นั่นแหละ ที่เราต้องการ. ที่เราต้องการอย่างยิ่ง ก็เพื่อให้ชีวิตมันรอดอยู่ได้เพราะแสงสว่าง. ถ้าในเรื่องฝ่ายวัตถุ ก็อย่างชีวิตฝ่ายวัตถุ ฝ่าย

www.buddhadassa.in.th

เนื้อหนัง ; ถ้าเรื่องนามธรรม, เรื่องธรรมะ มันก็มีเรื่องชีวิตอย่างธรรมะ อย่างทางวิญญาณ ; ล้วนแต่ต้องการแสงสว่าง มันจึงมีชีวิตเกิดขึ้น, และชีวิตเจริญงอกงามต่อไปได้.

ให้รู้ความหมายของคำว่า แสงสว่าง ว่า คือสิ่งที่ทำให้ชีวิตตั้งขึ้นมาและเจริญงอกงามต่อไปได้. เราต้องการลูกคู่ ช่วยขยายความ เหมือนกันกับเล่นลำตัด หรือเล่นเพลงอะไร ก็มีลูกคู่ ช่วยย้ำให้ใจความมันชัดเจนขึ้น หรือช่วยถาม ช่วยตั้งแง่สงสัยให้มันครบถ้วนบริบูรณ์ ; เราจึงต้องการลูกคู่มาช่วยกันในการ ปุจฉา วิสัชนา. เพราะฉะนั้น ท่านที่เป็นลูกคู่ ก็ต้องตั้งอกตั้งใจทำหน้าที่ของตนให้เต็มที่ ; คือท่านต้องคิดนึกอยู่เสมอ.

....

เป็นอันว่า ขึ้นชื่อว่า **แสงสว่าง**แล้ว จะเป็นแสงสว่างชนิดไหน คือทางวัตถุ หรือ ทางนามธรรม ก็ดี ; เป็นแสงสว่างแห่งตะเกียง, หรือแสงสว่างแห่งปัญญาก็ดี, มันทำหน้าที่**สำคัญอยู่อันหนึ่ง** คือ **ทำชีวิตให้ออกมาได้** ให้เกิดขึ้นมาได้ ตั้งอยู่ได้ เป็นไปได้ ; แล้วแต่ว่าจะเป็นชีวิตในทางรูปธรรม หรือชีวิตในทางธรรม คือทางฝ่ายจิต ฝ่ายวิญญาณ ฝ่ายศาสนา หรือฝ่ายศีลธรรม นั่นเอง.

มนุษย์มีชีวิตทางร่างกาย ทางเนื้อหนังนั้น มันส่วนหนึ่ง แต่มีเพียงเท่านั้นไม่พอ ; และบางทีก็ถูกด่าว่าไม่เป็นคน เป็นไอ้ชาติอะไรก็ไม่รู้ เพราะมันมีแต่ชีวิตชนิดนั้น. ต้องมีชีวิตอีกแบบหนึ่ง จึงจะไม่ถูกด่าทำนองนั้น คือชีวิต

www.buddhadassa.in.th

ทางศีลธรรม ชีวิตที่ถูกต้องตามทางศีลธรรม ที่ทำให้เราได้ชื่อ ได้นามขึ้นมาว่า มนุษย์ คือสัตว์ที่มีใจสูง.

ทีนี้ เราพูดถึง "ศีลธรรม", ต้นไม้แห่งศีลธรรมต้องการแสงสว่างคืออะไร ? คุณทอง, เอ้า, มัวงงแทนคนอื่นหมด. นี่ก็กำลังพูดอยู่หยก ๆ ว่า มันต้องการแสงสว่างคือปัญญา ; ต้นไม้ทางศีลธรรมมันต้องการแสงสว่างคือปัญญา ; ในเมื่อต้นไม้ตามธรรมดา มันต้องการแสงสว่างจากแสงแดด เป็นต้น. เอ้า, ยุติกันที ในขั้นนี้ว่าชีวิตต้องการแสงสว่าง ; ต้นไม้ทางศีลธรรมมีชีวิตอยู่รอดได้ด้วยแสงสว่าง คือ ปัญญา.

....

พูดถึงเรื่องปัญญากันต่อไป ให้มันละเอียดยิ่งขึ้น.

ถาม : สอบไล่เสียหน่อยว่า ปัญญาแปลว่าอะไร ? คุณชวน ไม่ค่อยมา ปัญญาแปลว่าอะไร ?

ตอบ : ปัญญาคือความรู้ ความรู้แจ้งในสิ่งต่าง ๆ.

ถาม : คุณทอง ?

ตอบ : เหมือนที่คุณชวนว่า ?

ถาม : เอ้า, คุณประยูร.

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ปัญญา ความหมายทั่ว ๆ ไป ก็ความรู้

ถาม : ตัวหนังสือแปลว่าอะไร ? โดยตัวหนังสือ คำนี้แยกออกเป็นอย่างไร ? แปลว่าอย่างไร ? นี่แสดงว่าไม่จำ ไม่ฟังให้ ได้ปัญญา แล้วก็จำไว้ไม่ได้ ; แม้ว่าเคยบอกมาหลายหนแล้วว่า ปัญญานี้แยกออกเป็น ป กับ ญา, ป แปลว่า ทั่วถึง, ญา แปลว่า รู้ ; ฉะนั้น ป- ญา แปลว่ารู้อย่างทั่วถึง เพียงพอ รู้อย่างทั่วถึง เพียงพอ นี่ผิดได้ไหม

ตอบ : ถ้ารู้พอ แล้วก็ไม่ผิด.

ถาม : ต้องให้มันแน่นอนลงไปว่า ถ้าเรียก ปัญญา แล้วผิดไม่ได้ ; มันจะรู้มากมายสักเท่าไรก็ตาม ถ้ามันผิดก็ไม่อาจจะเรียกว่า ปัญญา. ที่ว่าเพียงพอนั้น เพียงพอสำหรับจะทำอะไร สำหรับจะไปขโมย ? หรือสำหรับไปทำอะไร ?

ตอบ : ในแง่ของศีลธรรม เพียงพอ ก็คือพอที่ใช้ดับความทุกข์ได้.

ถาม : ต้องเพียงพอสำหรับจะแก้ปัญหาได้ คือจะดับความทุกข์ได้ในทางที่ถูกที่ควร เพราะว่าถ้ามันผิด แม้จะแก้ปัญหาได้ มันก็ดับความทุกข์ไม่ได้ มันยิ่งจะผิดมากขึ้น. มันเป็นปัญหาที่ไม่ควรจะแก้หรือปัญหาที่มันผิด ; ต้องแก้ปัญหาที่ควรจะแก้ แก้ได้หมด แล้วก็ไม่มีปัญหาเหลืออยู่ เรียกว่า ปัญญาที่ถูกต้อง นี่ก็เลยมีคำว่า “ถูกต้อง “ มันถูกต้องตามอะไร ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ถ้าถูกต้องจริง ๆ ก็ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ, ถูกต้องตามธรรมชาติ.

เพราะฉะนั้นเขาจึงเรียกว่า ยถาภูตสัมมัปปัญญา – ปัญญาที่ถูกต้อง: ยถาภูต - ตามที่เป็นจริง, ตามที่เป็นจริงของอะไร ? ก็ของธรรมชาติ ; หรือจะเรียกอย่างอื่นก็ได้ แต่นี้เราเรียกตามธรรมดาสามัญ ของธรรมชาติ ถูกต้องตามธรรมชาติ.

บาลีคำนี้สำคัญที่สุด ช่วยจำกันไว้ทุก ๆ คนว่า *ยถาภูตสมฺมปฺปญฺญ,* จึงจะรับประกันได้หมดว่าเพียงพอ และถูกต้อง และสำเร็จประโยชน์ ; แต่เรามักจะเรียกกันว่า ปัญญา ปัญญา เฉย ๆ สั้น ๆ ลุ่น ๆ ก็เลยทำให้ไม่ค่อยรู้อะไรหรือรู้น้อยเกินไป. ช่วยจำไว้ว่า คำว่า “ปัญญา” นี่ถ้าสมบูรณ์แบบ ต้องขยายความออกไปเป็น ยถาภูตสัมมัปปัญญา คือปัญญาถูกต้องตามที่เป็นจริงของสิ่งที่เป็นจริง คือธรรมชาติ.

ฉะนั้น ความเป็นแสงสว่างของปัญญาชนิดนี้ ก็คือความถูกต้องตามที่เป็นจริง จึงเรียกว่าเป็นแสงสว่าง ; ถูกต้องตามที่เป็นจริงสำหรับอย่างอื่น มันก็มีผลอย่างอื่น : ถ้าเป็นเรื่องการทำความชั่ว มันก็ถูกต้องตามความเป็นจริงของการทำความชั่ว, และทำชั่วได้จริงเหมือนกัน. ถ้าถูกต้องตามที่เป็นจริงในการทำความดี หรือทำความดับทุกข์, มันก็จะดับทุกข์ได้.

ศีลธรรมเหมือนกับต้นไม้ ต้องการแสงสว่างชนิดนี้เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิต หรือว่าทำชีวิตให้เกิดมาก็ได้ ; แต่มันจะเกินความจำเป็น, เราไม่พูด.

www.buddhadassa.in.th

พูดว่าชีวิตมันรอดอยู่ได้ หรือว่าเกิดออกมาได้ นี่ก็เพราะว่ามันอาศัยปัญญาขั้นต้นอย่างนั้น แล้วต่อมามันเจริญ ๆๆ, ก็เพราะอาศัยปัญญา ที่มันเจริญ ๆๆ งอกงามต่อไป.

....

ทีนี้ อยากจะให้เข้าใจความหมายของคำว่า *"ยถาภูตสัมมัปปัญญา"* นี้พอสมควร *เป็นปัญญาชนิดที่ปราศจากโทษ ๑๐ ประการ* ; ดังที่*พระพุทธเจ้า*ท่าน*ได้ตรัสไว้ในสูตรที่เรียกกันว่า กาลามสูตร* เว้นจากโทษ ๑๐ ประการนั้นแล้ว ก็จะเป็นยถาภูตสัมมัปปัญญา.

ถาม : ฉะนั้น ในฐานะที่เคยฟังมาหลายครั้งหลายหนแล้ว คุณประยูร ว่าโทษ ๑๐ ประการนั้นคืออะไร ?

ตอบ : โทษ ๑๐ ประการในกาลามสูตรก็มี : พวกแรกก็เกี่ยวกับผู้อื่นก็มี ๑. อย่าเชื่อในข่าวลือ ๒. อย่าเชื่อตามที่เรานึกว่าควรจะเป็น.

ถาม : พอที ลำดับไกลหมดแล้ว คุณทอง นี่สอบไล่ ?

ตอบ : ผมลำดับไม่ได้เหมือนกันครับ.

ถาม : เอ้า, คุณชวน.

ตอบ : ลำดับไม่ได้ครับ.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ว่าให้ครบ ๑๐ ได้ไหม ?

ตอบ : ไม่ครบครับ.

เป็นอันว่ายังสอบไล่ไม่ได้ ; เรียนมาหลายปีแล้ว ยังสอบไล่เรื่องนี้สำหรับคำคำนี้ไม่ได้. เอาละก็จำเป็นจะต้องว่าใหม่ เหน็ดเหนื่อย อย่างไรก็ต้องว่ากันต่อไปอีกแหละ. ยังจำไม่ได้ จะทำอย่างไรล่ะ ; จะให้มันง่ายมากขึ้นก็คอยฟังให้ดี ๆ โทษ ๑๐ ประการนั้น จะแจกเป็น ๔ หมวด:-

หมวดแรก หรือ **หมวดเกี่ยวกับการฟัง** มีอยู่ ๓ ประการ

๑. เชื่อ รู้หรือถือเอา ตามที่ฟังบอกกันมา คือบอกกล่าวต่อ ๆ ต่อ ๆ กันมา ตั้งแต่ครั้งไหนก็ไม่รู้ นี่อย่ารับเอาว่าเป็นความจริง.

๒. ทีนี้พูดไม่บอก แต่ได้ ทำตามกันมา, ทำสืบอย่างปรัมปรา, คือทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง แล้วทำสืบ ๆ กันมา เช่นประเพณีหรือว่าอะไรทำนองนั้น.

๓. กำลังลือกระฉ่อน อยู่เดี๋ยวนี้ โจษจันกันที่นั่น ที่นี่ อย่างนั้นอย่างนี้ กระฉ่อนอยู่เดี๋ยวนี้.

ถ้าเราไปรับเอามาอย่างนี้ ไม่เรียกว่า ปัญญา. นี่ก็โทษ ๓ ประการเกี่ยวกับการฟัง : ฟังสืบ ๆ กันมา, ทำตาม ๆ กันมา, และก็กำลังมีเสียงกระฉ่อนอยู่ที่นี่และเดี๋ยวนี้.

www.buddhadassa.in.th

ทีนี้ หมวดที่ ๒. เป็นเรื่องของ **หมวดที่เกี่ยวกับตำรา** ว่า อย่าฝากไว้กับตำรา คืออย่ายึดมั่นตำรา อย่ามัวอ้างตำรา ; มันไม่รับประกันได้ว่าถูกต้อง จะต้องทำอย่างอื่นต่อไปอีก, คือทำให้มี ยถาภูตสัมมัปปัญญา ; เดี๋ยวจะว่าทีหลัง. นี่เกี่ยวกับตำรามีอยู่ข้อเดียวว่า อย่าฝากความรู้ หรือความเชื่อ ความถืออะไรก็ตาม ไว้กับตำรา.

ทีนี้ หมวดที่ ๓. หรือ หมวดเกี่ยวกับการคำนวณ.

๑. อย่าเชื่อด้วยเหตุผลทางตรรกวิทยา การใช้เหตุผลตามวิถีทางตรรกวิทยา เหมือนกับที่เด็ก ๆ เขาก็พูดเป็น.

๒. อย่าเชื่อด้วยเหตุผลทางปรัชญา ซึ่งใช้การอนุมานไปยังสิ่งที่ยังไกล ยังมองไม่เห็น ถ้าทางตรรกเอาสิ่งที่มองอยู่ตรงนี้ กลิ้งไปกลิ้งมาอยู่ที่ตรงนี้ มาจับ มาวัด มาอะไรกัน.

๓. อย่าเชื่อด้วยความรู้สึก สามัญสำนึกชั่วขณะ คือทุกคนจะมีความรู้สึกคิดชั่วขณะ ตามสามัญสำนึกของตน ๆ ด้วยกันทั้งสิ้น อย่าเชื่อหรือตัดสินใจเชื่อด้วยความคิดนึกชนิดนี้.

๔. ก็ว่า อย่าเชื่อเพราะเหตุว่ามันตรงกับความคิดเห็นของเรา เรายิ่งคิดยิ่งเห็นอย่างนั้น, ยิ่งคิดยิ่งเห็นอย่างนั้น. ข้อนี้อธิบายยากมาก เพราะว่าคนเราจะเชื่อเพราะเห็นว่า มันตรงกับความคิดของเราเสมอไป ; แต่พระพุทธเจ้าท่านยังกันไว้อีกว่า “*อย่า, อย่าเอาอย่างนั้น*” เพราะว่าท่านต้องการ

www.buddhadassa.in.th

ให้เกิดปัญญาชั้นสูงไปกว่านั้น. ข้อนี้จะเห็นได้ง่าย เช่นว่า คนพาล คนโง่ คนเขลา มันก็มีทางที่จะมีอะไรตรงกับความคิดของเขาได้ ความคิดนั้นก็ผิดหมด.

ทีนี้ หมวดที่ ๔ **หมวดเกี่ยวกับบุคคล** มีอยู่ ๒ ข้อ.

๑. ผู้พูดอยู่ในฐานะที่ควรเชื่อได้ อย่าเชื่อเพราะว่า ผู้พูดอยู่ในฐานะที่ควรจะเชื่อได้. ยกตัวอย่างกันเดี๋ยวนี้เลย ว่าคุณน่ะ อย่าเชื่ออาตมาว่าอยู่ในฐานะที่ควรเชื่อได้, หรือว่าเห็นอยู่ที่ในฐานะที่ควรจะเชื่อได้ก็เชื่อเสียเลย ; อย่าทำอย่างนั้น มันจะผิดข้อนี้ มันจะมีโทษ.

๒. อีกข้อหนึ่ง ข้อสุดท้ายว่า อย่าเชื่อเพราะว่า สมณะผู้นี้เป็นครูของเรา.

ขอทบทวนอีกทีว่า หมวดแรกหรือ หมวด ก. เกี่ยวกับการฟัง อย่าเชื่อเพราะฟังตาม ๆ กันมา, อย่าเชื่อเพราะเหตุว่าทำตาม ๆ กันมา, อย่าเชื่อเพราะเขาลือกระฉ่อนกันอยู่ ทั้งบ้านทั้งเมืองเดี๋ยวนี้ ; *นี่เกี่ยวกับการฟัง.*

หมวด ข. เรื่องตำรา*อย่าฝากเนื้อฝากตัว ฝากความคิด จิตใจทั้งหมดไว้กับตำรา* มันจะติดตัง ; นั่งเปิดดูอยู่นั่น.

หมวด ค. คือคำนวณ *คำนวณทางตรรก* เห็นว่าตรงกับทางตรรกก็อย่าเพ่อ, *ตรงตามนัยะ คือปรัชญา*ก็อย่าเพ่อ, *ตรงตามความคิดนึกสามัญสำนึกของเรา* ก็อย่าเพ่อ, *ตรงกับที่เรายิ่งคิดแล้วมันยิ่งเห็นว่าจริง* ยิ่งคิดแล้วมันยิ่งตรงกันระหว่างความคิดของเรา กับสิ่งที่เขาให้เราเชื่อ, นี้ก็อย่าเพ่อ.

www.buddhadassa.in.th

หมวดสุดท้าย ง. *หมวดบุคคล อย่าเชื่อเพราะว่าผู้พูดอยู่ในฐานะที่ควรจะเชื่อ ; อย่าเชื่อเพราะว่าท่านเป็นครูของเรา* ; ข้อนี้น่ากลัวนะ.

ทีนี้ ไล่มาทีละข้อ ก็จะเข้าใจ : -

๑. แรกที่สุด ฟังบอกตาม ๆ กันมา พูดต่อ ๆ กันมา ตั้งแต่ครั้งไหนก็ไม่รู้. นี่มันมีปัญหาเกิดขึ้นทันที คือเราเกิดมาในโลกนี้ เราไม่อาจจะรู้เองได้ เราต้องเชื่อตามที่ บิดามารดาบอก, บิดามารดาก็เชื่อตามที่บิดามารดาของบิดามารดาบอก, ก็บอกกันมาเป็นทอด ๆ อย่างนี้. แล้วทำไมพระพุทธเจ้าท่านยังว่ามันยังเป็นโทษอยู่ ? ก็เพราะมันอาจจะผิดได้ โดยเฉพาะที่เป็นเรื่องสูงสุด : เรื่องมรรค ผล นิพพาน แล้วมันผิดได้มากทีเดียว.

ที่มันผิดไม่ได้ก็เป็นเรื่องง่าย ๆ เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เป็นมาได้อย่างง่าย ๆ ตามที่ฟังบอกกันมาได้ ; แต่คิดดูเถอะ มันมีมากเรื่องเหลือเกิน ที่มันไม่จริง, เรื่องผี เรื่องสาง อะไรก็ตาม ที่มันไม่จริง, ที่มันบอก ๆ กันมานี้ก็มีอยู่มาก ; ความรู้ชนิดนั้นไม่ชื่อว่าปัญญาในที่นี้ เพราะมันยังไม่ตรงตามที่เป็นจริง.

๒. ทำตาม ๆ กันมา ซึ่งมักจะเป็นเรื่องทางไสยศาสตร์ เป็นเรื่องโชคลาง. นี้ไม่พูดกันกับปาก ; แต่ทำตาม ๆ กันมา. ตัวอย่างเขาล้อเรียกว่า “เถรส่องบาตร”. นี้ไม่ต้องพูดกัน แต่ทำตาม ๆ กันมาอย่างนั้น. ฉะนั้น เรื่อง

www.buddhadassa.in.th

ตั้งพัน ๆ ปี มันก็ยังเหลืออยู่ได้กระทั่งบัดนี้ ; เพราะทำตาม ๆ กันมา. ความรู้ที่ได้จากสิ่งนี้ไม่ใช่ปัญญา, ไม่ใช่ยถาภูตสัมมัปปัญญา.

๓. เสียงลือกระฉ่อน ประเทศไทยก็มีบ่อย ประเทศไหนก็มีบ่อย เมืองไหนก็มีบ่อย, แตกตื่นกันอย่างนั้นอย่างนี้, ผู้วิเศษที่นั่นที่นี่, น้ำศักดิ์สิทธิ์ที่นั่นที่นี่, แตกตื่นกันอยู่อย่างนี้. ความเชื่อหรือความรู้อันนั้นไม่เป็นยถาภูต-สัมมัปปัญญา. ไม่เป็นรากฐานแห่งศีลธรรมอย่างบริสุทธิ์ได้.

แต่ข้อนี้จะต้องมีการพิจารณาดูให้ดี ๆ ; เพราะศีลธรรมในบางระดับอยู่ได้เพราะความเชื่ออย่างนี้ ก็มีเหมือนกัน แต่จะถูกต้องอย่างสมบูรณ์ไม่ได้. แต่เดี๋ยวนี้เรามีหลักอย่างอื่นเข้ามาช่วย คือ ถ้าเป็นไปเพื่อประโยชน์อยู่บ้างแล้ว ก็ยอมให้เชื่อได้ ; ดีกว่าที่จะไม่รู้จักเชื่ออะไรเสียเลย. ฉะนั้นศีลธรรมในขั้นต่ำ ๆ ต้น ๆ มันอยู่ได้ด้วยความเชื่อชนิดที่ไม่ต้องใช้เหตุผล ไม่ต้องวิพากย์วิจารณ์ ; แต่ถึงอย่างนั้น มันจะเป็นศีลธรรมชั้นสูงสุด ชั้นบริสุทธิ์ไปไม่ได้. ต้องรู้จักแบ่งไว้ เมื่อเรายังไม่มีความรู้ หรือความเชื่อที่ดีกว่า ; ก็ทำไปตามเท่าที่เห็นว่าดี ที่เห็นประโยชน์อยู่ชัด.

อย่างเด็ก ๆ ที่เขาจะสอนไม่ให้ทำอะไร เขาก็ต้องพูดชนิดที่น่ากลัว : ว่าผีจะหลอกเอาบ้าง, ว่าเสือจะกัดบ้าง ; เด็กยังไม่รู้อะไรมันก็เชื่อ, เชื่อแล้วมันก็ไม่ทำอย่างที่เขาห้าม มันก็ปลอดภัยได้เหมือนกัน. นี่ก็เรียกว่าทำให้มีศีลธรรมในขั้นชนิดนั้น ได้เหมือนกัน ; แต่ในที่สุดมันไม่พอ. พอโตขึ้นมันก็หัวเราะ เพราะมันไม่พอ ; มันต้องเขยิบขึ้นไปให้ถึงระดับที่มันพอ มันจึงมาถึงระดับที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ ; แล้วมันสูงสุด.

www.buddhadassa.in.th

ยกตัวอย่างเช่น *เรื่องลือกระฉ่อน* มาอย่างนี้ เรื่องยักษ์จะมา เรื่องผีจะมา อะไรจะมา ที่ต้องทำกันวุ่นวายไปทั้งบ้านทั้งเมือง ; แต่เรารู้ไม่ได้ว่าที่เขาลือกันนี้มันไม่จริง, หรือจริง บางทีก็รู้ไม่ได้ ; ฉะนั้น ทำให้น่าสงสารอยู่มาก แต่ถ้าเป็นการบอกกล่าวจริง ๆ ไม่ใช่เป็นเสียงเล่าลือทำนองนั้นแล้ว มันก็ไม่อยู่ในข้อนี้.

เช่น ถ้าเป็นเรื่องจริง เขาจะมาทิ้งระเบิดเราอย่างนี้ เป็นเรื่องจริงอย่างนี้ เราก็รับรู้ แล้วก็พยายามทำให้มันตรงตามเรื่องนั้น ๆ ; อย่างนี้ไม่ใช่เรียกว่าลือกระฉ่อน ด้วยความงมงาย เชื่อด้วยความงมงาย ที่เขาเรียกว่า *มงคลตื่นข่าว* หรืออะไรทำนองนี้ก็เรียก, คือว่าเป็นไปในหมู่คนที่มีความกลัว มีการศึกษาน้อย รู้น้อย เต็มไปด้วยความงมงาย เต็มไปด้วยความขลาดกลัว ; มันก็ตื่นเต้นไปตามเสียงลือกระฉ่อน. นี่ก็ไม่ใช่ปัญญาที่ถูกต้องตามที่เป็นจริง.

แต่ก็อย่าลืมว่า ได้บอกไว้แล้วนะ ว่าบางทีบางอย่างมันตรงกับเรื่องมีประโยชน์ ก็ทำให้ได้รับประโยชน์ได้เหมือนกัน ; อย่างเขาลืออย่างไม่จริง ๆ ว่าอหิวาต์มาแล้ว ฉีดยาเร็ว ๆ, ฉีดยาเร็ว ๆ, นี่ก็มีประโยชน์ ; แม้อหิวาต์ไม่มามันก็ยังได้ประโยชน์ ; อย่างนี้มันก็ไม่ใช่รวมอยู่ในคำเล่าลืออย่างงมงาย.

๔. ที่ว่า อย่าฝากไว้กับตำรา เพราะว่าเราไม่รู้ได้ว่า ตำรานั้นมันถูกหรือมันผิด. เราจะต้องมีความคิดที่แบ่งไว้ส่วนหนึ่ง ที่จะพิสูจน์ตำรานั้นอีกทีหนึ่ง. นี่ลองเอามาทำตาม ปฏิบัติตาม หรือค้นคว้าดู ; จริงแล้วจึงค่อยรับเอา. ฉะนั้น จึงเป็นเพียงว่า ครั้งแรกนี่เอามาลอง, ความรู้ในตำรา รับเอามาสำหรับทดลอง. พบความจริงมากขึ้น ๆ จึงกลายเป็นความรู้ของเรา ; ไม่ใช่

www.buddhadassa.in.th

ความรู้ในตำรา. เมื่อเราได้ค้นคว้าทดลองจริง ๆ จนรู้จริง มีอะไรจริง จนถึงที่สุดแล้ว ก็เรียกปัญญาตามที่เป็นจริงขึ้นมาได้ ; นี้ต้องใช้เวลาด้วย. ถ้ามัวแต่อ้างตำราว่าใช้ได้แล้ว ถ้าเกิดตำรามันผิด เราก็คงจะแย่ แล้วก็ได้เคยแย่กันอยู่เพราะเหตุที่ติดตำรา เชื่อตำราหลับหูหลับตา ก็ไม่เป็นศีลธรรมที่ดีได้ ; แต่อาจจะเป็นศีลธรรมขั้นต้น ๆ ที่พอเป็นจุดตั้งต้นได้. เพราะตำราที่เขาเขียนไว้ส่วนมากมันก็พอถูกต้อง ; เพราะเขาพยายามจะเขียนให้มันถูกต้อง. แต่ว่าเราจะเชื่อตามนั้นโดยที่ไม่ต้องพิสูจน์หรือใคร่ครวญนี้ ก็ไม่ได้ มันจะทำให้เราเป็นคนโง่ คิดอะไรไม่เป็น ; ถ้าเราท่องจำแต่ตำราแล้ว เราจะคิดอะไรไม่เป็น แล้วเราจะฉลาดไม่ได้. เราจะดื้อตำรา จะพิสูจน์ตำรา จนกว่าจะพบความจริงตรงตามที่ตำราเขียนไว้ ; ตำราหลอก ๆ ทั้งหลายก็ทำอะไรเราไม่ได้.

ข้อถัดไป ๕. อย่าถือเอาด้วยเหตุผลตามทางตรรกะ นี่คู่กันกับอันดับถัดไป คือ ๖. อย่าถือเอาโดยเหตุผลทางนัยะ. นัยะนี่หมายถึงปรัชญา วิธีทางปรัชญา. ตรรกะคือวิธีทางตรรก. นี่เอาเหตุผลที่เห็นอยู่เป็นหลัก สมกับหลักที่เห็น ๆ อยู่ ; แม้แต่เด็ก ๆ มันก็พูดเป็น ที่พูดให้ถูกตรรก พอพูดขัดตรรก เพื่อนก็ค้านได้. สำหรับเด็ก ๆ เขาพูดทดลองกัน ทดลองมันสมองกัน นั้นก็คือ ตรรก ; แล้วต่อมามันก็สูงขึ้นไปกว่านั้น มีเหตุผลที่สูงขึ้นไปกว่านั้น ; แม้มันมีเหตุผลทางตรรก พูดโดยไม่ผิดทางตรรก แต่ก็ไม่ตรงตามความจริงของธรรมชาติมันก็มี. ฉะนั้นเราจึงไม่ถือเอาเหตุผลทางตรรก เป็นเครื่องตัดสิน.

www.buddhadassa.in.th

ทางปรัชญาก็คืออนุมาน มันไปไกล ถึงสิ่งที่ยังไม่รู้ว่าอะไร, ถึงสิ่งที่จะมาข้างหน้า สิ่งที่ยังมองไม่เห็นตัวด้วยซ้ำไป, มันคืบออกไปด้วยเหตุผล ด้วยการอนุมานอย่างนั้น ก็เรียกว่า ทางปรัชญา. เขาไม่เอาเป็นหลักที่แน่นอน ว่ามันเป็นอย่างนั้นอย่างนี้.

พระพุทธเจ้าตรัสข้อนี้ ก็เพื่อว่าให้รู้อยู่โดยประจักษ์อยู่ในใจ และเป็นเรื่องของการดูให้เห็น ไม่ใช่เป็นเรื่องของการใช้เหตุผลว่า มันจะเป็นอย่างไร. นี่พวกเราควรจะทราบข้อนี้ไว้ด้วย สำคัญมาก. ตัวหลักพระพุทธศาสนานั้นเป็นไปในทางดูให้เห็นตามที่เป็นจริงลงไปที่สิ่งนั้น. ไม่ใช่ให้คำนวณด้วยการใช้เหตุผล แล้วฝากไว้กับเหตุผล, ซึ่งไม่ได้ดูลงไปจริง ๆ ที่สิ่งนั้น.

เหตุผลมันผิดได้ ; เพราะฉะนั้น ถ้าได้เหตุผล หรือข้อมูลมาผิด ผลที่ออกจากข้อมูลนั้น มันก็ผิดหมด ; การใช้เหตุผลจึงต้องอาศัยการดู จะฝากเนื้อฝากตัวกับการใช้เหตุผลตะพึดนั้นมันไม่ได้ ; มันต้องมาเอาที่การดูลงไปตรง ๆ. เช่น อนิจจัง นี้ เห็นอนิจจังตรงๆ ; ไม่ต้องคำนวณเอาโดยเหตุผลว่ามันต้องอนิจจัง ซึ่งเราทำกันมาก สอนกันมากในโรงเรียน : “มีเหตุผลอย่างนั้นซิ จึงถือว่าอนิจจัง ;” อย่างนี้ไม่ได้. มันต้องดูลงไป เห็นลงไปจริง ๆ ว่ามันเป็นอนิจจังจึงจะได้.

ต้องจำไว้ว่า ถ้าจะเป็นพุทธบริษัทแท้ แล้วต้องดูลงไปตรง ๆ ให้เห็น อย่าฝากไว้กับการคำนวณด้วยเหตุผล ทางตรรก ทางปรัชญา เป็นต้น.

www.buddhadassa.in.th

๗. ข้อที่ว่า อย่าตรึกตามอาการ หรือตามที่สามัญสำนึก จะพาไป ; นี่ก็ไม่ปลอดภัย, พอจะเข้าใจได้. ที่เราจะปล่อยไปตามความคิด มันจะพาไปตามธรรมดาสามัญ นี้ก็ไม่ได้ ; จึงห้ามไว้ เพราะมันไม่เป็นปัญญา. แต่ว่าบางอย่างเราก็ต้องใช้อย่างนั้น คือว่าปัญญาชนิดตื้น ๆ จนเคยชินตามสามัญสำนึก มันก็แก้ปัญหาได้ตามสมควร ; แต่จะเอาเป็นเด็ดขาด เป็นหลักสูงสุดไม่ได้ มันไม่ใช่ตรงตามที่เป็นจริง มันไม่อาจที่จะตรงตามที่เป็นจริงได้เสมอไป.

๘. ข้อถัดไป คือ ทนต่อการเพ่งพินิจของเรา เรายิ่งคิดยิ่งเห็นจริง, ยิ่งคิดยิ่งเห็นจริง, ยิ่งคิดยิ่งเห็นจริง ; อย่างนี้ก็อย่าเพ่อ. เพราะว่าเราอาจจะคิดไม่เป็นก็ได้, เราคิดผิดทางก็ได้, เพราะว่าเรามันเป็นคนมีหลักเกณฑ์ที่มันผิดมาเสียแล้วตั้งแต่ต้น ตลอดเวลา. เราต้องฝากไว้ก่อน ต้องพิสูจน์กันด้วยผลที่เกิดขึ้นจริง ๆ เท่านั้น.

อย่าเอาแต่เพียงว่า มันทนต่อการพินิจ, แต่จะไปเอาต่อเมื่อมันมีผลอย่างนั้นจริง, มันต้องมีผลอย่างนั้นจริง ๆ จึงจะยอมรับว่า เป็นความรู้ที่ถูกต้อง. ข้อนี้อธิบายยาก และปฏิบัติยาก ; เพราะเราจะต้องรับ หรือเอาตามที่เราคิดแล้วมันมีเหตุผลให้แก่เรา มันทนต่อความคิดของเรา ; แต่พระพุทธเจ้าท่านก็ยังไม่ให้เอา ให้ขยักไว้อีกทีหนึ่งว่า ไปเอาผลที่มันเกิดขึ้นจริง ๆ เป็นหลัก.

ต่อจากนี้ก็ไปถึงเรื่องบุคคล ว่า ๙. ผู้พูดอยู่ในฐานะที่ควรเชื่อได้. ฟังผิว ๆ เผิน ๆ มันก็จะรู้สึกว่า มันค้านกับที่เราสอนศีลธรรม : ให้เชื่อบิดามารดา ครูบาอาจารย์ ; นั้นก็ไม่ผิด. เราจะต้องเชื่อบิดามารดา ครูบาอาจารย์ โดยไม่มีข้อแม้, ไม่ต้องยกเว้น ไม่มีเงื่อนไขอะไร ; เพราะว่าเรา

www.buddhadassa.in.th

ยังเป็นเด็กอยู่. แต่เมื่อเราโตขึ้นมา เราก็มีสิทธิ์ที่จะวินิจฉัยดูว่า คนที่เห็นว่าควรจะเชื่อได้นั้น เขาพูดตรงหรือไม่ ? จริงหรือไม่ ? ถูกต้องหรือไม่ ? จะเอาแต่ท่าทาง หรือเอาแต่ความนิยมของสังคม ว่าคนนี้มีความรู้ ควรจะเชื่อได้ นี้ก็ไม่พอ. แต่ในทางศีลธรรมชั้นแรก ๆ ก็เอาไปก่อน : เชื่อบิดามารดา ครูบา-อาจารย์ แล้วไปทำตาม, ไปทำตาม, แล้วมันก็พิสูจน์เองว่า มีผลจริงหรือไม่. พอมีผลจริงตามนั้น ก็กลายเป็นเชื่อตัวเรา เชื่อข้อเท็จจริงที่เรามองเห็น โดยไม่ต้องใช้เหตุผล.

๑๐. ข้อสุดท้ายนี้น่ากลัว ที่ว่า อย่าเชื่อเพราะสมณะนี้เป็นครูของเรา. นี้แปลว่า พระพุทธเจ้าท่านให้เสรีภาพไว้อย่างสูงสุด จนกระทั่งว่าไม่ต้องเชื่อ แม้แต่ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสเอง. ผู้นั้นจะต้องมองเห็นว่า ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้นั้น มันเป็นอย่างนั้นจริง จนกว่าเมื่อไรจะเป็นอย่างนั้นจริง ผู้นั้นจะต้องรู้ประจักษ์ด้วยใจของตน แล้วความเชื่อมันก็เปลี่ยนมาเชื่อตัวเอง.

เพราะฉะนั้น มัน *มีประโยคที่ได้ตรัสไว้ ปรากฏอยู่ในพระคัมภีร์* อยู่ประโยคหนึ่ง ซึ่งน่าอัศจรรย์ที่สุด, คือประโยคที่ว่า “*ไม่ต้องพูดตามคำพูดแห่งศาสดาตน*” ; จำตัวหนังสือให้ได้ก่อนว่า “ไม่ต้องพูดตามคำพูดแห่งศาสดาของตน” ; *เมื่อเรามีพระพุทธเจ้าเป็นศาสดา เราไม่ต้องพูดตามที่ท่านพูด แต่เราจะพูดตามที่เราเห็นว่า มันเป็นอย่างนั้นจริง.*

ทีแรกเราก็ต้องพูดตามที่ท่านพูด เพราะเราไม่มีปัญญาจะพูด ; ครั้นเราเข้าถึงความจริงนั้นแล้ว เราก็พูดตามที่เราเข้าถึงความจริงนั้น, และไม่ได้พูดตามที่พระศาสดาพูด. นี้เป็นขั้นสูงสุด หรือขั้นเป็นพระอรหันต์เท่านั้น. เมื่อ

www.buddhadassa.in.th

เป็นพระอรหันต์แล้ว ก็จะไม่พูดตามที่พระศาสดาพูด แม้ว่าได้รับเอามา หรืออะไรอยู่ตลอดเวลา ; เดี๋ยวนี้ ท่านไม่ได้พูดตามที่พระศาสดาพูด. ท่านพูดออกมาจากความรู้สึกของท่าน ที่ได้เข้าถึงความจริงแล้ว.

นี่คือคำอธิบายที่ว่าเราไม่ถือเอาเพราะเหตุว่า "สมณะนี้เป็นครูของเรา". ถ้าในแง่ของศีลธรรม โดยเฉพาะในชั้นเด็ก ๆ หรือชั้นผู้ใหญ่ แต่ยังเป็นเด็กในแง่ของพระศาสนา ในแง่ทางธรรมะ มันก็จะต้องเชื่อ และต้องพูดตามพระศาสดาพูดก่อน ; เอามาสอนเอามาศึกษา เอามาวิพากษ์วิจารณ์อะไรกันไป ตามที่พระศาสดาได้ตรัสไว้.

เพราะฉะนั้น ตลอดเวลาที่ยังไม่เป็นพระอรหันต์ เราก็ต้องพูดไปตามคำของพระศาสดาไปก่อน, แล้วก็พูดจากความรู้ภายในของเรามากขึ้น ๆ, พูดตามคำของพระศาสดานั้นน้อยลง ๆ ; จนถึงที่สุดเป็นพระอรหันต์แล้ว ก็ไม่พูดตามคำของพระศาสดาอีกต่อไป แต่พูดออกมาจากจิตใจของตนเอง, ดังนี้เป็นข้อสุดท้าย.

ฟังดูแล้วน่ากลัว แต่ดูเถอะแล้วก็จะเห็นว่า นี่คือแสงสว่างสูงสุดได้มีแล้วในจิตใจแห่งบุคคลนั้น ; บุคคลนั้นจึงสามารถพูดตามแสงสว่างนั้นโดยไม่ต้องพูดตามคำพูดแห่งพระศาสดาของตน เป็นอันจบกัน เพราะได้ถึงแสงสว่างอันสูงสุดในข้อนั้น.

นี้เรียกว่า *กาลามสูตร เป็นปัญญาเห็นถูกต้องตามที่เป็นจริง ไม่ประกอบอยู่ด้วยโทษ ๑๐ ประการ* ดังที่กล่าวแล้ว ถ้าไม่เข้าใจก็รีบไปทำความเข้าใจเสีย ถ้ายังจำไม่ได้ก็จำเสียให้ได้ พูดกันง่าย ๆ ทบทวนอีกครั้งหนึ่งก็ว่า : -

www.buddhadassa.in.th

-อย่าถือตามที่ได้ฟังตามกันมา ;

-อย่าถือเอาตามที่ได้ปฏิบัติตามกันมา ;

-อย่าถือเอาตามที่ลือกระฉ่อนอยู่ ; [**นี้หมวดการฟัง**]

-อย่าถือเอาเพราะมีเขียนไว้ในพระคัมภีร์ ; **[นี้หมวดตำรา]**

-อย่าถือเอาเพราะมันมีเหตุผลทางตรรก ไม่มีใครค้านได้ในทางตรรก ;

-อย่าถือเอาเพราะว่ามีเหตุผลทางปรัชญา เพราะเอาหลักปรัชญา มาจับแล้วมันถูกต้อง ;

-อย่าถือเอาเพราะเหตุมันเป็นสามัญสำนึกที่ทุกคนจะรู้สึกอย่างนี้ ;

-อย่าถือเอาเพราะว่ามันลงกับความเห็นของเราทุกทีไป ; [**หมวดคำนวณ**].

-อย่าถือเอาเพราะว่าผู้บอกควรจะเชื่อได้ น่าเชื่อ ;

-อย่าถือเอาเพราะว่าผู้พูดนั้นเป็นครูของเขาเอง ; [**หมวดบุคคล**].

จะขอกำชับสักหน่อยว่า ถ้าจะไปสอนลูกเด็ก ๆ อย่างนี้คงไม่ได้ คงวินาศกว่าเดิมไปก็ได้ จะไม่มีศีลธรรมเหลืออยู่เลยก็ได้ ; เด็ก ๆ เขาจะต้องเชื่อไปตามที่ควรจะเชื่อก่อน จนกว่าเขาจะโตขึ้น ๆ. ฉะนั้น เด็ก ๆ ก็มีแสงสว่างน้อย ๆ ไปตามเรื่องของเด็ก ๆ. โตขึ้นแสงสว่างนั้นก็จะขยายมากขึ้น ๆ จนเป็นแสงสว่างที่สมบูรณ์. เมื่อแสงสว่างน้อยก็มีศีลธรรมน้อย หรือศีลธรรมขั้นต้น, แสงสว่างมากก็มีศีลธรรมขั้นสูง. ที่เอามาพูดกันยืดยาว นี่ก็เพื่อจะให้เข้าใจคำว่าปัญญาที่ถูกต้องตามที่เป็นจริงนั้น เป็นอย่างไร.

....

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ทีนี้ จะพูดต่อไปถึงเรื่องที่มันเนื่องกัน เรื่องนั้นก็คือ เรื่องสิ่งที่เรียกกันว่า **สัมมาทิฏฐิ** ; สัมมาทิฏฐิ แปลว่าอะไร คุณทองลองว่าไป สัมมาทิฏฐิแปลว่าอะไร ?

ตอบ : สัมมาทิฏฐิคือการที่มองเห็นสิ่งนั้นตามที่เป็นจริง.

ถาม : นั่นถูกแล้ว แต่ไม่ใช่คำแปลนี่ นั้นมันความหมาย สัมมา แปลว่าอะไร ?

ตอบ : สัมมา แปลว่า ถูกต้อง หรือชอบ.

ถาม : ทิฏฐิแปลว่าอะไร ?

ตอบ : ทิฏฐิแปลว่าความเห็น.

ถาม : ทิฏฐิแปลว่าความเห็น แต่ไม่ได้เห็นด้วยตา เห็นด้วยจิต เห็นตามวิถีทางทางจิต. ความเห็นถูกต้องนั้น คือสัมมาทิฏฐิ สัมมาทิฏฐินี้เป็นแสงสว่าง หรือมิใช่ ? คุณทองนั่นแหละตอบ.

ตอบ : สัมมาทิฏฐิก็เป็นแสงสว่าง.

ถาม : ความหมายก็อย่างเดียวกันกับ ยถาภูตสัมมัปปัญญา เป็นผลออกมาเป็นสัมมาทิฏฐิ เป็นความเห็นที่ถูกต้อง. ถูกต้องตามอะไร ?

ตอบ : ตามที่เป็นจริง.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ตามที่เป็นจริงของอะไร ?

ตอบ : ของธรรมชาติ.

ถาม : ของธรรมชาติฝ่ายไหนล่ะ คุณประยูร ?

ตอบ : ฝ่ายสูงครับ ฝ่ายกุศลธรรม.

นี่จับได้แล้ว ; ควรจะบอกว่า ทุกฝ่าย ทั้งฝ่ายสูง ฝ่ายต่ำ ฝ่ายผิด ฝ่ายถูก ฝ่ายเสื่อม ฝ่ายเจริญ ก็ตามเถอะ ว่าถ้าทำอย่างนี้ ผลจะเกิดขึ้นอย่างนี้, ทำอย่างนี้ แล้วผลจะเกิดขึ้นอย่างนี้. ที่ว่าผิดหรือถูก เสื่อมหรือเจริญนั้น มนุษย์ว่าเอาเอง ตามประโยชน์ที่มนุษย์ต้องการ. ตรงตามธรรมชาตินั่นพอแล้ว แต่ว่ายังมีฝ่ายไหนอีก ? คือฝ่ายที่เรามาว่ากันว่าฝ่ายถูกฝ่ายผิด ฝ่ายสูง ฝ่ายต่ำ ฝ่ายโลก ฝ่ายอะไรต่าง ๆ **ตามที่สัมมาทิฏฐิเห็นชอบตามที่เป็นจริงตามธรรมชาติ**.

ถาม : ทีนี้ มันจะส่งเสริมศีลธรรมได้อย่างไร ? เป็นรากฐานของศีลธรรมได้อย่างไร ? ถ้าเห็นตามที่เป็นจริงนี่ แล้วจะส่งเสริมศีลธรรมได้อย่างไร ? เป็นที่ตั้งแห่งศีลธรรมได้อย่างไร ? ลองว่ามาตามที่มองเห็นอยู่ ทำไมต้องคิดนานนักเล่า ?

ตอบ : ถ้าเห็นถูกต้องแล้ว ก็จะต้องทำไปตามความคิดเห็นที่ถูกต้องครับ.

นั่นแหละ ถ้าเราเห็นอย่างไร ก็จะทำอย่างนั้น : ถ้าเห็นผิดก็ต้องทำไปอย่างผิดใช่ไหม ? เดี๋ยวนี้เห็นถูกต้อง มันก็ทำไปตามความเห็นที่ถูกต้อง มันก็

www.buddhadassa.in.th

คือศีลธรรม สิ่งที่ทำความปรกติ ไม่โกลาหลวุ่นวาย. ฉะนั้น **สัมมาทิฏฐิ** จึงเป็นสิ่ง **จำเป็นที่มนุษย์จะต้องมี**, **เพื่อความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง** หรือเป็น **มนุษย์ที่มีศีลธรรม**.

....

ถาม : ทีนี้ ระวังให้ดีจะถามคำถามที่สำคัญที่สุด ถ้าตอบผิดก็เสียภูมิพุทธบริษัท. *ตัวตนมีหรือไม่มี ?*

ตอบ : ไม่มีครับ.

ถาม : ตัวตนไม่มี คุณทองล่ะ ?

ตอบ : ตัวตนไม่มีครับ.

ถาม : คุณประยูร ว่าตาม ๆ เขาใช่ไหม ? นี่ ว่าตาม ๆ เขาใช่ไหม ?

ตอบ : ไม่ทราบว่า ท่านอาจารย์จะตั้งปัญหาถามในขั้นไหน ?

ถาม : ขั้นทั่วไป ครอบจักรวาล ว่าตัวตนมันมีหรือไม่มี ?

ตอบ : คือ ถ้าขั้นตามความคิดเห็นของคนทั่วไป เขาก็ว่าตัวตนมีอยู่.

ถาม : เอ้า, ทำไมต้องเอาคนทั่วไปล่ะ ไปตามคนอื่นอีก, ไปฟังตาม ๆ กันมาตามเขาว่า ตามเขาเล่า ลือ, ไม่เอา ; เอาตามความรู้สึกที่รู้สึกอยู่จริง.

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ตามธรรมดาที่รู้สึกอยู่จริง ความรู้สึกว่ามีตัวตนนั้น ไม่มีครับ.

ถาม : ความรู้สึกของใครมี ?

ตอบ : ความรู้สึกของทุกคนที่อยู่ตามธรรมดาปรกติอยู่ ความรู้สึกที่ว่ามีตัวตนนี้ไม่มี ตามธรรมดา.

ถาม : นี่ไปว่าตามคนอื่น ตามความรู้สึกของคุณเอง เดี๋ยวนี้รู้สึกว่า ว่าตัวตนมีหรือไม่มี ?

ตอบ : ตอนนี้ไม่มีครับ.

ถาม : ตอนนี้ไม่มี ตอนไหนล่ะมี ?

ตอบ : ตอนเมื่อมีอะไรที่ไม่ถูกใจเข้ามาขวาง.

ถาม : "ตอนเมื่อมีอวิชชาครอบงำ", ต้องพูดอย่างนี้ซิ ; คือเมื่อมีอารมณ์มาถูกต้องแล้วมีอวิชชาครอบงำ เมื่อนั้นแหละ จะเกิดความคิดนึกรู้สึกประเภทมีตัวตนขึ้นมา ; แต่เดี๋ยวนี้ยังไม่มี. แต่ถ้ากล่าวโดยหลักทั่วไป ความรู้สึกของเรา มันรู้สึกว่ามีตัวตนไหม ?

ตอบ : ถ้ากล่าวโดยหลักทั่ว ๆ ไป ยังรู้สึกว่ามีตัวตนอยู่.

www.buddhadassa.in.th

ต้องถือว่า คนธรรมดาสามัญจะรู้สึกว่ามีตัวตนอยู่ ; เพราะว่าความรู้สึกว่ามีตัวตนนี้ เป็นความรู้สึกตามสัญชาตญาณ มีได้เอง เพราะสัญชาตญาณมันเคยชินมาอย่างนั้น ไม่รู้กี่กัปป์กี่กัลป์มาแล้ว. สัญชาตญาณถ่ายทอดกันมาทางบิดามารดา เกิดความรู้สึกว่ามีตัวตนได้ง่ายที่สุด ; มันเป็นสัญชาตญาณตลอดกาล สำหรับทำให้ชีวิตนี้ ดิ้นรนขวนขวาย เพื่อความอยู่รอดแห่งชีวิตนั้น มันจึงมีความรู้สึกว่าตัวตน มันก็รักตน มันก็ต่อสู้เพื่อตนมีชีวิตรอดอยู่. เพราะฉะนั้น เราจึงต้องมีความรู้สึกว่า ตัวตนนั้น เป็นแน่นอน, และเราก็ต้องอดทน ทนต่อสู้ ทนทรมาน เรียกว่าทนต่อสู้น่ะอยู่ตลอดเวลา ; ฉะนั้น จึงเป็นความรู้สึกที่เป็นทุกข์.

ถ้าเราขจัดความรู้สึกว่า ตัวตนนี้ออกไปเสียได้ มันก็ไม่มีการต่อสู้และเป็นทุกข์ ; แต่ว่าการที่จะตัดความรู้สึกว่าตัวตนออกไปเสียได้นั้น มันยาก. ฉะนั้น มันจึงเป็นสิ่งที่สูงกว่าศีลธรรม ; ถ้าจะจัดให้เป็นศีลธรรมก็ได้ คำว่าศีลธรรมมันขยายออกไปได้ถึงนิพพาน. ถ้าเราตัดความรู้สึกว่าตัวตนออกเสียได้ก็เป็นนิพพาน, เป็นศีลธรรมชั้นนิพพาน ซึ่งตามธรรมดาก็ไม่มีใครเรียกขั้นนี้ ว่าเป็นขั้นศีลธรรม ; เขาเรียกเป็นขั้นโลกุตตรธรรมไปหมด แต่ตามตัวหนังสือนั้นเรียกได้.

ถาม : ทีนี้ เรามีศีลธรรมอย่างธรรมดาสามัญ ก็ต้องอาศัยตัวตน คือทำตัวตนให้มีศีลธรรม ใช่ไหม ?

ตอบ : ใช่ ครับ.

www.buddhadassa.in.th

ถ้าไม่มีตัวตน แล้วจะทำให้มีศีลธรรมที่ตรงไหนล่ะ ? นี่เราก็มีความรู้สึกว่า เรามีตัวเรานี้เป็นพื้นฐานก่อน แล้วจึงมีความรู้สึกว่า มีตัวเราอย่างถูกต้อง, มีตัวเราไม่ผิดพลาด, ซึ่งจะค่อยว่ากันอีกทีหนึ่ง. ฉะนั้น เราจึงเอาหลักง่าย ๆ ในขั้นสัมมาทิฏฐิอย่างโลก ๆ อย่างโลกียะนี้ว่า ถ้าทำให้ตัวตนไม่ต้องเป็นทุกข์ได้ ตามแบบโลก ๆ, ตามแบบสามัญในโลกนี้ ; คือทำให้ตัวตนไม่ต้องเป็นทุกข์ เดือดร้อน เหมือนกับตกนรกแล้ว ; ก็เรียกว่า “ถูก” : การกระทำนั้นถูก การพูดนั้นถูก ความคิดนั้นถูก.

ถ้าไปทำให้เป็นทุกข์ เดือดร้อน เหมือนกับตกนรก แล้วก็ว่า “ผิด”, การกระทำนั้นผิด, การพูดนั้นก็ผิด, การคิดนั้นก็ผิด เรียกว่ามันผิด, และการที่ไปคิดอย่างนั้น ก็เรียกว่า มิจฉาทิฏฐิอย่างโลก ๆ ; นี่อย่าลืมว่าอย่างภาษาโลก ๆ ภาษาคนธรรมดา ที่ยังอยู่ใต้สัญชาตญาณแห่งความมีตัวตน.

ความคิดไหนนำไปสู่ความทุกข์ตามธรรมดาสามัญ ก็เรียกว่า ผิดอย่างธรรมดาสามัญ, ทำให้มีความสุขอย่างธรรมดาสามัญ ก็เรียกว่า ถูกตามธรรมดาสามัญ. เพราะฉะนั้น สัมมาทิฏฐิในขั้นต้นอย่างนี้จึงมีตัวตน ; จะให้มีตัวตนที่ดี ก็ต้องทำตนให้เป็นที่พึ่งแก่ตน ก็ทำกรรมที่ดี, แล้วก็มีตัวตนเป็นผู้เสวยผลแห่งกรรมนั้น. นี้เป็นสัมมาทิฏฐิขั้นโลกิยะ ชั้นโลก ๆ เป็นรากฐานแห่งศีลธรรมอย่างยิ่ง.

ถาม : ถ้าเรามีความเห็นที่ถูกต้องว่า ทำดี ดี ทำชั่ว ชั่ว คนทำรับผลแห่งกรรมนี้ จะส่งเสริมศีลธรรมอย่างไร ลองพูดมาให้ชัด ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ถ้าในระดับโลกนี้ ที่เรายังยึดการกระทำว่า ทำชั่ว, ชั่ว ; ทำดี, ดี ; ยังอยู่ในอำนาจของกรรม คนก็จะไม่กล้าทำความชั่ว กลัวต่อความชั่ว ละอายต่อความชั่ว ; ก็หันมาทำความดี ในด้านนี้ ก็ทำให้คนนั้นเป็นคนดี มีภาวะที่สงบขึ้น.

ถาม : ศีลธรรมในขั้นนี้ คือศีลธรรมในขั้นโลกิยะ มีความรู้สึกที่ถูกต้องว่า ทำดี, ดี ; ทำชั่ว, ชั่ว ; นี้จะกำจัดหรือป้องกัน โลภะ ได้อย่างไร, คุณทอง ?

ตอบ : ไม่ลักขโมยของเขา.

ถาม : จะกำจัดโลภะได้อย่างไร ? ถ้ารู้ว่าทำดี ดี, ทำชั่ว ชั่ว ; เขาจะกำจัดป้องกันโลภะได้อย่างไร ?

ตอบ : แล้วก็บริจาคเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นด้วย.

ถาม : มันต้องรู้ว่าโลภะนั้นคืออะไร ? โลภะนั้นไปอยากชนิดที่ทำให้มันเป็นทุกข์ ให้มันเดือดร้อน หรือไม่ควรจะอยาก. ทีนี้ เมื่อเขาไม่อยากจะมีความทุกข์ หรือเขาอยากจะดี มันก็ไม่กล้าทำอย่างชนิดที่เรียกว่าโลภะ.ทีนี้จะป้องกันโทสะได้อย่างไร ? คุณทองว่าต่อไป สัมมาทิฏฐินี้จะป้องกันโทสะได้อย่างไร ?

ตอบ : ขั้นต้น ก็เมื่อคนต้องการเพียงเป็นคนดี ก็รู้ว่า การที่บันดาลโทสะหรือไปทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนด้วยความโกรธนั้น เป็นการกระทำที่ชั่ว ขั้นนี้คนก็เพียงแต่ไม่เป็นผู้บันดาลโทสะ.

www.buddhadassa.in.th

หมายความว่า เขาจะต้องรู้ถึงขนาดที่ว่า โทสะนี้เป็นของชั่ว ; ถ้ายังไม่มองเห็นว่าโทสะเป็นของชั่ว คงจะป้องกันไม่ได้. เขาจะได้เคยเห็นคนที่มีโทสะ เพราะในที่ทั่ว ๆ ไปนี้ คงได้เห็นคนที่มีโทสะ ในบางครอบครัว แม่ก็ด่าพ่อ พ่อก็ด่าแม่, เด็ก ๆ มันก็เห็น. ถ้ารู้ว่าโทสะนั้นเป็นอย่างไร คงจะคิดได้ว่ามันชั่ว ; ฉะนั้น ถ้ารู้ว่าทำดี, ดี ; ทำชั่ว, ชั่ว ; หรือว่าทำชั่วเข้าไปแล้ว มันร้อนเป็นไฟ ก็คงจะป้องกันการอยากมีโทสะ อยากลุอำนาจแก่โทสะได้ ; พอมีโทสะขึ้นมา มันก็รีบหยุดเสียได้ ; ฉะนั้น สัมมาทิฏฐิ มันก็ต้องส่งเสริม รักษาความมีอยู่แห่งศีลธรรมนี่.

ถาม : สัมมาทิฏฐิเรื่องมีตัวมีตน มีดี มีชั่ว นี้ป้องกันโมหะได้อย่างไร คุณประยูร ?

ตอบ : โมหะ ก็คือความลังเล ความโง่ ; สัมมาทิฏฐิขั้นรู้ดีรู้ชั่วนี้ ก็ไม่ทำเรื่องชั่ว ; การทำเรื่องชั่ว คือความโง่. ถ้าไม่ทำความชั่ว ความโง่ก็ไม่มี.

ถาม : ความคิดว่า มีตัวตนนี้เป็นโมหะหรือเปล่า ?

ตอบ ; ความคิดว่ามีตัวตนที่ดี ตอนนี้ไม่เป็นโมหะ

ถาม : เอาหลักอะไรมาว่า ความคิดว่ามีตัวตนไม่ใช่เป็นโมหะนี้, เอาหลักอะไรมาว่า ?

ตอบ : เพราะว่าระยะนี้ มันระยะที่ยังนึกถึงตัวตนอยู่ และกำลังพยายามที่จะทำให้มีตัวตนที่ดี เป็นสัมมาทิฏฐิขั้นโลกนี้ ก็เป็นอย่างเราถือว่าเป็นสัมมาทิฏฐิ ก็ไม่ใช่โมหะ.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : เมื่อสัมมาทิฏฐิมันแบ่งได้เป็น ๒ ชั้น คำว่า โมหะ ก็ควรจะแบ่งได้เป็น ๒ ชั้นใช่ไหม ?

ตอบ : ใช่ครับ.

ถ้ารู้ว่า ทำดี, ดี ; ทำชั่ว, ชั่ว ; นี้ก็ไม่ใช่โมหะอยู่แล้ว มันก็เป็นการกำจัดโมหะอยู่โดยอัตโนมัติ ; เพราะมันรู้ว่า ทำดี, ดี ; ทำชั่ว, ชั่ว. ส่วนที่มันถือว่ามีตัวตนนั้น อย่าเพ่อไปพูดกับมันเลย ยกให้ทีก่อน ; เพราะเราพูดกันในขั้นที่ว่า เรามีตัวตน. ต่อเมื่อขึ้นไปถึงขั้นที่ไม่มีตัวตน จึงถือว่าความรู้สึกว่ามีตัวตนเป็นโมหะ ; เมื่อนั้นเราจึงจะพูดกันอีกระดับหนึ่ง ถึงสัมมาทิฏฐิประเภทที่ ๒ คือสัมมาทิฏฐิประเภทโลกุตตระ.

เอาเป็นอันยุติได้ว่า สัมมาทิฏฐิ แม้ในขั้นโลกิยะนี้ จะป้องกันและขจัดโลภะก็ได้, จะป้องกันและขจัดโทสะก็ได้ ; จะป้องกันและขจัดโมหะก็ได้ ; ฉะนั้น ถ้ามีสัมมาทิฏฐิ หรือยถาภูตสัมมัปปัญญา แม้ในขั้นโลกิยะนี้ ก็ส่งเสริมศีลธรรมได้.

เอาละ, ไหน ๆ จะพูดก็พูดเสียให้หมดในคราวเดียวนี้ มันลำบากที่จะพูดกันหลายหน คือว่า เมื่อมีสัมมาทิฏฐิอย่างโลกิยะ มีตัวมีตนแล้ว มันก็ยังไม่ดับทุกข์สิ้นเชิง ; เพราะไม่ดับตัวตนนั่นเอง. เพราะฉะนั้น สัมมาทิฏฐิที่สูงขึ้นไปก็คือสัมมาทิฏฐิ ที่จะดับความรู้สึกยึดถือว่าตัวตน มันจึงเป็นสัมมาทิฏฐิในชั้นโลกุตตระ ที่จะให้พ้นตัวตน.

www.buddhadassa.in.th

ตัวตนก็คือโลก, โลกก็คือตัวตน. ถ้าจะอยู่เหนือตัวตนก็ต้องมีสัมมาทิฏฐิชั้นที่อยู่เหนือโลก เป็นโลกุตตระ. โดยเปรียบเทียบกันดูจะเห็นว่าอย่างโลกิยะนี้มีตัวมีตน, มีอุปาทานว่ามีตัวตน ยังไม่ละอุปาทาน นี้จึงมีดีมีชั่ว, มีบุญมีบาป, มีได้มีเสีย, มีแพ้มีชนะ, อะไรเรื่อยไป ; แล้วก็มีกรรมเป็นหลัก และว่ามีผู้กระทำกรรม แล้วก็มีผู้รับผลแห่งกรรมนั้น, อย่าให้มันผิดในหลักข้อนี้.

แล้วในที่สุด มาพบว่า แม้เราจะมีกรรมดีมีความสุข มันก็ไม่ใช่ดับทุกข์สิ้นเชิง ; ยังมีปัญหาว่าความสุขนี้มันจะสูญหายไป, บุญกุศลนี้จะหมดสิ้นไป. มีตัวตนอยู่เพียงไร ก็ต้องเป็นห่วงตัวตนอยู่เพียงนั้น ; แม้จะเป็นตัวตนชั้นดี ก็ยิ่งห่วง ; ยิ่งรู้สึกว่า เราดี ก็ยิ่งรู้สึกเป็นห่วงมาก ; เพราะกลัวว่ามันจะหายไป ; ยิ่งรวย ก็ยิ่งห่วงความรวย, มีชื่อเสียง ก็ห่วงชื่อเสียง.

เพราะฉะนั้น แม้จะมีดี-ดี-ดี นี้ก็ไม่ใช่ดับทุกข์สิ้นเชิง มันดับทุกข์อย่างโลก ๆ อย่างชาวบ้าน ; มันจึงต้องเลื่อนชั้นขึ้นไปสู่ระดับที่เรียกว่า เหนือดี. เหนือชั่วแล้วมาติดอยู่ที่ดี สนุกสนานไปตามแบบดีนั้น. พอเบื่อเข้าก็จะต้องเหนือดีอีกชั้นหนึ่ง จึงจะเรียกว่า เหนือโลก.

ถ้าเข้าใจข้อนี้ ก็จะเข้าใจพุทธศาสนาชั้นหัวใจของพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหัวใจพุทธศาสนาที่แท้จริง คืออยู่เหนือดี เหนือชั่ว เหนือบุญ เหนือบาป เหนือสุขเหนือทุกข์ เหนือโดยประการทั้งปวง.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : มีทางที่จะคิดง่าย ๆ ก็คือว่า ทั้งดี ทั้งชั่ว ทั้งบุญทั้งบาปนี้ มันเป็นเพียงอะไร ลองว่าไป ?

ตอบ : มันเป็นเพียงความทุกข์.

ถาม : ทั้งดี ทั้งชั่ว ทั้งบุญ ทั้งบาป ทั้งสุข ทั้งทุกข์ นี่มันเป็นเพียงสักว่าอะไร ?

ตอบ : มันเป็นเพียงสักว่าธาตุอย่างเดียวเท่านั้น.

ถาม : สักว่าธาตุมันก็ถูก ; แต่เอาคำอื่น, คำนี้ยังไม่ชอบ. มันเป็นเพียงสักว่าอะไร ? คุณทอง ?

ตอบ : เป็นเพียงปรากฏการณ์อย่างหนึ่งที่ผ่านเข้ามา.

ถาม : นี่เป็นนักวิทยาศาสตร์มาก คุณชวนว่าอย่างไร ? นี่ไม่ค่อยมาฟัง.

ตอบ : ตอบไม่ได้ครับ.

ถาม : ตอบไม่ได้ก็ดีเหมือนกัน. คุณประยูรอีกที, มันเป็นสักว่าอะไร ? เช่นเดียวกับว่า อร่อยหรือไม่อร่อย มันก็เพียงสักว่า เวทนา นี้ฟังถูกไหม ? จะอร่อยไม่อร่อยก็เป็นเพียงสักว่าเวทนา. ที่ดีหรือชั่ว, บุญบาปนี้มันเป็นแต่เพียงสักว่าอะไร ?

ตอบ : สักแต่ว่าความรู้สึก ที่เรารู้สึกเท่านั้น.

www.buddhadassa.in.th

สักว่าเป็นความรู้สึกเท่านั้นก็ได้ ; สักว่าเป็นธัมมารมณ์อันหนึ่ง. แต่เมื่อ ๒- ๓ เดือนก่อนนั้น คุณคล่องปากว่า มันเป็นเพียง กระแสแห่งอิทัป-ปัจจยตา ใช่ไหม ? คำนั้นก็หายไปแล้ว. *อิทัปปัจจยตา* ย่นเข้ามาให้เหลือพยางค์น้อยที่สุด เรียกว่าอะไร ? คุณทองเคยได้ยินบ้างไหม ? ตถาตา นี่พูดกันหลายหนแล้วนา. สอบไล่ดูก็คือลืมคำว่า “ตถาตา” ? มีความหมายอย่างเดียวกับ *อิทัปปัจจยตา ;* เพราะมันเป็นอย่างนั้น, เป็นอย่างอื่นไม่ได้จึงต้องเรียกว่าตถาตา.

ถาม : เมื่อมันเป็นแต่อย่างนั้น เป็นอย่างอื่นไม่ได้ จะเรียกว่า มีตัวตนได้ไหม ?

ตอบ : ไม่ได้.

ถาม : จะเป็นตัวตนของคนไปไม่ได้ ; แต่ถ้าจะว่าเป็นตัวตนของธรรมะมันก็ไม่ควรจะพูด เพราะ “ตัวตน” มันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือ. เพราะฉะนั้น จึงเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน. ว่างจากตัวตน ว่างจากของตน เขาเรียกว่าอะไรอีกทีหนึ่ง ?

ตอบ : เรียกว่าสุญญตา.

ถาม : ยังจำได้, ค่อยยังชั่วหน่อยที่ยังจำได้ว่า สุญญตา. คำว่า “สุญญตา” ที่เราพูดกันมาก ในหมู่ชาวบ้านนั้นพูดว่า อะไร ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : จิตว่าง.

ถาม : จิตว่างนี้ไม่ค่อยมีใครพูดกี่คน กำลังไม่มีใครยอมรับกี่คน. ที่เป็นคำพูดตามประเพณีของประชาชนทั่วไป เมื่อเราพูดว่า "สัญญา" เขาจะพูดว่าอะไร ?

ตอบ : **พูดว่า "ธรรมดา" หรือ "เป็นอย่างนั้นเอง"**.

ถาม : เอ้า, "ธรรมดา", นี้อย่างหนึ่ง ; แล้วคุณทองจะพูดว่าอย่างไร ? คนแก่ขนาดปู่ ย่า ตา ยาย เมื่อเขาพูดถึงสิ่งที่เรียกว่า สุญญตา เขาใช้คำอะไรแทน ? เขาใช้คำว่า อนัตตา แปลว่า ไม่มีอัตตา. ไม่มีอัตตานั่นคือว่างจากอัตตา ; แต่นี่ ไม่มีตัวตน ไม่มีอัตตา. แล้วใครทำกรรมดีหรือชั่ว แล้วใครได้รับผลกรรม, ตอบได้ไหม ?

ตอบ : ถ้ามาถึงขั้นนี้แล้ว มีแต่กรรม มีแต่การกระทำอย่างเดียวเท่านั้น. ผู้ทำและผู้รับผลนั้นไม่มี.

ถาม : ถ้าผู้ทำไม่มีแล้ว กรรมจะมีได้อย่างไร ?

ตอบ : กรรมนั้นมี แต่ว่าเรียกเป็นกิริยาไป.

นั่นเมื่อเข้าถึงสุญญตาแล้ว ก็กลายเป็นกิริยาไป ไม่มีใครกระทำกรรม ; ถ้ามีการเคลื่อนไหวของผู้ที่ไม่มีเจตนา เพราะเข้าถึงสุญญตา เรียกว่า กิริยาไป.

www.buddhadassa.in.th

หรือจะเรียกให้ถูกกว่านั้น ก็ว่า มันมีเพียงกระแสแห่งอิทัปปัจจยตาเท่านั้น ; มันเป็นไปตามกฎธรรมชาติ คือว่ามีการเคลื่อนไหวไปอย่างนั้น ปฏิกิริยาก็เกิดขึ้นอย่างนั้นไม่มีความหมายแห่งกรรมชนิดที่ทำโดยเจตนา และไม่มีตัวผู้กระทำกรรม.

เพราะฉะนั้น เขาจึงไม่เป็นห่วงอะไรเลย. ไม่เป็นห่วงตัวตน, ตัวกู-ของกู ไม่เป็นห่วงดีห่วงชั่ว ห่วงบุญห่วงบาป เพราะไม่มีตัวกูและของกู ; เห็นถึงขนาดนี้ เรียกว่า สัมมาทิฏฐิยอดสุด สัมมาทิฏฐิประเภทโลกุตตระ. สัมมา-ทิฏฐิอย่างแรกมีตัวตน, สัมมาทิฏฐิอย่างหลังไม่มีตัวตน สรุปความได้อย่างนี้.

ถาม : ขอถามว่า สัมมาทิฏฐิประเภทที่ไม่มีตัวตนนั้น จะส่งเสริมศีลธรรมได้อย่างไร, คุณประยูร ? สัมมาทิฏฐิที่สูงขึ้นไปจนกระทั่งไม่มีตัวตนจะส่งเสริมศีลธรรมได้อย่างไร ?

ตอบ : เพราะว่า เมื่อคนนั้นไม่มีตัวตนแล้ว เขาก็จะทำแต่สิ่งที่ถูกต้องถึงที่สุด ไม่มีการทำสิ่งที่ให้คนอื่นเดือดร้อนได้เลย ; หรือว่า เขาไม่มีสิ่งที่จะทำอะไร แล้วก็ให้โทษแก่ผู้อื่น เพราะตัวเขาเอง ไม่มีความรู้สึกที่จะเอาอะไรมาเป็นของตน.

ถาม : ไม่ทำอะไรเพื่อเอาเป็นของตน แล้วเขาทำทำไม ?

ตอบ : ก็ทำเพื่อส่วนรวมทั้งหมด ทำตามหน้าที่ ที่ต้องกระทำ.

ถาม : ถ้าอย่างนั้น ก็มีหน้าที่ของตน, และย้อนไปมีตัวตนเสียอีก ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : เป็นหน้าที่ของธรรม คือธรรมชาติ.

ถ้าเขาทำเพื่อสัมมาทิฏฐิ ทำเพื่อยถาภูตสัมมัปปัญญาแล้ว ก็อย่าพูดว่า "เขา" ก็ได้. ผู้ทำในบัดนี้กลายเป็นยถาภูตสัมมัปปัญญา หรือว่าสัมมาทิฏฐิ ; คือมีสัมมาทิฏฐิอยู่ในจิต, แล้วให้จิตกระทำ ให้กายกระทำ ให้วาจากระทำ ก็เลยไม่เรียกว่ากรรม ; แต่เป็นการเคลื่อนไหวไปตามอำนาจของปัญญา.

ถ้าถามว่า มันส่งเสริมศีลธรรมอย่างไร ? ก็ต้องตอบอย่างที่บอกมาแล้วว่า มันส่งเสริมศีลธรรมสูงขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง. ถ้าไม่ส่งเสริมศีลธรรมในขั้นอย่างนี้อีก เดี๋ยวเขาก็โห่กันเลย คือมันกลับไปมีตัวตนอีก. นี่มันกลายเป็นส่งเสริมศีลธรรมอีกขั้นหนึ่ง คือขั้นนิพพาน ซึ่งเราไม่ค่อยเรียกว่า ศีลธรรม.

แต่ที่จริงแล้ว นิพพานเป็นศีลธรรมอย่างยิ่ง เพราะศีลธรรมแปลว่า สงบ หรือปรกติ ; ไม่มีอะไรที่สงบหรือปรกติเท่ากับนิพพาน.

เราเคยอ่านหนังสือที่ฝรั่งเขียน เขาเขียนลงไปชัด ๆ ประโยคหนึ่งว่า "**นิพพานเป็นยอดสุดของศีลธรรมในพุทธศาสนา** ; นี่ฝรั่งเขายังเขียนได้อย่างนี้นะ. จะเขียนด้วยความรู้สึกผิดถูกอย่างไรก็ไม่ทราบ ; แต่เคยเห็นเขาเขียนอย่างนี้. ส่วนฝ่ายเรากลับไม่รู้จะพูดว่าอย่างไร, เห็นไหม ?

ถ้านิพพานเป็นศีลธรรมยอดสุดของพุทธศาสนา ก็ต้องมองเห็นว่านิพพานเป็นศีลธรรมอย่างไร ? เป็นศีลธรรมระดับที่ปกติจริง ๆ, ไม่เปลี่ยนไป

www.buddhadassa.in.th

ตามเหตุปัจจัยจริงๆ ; ถ้าทำด้วยสัมมาทิฏฐิชนิดที่เห็นอิทัปปัจจยตาสูงสุด ก็ยังคงส่งเสริมศีลธรรมได้ ; แต่จะเป็นศีลธรรมในระดับสูงสุด.

สรุปความสั้น ๆ ว่า สัมมาทิฏฐิโลกิยะ ก็ส่งเสริมศีลธรรมอย่างโลกิยะ ; สัมมาทิฏฐิส่วนโลกุตตระ ก็ส่งเสริมศีลธรรมส่วนโลกุตตระ. เพราะฉะนั้น ขอให้มีสัมมาทิฏฐิกันเถิด ศีลธรรมก็จะกลับมา.

เราพูดว่า "**ให้ศีลธรรมกลับมา**" ด้วยสัมมาทิฏฐิคือแสงสว่าง ดังที่ต้นไม้ต้องการทางฟิสิคส์คือแสงแดด ; แต่แสงสว่างที่ต้นไม้แห่งศีลธรรมต้องการ ก็คือ **แสงแห่งปัญญา** ในชั้นที่เรียกว่า **ยถาภูตสัมมัปปัญญา** ปราศจากโทษ ๑๐ ประการ ตามที่ได้ตรัสไว้ในกาลามสูตรนั้น ก็เลยทำถูกหมด ; แม้ในส่วนโลกิยะก็ทำถูก, ในส่วนโลกุตตระก็ทำถูก. ถ้าเป็นยถาภูตสัมมัปปัญญาจริง ๆ แล้ว จะแบ่งได้เป็นชั้นโลกิยะก็ทำถูกอย่างโลกิยะ, ชั้นโลกุตตระก็จะทำถูกอย่างโลกุตตระ.

ถาม : ทีนี้ปัญหาสุดท้าย ที่จะต้องคิดก็คือว่า เรานี่จะเรียนจะศึกษา จะรู้ จะประพฤติ และปฏิบัติ นี้จะเอาอย่างไหน ? คุณจะเอาอย่างมีตัวตน หรือเอาอย่างไม่มีตัวตน เดี๋ยวนี้น่ะ.

ตอบ : เรื่องนี้ก็เป็นบางโอกาส สำหรับตนเองตามธรรมดาทั่วไป ก็เอาอย่างมีตัวตนไว้ก่อน, อย่างแบบโลกิยะไว้ก่อน. แต่เมื่อมีปัญหาทุกข์หนักเข้า มาประสบกับตัวเองเข้า บางครั้งก็ต้องเอาขั้นโลกุตตระมาห้ามมาแก้ เป็นครั้งคราวไปเหมือนกัน ; สลับกันไปเรื่อย ๆ.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ตอนนี้ตอบได้ดีที่สุด ขอประกาศว่า ตอบดีที่สุด ทีหนึ่ง. เมื่อเราอยู่อยู่อย่างโลกิยะ อยู่อย่างชาวบ้าน มันก็ต้องการอยู่อย่างชาวบ้าน ; จะหาดีเว้นชั่วอย่างชาวบ้าน. แต่ถ้าความทุกข์เกิดขึ้น เพราะเรื่องดี-ดี-ดี - ดี นั่นแหละ ; เราก็แหงนไปหาสัมมาทิฏฐิชนิดที่ไม่มีตัวตน เอาอนัตตาเข้ามาดับปัญหาเหล่านั้น. สำหรับตัวเองก็เตรียมไว้ เหยียบเรือสองแคมอย่างนี้ใช่ไหม ?

ตอบ : ใช่ครับ.

ถาม : ทีนี้จะสอนคนอื่น จะทำอย่างไร ?

ตอบ : เวลาจะไปสอนคนอื่น ก็ดูจังหวะ ดูผู้ฟัง ดูกาละ ดูเทศะ. ถ้าอยู่ในฐานะที่จะพูดถึงโลกุตตระได้ ก็พูดทางโลกุตตระไปด้วย ; แต่ถ้าบุคคลนั้นอยู่ในฐานะผู้ฟัง ที่ยังเพิ่งเริ่มกันใหม่ ๆ ก็เอาเพียงโลกิยะ.

ถาม : คุณทอง คุณชวน คุณสอนเด็กเป็นฝูง ๆ คุณจะสอนเด็ก ๆ ว่าอย่างไร ? จะสอนให้มีตัวตน หรือไม่มีตัวตน.

ตอบ : สำหรับเด็ก ๆ ผมสอนให้มีตัวตนไว้ก่อน ให้ยึดความดีเข้าไว้ก่อน เพื่อตัวตนจะได้ดี.

ถาม : พอเขาสอบไล่ตก ร้องไห้ ทีนี้เราจะว่าอย่างไร ?

ตอบ : ผมก็พูดไปในแง่ของความจริงว่า นี่เป็นของธรรมดา. การสอบนั้นก็ต้องมีการได้การตก อย่างนี้เป็นธรรมดา.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : นั่นเข้าไปในเขตโลกุตตระหรือเปล่า, ไอ้ที่เรียกว่าธรรมดานั้น ?

ตอบ : เข้าไปแล้วครับ. แต่เด็ก ๆ ก็คงยังฟังออก เพราะอย่างว่า ตุ๊กตาของเขาขาด แตกไป เราก็บอกว่า มันเป็นอย่างนั้นเอง, มันต้องแตกได้. เด็ก ๆ คงจะเข้าใจว่าเป็นของธรรมดาได้.

การสอนผู้อื่นนี่มีหลายระดับ : เด็กก็อย่างหนึ่ง, ผู้ใหญ่ก็อย่างหนึ่ง. แต่ผู้ใหญ่ที่เป็นอย่างเด็กก็มีเหมือนกัน ; ก็สอนอย่างเด็ก. ผู้ใหญ่ที่ผ่านโลกมานาน พอที่จะรู้ว่า ลาภยศ สรรเสริญ สุข นี้มันก็อย่างนี้เอง ; ที่มันเกิดเป็นพิษขึ้นมาบ่อย ๆ ก็ให้มีเครื่องรางป้องกันพิษหรือโทษ ไว้บ้าง คือเรื่องสุญญตา, อนัตตา, หรือ อิทัปปัจจยตา ; แล้วแต่ว่า คำไหนจะช่วยเขาได้.

นี่เรามีเรื่องโลกิยะให้เขาปฏิบัติเป็นพื้นเพ แล้วมีเรื่องโลกุตตระเป็นเครื่องรางแขวนคอไว้ จะได้นึกได้บ้างในเมื่อเกิดความทุกข์ขึ้นมา เพราะว่าเรื่องดี ๆ ชั่ว ๆ นั้นมันช่วยไม่ได้แล้ว. อย่างสอบไล่ตก นี้มันก็ต้องนึกถึง “ธรรมดา” กันแล้ว.

นี่คือเรื่องที่เรา**จะต้องช่วยกันเพื่อให้ศีลธรรมกลับมา**. เราเองมีหลักอย่างไร ; แล้วเมื่อจะสอนผู้อื่นนั้นจะต้องสอนอย่างไร ; โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยปัจจุบันนี้ ซึ่งเต็มไปด้วยตัวตนอย่างเข้มข้น, อย่างรุนแรงทั่วไปทุกหัวระแหง. ขอให้จำไว้ด้วย.

....

www.buddhadassa.in.th

สรุปความว่า ต้นไม้ศีลธรรมที่มีรากฐานดี คือ มีอุดมคติว่า *"สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น"* ; นี้เท่ากับมีพื้นดิน สำหรับให้มันงอก ; *มีความไม่เป็นทาสแห่งอายตนะ* เป็นเหมือนน้ำที่จะรด ; *มีการบังคับความรู้สึกอยู่ในทางที่ถูกต้อง*, เป็นอาหารที่จะหล่อเลี้ยงมัน ; แล้ว*มียถาภูตสัมมัปปัญญา มีปัญญาตามที่เป็นจริง* นี้เป็นแสงแดด ; ที่ทำให้ต้นไม้มีชีวิต เจริญงอกงามต่อไป อีกอย่างหนึ่ง.

วันนี้ก็มุ่งหมายจะกล่าวเพียงเท่านี้ และก็ได้กล่าวแล้วตามลำดับมา ; เพราะฉะนั้น ไปทบทวนเรื่องโทษ ๑๐ ประการ ในกาลามสูตรนั่น ให้เข้าใจแจ่มแจ้งแม่นยำกันต่อไปอีก ก็คงจะมี "ยถาภูตสัมมัปปัญญา" เป็นแสงแดดหล่อเลี้ยงต้นไม้แห่งศีลธรรมได้ ทั้งเพื่อตนเองและผู้อื่น.

การบรรยายในวันนี้ ก็สมควรแก่เวลาแล้ว ขอยุติไว้ที เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าท่านสวดบทพระธรรม เพื่อส่งเสริมกำลังจิตที่จะประพฤติปฏิบัติศีลธรรมนั้น ต่อไปในบัดนี้.

---

www.buddhadassa.in.th

www.buddhadassa.in.th

รากฐานของศีลธรรมอันดับห้า

[สัทธาปสันนา : อุณหภูมิ]

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ เป็นครั้งที่ ๘ แห่งภาคมาฆะบูชา ในวันนี้ อาตมาก็ยังคงกล่าวโดยหัวข้อใหญ่ว่า **การกลับมาแห่งศีลธรรม** ไปตามเดิม และก็จะได้กล่าวโดยหัวข้อย่อยว่า **รากฐานของศีลธรรมอันดับที่ห้า** ซึ่งมีชื่อว่า สัทธาปสันนา ได้แก่ความเชื่อและความเลื่อมใสในสิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งความเชื่อ ความเลื่อมใส.

[*ทบทวนการบรรยายครั้งที่แล้ว ๆมาไปจนถึงหน้า ๓๓๐*]

ทีนี้ก็จะขอทบทวน ข้อความตามที่กล่าวมาแล้ว เพื่อให้เรื่องมันต่อเนื่องกัน. บางอย่างก็ต้องทบทวนอย่างซ้ำซาก โดยไม่กลัวว่าท่านผู้ฟังจะ

www.buddhadassa.in.th

เบื่อหน่าย ; เพราะมันเป็นเรื่องที่เข้าใจยากอยู่บางประการ. เราได้พูดกัน ปรารภกัน ปรึกษาหารือกัน ด้วยเรื่องของศีลธรรม ในฐานะเป็นสิ่งสำคัญที่สุด สำหรับความเป็นมนุษย์ และสำหรับความเป็นอยู่อย่างมีสันติสุข.

ในปัจจุบันนี้ มนุษย์ทั้งโลกได้ทำความผิดพลาดเกี่ยวกับเรื่องนี้ จน กระทั่งโลกนี้ไม่มีศีลธรรม ยิ่งไปกว่านั้นก็คือว่า คนรุ่นหลังไม่รู้จักสิ่งที่เรียก ว่า “ศีลธรรม” และโดยเฉพาะลูกเด็ก ๆ ตาดำ ๆ ที่กำลังมีมา ; นี้ทำให้โลก เราไม่มีศีลธรรมยิ่งขึ้น. เรื่องจะเป็นอย่างไร ; ก็ขอให้ลองคิดดู ว่าเราไม่รู้จัก สิ่งที่ทำให้เราเป็นมนุษย์ สำหรับจะอยู่กันด้วยความสงบสุข.

คำว่า “ศีลธรรม” ขอย้ำอยู่เสมอ ; และขอบอกสำหรับผู้ที่ยัง ไม่ทราบว่า แปลว่า สิ่งที่ทำความปรกติ. คำว่า สีละ แปลว่า ปรกติ, คำว่า ธรรม ก็แปลว่า สิ่ง เฉย ๆ ก็พอ ; *สี – ล – ธมฺม หรือศีลธรรม* ; ธรรม หรือสิ่งที่ทำความปรกติ ; พอไม่มีศีลธรรมก็เกิดความไม่เป็นปรกติ ในทุก แง่ทุกมุม.

คำว่า “ศีลธรรม” มีใจความสำคัญสรุปได้ว่า เป็นตัวแท้ของ ธรรมชาติอันบริสุทธิ์, ธรรมชาติที่ไม่มีใครรบกวนเปลี่ยนแปลงมันแล้ว ก็จะเป็นสิ่งที่มีความปรกติ. เราจึงถือว่า ความเป็นปรกติ นั้น เป็นลักษณะ เฉพาะของธรรมชาติอันบริสุทธิ์ สำหรับทุกสิ่งที่เป็นธรรมชาติ หรือเนื่อง ด้วยธรรมชาติ หรือต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ; เช่นมนุษย์เรานี้ เป็นต้น.

www.buddhadassa.in.th

ถ้าท่านสังเกตดูให้ดีแล้ว ก็จะพบใจความสำคัญว่า ศีลธรรมนั้นคือสิ่งที่มนุษย์ต้องกระทำ, เป็นสิ่งที่มนุษย์กำลังกระทำจึงจะเป็นมนุษย์ และเป็นสิ่งที่มนุษย์จะต้องทำต่อไป ไม่มีที่สิ้นสุด ; เพราะว่ามนุษย์ก็จะต้องเกิดขึ้นมาใหม่ ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด. ***ศีลธรรมคือสิ่งที่มนุษย์ต้องทำ กำลังทำ และจะทำต่อไปให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ.***

ขอให้นึกดูถึง กิจของมนุษย์ ซึ่งจะเรียกมนุษยกิจ, คือกิจของมนุษย์ โดยส่วนบุคคลก็ตาม ; หรือจะนึกถึงกิจโดยส่วนรวม คือสังคมกิจ กิจของสังคมก็ตาม ; ก็ไม่เป็นอะไรนอกไปจากศีลธรรม หรือสิ่งที่ท่านต้องทำให้ถูกต้อง เป็นปรกติ ; ไม่ว่าเพื่อบุคคลหรือเพื่อสังคม. ตัวอย่างอันแรก ก็คือการดำรงชีวิตอยู่ ก็ต้องเป็นไปอย่างมีศีลธรรม.

ดำรงชีวิตอย่างถูกต้องนั้น ต้องเป็นไปตามกฎของศีลธรรม, ศีลธรรมก็คือกฎที่ทำให้มีความถูกต้อง ในการดำรงชีวิต : นับตั้งแต่ว่าเราจะหามารับประทาน และจะรับประทาน จะเป็น จะอยู่ จะนั่ง จะนอน จะยืน จะเดิน จะอาบ จะถ่าย ; แม้แต่ในห้องน้ำ ก็ต้องมีศีลธรรมอย่างถูกต้องตามกิจอันนั้น. นี่เรียกว่า มันเป็นกฎเกณฑ์สำหรับการดำรงชีวิตอยู่ พอจะเห็นได้ไม่ยากนัก.

ทีนี้ เรื่องการเมือง ก็คือ ศีลธรรมที่มนุษย์จะต้องประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง ในการที่จะเกี่ยวข้องกันและกัน ; ถ้าไม่มีศีลธรรม ก็ไม่มีผลในความสงบสุขของการเป็นอยู่ที่เกี่ยวข้องแก่กันและกัน. เดี๋ยวนี้มนุษย์โง่ถึงที่สุด จนถึงกับแยกการเมืองกับศีลธรรม ออกจากกันเป็นคนละเรื่อง ทั้งที่ตัวการเมืองนั้น ก็คือตัวศีลธรรมที่มนุษย์จะต้องประพฤติกระทำให้ถูกต้อง. เขา

www.buddhadassa.in.th

แยกออกเป็นคนละเรื่อง แล้วก็ศึกษาแต่การเมืองตามอำนาจของกิเลส มันก็ยิ่งไกลออกไปจากกันทุกที จนในเรื่องของการเมืองนั้นไม่มีศีลธรรม ; กลายเป็นเพียงเครื่องมือสำหรับเอาเปรียบกันเท่านั้น. นี่ความโง่ในข้อนี้ คือแยกสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมออกไปจากการเมือง ซึ่งมันทำไม่ได้ ; เพราะว่าการเมืองที่ถูกต้องนั้นก็คือศีลธรรมแขนงหนึ่ง ที่จะต้องประพฤติต่อกันในระหว่างหมู่คณะหรือว่าประเทศ ก็ตาม.

ทีนี้ มองดูต่อไปถึง เรื่องเศรษฐกิจ เราก็ยังโง่ถึงที่สุด ถึงกับแยกเรื่องเศรษฐกิจออกจากเรื่องศีลธรรม. เรื่องเศรษฐกิจนั้นก็เป็นเรื่องศีลธรรมสำหรับจะช่วยให้มนุษย์มีความสะดวกสบาย ในการที่เกี่ยวข้องกัน, เกี่ยวกับวิธีการที่เรียกว่า การค้า, หรือการผลิตขึ้นมา สำหรับการค้า. การค้าเป็นสิ่งที่ต้องมีตามธรรมชาติ เพราะว่าเราไม่สามารถทำอะไรด้วยตนเองทุกอย่างทุกสิ่ง ; จึงต้องมีการเกี่ยวข้องกันเพื่อการแลกเปลี่ยน เป็นต้น. มันก็จะต้องมีศีลธรรมสำหรับประพฤติปฏิบัติหน้าที่อันนี้ ; ฉะนั้น การค้า หรือการเศรษฐกิจในที่สุด ก็คือตัวศีลธรรม ที่ต้องประพฤติให้เป็นอย่างนั้น.

เดี๋ยวนี้มนุษย์แยกมันออกเป็นคนละเรื่อง ; คือศึกษาเรื่องเศรษฐกิจไป ตามวิถีทางเศรษฐกิจ ไม่มีศีลธรรม ; ใครอยากมีศีลธรรมก็ไปศึกษาเรื่องศีลธรรม, แยกออกไปต่างหาก จากเรื่องเศรษฐกิจ เป็นต้น. มันก็มีแต่เศรษฐกิจชนิดที่เป็นเครื่องมือสำหรับหากำไร โดยไม่ต้องคำนึงถึงผู้ใดหรือไม่คำนึงถึงศีลธรรม ; กลายเป็นเศรษฐกิจที่เลวร้ายสำหรับมนุษย์จะใช้เป็นเครื่องมือเอาเปรียบกัน ดังนี้.

www.buddhadassa.in.th

ทีนี้จะดูกันให้ถึงที่สุด อีกสักตัวอย่างหนึ่งว่า **แม้แต่การทำสงคราม** ; ถ้าทำถูกต้องตามความหมายของคำคำนี้ ก็ต้องเป็นไปเพื่อรักษาศีลธรรมให้ยังคงมีอยู่ในโลก. ฉะนั้น จึงทำสงครามกันแต่ในกรณีที่มีผู้ไม่ประพฤติให้ถูกต้องตามศีลธรรม ; และจะต้องทำสงครามนั้น โดยอาศัยศีลธรรมเป็นเหตุผล.

เดี๋ยวนี้เราก็ทำสงครามกันเพียงเพื่อเอาประโยชน์ เพื่อจับกุมผู้อื่นไว้ในอำนาจ ที่จะบีบคั้นได้ตามชอบใจ. และก็อ้างเหตุว่าป้องกันตัวบ้างอย่างอื่นบ้าง ; และที่เลวร้ายที่สุดก็ว่า ทำสงครามเพื่อสันติภาพ ; ไม่มองเห็นเลยว่า มันมีสงครามชนิดที่ประกอบด้วยศีลธรรม แล้วยังมาอ้างว่าทำสงครามเพื่อสันติภาพ. ข้อนี้คงจะเข้าใจยาก แต่ก็ไม่เหลือวิสัยที่จะมองดูให้เห็นว่า **สงครามที่ถูกต้อง ก็เป็นการประพฤติศีลธรรมอันหนึ่ง** ด้วยเหมือนกัน, และเป็นสิ่งที่กระทำเพื่อให้ศีลธรรมยังคงอยู่.

ถ้าเป็นเรื่องภายใน เราก็ทำสงครามกับกิเลส ฆ่ากิเลสให้ตายไป ; ถ้าเป็นเรื่องภายนอกก็คือปราบสิ่งที่ไม่เป็นธรรม ให้เหลือแต่สิ่งที่เป็นธรรม ซึ่งเป็นหน้าที่ของมนุษย์ที่จะต้องกระทำ เพื่อรักษาความเป็นธรรมเอาไว้. นี่ขอให้มองถึงขนาดว่า **แม้แต่สงคราม ซึ่งเป็นการทำลายชีวิตกัน ก็เป็นศีลธรรมอันหนึ่ง** ถ้ามันถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของศีลธรรม หรือธรรมชาติอันบริสุทธิ์ ; ฉะนั้นเราจึงมีสิทธิ์ที่จะกินยาถ่ายตัวพยาธิ หรือจะกำจัดสิ่งที่ไม่ควรจะมี ที่เป็นอันตรายแก่ชีวิต ; นี้ไม่ถือเป็นเรื่องผิดศีลธรรม. เดี๋ยวนี้เราก็ไม่รู้สึกอย่างนี้ ; จึงทำสงครามเพียง เพื่อจะทำลายล้างกัน เพื่อประโยชน์ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง.

www.buddhadassa.in.th

ทีนี้ มองดูอีกทางหนึ่ง ถึงสิ่งที่เราเรียกกันอยู่อีกหลาย ๆ ชื่อ เช่น คำว่า วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี กระทั่งถึงแม้ที่สุดแต่ พิธี ; และเลยไปถึงพิธีรีตอง : นี้ก็เป็นเรื่องของศีลธรรม. ตามความมุ่งหมายอันแท้จริง ก็เพื่อจะให้มีศีลธรรม ; แม้ว่าจะเป็นศีลธรรมในขั้นแรก ขั้นต้น ของคนสมัยป่าเถื่อน ก็ต้องเรียกว่าเป็นเรื่องของศีลธรรมทั้งนั้น.

มันไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ศีลธรรม ; จึงกล่าวได้ว่า ไม่มีอะไรที่มนุษย์จะต้องประพฤติกระทำ นอกจากสิ่งสิ่งเดียวคือศีลธรรม นับตั้งแต่ตัวอย่างที่ได้ยกมาแล้ว *กระทั่งถึงการแสวงหาอาหาร การกินอาหาร การดำรงชีวิตให้ถูกต้องการสังคมกันให้ถูกต้อง* เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล และมีระเบียบวินัย พิธีที่จะทำสิ่งนี้ให้ตั้งอยู่อย่างเป็นปึกแผ่น. อาตมาก็เลยพูดว่า **ไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ศีลธรรม**.

คนที่ได้ยินได้ฟัง บางคนเขาก็ว่าพูดอย่างคนบ้า พูดอย่างบ้า ๆ บอ ๆ ว่าไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ศีลธรรม. อาตมาก็ยังขอยืนยันอยู่นั่นเองตลอดเวลา ว่าไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ศีลธรรม ; แม้แต่จะกระดิกตัวสักนิดหนึ่ง ก็ต้องให้เป็นไปอย่างถูกต้องตามศีลธรรม ; มิฉะนั้น จะต้องได้รับโทษ.

นี่สรุปความกันเสียทีหนึ่งว่า ไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ศีลธรรมในโลกนี้ ; แต่เดี๋ยวนี้เขาก็ไม่รู้จักคำนี้ ในโลกนี้ไม่มีการพูดกันถึงศีลธรรม : ในที่ประชุมสหประชาชาติก็ดี หรือที่ไหนก็ดี ไม่มีใครพูดถึงปัญหาศีลธรรม ; เขาพูดถึงปัญหาการเมือง เรื่องสงคราม เรื่องเศรษฐกิจ เรื่องอะไรกันเป็นคุ้งเป็นแคว ; ไม่เคยหายใจด้วยลมหายใจที่มีศีลธรรม มันก็ทำโลกนี้ให้สงบสุขไม่ได้.

www.buddhadassa.in.th

ภายในประเทศหนึ่ง ๆ ก็เหมือนกัน, ในสภาผู้แทนฯ ก็ไม่พูดกันถึงศีลธรรม, รัฐบาลแถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนฯ ก็ไม่มีศีลธรรมสักคำหนึ่งในบรรดานโยบายที่แถลงออกไปนั้น. อาตมาอุตส่าห์ทนฟังมาหลายยุค หลายสมัยแล้ว. สมัยก่อนยังมีคำว่า "เพื่อศีลธรรมอันดีของประชาชน" ; มีแต่คำพูดก็ยังดี. เดี๋ยวนี้ไม่มีเลย แม้แต่คำว่า "ศีลธรรม". นั่นแปลว่า ไม่ได้สนใจเรื่องศีลธรรม, ก็เป็นรัฐบาลที่ไม่มีศีลธรรม, เป็นสภาผู้แทนราษฎรที่ไม่มีศีลธรรม, กระทั่งเป็นพลเมืองที่ไม่มีศีลธรรม ; แล้วอะไรจะเกิดขึ้น ก็พอจะทราบกันได้เอง ; ก็คือสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นนี่เอง **เป็นผลของความไม่มีศีลธรรม**.

ขอสรุปความว่า กิจของสังคม, สังคมกิจ แล้วแต่จะเรียก ทุกชนิด ทุกแขนง ต้องเป็นตัวศีลธรรมทั้งนั้น. ขอทบทวนใจความสำคัญของคำว่าศีลธรรม ในลักษณะอย่างนี้ไว้เสมอ.

เรื่องที่เราเคยกล่าวกันมาแล้วต่อไปก็คือว่า ศีลธรรมอยู่ที่ไหน ? ควรจะมองดูให้กว้างให้ลึกลงไป ว่ามีศีลธรรมในสายโลหิต. คนแก่ ๆ อาจจะเข้าใจ ; พวกเด็ก ๆ คงจะเข้าใจยาก. แต่มันก็ได้มีอยู่จริง โดยเฉพาะประชาชนชาวไทยเรา มีศีลธรรมอยู่ในสายเลือด สายโลหิต จากบรรพบุรุษ ; เพราะว่าบรรพบุรุษของเรา เป็นผู้มีศีลธรรม และก็ถ่ายมาโดยทางสายโลหิต ; ฉะนั้น ลูกเด็ก ๆ เหล่านั้นจึงอบรมง่าย.

มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ให้มารดาผู้ตั้งครรภ์ ตั้งอยู่ในศีลธรรมอย่างยิ่ง. *ความข้อนี้มีปรากฏอยู่แม้ในพระไตรปิฎก ว่าพระพุทธมารดาสมาทานศีลธรรมเป็นอย่างยิ่ง ในขณะที่ดำรงครรภ์.* เขามีขนบธรรมเนียม

www.buddhadassa.in.th

ประเพณีอย่างนี้เรื่อยมา ในประเทศอินเดีย, แล้วก็ต้องมีมาถึงประเทศไทยเราด้วย ; เพราะว่าประเทศไทยเราก็มีวัฒนธรรมอินเดียมาเต็มที่ รวมทั้งพุทธศาสนาด้วย ซึ่งก็ควรจะถือว่า เป็นวัฒนธรรมอินเดียด้วยเหมือนกัน. ฉะนั้น เราก็มีอะไร ๆ อย่างอินเดีย ในทางวัฒนธรรม, มีศีลธรรมกันมาเป็นอยู่ในสายเลือด ; แต่เวลามันตั้ง ๒,๐๐๐ ปีมาแล้ว มันก็มีการเปลี่ยนแปลง.

ครั้นมาถึงยุคที่โลกบูชาวัตถุ ก็หันไปสนใจกันแต่ในทางวัตถุ ; ความสนใจในทางศีลธรรมก็จางไป. *บางคนอยากจะเต้นรำ จนถึงวันคลอดก็ได้กระมัง*, มีครรภ์แล้วก็ยังอยากจะเต้นรำ ; เพราะวัฒนธรรมใหม่ อยากจะบำรุงบำเรอด้วยวัตถุ, มีวัตถุเป็นเครื่องบำรุงบำเรอ มันก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปมาก ในส่วนที่ว่าจะมีศีลธรรมหรือธรรมะ ในสายเลือดสืบทอดกันมา. ขอให้สนใจสังเกตศึกษาไว้สักอย่างหนึ่งว่า สิ่งที่เรียกว่า **ศีลธรรมนั้นต้องตั้งต้นมาตั้งแต่ในสายโลหิต**.

ทีนี้ พอคลอดออกมาเป็นมนุษย์ ศีลธรรมก็จะต้องมีในระบบของการศึกษาอบรม นับตั้งแต่ทารกลืมตาขึ้นมาในโลกนี้ ก็ต้องให้เขาได้ถูกแวดล้อม ด้วยสิ่งที่เป็นศีลธรรม, หรือแสดงออกซึ่งศีลธรรม ; เรียกว่าในการศึกษาการอบรม ตั้งแต่อ้อนแต่ออก มาจนกว่าจะสำเร็จการศึกษา ก็เต็มไปด้วยศีลธรรม. เดี๋ยวนี้เราไม่ทราบ แล้วเราไปทำลายขนบธรรมเนียม ที่เขาทำไว้ดี ; ที่ทำมีศีลธรรมมาตั้งแต่อ้อนแต่ออก. การศึกษาของเด็ก ๆ สมัยนี้เราก็ตัดศีลธรรมออกไป ตามแบบสมัยใหม่ของพวกที่ไม่ต้องการศีลธรรม.

การศึกษาของประเทศไทยเรา ไปตามก้นพวกตะวันตก จนถึงกับตัดศีลธรรมออกไปจากระบบของการศึกษา ซึ่งเขาถือว่า มันเป็นเรื่องส่วนตัวของ

www.buddhadassa.in.th

บุคคล ; ใครอยากรู้ก็ไปเรียนรู้เอาเอง ไม่ต้องเอามาใส่ไว้ในการศึกษาบังคับของลูกเด็ก ๆ ; เขาเกิดความคิดเปลี่ยนตรงกันข้ามอย่างนี้ การศึกษาศาสนาหรือศีลธรรม มันก็หายไปจากการศึกษาของพวกลูกเด็ก ๆ. มันก็เป็นความผิดพลาดในการที่จะมีศีลธรรมอย่างยิ่งไปตั้งแต่เด็ก.

อีกขั้นหนึ่ง ขั้นสุดท้าย ก็คือว่า **เป็นผู้ใหญ่แล้ว ต้องมีศีลธรรมในการดำรงชีวิตสืบต่อไป** จนถึงวาระสุดท้ายของการดับจิต.

ขอให้มี **ศีลธรรมในลักษณะ ๓ สมัย ๓ ประเภท** (: **ในครรภ์-สมัยเด็ก - ผู้ใหญ่**) ด้วยกันอย่างนี้. นี่ก็ขอย้ำอยู่เสมอ และทบทวนกันอยู่เสมอ.

ทีนี้ เรามองเห็นแล้วว่า **ต้องการจะมีศีลธรรม** ก็ต้องสนใจศึกษาไปยังตัวสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมนั้น. มันจะมีรูปโครงอย่างไร จะได้จัดการให้ถูกตั้งแต่ต้นจนปลาย ซึ่งได้เปรียบรูปโครงของศีลธรรมนี้กับต้นไม้ทั่ว ๆ ไป จนเรียกชื่อว่าพฤกษาแห่งศีลธรรม ; ซึ่งก็ได้วินิจฉัยแลกเปลี่ยนความคิด ความเห็นกันเป็นอันมากในเรื่องนี้ ว่ามีต้นพฤกษาแห่งศีลธรรม ซึ่งมีตอนโคนหรือตอนรากตอนหนึ่ง, ตอนที่เป็นลำต้น และกิ่งนั้นตอนหนึ่ง, ตอนที่เป็นใบเป็นดอกเป็นลูก นั้นอีกตอนหนึ่ง.

ตอนที่เป็นรากเป็นโคน ก็คืออุดมคติที่ถูกต้องของศีลธรรม, หรือความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง ของสิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรม ดังที่กล่าวมาแล้วนั่นเอง. ถ้าเราไม่มองเห็นความจริงอันนี้ มันก็ไม่มีอุดมคติอะไรเกิดขึ้น เกี่ยวกับศีลธรรม ; ความคิดก็จะเดินไปผิดทาง เพราะไม่มีรากของต้นไม้ แล้วต้นไม้จะอยู่

www.buddhadassa.in.th

ได้อย่างไร. ที่เป็น **ตอนลำต้นและเป็นกิ่ง** ที่เนื่องอยู่กับลำต้นนั้น เราหมายถึง **การปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ตามอุดมคตินั้น ๆ จนกว่าจะถึงตอนปลายยอด** คือ ใบ ดอก ผล คืออานิสงส์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแก่มนุษย์. สรุปความแล้วก็คือสันติสุขส่วนบุคคล และสันติภาพส่วนสังคมนั่นเอง. ขอร้องให้ดูลักษณะที่เป็นภาพพจน์, หรือภาพอุปมา หรือมโนภาพอะไรก็สุดแท้ ว่าศีลธรรมของเราของมนุษย์นี้ เปรียบเหมือนกับต้นไม้ มีราก มีโคน มีต้น มีกิ่ง แล้วก็มีใบ มีดอก มีลูก ในลักษณะอย่างนั้น.

ปัญหาก็เกิดขึ้นว่า เรากำลังมีอยู่หรือเปล่า ? **เรามีต้นไม้แห่งศีลธรรมอยู่ในใจของมนุษย์หรือเปล่า ?** นี่กำลังทดสอบกันอยู่ในตอนนี้.

....

ทีนี้ เพื่อให้ทดสอบได้ง่ายได้ละเอียดขึ้น ก็จะแยกเป็นรายละเอียดเป็นส่วน ๆ ไป ; ที่เป็นส่วนรากฐานแท้ ๆ จะพิจารณากันถึงส่วนรากที่ต้นไม้จะอาศัยอยู่ได้.

ทุกคนมองเห็นได้ว่า ต้นไม้ต้องอาศัยแผ่นดิน เป็นข้อแรก ; ไม่มีแผ่นดิน ต้นไม้จะอาศัยอะไร ; แม้ไม่มีแผ่นดิน ก็ต้องมีอะไรทำหน้าที่แทนแผ่นดิน ให้ต้นไม้มันเกาะอยู่ได้ ; ยังจะต้องอาศัยน้ำ เพื่อทำความสดชื่นของชีวิต หรือละลายอาหารได้ ; ยังจะต้องอาศัยอาหาร คือแร่ธาตุทั้งหลายที่ต้นไม้จะได้รับดูดซึมเข้าไปเลี้ยงต้น ; ยังจะต้องอาศัยแสงสว่างที่ถูกต้องที่เพียงพอต้นไม้จึงจะเจริญอยู่ได้ ; และยังจะต้องอาศัยอุณหภูมิ คือความร้อนที่พอเหมาะ

www.buddhadassa.in.th

พอดี ต้นไม้จึงจะเจริญงอกงามอยู่ได้. นี่เป็นอุปมาแห่งปัจจัย เป็นที่ตั้ง ที่อาศัย แห่งต้นไม้ของศีลธรรม.

ในครั้งสุดท้ายที่แล้วมา เราได้พูดถึงเรื่องแสงสว่าง ซึ่งต้นไม้ศีลธรรมต้องการ

ถาม : ฉะนั้น ขอสอบความจำ ความเข้าใจกันในตอนนี้ ว่าอะไรที่จะเปรียบได้ด้วยแผ่นดิน ? อะไรที่จะเปรียบได้ด้วยน้ำ ? อะไรที่จะเปรียบได้ด้วยอาหาร ? อะไรที่จะเปรียบได้ด้วยแสงสว่าง ? คุณประยูรว่าไปที ?

ตอบ : สิ่งที่เปรียบได้กับแผ่นดิน สำหรับเป็นรากฐานรองรับต้นไม้นั้นก็คือ บรมสัจจะ ความจริงอันสูงสุด ที่ว่า *สัตว์โลกทั้งหลายนี้ เป็นเพื่อนร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น*. เราควรมีความรัก ความเมตตากัน นั่นคือตัวแผ่นดิน.

ส่วนที่จะเปรียบเทียบได้กับน้ำของต้นไม้ ก็คือสิ่งที่มาให้ความเย็น ซึ่งตรงกันข้ามกับความร้อน สิ่งนั้นก็ได้แก่ *ความไม่เป็นทาสของอายตนะ*. การที่เราเป็นทาสของวัตถุ หรือเป็นทาสของอายตนะนั้น เปรียบประดุจความร้อน เพราะฉะนั้นสิ่งที่เป็นน้ำ ตรงกันข้ามกับความร้อน ก็คือ ความไม่เป็นทาสของอายตนะนั้น ; เรียกว่า น้ำ.

สิ่งที่เป็นอาหารที่ละลายไปในน้ำ ก็คือ *การบังคับความรู้สึก*. การบังคับความรู้สึกนี้ **เปรียบประดุจอาหาร** สำหรับไปหล่อเลี้ยงให้ต้นไม้ศีลธรรมเจริญเติบโตได้.

www.buddhadassa.in.th

แล้วสิ่งที่ ๔ ก็คือได้แก่ **อากาศ** หรือเรียกว่า *แสงสว่าง* นั้นก็คือ *ปัญญาอันถูกต้อง*, หรือปัญญาอันชอบ ที่เรียกว่า *ยถาภูตสัมมัปปัญญา* เป็นปัญญาที่เกิดขึ้นมาจากความรู้สึกของตนเอง มิได้เป็นปัญญาที่เกิดมาจากความเชื่อด้านอื่น ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในกาลามสูตร ให้เราใช้ปัญญาหรือแสงสว่างที่ถูกต้องตามธรรมชาติ และเรารู้สึกของเราเองได้ เรียกว่า ยถาภูตสัมมัปปัญญา ; นี้เป็นแสงสว่าง.

นี่คุณจำได้ดี, หรือเข้าใจได้ดี ; นี่เป็นเพียงทดสอบ. ขอให้ท่านผู้ฟังบางท่าน ถ้าสมมติว่ายังไม่เคยฟัง ขอได้ทำความเข้าใจในข้อนี้ให้มากเป็นพิเศษ เรื่องรากฐานของต้นไม้ศีลธรรม. ที่เราพูดถึงต้นไม้นี่ ก็เพื่อช่วยให้จำง่ายว่า **ต้นไม้ต้องการแผ่นดิน** ; ต้นไม้ต้องการ น้ำ ; ต้นไม้ต้องการ **อาหาร** ; ต้นไม้ต้องการ**แสงสว่าง**. ต้นไม้ต้องการแผ่นดิน, แต่ต้นไม้ศีลธรรมต้องการแผ่นดินคือ ความเข้าใจอันถูกต้องว่า **สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น**.

ถาม : เดี๋ยวนี้ในโลกนี้ เรามีความรู้สึกว่า ทุกคนเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย แก่กันและกันทั้งหมดทั้งสิ้นหรือไม่ ? เอ้า คุณทอง, คุณวิจารณ์เรื่องนี้ซิ.

ตอบ : เดี๋ยวนี้โลกกำลังขาดความรู้สึกที่ว่า “สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น”. พิสูจน์ได้โดยที่มองไปยังการเป็นอยู่ทุกวันนี้. คนทุกวันนี้ มีความโลภ ไม่มีขีดขั้น, ไม่มีอาณาจักรแห่งความเป็นโลภ. เมื่อความโลภไม่มีอาณาจักรเช่นนี้ ก็ย่อมจะมีการขัดกันซึ่งผลประโยชน์. เมื่อมีการขัดกันก็ย่อมจะต้องโกรธด้วยเหตุที่ว่าเขาหลงในสิ่งที่จะเป็นมาโดยทางวัตถุนั้น, เพราะฉะนั้น กระผมจึงเรียนว่า โลกนี้กำลังขาดความรู้สึกนั้น ; เพราะว่าทุกคนต่างก็เห็นแก่ตัว.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : นักเรียนทุกคนในโรงเรียนของคุณมีความรู้สึกว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันหรือไม่ ; คุณทองอีก, ในโรงเรียนของคุณ ?

ตอบ : ว่าที่จริงแล้ว พื้นเพของเด็ก ๆ มีสิ่งนี้น้อยมากครับ ลำพังความเห็นแก่ตัว มีเหมือนกัน แต่ว่าน้อยกว่าผู้ใหญ่มาก ; เพราะว่าเด็กนั้นมีแต่เรื่องเล่น เรื่องกิน เป็นสำคัญ. ทีนี้เรื่องเล่นนั้น การเล่นก็จะต้องเข้าพวก เข้าหมู่ และการทะเลาะกันเพราะเรื่องเล่นนั้นมีน้อย ;แต่ในหมู่ของผู้ใหญ่มีมาก.

ถาม : ในโรงเรียนของคุณมีเด็กกี่คน ที่พูดประโยคนี้ได้ว่า “สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ?”

ตอบ : คำพูดอาจจะไม่มี, คำพูดอาจไม่มีประโยคนี้ ; แต่ว่าในความรู้สึกอาจจะมี ; คือที่เขาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แบ่งที่เล่น แบ่งของเล่นกัน อย่างลูกฟุตบอลล์ลูกหนึ่ง เด็กร่วมเล่นกันได้ประมาณสัก ๑๐ กว่าคนได้.

ถาม : นั่นเขาร่วมกันเล่นได้ เพราะหากเขาไม่ร่วม เขาจะไม่มีเพื่อนใช่ไหม ?

ตอบ : ใช่ครับ.

ถาม : หรือว่าเขาแบ่งของให้เพื่อนด้วยความรู้สึกที่แท้จริงว่า เป็นเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกัน ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ก็มีพอ ๆ กัน ครับ เพราะเขารู้สึกว่า ถ้าหารเขาขาดเพื่อนแล้ว การเล่นนั้น จะไม่มีรสชาติ, หรือจะเป็นไปไม่ได้.

ต่อไปนี้ก็ไปบอก **ให้เขาท่องประโยคนี้กันเสียบ้าง** อย่างที่สมัยอาตมาเด็ก ๆ นั้นท่องประโยคนี้ เพราะว่าโยมสอนให้ท่อง หรือบังคับให้ท่อง, และก็ได้ยินโยมท่องทุกคืนเมื่อสวดมนต์. เด็ก ๆ ยังไม่ทันหลับ จะได้ยินคำว่า "**สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น**" ; และอาตมาในฐานะเป็นเด็ก ๆ เล็ก ๆ นี่ก็ท่องได้. พอมาถึงสมัยนี้ ก็ดูซิ, พอสอบถามกันดู มันก็ได้ความอย่างนี้.

ถาม : นี่คุณเห็นว่า ความรู้สึกว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้นนี้ มันจะป้องกันไม่ให้เกิดโลภะ โทสะ โมหะได้อย่างไร ? คุณล้ำตอบสักที เพราะว่าเป็นกำนัน ; มันจะป้องกันไม่ให้เกิด โลภะ โทสะ โมหะ ได้อย่างไร ? ถ้าเรารู้สึกว่า เราเป็นเพื่อนทุกข์เกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกัน.

ตอบ : ถ้าคนมองเห็นถึงความเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ; ถ้ามองเห็นอย่างนี้ โดยเหตุที่จะเห็น นี่ผมจะอธิบายไปมันก็เป็นเรื่องเกี่ยวโยงกันมาก ; การเห็นนี่ ถ้าเห็นมันจึงจะดี. แต่ทุกวันนี้คนไม่เห็น, คนไม่ได้เห็นความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น. โดยส่วนใหญ่ ชนทุกระดับ ไม่ได้มองเห็นถึงเพื่อนทุกข์เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ; เพราะเหตุว่า ต่างคนต่างก็เห็นแก่ตัว.

www.buddhadassa.in.th

อันนี้ถ้าจะพูดให้ดีแล้ว ชนชั้นทุกระดับ ตั้งแต่ชั้นปกครองระดับสูงลงมาจนถึงระดับต่ำนั้น ผมว่าชนชั้นปกครองระดับสูง เป็นชั้นสำคัญ เพราะเป็นตัวอย่างของชนระดับต่ำ. ถ้าชนระดับสูง ไม่ได้เห็นถึงเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันแล้ว, ชนระดับต่ำ เป็นชนชั้นกรรมาชีพ เป็นชนชั้นกรรมกร ก็ไม่มีทางที่จะเห็นได้.

การไม่มีทางเห็นได้นี้ จะไม่มีทางให้บ้านเมืองสงบลงได้ และจะไม่เห็นถึงความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้นได้ เพราะชนชั้นปกครองระดับสูง เป็นตัวจักรสำคัญ. ถ้าชนชั้นปกครองชั้นสูงได้เห็นถึงความทุกข์ ซึ่งมนุษย์เกิดมาก็เพื่อความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้นด้วยแล้ว ประชาชนทั่วประเทศหรือทั่วโลก จะได้อยู่กันเป็นสุข.

นี้ดีนี่ เพิ่งนึกขึ้นมาได้ใหม่ว่า เราควรจะสังเกตความหมายของคำว่า “เพื่อน”. เมื่อคนคนนั้นเองเขาก็ไม่รู้สึกว่า ตัวเองจะต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย แล้วเขาจะไปรู้สึกว่า คนทั้งหลายเป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ได้อย่างไร ; เพราะไม่มองเห็นว่าตัวเองนี่ก็ต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย. นี่เขาจึงไม่นึกถึงการเป็นเพื่อนแห่งการเกิด แก่ เจ็บ ตาย กับผู้ใด ; แล้วเขาหันไปอีกทางหนึ่ง ไปมีความเป็นเพื่อนกันในลักษณะไหนล่ะ.

ถาม : คุณประยูรว่าดูซิ เมื่อไม่เป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย กันแล้ว มันจะเป็นเพื่อนลักษณะไหนอีก ? โดยเฉพาะที่มีอยู่จริงในโลกในเวลานี้.

ตอบ : เป็นเพื่อนที่คอยเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : เรียกว่า เพื่อน อย่างไรล่ะ ?

ตอบ : เป็นศัตรู.

ถาม : เป็นศัตรูก็ไม่ใช่เพื่อน ; เราต้องการคำว่า เพื่อน ความหมายของคำว่า เพื่อน ในอีกความหมายหนึ่ง.

ตอบ : เป็นเพื่อนเทียม.

ก็ต้องเรียกว่า เพื่อน เพื่อนกิน เพื่อนเล่น เพื่อนซ่องสุมกันเป็นพวก เป็นหมู่คณะ ไปปล้นคนอื่น ไปเอาประโยชน์ของประเทศอื่นมา ; มันเกิดเป็นเพื่อนในอีกความหมายหนึ่งคือ ไม่ใช่เพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ; แต่เป็นเพื่อนสำหรับจะไม่รู้จักความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ; แล้วก็เป็นเพื่อนสำหรับใช้กิเลสแก่กันและกัน เป็นเพื่อนมีกิเลส, เป็นเพื่อนใช้กิเลส, เป็นเพื่อนทำตามอำนาจของกิเลส ; ก็เป็นเพื่อนลงอบาย. มันก็เป็นเพื่อนเหมือนกัน มันก็รักกันเป็นที่สุด ในหมู่คนที่เป็นมิจฉาทิฏฐิ ; มันก็เป็นเพื่อนอย่างมิจฉาทิฏฐิ. มันเป็น ๒ เพื่อนอยู่ ต้องจำกัดให้ชัดลงไปว่า เพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย กำลังไม่มีในโลก ; แต่ว่าเพื่อนที่จะสุมหัวกันคิดร้าย ประทุษร้ายผู้อื่น กำลังมีแน่นอัดอยู่ในโลก.

พูดได้ไหม ? ว่าในโลกนี้กำลังมีเพื่อนที่ตรงกันข้าม จากเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย, มีแต่เพื่อนที่จะใช้กิเลสชวนกันลงอบาย. ถ้าไม่อย่างนั้นโลกนี้ไม่วิ่งเร็วอย่างนี้ดอก ; โลกกำลังวิ่งเร็วไปในทางวัตถุ ในทางกิเลส ; เพราะเขามีเพื่อนมาก.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : เมื่อตะกี้ยังไม่ได้ตอบคำถาม ได้ตรงตามคำถามว่า ถ้าหากว่าเรามีความรู้สึกว่า “ทุกคนเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้นแล้ว” ความรู้สึกอันนี้จะป้องกัน หรือกำจัดโลภะได้อย่างไร ? คุณประยูรเป็นหมอต้องตอบ.

ตอบ : เมื่อเรามีความรู้สึกว่า ทุกคนเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ต้องพึ่งพาอาศัยกันแล้ว เราจะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่จะเอามาเป็นส่วนเกินหรือเห็นแก่ตัวนั้น มันทำไปไม่ได้ ; เพราะจะต้องเห็นแก่คนอื่นด้วยเท่ากับตัวเราเอง หรืออาจจะมากกว่าเราเองก็ได้. เมื่อเราเห็นแก่คนอื่นด้วย เราก็ต้องเจียดส่วนเกิน เอาส่วนเกินนั้นไปช่วยคนอื่น ; อย่างนี้ความโลภมันก็เกิดขึ้นมาไม่ได้. เมื่อเราทำอะไรตามพอดีก็ไม่เรียกว่าโลภะ ; ฉะนั้น ถ้าเราเจียดส่วนเกินของเราไปให้คนอื่นก็เท่ากับเป็นการป้องกันความโลภไปในตัว.

ถาม : พอใช้ได้ ; มองเห็นลู่ทางว่ามันจะป้องกัน และกำจัดโลภะได้. ทีนี้ความรู้สึกว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้นนี้ จะป้องกันหรือกำจัดโทสะหรือโกธะได้อย่างไรล่ะ คุณทอง ?

ตอบ : ในเมื่อทุกคนรู้สึกว่าเป็นเพื่อน ก็คิดว่าในโลกนี้ชีวิตก็คือชีวิตเดียว ; เพราะว่าสัตว์ทั้งหลายก็เป็นเพื่อนกัน คิดเสียว่าชีวิตนี้ก็เป็นชีวิตเดียวในโลก ย่อมมีความต้องการอะไร ๆ เหมือนกัน. การที่จะเกิดขัดแย้งกันในเรื่องผลประโยชน์ อันเกิดจากโลภะนั้นย่อมไม่มี ; ดังที่คุณหมอได้อธิบายมาแล้ว. ทีนี้ โทสะ, ก็เมื่อเราคิดว่าเราเป็นเพื่อนกันอยู่รวมในโลกนี้ด้วยกัน การที่จะเบียดเบียนปองร้ายกันนั้นก็ย่อมไม่มีครับ.

www.buddhadassa.in.th

อยากจะให้มองความหมายที่ลึกกว่านั้น ; ที่ว่าเราเป็นเพื่อนกันเหมือนกับว่า เป็นคนคนเดียวกันในโลกนี้ ก็ถูก. แต่อยากให้มองลึกกว่านั้นว่า เราเป็นเพื่อนทุกข์ เพื่อนยาก. นี่ความหมายมันยังลึกลงไปอีก เพื่อนทุกข์ เพื่อนยาก เพื่อนลำบากเพราะการบีบคั้นของความเกิด แก่ เจ็บ ตาย. ถ้ารู้สึกว่าเป็นเพื่อนยากด้วยกันแล้ว ก็ยากที่จะโกรธ หรือยากที่จะประทุษร้ายกันลงคอ.

ถาม : ทีนี้ มันคงจะตอบยากสักหน่อยว่า ถ้าเรารู้สึกว่า “สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้นแล้ว” จะป้องกันหรือกำจัดโมหะ ได้อย่างไร, คุณล่ำ ?

ตอบ : การป้องกันโมหะนี่ ความจริงมันต้องอาศัยปัญญา. เกี่ยวกับการที่เราเห็นเพื่อน เกิดแก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันแล้ว เราก็จะได้ให้สติซึ่งกันและกันชี้แนวในทางที่ถูกที่ควร โดยอาศัยความเอื้อเฟื้อในความเห็นที่ถูกต้องในโดยแนวทางซึ่งพูดย่อ ๆ ก็คือ มรรค ๘ คือความเห็นที่ถูกให้แก่กันและกัน, แล้วสังคมหรือบุคคลก็จะได้ซึ่งปัญญา แล้วคนจะไม่ตกอยู่ในความหลง.

พอฟังออก, สรุปความรู้สึกของคุณได้ว่า ถ้าเรารู้สึกว่าทุกคนเป็นเพื่อนทุกข์ เพื่อนยากแก่กันและกันแล้ว เราก็ช่วยกันให้เขาได้มีความรู้ มีสติปัญญา ; เป็นการกำจัดโมหะของ เพื่อนยากของเรา, ทุกคนก็จะมีปัญญาขึ้นมา.

ถาม : นี้อยากจะให้มองอีกแง่หนึ่ง ซึ่งเรียนว่า มองยาก ; จะถามคุณว่าการที่เรารู้ว่า “สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น” นี้เป็นปัญญาหรือเปล่า ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ก็คือ ปัญญา ครับ.

ถาม : นั่นแหละคือ ปัญญา ; ต้องยอมรับอย่างนี้เสียก่อนว่า การที่มองเห็นถึงขนาดรู้สึกว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้นนี้ ก็คือปัญญาอย่างยิ่งแล้ว ; และปัญญานี้จะนำให้เกิดความรักเมตตาสามัคคี ไม่ให้เกิดโลภะ หรือโกธะ เป็นต้น แล้วจะนำมา ซึ่งสันติภาพในโลกนี้ได้ไหม ?

ตอบ : ได้ครับ.

ถาม : ต้องได้! อย่าลังเลนะ อย่าตอบด้วยความลังเล ต้องมองเห็นจริง ๆ ว่ามันได้. ทีนี้ สติปัญญาทั้งหมดทั้งสิ้นของมนุษย์ จะมีกี่แขนง มีกี่ประเภทกี่ร้อยกี่พันประเภทก็ตาม ความมุ่งหมายของปัญญานั้น มุ่งหมายจะสร้างสันติภาพขึ้น ในหมู่มนุษย์ใช่ไหม ?

ตอบ : ใช่ครับ.

ถ้าว่าเรามีสันติภาพ ขึ้นในหมู่มนุษย์แล้ว เราก็ควรถือว่าเราประสบความสำเร็จในการมีปัญญา ; ฉะนั้น เราไม่ต้องมีปัญญาไปเสียทุกสิ่งทุกอย่าง : เรามีปัญญาแต่เพียงเพื่อเบียดเบียนกันไม่ลง ไม่เกิดโลภะ โทสะ ใส่กัน มันก็พอแล้ว ; มันเป็นปัญญาอยู่ในตัว เรียกว่า กำจัดโมหะที่เป็นข้าศึกของมนุษย์เราได้. ฉะนั้น ขอให้ถือว่า ถ้าเรามีพื้นฐานอันนี้แห่งจิตใจว่า “สัตว์ทั้งหลายเป็น

www.buddhadassa.in.th

เพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น" ก็จะป้องกันหรือกำจัดโลภะ โทสะ โมหะ ได้ทั้งสามอย่าง.

ขอให้มองให้เห็น และถืออยู่เป็นหลัก แล้วช่วยไปอบรมนักเรียนลูกเด็ก ๆ ในโรงเรียน, หรือประชาชนที่เป็นลูกบ้านของกำนัน, หรือว่าคนเจ็บคนไข้ของหมอในขณะที่เขานอนเจ็บอยู่นั่นแหละ ; ให้รู้สึกว่า "เราเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งสิ้น" ; มันง่ายดี.

นี่รากฐานแรกและสำคัญที่สุดของต้นไม้แห่งศีลธรรมนั้น คือความเข้าใจอันนี้ จะนำมาซึ่งเมตตาเป็นหลักเป็นประธาน. คนเราถ้ามีเมตตารักใคร่ซึ่งกันและกันแล้ว ปัญหาทางสังคมจะหมดสิ้น ; ไม่มีการเอาเปรียบกันทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ ทางสังคม ทางสงคราม ทางอะไรเลย. มันก็มีสันติภาพ สันติสุข ; ถ้ามีศีลธรรมแล้ว ทุกอย่างจะเป็นไปด้วยดี, ถ้าไม่มีศีลธรรมแล้ว ไม่มีอะไรจะดีได้.

การปกครองระบอบประชาธิปไตยจะเลวที่สุด ถ้าประชาชนไม่มีศีลธรรม ; ยิ่งมีเสรีมากเท่าไร ยิ่งเลวมากเท่านั้น ; เพราะคนไม่มีศีลธรรม มีแต่กิเลส. ถ้ามีศีลธรรมแล้ว ก็จะเป็นประชาธิปไตยที่ดี เพราะคนมันรักใคร่กัน.

ถ้าเราจะป้องกันหรือกำจัดลัทธิอันไม่พึงปรารถนา ก็ต้องมีสิ่งที่ดีกว่า ; ถ้าเราต้องการจะต้องต่อต้านปราบปรามคอมมิวนิสต์ เราก็ต้องเป็นคอมมิวนิสต์ที่ดีกว่า หรือเหนือกว่า. ศีลธรรมนี่แหละ จะสร้างคอมมิวนิสต์

www.buddhadassa.in.th

ที่ดีกว่า, หรือเหนือกว่าคอมมิวนิสต์ปัจจุบันที่เราไม่พอใจกัน, หรือแม้แต่สังคมนิยมในความหมายทั่ว ๆ ไปก็ตาม เราต้องมีสังคมนิยมที่ดีกว่า จึงจะต้านทานหรือป้องกันสังคมนิยม ซึ่งไม่พึงปรารถนาได้.

ถ้ามีศีลธรรมแล้ว จะเกิดสังคมนิยมที่ดีกว่า เป็นสังคมนิยมที่ถือศีลธรรมเป็นหลัก, จะเป็นสังคมนิยมที่ดีกว่า จะเป็นสังคมนิยมตามแบบของพระศาสนาทุกศาสนา ; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระพุทธ-ศาสนานี้ พระพุทธเจ้าเป็นสังคมนิยม คือถือชีวิตทั้งหมดทั้งสิ้น ในสากลจักรวาลเป็นหน่วยเดียวกัน ทำอะไรต้องนึกถึงทุกคน ไม่เว้นเป็นพวกนั้นพวกนี้พวกโน้น. นี่สังคมนิยมที่มีความหมายถูกต้อง อย่างนี้เราเรียกว่าสังคมนิยมที่ดีกว่า สำหรับมาใช้กำจัดสังคมนิยมที่งมงาย ถึงกับแบ่งเป็นซ้ายหรือเป็นขวา, แล้วก็ได้ต่อสู้กัน.

สังคมนิยมของพระพุทธเจ้า จะไม่ทำให้เกิดซ้ายหรือขวาขึ้นมาได้ ; ปัญหามันก็ไม่มี ; เป็นสังคมนิยมที่เหนือกว่า ดีกว่าอย่างนี้ก็จะป้องกันและแก้ไขสังคมนิยมอื่น ๆ ทั้งหลายได้, แม้สังคมนิยมสุดเหวี่ยงเช่นคอมมิวนิสต์ เป็นต้น.

ฉะนั้น ขอให้พุทธบริษัททั้งหลาย มุ่งหมายมีปณิธานว่า เราต้องมีศีลธรรม เพื่อความเป็นคอมมิวนิสต์ที่ดีกว่า จะป้องกันต้านทานคอม-มิวนิสต์ได้, จะเป็นสังคมนิยมที่ดีกว่า จะป้องกันสังคมนิยมทั้งหลายได้, หรือเป็นประชาธิปไตยที่ดีกว่า คือประชาธิปไตยที่มีศีลธรรม ก็จะ

www.buddhadassa.in.th

กำจัดโทษอันเลวร้ายของประชาธิปไตย ที่กำลังทำลายโลกอยู่ในเวลานี้ได้.

นี่, ไม่มีอะไรแยกออกไปได้จากศีลธรรม หรือว่าเราไม่ต้องอาศัยศีลธรรม ; ฉะนั้น ขอให้หันหน้าไปสู่ศีลธรรม ซึ่งในชั้นนี้มีรากฐานอันแรกที่สุดอันเปรียบเหมือนกับแผ่นดิน เป็นที่ตั้งที่อาศัยของต้นไม้.

....

ทีนี้ **รากฐานข้อที่** ๒ ต้นไม้ต้องมีน้ำ. น้ำเป็นตัวละลายอาหารให้ดูดซึมขึ้นไปได้ และหล่อเลี้ยงความสดชื่น หรือความสดของชีวิตนั่นเอง. ต้นไม้ศีลธรรมต้องการน้ำรดให้สด และละลายอาหารกินได้. น้ำนั้นคือความไม่เป็นทาสทางอายตนะ. ฟังแต่เสียงอาจจะเข้าใจผิด. คำว่า ทาสนี้ ธา-ตุ ก็อ่านว่า ทาด, ทา-สะ ก็อ่านว่า ทาด. ในที่นี้เราหมายถึง ทา-สะ คือ ทาส บ่าว ขี้ข้า นั้นเรียกว่า ทาส ; อย่าไปเป็นบ่าว เป็นทาส แก่อายตนะ.

ถาม : อายตนะคืออะไรล่ะ คุณทอง ?

ตอบ : อายตนะ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ครับ.

ถาม : นั่นอายตนะข้างใน.

ตอบ : อายตนะภายนอกคือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมาราณ์ ครับ.

www.buddhadassa.in.th

เพราะฉะนั้นเรามีทางที่จะเป็นทาสสิ่งถึง ๑๒ สิ่ง: เป็นทาสตา ทาสหู ทาสจมูก ทาสลิ้น ทาสกาย ทาสใจ, เป็นทาสรูป ทาสเสียง ทาสกลิ่น ทาสรส ทาสโผฏฐัพพะ ทาสธัมมารมณ์ ; รวมแล้วก็คือเป็นทาสของอายตนะที่ทำความรู้สึกชนิดที่เราถูกใจ. เราถูกอกถูกใจในความรู้สึก ที่มีมาทางอายตนะ. เราเป็นทาสของความรู้สึก นี่เรียกว่า เป็นทาสของอายตนะ ; แม้ว่าคำนี้ จะเป็นภาษาบาลีมีมาแต่โบราณ.

ถาม : เดี๋ยวนี้คนกำลังเป็นทาสของอายตนะหรือไม่ ? คุณประยูรว่าอย่างไร ?

ตอบ : เดี๋ยวนี้คนในโลกส่วนมากกำลังตกเป็นทาสของอายตนะ พูดให้ฟังง่าย ๆ ก็คือกำลังตกเป็นทาสของวัตถุ เรียกว่าพวกวัตถุนิยม ; หรืออีกสำนวนหนึ่งก็ว่า เดี๋ยวนี้คนกำลังเป็นทาสของเงิน นับถือเงินเป็นพระเจ้าอยู่ตลอดไป.

ถาม : รวมทั้งคุณเอง รวมอยู่ด้วยคนหนึ่งหรือเปล่า ?

ตอบ : ก็รวมทั้งผมด้วยเป็นบางครั้งบางคราว, บางคราวก็มีความรู้สึก.

ถาม : ยกเว้นใครบ้าง ?

ตอบ : ยกเว้นพระอรหันต์ครับ.

ขอให้เข้าใจว่า ถ้ายังไม่เป็นพระอรหันต์อยู่เพียงใด การเป็นทาสอายตนะจะมีอยู่ตามสัดส่วน. ขอแต่อย่าให้มากเกินไป จนไม่รู้จักอะไร นอกจากจะบูชาแต่ความเอร็ดอร่อยทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เท่านั้นเอง.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ถ้าเราเป็นทาสของอายตนะเสียแล้ว เราจะเป็นทาสของพระพุทธ พระ-ธรรม พระสงฆ์ ได้ไหมคุณทอง ? คุณชี้แจงให้เห็นที หากเราเป็นทาสของอายตนะเสียแล้ว จะเป็นทาสของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ได้ไหม ?

ตอบ : หากว่าตกไปเป็นทาสขออายตนะ ย่อมจะเป็นทาสของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ไม่ได้ ; เพราะเหตุว่า พระรัตนตรัยนั้นมีคำสอน มีสิ่งเตือนสติ เพื่อที่จะให้ยกความคิดเห็นนั้น ให้พ้นจากกิเลสเหล่านั้นอยู่แล้ว. การที่ตกไปเป็นทาสของกิเลสหรือวัตถุนิยมแล้วนั้น ย่อมจะเป็นทาสของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ไม่ได้ครับ.

พระเยซูได้ตรัสไว้อย่างดีว่า คนใช้คนเดียวรับใช้นาย ๒ คนไม่ได้. พระเยซูก็หมายความอย่างนี้ : พอเราเป็นทาสของซาตาน มาร หรือกิเลสตัณหาเสียแล้ว รับใช้ซาตานเสียแล้ว เราก็รับใช้พระเป็นเจ้าไม่ได้ ; ฉะนั้น บ่าวคนเดียวจะรับใช้นาย ๒ คน หรือ ๒ ชนิดนั้นไม่ได้.

อย่างเราเป็นทาสของอายตนะเสียแล้ว จะเป็นทาสของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ไม่ได้. ถ้าเราเป็นทาสของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เราต้องเชื่อฟังท่าน เราต้องปฏิบัติตามท่าน ; ถ้าเราไม่เชื่อฟัง ไม่ปฏิบัติตาม เราก็เป็นไม่ได้ เพราะว่าเราไปเป็นทาสของอายตนะเสียแล้ว.

ถาม : ลูกเด็ก ๆ ที่มันไม่เชื่อฟังพ่อแม่นั่นน่ะ มันเป็นทาสของอะไร หรือมันไม่เป็นทาสของอะไร ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : เป็นทาสของอายตนะครับ.

ถาม : เด็กนักเรียนของคุณทั้งโรงเรียน มันไม่เชื่อฟังครู มันเป็นทาสของอะไร ?

ตอบ : ก็เป็นทาสของกิเลส คือ การเล่นสนุกสนาน.

ถาม : เป็นทาสของการเล่นสนุกสนาน นี่ไม่ใช่เป็นทาสของอายตนะหรือ ?

ตอบ : เป็นครับ.

ถาม : เป็นทาสของอายตนะไหนล่ะ ?

ตอบ : รูป หรือ เสียง โดยมากครับ.

ถ้าเป็นเรื่องเล่นหัวสนุกสนาน ไปสรุปอยู่ที่ใช้ดีกว่า มันก็ไปจากทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ; แต่เมื่อเล็งถึงความรู้สึกสนุกสนาน และพอใจในความรู้สึกสนุกสนาน ไม่เชื่อฟังครูบาอาจารย์ บิดามารดา มันก็เป็นทาสของอายตนะทางใจมากกว่า.

ถาม : เดี๋ยวนี้เราชักชวนคนในโลกนี้ ให้พ้นจากความเป็นทาสของอายตนะนี้ คุณเห็นว่าพอจะทำได้ไหม ?

ตอบ : เกือบจะไม่ค่อยเชื่อในความรู้สึกว่าทำได้ครับ.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : คุณประยูรล่ะ คิดว่าทำได้ไหม ?

ตอบ : ในระยะนี้ ถ้าจะทำ จะทำไม่ให้คนเป็นทาสของอายตนะ ก็รู้สึกคล้าย ๆ กับว่า น้ำเชี่ยวเอาเรือไปขวาง.

ถาม : คุณล้ำล่ะ ว่าจะทำได้ไหม ? มีทางทำได้ไหม ?

ตอบ : ผมว่ามีทางทำได้แน่ แต่มันอยู่ที่การปกครองครับ. การปกครองนี่ทุกระดับ : การปกครองบ้านเมืองสำคัญที่สุด เพราะทุกวันนี้อย่าว่าแต่เด็กนักเรียน แม้แต่ข้าราชการยังไม่เอาไหนเลย ทั่วไปเลยส่วนมาก.ทุกแผนกการก็เนื่องมาจากรัฐบาล แม้แต่เงินผัน โฆษกรัฐบาลประกาศโครม ๆ ว่า ไม่ต้องเสียภาษีอากรแม้แต่สตางค์ ; แต่ทุกวันนี้เวลานี้ทางสรรพากรเขาเรียกเก็บไปแล้ว กำลังเรียกเก็บอยู่. นี่ต่างคนต่างก็เพียงแต่ทำประจบ เพื่อพรรคเพื่อพวก แล้วเพื่อกิน เพื่อกาม เพื่อเกียรติ ของหมู่คณะที่ทำไป ; ถ้าอย่างนี้แล้วยังทำไม่ได้. แต่ถ้าการปกครองเรียบร้อย แม้แต่จะปกครองแบบไหนก็ตาม แต่ถ้านักปกครองไม่เห็นแก่ตัวแล้ว ทำได้ทุกอย่างครับ ทำได้ทุกอย่าง.

นี่คุณจะเป็นนักปกครองมากเกินไปก็ได้ เพราะว่าอายตนะนี้เป็นเรื่องทางจิตบังคับกันยาก. การบังคับทางการปกครองนั้น มักจะบังคับกันได้แต่ทางภายนอก หรือทางกาย ; ส่วนทางจิตมันลึกซึ้งอยู่ข้างใน แตะต้องไม่ถึง จะต้องนึกถึงเรื่องทางภายใน คือทางจิต ; หาวิถีทางอะไรก็ตามที่จะบังคับลึกลงไปทางจิต ; บังคับแต่ทางภายนอก คงไม่ได้ ; มันเรื่องทางจิต. มันต้องเป็นเรื่องของการชักชวน การชี้แจงที่ดี ไม่หวังพึ่งอำนาจบังคับ.

www.buddhadassa.in.th

เมื่อถามว่ามันมีทางที่จะเป็นไปได้ไหม ? ทุกคนก็พอจะรู้สึกและมองเห็นว่ามันยากที่จะเป็นไปได้ ; แต่ถึงอย่างนั้นเราก็ยังไม่ยอมแพ้, ยังต้องพยายามต่อไป ที่จะชักชวนเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ของเราทุกคน ให้เป็นผู้พยายามอย่างยิ่ง เพื่อจะบังคับอายตนะ ; เพราะว่าทางออกทางอื่นมันไม่มีเสียแล้ว, **ทางรอดมันมีอยู่แต่ทางนี้ทางเดียว**.

ถ้าเราเป็นทาสของอายตนะแล้ว เราก็ไม่เป็นทาสของความถูกต้องได้ เพราะไปเป็นทางของความเอร็ดอร่อยเสียแล้ว ก็ไม่ยึดถือความผิด ชอบ ดี ชั่ว ; มันเป็นอย่างนี้. ที่ว่ามันยาก ก็ยาก ; ควรจะเปรียบเหมือนกับว่า กลิ้งครกขึ้นภูเขา ; หรือว่า ถ้ายากกว่ากลิ้งครกขึ้นภูเขา ก็เหมือนกับว่า “จูงช้างลอดรูเข็ม” อย่างนี้เป็นต้น.

ถาม : ถ้าถึงขนาดจูงช้างลอดรูเข็ม คุณยอมแพ้ไหม ?

ตอบ : ยอมแพ้ครับ ?

อย่างนั้น เป็นกำนันที่ดีไม่ได้ ; ต้องตำหนิต่อหน้าประชาชน ; ยอมแพ้ไม่ได้. คุณเป็นกำนันน่ะ ต้องเป็นกำนันที่ดี. แม้ว่ามันจะขนาด จูงช้างลอดรูเข็ม, หรือสำนวนพระเยซูว่า จูงอูฐลอดรูเข็ม ก็พยายามต่อไปเถอะ. ขอให้ทุกคนอย่ายอมแพ้ แม้ขนาดที่ว่า ต้องจูงช้างลอดรูเข็ม ซึ่งยากกว่ากลิ้งครกขึ้นภูเขา.

www.buddhadassa.in.th

เดี๋ยวนี้มันถึงขนาดนั้นจริง ๆ ; ในโลกนี้ที่เราจะไปชักชวนเพื่อนมนุษย์ทั้งโลก ให้เอาชนะอายตนะ. อาตมาเองทั้งถูกล้อทั้งถูกด่า ทั้งถูกเปรียบเปรย เมื่อพูดประโยคนั้นออกไปว่า เราจะเข็นเพื่อนมนุษย์ของเรา ออกมาเสียจากอำนาจของวัตถุนิยม. คนเห็นด้วยก็มี ที่จะเข็นเพื่อนมนุษย์ของเรา ออกมาเสียจากวัตถุนิยม. แต่ส่วนมากเขาหาว่าเป็นไปไม่ได้, บางคนก็หาว่า พูดอย่างโง่เขลา, พูดอย่างหลับตาพูด.

แต่อาตมาก็ยังยืนยันว่า “ต้องพยายามเข็นเพื่อนมนุษย์ในโลกนี้ออกมาเสียจากอำนาจของวัตถุนิยม” เพราะว่าเราเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ; เราต้องทำหน้าที่ ที่ดีที่สุดสำหรับเพื่อนของเรา. ฉะนั้น จึงขอให้ศึกษาว่า เรากำลังเป็นทาสของอายตนะ คือเป็นทาสของความเอร็ดอร่อย, และเป็นทาสของเงินซึ่งเป็นปัจจัย ให้เกิดความเอร็ดอร่อย กันอยู่กี่มากน้อย.

ถ้าอย่าเป็นทาสของความเอร็ดอร่อยตามแบบของวัตถุ มันก็จะหมดปัญหา. เดี๋ยวนี้วัตถุยั่วยวนกำลังสะพรั่งกันขึ้นมาในโลก ; เขาขวนขวายประดิษฐ์กันแต่ส่วนนี้ มันจึงหนาแน่นขึ้นมาในโลก, จับยึดคนในโลกเป็นทาสของความเอร็ดอร่อย ไม่มีเวลาสร่างจนกระทั่งตาย.

นี่เราถือว่าความไม่เป็นทาสของอายตนะนั้น เป็นความสงบเย็น ; ถ้าเป็นทาสของอายตนะ มันเป็นโทษ ไม่ใช่ประโยชน์ ; ต้องเอาชนะอายตนะ จึงจะเป็นประโยชน์. อันนี้คืออาหารที่จะหล่อเลี้ยงต้นไม้ศีลธรรม. ถ้าใครอยากให้อาหารแก่ต้นไม้ศีลธรรม ก็จงช่วยกันเลิกความเป็น

www.buddhadassa.in.th

ทาสที่แท้จริง คือเป็นทาสอายตนะ ; เป็นทาสอย่างอื่นไม่น่ากลัว, เลิกทาสตามธรรมดานั้น จะเป็นเรื่องของเด็กอมมือไป. ถ้ามาพูดถึงเรื่องเป็นทาสของกิเลส เป็นทาสของอายตนะนี้ ใหญ่หลวงนัก. เดี๋ยวนี้กำลังเป็นทาสกันทั้งโลก และก็ยังไม่มีใครเลิกได้ ; แต่เราก็ยอมแพ้ไม่ได้ ; เพราะโลกไม่มีทางรอดอย่างอื่น. ต้องเอาชนะอายตนะนี้ให้ได้ ตามสัดส่วนที่สมควร ; เอาชนะได้หมดก็เป็นพระอรหันต์, รอง ๆ ลงมาเป็นพระอริยเจ้า, รอง ๆลงมาก็เป็นปุถุชนชั้นดี ; อย่าเป็นปุถุชนชั้นเลวก็แล้วกัน.

....

ถาม : **รากฐานที่ ๓** ของต้นไม้ศีลธรรม อันได้แก่อาหารนั้น สอบถามความจำว่าได้แก่อะไร คุณประยูร ?

ตอบ : ได้แก่การบังคับความรู้สึกของเราเองครับ.

การบังคับความรู้สึกของเราเอง นี่มันเนื่องกันกับอายตนะ ; ถ้าจะไม่เป็นทาสแก่อายตนะ เราต้องบังคับความรู้สึก. เดี๋ยวนี้มนุษย์ในโลกกลับหลังหันจากที่เคยเป็นมาแต่ยุคก่อน ; ยุคก่อนเขานิยมการบังคับความรู้สึก, ยุคนี้ไม่บังคับความรู้สึก ; และนิยมการไม่บังคับความรู้สึกนี่แหละ ว่ายิ่งดียิ่งถูกต้อง, ถือเป็นหลักการศึกษาในโรงเรียน คือให้นักเรียนไม่ต้องบังคับความรู้สึก. นักเรียนอยากจะแสดงอะไรออกมา ก็เป็นการถูกต้อง ; ถ้าบังคับความรู้สึกเขาว่าเสียเสรีภาพ เสียอิสรภาพ ไม่ถูกต้องตามหลักของประชาธิปไตย.

อาตมาไม่เห็นด้วย ขอแสดงความคัดค้านเกิน ๑๐๐ เปอร์เซนต์ ว่าเป็นหลักการศึกษาที่ผิด ที่สอนลูกเด็ก ๆ ไม่ให้บังคับความรู้สึก. และขอ

www.buddhadassa.in.th

เปิดเผยความรู้สึกอันหนึ่งไว้ในที่นี้ ต่อหน้าท่านทั้งหลายว่า *รู้สึกเศร้าสลดใจเป็นอันมากที่ผลแห่งการไม่บังคับความรู้สึกได้เป็นไปอย่างไฟลามทุ่ง.*

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงปราศรัยในวันที่ ๔ ธันวาคม แก่ผู้ที่ไปทูลถวายพระพรนั่น ท่านทรงปราศรัยถึงประโยคหนึ่งว่า "ประเทศไทยเดี๋ยวนี้เขาไม่เรียก ไทยแลนด์แล้ว เขาเรียกตายแลนด์" ; มีการฮาในหมู่คนสักสองพันคนเห็นจะได้. และเมื่อท่านตรัสในตอนหลังถึงคำว่า "ฟันปลอม" ก็มีฮาอีก. คนเหล่านั้นไม่บังคับความรู้สึก เป็นผลมาจากการอบรมการไม่บังคับความรู้สึก ; แม้ในเฉพาะพระพักตร์ปูชนียบุคคลขณะนั้น ก็บังคับความรู้สึกไม่ได้. นี่เราโทษการศึกษาที่สอนมาแล้ว ไม่ให้บังคับความรู้สึก.

ในหลวงท่านตรัสเพื่อให้เกิดความสลดสังเวช ความจริงใจ ที่จะต่อสู้ต้านทาน ; แล้วไปฮาเสีย ; มันก็เลือนหมด เหมือนกับไม่ได้ตรัส.

ขอให้ช่วยเอาไปพิจารณาว่าถูกผิดอย่างไร ? ว่าโลกกำลังเดินไปในทางที่ถูกต้องหรือผิดอย่างไร ในการที่ไม่บังคับความรู้สึก และนิยมการที่ไม่บังคับความรู้สึกมากขึ้นทุกที ๆ.

ขอให้พ่อแม่ทั้งหลายนี้ไปคิดดู ว่าจะปล่อยให้ลูกเด็ก ๆ เขานิยมลัทธิการไม่บังคับความรู้สึกกันต่อไปอีกหรือไม่ ? ประจักษ์พยานอันนี้อาตมาทนฟังวิทยุด้วยตนเอง, ได้ยินเสียงฮาในวิทยุ ก็สงสัยว่าวิทยุของเราจะไม่ดี. สอบถามคนอื่น ก็ได้ยินอย่างเดียวกันว่ามีคนฮา เมื่อในหลวงท่านตรัสถึงคำว่าตายแลนด์ และฟันปลอม.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ถ้าเรามีการบังคับความรู้สึก อะไรจะเกิดขึ้น คุณล่ำ ?

ตอบ : การบังคับความรู้สึกมันอยู่ที่ความอดทนของคนนั้น.

ถาม : อะไรจะเกิดขึ้น ? อะไรจะเป็นผลเกิดขึ้น ?

ตอบ : ถ้าบังคับความรู้สึก ก็ความสงบจะเกิดขึ้น ; ถ้าเราไม่บังคับความรู้สึก ก็ฟุ้งซ่านไป.

ถาม : ความเห็นของคุณทองว่าอย่างไร ถ้าเราบังคับความรู้สึกอะไรจะเกิดขึ้น ?

ตอบ : เฉพาะตัวผู้นั้น ความขัดแย้งจะเกิดขึ้น เฉพาะตัวครับ ; คือความรู้สึก ความต้องการ ที่อยากจะได้สิ่งนั้น ก็มีความรู้สึกขึ้นมา แต่อีกอย่างหนึ่ง มาระงับยับยั้ง ความขัดแย้งในส่วนตัวบุคคลนั้นจะเกิดขึ้น.

ถาม : คุณประยูร ว่าอย่างไร ถ้าเราบังคับความรู้สึก อะไรจะเป็นผลเกิดขึ้น ?

ตอบ : ถ้าเรารู้จักบังคับความรู้สึกแล้ว ผลที่เกิดขึ้นก็คือสติ และปัญญา จะตามมาทัน จะทำให้เราทำสิ่งต่าง ๆ ถูกต้อง ไม่เกิดผลเสีย หรือเกิดความเสียหายขึ้นแก่ตัวเราเอง.

ถ้าเราบังคับความรู้สึก ในชั้นแรกจะเป็นโอกาสแห่งสติสัมปชัญญะ ได้เกิดขึ้นมา, และเกิดขึ้นมาใคร่ครวญ ; และเราไม่ผลุนผลันทำไปตามอำนาจของกิเลส ซึ่งมีแต่จะทำในทางผิดเสมอ, แล้วยับยั้งการทำอย่าง

www.buddhadassa.in.th

ผลุนผลันในทางผิด ; แล้วให้โอกาสแก่สติสัมปชัญญะ จะใคร่ครวญดูว่า ควรจะทำอย่างไร.

ที่เขาชกต่อยตีรันฟันแทงกันนั้น แทบทั้งหมดกล่าวได้ว่า เพราะไม่บังคับความรู้สึก ; ฉะนั้น จึงเกิดอาชญากรรมมาก เพราะการไม่บังคับความรู้สึก. ถ้าบังคับความรู้สึกได้ อาชญากรรมประเภทนี้จะหายไป ; จึงขอให้พิจารณาเถอะว่า การบังคับความรู้สึกนั่นแหละ เป็นทั้งหมดของความรอด.

ศาสนาทุกศาสนาสอนแต่เรื่องบังคับความรู้สึก โดยเฉพาะพุทธศาสนาแล้ว ก็ยิ่งยืนยันมากถึงที่สุด ว่า เราต้องควบคุมความรู้สึกที่จะเกิดขึ้น โดยทางอายตนะทั้ง ๖ : ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ; ให้มีสติสัมปชัญญะในขณะแห่งการสัมผัสกับอารมณ์นั้น ๆ ; อย่าให้มันเป็นอวิชชาสัมผัส คือสัมผัสกับอารมณ์ด้วยความโง่ ; แต่ให้มันเป็นวิชชาสัมผัส คือสัมผัสอารมณ์นั้น ๆ ด้วยความฉลาด. ถ้าทำอย่างนี้เราก็ควบคุมความรู้สึกได้.

ฉะนั้น เมื่อเกิดความเวทนาขึ้น เราก็ไม่หลง : ไม่หลงรักที่น่ารัก, ไม่หลงเกลียดที่น่าเกลียด ; มันเป็นกลาง เป็นปรกติอยู่เสมอ ก็มีแต่ทำอะไรถูก. อะไรไม่ต้องทำก็ไม่ทำ ; ถ้ามีการทำก็มีแต่ทำถูก. การบังคับความรู้สึกจึงมีค่าสูงสุด. พระพุทธองค์ได้ทรงย้ำแล้ว ย้ำอีก ที่นั่น ที่นี่ เต็มไปในพระไตรปิฎก คือ การควบคุมตัวเอง บังคับตัวเอง.

www.buddhadassa.in.th

เดี๋ยวนี้ โลกเสรีประชาธิปไตย เขาไม่บังคับความรู้สึก เพราะเขาถือว่า มันเสียเสรีภาพ ; โลกกำลังหันเหไปไกลกี่มากน้อย ไปคำนวณดูจากเหตุนี้.

ถาม : ทำไมเราจึงถือว่า การบังคับความรู้สึกนี้ มีคุณสมบัติพอจะเปรียบกันได้กับสิ่งที่เรียกว่าอาหารของต้นไม้ คุณประยูรว่าชิ ?

ตอบ : เพราะว่าหน้าที่ของอาหารก็คือ หน้าที่ทำความเจริญเติบโตแก่ต้นไม้. การบังคับความรู้สึกที่เปรียบกับอาหารได้ ก็หมายความว่า ถ้าเราบังคับความรู้สึกได้ ; ศีลธรรมก็จะเจริญเติบโตงอกงามขึ้นมา จากสติปัญญาที่มีโอกาสเข้ามาตามหลัง. ถ้าเราบังคับได้มาก สติปัญญาก็จะมีโอกาสเกิดขึ้นได้มาก. มันเป็นสัดส่วนกันกับความสามารถบังคับความรู้สึกได้ จึงได้เปรียบการบังคับความรู้สึกนี้ว่าเหมือนอาหาร.

ถาม : สรุปให้สั้นที่สุดก็ว่า เมื่อมีการบังคับความรู้สึก มันก็มีแต่ความถูกต้อง ; เห็นด้วยไหม ? ถ้ามีการบังคับความรู้สึก จะมีแต่ความถูกต้อง ไม่มีการผิดพลาด ; ข้อนี้เห็นด้วยไหม ?

ตอบ : ใช่ครับ.

ฉะนั้น ความถูกต้องเท่านั้นแหละที่จะเป็นอาหารได้ ; ส่วนความผิดพลาดมันก็เป็นยาพิษเป็นอันตราย. เมื่อมีการบังคับความรู้สึกทางอายตนะแล้ว มันก็มีแต่ความถูกต้อง ; ความถูกต้องก็เป็นอาหารหล่อเลี้ยงจิตใจก็ได้, หล่อเลี้ยงศีลธรรมก็ได้ ; เช่นเดียวกับต้นไม้ มันดูดเอาแต่แร่ธาตุที่เป็นประโยชน์แก่มัน.

www.buddhadassa.in.th

มันรู้จักเว้นไม่ดูดเอาแร่ธาตุที่เป็นพิษ เป็นอันตรายแก่มัน ต้นไม้จึงรอดชีวิตอยู่ได้. *ศีลธรรมของมนุษย์*ก็เหมือนกัน *มีจิตใจเป็นหลัก* จะต้องให้อาหารที่เป็นอาหาร ; *อย่าให้เป็นยาพิษเข้าไป* ; จึงต้องมีการบังคับความรู้สึก ที่มันจะกลั่นกรองให้ออกมาแต่ความถูกต้อง ซึ่งเป็นอาหารของจิตใจ หรือศีลธรรมนั้นได้ ; ฉะนั้นมันจึงป้องกันโลภะ โทสะ โมหะ ได้อีกตามเคย.

....

ทีนี้ **รากฐานที่ ๔** แสงสว่าง, ลองไม่มีแสงสว่างในโลกนี้ ต้นไม้ก็มีไม่ได้, สัตว์ก็มีไม่ได้. แสงสว่างเป็นปัจจัยสำคัญ อย่างที่มนุษย์ไม่ค่อยให้ความเป็นธรรม ฉะนั้น ขอให้ศึกษาแม้ในแง่ของวัตถุธรรม คือทางวัตถุว่าแสงแดดนี่เป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิต. เมื่อเห็นแล้ว ก็จะเห็นว่า แสงแดดแห่งพระธรรม ก็จำเป็นแก่จิตใจในแง่ของศีลธรรม อย่างเดียวกัน.

ถาม : แสงแดดทางวิญญาณ ทางธรรมนั้นได้แก่อะไร ?

ตอบ : ได้แก่ปัญญาอันถูกต้อง ที่เรียกว่า ยถาภูตสัมมัปปัญญา.

นี่ก็ยังจำได้ดี, ปัญญาเป็นแสงสว่าง. ในแง่ของพระธรรมทางจิตทางวิญญาณ ต้องมีแสงสว่างคือปัญญา ต้นไม้แห่งศีลธรรมจึงจะเจริญงอกงามเหมือนกับต้นไม้ธรรมดาได้แสงแดด. เราจะมีปัญญาได้อย่างไร ก็ไปศึกษากันเป็นพิเศษ มันเป็นรายละเอียดมาก ; วันนี้พูดเพียงว่า ปัญญา ก็พอแล้ว.

[*ต่อไปนี้ เริ่มการบรรยายโดยหัวข้อแห่งครั้งนี้*]

www.buddhadassa.in.th

ทีนี้มาถึง **รากฐานที่ ๕** คืออุณหภูมิ, ซึ่งจะพูดต่อไป.

ต้นไม้แม้มีแสงแดดแล้ว มันก็ยังไม่พอ ; มันต้องมีอุณหภูมิที่พอเหมาะ ไม่เย็นเกินไป ไม่ร้อนเกินไป. อุณหภูมิอย่างไรพอเหมาะสำหรับพืชพันธุ์ทั้งหลายจะยังคงมีอยู่ในโลก ก็ต้องมีอุณหภูมิอย่างนั้น. หรือว่าเพราะมีอุณหภูมิอย่างนั้น ขนาดนั้น ; พืชพันธุ์พฤกษาชาติทั้งหลาย จึงตั้งต้นมีขึ้นมาในโลก. ต้นไม้ศีลธรรมก็เหมือนกัน จะต้องมีอุณหภูมิที่พอเหมาะพอดี.

ถาม : ฉะนั้น เอาธรรมะอะไรชื่ออะไร มาเป็นอุณหภูมิสำหรับหล่อเลี้ยงต้นไม้แห่งศีลธรรม คุณประยูร ให้ว่าคำเดียว เอาธรรมะข้อไหน ?

ตอบ : เอาข้อมัตตัญญุตา.

ถาม : มัตตัญญุตา ความรู้ประมาณ ; เอ้า, คุณทอง ?

ตอบ : ศรัทธาหรือความเชื่อ ครับ.

ถาม : เอ้า, คุณล้ำ ?

ตอบ : พรหมวิหาร ๔ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา.

เอาพรหมวิหาร เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ให้เป็นอุณหภูมิเพื่อความดำรงอยู่แห่งต้นไม้ทางศีลธรรม ถูกทั้งนั้น. มันได้ทั้งนั้นแหละ,

www.buddhadassa.in.th

ธรรมะมันเนื่องกัน ในส่วนความหมายในภายใน. แต่ถ้าจะระบุให้เป็นชื่อออกมาตรง ๆ อาตมามีความเห็นพ้องกับคุณทอง ว่าอยากจะเล็งมุ่งไปยังสิ่งที่เรียกว่า **ศรัทธา**. เราต้องมีศรัทธาความเชื่อ ความมั่นใจ เป็นเหตุให้มีกำลังในการกระทำ.

....

มาพูดถึง **ศรัทธา** กันตามสมควรแก่เวลา : ศรัทธา แปลว่าความเชื่อ ; ในพระบาลีจะมาคู่กับคำว่า *ปสันนา* ซึ่งแปลว่า *ความเลื่อมใส*, หรือ *ปสาทะ ความเลื่อมใส*. ศรัทธาปสาทะ *ถ้าเป็นบุคคล ก็เป็นศรัทธา-ปสันนา คือผู้มีความเชื่อ* ความเลื่อมใส.

ถาม : ถ้าเชื่อแล้ว จะเลื่อมใส หรือไม่เลื่อมใส ?

ตอบ : ถ้าเชื่อแล้วเลื่อมใส ครับ.

ถาม : เพราะฉะนั้น จึงมาคู่กันได้ ; ถ้าเชื่อแล้วก็เลื่อมใส ; จะเลื่อมใสโดยไม่เชื่อได้ไหม ?

ตอบ : ไม่ได้ ครับ.

ถาม : คุณทอง ว่าได้ไหม เลื่อมใสโดยไม่เชื่อ ?

ตอบ : ไม่ได้ครับ.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ไม่แน่ใจหรือ ? คุณล้ำล่ะ ?

ตอบ : ได้ครับ เชื่อโดยหลง ๆ.

เลื่อมใสโดยไม่เชื่อ ; แต่ถ้าหลงมันเชื่อ ; ความเชื่อมันจึงมาก่อนความเลื่อมใส. ความเชื่อนี่ มันจึงมีได้ทั้งหลง, และไม่หลง ; แต่เราก็ต้องเอาความเชื่อชนิดที่ไม่หลง. แต่ขอให้ดูให้ดีว่าความเชื่ออย่างหลงนี่ ถ้ามันบังเอิญ, ชาวบ้านว่า ฟลุก, บังเอิญไปตรงกับเรื่องที่ถูกต้อง มันก็มีประโยชน์เหมือนกัน ; แต่ไม่ถูกตรงตามเรื่องของศรัทธา.

ความงมงายอย่างบังเอิญเท่านั้นแหละ ไปตรงกันเข้ากับข้อเท็จจริงที่มันจะมีประโยชน์ได้ แล้วถือตาม ๆ กันไป. เพราะฉะนั้น เราจะต้องแบ่งชั้นของศรัทธาให้เป็นหลายชั้น อย่างน้อย ๒ - ๓ ชั้น ว่าศรัทธาของผู้ที่มีการศึกษาน้อย ก็มีอย่างหนึ่ง, มีการศึกษามาก ก็ไปอย่างหนึ่ง, ศรัทธาของผู้ที่ยังมีตัวตน ยังยึดมั่นถือมั่นอะไรอยู่ มันก็มีไปอีกรูปหนึ่ง, ศรัทธาของผู้ที่ไม่ยึดมั่นถือมั่น ไม่มีตัวตน ไม่งมงาย มันก็ไปอีกแบบหนึ่ง ; มันมีหลายแบบ.

เพราะฉะนั้น ศรัทธาแบบที่ตาม ๆ กันไป มันก็มี ช่วยไม่ได้, มันต้องมี ; เพราะมนุษย์จะเชื่อตัวเองเสมอ. เมื่อไปพบอะไรเข้า เป็นที่พอใจเขาก็เชื่อ นี้ก็เรียกว่า ศรัทธาเหมือนกัน ; แต่เสี่ยงมาก ยากที่จะไปพบ หรือบังเอิญไปตรงกันเข้ากับสิ่งที่ถูกต้อง และมีประโยชน์. ฉะนั้น จึงแบ่งบุคคลเป็น ๒ พวก : ที่มีการศึกษามากและถูกต้อง ไม่มีความงมงาย, และไม่มีการศึกษาหรือมีการศึกษาน้อย มีความงมงาย.

www.buddhadassa.in.th

แต่ถึงอย่างไรก็ดี ยังมีตรงกลาง ๆ นั้นอีกหลายระดับ เพราะมันยากที่ว่า เราจะมีความงมงายโดยส่วนเดียว, หรือไม่มีความงมงายโดยส่วนเดียว ; ฉะนั้น เพื่อประโยชน์แก่ความปลอดภัย ต้องมีสิ่งที่เรียกว่า การศึกษา หรือปัญญา ที่เต็มที่ ที่เรียกว่า ยถาภูตสัมมัปปัญญา มาช่วย.

ในข้อที่แล้วมา แสงสว่างสำหรับต้นไม้ คือ ยถาภูตสัมมัปปัญญาอยู่แล้ว, มียถาภูตสัมมัปปัญญาเป็นแสงสว่างสว่างอยู่แล้ว ; ฉะนั้น ยถาภูต-สัมมัปปัญญานี่จะมาทำอุณหภูมิให้พอเหมาะพอดี. ดังนั้นศรัทธาจึงต้องอาศัยปัญญาเป็นเครื่องทำความพอเหมาะพอดีให้แก่ศรัทธานั้น. เมื่อเรามียถาภูตสัมมัปปัญญานำมาแล้ว ก็ไม่ต้องกลัว ; ศรัทธาจะเป็นไปอย่างถูกต้องตามหลักของพุทธศาสนา ที่ว่า “ศรัทธาต้องถูกนำโดยปัญญา รวมกันเข้าเป็นสัมมาทิฏฐิ”. *สัมมาทิฏฐินั้นคือ ความเชื่อหรือศรัทธาที่นำไปโดยปัญญา*.

ทีนี้ พูดถึง **ศรัทธาที่งมงาย** ในหมู่คนที่มีการศึกษาน้อย.

ในหมู่คนที่มีสัญชาตญาณ แห่งการยึดมั่นถือมั่นตัวตนมาก เขาก็ต้องเชื่อว่า มีตัวมีตนไปก่อน ; ฉะนั้น เราอย่าไปโทษ อย่าไปปรับเขาเลย ว่าเขาไม่รู้ เขาเป็นคนโง่ เขามีความผิดในเรื่องนี้ ; ให้เขามีตัวตนไปก่อน ให้เขามีความรู้ ทำตัวตนให้ประพฤติอย่างถูกต้องก็แล้วกัน ; จะมีการกระทำถูกต้องและได้รับผลของการกระทำถูกต้อง เพื่อความมีตัวตนที่ตั้งไว้ดี สงวนไว้ดี คุ้มครองไว้ดี.

นี่คือ หลักทั่วไป สำหรับคนระดับพื้นฐาน คือ ยังไม่ใช่อริยบุคคล ต้องมีตัวมีตน จึงต้องมีระบบศีลธรรมที่ว่า ผู้มีตัวตนนั้น จะต้อง

www.buddhadassa.in.th

ประพฤติปฏิบัติอย่างไร ; ท่านจึงให้มีหลักสำหรับเชื่อ สำหรับยึดถือ : ยึดถือพระพุทธเจ้า, ยึดถือการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า, เชื่อกรรม เชื่อวิบาก, เชื่ออะไรต่าง ๆ อย่างผู้มีตัวตน. นี่คือศรัทธาที่คนธรรมดาสามัญ หรือปุถุชน จะต้องมี ต้องเชื่อกรรม เชื่อผลกรรม เชื่อความที่ตนจะต้องเป็นผู้ที่ต้องรับผลกรรม โดยแน่นอน, เชื่อการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า. แม้เชื่อพระพุทธเจ้านี้ก็ยังไม่ตรงตามหลักที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้ว่า ให้เชื่อตัวเอง ; แต่เมื่อเขายังไม่อาจจะเชื่อตัวเอง จะทำอย่างไร ? ก็เชื่อผู้ที่ควรเชื่อไปก่อน ; เพราะฉะนั้น เราจึงเชื่อพระพุทธ เชื่อพระธรรม เชื่อพระสงฆ์ ตามแบบฉบับที่วางไว้ดี ; ก็มีการคิดถูก ทำถูก พูดถูก.

ทีนี้ คำว่า “ถูก” นี้ อย่าลืมว่า ต้องมีความหมายว่า พอดี ; ที่คุณประยูรใช้คำว่า ความรู้ความพอดีนั้น มันก็ถูกแล้ว. พุทธศาสนามีหลักอยู่ที่ความพอดี ใช้คำอีกคำหนึ่งก็ว่า ตรงกลาง. พุทธศาสนาไม่ซ้าย ไม่ขวา, ไม่เล็งในแง่ดี ไม่เล็งในแง่ร้าย, ไม่เล็งในแง่ปฏิเสธ ไม่เล็งในแง่รับ, ไม่เล็งในส่วนสุดโต่ง ฝ่ายโน้นหรือฝ่ายนี้ ; แต่อยู่ตรงกลาง. ฉะนั้น พระพุทธศาสนาถ้าพูดอย่างการเมืองก็ไม่มีซ้าย ไม่มีขวา มีแต่ความถูกต้องที่อยู่ตรงกลาง, สูงสุดขึ้นไปถึงว่า เราจะไม่พูดว่าเรามีอยู่ หรือเราไม่มีอยู่. นี่เป็นศรัทธาขั้นสูงสุดแล้ว อยู่เหนือกรรมแล้ว ชั่วก็ไม่ต้องการ ดีก็ไม่ต้องการ ; แต่อยู่เหนือชั่วเหนือดีไปเสียเลย มันเป็นชั้นสูงสุด ยังไม่พูดก็ได้ ; แต่ถ้ามีคนสนใจในระดับสูงสุด ก็ไปศึกษาได้.

ศรัทธาอย่างโลกิยศรัทธา ก็เชื่ออย่างมีตัวตน ; ถ้าเป็นอย่าง *โลกุตตรศรัทธา* พ้นจากความเป็นศรัทธา ถึงความเป็นปัญญา มองเห็นความไม่มีตัวตนแล้ว, ปัญญารู้สึกอย่างไร มันก็มีความเชื่ออย่างนั้นเอง

www.buddhadassa.in.th

โดยอัตโนมัติ. ศรัทธานั้นก็ได้กลายเป็นความรู้สึกของปัญญาไปเสีย ไม่เป็นเพียงศรัทธาที่เชื่อ หรืออิงอยู่ในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง. ธรรมดาคนเราก็จะต้องเชื่อไปตามความรู้สึกแห่งภูมิ หรือชั้นแห่งจิตใจของตน.

ถาม : คุณประยูร ลองทายดูซิ มันจะมีสักกี่ชั้น, สิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งความเชื่อ ?

ตอบ : สิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งความเชื่อมีประมาณราวสัก ๓ ชั้น.

ถาม : อะไรบ้าง ?

ตอบ : ๑. ชั้นที่ยังมีตัวตนในทางโลก.

ถาม : ยังไม่ตรงความหมาย ไม่ตรงคำถาม ; ถามว่าวัตถุที่เป็นที่ตั้งแห่งความเชื่อถ้ามีเป็นชั้น ๆ จะมีสักกี่ชั้น คืออะไรบ้าง คุณทอง ?

ตอบ : ผมยังนึกไม่ออกครับ.

คุณล้ำ ก็ยังนึกไม่ออก. เท่าที่อาตมานึกออกว่าที่ตั้งแห่งความเชื่อควรจะมีสัก ๓ ชั้น ฟังให้ดี : วัตถุศักดิ์สิทธิ์ ชั้นหนึ่ง, พิธีรีตอง, หรือการกระทำที่เนื่องด้วยสิ่งศักดิ์สิทธิ์, แล้วก็บุคคลศักดิ์สิทธิ์. สำหรับพระรัตนตรัย จะเรียกว่าศักดิ์สิทธิ์ หรือไม่ศักดิ์สิทธิ์ ก็แล้วแต่คุณ ; ใครอยากจะเรียกว่าศักดิ์สิทธิ์ ก็ศักดิ์สิทธิ์. แต่ความรู้สึกของอาตมานี่ถือว่าเหนือความศักดิ์สิทธิ์ไปเสียอีก ; สำหรับพระรัตนตรัยต้องถือว่าสูงไปกว่าศักดิ์สิทธิ์.

www.buddhadassa.in.th

วัตถุศักดิ์สิทธิ์ ก็เหมือนที่ถือ ๆ กันอยู่ นั่น นี่ โน่น ที่เป็นวัตถุศักดิ์สิทธิ์ ; พิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ คือพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวัตถุศักดิ์สิทธิ์นั้น ๆ ; บุคคลศักดิ์สิทธิ์ แล้วแต่เขาจะสมมติใครให้มันศักดิ์สิทธิ์. พิธีกรรมต่าง ๆ ที่เนื่องด้วยบุคคลนั้น ๆ มีทางที่จะงมงายได้ด้วยกัน ทั้งวัตถุศักดิ์สิทธิ์และบุคคลศักดิ์สิทธิ์. แต่ถ้า พระรัตนตรัยแล้ว ไม่มีทางที่จะงมงายได้เลย จะต้องเรียกว่า ศักดิ์สิทธิ์แท้จริง หรือพ้นจากความศักดิ์สิทธิ์ไปเสียอีก.

....

ศรัทธา ในเวลานี้มองดูไปทั่ว ๆ โลกแล้ว เขามีใน*วัตถุศักดิ์สิทธิ์*กันพวกหนึ่ง จนถึงกับลืมพระรัตนตรัยก็มี, และบางพวกก็ใน*บุคคลศักดิ์สิทธิ์*เอาเสียจนลืมสิ่งอื่นเลย ก็คือลืมพระรัตนตรัยอีกนั่นแหละ.

พุทธบริษัทเราก็มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มาแล้วตั้งแต่บรรพบุรุษ ในสายเลือด, พอคลอดออกมา ก็มีการให้ยึดถือพระรัตนตรัยด้วยศรัทธานั้น เป็นเครื่องรับประกันไว้ก่อน. ควรจะขอบพระคุณบรรพบุรุษที่ได้เลือกสิ่งนี้ไว้ให้เรา ทั้งที่เรายังไม่รู้จัก, แล้วเราก็ไปทำเอง ให้เข้าใจให้รู้จักพระรัตนตรัย.

ส่วนวัตถุศักดิ์สิทธิ์นั้น ต้องดูกันก่อนว่า มันเนื่องด้วยอะไร ; ถ้าเนื่องด้วยความงมงาย ก็เป็นสิ่งที่ต้องละ. มีสิ่งที่เรียกว่า *สีลัพพัตตปรามาส* ยึดถือในวัตถุหรือในบุคคล ในฐานะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ปราศจากเหตุผล เป็นไปในทางศักดิ์สิทธิ์ ; กระทั่งการถือโชคลาง. แต่ทีนี้มันมีวัตถุศักดิ์สิทธิ์อีกชนิดหนึ่ง

www.buddhadassa.in.th

ที่เนื่องมาจากพระรัตนตรัย. ระวังให้ดี ; ถ้ามีวัตถุอะไรที่เนื่องมาจากพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มาตั้งอยู่ในฐานะเป็นวัตถุศักดิ์สิทธิ์แล้ว เราต้องเข้าใจให้ถูกต้อง ; เช่น พระพุทธรูปเป็นต้น.

ถ้าเราเข้าใจพระพุทธรูปผิด จะกลายเป็นวัตถุศักดิ์สิทธิ์อย่างงมงาย ; ถ้าเราเข้าใจพระพุทธรูปถูกต้อง ก็จะกลายเป็นวัตถุศักดิ์สิทธิ์ ที่จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งได้ **จนกว่าจะพ้นความจำเป็นที่จะต้องมีสิ่งนี้**.

ฉะนั้น วัตถุศักดิ์สิทธิ์ จะต้องแยกกันเป็น ๒ พวก : พวก งมงาย และไม่งมงาย. บุคคลศักดิ์สิทธิ์ ก็เหมือนกัน ; ที่งมงายก็อย่างที่เขาเรียกกันว่า สมมติ คนนั่นเป็นนั้น คนนี่เป็นนี่ คนนี้เป็นนี่ นี่มันงมงาย ; แต่ถ้ามีคุณสมบัติ พอสำหรับจะศักดิ์สิทธิ์ คือบันดาลสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่บุคคลได้, ก็เป็นบุคคลที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีประโยชน์.

ทีนี้ ส่วน พระรัตนตรัยแท้นั้น เป็นธรรมะทั้งนั้น ไม่มีตัวบุคคล ; พระพุทธเจ้าที่แท้จริง ไม่ใช่บุคคล. พระองค์*ตรัสว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา* ; *ผู้ใดเห็นปฏิจจสมุปบาท ผู้นั้นเห็นธรรม* ; *ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเรา* ; คือเห็นความจริงเกี่ยวกับความดับทุกข์ เรียกว่าเห็นธรรม, ที่ว่า “ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา”. พระธรรม ก็คือ ธรรม นั่นแหละ, พระสงฆ์ ก็คือผู้ที่มีจิตใจอย่างเดียวกับพระพุทธเจ้านั่นแหละ ; ความหมายก็คือมีตัวธรรมนั่นเอง ไป ๆ มา ๆ มารวมอยู่ที่คำว่า ธรรม เพียงคำเดียว.

www.buddhadassa.in.th

สิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งความเชื่อ ความเลื่อมใส ก็คือ **พระธรรม** แยกตัวออกเป็นพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ๓ อย่าง. ถ้ารวมกันเข้าก็เป็นอย่างเดียวคือ พระธรรม จะเรียกว่าศักดิ์สิทธิ์ก็ได้ ; แต่มันสูงสุดของศักดิ์สิทธิ์จนเกินศักดิ์สิทธิ์ เหนือคำพูดธรรมดา.

เราเชื่อในวัตถุศักดิ์สิทธิ์ก็ได้ แต่ขอให้วัตถุนั้นเนื่องด้วยสิ่งที่เป็นธรรม. ฟังถูกไหมคุณทอง ? แขวนพระเครื่องทำไม ? ถ้าเรา มีวัตถุศักดิ์สิทธิ์ก็ขอให้วัตถุนั้นเนื่องด้วยธรรม, ถ้าเรามีบุคคลศักดิ์สิทธิ์ ก็ขอให้บุคคลนั้นเนื่องด้วยธรรม. ถ้าเราจะข้ามพ้นไป ก็ไปยังตัวธรรม.

ธรรมที่แท้จริงก็คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อยู่ในตัวธรรมที่แท้จริง ; ปลงศรัทธา ปล่อยศรัทธา วางศรัทธาลงไปในธรรมนั้น ไม่ต้องมีเหลือ ไม่ต้องขยักไว้. แต่ถ้าไม่ใช่ในธรรม หรือในสิ่งแท้จริงนี้จะต้องขยักไว้บ้าง เผื่อมันผิด ; เพราะว่าศรัทธาของเรายังไม่ได้มีปัญญาสมบูรณ์ มันอาจจะงมงายก็ได้. ฉะนั้น ในขั้นแรก ๆ นี้ จึงต้องใช้กาลามสูตร ๑๐ ประการ อย่างที่ได้ว่าให้ฟังแล้ว ; ไปดูเอาเอง.

มีศรัทธาที่ถูกต้อง, ประกอบด้วยปัญญา ก็จะเรียกได้ว่า *ศรัทธา-ปสันนา*. ทีนี้ถ้างมงายก็เรียก *มุทุปสันนา* -ความเชื่อ ความเลื่อมใสที่เป็นมุทุ. *มุทุ* แปลว่า *อ่อน อ่อนเปียก*, มีมุทุปสันนา นี้เขาว่าอย่างไร เชื่อหมด ; เป็นเหตุให้ภิกษุอันธพาลหลอกลวงทายกทายิกาจนสิ้นเนื้อประดาตัว เพราะว่าทายก ทายิกา นั้นมีแต่มุทุปสันนา – ศรัทธา ความเชื่อ ความเลื่อมใส ที่มันอ่อนเกินไป.

www.buddhadassa.in.th

เรื่องอย่างนี้มันมีมาแล้วแต่ครั้งพุทธกาล เพราะเราเคยอ่าน *พบในพระบาลีว่าภิกษุอลัชชีไปหลอกลวงสตรีผู้มีมุทุปสันนา ให้ทำบุญด้วยเมถุน* ; อย่างนี้เป็นต้น. โทษของมุทุปสันนาเป็นอย่างนั้น มีมาแล้วตั้งแต่ครั้งพุทธกาล ; และก็ยังคงมีจนถึงบัดนี้ ที่ทายก ทายิกา ผู้มีมุทุปสันนา จะถูกหลอกลวงตลอดไป ; จึงต้องกันออกไป ไม่อยู่ในคำว่า ศรัทธา ไม่อาจจะหล่อเลี้ยงต้นไม้แห่งศีลธรรมได้.

ถ้ามีศรัทธาที่ประกอบไปด้วยปัญญาถูกต้อง ตามหลักเกณฑ์ที่ว่ามาแล้ว ก็ไม่มีช่องทางที่อวิชชา หรือโมหะจะเข้ามาครอบงำได้ ; ฉะนั้น ขอให้ทุกคนสะสาง สอบสวน ศรัทธาของตนไว้เสมอไป เพื่อว่าศรัทธาที่แท้จะเป็นเหมือนอุณหภูมิ คือความร้อนที่ พอเหมาะพอดี ในระดับกลาง สำหรับหล่อเลี้ยงต้นไม้ศีลธรรม, แล้วศีลธรรมก็จะเจริญงอกงามเป็นที่พึ่งแก่เราได้.

....

ถาม : ถ้ามีศรัทธาถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนา จะจำกัดโลภะได้อย่างไร ? คุณล้ำ, ถามคุณดีกว่า ถ้ามีศรัทธาอย่างถูกต้องในพระพุทธศาสนา จะกำจัดโลภะได้อย่างไร ?

ตอบ : จะกำจัดโลภะได้ โดยเหตุที่ว่า เรามีความเชื่อที่ถูกต้องตามความเป็นจริง แล้วโลภะมันจะไม่เกิด.

ถาม : ทายกคนหนึ่ง ทำบุญทำทาน ปรารถนาวิมาน ๒ - ๓ หลัง เรียกว่าโลภะไหม ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : โลภะ ครับ

ถาม : การทำบุญของทายกคนนั้น เรียกว่าทำด้วยศรัทธาหรือเปล่า ?

ตอบ : ความจริงเขามีศรัทธา แต่ศรัทธาชนิดที่เรียกว่า มุทุปสันนา.

ถาม : นั่นแหละ, ต้องแบ่งแยกไว้เสมอ. ฉะนั้น คนทำบุญบาทหนึ่ง จะเอาวิมานหลังหนึ่ง เขาก็มีศรัทธาตามความเชื่อในแบบนั้น ; ว่าทำบุญบาทหนึ่งจะได้วิมานหลังหนึ่ง ; แล้วความรู้สึกนั้นเป็นความโลภหรือไม่ ?

ตอบ : เป็นความโลภ ครับ.

ถาม : ศรัทธาชนิดนั้น กำจัดความโลภหรือไม่ ? คุณก็ตอบได้เอง. ถ้ามีศรัทธาถูกต้อง คืออาศัยปัญญาแล้วจะพอดี พอเหมาะพอดี ; ก็เกิดศีลธรรม มีบุญอย่างถูกต้องตามแบบของศีลธรรม ไม่มีอันตรายและกำจัดโลภะได้. ทีนี้ศรัทธาจะกำจัด โทสะ หรือ โกธะ ได้หรือไม่, คุณประยูร ?

ตอบ : ถ้าศรัทธาพอดี หรือศรัทธาประกอบด้วยปัญญาแล้ว ย่อมกำจัดโทสะ ได้แน่นอน ; เพราะว่า ศรัทธาถ้าถูกต้องพอดี จะประกอบด้วยธรรม. ถ้าประกอบด้วยธรรม ประกอบด้วยความถูกต้องแล้วคนเราจะโกรธไปไม่ได้.

ถาม : อธิบายเหมา ๆ เกินไป. ยกตัวอย่างง่าย ๆ ลูกเด็ก ๆ มีศรัทธาอย่างไร ? กำจัดโทสะ โกธะ ได้อย่างไร ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ถ้าอย่างเด็ก ๆ สมมติว่า เขามีศรัทธา หรือเชื่อ เชื่อฟังในตัวพ่อแม่ที่ถูกต้อง แล้วก็เชื่อโดยถูกต้อง ; เขาก็จะไม่มีการทะเลาะกันในระหว่างพี่น้อง เป็นต้นว่า พ่อแม่ได้สอนว่า ให้รักใคร่ระหว่างพี่น้อง เป็นต้น.

ถาม : ทีนี้ สูงขึ้นมาถึงทายก ทายิกา คนแก่วัดแก่วาทั้งหลาย มีศรัทธาแล้วจะกำจัดโทสะหรือโกธะได้อย่างไร ?

ตอบ : ทีนี้ พอสูงขึ้นมาถึงทายก ทายิกา ถ้าศรัทธากลายเป็นศรัทธาที่ถูกต้อง ศรัทธาต่อพระรัตนตรัย ก็จะรู้หลักธรรมว่า ความโกรธนั้นมันเกิดมาจากไหนอย่างไร, สาเหตุของการโกรธ เป็นต้นว่า กิเลส เป็นสาเหตุที่ทำให้โกรธ รู้โทษของความโกรธ มันจะรู้และเชื่อไปในทางถูกต้อง. ก็โกรธไม่ลง.

ยังอ้อมค้อมนัก ยังเป็นทายก ทายิกา ที่ไม่สมบูรณ์แบบ. ถ้าเขามีศรัทธาในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เขาละอาย ; พอจะโกรธเท่านั้น ก็ละอาย ไม่ต้องโกรธ. พอโกรธ เขาละอาย ไม่รู้จะเอาหน้าไปไว้ไหน. การมีศรัทธากันตามแบบพระพุทธศาสนา ที่กล่าวไว้ในพระบาลี จะเป็นอย่างนี้ เขาโกรธไม่ได้ เขาละอาย, เขามีหิริโอตตัปปะ.

ถาม : มีศรัทธาแล้วกำจัดโมหะไหม ? ได้อย่างไร คุณทอง ? ศรัทธากำจัดโมหะ ป้องกันโมหะได้อย่างไร คุณทอง ?

ตอบ : ศรัทธาประกอบด้วยปัญญา ที่เรียกว่า ยถาภูตสัมมัปปัญญา ย่อมรู้เห็นตามเป็นจริงในสิ่งนั้น ๆ แล้วโมหะเกิดไม่ได้.

www.buddhadassa.in.th

นั่นแหละมันมาจากอโมหะ, ศรัทธาชนิดนั้นมาจากอโมหะ ซึ่งเป็นยถาภูตสัมมัปปัญญา. ทีนี้ เดี๋ยวนี้ ที่เราพูดกันอยู่ทั่วบ้านทั่วเมืองว่า ศรัทธา, ศรัทธา ; นี่ไม่ได้มาจากอโมหะ. แต่มันมาจากโมหะ เสียเป็นส่วนมาก มันจึงกำจัดโมหะไม่ได้ ; เพราะมันมาจากโมหะเสียเอง. ฉะนั้น เมื่อเราพูดกันว่า ศรัทธากำจัด โลภะ โทสะ โมหะ ได้, ต้องเป็นศรัทธาอย่างถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ออกมาจาก “ยถาภูตสัมมัปปัญญา”. ศรัทธาชนิดนี้เป็นอาหารหล่อเลี้ยงศีลธรรมในโลก ; โลกกำลังไม่มีศีลธรรม เพราะเขาไม่มีศรัทธาอย่างนี้.

พวกที่ถือพระเจ้า ก็ไปเป็นทาสของอายตนะเสียแล้ว ; เขากล้าพูดว่าพระเจ้าตายแล้ว. ฝรั่งที่มาที่นี่หลายต่อหลายคน พูดว่าพระเจ้าตายแล้ว. ถามว่าคุณถือศาสนาอะไร ? เขาว่า ข้าพเจ้าไม่ได้ถือศาสนาอะไร. เล่นกับพวกนี้ซิ. ก็ไม่รู้จะไปจดศรัทธาที่ไหน มันไม่มีอะไรเป็นที่ตั้ง ; ในที่สุดก็ต้องถือพระเจ้าเงินตรา หรือพระเจ้าฮิตาชิ ในเรื่องที่เคยเล่าให้ฟัง. เขาถือฮิตาชิ เพราะเขาทำงานกับบริษัทฮิตาชิ เขาก็มีฮิตาชิเป็นพระเจ้า และเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธา.

เอาละ, เป็นอันว่า เรามีศรัทธาให้ถูกต้อง. ขอร้องให้ท่านทั้งหลายชำระชะล้าง สะสาง สอบสวน สิ่งที่เรียกว่า ศรัทธากันเสียใหม่ จงทุกคนเถิด ; จะได้เป็นปัจจัยเกื้อกูลแก่ต้นไม้ศีลธรรม เช่นเดียวกับอุณหภูมิเกื้อกูลแก่ความงอกงามของพฤกษาชาติทั้งหลาย.

....

www.buddhadassa.in.th

ทบทวนอีกทีหนึ่งว่า ต้นไม้ ทางศีลธรรมต้องอาศัยแผ่นดิน คือ ธัมมสัจจะ ที่ฝังแน่นอยู่ในใจว่า “สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น”.

ต้นไม้ศีลธรรมต้อง อาศัยน้ำ, น้ำในที่นี้คือความไม่เป็นทาสของอายตนะ ; มันไม่เป็นกิเลส มันไม่ร้อน น้ำเป็นของเย็น หล่อเลี้ยงความสดชื่น.

ต้นไม้ศีลธรรม อาศัยอาหาร คือการบังคับความรู้สึกให้อยู่ในอำนาจของเรา ให้เราชนะความรู้สึก. มันจะเป็นอาหารหล่อเลี้ยงจิตใจให้เจริญด้วยศีลธรรม.

ต้นไม้ศีลธรรม อาศัยแสงสว่าง คือ ยถาภูตสัมมัปปัญญา ; ดังเช่นต้นไม้ได้แสงแดด ปรุงอาหารได้ ได้กิน ได้เจริญงอกงามเติบโตได้, สร้างของเขียวอะไร, ที่ใช้ให้เป็นประโยชน์ได้.

ต้นไม้แห่งศีลธรรมต้องอาศัยอุณหภูมิที่พอเหมาะ พอดี คือมีศรัทธาที่ถูกต้องตามหลักของมัชฌิมาปฏิปทาในพระพุทธศาสนา.

เป็นอันว่า หลักการแห่งการกลับมาของศีลธรรม ที่เราได้พิจารณากันโดยเฉพาะเจาะจงถึงรากฐานของต้นไม้ทางศีลธรรมนี้ อย่างน้อยก็มีปัจจัยอยู่๕ ประการ ; สำคัญอยู่ที่ราก หรือที่โคน ดังได้วิสัชนา วิพากย์ วิจารณ์กันมาพอสมควรแล้ว ก็นับว่าเป็นสมควรแก่เวลาในวันนี้. ขอให้นำไปพิจารณาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ท่านทั้งหลาย ทุกคนเถิด.

ขอยุติการบรรยาย ; ให้พระสงฆ์ทั้งหลายท่านสวดสาธยายบทพระธรรมอันเป็นเครื่องส่งเสริมกำลังใจ ในการประพฤติศีลธรรมสืบต่อไป ณ กาลบัดนี้.

---

www.buddhadassa.in.th

ต้น ลำ แห่งศีลธรรม

[สุปฏิปัตติ]

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ภาคมาฆบูชา เป็นครั้งที่ ๙ ในวันนี้ อาตมาก็ยังคงกล่าวโดยหัวข้อใหญ่ว่า **การกลับมาแห่งศีลธรรม** ต่อไปตามเดิม ; และจะได้บรรยายโดยหัวข้อปลีกย่อยเฉพาะวันนี้ ถึง **สิ่งที่เรียกว่า ต้น ลำ แห่งศีลธรรม**.

เราได้พูดกันถึงสิ่งที่เรียกว่า รากฐานแห่งสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม โดยรายละเอียดมาเป็นการเพียงพอแล้ว ; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพียงพอที่จะให้รู้

www.buddhadassa.in.th

ว่าเรากำลังขาดรากฐานแห่งศีลธรรมโดยประการทั้งปวง ก็ว่าได้ ; ในวันนี้จึงควรจะกล่าวถึงสิ่งที่ถัดไป คือ ตัวต้นลำแห่งศีลธรรม นั่นเอง.

[*ทบทวนข้อความครั้งที่แล้วมา ไปจนถึงหน้า ๓๕๘*]

ทำไมเราต้องพูดกันถึงการกลับมาแห่งศีลธรรม ? ท่านที่ไม่เคยฟังมาตั้งแต่ครั้งแรก ๆ ก็คงจะยังไม่เข้าใจก็เป็นได้ ; ดังนั้น จึงอยากจะทบทวนหรือขอย้ำอยู่เสมอว่า ต้องมีการกลับมาแห่งศีลธรรม, และจะต้องพยายามอย่างยิ่ง เพื่อการกลับมาแห่งศีลธรรม อย่างที่เขาเรียกกันโดยศัพท์สมัยปัจจุบันนี้ว่า การรณรงค์ คือการขวนขวายต่อสู้ป้องกัน ทุกอย่างทุกวิถีทาง เพื่อให้เกิดสิ่งที่เราต้องการ.

เดี๋ยวนี้ เราก็ ต้องการการกลับมาแห่งศีลธรรม ; เราก็ต้องทำทุกอย่างในลักษณะที่เรียกว่า เป็นการรณรงค์ ต่อสู้กับอุปสรรคทั้งที่เป็นบุคคล หรือไม่ใช่บุคคล เช่น กิเลส เป็นต้น ให้ประสบความสำเร็จ. และการบบรรยายชุดนี้ก็มีความมุ่งหมายให้เป็นการรณรงค์ต่อสู้อยู่ในตัวมันเอง ต่อต้านสิ่งที่มิใช่ศีลธรรม ;ชักชวนส่งเสริมที่เรียกว่า ศีลธรรม.

ทำไมเราจึงต้องทำอย่างนี้ ? คำตอบก็ง่ายนิดเดียวว่า เวลานี้กำลังเป็นเวลาที่ไร้ศีลธรรม บางคนก็ไม่เชื่อ ; เพราะไม่รู้จักว่าศีลธรรมนั้นคืออย่างไร, เลยไม่รู้จักกระทั่งถึงว่า เราจะต้องมีศีลธรรม. ภาวะปัจจุบันนี้เป็นภาวะที่ปราศจากศีลธรรม ; สภาพการณ์ที่เลวร้ายต่าง ๆ ก็มีมากขึ้นตามความไม่มีศีลธรรม. ศีลธรรม คือ ภาวะปรกติ หรือ ความสงบสุขอนุโลมตามหลักเกณฑ์ของธรรมชาติ ; เมื่อไม่มีศีลธรรมก็เกิดภาวะที่วุ่นวายระส่ำระสาย ซึ่งเราเรียกกันว่า วิกฤติกาล

www.buddhadassa.in.th

คำแปลก ๆ ใหม่ ๆ เหล่านี้ จำไว้บ้างก็ยังดี เพราะว่ามันเป็นการประหยัดเวลา ไม่ต้องใช้คำพูดหลายคำ ก็รู้ได้ว่า หมายถึงอะไร ; เช่น คำว่า รณรงค์ หรือ *วิกฤติกาล* อะไรอย่างนี้, คำสั้น ๆ แต่มีความหมายมากควรจะจำกันไว้พูด เพื่อประหยัดเวลา.

เดี๋ยวนี้ เป็นวิกฤติการทางศีลธรรม, คือศีลธรรมไม่มี หรือศีลธรรมถูกกระทบกระเทือนจนไม่มี ; เป็นยุคที่ว่า ศีลธรรมเหลืออยู่น้อยมาก จัดเป็นกลียุค ซึ่งเดี๋ยวนี้มันก็ยิ่งเหลือน้อยมากลงไปอีกทุกวัน ๆ จนจะมีผลคือความวินาศของมนุษย์. ถ้าจะปล่อยให้ภาวะไร้ศีลธรรมเป็นไปโดยทำนองนี้เรื่อย ๆ ไป มันก็ถึงวันหนึ่งแน่ ซึ่งความวินาศของมนุษย์ หรือจะเรียกว่าความพ่ายแพ้ของมนุษย์ก็ได้. มนุษย์ไม่ได้วินาศเพราะเหตุอย่างอื่น เช่นเรื่องทางการเมือง เป็นต้น ; แต่มนุษย์ จะวินาศโดยแท้จริง เพราะความไม่มีศีลธรรม. ขอให้นึกถึงส่วนนี้เป็นเบื้องหน้า.

เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น ก็ควรจะมองถอยหลังไปดูว่า ภาวะไร้ศีลธรรมนี้มันตั้งต้นขึ้นมาอย่างไร ? หรือว่า ศีลธรรมมันค่อยเสื่อมลงไปทีละเล็กละน้อยนั้น มันเพราะเหตุอะไร ? เรื่องนี้ก็ได้พูดกันมามากแล้ว สรุปเอาแต่ใจความก็คือว่า สิ่งเอร็ดอร่อย สนุกสนาน ที่ทำให้เกิดความเห็นแก่ตัวนั้น มันได้เริ่มเกิดขึ้นมาในโลก และขยายตัวยิ่งขึ้นทุกที ; กระทั่งมีการผลิตอย่างมากมาย เพื่อความเป็นอยู่ชนิดเอร็ดอร่อย สนุกสนานสะดวกสบาย ซึ่งมันล้วนแต่เพิ่มความเห็นแก่ตัว

www.buddhadassa.in.th

สิ่งที่เป็นต้นเหตุอันแท้จริง ก็มีเพียงสิ่งเดียว คือ **ความเห็นแก่ตัว**.. ความเห็นแก่ตัวมากขึ้นเท่าไร ศีลธรรมก็จะลดน้อยถอยลงไปเท่านั้น ; เพราะว่าความเห็นแก่ตัวทำให้อะไร ผิดไปจากที่ควรจะทำตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ; แต่มันทำไปตามกฎเกณฑ์ของกิเลส หรือความเห็นแก่ตัว.

เมื่อมนุษย์ยังไม่เจริญ ความเห็นแก่ตัวก็มีน้อย และสิ่งทั้งหลายในโลกมันก็ยังมีอยู่มาก พอที่มนุษย์นั้นไม่ต้องดิ้นรนขวนขวายอะไร เพราะคนมันก็ยังมีน้อย. พอความเจริญมีขึ้น รู้จักกินดีอยู่ดีมากขึ้นติดในรสอร่อยของความเจริญนั้นแล้ว ; จิตใจของคนก็เริ่มเปลี่ยนแปลง คือเห็นแก่ตัวมากขึ้น เพราะความเอร็ดอร่อยนั้นเป็นเหตุ.

ถ้าจะพูดกัน *ตามภาษาพุทธศาสนา* หรือที่ *พระพุทธเจ้าท่านใช้ตรัสมากที่สุด* ก็กล่าวได้ว่า *เพราะสิ่งสิ่งเดียว คือ ผัสสะ, ผัสสะหมายถึงการกระทบ การถูกต้องของอายตนะ* คือ ตากับรูป หูกับเสียง จมูกกับกลิ่น ลิ้นกับรส ผิวหนังกับสิ่งที่มาสัมผัสผิวหนัง และก็ใจกับสิ่งที่มารู้สึกขึ้นทางใจ มีด้วยกัน ๖ คู่. การกระทบกันระหว่างสิ่งข้างนอกและข้างใน นี่เรียกว่า “ผัสสะ” ; คำว่า ผัสสะคำเดียว อธิบายได้ทั้งเรื่องของโลก ๆ และเรื่องของธรรม.

ผัสสะ เป็นปัญหาอันแรกที่สุดของมนุษย์ เพราะว่าคนต้องอยู่ด้วยผัสสะ และต้องเป็นไปอย่างถูกต้อง ; พอเกิดผิดขึ้นมา มันก็สร้างปัญหา. พอมนุษย์รู้จักเอร็ดอร่อยเพิ่มขึ้น หมายความว่า ความเปลี่ยนแปลงทาง

www.buddhadassa.in.th

ผัสสะมันก็เกิดขึ้น คืออยากจะมีให้มากยิ่ง ๆ ขึ้นไป ; คนจึงเปลี่ยนแปลงมาตามลำดับยุคสมัย จะเป็นเวลากี่หมื่นปี กี่พันปี กี่ร้อยปีมานี้ ก็ตาม มันเปลี่ยนไม่มีหยุด ; เพราะความต้องการในทางผัสสะนั้น มันเปลี่ยน: อยากจะกินอย่างนั้น อยากจะอยู่อย่างนี้ อยากจะนุ่งห่มอย่างโน้น มันก็เปลี่ยน ๆ ๆ.

ที่นี้ ก็ต้องดูว่ามันเปลี่ยนไปทางไหน ? มันเปลี่ยนในทางที่ว่า จะมีศีลธรรม หรือเปลี่ยนไปในทางที่จะไร้ศีลธรรม ? มันจะเป็นด้วยเหตุใด ก็อย่าต้องอธิบายให้มากนักเลย. มองเห็นชัดอยู่แล้วว่า มันเปลี่ยนไปในทางที่เห็นแก่ตัว: ทุกคนเห็นแก่ตัว, ทุกคนเห็นแก่ความสนุกสนาน เอร็ดอร่อยของตัว, มันก็เปลี่ยนแต่ในทางที่จะให้ได้สิ่งนั้นเพื่อตัว โดยไม่ต้องคำนึงถึงผู้อื่น. นี้เรียกว่า เป็นมาตามธรรมชาติแห่งกิเลส.

ที่นี้ สิ่งที่จะเร่งให้เร็วเข้าก็คือ *มนุษย์มีความรู้ขยายตัวเพิ่มออกไปในทางประดิษฐ์สิ่งที่ไม่เคยมี ให้มีขึ้นมา*: ; ที่ไม่ยั่วยวนกิเลส ก็ให้ยั่วยวนกิเลสขึ้นมา, ที่ไม่ยั่วยวนกิเลสนัก ก็ให้ยั่วยวนกิเลสยิ่งขึ้น ; ฉะนั้น ในโลกนี้จึงเกิดสิ่งที่ยั่วยวนกิเลสสูงสุด. เมื่อคนบังคับความรู้สึกไว้ไม่ได้ ก็ไปหลงในสิ่งต่าง ๆเหล่านี้ ; ก็เลยไม่ต้องคำนึงว่า อะไรผิด อะไรถูก อะไรมีศีลธรรมหรือไม่มีศีลธรรม, เอาแต่จะให้ได้ตามที่ตัวเองต้องการ ; แล้วก็มีการต่อสู้กันเป็นการใหญ่ ในระหว่างบุคคล หรือสังคม หรือหมู่คณะ เพื่อให้ได้ตามที่ตัวเองต้องการ ; อ้างอย่างนั้น อ้างอย่างนี้ อ้างอย่างนู้น ซึ่งเป็นความเท็จทั้งนั้น : ว่าเพื่อความยุติธรรมบ้าง, เพื่อสันติสุขบ้าง, จึงได้ต่อสู้ดิ้นรนอย่างนั้นอย่างนี้ ; แต่ที่แท้แล้วมัน เพื่อความเห็นแก่ตัวของตัว ที่จะให้ได้ดี มีอะไรตามที่กิเลสของตัวต้องการ

www.buddhadassa.in.th

ฉะนั้น ผู้ที่ชอบอ้างสันติภาพ สันติสุข ขึ้นมาบังหน้านั้น ควรจะคิดกันเสียใหม่ ; เพราะคนเขารู้เท่าทันกันขึ้นมากแล้ว, และตัวเองก็ควรจะรู้จักกิเลสของตัวเองให้มากขึ้นกว่าแต่ก่อน. ถ้าเป็นได้ดังนี้ ก็มีทางที่จะย้อนกลับไปหาความมีศีลธรรม.

นี่คือข้อเท็จจริง ที่มันได้มีอยู่จริง ตลอดเวลาอันยืดยาวมาจนถึงกระทั่งทุกวันนี้.

เมื่อก่อน มนุษย์เกือบจะไม่มีความเห็นแก่ตัว ; เป็นไปตามธรรมชาติ. จงดูในสัตว์เดรัจฉานที่ยังคงมีอยู่ในบัดนี้ ไม่ได้เห็นแก่ตัวอะไรมากมายนัก กินอิ่มก็พอแล้ว, ไม่มีความคิดที่จะทำลายผู้อื่น หรือแผนการณ์ที่จะล้มล้างผู้อื่น, และไม่มีสติปัญญาที่จะประดิษฐ์สิ่งสวยงาม เอร็ดอร่อยขึ้นมามอมเมาตัวเอง. สัตว์เดรัจฉานจึงมีความเห็นแก่ตัวน้อย อยู่กันอย่างเงียบ ๆ ง่าย ๆ ผาสุกตามประสาเดรัจฉาน. ส่วนที่เรียกว่าคนหรือมนุษย์ นั้น วิ่งไปไกลอย่างที่ว่ามาแล้ว มันจึงมีความเห็นแก่ตัวสูงสุด อย่างที่เทียบกันไม่ได้.

นี่ปัญหาของมนุษย์จึงมีมาก ชนิดที่ถ้าสัตว์เดรัจฉานมันมองเห็นและมันพูดได้ มันก็จะหัวเราะเยาะ. เดี๋ยวนี้เราก็ยกไว้ให้แต่พวกผี ปีศาจนั่นแหละ ที่พอจะหัวเราะเยาะมนุษย์ได้ ; เพราะมันเป็นคนที่ตายไปแล้ว มีสติปัญญาพอที่จะหัวเราะเยาะคนที่อยู่ข้างหลัง ว่ามันช่างทำอะไรที่ไม่น่าทำ คือทำเพื่อทำลายความสงบสุขของตนเอง.

www.buddhadassa.in.th

การที่อุปมาอย่างนี้ ก็เพื่อจะฟังง่าย ๆ เข้าใจง่าย ๆ และจำไว้ได้ง่าย ๆ ว่าเรามนุษย์นี่กำลังทำสิ่งที่ให้ผีหัวเราะเยาะ ; มีความสงบสุขน้อยกว่าสัตว์เดรัจฉาน เพราะมีความเห็นแก่ตัวมาก. คำพูดอย่างนี้ มิได้หมายความว่า จะต้องการให้ไปเป็นสัตว์เดรัจฉาน ; แต่ต้องการให้เทียบดู ว่ากิเลสนั้นมันเกิดขึ้นมาได้อย่างไรในสิ่งที่มีชีวิต ; เมื่อมีกิเลสมากแล้ว มันมีผลอะไรเกิดขึ้น.

ถ้ามีสติปัญญา หรือ ความรู้ไม่ทัดเทียมกันกับกิเลสแล้ว ก็จะต้องมีความทุกข์โดยส่วนเดียว ; ถ้าเราก้าวหน้าในทางของความสุขจากกิเลสตัณหามากเท่าไร ก็ต้องมีสติปัญญาทัดเทียมกัน จึงจะแก้ปัญหาเหล่านี้ได้. ฉะนั้น ในโลกปัจจุบันนี้ หมายความว่าเรามีความก้าวหน้าทางวัตถุเท่าไร ก็จะต้องมีความรู้ทางธรรมให้ทัดเทียมกัน ; เพื่อจะควบคุมความก้าวหน้าทางวัตถุนั้น อย่าให้เป็นพิษ เป็นโทษ เป็นอันตรายขึ้นมาได้นั่นเอง.

เดี๋ยวนี้ เพราะความก้าวหน้าในทางจิตใจ หรือทางธรรมะมีไม่พอ ; ส่วน ความก้าวหน้าทางวัตถุมากเกินไป, *โลกจึงมีสภาพอย่างนี้ คือมีแต่คนที่หลงไหล* ในความเอร็ดอร่อย สนุกสนาน สวยงาม สรวลเสเฮฮา ถือสิ่งเหล่านี้เป็นสรณะ แล้วก็หลงจนถึงขนาดที่ฆ่าฟันกันเพื่อได้สิ่งเหล่านี้.

เป็นอันว่า นี้เป็นเครื่องที่ชี้ให้เห็นอย่างเพียงพอแล้วว่า สภาพอันเลวร้าย มันมีอยู่ในโลกนี้ ในเวลานี้ ในปัจจุบันนี้ เป็นอย่างไร. แม้ในส่วนบุคคลแท้ ๆ ก็มีวิกฤติการณ์, ระหว่างสังคมกับสังคม ก็มีวิกฤติการณ์, จนตลอดทั้งโลกมันก็เต็มไปด้วยวิกฤติการณ์ ; ทำสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องทำมากขึ้น ไม่ได้ต้องการความสงบสุข ; แต่ต้องการความสุขชนิดที่เป็นเรื่อง

www.buddhadassa.in.th

ของกิเลส ซึ่งโดยที่แท้แล้วก็เป็นเพียงความเพลิดเพลิน ; ไม่รู้จักแยกความหมายของคำว่า เพลิดเพลินนั้นออกไป จากความหมายของคำว่า สุข สงบ, แล้วก็ไปหลงเอาความเพลิดเพลินนั่นแหละมาเป็นความสุข ; ต้องการความสุข ; ที่แท้ก็คือต้องการความเพลิดเพลิน ; เลยพูดกันไม่รู้เรื่อง สอนศีลธรรมกันไม่รู้เรื่อง เพราะใช้คำพูดที่มีความหมายต่างกัน แต่ว่าเป็นคำคำเดียวกัน.

ขอให้ช่วยสังเกตข้อนี้ไว้ด้วย ว่าเรากำลังพูดกันไม่รู้เรื่อง ก็เพราะภาษาเป็นต้นเหตุ คือภาษาของคนที่หลงในความเพลิดเพลิน นี้มันมีอยู่ระบบหนึ่ง ; และภาษาของคนที่ไม่หลงในความเพลิดเพลินเหล่านั้น มันก็มีอยู่อีกระบบหนึ่ง ; แต่โดยเหตุที่ใช้คำพูดปนกันไป ก็เลยทำให้เข้าใจกันไม่ได้ : ทั้ง ๒ ฝ่ายบอกว่าต้องการความสงบสุข ; แต่แล้วก็ทำกันอย่างตรงกันข้าม ทั้ง ๆ ที่ว่าต้องการสิ่งเดียวกัน แต่ทำไปในลักษณะที่ตรงกันข้าม. ขอให้ไปคิดดูให้ดี.

ทีนี้ มาดูถึงสิ่งที่ควรจะดู หรือควรที่จะหยิบขึ้นมาพิจารณา ว่าโลกนี้มีความเลวร้ายทางศีลธรรมอย่างนี้ จะต้องทำกันอย่างไร ? ถ้าต้องการความสงบสุข มันต้องเป็นชนิดไหน ? ท่านทั้งหลายอาจจะนึกอยู่ในใจแล้วก็ได้ว่า “เราจะต้องถอยหลังเข้าคลอง” ; แต่ว่าคนไม่ชอบคำว่า ถอยหลังเข้าคลอง ; เขาต้องการให้มีของแปลกของใหม่รุดไปข้างหน้า, นี่มันก็พูดกันไม่รู้เรื่องในข้อนี้.

ส่วนอาตมานั้นยืนยันว่า เราต้องถอยหลังเข้าคลอง ในแบบหนึ่ง คือถอยหลังไปหาศีลธรรม ซึ่งเป็นอยู่อย่างปรกติ, เป็นอยู่อย่างมีความเห็นแก่ตัวน้อย, ซึ่งได้เคยพูดมาแล้วหลายครั้งหลายหน ว่าศีลธรรมเป็นตัวแท้ของธรรมชาติอันบริสุทธิ์, ธรรมชาติล้วน ๆ ธรรมชาติอันบริสุทธิ์อยู่ด้วยความ

www.buddhadassa.in.th

ปรกติ สงบสุข ; ขอให้ยังคงความหมายอันนี้ไว้ให้ได้. ถ้าเราอยากจะขยับขยายอะไรออกไปบ้าง เพื่อความสะดวกสบาย ก็ต้องคงความหมายเดิม คือปรกติและสงบสุขไว้ให้ได้.

อย่าเห็นแก่ความสะดวกสบาย สนุกสนาน แล้วสูญเสียความเป็นปรกติ ; ถ้าสูญเสียความปรกติ ก็หมายความว่า ความทุกข์ยากลำบากระส่ำระสายทางจิตจะเกิดขึ้นอย่างที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แล้วความสะดวกสบายนั้นมันจะมีประโยชน์อะไร.

ศีลธรรมต้องเป็นความปรกติสุข ตามหลักเกณฑ์ของธรรมชาติ ; ถ้ามนุษย์ต้องการความเป็นมนุษย์ ก็ยิ่งต้องอาศัยศีลธรรม. ถ้าไม่ต้องการความเป็นมนุษย์ก็ตามใจไม่ไม่ใครว่า ; แต่ถ้าต้องการความเป็นมนุษย์ถูกต้องตามความหมายของคำว่า มนุษย์แล้ว ก็ไม่มีอื่น นอกจากจะต้องยึดหลักของศีลธรรมไว้ให้ได้นั่นเอง.

มนุษย์ต้องทำในสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม ; ไม่อย่างนั้นก็จะหมดความเป็นมนุษย์ ไม่มีอะไรที่น่าดู. มนุษย์ได้เคยทำมาแล้ว และต้องกระทำต่อไป ; แต่นี่มนุษย์เคยทำมาแล้ว แล้วก็ละเสีย และก็ไม่อยากจะทำอีก ปัญหามันก็เกิดขึ้น คือจะไม่มีความสงบสุข หรือไม่มีศีลธรรม. ศีลธรรมนี้เป็นความปรกติ เมื่อไม่ทำความปรกติ มันก็ต้องวุ่นวาย ต้องเดือดร้อนระส่ำระสาย. มนุษย์สมัยหนึ่งจึงยึดมั่นในเรื่องของศีลธรรม ก็เป็นยุคที่เรียกว่ามีศีลธรรม น่าเลื่อมใส ; ต่อมาก็เปลี่ยนแปลงไป.

www.buddhadassa.in.th

มนุษย์ยุคนี้จะต้องเรียกว่ามีโชคร้าย เพราะว่ามาชวนกันเหยียบย่ำศีลธรรมโดยไม่รู้สึกตัว และก็ผลิตสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ศีลธรรมขึ้นมามากมายเกินไป จนเรียกได้ว่ามันเต็มไปด้วยอบายมุข ; ที่***พระพุทธเจ้าท่านตรัสสรุปไว้*** โดยหัวข้อที่ว่า ***ดื่มน้ำเมา เที่ยวกลางคืน ดูการเล่น เล่นการพนัน*** *คบคนชั่วเป็นมิตร เกียจคร้านทำการงาน* ; แม้มีหัวข้อเพียง ๖ ข้อ แต่รายละเอียดแจกลูกออกไปได้เป็นสิบ ๆ เป็นร้อย ๆ ทีเดียว ; ไม่มีช่องทางแห่งความเลวร้ายอะไรนอกไปจากอบายมุขเหล่านี้.

ขอให้ดูกันในข้อนี้ให้มากเป็นพิเศษ ว่า ***ทำไมเราจึงไปหลงชอบ*** และผลิตสิ่งซึ่งเป็นอบายมุขขึ้นมา, และพร้อมกันนั้น ก็จะตะโกนหาความ ***สงบสุข***.

ถ้าผีหัวเราะมันก็หัวเราะในข้อที่ว่า มันเป็นคนบ้า เกินกว่าที่จะเรียกว่าบ้า ; ต้องการความสงบสุขแต่ผลิตสร้างสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ความสงบสุข. คนบ้าก็ยังไม่ทำอย่างนั้น ; นอกจากจะเป็นคนบ้า ที่เกินธรรมดาเท่านั้น: บ้าไปยิ่งกว่าคนบ้า ; และก็ไม่มีใครมาว่าเรา เพราะว่าเราทุกคนนั้นเป็นอย่างนี้กันเสียเองทั้งหมด แล้วใครจะมาว่าใคร, แล้วใครจะมาตักเตือนใคร ; ในที่สุดมันก็ต้องจมลงไปในอบาย. คำว่า “อบาย” แปลว่า หาความสงบสุขไม่ได้, ก็ต้องจมลงไปในอบายยิ่งขึ้นทุกที.

เดี๋ยวนี้ การผลิตทางอบายมุขมันก้าวหน้าและวิ่งเร็วจี๋ทีเดียว. ขอให้เทียบดูกับระยะเวลาแต่เพียงว่า ๕๐ ปีมานี้ มันก็ไม่มากเหมือนเดี๋ยวนี้ ; ยิ่งวันนี้หรือพรุ่งนี้ ก็จะยิ่งมากจะยิ่งเร็วยิ่งขึ้นไปอีก สำหรับการผลิตทางอบายมุข.

www.buddhadassa.in.th

เราจะทำอย่างไรดี ? อาตมาจึงพูดว่า ถ้าเห็นแก่ความสงบสุข ไม่ต้องการความวินาศแล้วก็ช่วยกันเถิด ให้มีการกลับมาแห่งศีลธรรม.

นี่คือข้อปรารภ และข้อที่ต้องขอทบทวนกันอยู่เป็นประจำ ใครจะเบื่อก็ตามใจ อาตมาเบื่อไม่ได้ ไม่รู้สึกเบื่อในการที่จะพูดถึงการกลับมาแห่งศีลธรรม ; ฉะนั้น จึงตั้งความพยายามในการชี้แจง วิพากย์วิจารณ์ ให้เป็นที่เข้าใจแจ่มแจ้งในเรื่องของศีลธรรมมาหลายเวลาแล้ว. การบรรยายเป็นชุด ๆ เรื่องศีลธรรมนี้มีมาอย่างน้อยก็ ๕ ชุดทั้งชุดนี้, ชุดหนึ่งก็หลาย ๆ ครั้ง ยังจะต้องพูดกันต่อไปอีก. ใครจะว่าบ้าก็ตามใจ รู้สึกว่าไม่มีสิ่งอื่นที่จะควรทำนอกจากเรื่องนี้.

....

ทีนี้ การบรรยายในครั้งที่แล้ว ๆ มา เราพูดกันถึงเรื่องรากฐานของศีลธรรม ที่จะต้องมีในสายเลือดของคน ติดมาจากบิดามารดาที่มีศีลธรรม ; แล้วก็ต้องมีศีลธรรมอยู่ในการศึกษาอบรมลูกเด็ก ๆ ให้เขาได้รับความรู้เรื่องศีลธรรมเพียงพอ และต้องให้มีศีลธรรมอยู่ในการดำรงชีวิตของทุกคน จนกระทั่งตายเข้าโลงไป, ให้มันตายลงไปด้วยภาวะของความมีศีลธรรม.

ขอทบทวนอีกทีหนึ่งว่า ศีลธรรมนั้นต้องมีในสายเลือดที่ติดมาจากบิดามารดา เป็นข้อแรก, และศีลธรรมนั้นต้องมีในการศึกษาการอบรมลูกเด็ก ๆ ให้เขาลืมตา และเจริญขึ้นมาด้วยสิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรม, ให้เขามีศีลธรรมอยู่ที่กาย วาจา ใจ ตลอดไป จนกว่าจะถึงวันสุดท้ายของชีวิต. นี่ศีลธรรมจะต้องมีในลักษณะอย่างนี้.

www.buddhadassa.in.th

เมื่อเป็นดังนี้เราก็จะต้องลงทุนกันสักหน่อย เพื่อจะศึกษาให้เข้าใจ ; เพราะมันเป็นเรื่องที่ลึกซึ้งอยู่มาก จึงสมมติว่าเหมือนกับต้นไม้ ที่จะเจริญงอกงามอยู่ได้ มันต้องได้อะไรบ้าง. ศีลธรรมก็เหมือนกัน มันจะเจริญรุ่งเรืองขึ้นมาได้เพราะมันได้อะไร ?

เมื่อดูกันโดยละเอียดก็เปรียบกับต้นไม้ ว่า *ต้นไม้นี้ส่วนที่เป็นฐานรากแท้ ๆ* มัน *ต้องการแผ่นดิน*, มัน *ต้องการอาหาร* ที่มีอยู่ในดิน, *ต้องการน้ำ*, *ต้องการแสงแดด*, *ต้องการอุณหภูมิ*, ซึ่งไม่ค่อยมีใครจะไปเอาใจใส่กับมัน นอกจากผู้ที่เป็นนักศึกษาค้นคว้า. ชาวบ้านตามธรรมดาก็ไม่ค่อยสนใจ ; เอาเมล็ดเพาะปลูกลงไปเป็นต้นไม้ งอกขึ้นมาก็กินลูกกินผล ก็เลยโง่อยู่มาก ; พูดเรื่องต้นไม้เองก็ไม่เข้าใจ.

เรื่องของศีลธรรมก็คล้าย ๆ กันอีก เมื่อเขาประพฤติปฏิบัติอยู่พอสมควร มีความสงบสุขได้เป็นที่พอใจแล้ว ก็ไม่ต้องรู้ว่ามันมีอะไรที่เป็นข้อปลีกย่อยโดยรายละเอียด. นี่เราจึงต้องมาพูดกันใหม่ ; เพราะยิ่งเดี๋ยวนี้มันถึงยุคที่เรียกว่า วิกฤติกาล กำลังเป็นปัญหาหนัก.

....

แผ่นดินของศีลธรรม คือ อุดมคติ ที่ถือว่า “สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น”. ถ้ายังมีความรู้สึกอย่างนี้อยู่ในใจแล้ว ก็เรียกว่ามันมีแผ่นดินให้ต้นไม้งอก ; หมายถึงต้นไม้ของศีลธรรมมันจะงอกอยู่บนแผ่นดิน คือความรู้สึกของคนที่ว่า “สัตว์

www.buddhadassa.in.th

ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น “ดังมีรายละเอียดที่เคยพูดกันมามากแล้ว.

ทีนี้ ต้นไม้ต้องมีน้ำกิน ไม่มีน้ำมันก็แห้งตายหมด ; ***ต้นไม้ศีลธรรมก็ต้องมีน้ำกิน*** คือ ความไม่เป็นทาสแก่กิเลส ความไม่เป็นทาสแก่อายตนะ. ความเป็นทาสแก่กิเลส มันร้อน มันเป็นน้ำไม่ได้ ; ต้องไม่เป็นทาสของกิเลส จึงจะเป็นของเย็น เหมือนกับน้ำที่จะมารดต้นไม้ศีลธรรม. เลิกความเป็นทาสของอายตนะกันเสีย ก็จะมีน้ำมาให้ต้นไม้ต้นนี้กิน.

ส่วนแร่ธาตุที่เป็น *อาหารในดิน* นั้นคือ การบังคับจิต บังคับความรู้สึก ; อย่าให้ความรู้สึกมันพลุ่งพล่านไปตามอารมณ์. ฝ่ายที่เลวร้ายก็บังคับไว้โดยเด็ดขาด, แม้ฝ่ายที่เรียกว่า ไม่เลวร้าย ก็ต้องบังคับไว้ให้อยู่ในลักษณะที่พอเหมาะพอดี ; อย่างนี้เรียกว่ามันมีความถูกต้องในความเป็นอยู่ เป็นเหมือนกับอาหารของต้นไม้ศีลธรรม.

ต้องมี *แสงแดด* ต้นไม้จึงจะอยู่ได้ *ต้นไม้ศีลธรรมก็ต้องการปัญญาซึ่งเป็นแสงสว่าง* คือความรู้ความเข้าใจถูกต้องในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นจริงว่าเป็นอย่างไร. นี้จะเป็นแสงแดดเลี้ยงต้นไม้ศีลธรรมให้เจริญงอกงาม.

ในที่สุด *อุณหภูมิ* ที่พอเหมาะพอดี ที่ต้นไม้จะเกิดจะงอกนี้ เราเล็งถึงศรัทธา ความเชื่อที่พอดี หรือถูกต้อง. อย่ามีความเชื่องมงายอีกต่อไปเลย ; มีสติปัญญาอย่างถูกต้องตาที่เป็นจริง ในธรรมชาติ ในตัวของธรรมชาติ แล้วก็จะ

www.buddhadassa.in.th

มีความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อหรือความคิดเห็นอะไรที่ถูกต้อง ที่หล่อเลี้ยงต้นไม้ศีลธรรมนี้ให้เจริญได้.

นี้ส่วนที่เป็นรากฐานมีอยู่เป็นหัวข้อใหญ่ ๆ อย่างนี้ แล้วข้อปลีกย่อยมันก็ออกมาอีกได้มาก คือออกมาจาก ๕ อย่างนั้นได้อีกมากมายเป็นข้อปลีกย่อย เรียกว่า **สิ่งที่มาด้วยกัน** คือจะมี หิริ - ความละอายต่อบาป, โอตตัปปะ- ความกลัวบาป, เมตตา - ความรักเพื่อนมนุษย์, ขันติ - ความอดทน, สัจจะ - ความจริงใจ, ทมะ - การบังคับตัวไว้ได้, จาคะ – ความเสียสละสิ่งที่ควรเสียสละ, และอะไรอื่นอีกมากมาย กระทั่งสิ่งสุดท้ายที่จะเรียกก็คือความบริสุทธิ์ ; แล้วจะมีความบริสุทธิ์อยู่ได้ไม่มีโทษ ไม่มีความผิด. ทั้งหมดนี้เป็นเรื่องรากฐานของศีลธรรม ; ขอย้ำไว้อย่างนี้.

[*เริ่มการบรรยายโดยหัวข้อแห่งครั้งนี้*]

ทีนี้ ก็มาถึงเรื่องที่ตั้งใจจะพูดกันในวันนี้ คือเรื่อง **ต้น ลำ ของศีลธรรม.**

รากของต้นไม้ศีลธรรม คือ **อุดมคติที่ถูกต้อง ต้น ลำ ของต้นไม้ศีลธรรม** นั้น คือ**การปฏิบัติที่ถูกกต้อง, ดอก ผล ของต้นไม้ศีลธรรม** คือ **สันติสุขและสันติภาพ** ; ขอให้จำไว้เป็นหลักทั่ว ๆ ไป.

ทีนี้ จะพูดกันเฉพาะส่วนที่จะเป็นลำต้นของศีลธรรม. สิ่งที่เรียกว่า ลำต้น คืออะไร ขอให้รู้ความหมาย.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : มีคำที่ใช้กันอยู่ ๒ คำ : ลำต้นก็มี, ต้นลำก็มี ; คำว่า "ลำต้น" กับคำว่า "ต้นลำ" นี่มันต่างกันอย่างไร คุณประยูรว่าอย่างไร ?

ตอบ : ลำต้น หรือต้นลำ ตอนนี้ผมเข้าใจว่า มันน่าจะเหมือนกัน.

ถาม : คุณทองว่าอย่างไร นี่เป็นครู คนที่เป็นหมอบอกว่าเหมือนกัน คนที่เป็นครูว่ามันต่างกันอย่างไรไหม ?

ตอบ : ลำต้น กับต้นลำ ผมว่าเหมือนกัน คือส่วนที่ต่อมากจากโคน และก็เป็นทางเดินของอาหารสู่ปลายต้นไม้.

ถาม : คุณชวน ต้นลำ กับ ลำต้น เหมือนกันไหม ? ถ้าต่างกันอย่างไรก็ว่าไป.

ตอบ : กระผมมีความเห็นว่าต่างกันครับ. ถ้าลำต้นจะต้องมีกิ่ง มีก้าน แตกสาขาออกไป แต่ถ้าต้นลำคงจะหมายถึงต้นไม้ประเภทมีข้อ มีลำมากกว่า

ถาม : คุณล้ำ ต้นลำ กับ ลำต้น ?

ตอบ : ต้นลำ กับ ลำต้น ผมเข้าใจว่า คงจะแตกต่างกันบ้าง. ลำต้นก็หมายถึงสิ่งที่ไม่มีสาขาออกไป คือเป็นลำต้น. ต้นลำ ก็หมายถึงสิ่งที่มีสาขาออกไป มีกิ่งก้านสาขาออกไป.

ได้ทั้งนั้น แล้วแต่จะพูด ; พูดได้. นี่คือความยากลำบากของภาษา มันเป็นเรื่องของภาษา ; แต่โดยที่แท้แล้วมันจะเหมือนกันไม่ได้ ; มันต้องมี

www.buddhadassa.in.th

ความหมายต่างกัน. ทีนี้ เราเรียนภาษาไม่พอ, เรารู้ภาษาไม่พอ เราจึงไม่รู้ความต่างของคำว่า ต้นลำ กับคำว่า ลำต้น.

ลองไปนึกถึงคำพูดบางประโยค ที่เราใช้คำเหล่านี้พูดซิ : "เป็นต้นเป็นลำ, เป็นลำ เป็นต้น". ต้นลำ กับ ลำต้น ไม่ได้เป็นคำเดียวกันแท้ ; มุ่งหมายพูดกันถึงความหมายอื่นจากกัน. ต้นลำ ก็คือว่า มันมีต้น มีลำ, มัน ไม่เหลวคว้างไป ในอากาศธาตุ ; มันมีต้น มีลำ ให้เห็นกันอยู่, และเราหมายถึง ต้นลำที่มันเป็นแก่นสาร. เราจะไม่เรียกผักบุ้งว่าต้นลำก็ได้ ไม่เป็นต้น ไม่เป็นลำ ; แต่ต้นไม้เราเรียกมันเป็นต้นเป็นลำ. ที่เรียกว่า ลำต้น ก็คือ ส่วนที่มันเป็นต้น ที่มันใหญ่ เป็นส่วนสำคัญ ที่จะทรงตัวมันไว้.

เดี๋ยวนี้ เราจะพูดถึง **ลำต้น** นี่ มากกว่าที่จะพูดถึง **ต้นลำ**. "ลำต้นของศีลธรรม" แต่เราจะพูดว่า ต้นลำของศีลธรรมก็ได้เหมือนกัน คือเอาส่วนที่มันเป็นต้น เป็นลำ มันไม่เคว้งคว้างเป็นอากาศธาตุ. แต่ถ้าพูดว่า ลำต้น, เอาตรงที่มันล่ำสัน แน่นหนา เข้มแข็ง เป็นของตั้งมั่นอยู่ได้.

ถ้าพูดว่า "ลำ" เฉย ๆ ก็คือ แสดงถึงรูปร่าง เป็นทรวดทรงที่ตรงขึ้นไป และโดยมากก็หมายถึงกลม ; เช่น ลำอ้อย หมายถึงว่า มันเป็นลำ. แต่ถ้าต้นไม้ใหญ่ ๆ ก็หมายถึงส่วนกลางอย่างที่เราเห็นอยู่สะพรั่งไปในที่นี้ ว่าลำต้นมันอยู่ตรงไหน.

ถาม : ถ้าถามว่า ลำต้น อยู่ที่ตรงไหน ตอบว่าอย่างไร ?

ตอบ : ระหว่างโคนกับปลาย ครับ.

www.buddhadassa.in.th

นั่นแหละถูกที่สุด ; ระหว่างรากกับกิ่ง คือลำต้น. ส่วนนั้นมันใหญ่ มันแข็ง มันเป็นที่ทรงตัว และควรจะเรียกได้ว่า ศูนย์กลางด้วย คือตรงกลาง. ข้างล่างลงไปเป็นรากอันมากมาย, ข้างบนขึ้นไปเป็นกิ่ง เป็นใบอันมากมาย. ที่อยู่ตรงกลางนี้ เป็นลำต้น.

ถาม : แก่นของต้นไม้อยู่ที่ตรงไหน คุณประยูร ?

ตอบ : แก่นของต้นไม้อยู่ตรงใจกลางของลำต้นอีกทีหนึ่ง.

ถ้าไม่รู้ว่า แก่นของต้นไม้อยู่ที่ตรงไหน แล้วก็คงจะพูดเรื่องนี้กันไม่ได้ ว่าแก่นของต้นไม้ มันก็อยู่ที่ลำต้นไม้ ; หมายถึงต้นไม้มีแก่น ; จะแก่นข้างนอกหรือแก่นข้างใน ก็ล้วนแต่อยู่ที่ลำต้นทั้งนั้น. ไม้ไผ่มีแก่นข้างนอก เป็นไม้ประเภทมีแก่นข้างนอก เราต้องเรียกว่า มันมีแก่นเหมือนกัน. ต้นหมาก ต้นมะพร้าว มีแก่นข้างนอก, ไม้ที่เขาเรียกกันว่า ปาล์มทั้งหลายมีแก่นข้างนอก, ไม้ธรรมดานี่มีแก่นข้างใน ขอแต่ให้มีแก่นเป็นใช้ได้ ; ถ้าไร้แก่นก็ใช้ไม่ได้.

ฉะนั้นแก่นของมันเป็นเครื่องทรงตัว ให้แน่นหนา ให้ถาวร ให้ดำรงอยู่ได้ ; เราจึงควรปรารถนาว่า ต้นไม้ศีลธรรมของเรานี้ จะต้องมีแก่น ; ต้นไม้แห่งศีลธรรม “พฤกษาแห่งศีลธรรม” เรียกให้เพราะสักหน่อย.

....

ถาม : เมื่อต้นไม้ธรรมดามีแก่นอย่างที่เราเห็น ๆ กันอยู่ พฤกษาแห่งศีลธรรมนี่มันมีอะไรเป็นแก่น ? ให้คุณว่าเอาเองก่อน นึกเอาเองก่อน สันนิษฐาน

www.buddhadassa.in.th

เอาเองก่อน, ถ้ารู้จริงก็บอกมาเลย ว่าต้นไม้ของศีลธรรมนี่ มีอะไรเป็นแก่น ?

ตอบ : ต้นไม้แห่งศีลธรรมก็มี วิมุตติ เป็นแก่น ; มีการหลุดพ้นเป็นแก่น.

ถาม : เอ้า, คุณทอง ?

ตอบ : ผมคิดว่า หลักของศาสนาย่อมเป็นแก่น.

ถาม : อะไรบ้าง เป็นหลักของศาสนา ?

ตอบ : อย่างศาสนาพุทธก็จะต้องมีอริยสัจจ์ ๔ เป็นแก่น.

ถาม : คุณชวน ?

ตอบ : กระผมมีความเห็นว่า เบ็ญจศีล เบ็ญจธรรม เป็นแก่นของศีลธรรม.

ถาม : เอ้า, คุณล้ำล่ะ มีอะไรเป็นแก่น ?

ตอบ : มีความถูกต้องเป็นแก่น.

ถาม : มีความถูกต้องเป็นแก่น, ถูกต้องของอะไร ?

ตอบ : ถูกต้องของสัจธรรม.

ถาม : ถูกต้องของสัจธรรม. แล้วมันเกี่ยวกับมนุษย์อย่างไรล่ะ ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : เกี่ยวกับการปฏิบัติ.

ก็พูดว่า ความถูกต้องของการปฏิบัติเสียให้มันรู้แล้วรู้รอดไป ทำไมจึงมัวมาอ้อมอยู่ล่ะ. มีความถูกต้องของการกระทำ ทางกาย ทางวาจา ทางใจเป็นแก่น. นี้จะพบความหมายเพิ่มขึ้นมาอีกอย่างหนึ่งที่คุณประยูรว่า *ตามพระบาลี* ว่า *มีวิมุตติเป็นแก่น*, *พรหมจรรย์นี้มีวิมุตติเป็นแก่น* ก็หมายถึงประโยชน์สูงสุด ที่มีค่าที่สุด, ต้นไม้ถลกผิวออกไปแล้ว ถึงเปลือก, ถลกเปลือกออกแล้วถึงกระพี้, ถลกกระพี้ออกแล้ว จึงถึงแก่น ; ดีที่สุดอยู่ที่แก่น. ส่วนพรหมจรรย์นี้ หรือ พระพุทธศาสนา มีวิมุตติเป็นแก่น : มีศีล, ในศีลเข้าไปเป็นสมาธิ, ในสมาธิเข้าไปเป็นปัญญา, ในปัญญาเข้าไปอีก จึงจะเป็นวิมุตติ นี่เป็นการกล่าวอย่างเปรียบเทียบกับเรื่องของต้นไม้.

เดี๋ยวนี้ เราไม่เล็งถึงอย่างนั้น เราจะเล็งถึงตัว การประพฤติ การกระทำ ว่าเป็นตัวแก่นของศีลธรรม. ถ้าไปพูดถึงวิมุตติแล้วมันเป็นผลที่ได้รับ เป็นความสงบสุข.

ถาม : ถ้าพูดถึงผลที่ได้รับเป็นความสงบสุขแล้ว ควรจะเปรียบด้วยอะไรของต้นไม้ ? คุณทอง ถ้าเล็งถึงผลคือความสงบสุข ควรจะเปรียบด้วยอะไรของต้นไม้ ?

ตอบ : ด้วยลูกของมัน.

จะต้องเปรียบด้วยดอก ด้วยลูกอะไรของมัน ที่เป็นประโยชน์สุดท้าย. ถ้าพูดถึงลำต้น เราควรจะเปรียบด้วย การประพฤติ หรือ การกระทำ ที่จะทำ

www.buddhadassa.in.th

ให้เกิดลูก เกิดผล ออกมา. ฉะนั้น ที่คุณล้ำว่านี้ใกล้ชิดที่สุด คือความถูกต้องของการกระทำ นั่นแหละเป็นแก่น หรือเป็นตัวลำต้นอันแข็งแกร่งของต้นไม้. เพราะฉะนั้น เราหันไปเพ่งดูความถูกต้องของการประพฤติ หรือการกระทำ ให้มันยืนหยัดอยู่อย่างแน่นหนาแน่นแฟ้น อย่างกะว่าเป็นลำต้น.

ถาม : การประพฤติกระทำให้ถูกต้องนี้ จะแบ่งออกไปได้สักกี่อย่าง กี่ชั้น กี่ระดับ ?

ตอบ : แบ่งได้เป็น ๔ ชั้น.

ถาม : อะไรบ้าง ?

ตอบ : ๑. เอาจากภายนอกเข้าไป คือการประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องต่อ. สิ่งที่เป็นวัตถุอยู่รอบตัวเราและ, ๒. ถัดเข้าไปก็เป็นความประพฤติให้ถูกต้องต่อร่างกายของเราแล้ว, ๓. เข้าไปข้างในอีก ก็ประพฤติให้ถูกต้องกับจิต ที่เกี่ยวเนื่องกับกาย, แล้ว ๔. ข้างในสุดท้าย ก็เป็นการปฏิบัติให้ถูกต้องต่อจิตส่วนลึก ซึ่งทางนี้ชอบใช้คำว่าวิญญาณ คือสติปัญญา ความคิด ความเห็น. ปฏิบัติต่อจิตส่วนนี้ ให้มันถูกต้องด้วย ; รวมเป็น ๔ ชั้น.

ถาม : คุณประยูรเขาแบ่งออกเป็น ๔ อย่าง ให้มีความถูกต้องต่อวัตถุ หรือของวัตถุที่อยู่รอบตัวเรา, ให้มีความถูกต้องอยู่ที่เนื้อตัว ร่างกายของเรา, มีความถูกต้องอยู่ที่จิตใจของเรา, และมีความถูกต้องอยู่ที่วิญญาณหรือสติปัญญาของเรา, ก็ถูก. ถ้าพูดอย่างอื่นจะพูดอย่างไรได้อีก คุณทอง ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : มีความถูกต้องอยู่ ๒ อย่าง หรือ ๒ ระดับ : ระดับมีตัวตน กับระดับที่ความหมดจากมีตัวตน.

นี่พูดในรูปแบบของปรัชญาไปแล้ว : ระดับที่มีตัวตนก็ถูกต้องอย่างหนึ่ง. คนพวกหนึ่งมีตัวตน ; เขาก็มีความถูกต้องของเขาไปแบบหนึ่ง แน่นอน. ส่วนคนพวกหนึ่งเขาเมองเห็นความไม่มีตัวตน เห็นเป็นขันธ์ ธาตุ อายตนะ ตามธรรมชาติ ก็มีการปฏิบัติที่ถูกต้องของเขาอีกแบบหนึ่ง นี้ก็ใช้ได้ ; แต่เป็นหลักที่สูงไปสำหรับประชาชนทั่ว ๆ ไปจะถือเป็นหลัก. ไม่ใช่ผิด ; แต่มันยังอยู่นอกวงของการที่จะเอามาพูดสำหรับการปฏิบัติเรื่องศีลธรรม ; มันเป็นรูปแบบของปรัชญา.

ถาม : คุณชวน จะพูดอย่างไร, ความถูกต้องของอะไร ?

ตอบ : กระผมมีความเห็นว่า ความถูกต้องมีอยู่ ๒ อย่างเหมือนกัน คือถูกต้องในทางปฏิบัติเพื่อตนเอง กับความถูกต้องในทางปฏิบัติเพื่อผู้อื่น.

ถาม : นี่ก็เป็นนักสังคม จึงบอกว่าปฏิบัติถูกต้องมีอยู่ ๒ ชั้น คือถูกต้องภายในตัวเอง และถูกต้องที่มันเกี่ยวออกไปถึงสังคม. คุณล้ำล่ะ ?

ตอบ : ความถูกต้องนี่ต้องให้พร้อมด้วย กาย วาจา ใจ, นี่พูดสั้น ๆ.

คำว่าพร้อมด้วยกาย วาจา ใจ นี้ เป็นหลักพื้นฐานทั่วไป, ยังไม่หมด ; เว้นแต่จะขยายคำว่า “ใจ” ออกไปถึงสติปัญญา หรืออะไรด้วย.

www.buddhadassa.in.th

เราจะถือตามหลักของพระพุทธศาสนาสำหรับพูดจา ง่ายกว่า ไม่ต้องบัญญัติขึ้นใหม่ แล้วก็รู้จักกันทั่วไป ; เอาสิ่งที่ว่า พูดกันติดปาก *เป็นหญ้าปากคอก* นั่นแหละ ว่า ถูกต้องในที่นี้ แบ่งออกเป็นสาม คือ เรื่อง ศีล ขันธ์-*กองศีล*, สมาธิขันธ์ - *กองสมาธิ*, ปัญญาขันธ์ - *กองปัญญา*. ขันธ์ก็แปลว่าลำต้นเหมือนกัน คนที่เรียนรู้บาลีได้เปรียบคนที่ไม่รู้ ใช่ไหม ? อย่าว่าเราเอาเปรียบนะ คือว่า พูดตามหลักพระบาลี ขันธ์ แปลว่า ลำต้น เหมือนกัน หรือกลุ่ม หรือกอง หรือว่าที่มันเป็นชิ้นเป็นอันได้. ศีลขันธ์ แปลว่า กองศีล, สมาธิขันธ์ กองสมาธิ, ปัญญาขันธ์ กองปัญญา. แต่ในที่บางแห่งคำว่า ขันธ์ แปลว่า ลำต้น ก็ได้ ; ก็หมายถึง ความถูกต้อง ๓ ชั้น ; อย่าแปลว่า ๓ อย่างเลย, แปลว่า ๓ ขั้นดีกว่า.

ความถูกต้องชั้นแรก คือ **ศีล ขันธ์** หมายถึง ถูกต้องทางกาย ทางวาจา, รวมทั้งวัตถุภายนอก ที่เนื่องกันอยู่กับกายและวาจา ; นี่เรียกว่าชั้นศีล ลำต้นในชั้นศีล. ถ้าจะว่าเป็นชั้นเปลือกก็ดูจะหยาบคายไปนัก ก็ไม่ค่อยอยากจะพูด ; คือว่าลำต้นนี่เรามีชั้นเปลือก ชั้นกระพี้ และชั้นแก่น. ต้นไม้ต้นหนึ่ง มันมีชั้นเปลือกนอก ชั้นกระพี้เนื้ออ่อน, แล้วจึงถึงแก่น.

ศีลนี้จะเปรียบด้วยชั้นเปลือก ; เปลือกมีความสำคัญมากนะ ; เดี๋ยวจะว่า “เปลือก” แล้วไม่มีค่าอะไร. ไม่มีเปลือกแล้วต้นไม้อยู่ไม่ได้ ; ฉะนั้น ความสำคัญชั้นเปลือก ดูได้ที่ต้นไม้ตามธรรมดา ว่าเปลือกนี้สำคัญสำหรับต้นไม้ คือว่า เป็นทางเดินของอาหาร ของอะไรบางอย่างก็มี ; และทำหน้าที่สร้างกระพี้ขึ้นมา เปลือกค่อย ๆ สร้างกระพี้ขึ้นมา, แล้วกระพี้ค่อย ๆ สร้างแก่นเข้าไป. ถ้าไม่มีเปลือก แล้วมันไม่มีอะไรที่จะสร้าง ๒ สิ่งนี้ ต้นไม้

www.buddhadassa.in.th

ก็ตาย ; โดยส่วนใหญ่มันทำหน้าที่เอาอาหารที่ปรุงจากใบมาหล่อเลี้ยงลำต้นทั่วไป กระทั่งราก. เปลือกทำหน้าที่เป็นชีวิต เป็นทางเดินของชีวิต.

ทีนี้เอาศีลเปรียบกับเปลือก ก็อย่าหาว่าทารุณ หรือว่าตีราคาศีลน้อยไปเลย ; ตีราคาอย่างสูงสุดด้วยเหมือนกัน ว่าศีลนี่เปรียบเหมือนกับลำต้น ชั้นเปลือก ; เอาอาหารที่ปรุงที่ใบโดยแสงแดดไปหล่อเลี้ยงทั่วต้น, แล้วก็สร้างกระพี้อ่อน ๆ ขึ้นมาเรื่อย, แล้วกระพี้ค่อย ๆ แก่เข้า แล้วกลายเป็นชั้นแก่น ; ฉะนั้นเราจึงถือว่า ศีลขันธ์ - กองศีล นี่เป็นความถูกต้องที่กาย ที่วาจา, และวัตถุทั้งหลาย อันแวดล้อมกาย วาจา อยู่ ; เครื่องใช้ไม้สอย เครื่องนุ่งห่ม อะไรก็ตามที่มันเป็นวัตถุ ต้องพลอยถูกต้องไปด้วย ตามกาย วาจา.

ความถูกต้องชั้น ๒ ก็คือ**สมาธิขันธ์** -ส่วนที่เป็นสมาธิ ; นี่คือความถูกต้องส่วนจิตใจโดยตรง. มีความถูกต้องในทางจิต จิตมีสมรรถนะ ทำหน้าที่ทางจิต โดยเฉพาะก็คือสิ่งที่เรียกว่า สมาธิ นั่นเอง. ถ้ามีสมาธิแล้วก็ทำอะไรได้ ; นี้ก็หมายถึงชั้นกระพี้ที่รองมาจากแก่น.

ความถูกต้องชั้น ๓ ก็คือ **ปัญญาขันธ์** -กองปัญญา ; นี้คือความถูกต้องทางความคิด ความเชื่อ หรือถูกต้องของปัญญา ; ซึ่งเราเรียกกันเดี๋ยวนี้ว่า ทางวิญญาณ ไม่ได้ใช้คำว่า จิต ; จิตเอาไปใช้ในเรื่องจิตโดยตรง. นี้เป็นปัญญาของจิต ความรู้ของจิต ความคิดของจิต ก็เลยเป็นแก่นแข็งอยู่ข้างใน.

ได้ลำต้นเป็น ๓ ชั้น : ชั้นเปลือก ชั้นกระพี้ และชั้นแก่น ; สามอย่างนี้แยกกันไม่ได้ ขืนแยกออกไปแล้ว มันก็ล้มละลาย. ต้นไม้นี่แหละ

www.buddhadassa.in.th

จะไปแยกแก่นออกจากกระพี้ หรือแยกกระพี้ออกจากเปลือก ; นี้ไม่ได้ มันต้องตายแน่. เช่นเดียวกับศีลแยกออกจากสมาธิและปัญญาไม่ได้, สมาธิแยกออกจากศีลและปัญญาไม่ได้ ; ปัญญาก็แยกออกจากศีลและสมาธิไม่ได้, ทั้ง ๓ อย่างต้องไปด้วยกันเสมอ จึงจะเป็นลำต้นที่เข้มแข็ง ที่สมบูรณ์ ที่สำเร็จประโยชน์ได้.

รวมความว่า ต้นพฤกษาแห่งศีลธรรมนี้ เรามีลำต้นคือ **ศีล สมาธิ ปัญญา**, อย่างที่เรียกในพระพุทธศาสนาว่า *ไตรสิกขา*, จะขยายออกไปเป็นมรรคมี ๘ ประการก็ได้, และอย่างอื่น ๆ ก็ได้อีกมาก. แต่ใจความสำคัญมันอยู่ที่คำเพียง ๓ คำ คือคำว่า *ศีล สมาธิ และปัญญา* ; ศีลคือถูกต้องทางกาย ทางวาจา และวัตถุที่แวดล้อม, สมาธิคือถูกต้องทางจิต, ปัญญาก็ถูกต้องทางสติปัญญา ความรู้ ความคิด ความเชื่อ. ฉะนั้นเราทำกาย วาจา ให้ถูกต้องและปรกติ, ทำจิตให้ปรกติ และทำปัญญาให้ปรกติ ; อย่าให้เป็นมิจฉาทิฏฐิ เราก็มีต้นไม้แห่งศีลธรรม ที่จะพึ่งพาอาศัยได้.

....

ถาม : ทีนี้ คำว่า ศีล แปลว่า *ปรกติ*, คำว่า *ปรกติ* กับคำว่า *ถูกต้อง* นี้ต่างกันอย่างไร ? ช่วยคิดดูให้ดี ๆ.หน่อย. อย่าสะเพร่า. ความปรกติกับความถูกต้อง นี้ต่างกันอย่างไร คุณประยูร ?

ตอบ : ความถูกต้องหมายไปถึงในแง่เหตุของมันครับ แล้วก็ความปรกตินั้นควรจะเป็นในแง่ของผล.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : เอ้า, คุณทอง ความปรกติกับความถูกต้องต่างกันอย่างไร ?

ตอบ : เหมือนกับที่คุณหมอว่า.

ถาม : คุณชวน ?

ตอบ : กระผมมีความเห็นเหมือนกับคุณหมอ.

ถาม : เอ้า, คุณล้ำ คนสุดท้าย ?

ตอบ : ความปรกติอยู่ที่ศีลกับสมาธิ, ส่วนความถูกต้องอยู่ที่ปัญญา.

เราเรียนภาษาพร้อมกันไปในตัว. สามคนที่พูดว่า ความถูกต้องเป็นเหตุให้เกิดความปรกติ ย่อมแสดงอยู่แล้วว่า ความถูกต้องกับความปรกตินั้นมิใช่สิ่งเดียวกัน ; ต่างกันโดยที่อันหนึ่งเป็นเหตุ, อันหนึ่งเป็นผล. สำหรับศีล สมาธิ ปัญญา นั้น ; ศีลเป็นเหตุของสมาธิ, และสมาธิก็เป็นเหตุของปัญญา, หรือเป็นเหตุของกันและกันได้ จึงคำตอบนี้ยังไม่ตรงกับปัญหาที่จะชี้ให้เห็นว่า ความถูกต้องกับความปรกตินั้นต่างกันอย่างไร. ถ้าศีลกับสมาธิเป็นเหตุ ปัญญาเป็นความถูกต้อง มันก็ยังไม่ถูกนักเพราะว่ามันยังมากกว่านั้น ; คือต่างฝ่ายต่างกลับเป็นเหตุกันก็ได้

นี่ขอถือโอกาสบอกเป็นการสอดแทรกตรงนี้หน่อยว่า *ธรรมะทั้งหลายไม่อาจจะเป็นเพียงเหตุโดยส่วนเดียว ไม่อาจจะเป็นเพียงผลโดยส่วนเดียว* ; ธรรมะอย่างเดียว ชื่อเดียว บางเวลาบางกรณีมันเป็นเหตุ, หรือบางกรณีบางเวลา

www.buddhadassa.in.th

มันเป็นผล, เป็นผลแล้ว มันกลายเป็นเหตุ. ไม่มีอะไรที่จะเป็นได้เพียงอย่างเดียว คือเป็นเหตุอย่างเดียว หรือเป็นผลอย่างเดียว.

ให้จำไว้เหมือนกับว่า แม่กับลูกนั่นแหละ : แม่จะเป็นเหตุให้เกิดลูก, เดี๋ยวลูกก็เป็นเหตุให้เกิดลูกต่อ ๆ ไปอีก ; คือผลัดเป็นแม่ ผลัดเป็นลูก. นั่นคือเหตุกับผล : ไม่มีสิ่งใดจะเป็นเหตุโดยส่วนเดียว, หรือเป็นผลโดยส่วนเดียวได้, ในบรรดาสังขารธรรมทั้งหลาย.

เดี๋ยวนี้ เราจะพูดกันเฉพาะคู่เปรียบเทียบว่า ความถูกต้อง กับความปรกตินั้นต่างกันอย่างไร. ถ้าจะใช้คำว่า ความถูกต้องเป็นเหตุ ความปรกติเป็นผล ; มันก็พอจะได้อยู่ การปฏิบัติให้ถูกต้องก็จะมีผล คือความปรกติสุข.

ถาม : ทีนี้ ๒ อย่างนี้แยกกันได้ไหม คุณประยูรว่าแยกกันได้ไหม ?

ตอบ : แยกกันไม่ได้.

ถาม : แยกกันไม่ได้ ทำไมคุณจึงพูดกันได้คนละทีล่ะ ?

ตอบ : ถ้าจะแยกในแง่ปริยัติ ในแง่ทฤษฎีพูดได้ ; แต่ในแง่ปฏิบัติแล้วแยกกันไม่ได้ เช่นเดียวกับแสงสว่างและดวงเทียน.

คือว่าในแง่ของการพูดจาอย่างนี้ เราแยกกันได้ พูดกันคนละทีได้ ; แต่โดยพฤตินัยที่เป็นไปอยู่จริง แยกกันไม่ได้. ถ้าจะมีปรกติสุข ก็ต้องมีความถูกต้อง, ถ้ามีความถูกต้องก็ต้องมีความปรกติสุข ; ฉะนั้น ความเป็นอยู่จริงนี้ไม่แยกกัน. แต่ถ้าจะเป็นการพูดจา หรือเป็นทฤษฎี เป็นนิตินัย ก็พอจะแยก

www.buddhadassa.in.th

กันได้ว่า อันหนึ่งเป็นเหตุ, อันหนึ่งเป็นผล. แต่เมื่อมันสำเร็จประโยชน์แท้แล้ว มันไม่แยกกัน, มันไม่อาจจะแยกกัน ; ถ้าแยกกันมันจะไม่สำเร็จประโยชน์. ถ้าเหตุอยู่เสียทางหนึ่ง ผลอยู่เสียทางหนึ่ง มันก็ไม่สำเร็จประโยชน์ขึ้นมาได้.

ทีนี้ศีลธรรมมีส่วนที่เป็นเหตุ และในส่วนที่เป็นผลด้วยเหมือนกัน ; เราต้องการผลอะไร เราก็ต้องสร้างเหตุของสิ่งนั้น. ถ้าเราต้องการความสงบสุข ; เราก็ต้องสร้างเหตุของความสงบสุข.

ถาม : เมื่อเราพูดว่า การกลับมาแห่งศีลธรรมนี่ เราหมายถึงศีลธรรมที่เป็นเหตุ หรือหมายถึงศีลธรรมที่เป็นผล คุณทองว่าอย่างไร ?

ตอบ : ทั้ง ๒ อย่างครับ.

ถาม : ถูกแล้วมันต้องมีทั้ง ๒ อย่าง. นี่ลองหยั่งถามดูว่า ลืมหรือเปล่าว่า ถ้ามันแยกกันแล้ว มันก็มาไม่ได้ เพราะมันต้องมาด้วยกันเสมอ ? คำว่าศีลธรรมที่จะต้องกลับมานี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องกลับมาในส่วนที่เป็นเหตุ กล่าวคือ รากฐานแห่งศีลธรรม นั้นแหละ จะต้องมา, แล้วตัวศีลธรรมก็จะต้องมา. ทีนี้ผลที่จะเกิดอีกในระยะหลังก็จะยังมีมาอีก หลายทอด หรือหลายตอนด้วยกัน.

....

ทีนี้ จะมาดูต่อไปถึงเรื่องสิ่งทั้ง ๓ นี้ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา. นี่ทั้ง ๓ อย่างนี้ จำหัวข้อให้แม่นยำก่อน : ศีล ถูกต้องทางกาย วาจา และวัตถุ

www.buddhadassa.in.th

ที่เนื่องอยู่ด้วย, สมาธิถูกต้องทางจิต, ปัญญาถูกต้องทางความรู้ ความคิด ความเห็น.

ทีนี้ สิ่งที่เป็นรากฐานของศีลธรรม ที่เปรียบเหมือนกับรากฐานของต้นไม้ ข้อที่ ๑. คือความยอมรับถือ หรือว่ารู้สึกแล้วก็ถืออยู่ในจิตใจว่า “สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น” นี้เป็นรากฐานของศีลธรรม.

ถาม : เมื่อรากฐานอันนี้มีแล้ว ทำให้มีศีลได้อย่างไร ? จะเกิดเป็นต้นขึ้นมาได้อย่างไร คุณประยูร ?

ตอบ : เมื่อเรายอมรับความจริงว่า “สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น” แล้ว ศีล ที่เราว่าหมายถึงความถูกต้องของกายและวาจานั้นก็จักมี ; มันจะไปเบียดเบียน ไปทำร้ายซึ่งกันและกันไม่ได้ ในความจริงข้อนั้น. ฉะนั้นเมื่อไม่เบียดเบียน ไม่ทำให้คนอื่นเขาเดือดร้อน อย่างนี้มันก็อยู่ในความหมายของคำว่า ศีล อยู่แล้ว.

ถาม : คำว่า “ยอมรับว่า” นี่หมายความว่า เขาปฏิบัติหรือเปล่า ?

ตอบ : การยอมรับอย่างนี้ ต้องปฏิบัติด้วย.

ถาม : เขายอมรับ แล้วเขาไม่ปฏิบัติ ได้ไหม ?

ตอบ : อย่างนั้นก็เป็น *ศรัทธา* ที่งมงายอย่างที่ได้กล่าวเมื่อคราวที่แล้ว.

www.buddhadassa.in.th

ควรจะรู้ความแตกต่างระหว่างของ ๒ อย่าง : เช่นศีล กับกฎหมาย. เรื่องกฎหมายมันเรื่องบังคับ ; เรื่องศีลเป็นเรื่องของความรู้สึกผิดชอบชั่วดี, หรือความสมัครใจ. ทางกฎหมายนั้น มีกฎหมายแล้วต้องยอมรับกฎหมาย ; แต่แล้วก็ไม่ปฏิบัติตาม นั่นมันใช้ไม่ได้. แต่ถ้าเรื่องศีลธรรมนั้นเป็นเรื่องของความรู้สึก ไม่ได้เพียงแต่ต้องยอมรับ ; คือมันรู้สึกด้วยใจจริงว่า "*สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น*" ; จึง*สมัครปฏิบัติ*.

ถ้าเป็นความรู้สึกจากใจจริง ๆ แล้ว มันปฏิบัติทันที, มันต้องปฏิบัติตามความรู้สึกเสมอ. ส่วนการยอมรับนี่, เราอธิบายให้เขายอมรับ หรือเขารับเพราะเขาได้คิด ได้ยิน ได้ฟัง แต่ยังไม่รู้สึกก็ได้เหมือนกัน ; ฉะนั้น ใช้คำว่า "รู้สึก" ปลอดภัยกว่า "ยอมรับ" เราไม่ต้องการแต่เพียงให้ทุกคนในโลกยอมรับ. ข้อนี้มันไม่พอ : เราต้องการให้ทุกคนรู้สึกด้วยใจจริง หมดทั้งจิตใจเลยว่า *"สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น."*

เมื่อมีความรู้สึกอย่างนี้แล้ว ก็จะไม่กระทำผิดในส่วนศีล, คือไม่ประทุษร้ายต่อสิ่งใด. คำว่า ศีล นี้ มีใจความที่เราจะสรุปว่า ไม่ประทุษร้ายต่อสิ่งใด จึงจะเป็นแม่บทของศีลที่ถูกต้อง กว้างขวางครอบงำได้หมด ; และ ศีล ๕ เป็นแม่บทของศีลทั้งหลาย.

ถาม : การมีศีล ๕ นั้น คือ ไม่ประทุษร้ายต่ออะไรบ้างล่ะ พูดทบทวนความจำหรือสอบไล่ดูทีว่า ศีล ๕ คืออะไร ?

ตอบ : ศีล ๕ ข้อที่ ๑ คือการไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตของสัตว์ทั้งหลายโดยเจตนา. ข้อที่ ๒ เป็นการไม่ประทุษร้ายต่อทรัพย์สินของผู้อื่นเขา

www.buddhadassa.in.th

โดยเจตนา. ข้อที่ ๓ เป็นการไม่ประทุษร้ายต่อของรักของใคร่ของผู้อื่นโดยเจตนา. ข้อที่ ๔ เกี่ยวกับการพูดปด คือการไม่ประทุษร้ายต่อความเที่ยงธรรมของโลก โดยใช้วาจาเป็นเครื่องมือ. ข้อสุดท้าย ข้อที่ ๕ ก็คือการไม่ประทุษร้ายต่อสติสัมปชัญญะของตน เอง.

นี่ถ้าจับใจความแท้จริงของศีล ๕ ข้อได้ มันจะออกมาในรูปอย่างนี้. ที่พูดว่า ไม่ฆ่าสัตว์, ไม่ลักทรัพย์, ไม่ทำชู้นั้น มันไม่สมบูรณ์ บางทีไม่รัดกุม บางทีหละหลวม ; ฉะนั้นให้ถือหลักว่า ไม่มีการประทุษร้าย ทั้ง ๕ ประการนี้ คือมีศีล ๕ โดยบริบูรณ์ ; และศีล ๕ เป็นแม่บทของศีลธรรมทั้งหลาย จะขยายออกไปจากศีล ๕ นี้ไปเป็นศีลเท่าไรก็ได้. ศีลข้อที่ ๕ ว่าไม่ประทุษร้ายต่อสติ สมปฤดี หรือสัมปชัญญะของตนเอง เพราะว่ากินเหล้า หรือกินของเมาอะไรเข้าไปแล้ว มันสูญเสียสติสัมปฤดี, เรียกว่าคนนั้นมันประทุษร้ายต่อสติสมปฤดีของตนเอง. นี่มันเป็นเรื่องของศีล ๕ ข้อที่ ๕.

ถาม : ทีนี้ ศีล ๘ เรื่องไม่ให้ประดับ ตกแต่ง ลูบทาของหอม ของสวย เป็นต้น นี่ มันเป็นศีล ๕ ข้อไหน ? มันออกมาจากศีล ๕ ข้อไหน ? หรือมันประทุษร้ายอะไร ?

ตอบ : มันออกมาจากศีล ๕ ข้อที่ ๕ ที่ว่า ประทุษร้ายต่อสติของตนเอง.

ถูก นั่นแหละถูก, นี่เป็นการแจกลูกที่ถูก, เป็นการขยายความที่ถูก. เราไปหลงในของหอม ของสวยของอะไรเหล่านี้ มันประทุษร้ายต่อสติปัญญา ต่อสติสมปฤดี ต่อสติสัมปชัญญะของตนเอง. ฉะนั้นถ้าใครผู้ใดก็ตามเข้าใจความหมายของศีล ๕ ประการแล้ว จะสามารถสงเคราะห์ศีล ๘ ศีล ๑๐.

www.buddhadassa.in.th

ศีล ๒๒๗ หรือศีลอะไรก็ตาม ลงในศีล ๕ นี้ได้ ; เราจึงพูดถึงศีล ๕ เป็นหลักเป็นประธาน : ไม่มีการประทุษร้ายตนเอง ไม่มีการประทุษร้ายผู้อื่นในแง่ของกาย ของวาจา ของการเป็นอยู่ ; เป็นเหมือนกับการปรับพื้นฐานชั้นต้น ชั้นแรกให้ดี เรียกว่า สีลขันธ์. นี้คิดดูให้ครบทั้ง ๕ อย่าง ที่เรายอมรับบรมสัจจะว่า *"สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิดแก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น"* แล้ว ทำให้เรามีศีล ๕ ในความหมายไม่ประทุษร้าย ๕ ประการ.

ถาม : ทีนี้ ถ้าเรา**ไม่เป็นทาสทางอายตนะ**แล้ว เราจะมีศีลได้อย่างไร ? เราไม่เป็นทาสของกิเลส ไม่เป็นทาสของอายตะนี่ เราจะมีศีลได้อย่างไรล่ะคุณทอง ?

ตอบ : การตกเป็นทาสของกิเลส ย่อมทำให้ผู้นั้น ทำทุกสิ่งทุกอย่าง เพื่อการตอบสนองโลภะ โทสะ และโมหะของตน ; ฉะนั้น ผู้ที่ไม่ตกเป็นทาสของอายตนะ ก็ย่อมตั้งตัวอยู่ในความเป็นปรกติ คือ ศีลทั้ง ๕ ข้อ.

ถาม : สรุปความให้สั้นที่สุดว่าอย่างไร ? คุณชวน, ไม่เป็นทาสของอายตะแล้วก็มีศีล สรุปความให้สั้นที่สุดว่าอย่างไร ?

ตอบ : สรุปความว่า คนเราถ้าไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง แล้วก็อยู่ในศีล.

เราใช้คำว่า *ไม่เป็นทาสอายตนะ*, คือตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจของเราไม่เป็นทาสของความเอร็ดอร่อยทางอายตะเราจะมีศีลได้อย่างไร ? ตอบให้สั้นที่สุดก็คือเราไม่ลุอำนาจของกิเลส ไม่ทำไปตามอำนาจของความเป็นทาสของอายตนะ

www.buddhadassa.in.th

เราก็สำรวมไว้ได้. พอเป็นทาสของอายตนะ เราสำรวมไว้ไม่ได้ ก็ไปประพฤติล่วงศีล ประพฤติผิด ประพฤติล่วงในสิกขาบท ที่เป็นศีล.

ถัดไปอีก เรา**บังคับความรู้สึก**ได้ เราจะมีศีลได้อย่างไร ? นี่ยิ่งเห็นชัดไม่ถาม ; ถ้าถามเดี๋ยวตอบถูกหมด. ที่นี้เรา**มียถาภูตสัมมัปปัญญา** ซึ่งเปรียบเหมือนแสงสว่าง เราก็มีศีลได้, คนมีปัญญา มีศีล ได้ง่ายที่สุด. **อุณหภูมิ** ประกอบด้วยศรัทธา, เรามีศรัทธาแล้วก็มีศีลได้ ; แต่อยากจะระบุไปยัง **แผ่นดิน** ที่ว่า *"สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น"* นี้จะทำให้มีศีล น่าดู น่าบูชา น่าพอใจ ที่สุดเลย.

ทีนี้ อยากจะให้มองไปอีกนิดว่าจากรากฐาน ๕ อย่างนั่น มันมีธรรมะเช่น **หิริโอตตัปปะ เมตตา** อะไรออกมาอีกด้วย ; ศีลก็เลยดีใหญ่.

ทีนี้ถ้าจะให้คำว่า "ศีล" มีความหมายเป็นที่พอใจระหว่างชาติ คือเป็น **ศีลสากล**, อย่าให้เป็นที่เบื่อระอาสำหรับคนสมัยนี้ ; เราจะต้องให้ความหมายของคำว่า ศีลนี้อย่างไร.

ถาม : เอ้า, ถามใหม่ว่า ทำไมเด็ก ๆ เขาจึงไม่ชอบคำว่า ศีล โดยเฉพาะเด็กวัยรุ่นเสมัยนี้, เด็กวัยรุ่นสมัยนี้ ทำไมจึงไม่ชอบคำว่า ศีล ?

ตอบ : เพราะเขาเข้าใจศีลเป็นภาษาทางวัด ทางธรรม ซึ่งเรื่องทางวัด ทางธรรมนั้น เขาถือว่าถ่วงความเจริญ เขาเลยไม่สนใจ.

ถาม : นั่นเข้าใจว่าศีลเป็นเครื่องถ่วงความเจริญ. ทีนี้คนที่เขามีความก้าวหน้าสมัยใหม่มีศิวิไลซ์อะไรสมัยใหม่ ทำไมเขาจึงไม่ชอบคำว่า ศีล คุณทอง ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : เพราะเขาคิดว่า หากไปประพฤติปฏิบัติในแง่ของศีลธรรมเสียแล้ว นั้นยอมบั่นทอนความเอร็ดอร่อยทางเนื้อหนัง.

ถาม : ดังนั้นศีลจึงไม่เป็นที่พอใจอย่างของสากลใช่ไหม ? เดี๋ยวนี้ศีล สิ่งที่เรียกว่า ศีล กำลังตกอยู่ในภาวะ หรือในสถานะที่เขาเบื่อระอา ไม่อยากได้ยิน ; อย่าว่าจะให้ปฏิบัติเลย, เขาไม่อยากแม้แต่ได้ยิน. ทีนี้เราจะทำอย่างไร จึงจะทำให้คำว่า ศีลนี้ มันน่ารัก น่าพอใจ แก่คนเหล่านั้น, คุณประยูร ?

ตอบ : ต้องพยายามเปลี่ยนคำจำกัดความ หรือความหมายใหม่ของศีล.

ถาม : ว่าอะไรล่ะ ?

ตอบ : ว่าศีลนี้เป็นสิ่งที่นำความเจริญรุ่งเรืองมาให้แก่ชีวิต หรือเป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิต.

เขาก็ไม่เชื่อ, หาว่าพูดแต่ปาก ; มันจะทำอย่างไรได้ ; เพราะว่าคำว่า “ศีล” มันฝากไว้กับศาสนานี่. คำว่า “ศีล” มันมีอยู่แต่ในเรื่องของศาสนา. พอได้ยินคำว่า ศีล เขาก็นึกถึงศาสนา แล้วเขาก็ไม่ชอบศาสนามาก่อน ; เขาก็เลยไม่ชอบศีล.

เดี๋ยวนี้จะให้คำว่า “ศีล” กลายมาเป็นที่พอใจของคนสมัยใหม่ได้อย่างไร ? ใครนึกออกก่อน ว่าก่อน.

www.buddhadassa.in.th

ถ้าอย่างไร ก็เอาไปนึกก็ได้. มันยังมีทางที่จะต้องนึกอีกมาก ยังมีความหมายที่เหลือไว้สำหรับจะนึกต่อไปอีกมาก และก็ต้องนึกได้เอง จึงจะสามารถเอามาใช้พูดจาให้มีประโยชน์ ได้สำเร็จ. **ฝากไว้ให้ทุกคนช่วยเอาไปคิดว่าจะเรียกศีล นี่กันเสียใหม่อย่างไร** ; *เด็ก ๆ จึงจะชอบ. คนหนุ่มคนสาว สมัยปัจจุบันจะชอบ, ชาวต่างประเทศจะชอบ, พวกที่ร่ำรวยไปด้วยความสุขทางวัตถุนั้น เขาจะชอบ.*

เรามีคำบัญญัติว่า ความถูกต้องทางกาย วาจา และ วัตถุที่เนื่องอยู่ด้วยกัน ; นี้ก็นับว่าดีมากอยู่แล้ว. เขาคงจะสนใจบ้าง คือคำว่าความถูกต้องทางกาย ทางวาจา และวัตถุที่เนื่องกันนั้น มันมีกลิ่นไอของศาสนาน้อยลง คือไม่ค่อยไปเนื่องกับศาสนานัก ; เราพยายามจูงไปหาหลักทั่วไป หรือธรรมชาติของมนุษย์ว่า เราจะต้องมีความถูกต้องของมนุษย์ แล้วจะไม่มีความทุกข์.

ถ้าเขานิยมคำว่า “มารยาท” ซึ่งเขาพูดกันมากนะ เดี๋ยวนี้ คำว่า “มรรยาท” ; เราก็จะพูดว่า “**ศีล**” **คือความถูกต้องทางมารยาท** คือทางกาย ทางวาจา ; **สมาธิ** คือ **ความถูกต้องทางมรรยาทในทางจิต** ; ส่วน**ปัญญา**นั้น **คือความถูกต้องในทางความรู้**.

คำว่า “***มรรยาท***” ***หมายถึงสิ่งที่ต้องประพฤติต่อกันและกัน อย่างเป็นระเบียบเดียวกันหมด*** คำว่า “***มรรยาท***” ***นี่แปลว่า แนวเส้นตรงเส้นหนึ่งซึ่งทุกคนจะต้องยึดถือ*** ; หัวคันนาที่คุณเดินเหยียบย่ำอยู่บ่อย ๆ ที่ในทุ่งนา ***หัวคันนาก็เรียกว่ามรรยาท เป็นศัพท์บาลี*** ว่า “**มริยาท**” คือมันเป็นเส้นเป็นแนว เป็นแถว ที่จะขีดขั้นอะไรให้แน่นอนลงไป ว่าอะไรเป็นอย่างไร ; นั่นเขาเรียกว่า มรรยาท.

www.buddhadassa.in.th

เดี๋ยวนี้ มันมา**มีเส้นมีแนวมีขีดขั้น**อยู่ที่กาย ที่วาจา เรียกว่า **มรรยาททางกาย ทางวาจา** นี้คือ **ศีล** ; นี่เราพูดให้เขาฟังว่า **ศีลคือสิ่งที่จะทำให้เกิดความถูกต้อง เป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นเส้น เป็นแนว ลงไปที่กาย ที่วาจา** ; **มันก็เลยกาลายเป็นวิทยาศาสตร์ไป**, หรือกลายเป็นวิชามนุษยวิทยา สังคมวิทยา สากลอะไรไป ; เขาก็คงจะรังเกียจน้อยลง, หรือไม่รังเกียจเลย, สำหรับคำว่าศีล.

เดี๋ยวนี้ เราไม่ได้อธิบายคำว่า ศีล ให้เขาเข้าใจว่ามันคืออะไร ฝากไว้แต่กับศาสนา ; เมื่อเขาเบื่อศาสนา เขาก็พลอยเบื่อสิ่งที่เรียกว่า ศีล เขาก็เลยทำผิดศีล แล้วก็ตกนรกทั้งเป็นอยู่ โดยที่ไม่รู้จักศีล ; ฉะนั้นต้องช่วยกันหน่อย ให้รู้จักศีล ; ให้ทุกคนพอใจที่จะรับศีล สมาทานศีล แล้วก็มีศีล. เราจะชี้ประโยชน์ของศีลให้เขามองเห็นให้จนได้, มันไม่ยาก มันไม่ลึกลับอะไร, จนกระทั่วเขาจะมองเห็นได้ว่า เขาก็ชอบผลของการมีศีล.

เดี๋ยวนี้เขาก็เกลียดโทษของการที่ไม่มีศีลอยู่ด้วยกันทุกคนแหละ ; แต่แล้วทำไมเขาจึงเป็นผู้ที่ไม่มีศีลเสียเองละ ? นี่แหละส่วน “ศีล” เป็นลำต้นชั้นนอก คือชั้นเปลือก ; **ควรจะทำให้เป็นสากล เป็นความรู้สากล เป็นการปฏิบัติสากล**, หรือเป็นเหมือนอะไร ที่เรียกว่า เป็นความนิยม หรือเป็นค่านิยม อย่างสากล ; โลกนี้ก็จะมีศีลธรรมกลับมาในชั้นแรก ชั้นศีล.

ทีนี้เมื่อพูดแล้ว พูดให้จบเสียเลยดีกว่า ว่าในชั้นสมาธิ, สมาธิขันธ์นี่ **คืออะไร ? สมาธิคือความถูกต้องในทางจิต** ; **จิตอบรมดีแล้ว เป็นจิตที่มีสมรรถนะ** ; สามารถทำหน้าที่ของจิต หรือว่าเราจะควบคุมจิตได้ ให้อยู่ใน

www.buddhadassa.in.th

ระเบียบ หรือในมรรยาทของจิต แล้วมีผลลึกเข้าไปกว่าศีล. เมื่อมีสมาธิแล้วก็ได้รับประโยชน์จากสมาธิ มากยิ่งขึ้นไปกว่าที่ได้รับประโยชน์จากศีลเสียอีก. แต่แล้วทำไมคนเขาจึงเกลียดการเจริญสมาธิ, ไม่อยากมายุ่งกับเรื่องของสมาธิ ของภาวนา ของกัมมัฏฐาน.

ถาม : คุณทอง เห็นว่าเป็นเพราะอะไร คนจึงเกลียดสมาธิ ?

ตอบ : การที่ปล่อยจิตให้ล่องลอยไปตามกระแสแห่งความนึกคิด หรือที่เรียกว่า ฝันนั้น มันเป็นความสุขชนิดหนึ่ง ; ส่วนการที่จะเหนี่ยวรั้ง ดึงบังคับมานี้ มันเกิดความรู้สึกต้องอดทน ต้องต่อสู้.

ถาม : คุณชวน ทำไมคนทั่วไปจึงเกลียดคำว่าสมาธิ หรือการเจริญสมาธิ หรือเจริญภาวนา ?

ตอบ : กระผมมีความเห็นว่า คนเดี๋ยวนี้ไม่มีความอดทนครับ คือมีความอดทนน้อย. เมื่อแปลคำว่าสมาธิไปในทางฝึกฝนตนเองให้หนักขึ้น คนก็เลยเบื่อ, ไม่อยากจะได้ยินคำนี้ ไม่อยากจะเอาไปปฏิบัติ.

ถาม : เขายังไม่เคยทำสมาธิสักที ทำไมจึงไปรู้ว่า ต้องอดทนล่ะ ?

ตอบ : ได้ศึกษามาจากภาษา น่ะครับ.

ถาม : ได้ยินเขาว่า, ได้ยินเขาว่า แล้วก็กลัวไว้เสียก่อน, กลัวว่าเราจะทนไม่ไหว, เราจะสู้ไม่ไหว. เอ้า, คุณล้ำ ทำไมคนจึงเกลียดสมาธิ ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : เนื่องจากวัฒนธรรม มันเปลี่ยนแปลงไปมาก แล้วคนส่วนมากก็ติดกับวัตถุ จึงเกลียดต่อสมาธิครับ.

ถาม : คุณสรุปสั้น ๆ ว่า คนเขาชอบฟุ้งซ่านใช่ไหม ? คุณประยูรว่าอย่างไร ?

ตอบ : คนที่เกลียดสมาธิ หรือการเจริญภาวนาสมาธิ เพราะเขายังเข้าใจความหมายของคำว่าสมาธิ ผิด ; อาจจะเข้าใจจากการอ่านตำรา หรือฟังเพื่อนว่า หรือจะไปเห็นใครเขานั่งสมาธิ ตัวแข็งทื่อ หรืออะไรต่าง ๆ นั่นแล้ว ก็นึกว่า ไอ้อย่างนั้น ไม่เห็นได้ประโยชน์อะไร. เขาก็เลยไม่สนใจ เลยชอบอยู่ตามสบาย ๆ โดยไม่รู้ความหมายของสมาธิที่แท้จริงนั้นเอง.

ถาม : นี่คุณยังยืนยันว่า สมาธินี้ ยังเป็นของดีมีประโยชน์อยู่ แม้ในยุคนี้หรือ ?

ตอบ : สมาธิที่แท้จริง ในยุคไหน มันก็มีประโยชน์ตลอดไป แต่ว่าคนไม่เข้าใจต่างหาก.

ถาม : แล้วความรู้สึกของคุณเอง รู้สึกว่าสมาธิ ยังใช้ได้ในยุคนี้ ยังมีประโยชน์มีค่าอย่างยิ่งในยุคนี้รึ ?

ตอบ : ในยุคนี้ก็ยังใช้ได้อยู่.

ถาม : คุณทำกี่มากน้อย ?

ตอบ : ก็ทำอยู่เรื่อย ๆ. คำว่า สมาธินี้หมายความว่า ถ้าพยายามที่จะทำอยู่เรื่อยไป ; ในเมื่อทำอะไรทุก ๆ อย่าง ถ้าทำโดยสมาธิ มีจิตที่ตั้งมั่น

www.buddhadassa.in.th

อยู่ในงานนั้น มันก็ทำงานนั้นได้ดีขึ้น. นี่เป็นการสมาธิที่ไม่ใช่ไปนั่งฝึกภาวนา แต่เป็นสมาธิที่ทำกับงาน. สมาธิอย่างนี้มีประโยชน์ตลอดเวลา แล้วผมก็พยายามทำอยู่เรื่อย ๆ.

นี้เป็นสิ่งหนึ่งซึ่งเราควรจะรื้อฟื้นขึ้นมา ; คือคำว่า “สมาธิ” นั่นไม่ได้หมายความว่า ต้องไปนั่งตัวแข็งอยู่ในปา. สมาธิ คือจิตเป็นสมาธิเมื่อทำการงาน ; ฉะนั้น เราฝึกให้จิตเป็นสมาธิ. เมื่อทำการทำงานทุกชนิดงานนั้นก็ทำได้ดี และ **มีความสุขในการงาน**. อย่าให้เห็นเป็นเรื่องของศาสนา ; เพราะว่าเขาเกลียดศาสนาเสียแล้ว ***สิ่งใดที่เนื่องอยู่กับศาสนา เขาก็พลอยเกลียด*** ; ทีนี้เราก็ยังไม่สามารถจะทำให้เขารักศาสนาได้ เราต้องแยกออกมาว่า **เรื่องสมาธินี้เป็นเรื่องธรรมชาติ**, เป็นหลักเกณฑ์ของธรรมชาติ ; เป็นความจริงอันหนึ่งที่ธรรมชาติกำหนดไว้ ว่าถ้าเรามีสมาธิแล้ว เราจะเป็นสุข และเราจะทำงานได้ดี เราจะคิดดี จำดี อะไรได้ดี.

การทำงานทุกอย่าง ต้องมีสมาธิ อยู่ในนั้น ; แม้ว่าเราจะไม่รู้สึกหรือต้องรู้สึกว่าเรามีสมาธิ มันก็มี. เช่นคนจะตีหัวตะปู ให้ลงไปบนหัวตะปูให้ตะปูลงอย่างดี ; นี่มีความเป็นสมาธิมากเหลือเกิน. แต่เขาไม่รู้ว่ามีสมาธิ ; เขารู้ว่ามือของเขาเก่งต่างหาก แล้วเขาก็ตีตะปูลงไปได้. โดยแท้จริงแล้ว นั่นคือมีความเป็นสมาธิโดยธรรมชาติ ; ธรรมชาติสร้างให้มีสมาธิเพิ่มขึ้น ๆ ตามที่เราทำงานมากขึ้น. เราชำนาญอะไรมากขึ้น ความเป็นสมาธิก็มีมากขึ้น.

ทีนี้ยกตัวอย่าง แม้แต่เพียงว่า เด็ก ๆ เขาจะยิงหนังสะติ๊ก ; เขาก็ต้องการสมาธิในอัตราที่เต็มบริบูรณ์ ที่จะยิงหนังสะติ๊กให้มันถูกได้. ขอให้เขาเห็นประโยชน์อานิสงส์ของสมาธิอย่างนี้, เห็นว่าเป็นเรื่องธรรมชาติอย่างนี้ ไม่เหลือ

www.buddhadassa.in.th

วิสัย. ทีนี้เราชวนให้เขาสร้างสมาธิที่ยิ่งขึ้นกว่านั้น เขาก็คงจะพอเข้าใจ ; นี่คือแยกตัวออกมาจากสิ่งที่เรียกว่า ศาสนา เสียทีก่อน.

เพราะว่าเขาเอือมระอาต่อสิ่งที่เรียกว่าศาสนานักแล้ว, ชวนเขามาทำสมาธิจากธรรมชาติ, ของธรรมชาติ, ตามธรรมชาติ, กันเสียที เพื่อจะได้ทำงานได้ดี ; เขาก็คงจะสนใจ. ทีนี้เราบอกเขาว่า ถ้าจะฝึกสมาธิให้มาก ให้เร็ว ให้ถึงที่สุดแล้ว ก็มาฝึกอย่างที่เขาฝึกกันในป่านั่นแหละ ; เขาคงจะสนใจในการฝึกสมาธิในป่าบ้างไม่มากก็น้อย. เมื่อเป็นดังนี้จิตของคนเราในโลกนี้ ก็จะเป็นจิตที่ได้รับการอบรมดี ในส่วนของสมาธิ.

ทีนี้ อย่าลืมว่าจะต้องทดสอบด้วยหลัก ๕ ประการ นั้นเสมอ เช่นว่าถ้าเรามีความรู้สึกแท้จริงอยู่ว่า “สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น” ดังนี้แล้ว สมาธิจะเป็นอย่างไร ?

ถาม : จะเป็นข้าศึกแก่สมาธิ หรือว่าจะส่งเสริมสมาธิ คุณเห็นว่าอย่างไร คุณชวน ?

ตอบ : กระผมมีความเห็นว่า ถ้าเรามีความคิดเห็นว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้นแล้ว จะเป็นการส่งเสริมสมาธิได้อย่างดีครับ.

ถาม : ส่งเสริมอย่างไร ว่าให้ชัดอีกสักหน่อย ?

ตอบ : คือว่าจะทำให้จิตใจของเราสะอาด สว่าง สงบ ปราศจากความทุกข์เดือดร้อนทางด้านจิตใจ แล้วก็จะทำให้จิตใจของ เรามีสมาธิดีขึ้น.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ต้องอธิบายให้เห็นชัดลงไปจริง ๆ เช่นถ้าเราไปเกิดรู้สึกว่า “สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อน ทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น” ; แล้วเราก็ไปกลัวว่า เราไม่ได้ช่วยเขา เราไม่สามารถจะช่วยเขา จิตใจของเราฟุ้งซ่านอยู่ ; อย่างนี้มันจะเป็นสมาธิได้อย่างไร คุณประยูรว่าอย่างไร ? ถ้าเรามีความรู้สึกอย่างนั้น แล้วจะส่งเสริมสมาธิได้อย่างไร หรือว่าจะเป็นอุปสรรค ?

ตอบ : ถ้าเรามีความรู้สึกว่า “สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตาย” แล้วเราก็ตั้งใจทำให้จิตของเราเป็นไปในแนวเดียวนั้น อยู่ตลอดเวลา เป็นการทำให้จิตของเรานี้ไม่ฟุ้งซ่าน ; เพราะเราคิดอยู่ในแง่เดียว. ฉะนั้น การทำอะไรถ้ามีเป้าหมาย มีอุดมการณ์อยู่อย่างนั้นอยู่ในแง่เดียว โดยไม่เขว, คือไม่มีการลังเล เพราะความรู้สึกอย่างที่กล่าวมาแล้วเมื่อตะกี้ ; อย่างนี้ ถ้าเมื่อจิตไม่เขวไปคิดถึงเรื่องอย่างอื่นอย่างหนึ่งอย่างใด แล้ว มันก็เป็นสมาธิอยู่ในตัวเสียแล้ว.

นี่กระทัดรัดดี และเห็นง่ายหน่อย เพราะฉะนั้น จะต้องไปเล็งถึงลักษณะของความเป็นสมาธิ ที่สรุปโดยย่อที่สุด. ในชั้นต้นก็ต้องพูดว่า สมาธิคือความที่จิตไม่ฟุ้งซ่าน ด้วยอำนาจแห่งนิวรณ์.

ถาม : นิวรณ์คืออะไร ? คุณทอง นิวรณ์คืออะไร ลืมแล้วหรือ ? เอ้า! นิวรณ์ ไปเรียนเสียใหม่. ลืมก็ได้ ไม่เป็นไร.

กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจะกุกกุจจะ วิจิกิจฉา คือความรู้สึกฟุ้งซ่านตามธรรมดาสามัญชนทั้งหลายนั่น เขาเรียกว่า นิวรณ์ :

www.buddhadassa.in.th

กามฉันทะ –ฟุ้งซ่านด้วยความรู้สึกทางกาม, - พยาบาท - ฟุ้งซ่านเพราะความไม่ชอบ, ความชัง คือพยาบาท, ถีนมิทธะ - ฟุ้งซ่านเพราะมันซึมเซาไม่แจ่มใส, อุทธัจจะกุกกุจจะ - ฟุ้งซ่านเพราะมันฟุ้งเกินกว่าปรกติ, วิจิกิจฉา - ฟุ้งซ่านอยู่ด้วยความไม่แน่ใจ ในอะไรสักสิ่งเดียว ; นี่เรียกว่านิวรณ์.

ความฟุ้งซ่านเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามจากสมาธิ. รากฐานอันแรก ที่เราทำความรู้สึกว่า *"สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น"* นี้ จะระงับความฟุ้งซ่านพื้นฐาน ๕ ประการเหล่านั้น ; หรือมันเริ่มสร้างจุดที่แน่นอนขึ้นมา สำหรับจิตเราจะได้ถือเป็นหลัก ยุติว่าอะไร.

อย่าง *กามฉันทะ* นี้ ถ้าเห็นอกเพื่อนมนุษย์อกเดียวกัน ด้วยการเกิดแก่เจ็บตาย แล้วกามฉันทะมันก็เกิดยาก เป็นต้น. แล้ว *พยาบาท* นี้คือความโกรธ ความเกลียด ความริษยา ประทุษร้าย นี้เกิดไม่ได้ เพราะเห็นอยู่ว่า "สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย อยู่ด้วยกัน ทั้งหมดทั้งสิ้น. ถึงแม้ว่า *ความรู้สึกที่ซึมเซา* ก็ดี ก็เกิดยาก. ถ้าเราไปเห็นอกเห็นใจผู้อื่นอยู่ *ความฟุ้งซ่าน* ไม่เกิด เพราะมันรู้พอดี รู้ถูกต้อง รู้หน้าที่, ทำให้สนใจปฏิบัติ ให้สมกับที่ว่าเราเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย. เมื่อเรามีความแน่ใจว่า เราต้อง เกิด แก่ เจ็บ ตาย นี่เราก็ไม่ *วิจิกิจฉา* ในข้อนี้และข้ออื่นที่เนื่องกัน ; จะทำหน้าที่ทุกอย่าง ที่เป็นหน้าที่ของมนุษย์เรา หรือว่าเพื่อตัวเรา และเพื่อผู้อื่นด้วย.

สรุปแล้ว มันทำให้ใจคอปรกติ แจ่มใส มั่นคงไม่ฟุ้งซ่าน ; ก็เป็นส่วนส่งเสริมให้เกิดสมาธิ.

www.buddhadassa.in.th

ส่วนการไม่เป็นทาสของอายตนก็ดี การบังคับความรู้สึกไว้ในอำนาจก็ดี ก็ส่งเสริมสมาธิอยู่ในตัว เป็นสมาธิอยู่ในตัว แม้ยถาภูตสัมมัปปัญญาก็ช่วยให้ทำสมาธิได้มากขึ้น เร็วขึ้น. ศรัทธาในสิ่งที่ตนจะต้องทำ ก็ช่วยความเป็นสมาธิมากขึ้น.

ถาม : ถ้าพูดกับคนสมัยปัจจุบันนี้ สมัยใหม่เจี๊ยบเลย เราจะพูดกับเขาว่าสมาธิมีประโยชน์อย่างไร ? คุณประยูร ตอบประโยคที่สั้นที่สุด ไม่ยืดยาวฟุ่มเฟือย.

ตอบ : สมาธินี้เป็นพลังจิตอย่างหนึ่งที่จะให้ทำงานสำเร็จประโยชน์.

ถาม : ก็ได้, มันเป็นการโฆษณาที่ดี ว่าสมาธินี้เป็นพลังแห่งความสำเร็จในการงานทั้งหมด, คุณทองพูดให้ดีกว่านี้อีก ?

ตอบ : สมาธินี้เปรียบเหมือนแก้วสารพัดนึก.

ถาม : ใช้ทำอะไรก็ได้ ; นี้ต้องพูดมีหลัก พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้อย่างนั้น ว่าจิตสิ่งเดียวนี้ทำอะไรได้หมด. ขอให้อบรมให้ถูกต้องและเต็มที่ จะเป็นเหมือนดังแก้วสารพัดนึกได้. คุณชวนตอบที, พูดอย่างไรสมัยนี้ ประโยคเดียว ให้คนทำสมาธิกันเต็มบ้านเต็มเมืองเลย ?

ตอบ : สมาธิคืออำนาจในการทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี.

ถาม : มันคล้าย ๆ กับเพื่อนตอบแล้วนั่น, เอ้าคุณล้ำ !

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ทุกวันนี้ต้องพูดว่า ทุกอย่างต้องใช้สมาธิ แม้แต่การอ่านหนังสือ การทำงานทุกอย่าง นี่ต้องใช้สมาธิ.

เขายังไม่มองเห็น เขายังไม่ยอมรับ เราต้องทำให้เขารู้สึกว่ามันตรงกับความประสงค์ของเขาให้ชัดกว่านั้น. ก็อย่างที่ตอบแล้วนี่. มันต่างกันอยู่แต่เพียงว่ารัดกุมหรือไม่รัดกุม.

สมาธิเป็นเครื่องมือให้ทำอะไรได้ทุกอย่าง, ค่อย ๆ อธิบายไปให้เห็นว่ามันใช้ทำอะไรได้ทุกอย่าง : นับตั้งแต่เรียนหนังสือ ไปจนถึงประกอบอาชีพ กระทั่งประดิษฐ์, กระทั่งเรื่องทางธรรม บรรลุ มรรค ผล นิพพาน เลย. ฉะนั้นลำต้นส่วนที่เป็นสมาธิ คือเนื้อแข็งชั้นถัดเปลือกเข้าไป แต่ยังไม่ถึงแก่น.

ทีนี้ มาถึงลำต้นของศีลธรรมชั้นสุดท้าย คือ ที่เป็น **แก่นแท้ เรียกว่าปัญญา**

ถาม : ต้องสอบไล่ เพราะได้ฟังมาหลายหนแล้ว ; ปัญญานี้มีกี่แบบ กี่ชนิด กี่ลักษณะ คุณทอง!

ตอบ : ยังนึกไม่ออกครับ.

ถาม : คุณประยูร ?

ตอบ : ปัญญาตามตัว แปลว่า รู้พร้อม ; ฉะนั้นมันก็คงจะมีสัก ๒ อย่าง คือปัญญาที่รู้พอ กับรู้ไม่พอ, หรือรู้พร้อมกับรู้ไม่พร้อม, รู้พอดีหรือว่ารู้เกิน ; คงจะมี ๒ อย่าง อย่างนี้.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ที่คุณเคยพูดอยู่บ่อย ๆ ลืมแล้วหรือ ?

ตอบ : คือปัญญาที่ถูกต้อง กับไม่ถูกต้อง.

ถาม : คุณล้ำ ปัญญามีสักกี่แบบ กี่ระดับ กี่ชั้น ที่จะทำให้เกิดความเข้าใจผิดได้ ?

ตอบ : ปัญญา ผมว่ามีสองชั้น คือปัญญาขั้นต้นก็คือ.

เอ้า, นี่สอบไล่ตกหมด ; เพราะว่าพูดกันหลาย ๑๐ ครั้งแล้วว่า ปัญญา นี้ต้องระวัง. มันมีปัญญาชนิดที่เรียกว่า เฉโก อยู่อันหนึ่ง คือ ปัญญาสำหรับตลบแตลง ; จะเรียกว่าไม่มีปัญญาก็ไม่ได้. ปัญญาเฉโก คือปัญญาที่อยู่ภายใต้อำนาจของกิเลส. กิเลสใช้ให้เขาทำงาน เขาก็ใช้เฉโก. นี่พูดภาษาไทย, เฉโกที่เป็น ภาษาไทย. นี้เรียกว่าเป็นระดับต่ำสุดของปัญญา คือเฉโก, ปัญญาที่ไปตามอำนาจของกิเลส, ปัญญาชนิดไม่ซื่อตรง.

ทีนี้ปัญญาสูงขึ้นมา คือ ปัญญาตามธรรมดา ที่คนทั่วไปจะต้องมี, จะเรียกว่าปัญญาเฉย ๆ ก็ได้.

ปัญญาสูงสุดในพุทธศาสนา เรียกว่า *ยถาภูตสัมมัปปัญญา* ; ชื่อยาวเฟื้อย ยถาภูตสัมมัปปัญญา, ปัญญาที่เห็นอย่างถูกต้องตามที่เป็นจริงอย่างไร ของสังขารทั้งปวง.

เรามี *ปัญญาเฉโก* ซึ่งไม่น่าไว้ใจ อย่ามีก็ได้ ; แล้ว *ปัญญาธรรมดา* ทำมาหากิน เล่าเรียนอะไรไป ที่จะได้เป็นไปโดยสุจริต ก็เรียกว่า

www.buddhadassa.in.th

ปัญญา ; สูงขึ้นไป : ***ปัญญาทางศาสนา*** จะเห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี่เรียกว่า *ยถาภูตสัมมัปปัญญา*.

ทีนี้ เรื่องเฉโก ไมพูด, เรื่องปัญญาชาวบ้าน ก็ไม่พูด ; พูดแต่เรื่องปัญญา อันบริสุทธิ์ทางศาสนา. เขาก็ยังแจกไปว่า มีปัญญาชนิดที่ได้มาจากการศึกษาเล่าเรียน, และปัญญาที่ได้มาจากการใช้เหตุผล และปัญญาที่ได้มาจากการเจริญภาวนา. นี่มีถึง ๓ ชั้นอีกเหมือนกัน.

เราเล่าเรียนจำได้ ก็เป็นปัญญาชนิดหนึ่ง, แล้วเราคิดค้น ก็เป็นปัญญาสูงขึ้นไป, ส่วนปัญญาเพราะเจริญภาวนา เห็นประจักษ์ตามที่เป็นจริง คือ ยถาภูตสัมมัปปัญญา. อย่างทีแรกเขาเรียกว่า สุตามยปัญญา - *ปัญญาที่เกิดจาการศึกษาเล่าเรียน*. อย่างที่ ๒. เขาเรียกว่า จินตามยปัญญา – *ปัญญาที่เกิดมาจากการคิดค้นโดยการใช้เหตุผล*. อย่างที่ ๓. เรียกว่า ภาวนามยปัญญา -*ปัญญาที่มาจากการเจริญภาวนา*. อย่างหลังสุดนี่แหละเป็นยถาภูตสัมมัปปัญญา.

ถ้าพูดได้ครอบหมดทั้งโลก ก็ต้องมีปัญญา ๓ คือ เฉโก, *ปัญญาธรรมดา, และยถาภูตสัมมัปปัญญา*. ยถาภูตสัมมัปปัญญา นี้เราจะมีทางหามาได้โดยการศึกษาเล่าเรียน โดยการคิดค้น โดยการเจริญภาวนา. นี่คำว่า “ปัญญา” ควรจะรู้จักกันอย่างนี้.

....

www.buddhadassa.in.th

ทีนี้จะต้องพูดตรง ๆ หน่อยว่า การศึกษาของมนุษย์ในโลกยุคปัจจุบันนี้มันให้เกิดปัญญาชนิดไหน.

ถาม : ใครกล้าพูด ลองพูดที ว่าการศึกษาของมนุษย์ในโลกยุคปัจจุบันนี้มันให้ปัญญาชนิดไหน ? เอ้า, คุณทองนึกออกแล้ว.

ตอบ : เป็นปัญญาที่อยู่ภายใต้ของกิเลส.

ถาม : เป็นปัญญาที่อยู่ภายใต้กิเลส. เอ้า, คุณทองล่ะ ?

ตอบ : ให้ปัญญาชนิดที่ให้เห็นแก่ตัวยิ่งขึ้น.

ถาม : ปัญญาที่เพิ่มความเห็นแก่ตัวยิ่งขึ้น, ปัญญาที่ส่งเสริมกิเลส. คุณประยูรว่าอย่างไร ?

ตอบ : ก็คงจะไปแบบนั้น คือเป็นปัญญา ที่ทำให้คนหาวิธีที่จะกอบโกยได้มาก ๆ ขึ้น นั่นแหละครับ.

ถาม : นี่ว่ากันโดยส่วนมาก หรือทั้งหมด ; ที่คุณว่านี้ว่ากันโดยส่วนมากหรือทั้งหมด ?

ตอบ : ที่ว่านี้ จะว่าโดยส่วนมาก ก็จะได้แล้วเดี๋ยวนี้ แต่ไม่ถึงกับทั้งหมด คือมันเป็นปัญญาที่ศึกษาในทางวัตถุ ประดิษฐ์คิดของใหม่อยู่เรื่อย โดยไม่ได้มีปัญญาในทางรู้เท่าทันทางด้านจิตใจ. ถ้าคนไหน

www.buddhadassa.in.th

ไม่เข้าใจ ตามไม่ทัน มันก็ติดวัตถุ ฉะนั้น จึงเลยยุ่งกัน. การศึกษาเดี๋ยวนี้ ให้เกิดปัญญาที่เป็น ไปในทางวัตถุ ประดิษฐ์วัตถุใหม่ ๆ ขึ้นมาเรื่อย ; ฉะนั้น ปัญญาที่จะนำไปสู่ ยถาภูตสัมปปัญญาไม่มีทางจะเป็นไปได้ ผมหมายถึงอย่างนี้.

ถาม : เป็นความผิดของใคร ?

ตอบ : อย่างนี้พูดยากจัง ; ก็เป็นความผิดของผู้จัดระบบการศึกษา. กระผมพูดได้อย่างนี้เท่านั้นเอง.

ถาม : เป็นเจตนาของเขาหรือ ?

ตอบ : ก็คงจะไม่เจตนา, ไม่ได้เจตนา ; แต่มันเป็นการรับช่วงมาจากผู้ให้กำเนิดระบบการศึกษาสมัยใหม่ อีกเป็นทอดไปละครับ.

ถาม : นี่รู้ไว้เสียด้วยว่า ลักษณะอย่างนี้เขาเรียกว่า เป็นกรรมแห่งวัฏฏะ ภาวะตกหนักอย่างที่ว่านี้เขาเรียกว่าเป็นกรรมวัฏฏะ ; คุณทองเข้าใจหรือยัง ? กรรมแห่งวัฏฏะคืออย่างไร ? คุณทอง นึกไม่ออก. ไม่เคยได้ยินคำนี้เสียเลยหรือ ?

ตอบ : วัฏฏะก็คือ อยากจะได้ -แล้วก็ทำ -แล้วก็ได้มา –แล้วก็ทำกรรมต่อไปอีก ; ก็คือกรรมแล้วก็วิบาก.

นั่นตัววัฏฏะ ; เดี๋ยวนี้เป็นกรรมแห่งวัฏฏะ. นี่อีกความหมายหนึ่งจะพูดให้ฟัง, อาจจะยังไม่เคยฟัง. ถ้าเขาพูดว่า กรรมวัฏฏะ, หรือกรรม

www.buddhadassa.in.th

ของวัฏฏะ, หรือกรรมในวัฏฏะ ; นั่นคือว่า ไม่ได้เป็นเจตนาของใคร ; มันเป็นเรื่องของวัฏฏะที่มันหมุนเวียนมาถึงราศีอันนี้ ไม่ใช่เจตนาของใคร ฉะนั้น จะไปปรับแก่ใครโดยตรงก็ไม่ได้ ก็เลยปรับเป็นของวัฏฏะ, หรือว่าของสัตว์โลกทั้งหมด.

สัตว์โลกทั้งหมดกำลังเผลอเรอปล่อยมาในลักษณะอย่างนี้ จึงมาอยู่ในสภาพอย่างนี้ มาหลงการศึกษาแต่ทางวัตถุ อย่างนี้, แล้วก็เพิ่มปัญญาชนิดที่เห็นแก่ตัว จนกลายเป็นเฉโก มีปัญญาแต่ในทางที่จะแสวงประโยชน์ โดยไม่คำนึงถึงผิดชอบชั่วดี. นี่โลกนี้ก็กำลังเจริญแต่ปัญญาอย่างนี้ มันก็ไม่ถูกธรรมะ จึงไม่มีสันติภาพ มีแต่วิกฤติการณ์.

ถาม : ลองตั้งคำถามอีกคำหนึ่งนะ ; ขออภัยหน่อย ว่าพวกนักการเมืองเขามีปัญญา ชนิดไหนกัน, คุณล้ำ ?

ตอบ : ปัญญาชนิดเฉโกครับ.

เพราะว่าคุณเป็นนักการเมืองในตัว มีแต่ปัญญาเฉโก ก็แปลว่าสารภาพว่า นักการเมืองทั้งหลาย เขาชอบกันแต่ปัญญาเฉโก. แม้ในที่ประชุมแห่งนักการเมืองระดับโลก, ระดับโลกเลยนะ, อยู่ที่ไหนก็ตามใจ ; อย่าไปออกชื่อ ก็มีแต่ปัญญาเฉโก, มุ่งแต่จะป้องกันประโยชน์ของตน อย่างไม่คำนึงถึงธรรมะ. “*จะป้องกันประโยชน์ของตน*” หมายความว่า *ให้ได้ประโยชน์มาโดยไม่คำนึงถึงธรรมะ* เพราะมันเป็นเฉโก ไม่ใช่ปัญญา.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ปัญญาของนักประดิษฐ์ค้นคว้า คิดค้นสิ่งวิเศษขึ้นมาในโลกปัจจุบันนี้ เป็นปัญญาชนิดไหน ? ไปโลกพระจันทร์ได้, ทำอะไรก็ได้, เป็นปัญญาชนิดไหน ? จะเรียกว่าปัญญาคดโกง หรือปัญญาซื่อตรง ; พูดอย่างนั้นก่อนดีกว่า เฉโกหรือเปล่า ?

ตอบ : ไม่ถึงกับคดโกง แต่หมายถึงหวังจะได้ชื่อเสียงของตัวเอง หรือเพื่อประโยชน์ ; ไม่เช่นนั้นก็เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมก็ยังได้.

นั่นแหละ อย่างบริสุทธิ์ใจ ก็เป็นเพียงโลกิยปัญญา ค้นคว้าพบสิ่งที่มันยังลึกลับอยู่ ; แต่ส่วนมากมักจะมีมูลมาจากความเห็นแก่ตัว จึงไปดิ้นรนขวนขวายสิ่งที่จะใช้เป็นเครื่องข่มขู่ หรือว่าย่ำยีผู้อื่นได้ มักจะเป็นเสียอย่างนั้น. ถ้าเป็นความคิดบริสุทธิ์ ก็จัดให้เป็นปัญญาบริสุทธิ ; แต่ถึงอย่างนั้น ก็ยังเป็นโลกิยปัญญา ให้ประโยชน์ได้แต่ในเรื่องของโลก ๆ ไม่นำไปสู่ความหลุดพ้น.

ถาม : ปัญญา ที่เกิดขึ้นมาทีละน้อย ตามสมควรแก่อัตภาพของคนที่เกิดมาในโลกนี้ มีอายุมากขึ้นทุกวัน ๆ จนเดี๋ยวนี้ ก็มีอายุตั้ง ๗๐, ๘๐, ๙๐ แล้ว ปัญญาอย่างนี้ เรียกว่าปัญญาชนิดไหน ?

ตอบ : ปัญญาอย่างนี้ ควรจะเรียกว่า เป็นยถาภูตสัมมัปปัญญา.

ปัญญาอย่างนี้คือจุดตั้งต้น หรือ ก.ข.ก.กา ของยถาภูตสัมมัปปัญญา, ขอให้ท่านทั้งหลายทุกคน มองเห็นสิ่ง ๆ นี้ ว่า เราก็มีทางที่จะมียถาภูตสัมมัปปัญญา. ขอให้ตั้งขอสังเกตไว้ให้ดี ๆ ว่าตั้งแต่เกิดมาเรารู้อะไร, เราเห็นอะไร, เรารู้สึก

www.buddhadassa.in.th

อะไร, อย่างไร ; “ความผิดก็เป็นครู, ความถูกก็เป็นครู” นั่นแหละคือ จุดตั้งต้นของยถาภูตสัมมัปปัญญา.

เราเคยผิดมากี่ร้อยครั้ง, เคยถูกมากี่ร้อยครั้ง, จนเดี๋ยวนี้เราก็รู้อะไรมาก, คนแก่ ๆ รู้อะไรมาก พอที่จะบอกให้เด็ก ๆ ฟังบ้าง ; อย่างนี้เป็นยถาภูตสัมมัปปัญญา ตั้งต้นมาจากโลก ๆ, แล้วก็สูงขึ้นมาตามลำดับ จนกระทั่งเห็นว่า “ดับไม่เหลือ” ดีกว่า ไม่ต้องเรียนอะไรมาก ; แม้ไม่เคยเรียนพระไตรปิฎกก็คงจะรู้สึกว่า “ดับไม่เหลือ”ดีกว่า. นี้ก็เป็นยถาภูตสัมมัปปัญญา ที่อยู่ในวิสัยในเงื้อมมือของคนธรรมดาทั่วไปทุกคน|

....

ถาม : ทีนี้ ก็จะสรุปความกันสักทีว่า เราจะไปบอกคนสมัยนี้ว่าปัญญานี้คืออะไร จึงจะเป็นที่สนใจแก่เขาอย่างยิ่ง. สิ่งที่เรียกว่าปัญญานั่นคืออะไร คุณประยูร ?

ตอบ : **สิ่งที่เรียกว่า ปัญญา ก็คือ สิ่งที่สามารถแก้ปัญหาในชีวิตของท่านได้ทุกสิ่งทุกอย่าง.**

ถาม : บอกอย่างนี้ เขาคงสนใจ ; แต่ยังไม่ได้บอกว่าทำอย่างไรนะ ? แต่เขาคงจะสนใจในขั้นต้นที่ว่า มันจะแก้ปัญหาได้หมดทุกอย่าง. คุณทองว่าอย่างไร ? ปัญญาคืออะไร ?

ตอบ : ก็ยังนึกหาคำให้ดีกว่าที่คุณหมอว่า ไม่ได้.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : คุณชวน ?

ตอบ : ปัญญา คือความรู้ที่สามารถแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้.

ถาม : คุณล้ำ ?

ตอบ : ปัญญาคือความรอบรู้ต่าง ๆ ในชีวิต.

ถาม : มากไม่มีประมาณ ?

ตอบ : ครับ.

อย่างนี้เขาจะสั่นหัว เขาจะมองเห็นว่าไม่จำเป็น หรือมันเหลือวิสัย. ต้องจำกัดความเข้ามา : ปัญญาคือความรู้ที่ถูกต้องเพียงพอ สำหรับสิ่งที่ควรจะรู้, เป็นความรู้ในสิ่งที่ควรจะรู้อย่างถูกต้องและเพียงพอ. ถ้าเกินไปนักมันก็เหนื่อยเปล่า คือไปทำในสิ่งที่ไม่ต้องทำ ; ฉะนั้น แม้จะไปโลกพระจันทร์ได้ เราก็ไม่นับถือ เพราะไม่ทำก็ได้ ; เหนื่อยเปล่า ๆ.

เราจะเอาเพียงว่า ปัญญาที่แก้ปัญหาที่มันเป็นความทุกข์ ไม่พึงปรารถนา ได้ก็พอ ; แต่ถ้าเขาชอบมากกว่านั้นก็ตามใจเขา. พุทธบริษัทต้องการความรู้ที่ถูกต้องและเพียงพอ เท่าที่ควรจะรู้ คือแก้ปัญหาที่แท้จริง ที่มีอยู่จริงได้, คือดับทุกข์ได้ ก็พอ. อย่าให้ฉลาดถึงกับเพิ่มพูนความสนุกสนานเอร็ดอร่อยให้มันมากไป มันจะวกกลับลงไปหาความทุกข์อีก.

www.buddhadassa.in.th

ทีนี้ คนที่เขาชอบความสุขทางวัตถุ ทางเนื้อหนัง เขาก็คงจะไม่ชอบ คงจะไม่ค่อยพอใจนัก. แต่เราก็ต้องยืนยันว่า ปัญญาตามที่เป็นจริงนี้ มันจะ **บอกให้แต่ในขอบเขตที่ว่าควรจะรู้**เท่านั้นแหละ เกินนั้นไปไม่ต้องการ. ถ้าไม่อย่างนั้นแล้วจะเรียกว่า ไม่ใช่รู้ตามที่เป็นจริง. ถ้ารู้ตามที่เป็นจริง มันจะมีขอบเขตว่า ควรจะรู้สักเท่าไร ; นอกนั้นไม่ต้องไปเหนื่อยให้เสียเวลา.

....

เป็นอันว่า เรามีปัญญาเป็นลำต้น ของพฤกษาแห่งศีลธรรม ในฐานะเป็นแก่น, เป็นแก่นของลำต้น, มีสมาธิเป็นกระพี้, มีศีลเป็นเปลือกนอกทุก ๆ ชั้น ; เปลือกนี้มีหลายชั้น. แล้วเราก็ได้ต้นไม้แห่งศีลธรรม ที่แข็งแกร่งที่สุด เหมือนกับต้นไม้ที่มีแก่นมากที่สุด. นี่เรามาถึงต้นไม้แห่งศีลธรรมแล้ว.

ทีนี้ ศีล สมาธิ ปัญญา จำกัดความกันให้ง่าย ๆ ก็ว่า ปรกติ หรือความถูกต้อง ๓ ชั้น : ความถูกต้องของความปรกติ ของ กาย วาจา และวัตถุที่เนื่องกัน, นี้คือศีล. ความถูกต้องและปรกติของจิตที่มีธรรมชาติอันลึกซึ้งเร้นลับ, นี่เรียกว่าสมาธิ. ความถูกต้องและปรกติของปัญญา คือวิชชา ที่จะมาเป็นความรู้ ความคิด ความเห็น ความเชื่อของจิต นี้เรียกว่าปัญญา. รวมเรียกสั้น ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา, ถูกต้องทางกายวาจา ใจ และทิฏฐิ.

ถาม : ศีล สมาธิ ปัญญา แยกกันได้ หรือไม่อาจจะแยกกันได้ ? คุณทองว่าอย่างไร ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : แยกกันไม่ได้ครับ.

ถาม : ชี้ให้เห็นความที่มันแยกกันไม่ได้ ?

ตอบ : คนที่มีสมาธิได้นั้น จะต้องมีความปรกติ คือมีศีล ; เมื่อมีศีล มีสมาธิแล้ว ก็มีปัญญาขึ้นมาเอง.

ถาม : ถ้าอย่างนั้นมันก็คนละทีอยู่ซิ, คนละทีมันก็แยกกันได้ซิ ; มีศีล สมาธิ ยังไม่มีปัญญาสักทีเลย ก็แยกกันได้ อย่างคุณว่ามันคนละที. ถ้าคนละทีมันแยกกันได้นะ. พูดให้เห็นว่า มันแยกกันไม่ได้ซิ, คือต้องมาพร้อมกันเหมือนกับเชือก ๓ เกลียว. คุณประยูรว่าอย่างไร ?

ตอบ : ในขณะที่เรามีสมาธิ ตอนนั้น ศีลก็มีพร้อมอยู่ในตอนนั้น คือไม่สามารถจะประทุษร้ายอะไรต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้. หมายความว่า มีความปรกติทางกาย ทางวาจา อยู่ในตอนนั้นด้วย ในขณะที่มีสมาธิ, และในขณะที่มีสมาธินั้นเอง จิตก็จะมีปัญญาคล่องว่องไวสำหรับจะทำอะไรอยู่ได้ตลอดเวลาแล้ว ในขณะที่กำลังมีสมาธิ คือ มีพร้อมกันในเวลาเดียวกันหมดทั้ง ๓ อย่าง.

ถ้าจะพูดให้ลึกซึ้ง ต้องพูดให้มองเห็นว่า มันมีอยู่พร้อมกัน ๓ อย่าง, มีคนละทีไม่ได้ ; เช่นว่าจะมีศีล มันต้องมีปัญญารู้ว่ามีอย่างไร. นี่ มันมีปัญญาเสียแล้ว. ความที่ตั้งมั่นอยู่ในศีลมันเป็นสมาธิแล้ว ; ความตั้งใจจะรักษาศีลหรือความสังวรระวังให้มันมีอยู่อย่างนี้ นี่ก็เป็นศีล, ฉะนั้น ในศีลนั้น ก็มีทั้งศีล สมาธิ ปัญญา.

www.buddhadassa.in.th

ทีนี้ ในสมาธิก็เหมือนกัน : ความตั้งใจในการคุมจิตให้เป็นสมาธินี้ก็เป็นศีล, เป็นความหมายของศีล, จิตตั้งมั่นอยู่ในขณะนั้นก็เป็นสมาธิ, และความรู้ว่าเราจะต้องทำอย่างไรตั้งแต่ทีแรกมา แล้วก็รู้อยู่ตลอดเวลา หรือมีสัมปชัญญะในข้อนี้ ก็เป็นปัญญา. ฉะนั้น คนที่เจริญสมาธิอยู่ มันก็มีทั้งศีล สมาธิ ปัญญา.

ทีนี้ คนที่เจริญปัญญาอยู่ นั้นก็มีศีล เพราะว่าจะทำอะไรผิดไม่ได้ โดยมีความระมัดระวังอยู่ตลอดเวลา ; แล้วจิตเป็นสมาธิก็คือเป็นพื้นฐานของปัญญานั่นแหละ ; ปัญญามันจะรู้ได้ ในเมื่อจิตเป็นสมาธิ ; เพราะว่าความรู้ตั้งอยู่บนสมาธิ คือความที่จิตเป็นอย่างนั้นเพียงอย่างเดียว ; ฉะนั้น คนที่มีปัญญา ก็มีทั้งศีล สมาธิ ปัญญา.

จะมองกันในแง่ไหน ชั้นไหน คนจะต้องมีทั้งศีล สมาธิ ปัญญา. แม้ว่าเดี๋ยวนี้นั่งฟังการบรรยายอยู่ : การที่ตั้งใจฟัง นี้เป็นศีล, แล้วจิตมันตั้งได้สำเร็จ ก็เพราะอำนาจของสมาธิ, เมื่อมีสมาธิในการฟัง แล้วก็จะรู้ – รู้ – รู้ - ไป นี้เป็นปัญญา.

คนนั่งฟังเทศน์ นั่งฟังปาฐกถาอยู่ ก็ยังมีทั้งศีล สมาธิ ปัญญา: ในขณะที่เรียกว่าประยุกต์นั่น มันจะต้องมีครบ ; แต่ในขณะพูดอย่างทฤษฎีนั้นไม่ต้องมีครบ, แยกออกจากกันก็ได้. เช่นแยกพูดว่า ศีลช่วยให้เกิดสมาธิ, สมาธิช่วยให้เกิดปัญญา, ปัญญาวกมาช่วยให้เกิดศีล สมาธิอีก ; อย่างนี้ก็พูดได้. แต่เมื่อถึงคราวที่มันทำหน้าที่ของมันจริง ๆ มันไม่เคยแยกกันได้ ;

www.buddhadassa.in.th

ถ้าเอามาพูดอย่างวิชาความรู้ ก็พูดให้แยกกันได้ ; แม้ในบาลีก็มีพูดว่า *"เมื่อศีลอบรมดีแล้ว [คือช่วยสมาธิดีแล้ว] สมาธิก็มีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ ; เมื่อสมาธิอบรมดีแล้ว* ปัญญาก็มีผลใหญ่ *มีอานิสงส์ใหญ่" คล้ายกับคนละที.*

แต่โดยเนื้อแท้นั้น มันจะทำอะไรลงไปสักนิดหนึ่ง ก็ต้องมีทั้ง ศีล สมาธิ ปัญญา ขนาดเรียกว่า ฟั่นเป็นเกลียวกันไป, เหมือนกับเชือก ๓ เกลียว. หรือถ้าพูดให้ถูกกว่านั้นอีก ก็จะต้องพูดเสียใหม่ว่า มันหุ้มห่อกันอยู่เป็น ๓ ชั้น เหมือนต้นไม้ของเราต้นหนึ่ง มันมีเปลือกอยู่ข้างนอก, มีกระพี้อยู่ถัดไป, แล้วมีแก่นอยู่ข้างใน. มันแยกออกจากกันได้เมื่อไร ถ้ายังเป็นต้นไม่เป็น ๆ อยู่.

นี้ขอให้ทุกคนมอง ให้เห็น ศีล สมาธิ ปัญญา ให้ลึกไปกว่าธรรมดา ให้ลึกไปกว่าที่มองมาแล้ว, คือให้ลึกไปกว่าที่เพียงแต่ท่อง ๆ จำ ๆ ไว้โดยตัวหนังสือ. อย่างนั้นเป็นเรื่องปริยัติ ; เดี๋ยวนี้เป็นเรื่องปรมัตถ์คือความจริง มองเห็นลึกซึ้งตามที่เป็นจริง โดยเฉพาะในเวลาที่มันประยุกต์กันอยู่ คือ ขณะใช้การใช้งานอยู่ แล้วไม่เคยแยกกันเลย.

ตัวอย่างในทางวัตถุ ก็ดูเถอะ ; คนที่ตีตาปูลงไปในกระดานนั่นแหละ มีทั้งศีล สมาธิ ปัญญา. ***เจตนาที่จะตีตาปูลงไปนั้นเป็นศีล*** ; มันต้องสำรวมอย่างศีลสังวร. แล้ว*สมาธิจิต*ก็ต้องมี ; ไม่อย่างนั้นจะตีพลาด. *ปัญญาก็ต้องมี,* คือรู้ว่าจะต้องตีอย่างไร, จะต้องป้องกันอย่างไร . นี่คนตีตาปูก็ยังจะต้องมีทั้งศีล สมาธิ ปัญญา ครบไม่แยกกันได้. เรื่องที่ใหญ่กว่านี้, แปลกไปกว่านี้ ก็ยิ่งต้องมีเป็นแน่นอน.

....

www.buddhadassa.in.th

เอ้า, เวลาล่วงไปมากแล้ว, ก็จะขอสรุปว่า **ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นสิ่งที่แยกกันไม่ได้ เป็นเชือกสามเกลียว** ; เช่นเดียวกับอริยมรรคมีองค์แปด เป็นสิ่งที่แยกกันไม่ได้ เหมือนเชือก ๘ เกลียว ; แล้วแต่เราจะพูดกันในอุปมาอย่างไหน.

เป็นอันว่า ศีล สมาธิ ปัญญา นี่คือ ความถูกต้อง ๓ อย่าง, ๓ ประการ ที่ไม่อาจจะแยกกันได้ ; แล้วก็จะตั้งอยู่ในฐานะเป็นต้นลำแห่งศีลธรรม, เป็นต้นพฤกษาแห่งศีลธรรม. ขอให้รู้จักไว้เพื่อจะรู้ว่า เรามีหรือไม่มี ; ถ้าเราไม่มี เราจะต้องทำอย่างไร, เราจะต้องรู้จักความหมายของคำว่า **"ถูกต้อง"**, เพราะทุกอย่างต้องถูกต้อง.

ถาม : คำว่า "ถูกต้อง" นี้ควรจะจำกัดความหมายว่าอย่างไรคุณประยูร ?จึงจะเป็นความถูกต้องที่มีประโยชน์.

ตอบ : คำว่า "ถูกต้อง" นี่ควรจะมีความหมายว่า ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ จึงจะเป็นความถูกต้องที่แท้จริง.

ถาม : ไม่จำกัดปริมาณ ?

ตอบ : มีปริมาณเพียงพอด้วยครับ.

ถาม : เท่านั้นพอแล้วหรือ ? ยังขาดอะไรอีก คุณทอง ? ถูกต้องและเพียงพอนี้พอหรือยัง ? ถูกต้องและเหมาะสม เพียงพอหรือยัง ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ผมยังนึกไม่ออกครับ.

ถาม : คุณชวน, คุณล้ำ ? สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติแท้ ๆ แล้วคุณก็ไม่มอง.

ตอบ : คือความถูกต้องและเหมาะสม.

ถาม : แล้วอะไรอีก ? ยังขาดส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งวินาศกันก็เพราะส่วนนี้ ; คืออะไร คุณชวน ? อย่างที่ ๑ ถูกต้อง, อย่างที่ ๒ เพียงพอ หรือเหมาะสม, อย่างที่ ๓ อะไรคุณประยูร ?

ตอบ : ตามเหตุการณ์.

ถาม : ตามเหตุการณ์, ใกล้จะถูกแล้ว. คุณทองล่ะ ?

ตอบ : ตอบไม่ได้ครับ.

คือต้อง “ทันแก่เวลา”. ถูกต้องนั้นมันถูกต้องตามเหตุการณ์อยู่แล้ว ; ที่ว่าเพียงพอ ก็เพียงพอ แก่เหตุผลอยู่แล้ว ; แต่ส่วนมากเราไม่ทำทันแก่เวลา ; มาทันในเวลา.

พูดถึงชีวิต, ชีวิตหนึ่ง เราก็ไม่รู้อะไรทันแก่เวลา ; เราตายเสียก่อน เลยไม่ได้รับประโยชน์เต็มที่ในการเกิดมา. ทีนี้เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็เหมือนกัน, เรามักจะทำไม่ทันแก่เวลา ไม่ตรงตามเวลา. ความล้มเหลว

www.buddhadassa.in.th

ที่มีอยู่เป็นประจำวัน ทั้งที่บ้าน ทั้งที่วัด ทั้งในทุ่งนา ในบ้านเมืองก็ตาม มันไม่ตรงตามเวลา, ไม่มาทันแก่เวลา.

ความรู้ที่มาไม่ทันแก่เวลานั้น ก็เหมือนกับไม่รู้, แล้วความรู้ที่รู้จนเกินไป มันก็ชวนให้ผิดได้. อย่าชอบที่มันมากหรือเกินไป ; เป็นความรู้เฟ้อเสียก็มี. แต่ถึงอย่างไรก็ดี เราใช้คำว่า “ถูกต้องและก็พอดี”, ถูกต้องและเพียงพอ นี่คือพอดี.

เอาเป็นว่า “ความรู้นั้นถูกต้อง และก็พอดี” ; แต่มาไม่ทันเวลานี่จะทำอย่างไร ?

รวมความว่า ความถูกต้องนี้ ต้องเป็นสิ่งที่มีความหมาย ๓ ประการ คือว่า : ตรงตามที่เป็นจริง, แล้วก็เพียงพอแก่เหตุการณ์หรือวัตถุประสงค์, แล้วต้องทันในเวลา, พลาดนิดเดียวก็ไม่ได้, บางอย่างช้าไป อึดใจหนึ่งก็ไม่ได้ ; บางอย่าง ช้าไปขณะจิตหนึ่ง ก็ไม่ได้.

เป็นอันว่า วันนี้เกินเวลาแล้ว เลยเวลามามากแล้ว ต้องยุติการบรรยาย.

สรุปความว่า เราพูดถึงเรื่องต้นลำของศีลธรรม ต่อจากเรื่องรากฐานของศีลธรรม, และรู้ว่าต้นลำแห่งศีลธรรมในที่นี้ เปรียบกับต้นไม้แล้วก็คือ เปลือก คือกะพี้ และคือแก่น ; ต่อเมื่อได้รวมกันอยู่เป็น ๓ อย่างสนิทสนมแล้ว

www.buddhadassa.in.th

ต้นไม้จึงจะมั่นคง และเจริญงอกงามต่อไปได้. เราศึกษาไว้สำหรับทดสอบในการแก้ไข เพื่อการกลับมาแห่งศีลธรรมสืบไป.

อาตมาขอยุติการบรรยายวันนี้ไว้เพียงเท่านี้ เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย ได้สวดบทพระธรรม ที่จะส่งเสริมให้เกิดกำลังใจในการประพฤติหน้าที่ของตน ๆ ตามสมควรแก่ความเป็นพุทธบริษัทต่อไป.

---

www.buddhadassa.in.th

www.buddhadassa.in.th

ใบ ดอก ผล แห่งศีลธรรม

[มรรค ผล นิพพาน]

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ภาคมาฆบูชาชุดนี้ ได้ล่วงเลยเข้ามาถึงภาควิสาขบูชาแล้ว ; แต่เนื่องจากคำบรรยายชุด **การกลับมาแห่งศีลธรรม** นี้ ยังไม่จบ เห็นว่าสมควรที่จะพูดต่อไปจนจบ ; ดังนั้นวันนี้จะได้กล่าวด้วยเรื่อง **ใบ ดอก ผล ของศีลธรรม** นี้สืบต่อไป.

การบรรยายในวันนี้เป็นครั้งที่ ๑๐ จะได้กล่าวโดยหัวข้อสืบต่อจากครั้งที่แล้วมา. ในครั้งที่แล้วมาพูดถึง *ต้น ลำ แห่งศีลธรรม*. ในวันนี้จะ

www.buddhadassa.in.th

ได้พูดถึง *ใบ ดอก ผล แห่งศีลธรรม* ; คำพูดเหล่านี้เป็นคำเปรียบหรือเป็นอุปมา ดังที่ท่านทั้งหลายก็เห็นได้อยู่แล้ว ว่าเราเปรียบเทียบศีลธรรมเหมือนกับต้นไม้ ตามวิธีเปรียบในการศึกษาส่วนมาก เพื่อความเข้าใจได้โดยง่าย.

[*ทบทวนคำบรรยายครั้งที่แล้วมาไปจนถึงหน้า ๔๑๔*]

ต้นไม้มีรากส่วนล่าง, มีลำต้นส่วนกลาง, มีใบ ดอก ผล ส่วนสุด ; ก็เป็นอันว่า บัดนี้เรามาพูดกันถึงส่วนสุด หรือเป้าหมายขั้นสุดท้ายของศีลธรรม และอย่าลืมเสียว่า เราจะพูดกันเพียงเพื่อให้รู้ว่าเรายังขาดสิ่งเหล่านี้อยู่เท่านั้น.

เรื่องนี้เป็นเรื่องที่เอามาพูด ในโอกาสที่โลกอยู่ในสภาพอย่างนี้ ; กล่าวได้ว่า เรามีการปรารภถึงวิกฤติการณ์ทางศีลธรรม ทั่ว ๆ ไปในโลกแห่งยุคปัจจุบัน. ประเทศไทยเราก็ติดอยู่ในข่ายแห่งภาวะอันเลวร้ายนั้น อย่างที่หลีกเลี่ยงไม่พ้น ดังที่เราได้เคยปรารภแล้ว ปรารภเล่า ให้สังเกตดูให้ดี โดยเฉพาะสมัยนี้ ว่าโลกมันเหมือนกับเล็กนิดเดียว, มีอะไรก็เนื่องถึงกันไปหมดทั้งโลก ไม่เหมือนกับสมัยโบราณ ; ทั้งนี้ก็เพราะว่าการคมนาคม หรือเครื่องมือแห่งการคมนาคมนั้น มันเจริญก้าวหน้ามาก : ในทางการขนส่งไปมากันก็ดี, หรือแม้การติดต่อโดยไม่ต้องมีการไปการมาก็ดี ทำได้สะดวกรวดเร็ว จึงรู้อะไรถึงกันรวดเร็ว ; มีอะไรเกิดขึ้น ก็กระทบกระเทือนถึงกันไปหมด. นี่เป็นสิ่งที่ผิดกันอยู่เป็นอย่างมากอย่างหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบกันดูกับโลกในสมัยโบราณ ; ไม่ใช่ผิดกันเพียงเท่าตัว หรือสองเท่าตัว สามเท่าตัว, มันผิดกันเป็นร้อยเท่าพันเท่า หมื่นเท่า ; และก็จะยิ่งเป็นอย่างนี้ยิ่งขึ้นทุกที. ฉะนั้น ปัญหาของมนุษย์จึงมากกว่าแต่ก่อนมาก แล้วก็รุนแรงรวดเร็ว.

www.buddhadassa.in.th

สำหรับเรื่องที่ควรนำมาปรารภก็คือ เรื่องจะอยู่รอดหรือเรื่องจะวินาศ ของสิ่งที่เรียกว่า โลกนั้นเอง. เรายอมรับตรงกันเป็นที่แน่นอนในข้อที่ว่า โลกกำลังอยู่ในภาวะที่เลวร้าย หรือถึงกับจะยอมรับได้เลยไปถึงว่า กำลังจะวินาศ ; แต่เราไม่มีความเห็นตรงกันเลยในข้อที่ว่า เพราะเหตุอะไร ?

เรามองเห็นเหตุแห่งความวินาศนี้ต่าง ๆ กัน จนไม่อาจจะร่วมมือกันแก้ไขได้ ; นอกจากจะไม่ร่วมมือกันแล้ว ยังไม่ได้อยู่เฉย ๆ เสียอีก กลับขัดขวางซึ่งกันและกัน เพราะความเห็นไม่ตรงกัน : คนหนึ่งจะทำไปเพื่อสันติภาพหรือสันติสุข ตามความนึกคิดที่ดีที่สุดของตน, อีกพวกหนึ่งกลับไม่เห็นด้วย กลับทำไปในทางที่ตรงกันข้าม และอ้างว่าเพื่อสันติภาพ เพื่อสันติสุขนั้นด้วยเหมือนกัน. ฉะนั้น โลกนี้ แห่งยุคปัจจุบัน จึงมีแต่การกระทบกระทั่ง.

นี่ปรารภเหตุที่ทำให้เราต้อง*พูดกันในหมู่พุทธบริษัท หรือว่าในหมู่ศาสนิกบริษัทแห่งศาสนาใด* ก็ได้ มาพูดกันถึงเรื่องศีลธรรม ; เพราะถ้าเป็นนักศาสนาแม้สักหน่อยหนึ่ง ก็ยังจะต้องนึกถึงศีลธรรมเป็นเบื้องหน้า จึง*พอจะพูดกันรู้เรื่องในระหว่างนักศึกษาทางธรรมทางศาสนาคือถือศาสนาเป็นหลัก.*

ถ้าท่านทั้งหลายไม่มองเห็นข้อเท็จจริงอันนี้แล้ว เชื่อว่าคงจะเบื่อหน่ายหรือขี้เกียจ ที่จะมาปรึกษาหารือกันในเรื่องนี้ ถึงกับฟังไม่รู้เรื่องนั่งโงก นั่งง่วง นั่งงง อยู่ก็มี, หรือไม่ยอมร่วมมือกันแก้ไขสิ่งเหล่านี้ ดังที่กำลังเป็นปัญหาอยู่ในปัจจุบันนี้ ; แล้วการพูดเรื่องนี้ ก็จะกลายเป็นสักว่าการพูดเท่านั้นเอง ไม่มีประโยชน์อะไรเกิดขึ้น ; จึงขอให้ท่านทั้งหลายพยายามสังเกตดูให้ดี ๆ ให้เห็นตามที่เป็นจริงว่า มันอยู่ในฐานะที่เป็นเรื่องเป็น เรื่องตาย ของ

www.buddhadassa.in.th

มนุษย์เราทีเดียว. เราไปสนใจ หรือไปสาละวนทำเรื่องหลายเรื่อง อย่างสุดชีวิตจิตใจ ; แต่มันไม่เป็นเรื่องเป็นเรื่องตายของมนุษย์หรือของโลกของเรา. ส่วนเรื่องที่เป็นเรื่องเป็น เรื่องตายนั้น กลับไม่รู้สึกกันว่ามีความสำคัญเช่นนั้น ; เพราะฉะนั้น ภาวะอันเลวร้ายนี้ ก็จะมีมากยิ่งขึ้นทุกที. เมื่อมีความเข้าใจข้อนี้ ก็คงจะกระตือรือร้นหรือหูตาสว่าง ในการที่จะคิด จะพูด จะสนทนา เพื่อช่วยกันแก้ไข.

....

ทีนี้ ก็จะขอทบทวนข้อความสำคัญบางอย่าง ที่เห็นว่าจะต้องทบทวนกันอยู่เสมอ ว่าศีลธรรมนั้นมีความหมายมาก หมายถึงหลายสิ่งหลายอย่าง ; แต่โดยเนื้อหาสาระแล้ว ขอให้มองเห็นว่า **ศีลธรรมเป็นตัวแท้ของธรรมชาติอันบริสุทธิ์** ; ธรรมชาติอันบริสุทธิ์ ไม่มีอะไรนอกจากความสงบ ; ถ้าไม่สงบก็ยังไม่ใช่ธรรมชาติ หรือธรรมชาติอันบริสุทธิ์.

ศีลธรรมเป็นตัวแท้ของธรรมชาติอันบริสุทธิ์ ก็เพราะว่าถ้าไม่มีความสงบตามธรรมชาติแล้ว ก็ชื่อว่ายังไม่ถึงหัวใจของศีลธรรม. แม้ว่าบุคคลจะประพฤติปฏิบัติศีลธรรม เพื่อความประสงค์ของตัวเอง ไม่ถึงตัวแท้ของธรรมชาติ ก็อย่าได้เข้าใจผิดไปว่า มันไม่ได้เกี่ยวกับตัวแท้ของธรรมชาติ. ถ้าเราทำถูกเรื่องของธรรมชาติ มันก็สงบไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ; เดี๋ยวนี้มันผิดกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ผิดและฝืนกระแสแห่งความสงบ ฝืนภาวะแห่งความสงบ ไม่ไปสู่ความสงบ จึงไม่มีสิ่งที่เรียกว่า ศีลธรรม อันแท้จริง.

www.buddhadassa.in.th

ทีนี้ เราเคยย้ำกันอยู่เสมอว่า **ศีลธรรม** นี้เป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องทำ, และยืนยันในข้อที่ว่า ได้**เคยทำ** และกำลังทำอยู่, และแน่นอนว่า จะต้องทำต่อไปด้วย.

ทีเรียกว่า "**ต้องทำ**" นั้น พอจะมองเห็นได้แล้วว่า ถ้าไม่ทำมันก็คือความวินาศ, หรือความไม่มีความสงบอยู่ได้ ; ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ต้องทำ.

ที่ว่า "**เคยทำ**" นั้น ก็หมายความว่า มนุษย์ในกาลก่อน หรือบรรพบุรุษของเราได้เคยกระทำ, และกระทำเป็นอย่างดีเสียด้วย.

ที่ว่า "**กำลังทำ**" นั้น มันเป็นปัญหาอยู่บ้าง เวลานี้ มองดูแล้วก็รู้สึกว่าน่าสลดสังเวช คือการประพฤติศีลธรรม หรือแก้ไขให้ดีขึ้นนี้หาดูยากยิ่งขึ้นทุกที ; กำลังกระทำแต่บางส่วน บางสิ่ง บางอย่าง เท่าที่ความจำเป็นบังคับเหลือเกินเท่านั้น ก็ยังไม่ค่อยจะสำเร็จ. นี่เรียกว่าเป็นยุคที่เลวร้าย ที่มีอะไรหลาย ๆ อย่าง หลาย ๆ ประการ มาทำให้คนไม่สนใจศีลธรรม, ไม่เห็นความสำคัญของศีลธรรม ; ไปเอาสิ่งที่ตรงกันข้ามมาเป็นเครื่องยึดถือเหมือนกับว่าเราจะอยู่เป็นสุขได้เพราะเหตุนั้น.

ข้อที่ว่า กำลังประพฤติกระทำต่อศีลธรรมนี้ มันจึงเป็นปัญหาขึ้นมา ; ถ้าโชคดีอาจจะมีความเข้าใจตรงกัน เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ก็ได้ และก็จะมีการประพฤติศีลธรรมในยุคปัจจุบันนี้อย่างเพียงพอ. แต่โชคดีนี้มันจะมาเองคงจะไม่ได้ ; คนเราจะต้องช่วยกัน ทำให้มันเกิดเป็นโชคดี หรือมีมา. *ถ้าเราไม่ปฏิบัติ*

www.buddhadassa.in.th

หารือกัน ก็ไม่มีทางที่จะทำได้ ฉะนั้น จึงขึ้นอยู่กับการที่ช่วยกันปฤกษาหารือ ; แม้ที่สุดอย่างน้อยที่เขาเรียกกันว่าทำสัมมนา อย่างนี้ก็ยังดีกว่า ที่จะไม่ทำเสียเลย.

ส่วนที่ว่า "**ทำต่อไป**" นั้น เป็นการพูดด้วยอาศัยหลักว่า มนุษย์คงจะถึงรอบหรือจังหวะที่จะหันไปสนใจในทางศีลธรรมกันเป็นแน่, จึงหวังว่าในกาลอนาคตนั้น จะมีการประพฤติกระทำในศีลธรรม. ถ้าไม่เป็นดังนั้น มันก็ต้องวินาศแน่ ; จึงหวังว่าคนในโลกคงจะตื่นตัวในข้อนี้ และหันไปหาพระเจ้า คือธรรมชาติอันบริสุทธิ์ คือความปรกติหรือความสงบอย่างถูกต้อง ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาตินั่นเอง. นี่ขอให้จำไว้คิดนึกกันต่อไปว่า *เป็นสิ่งที่ต้องทำ, ได้เคยกระทำมาแล้วด้วย, และกำลังกระทำอยู่ด้วย, และจะต้องกระทำต่อไปเป็นแน่นอน* ; มิฉะนั้น ก็จะสูญเสียมนุษยชาติ หรือไม่มีมนุษย์เหลืออยู่ในโลก มีแต่สัตว์อะไรก็ไม่รู้ ซึ่งในที่สุดก็ต้องวอดวายไป โดยไม่เหลือเป็นแน่นอน

....

ทีนี้ ก็พูดถึง **การกระทำ** ซึ่งต้องกระทำให้ถูกต้อง

ขอให้เข้าใจหรือสนใจคำว่า "**ถูกต้อง**" ไว้ให้มากที่สุด. คำว่าถูกต้องนี้ เป็นคำสำคัญที่สุดคำหนึ่ง ในพระพุทธศาสนา ; ใช้คำว่าสัมมา, "***สัมมา***" บางทีก็แปลกันว่า *โดยชอบ* ; ตามธรรมดาท่านบัญญัติให้แปลกันมาแต่โบราณว่า โดยชอบ. เดี๋ยวนี้สังเกตเห็นว่า "โดยชอบ" นั้นฟังยากกว่า ที่จะแปลว่า "โดยถูกต้อง" หรือ "อย่างถูกต้อง".

www.buddhadassa.in.th

เช่นคำว่า *สัมมาทิฏฐิ -เห็นชอบ ความเห็นชอบ* ; นี่ฟังยากกว่าที่จะพูดว่า ความเห็นที่ถูกต้อง, *สัมมาวาจา -พูดจาชอบ* นี้ก็จะพูดว่าวาจาที่ถูกต้อง นี่ฟังง่ายกว่า ; จึงขอให้ถือว่า คำว่า สัมมา, สัมมา นี้แปลว่า ถูกต้อง กันจะดีกว่า.

คำว่า "**ถูกต้อง**" นี่ มันมีความหมายแวดล้อมตัวมันเองอยู่อย่างเพียงพอ : เช่นว่า ถ้าถูกต้อง ก็ตรงตามเรื่อง ตรงตามเหตุผล และก็เพียงพอด้วย ; นอกจากเพียงพอแล้ว ยังจะต้องทันแก่เวลาด้วย ; ถ้าไม่ทันแก่เวลา ก็ไม่ถูกต้อง. คำว่า "ถูกต้อง" ยังมีความหมายเพียงพอ สำหรับไปใช้แก้ปัญหาได้ในทุกกรณี โดยขยายความออกไปชัดเจนทีเดียวว่า ถ้าถูกต้องแล้ว ก็ต้องเพียงพอ และก็ต้องทันแก่เวลา.

ทีนี้ ถูกต้องที่ไหน ? จะมองเห็นชัดลงไปว่า ถูกต้องในส่วนบุคคล คือส่วนตัวบุคคล นั้นก็ต้องให้ถูกต้อง ในฐานะเป็นรากฐาน ; และความถูกต้องนั้นจะต้องขยายออกเป็นส่วนรวม, หรือส่วนสังคม, หรือกิจกรรมของสังคมทั้งหมดด้วย. ถูกต้องอยู่คนเดียว โดยที่มันไม่ถูกต้องสำหรับคนอื่นด้วยแล้วมันก็ต้องกระทบกระทั่งกัน ในที่สุดมันก็เป็นไปไม่ได้ ; เพราะว่าเรายังต้องอยู่ร่วมกัน ฉะนั้น จึงมีความถูกต้องทั้งทางส่วนตัวบุคคล และส่วนสังคม.

เดี๋ยวนี้ ความถูกต้องส่วนตัวบุคคลก็หายาก เพราะว่าตกอยู่ใต้อำนาจของกิเลสมากขึ้นทุกที ; ต่างคนต่างเห็นแก่ตัว ยกเอาความเห็นแก่ตัวเป็นเบื้องหน้า แล้วก็ไม่เห็นแก่ความถูกต้องของผู้อื่นใด จึงทำให้

www.buddhadassa.in.th

เกิดการกระทบกระทั่งกันขัดขวางกัน ขัดแย้งกัน. เพียงเท่านี้ก็ไร้ความสงบสุขแล้ว ; จะทำอะไรให้เป็นความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์มันก็ทำไม่ได้. ฉะนั้นพระพุทธเจ้าท่านจึงได้ตรัสถ้อยคำที่เป็นหลักตายตัวว่า **ประโยชน์ตนเอง ประโยชน์ผู้อื่น ประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่าย** คนละครึ่ง มันก็ให้ถูกต้องไปหมด.

....

ทีนี้ ความถูกต้องของศีลธรรม หรือว่าตัวศีลธรรมนั้นจะต้องมีอยู่ที่ไหน ? จะพาพบที่ไหน ?

นี่ก็ได้เคยพูดมาแล้วว่า ต้องมีมาตั้งแต่ในสายโลหิต : มีพืชพันธุ์ที่ดี มีบรรพบุรุษดี มีศีลธรรมทั้งเนื้อตัว, มีลูกหลานออกมาก็มีศีลธรรมอยู่ในสายเลือด นี่อย่างหนึ่ง.

ต่อมาก็มามีในการศึกษาอบรม นับตั้งแต่ลืมตาขึ้นมาในโลกนี้จากท้องของมารดา ก็มีการศึกษาอบรมเรื่อยมา จนกระทั่งเข้าโรงเรียน หรือมีการศึกษาถึงที่สุด ; นี้ต้องมีศีลธรรมอยู่ในระบบการศึกษา.

ต่อจากนั้นไปก็ต้อง มีศีลธรรมอยู่ในระบบของการดำรงชีวิต : จะเป็นเรื่องการทำมาหากิน หรือการทำอะไรก็ได้. ทุกสิ่งทุกอย่างที่ทำเพื่อมีชีวิตอยู่นั้น เขาเรียกว่า การดำรงชีวิต ; จะต้องมีศีลธรรมอยู่ในระบบของการดำรงชีวิต.

www.buddhadassa.in.th

มองดูแล้วก็น่าสังเวช เมื่อมองย้อนหลังไป เห็นว่า ในการดำรงชีวิตของแต่ละคนนี้ หาศีลธรรมได้ยากขึ้นทุกที เพราะเข้าใจผิดต่อสิ่งนี้. ที่ในระบบการศึกษาของโลกปัจจุบันนี้ หาศีลธรรมได้ยากยิ่งขึ้นทุกที เพราะเข้าใจผิดมากขึ้น . ดังนั้น ในสายเลือดของคน จึงมีศีลธรรมที่จาง, มีพื้นเพ หรือเชื้อสายแห่งศีลธรรมที่มันจาง จนมันอาจจะหมดไปก็ได้ ; เพราะเมื่อบิดามารดาไม่มีศีลธรรมแล้ว มันจะมีสายเลือดไหนที่จะมีศีลธรรมติดมา. ขอให้ดู, แม้ว่ามันจะเป็นเรื่องที่ชวนเศร้าเหลือประมาณ ; ยิ่งดูยิ่งสลดสังเวชว่ามันจะไปในลักษณะไหนกัน.

....

ทีนี้ ก็มาถึงเรื่องพฤกษาแห่งศีลธรรม เป็นภาพพจน์ที่สร้างขึ้นมาจากนามธรรม.

สำหรับศีลธรรมก็เป็นนามธรรม มันจะงอกขึ้นอย่างไร, มันจะเจริญอย่างไร, จะเติบโตเท่าไร, จะต้องมีอะไรหล่อเลี้ยง ก็พูดกันมามากแล้ว. ที่รากหรือที่โคนจะต้องมีอะไร ? ก็พูดกันถึงสิ่งที่เป็นแผ่นดิน, สิ่งที่เป็นเหมือนกับน้ำ, สิ่งที่เป็นเหมือนกับอาหาร, สิ่งที่เป็นเหมือนกับแสงสว่าง, และสิ่งที่เป็นเหมือนอุณหภูมิ.

นี่ก็ไปทบทวนดูใหม่ ในรายละเอียดว่าต้นไม้แห่งศีลธรรมมันต้องการสิ่งแวดล้อม อย่างที่ต้นไม้ตามธรรมดามันต้องการในส่วนรากฐาน ซึ่งสรุปแล้วก็เรียกได้ว่า เป็นอุดมคติแห่งศีลธรรม อย่างน้อยที่สุด ก็ข้อที่ว่า “สัตว์

www.buddhadassa.in.th

ทั้งหลาย หรือชีวิตทั้งหลายมันเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น" นี่เป็นรากฐานอุดมคติ, หรืออุดมคติชั้นที่เป็นรากฐาน. ถ้าไม่มีอุดมคติอันนี้แล้ว ยากที่จะมีอุดมคติอันอื่นได้, เดี๋ยวนี้เราก็ไม่มี. คำว่า "เพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย" กำลังจะหายไปจากโลก.

เมื่อพูดถึงลำต้น หรือ ต้นลำ ของศีลธรรม ก็หมายถึง การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ซึ่งในหลักของศาสนา แจกเป็น ศีล สมาธิ ปัญญา. *ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบในส่วนร่างกาย วาจา เรียกว่า ศีล, ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบในส่วนที่เป็นจิตเรียกว่า สมาธิ, ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบในส่วนที่เป็นความรู้ความคิด ความเห็น ก็เรียกว่าปัญญา*, ซึ่งได้พูดกันมาอย่างละเอียด ในการบรรยายครั้งที่แล้วมานี้เอง.

[*เริ่มการบรรยายโดยหัวข้อแห่งครั้งนี้*]

ทีนี้ จะมองเลยขึ้นไป ถึงสิ่งที่เรียกว่า ใบ ดอก ผล ของพฤกษาแห่งศีลธรรม ซึ่งถ้าจะถามให้ท่านทั้งหลายตอบ ก็คงจะตอบได้ ว่า **หลังจากศีล สมาธิ ปัญญา มันก็มีมรรค ผล นิพพาน** ; ฉะนั้น ไม่ถาม.

ทีนี้ จะทำความเข้าใจกันให้ถูกต้องว่า เรามีจุดสุดยอดเป็นที่มุ่งหมายเหมือนกับว่าเราปลูกต้อนไม้ไว้เอาผล. แต่ทีนี้อาจจะเกิดความเข้าใจผิดหรือตีกันยุ่งก็ได้ ; เพราะว่ามันมิได้กล่าวเป็นอย่างนั้นเสมอไป แม้ในพระบาลีเอง แม้ในพระพุทธภาษิตเอง ก็มิได้กล่าวไว้ในลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยส่วนเดียว ; มันแล้วแต่ว่า ข้อเท็จจริงหรือเรื่องจริงนั้นเรามุ่งหมายจะกล่าวอย่างไร.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ฉะนั้น ขอให้ท่านทั้งหลายมองดูเสียก่อน, มองให้เห็นเสียก่อน ว่าที่เราจะเอาประโยชน์จากต้นไม้ได้ ที่เป็นชั้นสำคัญหรือเป็นส่วนสำคัญนั้น มีกี่อย่าง ? คุณประยูรนึกได้ก็ว่ามาก่อน ?

ตอบ : ประโยชน์ที่จะได้รับจากต้นไม้ มันได้ตั้งแต่ที่ลำต้นขึ้นไป ตั้งแต่ยังไม่ทันออกผล ประโยชน์จากลำ เราก็ได้รับเอามาใช้แล้ว แล้วจนกระทั่งถึงกิ่งก้าน และจนถึงผลของมันในที่สุด.

ถาม : ขออภัย ที่จะต้องบอกว่า คำตอบนี้ไม่ตรงกับคำถาม เพราะว่าถามไม่ชัดก็ได้, หรือฟังไม่ออกก็ได้. ขอถามใหม่ว่าในบรรดาต้นไม้ทั้งหลายที่เขามีกันอยู่ในโลกนี้ หวังผลแตกต่างกันอยู่เป็นกี่อย่าง ดีกว่า, คุณทอง, เอ้า, คุณล้ำ ถ้านึกออกก่อน ?

ตอบ : โดยมากก็หวังผล.

ถาม : ต้นไม้ธรรมดานะ หวังผลกี่อย่าง เอาที่ส่วนใหญ่ ๆ ที่มองเห็นได้ แล้วก็ที่เรียกได้ว่า รับรองกันทั่วไป ?

ตอบ : ถ้าพูดถึงส่วนของต้นไม้นี่มันมีประโยชน์ทุกอย่าง ตั้งแต่รากจนถึงผล.

ถาม : นี่คือคำตอบไม่ตรงความประสงค์ของคำถาม ที่ให้แยกอย่างออกไปโดยเด็ดขาด แล้วก็เป็นส่วนใหญ่ ๆ ด้วย ไม่ใช่โดยรายละเอียด.

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ถ้าแยกเป็นส่วนใหญ่ก็มีลำต้น กับผล, มี ๒ อย่าง.

นั่นแหละอย่าเอามารวมต้นเดียวกันเสียซี. ไม้ในป่า หรือไม้ในโลก ประเภทหนึ่งเขาต้องการใช้เนื้อไม้, อีกประเภทหนึ่งต้องการจะเอาผล จะเอามากิน หรือเอามาเป็นหยูกเป็นยา หรืออะไรก็สุดแท้. อย่าไปพูดมันเลย เล็งประโยชน์ใหญ่ ๆ เพียงว่า อย่างหนึ่งมันต้องการจะได้เนื้อไม้, อีกอย่างหนึ่งต้องการจะได้ผลไม้.

เดี๋ยวนี้ เรากำลังพูดถึง พฤกษาแห่งศีลธรรมนี้ เรามุ่งหวังจะได้ผลไม้ ไม่ได้มุ่งหวังจะเอาแก่นไม้ ; ถ้าเอามาปนกัน มันก็จะขัดขวางกันหมด. เพราะเราต้องการให้มีรากมีต้น แล้วก็มีใบ มีดอก มีลูก แล้วกินลูก ก็หมายความว่าเป็นต้นไม้ประเภทที่หวังผลเป็นลูก เราจึงทำอย่างนี้ ; เอาลูกเป็นผลสุดท้าย. แต่ถ้าเป็นต้นไม้ประเภทที่เขาไม่ต้องการลูก หรือไม่มีลูกให้กินได้ ก็กลายเป็นต้องการแก่น ; มันกลายเป็นว่าของที่ต้องการที่สุดมันอยู่ในลำต้นเสีย มันก็เป็นอีกประเภทหนึ่ง. เอามาพูดรวมคราวเดียวกันไม่ได้.

ในบางสูตรพระพุทธเจ้าท่านก็ตรัสถึงแก่นไม้ ; แล้วกลายเป็นว่ายอด หรือใบนี้ เป็นสิ่งที่ใช้ไม่ได้, คือมันยิ่งไปไกลไปจากแก่น. เอาใบอ่อนเอายอดอ่อน มาทำแก่น นี่ก็ต้องพูดกันตรง ๆ ว่ามันบ้า.

ทีนี้ ขยับลงมาถึงผิวเปลือกว่าเป็นแก่น มันก็ไม่ไหว, เอาเปลือกเป็นแก่น ก็ไม่ไหว, เอากระพี้เป็นแก่นก็ไม่ไหว, เอากระพี้ชั้นในเป็นแก่นก็ยังไม่ไหว ; ***ต้องเอาแก่นจริง ๆ เป็นแก่น*** แล้วก็หยุดอยู่ที่นั่น. ***พรหมจรรย์***

www.buddhadassa.in.th

นี้มีวิมุตติเป็นแก่นสาร นั่นเอง. เอาแก่นนี้เป็นเรื่องของต้นไม้เอาแก่น. แต่นี่เราไม่ได้พูดกันถึงต้นไม้ประเภทนี้.

ฉะนั้น ทำความเข้าใจกันเสียให้ดี อย่าให้มันปนกันยุ่ง. เรากำลังพูดถึงต้นไม้ประเภทที่ต้องการผลของมัน ; พอจะกล่าวได้ว่า ต้นไม้ทั้งหลายที่มีกันอยู่ในโลกนี้ มันมีอยู่ ๒ ประเภทอย่างนี้ : ประเภทหนึ่งต้องการใช้เนื้อไม้, ประเภทหนึ่งต้องการลูกของต้นไม้ผลของต้นไม้เป็นประโยชน์, ดู ๆ มันก็มีความหมายพอ ๆ กัน ; แต่เดี๋ยวนี้เรากำลังพูดถึงต้นไม้ประเภทที่ต้องการผลเป็นประโยชน์. นี้เราจะต้องทำให้มันมีผลตรงตามที่เราต้องการ, เราจะต้องปลูกต้นไม้ศีลธรรม ให้มันเจริญงอกงามจนมีดอกออกผลตามที่เราต้องการ.

ถาม : ขอย้ำสอบถามอีกทีว่า เรามีอะไรเป็น ใบ ดอก ผล ของต้นไม้แห่งศีลธรรม ? คุณทอง เรามีอะไรเป็นใบ, ดอก, ผล, ของต้นไม้แห่งศีลธรรม, คุณประยูร ?

ตอบ : ใบ ดอก ผล ก็น่าจะเป็น มรรค ผล นิพพาน ที่ได้กล่าวแล้วเมื่อตะกี้.

ถาม : นั่นแหละ ขอย้ำเท่านั้น ไม่ใช่เปลี่ยนอะไร. ให้เพ่งเล็งให้ดีว่า เราต้องการ มรรค ผล นิพพาน ในฐานะเป็นผลไม้ที่ต้องการ, หรือเป็นสิ่งสุดยอดของสิ่งที่ต้องการเกี่ยวกับต้นไม้. ทีนี้ก็จะมองให้เห็นต่อไปว่าในโลกนี้เขาต้องการผลอันนี้กันหรือเปล่า ? ในโลกนี้ ปัจจุบันนี้เขาต้องการผลอันนี้กันหรือเปล่า ? ในฐานะที่เป็นผลแห่งต้นไม้ศีลธรรมนี่เขาต้องการ มรรค ผล นิพพาน กันหรือเปล่า คุณประยูร ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ปัจจุบันนี้ในโลกนี้ จุดหมายปลายทางของชีวิตของมนุษย์แต่ละคน ไม่ได้เคยนึกหวังในเรื่อง มรรค ผล นิพพาน ; นี่จากการสังเกตเห็น.

ถาม : เอาละจากการสังเกต จากการคำนวณ จากการที่มองเห็นอยู่นี่ เขาไม่ได้ต้องการผลแห่งต้นไม้ศีลธรรม เป็นมรรค ผล นิพพาน กันใช่ไหม ?

ตอบ : ใช่ครับ.

ถาม : คุณทองล่ะ ?

ตอบ : เขาไม่ได้นึกถึง มรรค ผล นิพพาน.

ถาม : ถึงขนาดที่ว่า หลับไม่รู้ อยู่ก็ได้ ใช่ไหม ?

ตอบ : ครับ.

ถาม : คุณล้ำ ล่ะ ?

ตอบ : คำว่า มรรค ผล นิพพาน นี่มันปิดประตูตายเลยสำหรับคนทั่วไป ครับ.

ถาม : ใช้คำว่า ปิดประตูตายเลย ก็ดีเหมือนกัน. ทีนี้ปัญหามันก็เกิดขึ้นว่าเราล่ะต้องการหรือไม่ต้องการ ; เราสามคนนี่ ต้องการหรือไม่ต้องการ ล่ะ ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ตัวเราเอง ที่นั่งอยู่สามคนนี้ รับรอง มีความต้องการแน่นอนครับ ; ถ้าไม่ต้องการ ก็ไม่ต้องมากัน อะไรทำนองนี้แหละครับ. เพราะเป็นเจตจำนงที่เห็นว่า ความสงบ ที่เป็นแบบ มรรค ผล นิพพาน นั้น เป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิตครับ.

ถาม : ถ้าอย่างนั้นก็หมายความว่า ความต้องการนี้มันแตกต่างกันอย่างตรงกันข้ามเหลือประมาณ ถ้าเราเป็นคนดี เขาก็เป็นคนบ้า ; ถ้าเขาเป็นคนบ้า เราก็เป็นคนดี หรือว่าเราเป็นคนบ้า เขาเป็นคนดี คุณจะว่าอย่างไร มันตรงกันข้ามกันถึงขนาดว่า ถ้าคนหนึ่งบ้า คนหนึ่งก็ต้องดี ถ้าคนหนึ่งดี คนหนึ่งก็ต้องบ้า อย่างนั้นใช่ไหม ?

ตอบ : มันก็ควรจะเป็นอย่างนั้น

ถาม : ทำไมจะต้องว่าควรล่ะ หรือยังไม่แน่ใจ ทีนี้จะต้องดูต่อไปอีกว่า ในโลกนี้คนเป็นอย่างไหนกันมาก คือต้องการผลของศีลธรรม เป็นมรรคผลนิพพาน มาก หรือต้องการเป็นอย่างอื่นมาก ; มีคนต้องการชนิดไหนมากในโลกนี้ ?

ตอบ : ส่วนมากในโลกนี้ ไม่ต้องการมรรค ผล นิพพาน เป็นส่วนมาก.

ถาม : นั่นแหละ เป็นข้อที่จะต้องมองบ้าง เราจะต้องมองบ้าง ว่าจะทำไปไหวไหม ? มันมีปัญหาหนัก หรือเบาอย่างไร ? แล้วก็ส่วนใหญ่หรือตั้ง ๙๕ เปอร์เซ็นต์ เขาไม่ต้องการสิ่งนั้น แล้วจะให้เราไปต้องการสิ่งนั้น จะไปพยายามทำให้สิ่งนั้นให้มันเกิดขึ้นมา มันก็ยาก ใช่ไหม ? นี่การ

www.buddhadassa.in.th

กลับมาแห่งศีลธรรม มันจึงยาก ; เพราะว่าคนเขาไม่ต้องการ มันผิดกันถึงกับว่า มันต้องบ้า หรือต้องดีกันแต่ฝ่ายหนึ่ง นี่โดยมรรยาทเราก็จะไม่ว่าใครดี ไม่ว่าใครบ้า ดูเอาเองก็แล้วกัน ; เพราะมันไม่มีทางที่จะไปบังคับกันได้ ยิ่งสมัยเสรีประชาธิปไตยด้วยแล้วก็บังคับกันไม่ได้. มันมีอยู่แต่ว่าเราชอบอย่างไร เห็นดีอย่างไร เราก็เอาไปอย่างนั้น ทำไปอย่างนั้น. ทีนี้เมื่อส่วนใหญ่เขาไม่ต้องการ มรรค ผล นิพพาน ในฐานะที่เป็นผลแห่งต้นไม้ของศีลธรรม เขาก็ต้องปลูกต้นไม้อย่างอื่นกันใช่ไหม ?

ตอบ : ใช่ครับ

ถาม : เขาก็ต้องปลูกต้นไม้อย่างอื่น แล้วเขาก็รดน้ำพรวนดินใส่ปุ๋ยกันอย่างอื่น และมันก็ออกลูกมาเป็นอย่างอื่น มีคำพิเศษประหลาดอยู่คำหนึ่งในสมุดภาพปริศนาธรรม* เรียกว่า ต้นไม้พิษ ขอให้ช่วยจำคำนี้ไว้ด้วย ต้นไม้พิษ คือต้นไม้พิษนั่นแหละ แต่เขาเรียกสั้น ๆ ว่า ต้นไม้พิษแห่งมนุษย์ ต้นไม้พิษของมนุษย์ ; ต้นไม้นั้นรูปร่างเป็นอย่างไร คุณทอง ?

ตอบ : ผมยังไม่เห็น.

ถาม : เอ้า, ไม่เห็น, คุณล้ำ ?

ตอบ : ต้นไม้พิษ ถ้าดูด้วยตาแล้วสวยมากครับ.

---

* ดูภาพประกอบที่ตีพิมพ์ ในครั้งนี้ด้วย

www.buddhadassa.in.th

ถาม : รูปร่างเป็นอย่างไร ?

ตอบ : รูปร่างก็น่ากิน น่าชม.

ถาม : เอ้า, คุณประยูร ?

ตอบ : ตอนนี้ผมก็ยังไม่ได้เห็นเหมือนกัน แต่ว่าถ้าจะมองไปทางตรงกันข้ามกับต้นไม้ศีลธรรมของเรา ที่วาดกันแล้ว น่าจะมีลำต้น เป็นกิน กาม เกียรติ อะไรแบบนั้นแหละครับ, แล้วก็ไปออกดอกออกผลเป็นแบบอาวุธยุทโธปกรณ์ รบราฆ่าฟันกัน มันน่าจะเป็นแบบนั้น.

ถาม : จะผิดจังหวะแล้ว ออกดอกผลเป็นกิน กาม เกียรติ ดูจะฟังง่ายกว่า คุณมาวัดนี้สัก ๕๐ ครั้งได้หรือยัง ?

ตอบ : กว่าแล้วครับ.

กว่าอีกหรือ แล้วทำไมจึงไม่เห็นรูปภาพรูปนั้น ในตึกโรงหนัง. นี่ไม่ใช่อะไรมาก ; เพียงแต่สอบถามกันดูบ้างเป็นพิเศษ. เขามีเขียนอยู่แล้ว เราก็ไม่ต้องเขียนขึ้นมาอีก, หรือไม่ต้องวาดภาพอะไรขึ้นมาอีก ; เป็นต้นไม้ออกกิ่งออกไป ๑๔ กิ่ง มีหัวเป็นพญานาคทั้งนั้น. จำได้ว่าเป็นอย่างนั้น เขาเขียนเป็นเหมือนกับรูปต้นไม้เป็นกิ่ง ๆ ออกไป ๑๔ กิ่ง, ปลายกิ่งเป็นหัวพญานาคทั้งนั้น. เขาเล็งถึงอกุศลเจตสิก ๑๔ ประการ ที่ปรุงจิตให้เป็นอกุศลทั้งหลาย.

นี่ขอให้นึกดูความสนใจหรือความตั้งใจอันแท้จริงของ ปู่ ย่า ตา ยาย ของเรา แต่หนหลัง ; เขาสนใจกัน ถึงกับคิดนึกกับมัน จนสำเร็จรูปออกมา

www.buddhadassa.in.th

เป็นภาพพจน์ เป็นอุปมา เป็นอะไรต่าง ๆ คือต้นไม้พิษสำหรับล้างผลาญมนุษย์, เป็นต้นไม้ที่มี ๑๔ กิ่ง, มีหัวเป็นพญานาคทุกกิ่ง เป็นชื่อของอกุศลเจตสิก นับตั้งแต่โลภะ โทสะ โมหะ มานะ อะไรเรื่อยไป ๑๔ อย่างนั่นแหละ.

เขาปลูกต้นไม้พิษขึ้นมาในโลก แล้วก็หล่อเลี้ยงรักษามันเป็นอย่างดี อยู่ในปัจจุบันนี้ ก็คือความรู้สึกคิดนึกที่เลวร้ายทั้งหลาย ; สรุปความลงไปได้เป็น ๑๔ ชื่อ เป็นต้นไม้พิษแห่งมนุษย์, เขาปลูกกันแต่ต้นไม้พิษอย่างนี้. นี่โลกนี้จึงไม่มีพฤกษาแห่งศีลธรรม ; เพราะมันมีแต่ต้นไม้พิษ สำหรับทำลายศีลธรรม เป็นปฏิปักษ์ต่อศีลธรรม. ฉะนั้นเราจึงพูดกันไม่รู้เรื่อง : คนหนึ่งปลูกต้นไม้อย่างนี้, อีกคนหนึ่งจะปลูกต้นไม้อย่างโน้น.

เราจะปลูกต้นไม้ที่มีอุดมคติ เมตตา กรุณา เป็นรากต้นไม้, มีศีล สมาธิ ปัญญา เป็นลำต้นไม้, มีมรรค ผล นิพพาน เป็นใบ ดอก ผล ของต้นไม้. แต่อีกพวกหนึ่ง เขาจะปลูกต้นไม้คล้าย ๆ ต้นกะบองเพชร ออกมาเป็น๑๔ หัวพญานาค ; นี่เป็นภาพพจน์จำติดตาได้โดยง่าย ; ที่คนแก่ ๆ เขาใช้คำว่า “บาปพระธรรม” นั่นแหละ ; น่าตกใจ.

ปาปธมฺม ๑๔ ประการ, เขาเรียกเพี้ยนไปว่า บาปพระธรรม ๑๔ ประการ. ในหนังสือเล่มนั้นก็เขียนอย่างนั้น ใช้คำว่า “บาปพระธรรม” อ่านแล้วสะดุ้ง, บาปพระธรรมคล้าย ๆ กับพระธรรมมีบาป, หรือมีบาปของพระธรรม. ถ้าเราจะรักษาคำนี้ไว้ เราจะต้องเรียกว่า บาปต่อพระธรรม, บาปแก่พระธรรมที่มีอยู่ ๑๔ ประการ. ตัวบาลีแท้ ๆที่ถูกนั้นคือ *ปาปธมฺม* ๑๔ ประการ. วันหลังค่อยพูดกันเรื่องนี้.

www.buddhadassa.in.th

เดี๋ยวนี้มาดูว่า เราหาไม่พบ ต้นไม้อย่างที่เราต้องการในโลกนี้ ; ไม่พบแต่ต้นไม้ชนิดนั้น แล้วก็ออกดอก ออกผลเป็นอะไรต่าง ๆ กระทั่งจะเป็นความวินาศของโลกในที่สุด

....

ทีนี้ วันนี้เราต้องการจะพูดเรื่องใบ เรื่องดอก เรื่องผล แห่งศีลธรรม, พฤกษาศีลธรรมที่ถูกต้อง ก็ดูกันไปตามเรื่องราวของพวกเรา.

ถาม : ถามซ้อมความเข้าใจอีกที ต้นไม้ต้นหนึ่งแบ่งเป็นกี่ส่วน คุณทอง ?

ตอบ : ๓ ส่วน คือ รากฐาน ลำต้น และส่วนยอดครับ.

ถาม : ส่วนยอด ดอก ผล ในที่สุดนะ ต้องเอาต้นไม้ที่เป็นผลนะ อย่าลืมว่าเรากำลังพูดถึงต้นไม้ที่เป็นผล ไม่ใช่ต้นไม้ที่ต้องการจะใช้แก่น ฉะนั้นมันจึงมีส่วนราก ส่วนรากฐาน ส่วนล่างที่โคน แล้วก็มีส่วนลำต้นสูงขึ้นไปจนถึงกิ่ง แล้วก็มีใบ มีดอก มีผลที่กินได้. สามส่วนนี้สัมพันธ์กันอย่างไร เป็นสิ่งที่ต้องมองให้เห็นชัด. สามส่วนนี้สัมพันธ์กันอย่างไร คุณประยูร ?

ตอบ : สามส่วนนี้ ส่วนที่สำคัญเป็นพื้นฐานก็คือส่วนโคน ซึ่งหมายถึงเป็นส่วนที่ ถ้าเป็นต้นไม้ศีลธรรมก็หมายถึง **ความคิดเห็นที่ถูกต้อง** ที่จะทำให้เกิดลำต้นขึ้นมาได้. ลำต้นนี้เราหมายถึงการปฏิบัติที่ถูกต้อง ; เมื่อมีโคน รากฐาน แล้วก็ปฏิบัติดี, ย่อมนำผลที่ได้มา ; เรียกว่า

www.buddhadassa.in.th

ผลจากการปฏิบัติที่ถูกต้อง จะต้องเกิดแน่นอน ก็คือ มรรค ผล นิพพาน มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันมาอย่างนี้ครับ.

ถาม : ถูกแล้ว แต่ขอให้ตอบด้วยคำพูดที่น้อย ประโยคที่สั้นที่สุดอีกที สามส่วนนี้สัมพันธ์กันอย่างไร ?

ตอบ : เป็นปัจจัยต่อเนื่องกัน สิ่งหนึ่งทำให้เกิดสิ่งหนึ่ง โคนทำให้เกิดลำต้น ลำต้นทำให้เกิดดอก ผล.

ถาม : เอ้า, คุณทอง ว่าอย่างไร สัมพันธ์กันอย่างไร สามส่วนนี้ ?

ตอบ : ยอด คือดอกใบ สืบเนื่องมาจากลำต้น ลำต้นสืบเนื่องมาจากราก หรือโคน.

ถาม : คนหนึ่งลงมาแต่ทางปลาย, คนหนึ่งขึ้นมาจากทางโคน, ก็ถูกทั้งนั้น. คุณล้ำล่ะ ว่าอย่างไร ? มันสัมพันธ์กันอย่างไร ระหว่างรากกับต้นกับส่วนยอดด้วย ?

ตอบ : ส่วนราก นี่มันสัมพันธ์ด้วยการตั้งต้นกันด้วยพื้นฐาน. ส่วนราก ก็เปรียบเหมือนฐาน ส่วนศีล หมายถึงรากฐาน, ลำต้นการทรงตัวอยู่หมายถึงสมาธิ, ส่วนผลนี่หมายถึงปัญญา.

ที่แล้วมาเราไม่ได้พูดอย่างนี้นะ. ส่วนรากฐานของต้นไม้นี้ หมายถึงหลักเกณฑ์หรือธรรมสัจจะทั้งหลาย ที่ถูกต้อง ที่จะยึดถือ เป็นอุดมคติ. ทีนี้ส่วน ลำต้น หมายถึงการปฏิบัติที่ถูกต้อง คือศีล สมาธิ ปัญญา. ส่วนปลาย คือว่า มรรค ผล นิพพาน เป็นใบ เป็นดอก เป็นผล.

www.buddhadassa.in.th

ถามว่าทั้งสามส่วนนี้สัมพันธ์กันอย่างไร ? โดยดูกันที่ต้นไม้ธรรมดาก่อน ; ให้เห็นชัดลึกพอ จากต้นไม้ธรรมดา แล้วก็จะเห็นชัดในต้นไม้ศีลธรรมได้โดยไม่ยาก. ตอบตามความรู้สึกสามัญธรรมดาที่สุดก็ได้ ตามที่มองเห็นอยู่ด้วยตา.

ก็ถูกแล้ว, ที่ตอบมานี้ก็ถูกแล้ว รากนี่มันก็เป็นพื้นฐาน ซึ่งจะแผ่ออกไปไกลโดยรอบ กว้างออกไปพอสมควร ไม่อย่างนั้นมันทรงลำต้นไว้ไม่ได้ ; ถ้ารากมันสั้น ๆ มันก็ล้ม ทั้งที่มีราก. มันต้องมีรากที่ยาว แข็งแรง แน่นหนา กว้างออกไปพอสมควรเป็นฐาน.

ทีนี้ก็มาถึงลำต้น ผิดไปจากราก มันทำหน้าที่คนละอย่าง ที่จะทรงตัวอยู่ มันไม่ต้องแผ่กว้างไปเหมือนราก. รากเป็นรากฐานของลำต้น, ลำต้นก็เป็นรากฐาน หรือที่ตั้งที่อาศัยของกิ่ง ที่จะแยกออกไปหลาย ๆ กิ่ง. ถ้าไม่แยกออกไปหลาย ๆ กิ่ง มันเป็นใบไม่ได้ มันก็เป็นลูก เป็นดอก ไม่ได้ ; ลำต้นก็เป็นเครื่องยึด ทรงใบ ดอก ผลไว้อีกต่อไป ; ให้เห็นว่ามันเนื่องกันอย่างเหนียวแน่นอย่างแยกจากกันไม่ได้, ดูด้วยตา ก็มองเห็น ต้นไม้ก็มีอยู่ทั่วไป มองดูที่ต้นไม้ซิว่ามันแยกขาดจากกันไม่ได้ เพราะความที่มันต้องเนื่องกันอยู่อย่างเหนียวแน่นอย่างนี้.

....

ทีนี้เราก็อยากจะให้สิ่งที่เรียกว่า พฤกษาแห่งศีลธรรมนั้น มีความสัมพันธ์กันในระหว่าง ราก ต้น ดอก ใบ อย่างนี้เหมือนกัน. รากฐานของต้นไม้ศีลธรรม เราเรียกว่า อุดมคติแห่งศีลธรรม มีชื่อเรียกหลายรูปแบบ หรือเรียกว่า

www.buddhadassa.in.th

สัจจธรรม นี้จะถูกที่สุด ; แต่ถ้ามันมามีอยู่ในจิตใจของมนุษย์ มันมามีอยู่ในรูปของสิ่งที่เราเรียกว่า ศรัทธา เป็นต้น. หรือความรู้สึกอะไรก็ตาม ที่มันออกมาจาก ธรรมสัจจะพื้นฐาน ; เช่นเรามีศรัทธา ***เชื่อว่า "สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น,"*** แล้วก็มีเมตตา ความรู้สึกรัก หวังดี ต่อทุกคน, มันก็เลยไปถึงให้ทาน ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ รักใคร่ สามัคคี อีกมากมายทีเดียว ; อันนี้เป็นอุดมคติสำหรับยึดเป็นรากฐาน.

รากฐานออกมาเป็น ลำต้น คือการปฏิบัติจริง ปฏิบัติถูกต้อง, เป็นศีล สมาธิ ปัญญา ; ที่ว่าต้นนี้ ก็มีทั้งเปลือก มีทั้งกระพี้ มีทั้งแก่น เป็นชนิด ๆ อยู่ เราจึงแยกออกเป็น ศีล สมาธิ ปัญญา หรือจะแยกเป็นอะไรก็ได้ตามที่มองเห็นอยู่. ทีนี้ต้นดี มันก็มีกิ่งดี มีใบดี ดอกดี ผลดี, ก็มีมรรค ผล นิพพาน เท่านั้นแหละ, ขอให้เห็นว่า มันสัมพันธ์กันอยู่อย่างเหนียวแน่น สำหรับต้นไม้ที่มันมีชีวิตอยู่.

เดี๋ยวนี้เราไม่ได้ทำเหมือนกับมันเป็นต้นไม้ที่มีชีวิตอยู่ มันเป็นแต่ตัวหนังสืออยู่ในกระดาษ เป็นตัว ๆ ตัว ๆ ไปเลย, หรือเป็นคำพูดก็แยกกันเป็นคำพูดอยู่เป็นคำ ๆ คำ ๆ. ในพระไตรปิฎกหรือในอะไรก็ตาม ตัวแท้แห่งต้นไม้นั้นมันไม่มี, พฤกษาแห่งศีลธรรมมันยังไม่มี ; ฉะนั้น เราจึงไม่มีผลที่เราหวังกันนัก.

....

เอ้า, ทีนี้มาดูตามแนวที่บอกให้ดูว่า มันสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่นเหมือนกับต้นไม้ต้นนี้ ตรงหน้าเรานี่ มีราก มีต้น มีกิ่ง มีใบ มีดอก มีผล. สรุปให้เป็นคำพูดทั่วไป เพียง ๓ คำ สำหรับสัมพันธ์กันด้วยดี ก็คือว่า **มีความรู้**

www.buddhadassa.in.th

เป็นอันแรก มี**การกระทำ**เป็นอันที่สอง มี**ผลของการกระทำ**เป็น อันที่สาม.

นี้เป็นหลักทั่วไป แม้แต่จะทำนา ทำไร่ หรือจะไปหาปลาหาหอย หรือว่าจะทำบุญกุศล ที่วัดไหนก็ตามไม่ว่าจะทำอะไร จะ*ต้องมีความรู้*, แล้วมี*การกระทำ*, แล้วจึง*เกิดผลของการกระทำ*. ถ้าความรู้ผิด การกระทำก็ผิด, ผลก็เกิดขึ้นผิด. ถ้าความรู้ถูก, การกระทำมันก็ถูก, ผลมันก็เกิดขึ้นถูก. เดี๋ยวนี้เราอยู่ได้ด้วยสิ่งทั้ง ๓ นี้ โดยไม่รู้สึกตัว ; เราโง่กี่มากน้อย ก็คิดดูเอาเอง. แต่ละวัน ๆ ในชีวิตประจำวัน เราอยู่ด้วยสิ่งทั้ง ๓ นี้แท้ ๆ ทุกกระเบียดนิ้ว, ทุกวินาทีแห่งเวลา ; เราอยู่ด้วยความรู้ และการกระทำไปตามความรู้, และก็ได้รับผลสมแก่ความรู้นั้น ในการกระทำนั้น.

ขอให้คิดดู ใครบ้างที่ไม่อยู่ด้วยสิ่งทั้ง ๓ นี้. นั่นแหละคือตัวพฤกษาแห่งศีลธรรม. จะเป็นต้นไม้แท้หรือต้นไม้พิษ, หรือต้นไม้เป็นพิษก็สุดแท้ มันอยู่ด้วยสิ่งทั้ง ๓ นี้ : ความรู้เป็นรากฐาน, การกระทำเป็นตรงกลางลำต้น, และผลจากการกระทำเป็นชั้นยอดสุด. แต่บางอย่างเราทำจนชิน จนไม่ต้องคิดต้องนึก ; เราจึงลืมไปเสียว่า เรามีความรู้ และเราทำตามความรู้ ; เช่น เราจะรับประทานอาหาร จะไปอาบน้ำ จะไปถาน อย่างนี้ไม่ต้องนึกถึงความรู้ มันทำไปจนชินเสียแล้ว เพราะเป็นของง่ายและตามธรรมดาเราทำกันอยู่. แต่ถ้าสิ่งที่ไม่ใช่ง่ายอย่างนั้น, ไม่ใช่ธรรมดาอย่างนั้น มันก็ต้องมาฟื้นความรู้กันใหม่ ชำระสะสาง การกระทำกันเสียใหม่ ให้มันออกผลมาตรงตามที่เราต้องการ ; นี่คือข้อที่ต้องปฏิบัติเกี่ยวกับต้นไม้แห่งศีลธรรม.

www.buddhadassa.in.th

เรามีอุดมคติในการเป็นอยู่ ถือหลักอะไรเป็นหลักประจำใจเป็นความเชื่ออยู่ แล้วก็ทำอย่างนั้น ; จะเป็นของเด็ก ของคนหนุ่มสาว ของผู้ใหญ่ คนแก่ คนเฒ่า ก็มีหลักอย่างนี้ทั้งนั้น. เขามีอุดมคติซึ่งจะผิดก็ได้ ; แต่ถ้าคนนั้นเขาชอบแล้วก็ต้องเรียกว่าอุดมคติของเขาทั้งนั้นแหละ; อาจถูกก็ได้. ถ้าเผอิญมันถูกก็ดีไปถ้าอุดมคติมันผิด ก็ผิดสำหรับคนนั้นเอง และก็ต้องมีผลร้าย. แต่ไม่มีใครอยู่โดยปราศจากอุดมคติ เพราะเขามีสิ่งสำหรับยึดถือเป็นหลักเกณฑ์ สำหรับดื้อรั้น ; นี้ก็เป็นอุดมคติของเขา สำหรับการกระทำจะอนุโลมตาม. เมื่อมันเป็นอุดมคติของเขา, เขาก็ทำไปตามอุดมคตินั้น และผลก็เกิดขึ้นอย่างเหมาะสม.

....

ทีนี้ เรามีศีล สมาธิ ปัญญา เป็นตัวการกระทำ. เมื่อพูดถึงคำว่าศีล สมาธิ ปัญญา ขอให้ท่านทั้งหลายมองเห็นให้ชัดเจนแจ่มแจ้งและจำไว้ว่า เราเล็งถึงตัวการกระทำ, ยังมิใช่ผลของการกระทำ. อย่ามามัวค้านเหมือนกับที่เคยพูดว่าแต่ละสิ่งละอย่างมันเป็นเหตุเป็นผล, เป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน ; นั่นมันถูกแล้ว. แต่ในกรณีที่เราจะพูดถึงต้นไม้แห่งศีลธรรมนี้ เราจะจัดให้ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นแต่เพียงตัวการกระทำเท่านั้น ยังมิใช่ผลของการกระทำ ; ต่อเมื่อเป็นผลของการกระทำ จึงจะเป็น มรรค ผล นิพพาน, ซึ่งจะพูดถึง มรรค ผล นิพพาน กันโดยชัดแจ้งในวันนี้ ซึ่งเป็นความมุ่งหมายของการบรรยายในวันนี้.

ความรู้เป็นจุดตั้งต้นสำหรับกระทำ ; ทีนี้พอกระทำแล้วดูให้ดี ๆ เถิด มันจะมีรู้เพิ่มขึ้นอีก มันช่วยไม่ได้ มันห้ามไม่ได้. ถ้าเราไปทำ

www.buddhadassa.in.th

อะไรเข้ามันจะมีความรู้เพิ่มขึ้นอีกเสมอไป ; เรามีความรู้เป็นทุนรอนนิดเดียว ทำลงไป, พอทำลงไป มันจะให้ความรู้สวนกลับออกมา แล้วมากขึ้น ๆ ยิ่งทำมาก ก็ยิ่งรู้มาก. ฉะนั้นแม้ในตัวการกระทำ ก็มีความรู้ และมีสิ่งที่คล้าย ๆ กับว่าเป็นผล ; แต่ยังไม่จัดเป็นผล เรายังต้องกระทำให้ชำนาญยิ่งขึ้นไป ยังไม่จัดเป็นผลแท้.

เช่นเราทำนา นี้เราก็มีความรู้ในการทำนามากขึ้น ๆ ความชำนาญมากขึ้น ; อันนี้ยังไม่จัดเป็นผล. เราไปเอาผลที่ข้าวเปลือกโน่น คือการได้ข้าวเปลือก. ศีล สมาธิ ปัญญา ก็ทำให้เกิดญาณ หรือปัญญา ; ปัญญาก็เป็นญาณอยู่แล้ว. ปัญญาเป็นญาณสำหรับให้รู้ตามที่เป็นจริงในสิ่งต่าง ๆ ที่แวดล้อมเราอยู่. เมื่อมีญาณนี้แล้ว มันจึงจะมีญาณที่เป็นผลอันแท้จริงออกมา จากความรู้ตามที่เป็นจริงนั้น **อีกทีหนึ่ง** ; นี่มรรค ผล นิพพาน จะอยู่ที่ตอนนี้

....

ตอนนี้ขอแทรกหน่อย ขอบอกกล่าวหน่อยว่า หลักเกี่ยวกับญาณท่านกล่าวไว้ดีมากอยู่อย่างหนึ่งซึ่งเราไม่ค่อยพูดกัน. ญาณทั้งหลายจะเป็นมีกี่สิบญาณ กี่ร้อยญาณ เท่าไรญาณก็ตามเถอะ จะแจกออกไป เป็นเพียง ๒ ระดับเท่านั้น เรียกกว่า ธัมมฐิติญาณ อย่างหนึ่ง, แล้วก็เรียกว่า นิพพานญาณ อีกอย่างหนึ่ง. ฟังดูแล้วแปลกหูใช่ไหม ? ไม่เคยได้ยินคำว่า นิพพานญาณ. ญาณทั้งหลายจะถูกจัดออกเป็น ๒ อย่าง อย่างนี้ ; อย่างเราจะจัดว่า ต้นไม้ทั้งหลายกี่ร้อย กี่พัน กี่หมื่นในโลกนี้ แบ่งมันออกเป็นเพียง ๒ พวก, คือไม้มีแก่น กับไม้ไม่มีแก่น ; อย่างนี้ มันก็หมดเหมือนกัน.

www.buddhadassa.in.th

ทีนี้ เราจะมองดูที่ญาณ ความรู้ทั้งหลาย : ญาณประเภทแรก เรียกว่า *ธัมมฐิติญาณ* คือ *ญาณในธัมมฐิติ* คือ ญาณในกฎของธรรมชาติ. *ธัมม* ก็คือ *ธรรมชาติ*, *ฐิติ สิ่งที่ทรงตัวอยู่* ตั้งอยู่ โดยไม่เปลี่ยนแปลง นี่คือกฎ. ธัมมฐิติญาณ ก็คือ กฎของธรรมชาติ, ญาณที่รู้จักกฎของธรรมชาติ. เรื่องหากิน บ้านเรือนก็ต้องมีความรู้ ที่เป็นกฎของธรรมชาติ, เรื่องประพฤติธรรมในพระศาสนา ก็ต้องมีญาณที่รู้จักกฎของธรรมชาติ เช่น รู้อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นต้น, รู้ว่าขันธ์เป็นอย่างไร ว่าธาตุเป็นอย่างไร. เปลี่ยนแปลงอย่างไร, ปฏิบัติอย่างไร, เหล่านี้ก็เรียกว่า รู้กฎของธรรมชาติ. อย่างเป็นช่างไม้ ก็ต้องรู้ ธัมมฐิติญาณ คือรู้กฎของธรรมชาติที่เกี่ยวกับไม้ หรือการกระทำไม้ หรือการจะประกอบกันขึ้น. ญาณส่วนนี้คือรู้ตามที่ธรรมชาติมีกฎเกณฑ์ไว้ให้อย่างไร เป็นญาณประเภทที่ ๑.

ญาณประเภทที่ ๒ ที่เรียกว่า นิพพานญาณ ก็คือญาณที่ต่อออกมา จากการรู้ธรรมชาติตามที่เป็นจริง. นี่คือรู้ความได้รับผล เป็นความสิ้นกิเลส เป็นตัว มรรค ผล นิพพาน โดยตรง ; เหมือนกับว่าเราได้รู้ผลที่เราได้รับ ; ได้เงิน ก็ดี, ได้ข้าวเปลือก ก็ดี, ได้เกียรติยศชื่อเสียงอะไร ก็ดี, ได้รู้ในส่วนนี้ เรียกว่า “นิพพานญาณ” คือรู้ในผลที่เราปรารถนา, และได้รับผลที่เราปรารถนา สืบต่อมาจากญาณที่รู้ธรรมชาติทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นจริง.

เอ้า, มันชักจะยาวหรือเฟื้อยลำบากจำยากเต็มทีแล้ว. ขอพูดใหม่สั้น ๆ ว่า *ญาณแรกให้รู้ธรรมชาติตามที่เป็นจริง, ญาณที่สองรู้สิ่งที่เราทำได้ถูกตรง* จนมีผลตามที่เราต้องการ ; มีอยู่ ๒ ญาณเท่านั้น.

....

www.buddhadassa.in.th

ทีนี้ ที่ลำต้นของต้นไม้ เราจัดให้มีศีล สมาธิ ปัญญา ; คำว่าปัญญานี้เป็นเพียงการกระทำให้รู้ บางทียังไม่ทันรู้ถึงที่สุดก็มี. แต่เอาละ, เป็นอันว่าปัญญานี้ประสบความสำเร็จ รู้สิ่งที่ควรจะรู้ ฉะนั้น จึงมีความรู้ประเภท *ธัมมฐิติญาณ* เป็นส่วนใหญ่ : รู้ตามที่เป็นจริงว่าอะไรเป็นอะไร อะไรเป็นอะไรตามที่เป็นจริง. นี่ปัญญา แต่ยังไม่มี*นิพพานญาณ* คือรู้ผลที่ทำได้สำเร็จได้รับประโยชน์ หรือความสุข ; ฉะนั้นหลังจากปัญญา จึงมี มรรค ผล นิพพาน.

ตอนหลังนี้เป็นนิพพานญาณไปหมด แม้ว่าสิ่งที่เรียกกว่ามรรคนี้มันอยู่กึ่งกลางระหว่างฝ่ายโน้นบ้าง ฝ่ายนี้บ้าง ก็ไม่เป็นไร ; เพราะว่าส่วนใหญ่มันเป็นฝักฝ่ายของนิพพานญาณ ทั้งนั้น คือฝ่ายที่ประสบความสำเร็จทั้งนั้น.

เมื่อเรามีปัญญาในการปฏิบัติ นี่ก็เรียกว่าญาณในการปฏิบัติ ; เรามีญาณในการตัดกิเลส ก็เรียกว่า มรรคญาณ ; เราได้รับผลของการตัดกิเลส ก็เรียกว่า ผลญาณ.

คำว่า ญาณ นี้ ใช้ได้หลายระดับ จะแจกเด็ดขาดกันลงไปได้ตามหน้าที่ของมัน : ถ้ารู้ธรรมชาติ แล้วก็เป็นธัมมฐิติญาณ, ถ้ารู้ผลจากการรู้ธรรมชาติ ก็เรียกว่า นิพพานญาณ. เรารู้จักมันไว้จะได้ส่งเสริม พอกพูนพัฒนาให้มันมากขึ้นในส่วนญาณทั้ง ๒ นี้ เรา*รู้ตัวปัญหา*, แล้วเรา*รู้การแก้ปัญหา, แล้วเราก็รู้ว่าเราแก้ปัญหาสำเร็จ*. เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่า ชีวิตนี้ไม่มีอะไรนอกจากปัญหา ; แต่บางอย่างมันง่ายเกินไป จนกลายเป็นแก้อยู่ในตัวมันเองโดยอัตโนมัติ ; นั้นเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ ที่สัตว์เดรัจฉานก็แก้ได้. ทีนี้เมื่อเป็นมนุษย์ จะมีอะไรอย่างมนุษย์ สูงขึ้นไปทุกที แล้วจะต้องรู้ปัญหา

www.buddhadassa.in.th

ที่มันลึกลงไปทุกที ; รู้การแก้ปัญหาที่มันลึกต่อไปอีก เราจะได้รับผลแห่งการแก้ปัญหาที่สูงสุด คือ มรรค ผล นิพพาน ได้.

ทีนี้ ก็มาถึงคำว่า มรรค ผล นิพพาน ที่จะต้องพิจารณากันต่อไป ตามความมุ่งหมายของการบรรยายในวันนี้.

ถาม : สอบถามความรู้ที่มีมาแล้วแต่หนหลังกันอีกที ว่ามรรค นี่แปลว่าอะไร คุณทอง ?

ตอบ : มรรค แปลว่า ทาง ครับ.

ถาม : คำว่า ผล ล่ะแปลว่าอะไร ?

ตอบ : ผล คือ ผลจากการที่ไปตามทางครับ.

ถาม : ผล คือ ผลจากการที่เดินไปตามทาง แล้วการเดินทางอยู่ที่ไหนล่ะ ?

ตอบ : คือ ปฏิบัติตามมรรคที่มีองค์ ๘ ครับ.

ถาม : การปฏิบัตินั้นเรียกว่า ผล หรือเรียกว่ามรรค ; การปฏิบัตินั้น เรียกว่า ผล หรือเรียกว่ามรรค ?

ตอบ : เรียกว่า มรรค ครับ.

ถาม : หนทางก็ดี การเดินทางก็ดี รวมอยู่ในคำว่า มรรค ; ที่มีผลอะไรเกิดขึ้น เราเรียกว่า ผล ; แล้วนิพพานล่ะ คืออะไร ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : คือผลสุดยอด.

ถาม : ผลสุดยอด, เดี๋ยวนี้ก็เรียกว่า ได้ผลแล้วนี่ ผลก็ได้ผลอยู่แล้ว ผลสุดยอดอย่างไรอีก แยกให้ดีซิ แยกตัวหนังสือและแยกความหมายให้ดี: *มีหนทาง, มีการเดินทางไปตามทาง*, แล้วก็มี *การถึงจุดหมายปลายทาง* แล้วมีอะไรอีก ?

ตอบ : หมดครับ.

ถาม : ไม่หมด, คุณเดินทางไปถึงทำไม ? เดินไปถึงปลายทาง เพื่ออะไร ? เพื่อจะทำอะไร ? มันต้องมีอะไรที่นั่น ? แล้วได้อะไรที่นั่น ? มันได้รับผลของการที่ได้ไปถึงปลายทาง แล้วเราก็เป็นสุขสบาย หรือว่าก็หมดปัญหา หรือว่าก็ปลอดภัย หรือว่าอะไรทำนองนี้. ต้องเข้าใจ ๓ ระยะนี้จึงจะเข้าใจ คำว่า มรรค ผล นิพพาน. มรรค คือการเดินทาง หรือตัวทางก็ตามเถอะ, แล้วผล มันเป็นผลของการเดินทางคือ ถึง. ทีนี้เมื่อถึงแล้วเราก็สบาย ก็เป็นเรื่องที่ถูกต้อง ก็เย็นอก เย็นใจ สบาย ปลอดภัย ไม่มีปัญหาอีกต่อไป. สามอย่างนี้ ไม่ใช่สิ่งเดียวกันใช่ไหม ?

ตอบ : ครับ ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน.

ถาม : แยกให้เห็นชัดซิ ว่ามรรค ผล นิพพาน นี่มันต่างกันอย่างไร ? มันเกี่ยวข้องกันอยู่อย่างไร ? ให้เห็นชัดด้วยคำพูดที่สั้นที่สุด. เอ้า, คุณประยูรว่าไป ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : มรรค คือทางและการเดินทาง, ส่วนผลนั้นหมายถึงการถึงปลายทาง ; ส่วนนิพพาน คือความรู้สึกต่อสิ่งที่เราถึง นั่นคือ การลิ้มรสพระนิพพาน คือความสบาย.

ถาม : ไม่เป็นกลางพอ เป็นคำพูดที่ไม่เป็นกลางพอ ที่จะใช้ได้ในทุกกรณี ; เรื่องโลก เรื่องธรรม เรื่องหากิน เรื่องบรรลุ มรรค ผล อะไรก็ตาม ลองมองให้ชัดขึ้นมาอีก และพูดใหม่ให้ชัดกว่านั้นได้ไหม คุณล่ำ ? เกี่ยวกับ มรรค ผล นิพพาน.

ตอบ : มรรค คือทางครับ, ผล ก็หมายถึง การถึง, นิพพาน ก็หมายถึง ความเย็น.

ถาม : เพราะถึงหรือ ?

ทีนี้ อยากจะพูดเป็นเรื่องทั่วไป ไม่ใช่เฉพาะเรื่องพระศาสนา. *มรรค* คือ *การกระทำ, ผล* คือ *การกระทำสำเร็จ*, แล้ว*นิพพาน* ก็คือ *การบริโภคความสำเร็จ*. ถ้ามองเห็นอันนี้ชัด แล้วก็จะมองเห็นคำว่า มรรค ผล นิพพาน เกี่ยวข้องกันอย่างไร ; นี่ มันชัดขึ้นไปอีก.

มรรค คือ การกระทำ เช่นการฟันไร่, เป็นการกระทำ ; แล้ว ผล คือการทำไร่สำเร็จ เป็นข้าวโพด เป็นอะไรออกมา เป็นข้าวเปลือกออกมา ; แล้ว นิพพาน คือการกิน ๆ ๆ : มันไม่ใช่ระยะเดียวกัน, ไม่ใช่ตอนเดียวกัน หรือขายก็ได้ กินก็ได้ อะไรก็ได้ ได้รับความสุขความพอใจ ไปทำอะไร

www.buddhadassa.in.th

ต่อไปอีกก็ได้. นี้เป็นคำอธิบายที่เราพยายามจะปรับปรุงขึ้น, ให้ชัดเจนให้ง่ายแก่การศึกษา.

คำในพระศาสนา มีความหมายสำหรับทุกระดับ อันนี้เป็นสิ่งไม่ค่อยจะยอมรับกัน ; เช่นคำว่า นิพพานนี้ เอาไว้ระดับสูงสุด ไม่ยอมเอาลงมาที่ระดับพื้นฐาน ก็เลยไม่เข้าใจนิพพานโดยสมบูรณ์.

คำว่า *มรรค* ก็เหมือนกัน *จะเอาไปเป็นอริยมรรค คู่กับอริยผล เสียเรื่อย ไม่เอาลงมาที่พื้นฐานที่แผ่นดินนี่เลย* ; แต่เนื้อแท้ เนื้อหาของมันนั้นเป็นคำที่มีความหมายแผ่กว้าง และใช้ได้ทุกระดับ จึงพูดได้ว่า *มรรค* คือ *การกระทำ*, ทำอะไรก็ตาม ให้มันถูกก็แล้วกัน, แล้ว *ผล* ก็คือว่า *สำเร็จ,* ความสำเร็จของการกระทำนั้น, *นิพพาน* ก็คือ *ชิม ชิมรสแห่งผลของการกระทำ* ใช้ในความหมายอะไรก็ได้ ; ได้ยินคำนี้มาตั้งแต่เด็ก ๆ โน่น ที่บางคนเขาพูดว่าคนนี้ทำงานไม่เป็นมรรคเป็นผล ; ที่จริง ก็เรื่องค้าขายอะไรชนิดหนึ่งเท่านั้นแหละ, ไม่ใช่ปฏิบัติกัมมัฏฐาน.

"*คนนี้ทำงานไม่เป็นมรรค ไม่เป็นผล*" หมายความว่า คนนั้นมันทำงานไม่สำเร็จ ; เขาใช้กันอย่างนี้ก็มีนะ คำว่า มรรค ผล. ทำให้เป็นมรรค เป็นผล ก็หมายความว่าทำให้มันสำเร็จ ; มรรค ก็คือ ทำถูกต้อง, ผล ก็คือ ผลที่เกิดขึ้น, นิพพานก็คือการชิม กิน บริโภคผลที่เกิดขึ้น ; ในระดับทั่วไป จะต้องเป็นอย่างนี้. ที่มันเป็นตัวศีลธรรมก็ว่า เราต้องประพฤติศีลธรรม, เราต้องประสบความสำเร็จ ในการประพฤติศีลธรรม ; แล้วเราต้องได้รับรส อันประเสริฐของความสำเร็จนั้น คือสันติสุข หรือสันติภาพ.

www.buddhadassa.in.th

ถ้าเปรียบด้วยการปลูกต้นไม้ศีลธรรมนี้ ; เราก็ปลูกต้นไม้ให้มันเจริญงอกงาม สำเร็จเป็นออกดอก ออกผล ออกมา, แล้วเราก็กินลูก กินผล เป็นนิพพาน นี้เป็นความหมายทั่วไปในระดับศีลธรรม.

ทีนี้ คำว่า มรรค ผล นิพพาน ที่เขาจัดไว้สำหรับระดับโลกุตตระสูงสุดเหนือโลกนั้น มันก็คำนี้แหละ, ๓ คำนี้อีกเหมือนกัน. โลกุตตรธรรมมี ๙ นี่พระอาจารย์ในชั้นหลัง ก็ว่าไว้ดี ว่าโลกุตตรธรรมมี ๙ คือ มรรค ๔ ผล ๔ *นิพพาน* ๑ ; หมายความว่า คำว่า มรรค คำว่า ผล คำว่า นิพพาน นี้จัดหมายเฉพาะการปฏิบัติธรรมสูงสุด ในพระพุทธศาสนา ; ที่เรียกว่า แก้ว ๙ ดวง ก็มี คือมรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ เรียกว่า แก้ว ๙ ดวง. เห็นมีอยู่ในสมุดภาพปริศนาธรรมอีกเหมือนกัน แก้ว ๙ ดวง มีอยู่ที่ปราสาท มีอยู่ที่ยอดปราสาท ของปราสาทในเมืองยักษ์. *เขาจะต้องฝึกฝนการยิงธนู ที่ทำด้วยหนวดเต่า เขากระต่าย, เอาศรนอกบมายิงให้ได้แก้ว ๙ ดวง* ที่อยู่ที่ยอดปราสาทของเมืองยักษ์ แล้วเรื่องมันก็จบเท่านั้น ต่อไปนี้ก็คือครองเมือง.*

สรุปความว่า เมื่อได้ยินคำว่า มรรค ผล นิพพาน ก็ดี หรือคำอะไรที่คล้ายกันก็ดี ขอให้รู้จัก แบ่งความหมายออกไปได้ทุกระดับชั้น : ที่ทำนาก็ได้, ทำสวน ทำไร่, ค้าขาย ก็ได้, กระทั่งว่า ปฏิบัติกัมมัฏฐานบรรลุมรรค ผล นิพพาน โดยแท้จริงไปเลย ที่เรียกว่า โลกุตตระ.

การทำนาเพื่อข้าวเปลือกนี้ พระพุทธเจ้าท่านยัง *ตรัสอุปมาของการทำนาออกมาเป็นนิพพาน* ก็มี ; ว่าการทำนาตามแบบของท่าน *ผลออกมาแทนที่จะ*

---

* ภาพปริศนาธรรมของโบราณ เขียนจำลองไว้ที่โรงมหรสพทางวิญญาณ สวนโมกข-พลาราม อ.ไชยา. (ผู้รวบรวม)

www.buddhadassa.in.th

เป็นข้าวเปลือก ; มันเป็นอมตะ คือ นิพพาน อย่างนี้ก็มี. เพราะท่านเห็นว่าชาวนาคนนั้นเข้าใจการทำนา หรือความหมายของการทำนาดีอยู่แล้ว ก็เลยตรัสด้วยอุปมานี้ ว่าทำนาแบบของตถาคตนี่ มันก็มีผลออกมาเป็นอมตะ, เป็นที่สุดแห่งความทุกข์, พ้นจากทุกข์ทั้งปวง ; ก็เรียกว่า “ทำนา” เหมือนกัน.

....

ทีนี้ ก็ดูกันไปทีละอย่าง ; ดูคำว่า มรรค กันก่อน : ตามตัวพยัญชนะ ตัวหนังสือนั้น ต้องแปลว่า ทาง. ทีนี้ อยากจะถามว่า เมื่อคนยังไม่มีตัวหนังสือใช้ คำว่า มรรค มีหรือไม่มี คุณประยูร ?

ตอบ : คำว่า มรรค มีเป็นคำพูดมาก่อน.

มรรค มันต้องมีเป็นคำพูดมาก่อน ว่า “มรรค” ; ก่อนแต่มนุษย์จะมีตัวหนังสือใช้ ; ฉะนั้นการที่เราจะพูดว่า มรรค มีความหมายตามตัวหนังสือนี้ดูมันหลับตาพูดอยู่มาก เพราะว่ามันพูดมาก่อนการมีหนังสือ. นี่เรามันเพิ่งมารู้เมื่อมีหนังสือเป็นมรดก ตกทอดกันมา ก็ชอบอ้างตามตัวพยัญชนะ ; มันก็รู้แค่นั้นแหละ บางทีจะแค่หางอึ่งด้วยซ้ำไป เพราะคำว่า มรรค มันมีใช้พูดมาก่อนการใช้หนังสือกัน. มนุษย์ไม่รู้จักใช้หนังสือมาเป็นหมื่น ๆ ปี, แสน ๆ ปีละกระมัง. เพิ่งมารู้จักใช้หนังสือกัน เมื่อไม่กี่พันปีมานี่เอง ถ้าจะพูดให้ดีก็ว่า มรรค ตามเสียงที่ใช้พูดของคน ธรรมดาสามัญ ชาวบ้านทั่วไปนั้น, มันหมายถึง หนทาง ; เขาก็มีทางเดินกันมาตั้งแต่แรกสร้างโลก เดิน ๆ เดิน ๆ จนเป็นทางเกิดขึ้นมาในโลก แล้วก็เรียกมันว่า “ทาง” ในภาษาไทย. ถ้าเป็นภาษาบาลี ก็เรียกว่า มรรค ;

www.buddhadassa.in.th

ในภาษาอื่นก็ต้องเรียกอย่างอื่นแหละ. คำนี้คำเดียวนี้มีความหมายตรงกันหมด คือ “ทาง”.

ทีนี้ คำว่า “ทาง” ต่อมามันเปลี่ยนความหมายเป็นเรื่องในภาษาธรรม, ภาษานามธรรม. ถ้าภาษาชาวบ้านพูดว่า ทาง ก็คือถนนหนทาง ที่ช้างเดิน ม้าเดิน ควายเดิน รถเดิน คนเดิน นั่นมันทางตามธรรมดา ; แต่ในภาษาธรรม มันหมายถึงทางที่จิตใจเดินหรือการกระทำเดิน ก็เลยมีความหมายเล็งถึงอันอื่น. แต่ก็ยังคงเรียกว่า ทาง ; คือแนวทาง สำหรับกาย วาจา ใจ เดิน นี่ก็เรียกว่า ทาง.

ทางสำหรับจิตใจจะพัฒนาไกลขึ้นไป ไกลขึ้นไป ก็เรียกว่า”ทาง” ; นี่เกิดทางในภาษาธรรมะขึ้นมา ในอรรถะอย่างเดียวกัน ; หรือว่าโดยคำพูดคำเดียวกันมันเกิดความหมายในระดับสูงขึ้นมา นี้เรียกว่า มรรค. แล้วที่ละเอียดเบ็ดเตล็ดมีเรียกชื่ออย่างอื่น เรียกกันมากมายเหมือนกัน ; ไม่จำเป็นจะต้องเอามาพูดทั้งหมด.

เช่น คำว่า พรหมจรรย์ นี้ก็เรียกว่า มรรค, การประพฤติปฏิบัติ ศีล สมาธิ ปัญญา นั่นก็เรียกว่า *มรรค* ; *พรหมจรรย์ก็เรียกว่า มรรค*, อัฏฐังคิกมรรค ก็เรียกว่า มรรค ; ในบางสูตรระบุโพชฌงค์ ๗ ประการ ที่เป็นไปเพื่อวิราคะ นิโรธะ นี่ก็เรียก โพชฌงค์ ชนิดนี้ว่า มรรค, ในที่บางแห่งเรียก*โพธิปักขิยธรรม* ทั้งชุด ทั้งกลุ่มว่า *มรรค*. ฉะนั้นสิ่งใดที่ทำหน้าที่เป็นทาง สิ่งนั้นเรียกว่า “มรรค” ได้ทั้งนั้น ; รวมความว่า เครื่องให้ถึง, เครื่องให้เกิดการถึง เรียกว่า มรรค ; อย่าไปพูดว่า ถนนหรือ หนทาง เสียอย่างเดียว มันจะได้แต่เรื่องของวัตถุ.

www.buddhadassa.in.th

ทีนี้ทางก็ยังมีว่า ทางถูก ทางผิด เป็นธรรมดา ; ที่จริงทางผิดไม่ควรจะเรียกว่าทาง แต่เขาก็ได้เรียกว่า ทาง, แล้วก็ต้องเติมคำว่า เป็นทางที่ผิด.

ทีนี้ ยังมีทางที่พิเศษ ยิ่งไปกว่าถูกหรือผิด เป็นภาษาคล้าย ๆ กับว่าภาษาทางวิทยาศาสตร์ทางตรรกวิทยา ; พระพุทธเจ้าท่านก็ได้ใช้คำนี้เรียกว่าทางสายกลาง คือ มัชฌิมาปฏิปทา ; นั่นแหละคือ ตัวทางแท้ หรือ มรรคแท้ มรรคอันประเสริฐสุด, วิเศษที่สุดไม่มีทางที่จะผิดได้ เรียกว่า "มัชฌิมาปฏิปทา" ; นี้เรียกว่า "ทาง".

ถาม : "มัชฌิมาปฏิปทา" ทรงแสดงไว้ด้วยอะไร คุณประยูร ?

ตอบ : ด้วยอัฏฐังคิกมรรค.

นี่เรียกว่าหญ้าปากคอก ก็ลืมกินได้เหมือนกัน, ต้องซ้อมไว้บ้างซ้อม ๆ ไว้. โดยระดับทั่วไปหรือระดับโลกิยะ ท่านแสดงไว้ด้วย *อัฏฐังคิกมรรค*-ความเป็นไปอย่างถูกต้อง ๘ ประการ รวมกันเรียกว่า มรรค มีสัมมาทิฏฐิ *สัมมาสังกัปโป สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว สัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ*, ทางเส้นเดียวประกอบไปด้วยองค์ ๘ ประการ. นี้ระดับทั่วไป และเป็นอย่างโลก ๆ และเป็นหลักสำหรับผู้ที่ยึดถือมีตัวตนผู้กระทำ, มีตัวตนผู้ได้รับผลแห่งการกระทำ, อะไรไป เป็นทำนองนั้น.

ถาม : ทีนี้ ถ้าเป็นมัชฌิมาปฏิปทาชั้นสูงสุด นำไปสู่โลกุตตระ ท่านทรงแสดงด้วยอะไร ? ตอบได้จะให้รางวัล, คุณทอง.

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ผมตอบไม่ได้ครับ.

ถาม : เอ้า, คุณล้ำ, คุณประยูร ?

ตอบ : แสดงโดยอริยมรรค.

อริยมรรคก็อันนี้ อริยมรรคมีองค์ ๘ ก็อันนี้. เอ้า, เราไม่ต้องเสียรางวัลแล้ว หยุด หมดเวลาแล้ว. พูดกันตั้งหลายหนแล้ว ว่า ทรงแสดงด้วยปฏิจจสมุปบาท คือไม่ให้พูดว่า **มีตัวตน** หรือ**ไม่มีตัวตน**, ไม่ให้พูดว่า**มีอยู่**หรือ**ไม่มีอยู่**, ไม่ให้พูดว่า นั้น หรือ นี้ ไม่ให้พูดว่า เอง ไม่ให้พูดว่า อื่น ; นั้น ทรงแสดงด้วยปฏิจจสมุปบาท. มัชฌิมาปฏิปทาระดับสูงสุด คือ โลกุตตระ ท่านทรงแสดงไว้ด้วยปฏิจจสมุปบาท นั้นก็คือมรรค ; นี่เอามาพูดเสียให้สิ้นกระแสความว่า มรรคมันมีอะไรบ้าง.

ถ้า*เดินตามมรรคชั้นสูงสุด* ชั้นโลกุตตระ แล้วคนนั้น*จะไม่มีความรู้สึกว่าอยู่หรือตาย, เกิดหรือไม่เกิด, ฉันหรือคนอื่น, ไม่มีอะไรที่เป็นคู่ ๆ อย่างนั้น*. นั่นคือทางกลาง, ทางสายกลาง ไปสู่ความหลุดพ้น ; เรียกว่า “ทาง” เหมือนกัน มีแต่เหตุปัจจัยอาศัยกันปรุงแต่งไป : เพราะสิ่งนี้มี, สิ่งนี้จึงมี ; เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี. อย่าเรียกว่า อัตตา หรืออย่าเรียกว่าอะไร ซึ่งตรงกันข้ามกับอัตตา ; ให้เป็นเพียงกระแสแห่งธรรม ปรุงแต่งไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติที่เด็ดขาด. นี่เป็นทางสำหรับจิต เดินไปด้วยปัญญา.

นี่คำว่า มรรค เห็นไหม คำเดียวเท่านั้น หมายถึงถนนที่ใช้เดินด้วยเท้าก็ได้. ภาษาธรรมหมายถึงระบอบปฏิบัติที่วางไว้เป็นระบอบ ๆ เช่น

www.buddhadassa.in.th

พรหมจรรย์, เช่นอัฏฐังคิกมรรค โพชฌงค์ โพธิปักขิยธรรมก็ได้. แต่ถ้าเป็นชั้นสูงสุดเรียกว่าโลกุตตระแล้ว เรียกว่า *มัชฌิมาปฏิปทาที่เป็นโลกุตตระ ได้แก่ญาณในปฏิจจสมุปบาท* ที่แสดงให้เห็นว่าไม่มีนั่น ไม่มีนี่ มีแต่กระแสแห่งการเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ, หรือว่ามีแต่ธรรมชาติที่ปรุงแต่งกันไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ. นี่เกินแล้วนะ ; ที่เอาคำอธิบายหรือความหมายของคำว่า "มรรค" มาพูดกันถึงขนาดนี้. มันเกินระบบแห่งศีลธรรมแล้ว ; แต่โดยเหตุที่มันมีประโยชน์ จึงถือโอกาสพูดไปเสียในคราวเดียวกัน.

ถาม : ทีนี้ ก็จะดูคำว่า "มรรค" ที่จะมาเป็นประโยชน์ในต้นไม้ของเรา มรรค ผล นิพพาน ; ในที่นี้ก็เล็งถึง มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑. มรรค ๔ มีชื่อว่าอย่างไร ช้อมความเข้าใจ คุณทอง ?

ตอบ : มีสกิทาคามิมรรค อนาคามิมรรค โสดาปัตติมรรค และ อรหัตตมรรค ครับ.

ถาม : คุณประยูรล่ะ ?

ตอบ : เริ่มโสดาปัตติมรรค สกิทาคามิมรรค อนาคามิมรรค และอรหัตตมรรค.

ถาม : คุณล้ำล่ะ เผื่อจะแปลกไปบ้าง ?

ตอบ : ไม่แปลกครับ.

ถาม : เริ่มขึ้นด้วยอะไร ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : เริ่มต้นด้วย โสดาปัตติมรรค ครับ.

คุณทอง จำฟั่นเฝือ ไปจัดลำดับเสียใหม่ให้ถูกต้อง. คำว่า *มรรค ผลนิพพาน นั้นหมายความว่า มรรค นี่เริ่มตั้งแต่โสดาปัตติมรรค สกิทาคา-มิมรรค อนาคามิมรรค อรหัตตมรรค ;* เรารู้แต่เพียงสักมรรคแรกเท่านั้น แหละมันก็จะพอ เพราะถ้าเราถึงมรรคแรก คือ โสดาปัตติมรรคแล้ว ต่อจากนั้น มันจะไปเอง, มันจะไปเอง มันไหลกลับไม่ได้ มันมีนิพพานเป็นเบื้องหน้า. พระพุทธเจ้าเป็นผู้รับประกัน ; ท่านตรัสอย่างนี้นะ มีพระสูตรที่ชัดอย่างนี้ ; แต่จะเอามาอ้างอิงให้มันเสียเวลาก็ไม่ควร เพราะเราต้องการจะพูดเรื่องศีลธรรม ว่า*โสดา-ปัตติมรรค* นั่นแหละ *ควรจะสนใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นจุดตั้งต้น, ถ้าถึงนั้นแล้ว ไม่มีถอยกลับ.*

โสตา มาเป็นไทยว่า *โสดา* นี้แปลว่า *กระแส* ; *โสตะ* แปลว่า *กระแส, ปัตติ* แปลว่า ถึงหรือการถึง ; โสตาปัตติมรรค แปลว่า มรรคที่เป็นการถึง เป็นการเดินที่ถึงกระแส. ทีนี้กระแสแห่งอะไร ? ก็กระแสแห่งธรรมที่นำไปสู่ความหลุดพ้น จุดหมายปลายทาง ; กระแสนี้มันเหมือนกับแนวอันหนึ่งจากที่นี่ไปถึงจุดหมายปลายทาง คือ นิพพาน. นี้เรียกว่า แนว หรือกระแส. ถ้าใครมาแตะเข้าที่กระแสนี้ คนนั้นเรียกว่า ถึงโสดาปัตติมรรค ; คนนั้นจะต้องเดินมาถึงจุดจุดหนึ่งนะ ที่จะเรียกได้ว่า บรรลุโสดาปัตติมรรค ; มีการถูกต้อง ๘ ประการ อย่างที่ว่ามาแล้วว่า อัฏฐังคิกมรรค ก็พอที่จะถึงกระแสแห่งธรรม คือนิพพาน. ทีนี้มีคำที่น่าสนใจที่สุด เกี่ยวกับพระโสดาบันอยู่ ๙ คำ ไม่ค่อยเอามาพูดกัน ; พูดถึงพระโสดาบัน แต่เพียงว่า ผู้ถึงกระแส คือกระแสแห่งพระนิพพาน.

www.buddhadassa.in.th

การถึงกระแสแห่งพระนิพพานนี้ขยายความออกไปได้เป็น ๙ คำ ตามที่ปรากฏอยู่ในพระบาลี :-

คำที่ ๑ *ทิฏฺิสมฺปนฺโน* -ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ หมายความว่ามีทิฏฐิที่ถูกต้อง จึงจะเรียกว่า ทิฏฐิสัมปันโน, มีทิฏฐิที่ถูกต้องสมบูรณ์ ; ทิฏฐิสัมปันโน ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ, เว้นมิจฉาทิฏฐิโดยประการทั้งปวง.

คำที่ ๒ *ทสฺสนสมฺปนฺโน* -ถึงพร้อมด้วยทัสสนะ คือ ถึงพร้อมด้วยการเห็น. อันที่ ๑ ถึงพร้อมด้วยความเห็น, อันที่ ๒ ถึงพร้อมด้วยการเห็น. ดูภาษาบาลีซิ มีเทคนิคที่ไม่แพ้ภาษาไหน ไม่แพ้ภาษาปัจจุบัน ; ถึงพร้อมด้วยความเห็นเสียทีก่อน, แล้วถึงพร้อมด้วยการเห็น ด้วยความเห็นนั่นอีกทีหนึ่ง. ความเห็นชอบนะ. เห็นอย่างไรบ้างล่ะ ? เห็นว่าอะไรเป็นทุกข์ ; อะไรเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ; หรืออะไรก็ตาม มีความเห็นที่สมบูรณ์ แล้วมีการเห็นสิ่งนั้นแหละโดยสมบูรณ์อีกทีหนึ่ง จึงเรียกว่า ทัสสนะสัมปันโน.

คำที่ ๓ เรียกว่า *อาคโต อิมํ สทฺธมฺมํ* -*มาถึงแล้วซึ่งสัทธรรมนี้* ; สัทธรรมนี้คือ พระศาสนานี้. แต่ไม่ใช่หมายถึงตัวเปลือกนอก หรือตัววัตถุอะไรของศาสนานี้ ไม่ใช่วัดวาอาราม ; ไม่ใช่โบสถ์วิหาร. สัทธรรมนี้หมายถึงตัวการปฏิบัติเป็นแกนกลาง มีปริยัตินำหน้า มีปฏิเวธอยู่รั้งท้าย ; นี้เขาเรียกว่าสัทธรรม ; มาถึงแล้วซึ่งสัทธรรมนี้ คนนี้.

สัทธรรม ท่านแจกไว้เป็น ๓ ว่า *ปริยัติสัทธรรม คือความรู้, ปฏิปัตติสัทธรรม คือการปฏิบัติ, ปฏิเวธสัทธรรม คือการรู้ผลของการ*

www.buddhadassa.in.th

ปฏิบัติ ; แต่ตัวสัทธรรมแท้ ๆ หมายถึงตัวการปฏิบัติ. แต่เมื่อมาถึงตัวการปฏิบัติแล้ว มันย่อมถึงตัวความรู้ และผลแห่งการปฏิบัติอยู่ในตัวมันเองด้วย. ฉะนั้น ท่านจึงใช้คำสั้น ๆ ว่า สัทธรรมก็พอ. มาถึงแล้วซึ่งสัทธรรมนี้ คนนี้.

ถ้าไม่อย่างนั้นก็แปลกันสั้น ๆ ว่า ธรรมะของสัตบุรุษ ; แล้วธรรมะของสัตบุรุษ ก็ขยายออกเป็น ๓ ความหมายอีก. เรื่องก็เป็นอย่างเดียวกัน : พระโสดาบันคือผู้ที่มาถึงแล้วซึ่งสัทธรรมนี้, สัทธรรมนี้ คือสัทธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เป็นระเบียบปฏิบัติสำหรับความดับทุกข์.

คำที่ ๔ *ปสฺสติ อิมํ สทฺธมฺมํ -ย่อมเห็นซึ่งสัทธรรมนี้,* นี่ไม่ยอมให้เสีย logics ไม่ยอมให้เสียหลักทางตรรกะ, จึงว่ามาถึงแล้วซึ่งสัทธรรมนี้ แล้วยังพูดทับอีกว่า ย่อมเห็นซึ่งสัทธรรมนี้. ไม่ต้องอธิบาย, เพราะสัทธรรมมีอยู่อย่างนั้นมาถึงเข้าแล้ว แล้วก็เห็น เหมือนมาถึงวัดนี้แล้วก็เห็นวัดนี้.

คำที่ ๕ *เสกฺเขน ญาเณน สมนฺนาคโต –มาตามพร้อมแล้วด้วยญาณอันเป็นเสขะ*. ญาณ คือความรู้ ความรู้ชั้นสูง ; ที่เป็นเสขะ นั้นอธิบายยาก อธิบายได้มาก. แต่พอสรุปความว่าเป็น บุคคลที่ควรได้รับการยกย่องว่าเป็นนักศึกษา คือผู้มีการศึกษา หรือผู้ถึงการศึกษา ; แต่ไม่ใช่การศึกษาอย่างชาวบ้านที่โรงเรียน ; หมายถึงการศึกษาอย่างของพระพุทธเจ้า คือ ศีล สมาธิ ปัญญา นั่นแหละเรียกว่าสิกขา. ที่นี้ก็มาถึง “มาตามพร้อมด้วยญาณ คือความรู้ที่เป็นของนักศึกษา” ซึ่งในที่นี้หมายถึงพระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี ; นั่นคือนักศึกษา, หรือการศึกษาที่ท่านเหล่านั้นได้รับ คืออย่างนี้.

www.buddhadassa.in.th

ทีนี้ พระโสดาบัน เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้วด้วยญาณของ “นักศึกษา”, หมายถึงนักศึกษาที่แท้จริง ตามแบบของพระพุทธเจ้า. ถ้ายังไม่เป็นพระโสดาบัน ยังไม่เรียกว่าเป็นนักศึกษา ; คือมันยังไม่เสร็จการศึกษา. ไม่เข้าถึงการศึกษา คือยังไม่เข้าถึงตัวการศึกษา. ไม่ใช่ว่าเสร็จการศึกษา. เขายังไม่มีการศึกษาอันแท้จริง ; จนกว่าจะเป็นพระโสดาบัน เสียก่อน จึงจะเรียกว่า มีการศึกษาอันแท้จริง ; แม้ยังไม่เสร็จการศึกษา แต่ก็ประกอบพร้อมแล้วด้วยญาณของนักศึกษาอันดับแรก.

คำที่ ๖ *เสกฺขาย วิชฺชาย สมนฺนาคโต –ประกอบพร้อมแล้วด้วยวิชชาของนักศึกษา*. ข้อก่อนนี้ใช้คำว่า ญาณ, ข้อหลังนี้ใช้คำว่า วิชชา. นี้เอาความตามลำดับก็ได้ว่า มีความรู้ แล้วก็มีวิชชา คือรู้แจ้ง ; ความรู้ที่เล็งถึงรู้แจ้ง คือถึงระดับที่เขากำหนดไว้ นี่เรียกว่า วิชชา. คนนี้ ลุถึงวิชชานี้.

คำที่ ๗ ว่า*ธมฺมโสตํ สมาปนฺโน* -นี่คือความหมายแท้ของคำว่าโสดาบัน. *ธมฺมสสตํ สมาปนฺโน -ถึงพร้อมซึ่งกระแสแห่งธรรม.* กระแสแห่งธรรม นี้คือธรรมที่นำไปสู่พระนิพพาน ; เดี๋ยวนี้ท่านได้มาถึงโดยสมบูรณ์แล้ว ซึ่งกระแสแห่งธรรมนั้น แต่ยังไม่ถึงปลายทางนะ ; เพียงแต่ถึงแล้วซึ่งกระแสแห่งธรรม.

คำที่ ๘ ว่า *อริโย นิพฺเพธิกปญฺโญ -มีปัญญาเจาะแทงกิเลสชั้นประเสริฐ* ; หมายความว่าเมื่อมาถึงขั้นนี้แล้ว กล่าวได้ว่า ผู้นั้นเป็นผู้ที่มีปัญญาสำหรับเจาะแทงกิเลสคืออวิชชา ; ชั้นประเสริฐที่สุด. ถ้ายังไม่มาถึงนี้ ก็ยังไม่มีปัญญาอย่างนี้ ; ยังไม่มีปัญญาอย่างนี้ ก็ยังไม่เรียกว่า พระโสดาบันนี้. พระ-

www.buddhadassa.in.th

โสดาบันก็คือผู้ที่เริ่มมีปัญญาอย่างนี้ คือเจาะแทงกิเลส เป็นปัญญาชนิดประเสริฐ ไม่ใช่ปัญญาโลกิยะ.

ข้อสุดท้ายคำที่ ๙ ว่า *อมตทฺวารํ อาหจฺจ ติฏฺฐติ -ยืนอยู่จุดประตูแห่งอมตะ* ; ที่เขาชอบพูดให้เป็นวัตถุ ก็ว่า อมตนคร นครแห่งอมตะ นี่เขาเติมให้มันเป็นความหมายอย่างภาพพจน์. ตัวบาลีก็ว่าประตูแห่งอมตะ คือประตูแห่งพระนิพพาน คือผู้ที่มายืนอยู่จดประตูแห่งอมตะ มาถึงประตูแห่งอมตะแล้วก็จะก้าวเข้าไปในเขตนั้น แล้วก็จะไปถึงจุดปลายทางคือ นิพพาน. ถ้าจะเปรียบด้วยเมือง ก็มาถึงประตูเมือง ข้ามธรณีประตูเข้าไปในเมือง. นี่พระ-โสดาบัน หรือโสตาปัตติมรรค ก็คือการกระทำได้อย่างนี้.

ทีนี้ผลของการเป็นอย่างนี้ ก็อาศัยหลักที่ว่าแล้ว : มรรค คือการเดินมา ; ผลก็คือการถึงแล้วอยู่ ที่นั่นแล้ว.

ทีนี้พระนิพพานสำหรับชั้นนี้ ก็มี ความเย็นไปตามประสาของพระ-โสดาบัน.

เป็นอันว่า ท่านได้เดินมา, แล้วก็ได้ถึง, แล้วก็ได้รับผลแห่งการถึง ตามระดับชั้นของท่านที่เรียกว่า มรรคในขั้นที่เป็นโสดาบัน.

ทีนี้ถ้าต่อไปจากนั้น ก็คือว่าเดินเรื่อยไป, เดินเรื่อยไป, ข้ามธรณีประตูนั้นแล้ว, เดินเข้าไปเรื่อยเดินเข้าไปเรื่อย กว่าจะถึงจุดที่สุดท้าย. ไปได้ระยะหนึ่ง เรียกว่า สกิทาคามี, ไปได้อีกระยะหนึ่ง เรียกว่า อนาคามี, ไป

www.buddhadassa.in.th

ได้อีกระยะหนึ่ง เรียกว่า อรหันต์ คือถึงจุดหมายปลายทาง **เป็นนักศึกษาที่สมบูรณ์**, ไม่ต้องมีการศึกษาอีกต่อไป.

เราไม่ต้องพูดโดยรายละเอียด เพราะเดี๋ยวนี้เรากำลังพูดเรื่องศีลธรรม จึงพูดแต่แนวสำหรับให้สังเกตให้เข้าใจ อย่าให้หลงทางในคำพูด ที่พูดว่า มรรค ผล นิพพาน เป็นต้น.

....

ทีนี้ ถ้าจะเอามาใช้ในความหมายทั่วไป แม้แต่ฆราวาสผู้ครองเรือน คำว่า “มรรค” ก็แปลว่า การเดินทาง. ในที่นี้ ก็คือการกระทำที่ก้าวหน้าไป, มีการกระทำที่ก้าวหน้าไป เรียกว่า การเดินทางโดยผู้เดินทาง ; สงเคราะห์อยู่ในความหมายของคำว่า มรรค ผล นิพพาน. เขาทำได้เท่าไร ก็จะได้รับผลเท่านั้น, แล้วเขาก็จะได้ชิมรสแห่งผลเท่านั้น ขอให้รับเอาคำว่า มรรค ผล นิพพาน ไปใช้แม้ในกรณีธรรมดาสามัญทั่วไป สำหรับผู้ครองเรือน. พอหมดเรื่องของครองเรือนก็จะมาสู่เรื่องของผู้ไม่ครองเรือน ปฏิบัติสูงขึ้นไปเต็มอัตราแห่งความหมายของคำคำนี้ คือการบรรลุถึง มรรค ผล นิพพาน ที่แท้จริง.

ทีนี้อยากจะให้สังเกตสักนิดหนึ่งว่า ผล กับ มรรค นี้ก็เหมือนกัน, เมื่อมีมรรคแล้ว จะต้องมีผลโดยอัตโนมัติ. อย่าเข้าใจว่า มีมรรค แล้วยังจะต้องพยายามให้เกิดผล. เมื่อมีการเดินทางเสร็จลงหรือถูกต้อง มันก็มีการถึง ; เดินเท่าไร ก็ถึงเท่านั้น, เดินเท่าไรก็ถึงเท่านั้น, หรือว่า สว่างขึ้นเท่าไร มืดก็หายไปเท่านั้น, หรือว่ากินเท่าไร มันก็มีความอิ่มขึ้นเท่านั้น, หรือว่า ความเจ็บหายไปเท่าไร ความสบายมันก็เกิดขึ้นเท่านั้น โดยอัตโนมัติ.

www.buddhadassa.in.th

ฉะนั้น มีการปฏิบัติในส่วนมรรคสำเร็จเท่าไร ส่วนผลก็เกิดขึ้นเท่านั้น ; ถ้าถึงขนาดถึงระดับก็เรียกว่า *โสดาปัตติมรรค ซึ่งคู่กับ โสดาปัตติผล, สกิทาคามิมรรค ซึ่งคู่กับ สกิทาคามิผล* เป็นต้น. เมื่อถึงระดับนั้นจึงจะเรียกชื่ออย่างนั้น ; ถ้ายังไม่ถึงระดับนั้น ก็ยังเรียกชื่อว่าเป็นการเดินทาง หรือการถึงได้ตามสัดส่วน. นี่เขาจึงยืมคำว่า มรรคผล นี้มาใช้ได้ แม้ในการกระทำอย่างชาวบ้าน, ว่าทำการงาน ให้เป็นมรรค ผล. เป็นอันว่าเมื่อพูดถึงมรรคก็ไม่ต้องพูดถึงผล ขอให้ทำให้สำเร็จในส่วนมรรคเถิด ผลมันก็มาเอง ; เช่นเดียวกันที่ว่า ขอให้เป็นพระโสดาบันเถอะ ต่อจากนั้นก็เป็นพระอรหันต์เอง เพราะมันเข้ามาถึงเขตนี้ ที่มันไม่ถอยหลังกลับได้อีกต่อไป มีแต่รุดไปข้างหน้ามันก็ถึงเอง ; ฉะนั้น จึงเป็นจุดสำคัญของมรรค ที่ต้องเข้าให้ถึงในครั้งแรก คือโสดาปัตติมรรค แล้วก็มีไปเอง จนถึงที่สุดเข้าวันหนึ่ง.

....

ทีนี้ยังเหลือคำว่า “นิพพาน” เป็นคำสุดท้าย. นี่ได้อธิบายกันหลายครั้งแล้ว หรือจะหลายสิบครั้งแล้ว. คำว่า นิพพาน นี้แปลว่า เย็น หากเป็นคำชาวบ้าน พูดอยู่ก่อนมีการใช้หนังสืออีกเหมือนกัน. อย่าพูดเอาตามตัวพยัญชนะ ให้มันเสียความยุติธรรม ; เราพูดเอาตามเสียงที่พูด เสียงที่ชาวบ้านเขาพูดกันมา ก่อนพุทธกาลโน่น *นิพพาน แปลว่า เย็น, เย็นที่ไหน* ปากก็พูดออกไปว่า *นิพพานที่นั่น* : ในครัวก็พูด, ที่ไหนก็พูด, อะไรร้อน ๆ เย็นลงก็เรียกว่า นิพพาน ; เป็นเรื่องของวัตถุ.

เคยอธิบายให้ฟังแล้วว่า ถ่านไฟเย็น ก็เรียกว่า นิพพานของถ่านไฟ, สัตว์เดรัจฉานหมดพิษร้าย ก็เรียกว่า นิพพาน ของสัตว์เดรัจฉาน, ทีนี้คนเย็น

www.buddhadassa.in.th

ก็เรียกว่า คนถึงนิพพาน. แต่เย็นของคนนี่ มันหลายระดับ : เย็นทางกายก็มี, เย็นทางจิตก็มี, เย็นทางวิญญาณก็มี, แต่ความหมายเดิม แท้จริง เขามุ่งหมายถึงเย็นทางวิญญาณ คือหมดกิเลส.

เย็นทางกายนั้นชั่วคราว ซึ่งก็ต้องการเหมือนกัน อยู่ในความหมายเดียวกันว่า “เย็น”.

เย็นทางจิต นี้คือ พวกสมาธิสมาบัติต่าง ๆ นี่ก็เย็นทางจิต : เพราะกิเลสมันหยุดไปชั่วคราว ไม่เกิดขึ้นชั่วคราว ไม่รบกวน.

เย็นทางวิญญาณ ; จำเป็นต้องใช้คำนี้ ซึ่งเป็นคำพิเศษ ; ไม่ใช่วิญญาณทาง ตา หู ฯลฯ ; เย็นฝ่ายวิญญาณ คือฝ่ายสติปัญญา. นี่เย็นเพราะไม่มีกิเลส ไม่มีอุปธิ นี่เย็นโดยสมบูรณ์ก็คือนิพพาน เพราะฉะนั้นเราจึงพูดได้ว่า คำว่า นิพพานนี้มีความหมายว่า “เย็น” แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือโดยตรง และโดยอ้อม ; คือนิพพานโดยเด็ดขาด, หรือนิพพานยังไม่เด็ดขาด. แต่ถ้าเย็นแล้ว เป็นเรียกว่า นิพพาน ได้ทั้งนั้น ; ในทางศีลธรรมก็ควรจะกล้า หรือว่า อาจเอื้อม ยื่นมือเข้าไปคว้าหาสิ่งที่เรียกว่า นิพพาน, เพราะมันก็จะได้รับความเย็นมา ในลักษณะแห่งศีลธรรม ตามลักษณะแห่งศีลธรรม ในระบบแห่งศีลธรรม. เช่นเราทำให้มีความถูกต้องทางศีลธรรม ก็มีการเย็นขึ้นมาในความรู้สึกนี้, ทางกาย วาจา ใจนี้, ตามสมควร, หรือถ้าเย็นได้ทางสังคมก็ยิ่งกว้างออกไป.

www.buddhadassa.in.th

นี่ความหมายทางศีลธรรม แปลว่า เย็น, ถ้าจะใช้ให้มีความหมายกลาง ๆ ที่สุด เราจะใช้คำว่าอะไรดี ; เพราะคำว่า “เย็น” นี้ มันเป็นภาษาเดิม ไม่รู้ว่ากี่แสนปีมาแล้วกระมัง.

ถาม : “เย็น” พูดกันตั้งหลาย ๆ แสนปีมาแล้ว. ยืมเอาความหมายนี้มาใช้กันเดี๋ยวนี้ คือว่าเย็นเมื่อไม่มีทุกข์ จะใช้ภาษาที่ใหม่เอี่ยมสักทีจะได้ไหม ? จะว่าอย่างไร ? ในความของคำว่า เย็น หรือ นิพพาน จะใช้คำว่าอะไรดี ? ลองคิดนึกดู แล้วเอามาประกวดกัน คุณประยูรจะใช้คำว่าอะไรแทนคำว่าเย็น ?

ตอบ : ควรจะใช้คำว่า สันติสุข.

ถาม : เอ้า, คุณทอง ?

ตอบ : ว่า สงบ ครับ.

ถาม : ว่า สงบ, คุณล้ำ ล่ะ ?

ตอบ : ผมก็ว่าสงบ.

ถาม : มันก็ถูก เขาเคยใช้มาแล้วอย่างนั้นทั้งนั้น. นิพพาน หมายถึง สงบอย่างยิ่ง, สันติอย่างยิ่ง ; และที่คุณประยูรว่า ก็แปลว่า สงบนี่แหละ ; สันติแปลว่าสงบ สันติสุขก็สงบสุข ไป ๆ มา ๆ อยู่ที่สงบสุข ในความหมายของคำว่าเย็น ที่ยังมีกลิ่นไอหลายหมื่น หลายแสนปีอยู่นั่นแหละ, ไม่ใช่

www.buddhadassa.in.th

คำพูดปัจจุบันแล้วกระมัง ; ถ้าพูดปัจจุบันหยก ๆ เดี๋ยวนี้จะใช้คำว่าอะไรดีให้ใช้ได้ทุกกรณี แก่ทุกคน ทุกระดับ ?

ตอบ : ใช้ปรกติ.

ปรกติ ก็ดี ; แต่เก่าตั้งหมื่น ๆ ปีอีกนั่นแหละ. ใช้คำว่าอะไรดี ? เอ้า, ทีนี้อยากจะตอบเอาเองบ้าง ที่ว่าคล้ายกับประกวดคำพูด. เมื่อถูกฝรั่งเขาซักไซ้ไล่เลียงหลายหน หลายคราวเข้า ได้เคยตอบด้วยคำว่า "***หมดปัญหา***" : ดูเหมือนเป็นที่พอใจ และเข้าใจ กว้างถึงที่สุดเมื่อใช้คำว่าหมดปัญหา. นิพพานนั่น คือหมดปัญหา ; ไม่ว่าปัญหาชนิดไหน ปัญหาไม่มีกิน ไม่มีใช้ ปัญหาโรคภัยไข้เจ็บ ปัญหาอะไรต่าง ๆ นานา ปัญหาทั้งหลายนั่นหมด.

ถ้าหมดปัญหานั่นคือ นิพพาน ตั้งแต่ในโลกนี้จนถึงโลกอื่น จนถึงเหนือโลก เป็นนิพพานโดยแท้จริงคือมัน หมดปัญหา : หมดปัญหาโดยส่วนตัว ก็เป็นนิพพานส่วนตัว, หมดปัญหาผู้อื่นด้วย ก็หมดปัญหาสิ้นเชิง. ถ้าทางวัตถุ ทางเนื้อหนังร่างกาย สิ่งของ ก็หมด ปัญหา, และทางจิตทางวิญญาณ ก็หมดปัญหา ; เรียกว่า หมดปัญหาโดยสิ้นเชิง.

เดี๋ยวนี้กำลังมีปัญหาทั้งทางวัตถุและทางจิต ในโลกนี้ใช่ไหม ? ในโลกนี้ในปัจจุบันนี้ กำลังมีปัญหารุนแรงขึ้น ทั้งทางวัตถุ และทางจิตใจ ไม่มีนิพพานเลย ; ไม่มีร่องรอยแห่งนิพพานเลย. มันเต็มไปด้วยปัญหาอันร้อนระอุเป็นไฟไปหมด. นี้ส่วนบุคคลก็มีปัญหา, ส่วนสังคมทั้งโลกก็มีปัญหา, มันร้อนไปด้วยปัญหา ยังไม่มีนิพพานเลย.

www.buddhadassa.in.th

ความหมดปัญหา หรือความมีนิพพาน อย่างนี้ คนเขาก็หวังกันมาก และหวังอยู่ตลอดเวลา. สังเกตดูแล้วเป็นความมุ่งหมายของทุกศาสนา ; และทุก ๆ ศาสนาได้วางเงื่อนไขอันนี้ เอาไว้ด้วยกันทุกศาสนา คือว่า *ทุกศาสนาจะมีคำกล่าวที่ว่า จะยังมีพระศาสดาอีกองค์หนึ่ง มาตรัสรู้เป็นองค์สุดท้ายสำหรับยุคนี้ แล้วเป็นพระศาสดาที่ทำให้หมดปัญหาโดยประการทั้งปวง.*

ถาม : พระพุทธเจ้าหรือพระศาสดาองค์นั้น เขาเรียกชื่อว่าอะไร คุณประยูร ?

ตอบ : พระศรีอริยเมตไตรย.

พระศรีอริยเมตไตรย เรียกสั้น ๆ ว่า พระศรีอาริย์. เมื่อไรพระศรีอาริย์มา ปัญหาหมดทั้งฝ่ายวัตถุ และทั้งทางฝ่ายจิตใจ. ดูจะได้เปรียบพระพุทธเจ้าที่แล้ว ๆ มา ว่าพระพุทธเจ้าที่แล้ว ๆ มา ปัญหาทางจิตใจหมดเกลี้ยง ; แต่ปัญหาทางวัตถุยังไม่กล่าวได้ว่า สิ้นไป. นี่คือข้อแตกต่างกันเล็กน้อย. เมื่อท่านไม่ต้องการเรื่องทางวัตถุ มันก็ไม่ต้องมีด้วยเหมือนกัน. เดี๋ยวนี้มนุษย์สมัยนี้ก็ไม่ยอม เขาต้องการความสมบูรณ์ทางวัตถุ. เมื่อต้องแก้ปัญหาทางวัตถุ ก็เอาพระศรีอาริย์ไว้ให้.

ถาม : ในศาสนาพุทธเรียกว่า พระศรีอาริย์ ; ในศาสนาคริสเตียนเรียกว่าอะไร เรียกชื่อพระศาสดาองค์นั้นว่าอะไร คุณทอง ?

ตอบ : ตอบไม่ได้ครับ.

www.buddhadassa.in.th

ตอบไม่ได้ เพราะไม่สนใจศาสนาของเพื่อนเสียเลย. *ศาสนายิว* ซึ่งก่อนคริสเตียน เขาก็มี*พระศรีอาริย์* สำรองไว้ เรียกว่า *เมสสิอาห์.* พอพระเยซูเกิดขึ้น พวกที่นับถือ พระเยซู บอกว่า พระเยซูนั่นเองเป็นพระศรีอาริย์เป็นเมสสิอาห์ ; พวกยิวเขาไม่ยอม เขาว่าไม่ใช่ พระเยซูเป็นตัวปลอม เขาจึงฆ่าเสีย. เขารอพระศรีอาริย์ของเขาต่อไปคือ เขารอ เมสสิอาห์ ต่อไปในอนาคต.

ทีนี้ *ในศาสนาฮินดู หรือศาสนาพราหมณ์* ใกล้ ๆ บ้านเรา เขาเรียกชื่อพระศาสดาองค์นั้นว่าอะไร ? ไม่เคยอ่านเสียเลยหรือ ? คุณประยูรอ่านหนังสือมากกว่าเพื่อน เขาเรียกชื่อว่าอะไร ? (ไม่มีใครตอบ) ไปดูรูปในหนังสือนารายณ์สิบปาง ปางสุดท้าย เขามี กรรติเกยยะ ขี่ม้าขาว *มาตัดปัญหาโดยประการทั้งปวง.*

นารายณ์สิบปาง ปางที่ ๙ นี้ คือพระพุทธเจ้า ; เขารวบเอาพระพุทธเจ้าในพุทธศาสนาไปเป็นพระอวตารปางที่ ๙. แล้วมีอวตารปางที่ ๑๐ คือมีกรรติเกยยะที่ มาในรูปของพระศรีอาริย์, เป็นบุรุษที่ขี่ม้าขาวมา ตัดปัญหาของโลกทั้งหมดได้ เขามีพระศรีอาริย์ที่เขากำลังรออยู่ ในฝ่ายฮินดูที่ถือพระนารายณ์.

เอาละ, เป็นอันว่า ศาสนาไหนก็ตาม **เขายังทิ้งเงื่อนไขไว้อันหนึ่งว่า จะมีความสูงสุดของความเจริญ หรือสิ่งที่ควรปรารถนา** ในอนาคต คือความหมดเสียซึ่งปัญหา ทั้งทางฝ่ายวัตถุและฝ่ายจิตใจ. ถ้าในอนาคตทำให้ทางวัตถุพอดีสะดวกสบาย แล้วก็ไม่ลุ่มหลงกันแล้ว ทางจิตใจนี้มันก็หมดกิเลสด้วย ; คนที่หมดกิเลสเหล่านั้น ก็ได้สะดวกสบายด้วยวัตถุเกื้อกูล

www.buddhadassa.in.th

เต็มที่ เรียกว่าหมดปัญหาทั้งทางฝ่ายวัตถุและจิตใจ ; เดี๋ยวนี้เรากำลังไม่หมดปัญหาทั้งทางฝ่ายวัตถุ และฝ่ายจิตใจ ; ยิ่งเพิ่มปัญหาทั้งฝ่ายวัตถุและฝ่ายจิตใจ.

ถาม : พูดอย่างนี้มองเห็นไหม ? อธิบายว่าอย่างไร ? เดี๋ยวนี้เรากำลังมีปัญหามากเพิ่มขึ้นทั้งทางฝ่ายวัตถุและจิตใจ คุณประยูรว่าอย่างไร ?

ตอบ : เดี๋ยวนี้เราทำอะไรไปตามอำนาจกิเลส, พอทำไปแล้วก็เบียดเบียนตนเอง อยู่ตลอดเวลา ; นั่นคือปัญหาทางวัตถุ ที่ต้องแย่งกัน ; และทางจิตใจก็คือเป็นทุกข์.

ทางจิตใจ เรามีกิเลสมากขึ้น, ในทางฝ่ายวัตถุ เราก็พัฒนาไปแต่ในทางส่งเสริมกิเลสให้มากขึ้น ; เราจึงมีปัญหาทั้งทางฝ่ายวัตถุ และฝ่ายจิตใจ เพราะว่าเรายังไม่ขึ้นไปถึงยอดสุดแห่งพฤกษาของศีลธรรม. ถ้าเราจะพยายามทำไป ๆ ถึงยอดสุดของต้นไม้แห่งศีลธรรม เราก็จะหมดปัญหาทั้ง ๒ อย่างนี้ ฉะนั้น จึงเป็นอันว่า เราได้พูดถึง ใบ ดอก และผลของพฤกษาแห่งศีลธรรม ในฐานะเป็นมรรค ผล และนิพพาน คือที่จุดจบ หรือ ที่หมดสิ้นแห่งปัญหานั้นเอง.

เอาละพอกันที ว่าจุดยอดของต้นไม้แห่งศีลธรรม นั่นคือความหมดปัญหาโดยประการทั้งปวง. นี่วันนี้ก็ได้พูดเลยเวลามากไป มันเป็นความจำเป็น ถ้าจะขยักไว้สักนิดหนึ่ง มันก็คงจะลำบาก ในการที่จะพูดขึ้นมาอีก. เพราะฉะนั้นขอให้ผู้ฟังอดทนบ้าง อย่าเพ่อโกรธ ว่าทำไมบางทีพูดยาวไป, บางทีพูดสั้นไป. มันจำเป็นที่จะต้องพูดให้หมดกระแสความ บางอันจึงยาวไป. ขอให้เอาไปคิดให้ได้รับประโยชน์เต็มตามเรื่องที่ได้พูดไปทุกประการ.

ขอยุติการบรรยายครั้งนี้ไว้เพียงเท่านี้ เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าสวดธรรมสาธยาย ให้กำลังใจในการที่จะก้าวขึ้นไปถึงจุดยอดสุด ของพฤกษาแห่งศีลธรรม.

---

www.buddhadassa.in.th

การทำความเจริญงอกงามของศีลธรรม

[ปลูกฝัง - รักษา - ดอกผล – แพร่พันธุ์]

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ในวันนี้ คงกล่าวไปตามหัวข้อที่เรียกว่า **การกลับมาแห่งศีลธรรม** ต่อไปตามเดิม แต่จักได้กล่าวโดยหัวข้อย่อยว่า **การทำความเจริญงอกงามของศีลธรรม**.

[*ทบทวนข้อความครั้งที่แล้วมา ไปจนถึงหน้า ๔๖๒*]

ท่านทั้งหลายจักต้องทบทวน ถึงข้อความที่ได้กล่าวมาแล้วในครั้งก่อน ว่าเราได้กล่าวถึง ***ปัญหาทางศีลธรรม*** ซึ่งกำลังมีอยู่เฉพาะหน้าในที่นี้ ซึ่ง***จะต้องช่วยกันแก้ไข เพื่อให้ศีลธรรมนั้นกลับมา***. เราจะ ***ต้องรู้จักสิ่งที่***

www.buddhadassa.in.th

เรียกว่าศีลธรรม จนเพียงพอ ที่จะรู้ว่าเป็นความจำเป็น ที่จะต้องกลับมา ; เราจึงได้พูดกันถึง *ลักษณะของศีลธรรม* และพูดถึงข้อที่จะต้องเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งเกี่ยวกับศีลธรรม, และได้*เปรียบเทียบเหมือนกับว่าเป็นต้นไม้ต้นหนึ่ง* ที่จะต้องช่วยกันทำให้เจริญงอกงาม เป็นเครื่องคุ้มครองโลก. เพื่อให้รู้จักดีขึ้นไปอีก ก็ได้พิจารณากันเป็นส่วน ๆ ว่าราก ของต้นไม้มันเป็นอย่างไร, *ลำต้น* มันเป็นอย่างไร, *ใบ ดอก ผล* เป็นอย่างไร ; เพื่อเราจะได้เข้าใจแจ่มแจ้งถึงกับว่า เรายังขาดสิ่งเหล่านี้อยู่หรือไม่. เมื่อมองเห็นว่าขาดอยู่อย่างไร ; ก็จะได้ช่วยกันทำให้เป็นเหมือนกับว่า ต้นไม้ต้นนี้จะเจริญด้วยราก ด้วยลำต้น และด้วยใบ ด้วยดอก ด้วยผล สำเร็จประโยชน์แก่มนุษย์โลก.

นี่คือสิ่งที่ท่านทั้งหลายจะต้องทบทวน เพื่อให้เข้าใจ หรือรู้จักสิ่งที่จำเป็นที่สุดที่มนุษย์จะต้องมี. บางท่านอาจจะรู้สึกเฉย ๆ เบื่อหน่ายหรือเกียจคร้าน ที่จะสนใจกับสิ่งเหล่านี้ ; แต่แล้วก็บ่นพร่ำอยู่ไม่ขาดปาก ว่าเดี๋ยวนี้เต็มไปด้วยความยุ่งยาก ความลำบาก เพราะการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความทารุณโหดร้ายเพิ่มมากขึ้นในสังคม ถึงกับว่าไม่น่าจะอยู่ คือไม่มีความปลอดภัย เอาเสียเลย.

เราก็มองเห็นชัดเจนยิ่งขึ้นด้วยว่า *สภาพันเลวทรามนี้ได้เพิ่มความรุนแรงยิ่งขึ้นทุกที ;* นี่แหละคือสิ่งที่จะต้องคิดกันบ้างว่า ไม่สนใจเรื่องความมีศีลธรรม แต่แล้วก็บ่นอยู่ด้วยโทษหรืออันตราย ที่เกิดขึ้นเป็นประจำเพราะความไม่มีศีลธรรม ; อย่างนี้มันก็ไม่เป็นธรรม, ไม่เป็นศีลธรรม หรือไม่ยุติธรรม. ถ้าไม่ต้องการผลร้ายอันเกิดจากความไม่มีศีลธรรม ก็ต้องช่วยกันป้องกันแก้ไข หรือกำจัดสิ่งเหล่านั้น.

www.buddhadassa.in.th

เพราะฉะนั้น อาตมาจึงขอร้องให้ท่านทั้งหลายสนใจ ให้สมกับที่ว่าเป็นผู้สนใจในธรรม. การสนใจในธรรมในสมัยนี้ ไม่มีอะไรดีกว่าเรื่องนี้ ; ไม่มีอะไรจำเป็น หรือเป็นเรื่องด่วนเท่ากับเรื่องนี้ คือเรื่องศีลธรรมที่กำลังหายไป และเราจะต้องช่วยกันทำให้กลับมา.

....

เดี๋ยวนี้ ก็เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า ทั้งโลกเป็นเหมือน ๆ กันหมดในข้อนี้ คือข้อที่ไม่ค่อยจะมีศีลธรรมนั่นเอง ; โลกมีความเจริญหรือจะเรียกว่าความรุ่งเรืองมากมาย แต่เป็นไปในทางที่ไม่ทำให้มีศีลธรรม ยิ่งเจริญด้วยความเจริญทำนองนั้น ศีลธรรมก็ยิ่งหายไป ; เราจึงเห็นได้ หรือแม้แต่ได้ยินได้ฟังในลักษณะที่เชื่อได้ ว่า**โลกนี้กำลังเป็นโลกของวิกฤติการณ์** คือมีความระส่ำระสายวุ่นวาย **หาความสงบสุขมิได้ทั่วไปทั้งโลก**.

องค์การระหว่างชาติที่จัดขึ้นเพื่อแห้ปัญหาในโลก ก็ไม่สามารถจะแก้อะไรได้ **เพราะว่าคนในโลกไม่มีศีลธรรม** ; แม้แต่เจ้าหน้าที่ที่ประจำองค์การนั้น ๆ ก็ยังมีผู้ที่ไม่มีศีลธรรม เพราะว่าทำไปแต่เพื่อประโยชน์แก่พวกของตัวหรือว่าแก่ประเทศของตัว. ในที่ประชุมที่จะทำสันติภาพให้แก่โลกนั่นแหละถ้าไม่มีศีลธรรมเสียเองแล้วจะทำโลกนี้ให้มีสันติภาพได้อย่างไร.

เราควรจะพูดกันได้เสียทีแล้วว่า โลกนี้กำลังไม่มีที่พึ่ง. คนช่วยกันทำให้เป็นโลกที่ไม่มีศีลธรรม, ไม่มีพระเจ้า, ไม่มีพระเป็นเจ้า เข้ามาช่วยคุ้มครองได้ ; และคนส่วนใหญ่ก็เกลียดพระเจ้า ถือเสียว่าพระเจ้าตายแล้ว หรือไม่มีความหมาย ไม่มีประโยชน์ ไม่มีความจำเป็นอะไรที่เราจะต้องมีพระเจ้า.

www.buddhadassa.in.th

คนจำนวนมากเขาพูดกันอย่างนี้ ; โชคดีอยู่หน่อยว่า ในเมืองไทยนี้ยังไม่เป็นถึงอย่างนั้น. แต่ในที่สุดก็ได้รับผลอันเลวร้ายนี้เสมอ ทั่ว ๆ กันไปหมด เพราะว่าโลกสมัยนี้มันเล็กนิดเดียว ; ความก้าวหน้าทางคมนาคม เป็นไปมากเท่าไร โลกนี้ก็เล็กลงไปตามสัดส่วนอันนั้น.

โลกนี้ยิ่งเล็กลงทุกวัน ๆ ตามส่วนแห่งความก้าวหน้าของการคมนาคม การติดต่อ การแลกเปลี่ยน, การสัมพันธ์กันโดยประการใด ๆ ก็ตาม. เมื่อมีวิกฤติการณ์เกิดขึ้นที่ไหนก็แผ่ซ่านไปทั่วโลกได้ในเวลาอันสั้น ; ความกระทบกระเทือนเหล่านี้ ก็ถึงกันหมด มีความเดือดร้อนถึงกันหมด. เป็นอันว่าสิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาของโลก ซึ่งไม่มีใครจะปลีกตัวออกไปให้พ้นได้ เราจึงสมควรที่จะหยิบขึ้นมาเป็นปัญหา ที่จะช่วยแก้ไข. นี่คือปัญหาทางศีลธรรม ซึ่งมีอยู่ในโลกนี้ในเวลานี้ ; เราอาจจะท้าทายได้ว่า ไม่มีทางอื่นที่จะทำโลกนี้ให้สงบสุขได้ นอกจาก**การแก้ไขทางศีลธรรม**.

ทางการเมืองก็ไม่มีทางที่จะช่วยให้โลกสงบสุขได้ ; มีแต่จะยิ่งเลวร้าย เพราะว่ายิ่งมีคนไม่มีศีลธรรมเป็นผู้ดำเนินการเมือง. *ทางเศรษฐกิจก็ไม่อาจจะช่วยโลกนี้ให้สงบสุขได้* ; เพราะว่ายิ่งมีคนไม่มีศีลธรรมเป็นผู้ดำเนินการเศรษฐกิจ. แม้จะมองไปยัง ความเจริญก้าวหน้าของการศึกษา ที่เป็นเหตุของการประดิษฐ์สร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมา *นี้ก็ไม่มองเห็นว่า จะช่วยให้โลกนี้มีสันติภาพได้* ; เพราะค้นคว้า ประดิษฐ์กันแต่ในสิ่งที่ส่งเสริมความไม่มีศีลธรรม คือส่งเสริมสิ่งเอร็ดอร่อยทางเนื้อหนัง ที่เราเรียกกันว่า กามารมณ์นั่นเอง.

www.buddhadassa.in.th

เขาผลิตกันแต่สิ่งนี้ เพราะว่าสิ่งนี้มันขายดี มีผู้ต้องการมาก. ทำไมสิ่งนี้จึงขายดีมีผู้ต้องการมาก ? ก็เพราะว่ามันตรงกันกับกิเลสของคนทุกคน ที่มีกิเลสหนายิ่งขึ้นทุกที.

ทำไมคนจึงมีกิเลสหนายิ่งขึ้นทุกที ? เพราะมันอบรมกันอยู่แต่ในสิ่งเหล่านี้ ; ไม่มีสิ่งที่จะควบคุมกิเลส ปราบปรามกิเลส แก้ไขกิเลสเอาเสียเลย. คนในโลกก็ยิ่งเป็นทาสของกิเลสมากขึ้น จนเต็มไปทั้งโลก ; ดังนั้น สินค้าที่จะส่งเสริมกิเลส จึงเป็นสินค้าที่ขายดี ; ผู้มีปัญญาในทางประดิษฐ์ก็ประดิษฐ์แต่สิ่งเหล่านี้.

อีกทางหนึ่งถ้าไม่เป็นไปอย่างนี้ ก็ประดิษฐ์กันแต่เครื่องมือ ที่จะบีบคั้นผู้อื่น ทำลายผู้อื่น ให้พ่ายแพ้แก่ตน จนถึงกับว่า จะตั้งตัวเป็นเจ้าโลก. การทำอย่างนี้ ทำอย่างไร เท่าไร มันก็ไม่ทำให้โลกนี้มีสันติสุขได้ ; เป็นอันว่าเราไม่มีหวังที่จะมีสันติสุข ด้วยอำนาจของการประพฤติ หรือการกระทำ หรือความก้าวหน้าในสิ่งต่าง ๆ ที่เขากำลังทำ ๆ กันอยู่ อย่างก้าวหน้า ราวกับว่าวิ่งไปทีเดียว.

ข้อนี้หมายความว่า ไม่ใช่ก้าวหน้าอย่างช้า ๆ ; แต่ก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว เหมือนกับวิ่งไปเลยทีเดียว ; แต่แล้วมันก็วิ่งเข้าไปสู่วิกฤติการณ์ คือความยุ่งยาก ลำบาก ระส่ำระสาย โกลาหล วุ่นวาย. นี้เรียกว่า สภาพปัจจุบันของโลกที่กำลังเป็นอยู่นี้. ถ้าผู้ใดยอมรับข้อเท็จจริงอันนี้ ผู้นั้นคงจะสลดสังเวชเป็นแน่นอน ; มีความรู้สึกสลดสังเวชมนุษย์นั่นแหละ ว่ากำลังจะวินาศจะไม่มีความเป็นอยู่อย่างมนุษย์ คืออยู่ด้วยความสงบสุข หรืออยู่ด้วยจิตใจที่สูงอยู่เหนือกิเลสได้.

....

www.buddhadassa.in.th

อาตมาขอยืนยันอีกครั้งหนึ่งว่า ถ้าท่านผู้ใดไม่มีความรู้สึก หรือมองเห็นข้อนี้ ก็จะไม่สลดสังเวชในข้อนี้ ; แล้วท่านก็จะไม่สนใจในการแก้ไขปัญหาทางศีลธรรม. แม้ว่าอาตมาจะพยายามพูดถึงสิ่งเหล่านี้ อย่างชัดเจนละเอียดลออสักเท่าไร ; ท่านก็จะหาว่า เป็นการพูดที่ละเมอเพ้อฝันบ้า ๆ บอ ๆ ไปไม่รู้จักสิ้นสุดเท่านั้นเอง ; เรื่องมันก็จบกัน คือไม่มีทางช่วยกันแก้ไขปัญหาทางศีลธรรม.

ฉะนั้น จึงหวังอยู่ได้แต่เพียงว่า ท่านผู้ใดมองเห็นข้อเท็จจริงอันนี้แล้ว มีความรู้สึกผิดชอบชั่วดีอยู่ในตน รู้จักรับผิดชอบในส่วนที่ควรจะรับผิดชอบแล้ว นั่นแหละคงจะนึกสลดสังเวชแล้ว ก็จะยินดีมาร่วมมือกันแก้ไขสิ่งเลวร้ายในโลกนี้ ซึ่งเลวร้ายมากเกินกว่าที่จะเรียกว่า เสนียดจัญไร อุปัทวะ หรืออะไร ๆ ที่เคยเรียกกันมาก็ได้ เพราะว่ามันจะมีความวินาศเอาทีเดียว, วินาศอย่างไม่มีอะไรเหลือ.

เมื่อโลกนี้ไม่มีมนุษยธรรม คือธรรมะสำหรับมนุษย์แล้ว มันก็ไม่มีมนุษย์. นี้เรียก **โลกนี้มันวินาศ เพราะไม่มีมนุษย์** ; มีแต่สัตว์อะไร ก็ไม่รู้ ซึ่งทำความยุ่งยาก ลำบาก เดือดร้อน กระวนกระวาย ให้แก่โลกยิ่งขึ้นทุกที. นี้เราเรียกว่า โลกวินาศในส่วนจิตใจก่อน ; ความเป็นมนุษย์ก็หายไปแล้ว เหลือแต่สัตว์อะไรก็ไม่รู้. ทีนี้สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นแหละ จะฆ่าฟันจะทำลายล้างกัน ในลักษณะที่เรียกกันว่ามิคสัญญี อีกสักครั้งหนึ่ง ; เหลือมีชีวิตรอดอยู่ในโลกนี้ไม่กี่คน สำหรับจะกลับตัวกันเสียใหม่ และตั้งต้นกันเสียใหม่. ถ้าเป็นอย่างนี้ก็ต้องเรียกว่ามันสายเกินไป สายเกินไปสำหรับการป้องกัน.

www.buddhadassa.in.th

เราไม่ควรจะปล่อยให้มันเป็นไปถึงอย่างนั้น มาร่วมมือกันป้องกันและแก้ไขไปเรื่อย ๆ จะเป็นการถูกต้องกว่า. เพราะเหตุนี้แหละ อาตมาจึง ***พยายามสุดความสามารถ สุดกำลัง สุดความคิด ที่จะพูดกันถึงเรื่องศีลธรรม*** ซึ่งสรุปเป็นใจความสั้น ๆ ว่า **การกลับมาแห่งศีลธรรม**, และยังท้าทายต่อไปอีกทางหนึ่งว่า ในการบำเพ็ญบุญกุศลอะไรก็ตาม ในเวลานี้ในยุคนี้ ไม่มีบุญกุศลชนิดไหน จะดี จะสูง จะประเสริฐ เท่ากับบุญกุศลที่ทำไป **เพื่อการกลับมาแห่งศีลธรรม**.

ข้อนี้ขอให้เข้าใจให้ถูกต้อง ว่าอาตมาได้กล่าวว่า ***ไม่มีบุญกุศล*** ชนิดไหนจะดี จะประเสริฐ หรือสูงสุด เท่ากับบุญกุศลที่ทำไปเพื่อการกลับมา ***แห่งศีลธรรม*** ; **ไม่ได้พูดว่าสิ่งอื่น ๆ ไม่เป็นบุญ ไม่เป็นกุศล**. ข้อนี้เคยถูกเขาด่า เขาว่า เขาหา มาหลายครั้งแล้ว ว่าอาตมาพูดว่า สร้างวัดก็ไม่เป็นบุญ สร้างโรงเรียนก็ไม่เป็นบุญ ทำอะไรก็ไม่เป็นบุญ นอกจากทำให้บุคคลเป็นสัมมาทิฏฐิ.

ที่จริงก็ได้พูด **ว่าไม่มีอะไรเป็นกุศลสูงสุด เท่ากับทำบุคคลให้มีสัมมาทิฏฐิ** ; แต่ก็*ไม่ได้พูดว่า สร้างโรงเรียนไม่ได้บุญ สร้างโบสถ์ไม่ได้บุญ สร้างวัดไม่ได้บุญ ไม่ได้พูดอย่างนั้น.* คนที่เมาบุญประเภทนั้นหูเชือนแชไปเอง ก็เลยได้ยินไปว่าอาตมาว่าสร้างวัดไม่ได้บุญ สร้างโรงเรียนไม่ได้บุญ. นี่ก็เหมือนกันแหละ มันจะเข้ารูปนั้นอีกก็ได้ ; คืออาตมากำลังกล่าวว่า การบำเพ็ญบุญอย่างอื่นนั้น **ไม่ดี ไม่เลิศ ไม่ประเสริฐ ไม่สูงสุด เท่ากับการทำให้ศีลธรรมกลับมา**.

www.buddhadassa.in.th

ใครจะทำบุญ สมมติว่าลงทุนสักร้อยบาท ก็ทำได้ต่าง ๆ นานา ชนิด ซึ่งจะเรียกว่าเป็นบุญด้วยกันทั้งนั้น ; แต่ถ้าใช้เงินร้อยบาทนั้นให้เป็นไปในทางที่ศีลธรรมจะกลับมาแล้ว จะถือว่าเป็นบุญกุศลอันสูงสุดสำหรับยุคนี้ สำหรับสมัยนี้ สำหรับแก้ปัญหาของพวกเราในปัจจุบันนี้ทีเดียว.

ถ้าท่านผู้ใดมองเห็นเข้าใจในข้อนี้แล้ว ก็ขอได้รีบทำบุญทำกุศลกันในลักษณะเช่นนี้เถิด คือทำอะไรก็สุดแท้ ตามความรู้ ตามสติปัญญา หรือตามเหตุปัจจัย ที่จะพึงแสวงหามาได้ ; ขอแต่ให้กระทำไปเพื่อการกลับมาแห่งศีลธรรม. จะกลับมาได้อย่างไร เราก็ได้วิพากษ์วิจารณ์ วินิจฉัย กันมามากพอสมควรแล้ว ; ขอให้ทบทวนข้อเท็จจริงเหล่านั้น แล้วก็กระทำไปตามที่จะทำได้.

[*เริ่มการบรรยายโดยหัวข้อแห่งครั้งนี้*]

การบรรยายเรื่องนี้เป็นครั้งที่ ๑๑ ทั้งครั้งนี้ ล้วนแต่พูดกันถึงเรื่องศีลธรรม ; มาในวันนี้ก็จะพูดถึง **การทำความเจริญงอกงามของศีลธรรม** ต่อจากเรื่องที่ได้พูดแล้วในวันก่อน ๆ.

เรื่องสำคัญที่ได้พูดแล้วก็คือว่ารากฐานของศีลธรรมเป็นอย่างไร, ต้น ลำของศีลธรรมเป็นอย่างไร, ใบ ดอก ผล ของศีลธรรมเป็นอย่างไร. สมมติเป็นต้นไม้ แล้วเรารู้จักส่วนต่าง ๆ ของต้นไม้ว่าเป็นอย่างไร ต้องการอะไร แล้วก็จะได้ช่วยกันทำให้มีความถูกต้องแก่สิ่งนั้น ๆ หรือส่วนนั้น ๆ.

www.buddhadassa.in.th

ในวันนี้ก็จะได้กล่าวโดยสรุปรวมเข้าด้วยกันว่า **จะทำความเจริญงอกงามแก่ต้นไม้แห่งศีลธรรมนั้นอย่างไร** เช่น จะตั้งปัญหาว่า ข้อที่ ๑.**ทำอย่างไรจึงจะเพาะปลูกต้นไม้แห่งศีลธรรมขึ้นมาได้ใหม่** ? หลังจากที่มันเหี่ยวแห้งตายไปเกือบจะหมดโลกอยู่แล้ว. ข้อนี้ต้องรวมถึงการเลือกพันธุ์ เลือกดิน เลือกปุ๋ย อะไร ๆ ด้วยเป็นธรรมดา ; เรียกว่าจะเพาะปลูกมันอย่างไร ; ข้อที่ ๒ จะบำรุงรักษามันได้อย่างไร ; *ข้อที่ ๓ ก็ว่าจะทำให้มันออกดอก ออกผล แล้วผลมันติด จนกระทั่งมันสุกงอมกินได้นั้นอย่างไร ;* ข้อที่ ๔ ซึ่งเป็นข้อสุดท้ายนั้น ก็จะมีปัญหาว่า *จะแพร่พันธุ์ของต้นไม้แห่งศีลธรรมนี้ ให้แพร่หลายต่อไป ให้เต็มทั้งโลกได้อย่างไร* ; นี้เป็นข้อสุดท้ายและเห็นว่าควรจะพอกันที.

ทบทวนอีกครั้งหนึ่ง ก็คือว่า *เราจะเพาะปลูกมันอย่างไร ? เราจะบำรุงรักษามันอย่างไร ? เราจะทำให้มันผลิดอกออกผล และผลนั้นติด "ไม่กระเทาะหน้าแว่นหล่นเสียเปล่า ๆ" นี้อย่างไร ?* ให้มันอยู่ได้จนสุกงอมกินได้ ; และข้อสุดท้าย *ก็จะแพร่พันธุ์ผลไม้นี้ให้มันทั่วไปทั้งโลก ได้อย่างไร ?* นี่คือข้อที่จะต้องวิสัชนากันให้ละเอียดแจ่มแจ้ง.

เพื่อจะตอบปัญหาเหล่านี้, ก็จะต้องมองดูซ้ำลงไปอีกครั้ง ที่สิ่งต่าง ๆ ที่มันเกี่ยวเนื่องกันอยู่ ที่เป็นรายละเอียดอยู่อีกส่วนหนึ่ง ซึ่งอาจจะลืมกันเสียแล้วก็ได้ จึงจะขอทบทวนอย่างย่อ ๆ อย่างไม่รู้จักเบื่อหน่ายในการทบทวนเช่นนี้.

ต้นไม้ของศีลธรรมนี้มีรากฐานคือ อุดมคติที่ถูกต้อง ; ต้นไม้ศีลธรรมมีลำต้น หรือต้นลำของมันคือ การปฏิบัติที่ถูกต้อง ; และ ใบ ดอกผล

www.buddhadassa.in.th

ของมันก็คือสันติสุข หรือสันติภาพชนิดที่แท้จริง ไม่ใช่ชนิดที่หลอก ๆ กัน เหมือนกับที่กำลังพูดกันอยู่ในปัจจุบันนี้ ; ว่าต้นไม้ของเราต้องมีรากฐานเป็นอุดมคติ คือความเข้าใจที่ถูกต้องจริง ๆ, มีลำต้นเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้องจริง ๆ, มีผลออกมาเป็นสันติสุข และสันติภาพอันแท้จริง. เราทบทวนแล้วก็จะทำให้สิ่งเหล่านี้ถูกประยุกต์ขึ้นมา คือทำให้มันเกิดมีขึ้นจริง ๆ ไม่ใช่เพียงแต่รู้ และก็พูดเท่านั้นเอง.

....

ทีนี้ก็จะพูดส่วนที่เป็น รากฐาน ที่เป็นอุดมคติ ซึ่งจะต้องทบทวนว่า ต้นไม้จะต้องอาศัยดิน อาศัยน้ำ อาศัยปุ๋ย อาศัยแสงสว่าง อาศัยอุณหภูมิ ที่ถูกต้อง.

ถาม : **รากฐานที่** ๑ คือ อะไรที่เราควรจะเปรียบได้กับ **แผ่นดิน** อันเป็นที่อาศัยของต้นไม้แห่ง ศีลธรรม คุณทอง ?

ตอบ : ธัมมสัจจะข้อที่ว่า *"สัตว์ทั้งหลายในโลกนี้เป็นเพื่อนร่วม เกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งกันและกัน".*

ธัมมสัจจะของธรรมชาติอันหนึ่งที่ว่า "สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น", ที่เรียกว่า ธัมมสัจจะ นี้ ไม่ใช่เราว่าเอาเอง ธรรมชาติมันกำหนดให้ หรือว่าธรรมชาติมีอยู่อย่างนั้น มันไม่ยอมเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น ; ไม่ใช่หวังประโยชน์อะไร เรามองไปตามที่มันเป็นธรรมชาติอยู่ เราก็ยังมองเห็นว่า "สิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายนี้ มันเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย แก่กันและกันด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น".

www.buddhadassa.in.th

ไปดูเอาเองให้เข้าใจ ว่ามันเหมือนกัน หัวอกเดียวกัน, ปัญหาอย่างเดียวกัน และมันอยู่**ลำพังคนเดียวไม่ได้**, **ลำพังตัวเดียวไม่ได้**, **ลำพังต้นเดียวก็ไม่ได้**. สิ่งมีชีวิตเป็นมนุษย์ก็ดี สัตว์เดรัจฉานก็ดี เป็นต้นไม้ทั้งหลายก็ดี ที่มันมีชีวิตนี่ ; มันมีอยู่ เป็นอยู่ อย่างที่เรียกว่า "เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น" ; แม้เราจะไม่พูดอย่างนี้ แม้จะไม่มีใครมาสอนอย่างนี้ ธรรมชาติมันก็ยังเป็นอย่างนั้น. ขอให้ไปมองเห็นข้อนี้เสียก่อน แล้วก็จะเข้าใจว่ามันมีความจำเป็นกี่มากน้อย ที่จะต้องมีธัมมสัจจะข้อนี้ ตั้งอยู่ในฐานะเป็นอุดมคติ.

ขอให้ทบทวน และขอให้มองสอดส่องออกไปให้ทั่ว ทุกทิศทุกทาง ว่าสิ่งเลวร้าย ที่อาชญากรทั้งหลายกำลังประพฤติ กระทำอยู่ในโลกนี้ ; ถ้าอาชญากรแต่ละคน ๆ นั่น มันมองเห็นธัมมสัจจะอันนี้ว่า *"สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น"* แล้ว, มันจะทำลงหรือไม่ ? จะประกอบอาชญากรรมฆ่าฟัน ทำลายชีวิตผู้อื่นได้หรือไม่ ? แม้ที่สุดแต่จะทำคอร์รัปชั่น อย่างที่เจ้าหน้าที่ทั้งหลายกระทำกันอยู่อย่างนั้น จะทำลงหรือไม่ ? เพราะรู้ดีว่า คอร์รัปชั่นทั้งหลายนี้ มันทำความลำบากให้แก่ผู้อื่น.

หรือถ้าเขามีน้ำใจที่สูงมาก เขาก็คงจะคิดว่า *"เราเป็นเพื่อนทุกข์*เพื่อนยาก แก่เพื่อนมนุษย์ทั้งหลายเถิด ; อย่ามาเป็นคนคดโกงร่ำรวยคนเดียว *ให้รวยเป็นพิเศษเลย แม้เพียงคอร์รัปชั่นก็ทำไม่ได้".* นี่ขอให้คิดดูว่านี้เป็นรากฐานอันสำคัญอย่างไร สำหรับความคิดที่ว่า "สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น" เช่นนี้. นี่ข้อแรกเปรียบเหมือนกันแผ่นดิน

www.buddhadassa.in.th

ได้แก่ความมีน้ำใจกว้างขวาง ยอมรับเอาธัมมสัจจะของธรรมชาติในข้อที่ว่า “ทุกคนเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น”.

....

ทีนี้ คนอื่นมีมากกว่าเรา เราคนเดียวเท่านั้น ; ฉะนั้น ประโยชน์ของผู้อื่นนั่นแหละควรจะสำคัญกว่าประโยชน์ของเรา, หรือประโยชน์ของคนทั้งโลกนั่นแหละ ควรจะสำคัญกว่าประโยชน์ของเรา. เราอาจจะยอมเสียสละประโยชน์ของเรา เพื่อให้คนทั้งโลกได้รับประโยชน์ อย่างนี้ก็ได้ ; ถ้าคิดไปได้ไกลอย่างนี้แล้ว ก็จะร้องออกมาทีเดียวว่า จริงแล้ว, ถูกแล้ว ที่ท่านสอนว่า ให้รักผู้อื่นยิ่งกว่าตัว, ที่ท่านสอนให้เห็นประโยชน์ผู้อื่นยิ่งกว่าตัว. อย่างที่คริสตังเขาถือว่า *รับใช้ผู้อื่นนั้นคือรับใช้พระเจ้า, รับใช้ตัวเองนั้นคือรับใช้พญามาร* ; หมายความว่า *เห็นแก่ผู้นั้นแหละคือทำเพื่อพระเจ้า, แต่เห็นแก่ตัวเองนั้น คือทำเพื่อยักษ์เพื่อมาร เพื่อกิเลสตัณหาของตัว*. นี่คือรากฐานของศีลธรรม ที่เราจะต้องทำให้มีขึ้นมา คือให้มันเป็นสิ่งที่ประยุกต์ขึ้นมาได้ อย่าให้เป็นแต่คำพูด.

ถาม : ปัญญามองเห็นกันอย่างไร จึงจะประยุกต์ธัมมสัจจะข้อนี้ขึ้นมาให้เป็นความจริง ; คุณประยูรออกความเห็นก่อน ประยุกต์ขึ้นมาอย่างไร มันจึงจะมีอยู่ในโลกนี้ ?

ตอบ : เราต้องเริ่มตั้งแต่ในครรภ์ เรียกว่า เริ่มตั้งแต่เด็กอยู่ในครรภ์ เพื่อเป็นการเลือกพันธุ์ที่ดี ตามแบบที่เราว่า หาพันธุ์ที่ดี ๆ ตั้งแต่เมื่อเริ่มตั้งครรภ์. แม่ก็ควรจะได้มีความเมตตา ; ยกตัวอย่างว่า ไม่ทำการฆ่าสัตว์เมื่อตั้งท้อง เป็นการประยุกต์ที่ทำตั้งแต่ขั้นต้น แล้วพอคลอดออกมา....

www.buddhadassa.in.th

ถาม : แล้วพ่อไม่มีบ้างหรือ ?

ตอบ : พ่อก็ต้องไม่ทำชั่วด้วยเหมือนกัน เอาในระยะนั้นก่อน ถ้าหากว่าทำไปได้ตลอดไป ในระยะที่ ภรรยามีครรภ์ โดยการเอาอกเอาใจภรรยาไปด้วย โดยการไม่ทำชั่วให้ภรรยาเจ็บช้ำน้ำใจด้วย.

จะขอสอดแทรกตรงนี้หน่อยว่า ได้เคยอ่านพบในพระคัมภีร์ในประเทศอินเดีย เป็นวัฒนธรรมโบราณเก่าแก่. พอแม่บ้านตั้งครรภ์ เขาก็จะเชิญพราหมณ์ พระนักบวชทั้งหลายนี่ มาทำพิธีสำคัญอย่างยิ่งพิธีหนึ่ง เรียกว่าพิธีคัพภปริหาร, ครรภ์บริหารนั่นแหละ ; มีการทำอย่างเต็มที่ตามความเชื่อความคิด ความยึดถือของคนสมัยนั้น ที่จะทำให้ครอบครัวนั้น ในขณะที่มีผู้ตั้งครรภ์ขึ้นมาแล้วนี้ ประกอบไปด้วยความดี ด้วยบุญ ด้วยกุศล ด้วยความสวัสดี ความมีโชคดี อะไรต่าง ๆ เรียกว่าพิธีคัพภปริหาร.

นี่อยู่ในเรื่องนี้ อยู่ในเรื่องที่คุณกำลังพูดว่า จะต้องเลือกพันธุ์ที่ดีเมื่อมีครรภ์ แล้วจะต้องประคบประหงม ให้ครรภ์นั้นเป็นไปอย่างดี อย่างน้อยก็เป็นไปอย่างปรกติ. พ่อ แม่ อย่ากินเหล้า อย่าเล่นไพ่ อย่าทำอะไรชนิดที่เลวร้าย เป็นความรู้สึกที่ต่ำทราม แล้วลูกในครรภ์มันจะปรกติ อย่างน้อยมันก็จะปรกติก็ได้ อาจจะดียิ่งกว่าปรกติก็ได้ ; ทั้งทางร่างกายและจิตของทารกในครรภ์.

ถาม : พูดต่อไปให้จบ ว่าทำอย่างไรต่อไป ?

ตอบ : เมื่อคลอดออกมาแล้ว เราก็ต้องบำรุงรักษาให้ศีลธรรมมันเจริญงอกงามต่อไปอีก ก็คือเราเลี้ยงดูเด็กเล่น ๆ ตั้งแต่แบเบาะ จนกระทั่งคืบคลาน

www.buddhadassa.in.th

ได้ จนกระทั่งเติบโต ให้อยู่ท่ามกลางความเมตตากรุณาตลอดเวลา เป็นต้นว่า พอเด็กเริ่มรู้จักจะเล่นกับสัตว์เล็ก ๆ เราก็เริ่มสอนให้เด็กอย่าไปรังแกสัตว์อย่าไปเบียดเบียนสัตว์ ; เป็นต้นว่า ตัวผีเสื้อซึ่งสวย ๆ งาม ๆ ซึ่งเด็กชอบเล่น เราก็ไม่ให้เด็กไปเล่น ไปทำลาย. ให้รู้จักของที่สวยงาม, ให้เริ่มรู้จักรักชีวิตผู้อื่น นอกจากเรา ตั้งแต่เล็ก ; นั่นเป็นการอบรมเมื่อเด็ก ๆ.

เราจะเห็นว่าเด็กเล็ก ๆ มีสัญชาตญาณติดมาในสันดาน โดยไม่ต้องสอน. ถ้าเห็นแมลงตัวเล็ก ๆ คลานเข้ามามันก็จะบี้ มันก็จะทุบด้วยความรู้สึกของสัญชาตญาณ. นี่ควรจะสนใจในข้อนี้ว่า สัญชาตญาณตามธรรมดานั้น มันกลัวตาย ; ถ้าอะไรเข้ามาในลักษณะที่น่าระแวง ว่าจะมาทำอันตรายแก่เราแล้ว มันก็จะเกิดการต่อสู้. ฉะนั้นเด็ก ๆ จึงรู้จักต่อสู้ หรือทำลายชีวิต สิ่งที่เข้ามาในลักษณะที่เป็นอันตราย ; เขาจึงรู้จักตบยุง รู้จักอะไรต่าง ๆ.

เราจะต้องสอนให้เขารู้ว่า นั่นเขากำลังทำอะไร, หรือเขาควรจะทำให้ดีกว่านั้น นั้นจะต้องทำอย่างไร ; ให้เกิดการแวดล้อมเด็กทารกแบเบาะ ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย กระทั่งทางจิต ให้เกิดความรู้สึก ชนิดที่เรียกว่าเป็นศีลธรรม มีศีลธรรม ประกอบอยู่ด้วยศีลธรรม เรื่อย ๆ มา ให้สุดความสามารถที่จะทำได้ ; เด็กนี้ก็จะมีความเจริญงอกงามเพื่อศีลธรรม.

ถาม : ต่อไปทำอย่างไรอีก ?

ตอบ : ต่อไปก็วัยเข้าโรงเรียน : เมื่อเด็กได้รับการอบรมศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียน ชั่วระยะที่อยู่โรงเรียนนั้น, เป็นเรื่องของระบบการศึกษา

www.buddhadassa.in.th

และครูผู้ดูแล ก็น่าจะได้เสริมเพิ่มเติม ถึงการที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เพราะเด็ก เริ่มวัยหนุ่มขึ้นมาแล้ว. เราจะชี้เพิ่มเติมถึงโทษหรือภัยของการเบียดเบียนทำความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นนั้น มีโทษภัยอย่างไร บ้างแล้วก็จะเดือดร้อนมาถึงเราด้วยอย่างไร ; แล้วก็รับช่วงศีลธรรมตลอดไป ถึงที่โรงเรียนด้วย.

คำว่า “วัยเรียน” นี้ เราจะต้องขยายเวลาออกไป นับตั้งแต่เวลาที่เข้าโรงเรียนได้จนเข้ามหาวิทยาลัย จนเป็นคนหนุ่มคนสาวเต็มที่ จะต้องได้รับการอบรมทางศีลธรรม ควบคู่กันไปกับวิชาชีพทั้งหลาย.

เราได้สังเกตเห็นว่า สมัยก่อนแม้พวกฝรั่งเองก็ตาม เทิดทูนบูชาความเป็นสุภาพบุรุษ ในฐานะเป็นผลสุดยอดของการศึกษา ; แม้ในระดับมหา-วิทยาลัยอย่างที่เคยได้ยินได้ฟัง. ได้เอามาบอกกล่าวกันหลายหนแล้วว่า สุดท้ายปลายทางของการศึกษาในมหาวิทยาลัยสำเร็จแล้วก็คือ เป็นเพียงสุภาพบุรุษ เป็นสุภาพบุรุษอันแท้จริง ไม่ใช่เพื่อมีปริญญาอาชีพนั่น นี่ แล้วรีบไปทำงานหาเงินมาก ๆ อย่างที่คนเดี๋ยวนี้ต้องการ, อย่างมหาวิทยาลัยปัจจุบันนี้เขานิยมกันอย่างนั้น.

การศึกษาระบบโน้นมุ่งหมายเพียงความเป็นสุภาพบุรุษ เป็นสูงสุด นอกนั้นก็ทำไปตามเรื่อง. ความเป็นสุภาพบุรุษ นี่แหละ คือรากฐานของศีลธรรม เขาจะไม่กระทบกระทั่งผู้อื่น แม้แต่ทางใด ๆ ทางกาย ทางวาจา ทางใจ ก็ตาม. ถ้ากระทบกระทั่งผู้อื่นแล้ว ก็หมดความเป็นสุภาพบุรุษ ; หรือไม่อดกลั้นไม่อดทน ก็หมดความเป็นสุภาพบุรุษ. การที่ต้องอยู่ด้วยกัน ในการที่จะไม่เบียดเบียน ก็ต้องมีความอดกลั้น อดทน, และมีความจริงใจ มีความอะไรต่าง ๆ. การที่จะให้คนวัยหนุ่มสาวมีศีลธรรมข้อนี้ ก็ต้องมีการศึกษาที่

www.buddhadassa.in.th

ถูกต้อง, มีการศึกษาที่มีอุดมคติอันถูกต้อง มุ่งหมายการไม่กระทบกระทั่งกัน ในฐานะที่เป็นสุภาพบุรุษ. สรุปความสั้น ๆ ว่า การศึกษาต้องมุ่งหมายความมีศีลธรรม. ข้อนี้เป็นหลักสำคัญ และบิดามารดา ครูบาอาจารย์ทั้งหลายก็ช่วยกันแวดล้อมให้กุลบุตรเหล่านี้ เป็นผู้มีศีลธรรมข้อนี้.

....

ถาม : ทีนี้เป็นหนุ่มเป็นสาวแล้ว ต่อไปอะไรอีก ?

ตอบ : ต่อไปนี้ ถึงวัยประกอบอาชีพทำมาหากิน ; เรื่องนี้ต้องอยู่กับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เป็นเรื่องของทางฝ่ายบ้านเมือง จะต้องจัดให้มีสิ่งแวดล้อมให้อยู่ท่ามกลางศีลธรรม ให้คนรู้จักสัมมาอาชีวะ. การมีอาชีพที่ถูกต้องเป็นอาชีพที่ไม่เบียดเบียนคนอื่น ให้คนใช้ศีลธรรมเป็นหลักในการประกอบอาชีพ ซึ่งเรื่องนี้ต้องเกี่ยวกับทางบ้านเมืองจัดสิ่งแวดล้อมให้เรื่องที่ส่งเสริมกิเลสนั้นลดน้อยลงไป ให้มีแต่เรื่องส่งเสริมทางฝ่ายศีลธรรม เป็นต้นว่า จัดชมรมพุทธศาสตร์ หรือจัดมีการอภิปรายธรรมะกันเดือนละครั้ง สองครั้ง นี้เป็นเรื่องของฝ่ายผู้ใหญ่ที่ประกอบอาชีพ ครับ.

ถาม : ทำไมเราจะไปโยนให้ฝ่ายบ้านเมืองเสียหมดเลย เราไม่เก็บเอาไว้สักครึ่งสำหรับเราจะจัดกันเอง ?

ตอบ : สำหรับเราเองก็ศึกษาธรรมะ ปฏิบัติกันเป็นรายบุคคล ; ถ้าพูดโดยส่วนรวม ก็ต้องจัดเป็นการศึกษาของกลุ่มชน.

www.buddhadassa.in.th

มันควรจะกลายเป็น ระบบการปกครอง หรือระบบการเมืองที่ถูกต้อง **ที่มุ่งหมายให้ประชาชนมีศีลธรรม** ซึ่งเมื่อก่อนนี้เขามีได้โดยง่าย เพราะว่าเขาบูชาศีลธรรม หายใจเป็นศีลธรรม มีเชื้อติดมาแต่ในเลือดในเนื้อ มันก็ทำง่าย ที่จะให้ประชาชนมีศีลธรรม. พอถึงยุคนี้ มันจางไป เลือนไป หายไป กระทั่งไป **สาละวนอยู่แต่เรื่องที่ไม่ใช่ศีลธรรม** ด้วยความหวาดกลัว ด้วยความโง่เขลาเกินไปจนไม่รู้ว่าอะไรเป็นอันตราย อะไรเป็นประโยชน์ ศีลธรรมมันก็หาย ๆไป. นี่เป็นจุดสำคัญอันหนึ่ง หรือเป็นจุดของหัวเลี้ยวหัวต่อก็ได้ว่าจะไปทางไหนกัน. ประชาชนที่เจริญวัย มาถึงความเป็นผู้ประกอบอาชีพของตน เป็นครอบครัวอย่างนี้แล้ว ; ถ้ายังไม่มีศีลธรรมอีก ก็เรียกว่า จะหมดหวังอยู่มากทีเดียว. ฉะนั้นขอให้ไปสนใจในข้อนี้ ให้เป็นครอบครัวที่มีศีลธรรม.

....

ถาม : ต่อไปจากนี้อีกสักขั้นหนึ่งล่ะ คืออะไร ?

ตอบ : ต่อจากนี้ก็เข้าขั้น**ระยะผู้เฒ่าผู้แก่** ซึ่งถ้าตามหลักให้สมกับความเป็นมนุษย์ที่แท้จริงแล้ว เราก็จะได้ใช้ประสพการณ์ที่ผ่านชีวิตมานี้. รู้ความถูกต้องแล้วว่า ศีลธรรม เป็นอย่างไร, ได้ผลอย่างไร ; เราก็ทำการเผยแพร่. ขอให้ผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งหลายจงเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่เหมาะสม ที่จะคุยกับลูกหลาน สอนให้ลูกหลานพูดแต่เรื่องมีศีลธรรม ความดีความงาม ทั้งหมด ใช้เวลาทั้งหมดของช่วงชีวิตที่แก่นี้โดยการสั่งสอนทางศีลธรรมอย่างเดียวครับ.

www.buddhadassa.in.th

อยากจะช่วยพูดสนับสนุนข้อนี้ แต่ว่าจะขอเสริมให้ถึงที่สุด ว่าขอให้ผู้ใหญ่ผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งหลายจงเป็นเหมือนกันกับ **ป้อมปราการทางศีลธรรมของมนุษย์**. ให้ผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งหลาย จงเป็นคุณพ่อ คุณแม่ คุณปู่ คุณตา คุณย่า คุณยาย อะไรตามชั้น; ผู้เฒ่าสูงอายุนี้จงตั้งตัวเป็นป้อมปราการ, คือมีความหมายเป็นที่มั่นที่จะล้มละลายไม่ได้, จะยึดหน่วงความมีศีลธรรม ในโลกนี้ไว้.

คนแก่นี้จะต้องเป็นผู้ยืนอยู่เป็นตัวอย่างที่ดี ; ไม่ต้องพูดถึงว่าจะไปเป็นผู้ชักจูงให้ทำลายศีลธรรมเสียเอง, คือจะไม่ยอมเป็นเด็ดขาดที่จะให้ลูกหลานไปทำลายศีลธรรม. ตัวเองก็ตั้งอยู่อย่างมีศีลธรรม เป็นแบบฉบับที่ดี แสดงความอดกลั้นอดทน, ให้เป็นตัวอย่างที่ดี ที่จะมีศีลธรรม ; แล้วก็จะพร่ำสอนไม่ขาดปาก, ขอร้องไม่ขาดปาก ให้ลูกหลานตั้งมั่นอยู่ในทางศีลธรรม. นี้แหละบิดามารดาในชั้นสูงอายุ เป็นปู่ เป็นตา เป็นย่า เป็นยายนี้ก็จะกลาย **พระเจ้าผู้โปรดสัตว์ทั้งหลาย** ขึ้นมาทีเดียว.

ถ้าใครดำเนินชีวิตลุล่วงปลอดโปร่งขึ้นมาถึงขั้นนี้ ก็นับว่าเป็นชีวิตที่ประเสริฐ ได้เป็นคนแก่ที่เป็นพระอรหันต์ประจำบ้านเรือนโดยแท้จริง ; ตาม *พระพุทธภาษิตที่ได้ตรัสไว้ว่า บิดามารดาเป็นพระอรหันต์ในบ้านเรือน,* คือเป็นบุคคลสูงสุด ประเสริฐเหมือนกับเป็นพระอรหันต์ (อาหุเนยยบุคคล).

เรามองดูถึงข้อนี้ที่จะเป็นอย่างไร ก็จะพบว่า เพราะบิดามารดา, ผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งหลาย ตั้งตนอยู่ในลักษณะอย่างนี้ ; เพราะว่าตัวเองเคยผิดพลาด, หรือว่าเคยถูกต้อง, หรือว่าเคยมามากมายทั้งผิดทั้งถูก เคยกระทำอย่างที่เขาเรียกว่าโชกโชน จนรู้อะไรดี จนละสิ่งที่ควรละไปได้, แล้วทำสิ่งที่ควรกระทำมาตลอด

www.buddhadassa.in.th

ก็เลยทำให้เป็นตัวอย่างด้วย, แล้วก็เป็นผู้ควบคุมลูกเด็ก ๆ ให้เป็นไปตามตัวอย่างนั้นด้วย, และก็สมัครที่จะตายกับสิ่งนี้โดยไม่ยอมเปลี่ยนแปลง โดยไม่ยอมพ่ายแพ้ คือว่า **ยอมตายกันกับความถูกต้องให้เด็ก ๆ** ดู เด็ก ๆ ก็จะเกิดนิสัยบูชาความถูกต้อง แม้จะต้องเสียชีวิต ก็จะต้องเอาความถูกต้องไว้เป็นหลัก.

นี่ ศีลธรรม ก็จะมี จนถึงกับว่าเราจะปลูกฝังความรู้สึกที่สำคัญที่สุด คือ *"สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้นนี้"* ลงไปในจิตใจของกุลบุตร กุลธิดาทั้งหลายได้ ; เรียกว่าประสบความสำเร็จในการที่จะมีแผ่นดินสำหรับต้นไม้แห่งศีลธรรม นี่เราต้องช่วยกันกระทำให้มีขึ้นมาในลักษณะอย่างนี้ ; นี่เรียกว่ามีอุดมคติข้อแรกว่าอย่างนี้ ; แล้วต้องช่วยกันทำให้เป็นไปตามอุดมคตินั้น. นี่รากฐานที่ ๑ ที่เปรียบกับแผ่นดินสำหรับต้นไม้มีอยู่อย่างนี้.

....

ถาม : **รากฐานที่ ๒ สำหรับต้นไม้ที่เปรียบกับน้ำ** นั้น เรามีว่าอย่างไร คุณทอง ?

ตอบ : คือการไม่ตกเป็นทาสของอายตนะ ครับ.

ถาม : ความที่ไม่ตกเป็นทาสของอายตนะ คุณพูดให้ชัดว่าอะไร ที่ตกไปเป็นทาสของอายตนะ ?

ตอบ : กล่าวถึงอายตนะภายในก็ได้แก่...

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ไม่ใช่, ไม่ใช่, ตัวที่จะตกไปเป็นทาสของอายตนะน่ะมันคืออะไร ; ใครนึกได้ คุณล้ำ ? อะไรที่มันตกเป็นทาสของอายตนะ ?

ตอบ : คือ ใจ ครับ.

คือ ใจ, คุณทองลืมไป. ถ้าพูดอย่างสมมติ ก็คือคน คือฉัน คือนาย ก. นาย ข. นาย ง. มันตกไปเป็นทาสของอายตนะ, หรือถ้าจะพูดอย่างปรมัตถ์ ก็คือจิตของคนนั่นแหละ ที่มัน จะตกไปเป็นทาสของอายตนะ. การตกไปเป็นทาสของอายตนะก็คือ เกิดกิเลส เป็นของร้อนเป็นไฟขึ้นมา ; มันก็เผาต้นไม้ตายหมด. เพราะฉะนั้น เราต้องทำให้มันเป็นน้ำ ให้มันเย็น ; อย่าตกเป็นทาสของอายตนะ.

ถาม : เราจะประยุกต์ข้อนี้กันอย่างไร คือจะทำให้มันเกิดความไม่เป็นทาสของอายตนะ ขึ้นมาได้อย่างไร ? สำหรับศีลธรรมในยุคปัจจุบันนี้ โดยทั่ว ๆ ไป เราจะทำให้เขาไม่ตกไปเป็นทาสของอายตนะในระดับไหนก่อน นึกออกไหม คุณประยูรนึกออกไหม ?

ตอบ : ในระดับทางโลกเสียก่อน.

ถาม : เช่นอะไร ?

ตอบ : เช่นว่า เราหัดให้เขารู้จักประหยัด อย่าให้เขาซื้อของใช้ฟุ่มเฟือย.

ถาม : ขอแทรกหน่อย นั่นมันเป็นเรื่องให้ทำดี. นี่เอาที่ ละชั่วกันก่อน, คือไม่เป็นทาสของอายตนะชนิดที่ไปทำชั่วกันเสียก่อน. เมื่อกล่าวตามทาง

www.buddhadassa.in.th

โลก ๆ อย่างต่ำ ๆ แล้ว ได้แก่อะไรบ้าง ที่เป็นทาสของอายตนชั้นต่ำที่เลวที่สุด ? คุณล้ำ เคยเรียนมาแล้ว รู้แล้ว จำได้แล้ว แล้วลืม แล้วนึกไม่ออก นึกไม่ทัน.

ตอบ : เป็นทาสของตันหา.

ถาม : นี่กว้างไป ; ต้องพูดโดยละเอียดอย่างโลก ๆ อย่างประชาชนที่เป็นลูกบ้าน
ของคุณ กำลังเป็นอยู่มาก ๆ ในเวลานี้, อะไร ยกตัวอย่างชัด ๆ มาสักอย่างดีกว่า ; จะให้เขาเว้นจากอะไร ?

ตอบ : ให้เว้นจากการเห็นแก่ตัว.

ถาม : มันกว้างนัก มันสูงนัก เดี๋ยวก็นิพพานไปเลย, ด้วยการไม่เห็นแก่ตัวอะไร, ระบบศีลธรรมต่ำ ๆ ว่าอะไรล่ะ คุณประยูรนึกออกแล้ว ?

ตอบ : ก็ศีลห้า.

ถาม : นั่นมันก็สูงไป ต่ำกว่านี้อีก. ที่ต้องเว้นให้ต่ำลงไปอีก. ศีลห้านั้นมันดีไปแล้วดีขึ้นมาแล้ว. ขอทีเอาแรกที่ต้องเว้นก่อน และเป็นพื้นฐานทั่วไป คืออะไรล่ะคุณทอง ?

ตอบ : ยังนึกไม่ออกครับ.

ถาม : เราพูดกัน คงหลายสิบครั้งเต็มทีว่า ถ้าจะสรุปพูดให้สั้นที่สุด ให้ง่ายที่สุดคือให้ เขาเว้นอบายมุขทั้ง ๖ ประการ เสียก่อน. อบายมุข

www.buddhadassa.in.th

๖ ประการ อะไรบ้าง ? คุณจำได้หรือเปล่า, ว่าไปดูซิ อบายมุข ๖ ประการ.

ตอบ : อบายมุข ๖ : หนึ่ง ไม่เล่นการพนัน.

ไม่เอาแล้ว ว่าเอาเองอีกแล้ว อย่างนี้ ; ไม่เอาตามลำดับ ของพระ-คัมภีร์ ของพระพุทธวัจนะ คุณล้ำจำได้หรือไม่ได้. คุณทอง นี่ต้องขอตำหนิทั้ง ๓ คนเลย คนหนึ่งเป็นหมอ, คนหนึ่งเป็นครู, คนหนึ่งเป็นกำนัน ผู้ปกครอง ; อบายมุขก็ไม่รู้จัก. *อบายมุข ๖ คือดื่มน้ำเมา เที่ยวกลางคืน ดูการเล่น เล่นการพนัน คบคนชั่วเป็นมิตร เกียจคร้านทำการงาน*. เด็ก ๆ เล็ก ๆ ที่โรงเรียนมันก็ท่องได้ดื่มน้ำเมามาก่อน เที่ยวกลางคืน ดูการเล่น เล่นการพนัน คบคนชั่วเป็นมิตร เกียจคร้านทำการงาน. นี่คือปัญหาเฉพาะหน้า ของประชาชนของเราขั้นพื้นฐาน ที่ทำให้เขาเป็นคนจน เพราะเขาจมอยู่ในอบายมุข ; เมื่อเขาจนแล้ว เขาก็ไปโทษนายทุน ว่านายทุนเอาเปรียบทำให้เขาจน นี้ก็ไม่ถูกนัก ; แต่อย่าเข้าใจว่า อาตมาจะช่วยแก้แทนนายทุน.

ตรงนี้ขอสอดแทรก มันอดสอดแทรกไม่ได้. วันนี้มันนึกอะไรขึ้นมา : อาตมานี้อยู่ในระหว่างเขาควาย พวกหนึ่งเป็นอันมาก *หาว่าอาตมาเป็นพวกคอมมิวนิสต์, ฝักฝ่ายคอมมิวนิสต์* ; *เคยไปฟ้องผู้หลักผู้ใหญ่จะเอากันให้เป็นให้ตายก็คราวหนึ่ง*. *แล้วเดี๋ยวนี้มีพวกหนึ่งก็หาว่า เป็นฝ่ายพวกศักดินา เป็นพวกนายทุน เพราะว่าเป็นพระสงฆ์ แล้วเป็นเจ้าคุณแล้วก็ส่งเสริมศักดินา , ส่งเสริมคนมั่งมี, พูดอะไรออกไปก็ทำนองจะต่อต้านพวกฝ่ายซ้าย* อย่างนี้ ; เขาก็เลยหาว่าเป็นศักดินา เป็นนายทุน.

www.buddhadassa.in.th

เราไม่เป็นอะไรหมด เราจะเป็นผู้ที่ยึดถือศีลธรรมและความถูกต้องเป็นหลักอย่างเดียวเท่านั้น.

ทีนี้ สำหรับคนจนนั้น ก็อย่าไปโทษใครเลย **โทษตัวเองที่ยังเต็มอยู่จมอยู่ในอบายมุข**. ขอให้หยุดความเป็นทาสของอายตนะเสียเถิด, แล้วก็จะไม่จน.

ถาม : **ดื่มน้ำเมาเป็นทาสของอายตนะอย่างไร คุณทอง** ?

ตอบ : คือ ความเอร็ดอร่อยทางลิ้น ครับ.

ถาม : เอ้า, คุณประยูร ดื่มน้ำเมา เป็นทาสอายตนะอย่างไร ?

ตอบ : ดื่มน้ำเมาเป็นทาสของอายตะ คือลิ้น หมายความว่า ติดในรสของเครื่องดื่มที่เราดื่ม.

ถาม : คุณล้ำ, บางทีจะต้องตอบได้ดีกว่าเพื่อน เป็นทาสของอายตนะอย่างไร ดื่มน้ำเมา ?

ตอบ : ดื่มน้ำเมาเป็นทาสของอายตนะทางจิต ครับ.

ถาม : คนหนึ่งว่าทางลิ้น คนหนึ่งว่าทางจิต เห็นไหมค้านกันแล้ว ? ใครถูกกว่า, ใครมีเหตุผลกว่า, เป็นทาสของอายตนะทางจิต ลองว่าไปซิ อธิบายไปว่าเป็นอย่างไร ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ทางจิต เมื่อเสพน้ำเมาเข้าไปมันดูครึกครื้นหน่อย ผมคิดอย่างนั้น.

มันครื้มมันครึกครื้น, รู้สึกว่าเป็นใหญ่เป็นโต เป็นยักษ์เป็นมารขึ้นมา. มันไม่ใช่อร่อยทางลิ้นไม่ถูกน่า ; มันถูกน้อย. ใครว่าน้ำเมาอร่อยทางลิ้น ; ไม่เชื่อ. เราจิบเข้าไปนิดเดียว ต้องบ้วนทิ้ง ไม่เห็นอร่อยเลย ตั้งแต่เด็ก ๆ กินไม่ได้ ปนน้ำก็ยังกินไม่ได้. ฉะนั้น จึงต้องคัดค้านว่าคงไม่ใช่อร่อยทางลิ้น ; แต่มันอร่อยทางจิต. พอกินเข้าไปแล้ว มันเกิดความรู้สึกชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นที่พอใจมาก มันก็ติดอันนั้นแล้วก็เรียกว่าเป็นทาสของอายตนะ เป็นทางจิตมากกว่าทางลิ้น.

ถาม : **เที่ยวกลางคืนล่ะ** เป็นทาสอายตนะอย่างไร ?

ตอบ : เป็นทาสของตา หู ๒ อย่าง ส่วนมากเป็นตา กับ หู ติดในรูปแล้วก็เสียงแล้วก็สัมผัสด้วย, เป็น ๓ อย่าง.

เที่ยวกลางคืน นี่ เขามีความหมายว่า แสวงหาความสนุกสนานทุกทาง ทุกอย่างที่จะหาได้ในค่ำคืน ; มันอาจจะแจกไปได้หมดทุกอย่าง, แล้วแต่ว่าโลกสมัยนี้มันมีอะไร ให้อร่อยทาง ตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางผิวหนัง กระทั่งทางจิตใจ อีกเหมือนกัน ; ได้ไปเดินเล่นก็ยังสบายเสียแล้ว รู้สึกพอใจแล้ว จนไม่รู้จักความพอดี.

ขอให้รับรู้ไว้ว่า คำว่า เที่ยวกลางคืน นี่ความหมายมันกว้างเป็นทาสของอายตนะอะไรก็ได้. นี่ดื่มน้ำเมา แล้วเที่ยวกลางคืน.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ทีนี้ **ดูการเล่น** ไม่ว่ากลางวัน ไม่ว่ากลางคืน ไม่ว่าเวลาไหน. ดูการเล่น เป็นทาสของ อายตนะอย่างไร คุณทอง ?

ตอบ : เป็นทาสของทางตา ทางหู แล้วทางจิตด้วยครับ คือว่าได้ดู หรือได้ยิน ได้ประสบกับสิ่งที่ตัวพอใจแล้วก็เที่ยวไปเรื่อย ๆ ดูไปเรื่อย ๆ.

ถาม : การเล่นในที่นี้ หมายถึงการเล่นอะไร ? ชนิดไหน ? มีความหมายอะไร, ดูการเล่น ?

ตอบ : การเล่นในที่นี้ จำพวกมหรสพต่าง ๆ.

ยังไม่ถูกต้องที่ใช้คำว่า มหรสพต่าง ๆ ; เพราะคำว่า มหรสพนี่มันยังเกินความกว้าง ถึงประเภทที่เป็นการศึกษาก็ได้ ; เพราะฉะนั้น จึงต้องเติมคำจำกัดความลงไปว่า ดูการเล่นชนิดที่เป็นข้าศึกแก่กุศล. เคยได้ยินคำนี้ไหม ? *เว้นจากการดูการเล่นชนิดที่เป็นข้าศึกแก่กุศล* ในบทสวดมนต์แปลก็มี คือว่าการเล่นชนิดใดก็ตาม หรือว่ามหรสพชนิดใดก็ตามที่มันเป็นข้าศึกแก่กุศล, ในกรณีนี้ก็คือเป็นข้าศึกแก่ศีลธรรม ; แล้วไม่ไปดูการเล่นชนิดที่เป็นข้าศึกแก่ศีลธรรม. ถ้ามันไม่มีประโยชน์ ไม่ส่งเสริมศีลธรรม ก็ต้องเรียกว่าเป็นฝ่ายผิดทั้งนั้น ; หรือแม้ที่ว่ามันมีประโยชน์ แต่ถ้ามากเกินไป มันก็ผิดได้. ต้องแนะให้เด็ก ๆ เขารู้จักสังเกตให้ดี ๆ ว่า ที่เกี่ยวกับการเล่นนั้น เขาจะต้องระมัดระวังอย่างไรจึงจะมีศีลธรรมอยู่ได้.

ถาม : ทีนี้การ **เล่นการพนัน** เป็นทาสของอายตนะอย่างไร คุณล้ำ ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : การเล่นการพนัน ก็เป็นทาสของอายตนะทางกาย และทางจิต.

ถาม : นั่นแหละ อย่างไร ?

ตอบ : โดยจิตอยากได้ของผู้อื่นมา แล้วจะบำรุงบำเรอร่างกาย.

ถาม : คุณหมายความว่า เล่นการพนันแล้วจะรวยทุกทีอย่างนั้นหรือ ?

ตอบ : คนเล่นนั้นหวังครับ.

ถาม : แล้วข้อเท็จจริง มันรวยทุกทีหรือ ?

ตอบ : มันไม่รวยทุกที.

ถาม : มันจะไม่รวย มันจะไม่ได้อย่างนั้น ; เพราะฉะนั้น ความเป็นทาสของอายตนะ ต้องเป็นไปในรูปอื่น. คุณประยูร ว่าซิ ว่ามันเป็นทาสของอายตนะอย่างไร ?

ตอบ : การเล่นการพนัน คนเป็นทาสอายตนะทางใจ ส่วนมากครับ. เพราะว่าคนเล่นเวลาเริ่มเล่นก็มีความโลภ อยากได้ก็เกิดธัมมารมณ์ เกิดวาดภาพขึ้นมาเพื่อได้ ก็มาสัมผัสทางใจ อยากได้ ; เวลาเสียก็เกิดเดือดเนื้อร้อนใจ แล้วก็มีอารมณ์ได้ทุกอย่าง หรือกิเลสทุกชนิดในคนเล่น ทั้งดีใจทั้งโกรธ ; บางครั้งรู้สึกเหมือนกันว่า คิดอะไรโง่ ๆ เป็นโมหะไปได้ด้วยในตัว.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : คุณทอง เล่นการพนัน เป็นทาสของอายตนะอย่างไร ?

ตอบ : เป็นทาสทางจิตอย่างหนึ่ง อยากจะสนองความต้องการของจิต, คือมันเป็นยาเสพติดชนิดหนึ่งของจิต ซึ่งชักนำอยากจะได้เล่นการพนันนั้น ; จะได้มาก็สมอารมณ์ จะเสียไปก็รู้สึกว่าสมอารมณ์ของตัวครับ.

นี่นับว่ามองลึกซึ้งกว่าที่พูดมาแล้ว ที่ว่าแพ้ก็สนุก ชนะก็สนุก ฉะนั้น เราจึงสามารถเล่นหมากรุกได้สว่าง ไม่ได้เอาสตางค์เลย ไม่มีการพนันเอาสตางค์เลย แต่เล่นหมากรุกได้สว่าง นี่ผีพนันมันสิง จนแม้แต่เล่นหมากรุกไม่เอาสตางค์ นี่ก็ยังเล่นได้สว่าง ; ยิ่งกำลังเล่นไพ่เอาสตางค์ ก็ยิ่งเกินสว่าง, ๓ วัน ๓ คืน ไม่ลุกขึ้นก็มี ด้วยอำนาจของผีการพนัน. นั่นแหละความเป็นทาสของอายตนะ คือเป็นทาสของความรู้สึกชนิดหนึ่งซึ่งเราเรียกได้ว่า ผีของการพนัน. บางคนยอมหย่าผัวหย่าเมียเลย ไม่ยอมเลิกการพนัน ก็ต้องถือว่ามันรุนแรงมาก สมัครเป็นทาสของอายตนะรุนแรงมาก ถึงกับยอมหย่าสามีภรรยา หรือว่าทนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืน. ความไม่มีศีลธรรมชั้นต่ำมาก ชั้นเลวมากที่ทำถึงขนาดนี้ ไม่รู้อะไรเป็นอะไร อะไรมีประโยชน์ อะไรไม่มีประโยชน์ ; เป็นความไม่มีศีลธรรมประเภทโมหะมากกว่าโลภะ ฉะนั้นอย่าไปรู้จักการพนันแต่ในแง่ของโลภะ ; ได้เงินนั้นยังไม่ร้ายเท่าโมหะที่มันอยากจะเอาความอร่อยทางจิตใจ เกิดมาจากการเล่นการพนัน ฉะนั้น จึงเล่นได้จนฉิบหาย จนหมดสตางค์ สตางค์สุดท้าย.

ถาม : ทีนี้ **คบคนชั่วเป็นมิตร** ลองแสดงให้เห็นซิว่า การคบคนชั่วเป็นมิตรเรียกว่าเป็นทาสของอายตนะอย่างไร คุณทอง ? คบคนชั่วเป็นมิตร. ถ้า

www.buddhadassa.in.th

เข้าใจถูกต้องแล้ว จะมองเห็นได้ชัดเจนเหมือนกันว่า เป็นทาสของอายตนะอย่างไร คุณลองอธิบายมาทีว่า เป็นทาสของอายตนะอย่างไร ? เอ้า, สอบตก, คุณล้ำว่าต่อไป.

ตอบ : เป็นทาสของอายตนะทางจิตเหมือนกัน ตกอยู่ในจิตโมหะ ตกอยู่ใน ตกอยู่ในความหลง.

ถาม : คุณประยูร ?

ตอบ : เพราะว่าพวกเราส่วนมากก็เป็นทาสของอายตนะ ๓ - ๔ ข้อที่กล่าวมานี้ คือโมหะ อยากจะมีความเอร็ดอร่อยในการทำความชั่ว ทีนี้ก็เลยต้องไปหาคนชั่วเท่านั้น ที่จะได้ตอบสนองความชั่วที่ต้องการ เขาเรียกว่าทางอ้อม. เมื่อต้องการความเอร็ดอร่อยในการทำความชั่ว ก็เลยติดคนชั่วอีก เพื่อจะได้นำเอาความเอร็ดอร่อยเหล่านั้น ที่ตัวต้องการมาถึงตัวเองได้ ; มันเป็นทาส ๒ อย่างนี้.

ถาม : ใจความนี้ถูกต้อง แต่สรุปคำพูดให้มันสั้น ๆ สักหน่อยไม่ได้หรือ ?

ตอบ : คบคนชั่วเป็นมิตร เพื่อจะได้ปฏิบัติความชั่ว เพราะว่าติดอยู่ในความชั่ว

คบคนชั่วเป็นมิตร เพื่อจะได้มีโอกาสตามใจกิเลส หรือตามใจตัวแล้วก็เอร็ดอร่อยอยู่ด้วยการได้ตามใจตัว. ถ้าเราไปคบคนดี ไม่มีใครตามใจเรา ; เพราะคนดีเขาคอยแต่ขัดคอห้ามไม่ให้ไปทำความชั่วหรือไม่ให้ทำ

www.buddhadassa.in.th

ทั้งทางกาย ทั้งทางจิต ไม่ต้องเคลื่อนไหว ไม่ต้องบริหารอย่างไร ; เขาเกิดมีความรู้สึกพอใจในการที่ได้เกียจคร้านนั้น.

ถาม : อย่างนั้นก็ได้ชนะซิ เป็นการได้ชนะอายตนะ. แพ้แก่อายตนะอยู่ที่ตรงไหน คุณประยูร ?

ตอบ : คนเกียจคร้านต่อการทำงานนั้น แพ้แก่อายตนะตรงที่ว่า แพ้ต่อกิเลส คือความเห็นแก่ตัว ครับ. คนเกียจคร้านก็คือเห็นแก่ตัว เพราะว่าไม่ทำงาน แต่ก็เอาเปรียบเพราะต้องใช้ต้องกิน ต้องใช้ที่คนอื่นหามาให้ ก็แพ้แก่กิเลสข้อที่ว่า เห็นแก่ตัว.

นั่นมันกว้างออกไป มันไกลออกไป เอาที่ชัด ๆ ที่ว่ามันไม่ทำการงานในกรณีที่ว่า เพราะมันชอบขี้เกียจ. ทีนี้ มันขี้เกียจ ไม่ทำอะไร นอนเสีย มันก็ชอบความสบาย เพราะได้นอนเสีย โดยไม่ต้องทำการงาน. การไม่ต้องทำการงาน นี้เป็นความสบายชนิดหนึ่ง ; แม้จะเป็นโมหะ. นี่เขาชอบรสของความสบายชนิดนั้น เขาก็นอนเสีย ไม่ทำการงาน.

อย่างนี้เป็นใจความที่เจาะจง หรือกระทัดรัด ของคำว่าขี้เกียจ ที่เป็นทาสของอายตนะ ; อย่างในบทอธิบายก็มีว่า อิ่มนักทำไม่ไหว รอไว้ก่อน ยังไม่ทำการงาน. ทีนี้รอจนหายอิ่มแล้ว ; เอ้า, ก็หิวอีกแล้ว, รอไว้ก่อนยังไม่ทำการงาน, เช้านักยังไม่ทำการงาน, สายแล้วไม่ควรทำการงาน, เย็นเสียแล้วก็ไม่ต้องทำการงานแล้ว. นี่เป็นความรู้สึกที่จะเอาแต่ความสบาย เพราะไม่ต้องทำการงาน. นี้เรียกว่าเป็นอบายมุข คือปากทางแห่งอบาย.

www.buddhadassa.in.th

คนในโลกโดยมากเป็นทาสของอายตนะอย่างนี้. แม้พวกฝรั่งที่เจริญด้วยการศึกษา อย่างที่พวกไทยไปตามก้นเขานี่แหละ ; พวกฝรั่งเหล่านั้นก็ยังเป็นทาสของอายตนะ และโดยเฉพาะเป็นทาสของอบายมุข ข้อนี้แหละเหมือนกันเลย. คนฉลาดก็เป็นทาสของอายตนะไปตามแบบของคนฉลาด, บางทีก็ลึกซึ้งยิ่งกว่าคนโง่เสียอีก. คนโดยทั่วไปส่วนมากก็โง่ ก็เป็นทาสของอายตนะไปตามแบบของคนโง่ ก็เลยขาดอุดมคติข้อที่ว่า “จะไม่เป็นทาสของอายตนะ” เพื่อเป็นรากฐานของศีลธรรม.

ถ้าเป็นทาสของอายตนะแล้วก็ร้อน ต่อเมื่อไม่เป็นทาสของอายตนะจึงจะเย็น, จึงจะเป็นเหมือนกับน้ำรดต้นไม้. นี้ช่วยกันไปประยุกต์ให้มันมีการละความเป็นทาสของอายตนะ ; แม้ขั้นต่ำที่สุด คืออบายมุขซึ่งเป็นปัญหามาก เป็นปัญหาใหญ่. แก้ปัญหานี้ได้ปัญหาเดียว โลกนี้ก็จะสะอาดขึ้นมากมาย, จะหมดปัญหาอาชญากรรมไปมากมายมหาศาลทีเดียวจนเกือบจะไม่ต้องพูดถึงข้ออื่นแล้ว. ทีนี้ไม่เป็นทาสของอายตนะ ที่สูงขึ้นไป ก็เป็นเรื่องของความดี ที่เรียกว่า สวรรค์ จะไปหลงอยู่ในความสุขเอร็ดอร่อยทางเนื้อ ทางหนัง ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่ได้มาเพราะการทำความดี. นี่ก็ไม่สมควรและไม่ถูกต้อง ; สู้ไม่เป็นทาสไม่ได้. สิ่งที่เรียกว่า **สวรรค์ก็ไม่มีอะไรมากกว่าความเป็นทางของอายตนะ** ; จะพูดไปมากก็ลำบากเดี๋ยวมันจะมีเรื่อง, แล้วพระเถรผู้เฒ่า ท่านก็ได้ห้ามไว้ ขอร้องไว้ว่า คุณอย่าพูดเรื่องนี้นัก. เอาละอาตมาไม่พูดแล้ว.

....

www.buddhadassa.in.th

รากฐานที่ ๓. เปรียบเหมือนกับปุ๋ย ที่ต้นไม้จะได้ใช้เป็นอาหารสำหรับสร้างเนื้อหนังของต้นไม้ ; เราระบุไปยังการบังคับจิตให้อยู่ในร่องรอย. การบังคับจิตนั้น คือการบังคับให้อยู่ในร่องรอยของความถูกต้องหรือของศีลธรรม. เดี๋ยวนี้ปัญหามีอยู่ว่า ไม่มีการบังคับจิตเสียเลย ; ปล่อยตามอารมณ์ ปล่อยตามความพอใจ ซึ่งได้สร้างขึ้นมาอย่างผิด ๆ อย่างลูกเด็ก ๆ เขาเคยได้รับการปล่อยตามพอใจ ก็เหมือนกับอบรมให้ไม่ต้องบังคับจิต : อยากอะไรก็จะเอาอย่างนั้น, อยากอะไรก็ทำอย่างนั้น, ไม่มีการบังคับจิตจนเป็นนิสัย ; พอต้องบังคับจิตขึ้นมา ก็เลยกลายเป็นต่อสู้ ไม่ยอม ; พ่อแม่ก็บังคับเขาไม่ได้, ครูบาอาจารย์จะบังคับก็ไม่ได้, ตัวเขาเองก็ไม่มีการบังคับตัวเอง.

นี่เรียกว่า ไม่มีการบังคับจิต ดูแล้วเป็นปัญหาใหญ่, และดูจะยากที่สุดที่จะให้คนสมัยนี้บังคับจิต ; เพราะว่าเขาได้ละทิ้งขนบธรรมเนียมประเพณีศีลธรรมที่ดีงาม มาเสียเป็นระยะยาว จนถ่ายทอดกันมาอย่างผิด ๆ ชั่วอายุคน, ๒ ชั่วอายุคน, ๓ ชั่วอายุคนแล้วกระมัง ที่ไม่กลัวบาป และไม่บังคับจิตเหมือนคนโบราณ.

ถาม : ขอถามไปทางอื่นดีกว่า ว่าระบบอะไรบ้าง หรือโดยเฉพาะ, ที่จะช่วยให้เกิดการบังคับจิตอย่างที่ดีที่สุด ? ตอบได้คำเดียว ทุกคน คุณประยูรว่าอะไร ?

ตอบ : ระบบไม้เรียว ครับ.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : คุณทอง อะไรที่จะเป็นระบบบังคับจิต ?

ตอบ : การทำสมาธิ.

ถาม : คุณล้ำ ?

ตอบ : สำหรับจิต ก็การทำสมาธิ ; ถ้าสำหรับโลก ก็เผด็จการ.

เผด็จการนี่บังคับกายมากกว่า ไม่ใช่บังคับจิต. ไม้เรียวนั่นไม่ค่อยสำเร็จในการบังคับจิต ; ยิ่งตียิ่งดื้อก็ได้. เด็กที่ว่าง่าย หัวอ่อน นั้นหายากที่จะสำเร็จได้ด้วยไม้เรียว. เราไม่ได้หมายอย่างนั้นนะ แต่หมายถึงผู้นั้นจะต้องบังคับจิตของตัวเอง.

อาตมาอยากจะตอบเหมือนกัน จะตอบคำเดียวเหมือนกัน ไม่เอาเปรียบ, ว่า "**การบวช**". คำเดียวหรือไม่คำเดียว ? **ไม่มีอะไรที่ดีกว่าการบวช** แต่ต้องเป็นการบวชที่ถูกต้อง จะมีการบังคับกายวาจา ใจ อย่างดีที่สุด และมีผลแท้จริงเป็นที่ปรากฏมา จนเกิดขนบธรรมเนียมประเพณีว่าคนหนุ่มจะต้องบวช บวชชี บวชพระ บวชอะไรก็ตาม สักระยะหนึ่ง. ตลอดเวลาเหล่านั้น เขาจะมีการบังคับตัว คือบังคับจิต ซึ่งจะบังคับกาย บังคับวาจาได้ด้วย.

ฉะนั้น **อย่าเลิกละขนบธรรมเนียมประเพณีของ ปู่ ย่า ตา ยาย ที่ว่าคนครบบวชจะต้องบวช. ถ้าไม่อย่างนั้น ไม่มีโอกาสที่จะ**

www.buddhadassa.in.th

ฝึกฝนการบังคับจิตเลย ; **และบวชแล้วอย่าเป็นอย่างพระในสมัยนี้โดยมาก**, อย่าเป็นอย่างพระสมัยนี้โดยมาก ซึ่งไม่บังคับจิต : เล่นหัวอย่างฆราวาส, มีของใช้สนุกสนานอย่างฆราวาส, มีเครื่องดนตรีและเพลง วิทยุ สะเตริโอ อะไรอย่างฆราวาส, กระทั่งมีอะไร ๆ จะกินอร่อยอย่างฆราวาส อย่างนี้ไม่มีการบังคับจิต ไม่ใช่การบวช.

เมื่อพูดถึงการบวช ต้องเอาตามแบบของพระพุทธเจ้า คือเป็นพระ เป็นเณร ที่แท้จริง ; เว้นทุกอย่างตามที่จะต้องเว้น. แล้วก็จะมีการบังคับจิต บังคับกาย บังคับวาจา เหลือประมาณ, ไม่ชกต่อย วิวาท ตีรันฟันแทงกัน เหมือนกับพระเณรสมัยนี้, และก็จะไม่ประพฤติสิ่งที่เลวร้ายอื่น ๆ อีก ; เพราะว่า *เขาไม่บังคับจิตมาตั้งแต่เกิดจนมาบวชเป็นเณร บวชแล้วก็ยังไม่บังคับจิต เป็นพระก็ไม่บังคับจิต* ฉะนั้น ปรากฏว่าทำอาชญากรรมพอ ๆ กันกับฆราวาสชั้นเลว.

เมื่อพูดว่าบวช ก็ต้องหมายถึง การบวชตามแบบของพระพุทธเจ้า มีผลให้เกิดการบังคับทุกกระเบียดนิ้ว นับตั้งแต่ว่า กินอาหาร ถ่ายอุจจาระปัสสาวะ การอาบ การถ่าย การอะไรต่าง ๆ, แล้วก็มีวินัยกี่ข้อ. คุณก็รู้อยู่แล้วว่าทำตามนั้นแล้วมันก็มีการบังคับกี่มากน้อย.

คนโบราณเขามองเห็นประโยชน์อันนี้ เขาจึงมีขนบธรรมเนียมประเพณีให้คนหนุ่มจะต้องบวช ; เพื่อเป็นเครื่องพิสูจน์ว่า เขาได้ผ่านการบังคับจิตมาพอสมควร เขาจึงจะมีความเหมาะสมที่จะออกไปครองเหย้าเรือน

www.buddhadassa.in.th

เป็นภรรยา สามี ที่ดี. ฉะนั้นจึงขอให้รื้อฟื้นการบังคับจิตซึ่งเรียกว่าการบวชนี้. บวชที่วัดก็ได้ บวชที่บ้านก็ได้.

ถาม : บวชที่บ้านจะทำอย่างไรล่ะ คุณทอง ?

ตอบ : คือการเว้นในสิ่งที่ควรเว้น เช่นเดียวกันครับ.

นั่นแหละ**บวชที่บ้าน คือการตั้งจิตอธิษฐาน เว้นในสิ่งที่ต้องเว้นอย่างเฉียบขาด** *ตามความหมายของคำว่า พรหมจารี. พรหมจารี* คำนี้เขามีความหมายว่า *เป็นผู้เว้นสิ่งที่ควรเว้นโดยเด็ดขาด*. นี้ก็เป็นการบวชที่บ้าน, ถ้าไม่สามารถจะบวชที่วัด.

ถ้าเพื่อสะดวกก็ บวชที่วัด ๑ พรรษา, ๒ พรรษา, ๓ พรรษา อย่างไม่เหลวไหล ตลอด ๓ ปี จะมีการบังคับจิตอย่างใช้ได้ อย่างเป็นผู้ที่เรียกว่ามีการบังคับจิตที่เพียงพอ. นี่สึกออกไปก็คงไม่ไปทำอะไรเลว ๆ ที่เป็นการผิดศีลธรรม. เอาละ พูดกันแต่หัวข้อ เวลามีน้อย.

....

ถาม : ทีนี้ **รากฐานที่ ๔** สำหรับต้นไม้ที่จะอยู่ได้ คือ **แสงสว่าง**. ต้นไม้แห่งศีลธรรมก็ต้องการแสงสว่างหล่อเลี้ยงให้เจริญงอกงาม. เราเคยพูดกันว่าอะไรเป็นแสงสว่างของต้นไม้แห่งศีลธรรม คุณทอง ?

ตอบ : คือ ปัญญา ครับ.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ปัญญา จำได้ก็ดี ; คำว่า ปัญญานี่ ถ้าให้ปลอดภัย ต้องเติมบทประกอบเข้าไปให้เต็มความหมาย ; แล้วเราจะเรียกมันว่าอะไร ทีนี้ คุณประยูร ?

ตอบ : เรียกว่า ยถาภูตสัมมัปปัญญา ครับ.

เรียกว่า "**ยถาภูตสัมมัปปัญญา**". เกี่ยวกับการออกชื่อ ออกเสียงคำบาลีนี้ จะขอร้องตลอดเวลาว่า ช่วยระมัดระวังให้ดี อย่าออกเสียงให้ผิด, ถ้าผิดแล้วจะแก้ยาก. ฉะนั้น ในขั้นแรกที่จะจำ ให้จำคำเหล่านี้ลงไปให้แม่นยำ อย่าออกเสียงให้ผิด. อาตมาก็เคยผิด และเคยลำบาก และเคยแก้ยาก ; เพราะฉะนั้น กลัว จึงขอร้องทุกคนต่อไปว่า จะออกเสียงคำบาลีลงไปละก็ ให้ถูกไปเสียตั้งแต่ทีแรก, แล้วมันจะผิดไม่ได้.

ปัญญา เป็นคำมีความหมายกว้าง ๆ แปลว่า รู้รอบ ; *แต่ถ้าไม่ประกอบด้วยสัจจะ ด้วยเมตตาแล้วปัญญา มักจะเป็นไปในทางเฉโก. เฉโก* ก็แปลว่า *ปัญญา* แต่หมายถึงปัญญาที่ไม่ได้รับผิดชอบ *ไม่ได้ควบคุมไว้ด้วยศีลธรรม.* ฉะนั้น ปัญญานี้จะต้องถูกต้องก่อน แล้วมีการรับประกันเข้ามาอีกทีหนึ่ง ว่าเป็น ปัญญาที่เห็นอย่างถูกต้องตามที่เป็นจริง. นี่ยถาภูตสัมมัป-ปัญญา -เห็นชอบ, เห็นถูกต้องตามที่เป็นจริง ก็ปลอดภัย มันก็ไม่โกงไม่อะไร, และก็จะทำสิ่งที่ควรทำได้ตามลำพัง.

บุคคลนั้น คือผู้มียถาภูตสัมมัปปัญญา ; แต่มันก็ไม่ง่ายนักที่จะมียถาภูตสัมมัปปัญญา ; จะต้องพยายามกันตลอดไป เพราะมันมีหลายระดับหลายชั้น ลึกลงไป, ลึกลงไป, ลึกลงไป ; ใช้คำนี้ได้ทั้งเรื่องโลก ๆ และ

www.buddhadassa.in.th

ทั้งเรื่องธรรมะชั้นสูงสุด ; ชั้นโลกุตตระ ก็ใช้คำนี้ได้. ปัญญาเป็นแสงสว่าง ไม่มีแสงสว่างอะไร เทียบเท่ากับปัญญา ฉะนั้นต้นไม้ศีลธรรมเมื่อได้แสงสว่างอันนี้ก็จะเจริญงอกงามดี เหมือนต้นไม้ธรรมดาที่ได้แสงแดดดี.

ทีนี้ เราทำอย่างไร ควรจะหยิบขึ้นมาพิจารณาดูด้วยเหมือนกัน ที่จะทำให้คนในโลกมียถาภูตสัมมัปปัญญา ?

ถาม : ลองออกความคิด, ลองคิดอย่างละเอียด สุขุม แล้วก็ลองบอกมาทีว่า, *ทำอย่างไรที่เราจะทำให้เพื่อนมนุษย์ของเรามียถาภูตสัมมัปปัญญา,* คุณประยูร ?

ตอบ : ปัญญานี้ต้องเกิดมาจากประสบการณ์ในชีวิต. ทีนี้เราจะทำให้ปัญญานี้เกิด เราก็ควรจะทำได้, นอกจากตัวเราเองแล้ว เราก็แนะเพื่อนฝูงให้พยายามที่จะจำความผิดในชีวิตไว้เป็นบทเรียน ให้ผิดมากลายเป็นครู ; และต่อไป ปัญญาใหม่จะเกิดขึ้นมาตาม ๆ กัน ไปสู่ความถูกต้องที่สุดของมันเอง.

ถาม : สรุปสั้น ๆ ที่สุด จะพูดว่าอย่างไรดี ?

ตอบ : สรุปให้สั้นก็คือ พยายามใช้บทเรียนในชีวิต ผิดเป็นครู เพื่อจะได้ปัญญานี้มา.

ถาม : ทำไมขยักส่วนที่ถูกเป็นครู ไว้เสียล่ะ ?

ตอบ : ครั้งแรกมันจะไม่ค่อยถูกหรอกครับ มันจะไปถูกครั้งหลัง ๆ.

www.buddhadassa.in.th

แต่เราก็พูดไว้ อย่างไม่มีทางที่จะผิดว่า “ผิดก็เป็นครู ถูกก็เป็นครู”. ทีนี้ เราใช้ประสพการณ์แต่หนหลังที่ได้เกิดขึ้นแก่จิตใจนั้นจริง ๆ ผิดก็เป็นครู ถูกก็เป็นครู คือใช้สิ่งที่ได้เคยประสบมาแล้ว ผ่านมาแล้ว นั่นแหละเป็นหลัก. นี้ก็คือ ยถาภูตสัมมัปปัญญา ที่ตั้งต้น ; เพราะว่า สิ่งใดที่เราได้ทำผิดก็ตาม ทำถูกก็ตาม เรายอมรู้จักมันดี. ฉะนั้น เราจึงมองไปยังสิ่งนั้นได้อย่างถูกต้องตามที่มันเป็นจริง แล้วความรู้ก็เกิดขึ้น เป็นการถูกต้องตามที่เป็นจริง ซึ่งถือว่าเป็นจุดตั้งต้นของการมีปัญญาถูกต้องตามที่เป็นจริง.

ขอร้องให้ลูกเด็ก ๆ ตั้งต้น เปรียบเทียบความผิดถูกอะไรต่าง ๆ จากที่เขาได้เคยผ่านมาแล้ว ทั้งทางกาย ทั้งทางจิต. เขาได้ผ่านมาแล้วอย่างไร นี้เป็นจุดตั้งต้นสำหรับเปรียบเทียบต่อไป ; เช่น พอเขามีความคิดอย่างนี้ เขาเป็นทุกข์, พอเขามีความคิดอย่างอื่น เขาไม่เป็นทุกข์, เขาก็จะได้รู้ว่า ต่อไปเขาก็จะต้องคิดถึงสิ่งที่ไม่ทำให้เป็นทุกข์ ที่เขาเคยผ่านมาแล้ว.

สรุปความว่า **ให้ใช้สิ่งที่เราได้ผ่านมาแล้ว และรู้จักดี**เป็นจุดตั้งต้น สำหรับขยายตัวออกไป โดยทางการเปรียบให้ไกลออกไป กว้างออกไป ก็เลยเรียกว่า ยถาภูตสัมมัปปัญญา มีได้ตั้งแต่เด็ก ๆ ; แม้แต่เรื่องโลก ๆ ในโลก ในบ้าน ในเรือน สูงขึ้นไปจนถึงเรื่องศาสนา หลุดพ้น มรรค ผล นิพพาน ก็ตาม ; มันจะเป็นเรื่องยถาภูตสัมมัปปัญญา ; อย่างนี้ไม่มีทางที่จะเสียหาย.

ถาม : ยกตัวอย่างความเสียหายร้ายแรง ที่เกิดมาจากการไม่มียถาภูตสัมมัปปัญญามาให้ดู คุณทอง, คุณประยูร ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ได้แก่ปัญญาของนักศึกษาปัจจุบันนี้ ที่สำเร็จมาจากมหาวิทยาลัย เป็นปัญญาในทางโลก แล้วก็มาทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง. ที่เราเห็นอยู่แล้วเป็นตัวอย่าง ในหน้าหนังสือพิมพ์ เป็นต้นว่า *เดินขบวนขับไล่อาจารย์.* ระยะที่กำลังเรียนมหาวิทยาลัย **นั่นไม่ได้ใช้ปัญญาที่ใช้มาแต่เดิมว่าครูบาอาจารย์นั้น**เป็นผู้มีพระคุณอย่างไร ๆ หรืออะไรต่าง ๆ. ปัญญาพวกนั้นมันหายไปหมด ปัญญาพวกนั้นไม่เกิด ; แต่ปัญญาในทางโลกเขามีแน่ครับ เพราะว่าถึงขนาดได้ปริญญาแล้ว ก็ยังมี.

ถาม : ที่พูดนี้ก็ถูก แต่เดี๋ยวนี้ถามว่า ให้ยกตัวอย่างที่ทั่วไปที่สุด ที่สามัญที่สุดที่กำลังมีอยู่จริง, กว้างขวางที่สุด ซึ่งเป็นโทษของการขาด ยถาภูต-มัปปัญญา.

ตอบ : ถ้าเหตุการณ์ทั่วไป ก็ได้ความทุกข์ที่เรากลุ้มใจอยู่นี่ ; ถ้าหากว่าคนมียถาภูตสัมมัปปัญญาแล้ว มันจะผ่อนคลายความทุกข์ไปได้เองครับ. โดยเขาจะรู้เองว่ามันเกิดขึ้นมาได้อย่างไร, แล้วทำให้เราร้อนใจได้อย่างไร, แล้วมันดับได้อย่างไร, แล้วเราจะค่อยวาง ๆ ๆ ไป.

ถาม : อันนี้ก็ยังละเอียดไป ยังเป็นระดับที่สูงละเอียดไป. เอาต่ำกว่านั้นที่กำลังเป็นอยู่จริงที่เป็นโทษของการขาดยถาภูตสัมมัปปัญญา อยู่ในบ้านในเมืองทุกตำบล หมู่บ้าน ทั่วทุกหัวระแหงได้แก่อะไร คุณล้ำ ?

ตอบ : ได้แก่คนทุกวันนี้ ใช้ปัญญาเฉโก ครับ.

ถาม : นั่นมันเป็นเจตนา ที่เขามีเจตนาจะเฉโก ; ที่ไม่เจตนาจะเฉโก ได้แก่อะไร คุณทอง ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ที่เขาคิดว่า เงินนี้เป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุด ฉะนั้น จึงพยายามทำทุกอย่างเพื่อการให้ได้เงินมาครับ.

ถาม : ก็ได้, ก็ถูก, แต่มันอยู่ในวงจำกัด และก็ยังไม่ถึงชั้นพื้นฐาน. อาตมามุ่งหมายจะให้มองไปยังโทษที่น่าเกลียด น่าชัง น่าขยะแขยง ที่เกิดจากการกระทำด้วยความงมงายทั้งหลาย คุณรู้จักความงมงายไหม ?

ตอบ : ความงมงายก็คือการกระทำที่ไม่มีเหตุผล.

ถาม : นั่นแหละคือ ไม่มียถาภูตสัมมัปปัญญา ในบ้านเรา เมืองเรา นี้มีความงมงายไหม คุณทอง ?

ตอบ : มีครับ.

ไม่ต้องยกตัวอย่างกระมัง เดี๋ยวก็จะกระทบกระเทือน ; เดี๋ยวก็ต้องให้พ่นหัวที ให้ไปรดน้ำมนต์ที ให้ปีมะกันที. ความงมงายทั้งหลาย ให้เกิดความเสียหาย หรือการกระทำที่น่าเกลียด น่าชัง มีอยู่ทั่ว ๆ ไป. นี้เป็น ความงมงายระดับพื้นฐาน เพราะขาดยถาภูตสัมมัปปัญญา เป็นมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลจนกระทั่งบัดนี้.

ก็อยากจะบอกว่า ในกรุงเทพฯ นั้นเอง มีหนาที่สุด มีมากที่สุด. ตัวอย่าง เช่น ตื่นปีมะคราวนั้น. ที่บ้านนอกไม่มีใครตื่น, ที่กรุงเทพฯ แตกตื่นจนหนังสือพิมพ์ไม่พอจะลง. เรื่องปีมะว่าคนจะตาย. คนปีมะจะตายนั่นคือความงมงาย ; แล้วก็มีโทษออกมาอย่างทำลายศักดิ์ศรีของมนุษย์ ของคน

www.buddhadassa.in.th

ทั่วไป. แต่ไม่ร้ายกาจเท่ากับทำลายศักดิ์ศรีของอุบาสก อุบาสิกา จำนวนไม่น้อย, ที่เรียกตัวเองว่า อุบาสุก อุบาสิกา แต่ยังมีความงมงายชนิดนั้น ; นี้ไม่มียถาภูตสัมมัปปัญญาไม่มีแสงสว่าง ไม่มีความร้อนที่จะแผดเผากิเลส, ไม่มีแสงสว่างที่จะทำความเจริญงอกงามของจิตใจ.

ถ้าจะมียถาภูตสัมมัปปัญญา ก็ช่วยกันขจัดความงมงาย. ความงมงายเกิดขึ้นมาโดยไม่อาศัยข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ปรากฏแล้วแก่ใจ ว่าอะไรเป็นอย่างไร อะไรเป็นอย่างไร มีเหตุผลอย่างไร เนื่องกันอยู่อย่างไร. เพราะว่าเขามีแต่ความหวาดกลัว ; ความหวาดกลัวก็**สร้างความมืด**ให้แก่เขา. เขาก็เลยทำอะไรไม่ถูก คิดอะไรไม่ถูก ก็เลย**เชื่อไปตามบุคคล หรือสิ่งที่มันน่าอัศจรรย์** หรือมันแปลกดี คือเขาเข้าใจไม่ได้. เพราะเขาเข้าใจไม่ได้ เขาจึงไปคิดว่ามันจะดี หรือมันจะช่วยเขาได้ นี่ก็เรียกว่าความงมงาย.

ถาม : ความงมงายทำลายศีลธรรมได้อย่างไร, ความงมงายทำให้ไม่มีศีลธรรมได้อย่างไร ? หรือว่า ทำให้มีศีลธรรมยิ่งขึ้น คุณทองตอบไปซิ ?

ตอบ : ความงมงายทำให้ศีลธรรมเสื่อม ; ยกตัวอย่างว่า ผู้ที่ต้องการทำบุญเพื่อเอาสวรรค์, การทำบุญเอาสวรรค์ เขางมงายว่า เอาทรัพย์สมบัติไปแลกมา ด้วยการทำบุญเข้าไปให้มาก ๆ แต่การที่จะได้ทรัพย์สมบัตินี้มา บางทีก็ไปขอหรือไปเบียดเบียนผู้อื่นมา ย่อมเป็นการกระทำให้ศีลธรรมเสื่อมครับ.

ถาม : เขาไม่ได้ไปเบียดเบียนใครมา หรือไปขโมยใครมา ? เขามีเท่าไร เขาเอามาทำบุญตามแบบของเขา และไม่ได้ไปขโมยใครมา ? นี่จะเรียกว่าทำลายศีลธรรมด้วยหรือ ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ก็เป็นการทำลายด้วย.

ถาม : ทำลายตรงไหนล่ะ ? เขาไม่ได้ไปฆ่าแกงใคร, ไม่ได้ไปทำอะไร ; แต่เขาทำบุญตามแบบของเขา, และไม่ได้ไปขโมยใครมา ?

ตอบ : ก็เป็นคนชักนำให้คนอื่นเห็นว่า การทำบุญแบบนั้น ย่อมจะได้สวรรค์มาครับ ซึ่งความจริงแล้วไม่ได้เป็นเช่นนั้น.

คนนั้นไม่มีอากัปกริยา แห่งความไม่มีศีลธรรม จริง ; แต่ว่าในจิตใจของเขาไม่มีปัญญา เขาทำลายประโยชน์ของเขาเอง. นี่เรียกว่าโทษของความงมงาย หรือศรัทธาประเภทที่ไม่มีปัญญา หรือมุทุปสัมนา เลยขอบเขตไม่มีปัญญาก็ทำให้กระทบกระเทือนถึงศีลธรรมในแง่อื่น ในมุมอื่น เรียกว่า จะไม่สร้างสันติสุขหรือสันติภาพด้วยเหมือนกัน. ฉะนั้น เราจะต้องเลิกความงมงายเสีย ; ความงมงายนี้เป็นสมบัติของปุถุชน.

ถ้าอยากจะพ้นจากความเป็นปุถุชน จะต้องทำลายความงมงายเสียตามหลักที่จะเป็นอริยบุคคล ; แม้แต่*พระโสดาบัน ก็ต้องทำลายสักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพัตตปรามาส* ๓ อย่างนี้. ที่เรียกว่า *สีลัพพัตตปรามาส* นั่นเอง คือ *ความงมงายที่เรากำลังพูดถึง*อยู่ในที่นี้ ; แล้วก็เป็นการทำลายศีลธรรมในระบบสูง ในระบบที่ประณีต ละเอียด ที่เข้าใจยาก. แต่ถึงอย่างไรก็จะต้องจัดไว้ในประเภทที่ว่า ไม่ส่งเสริมศีลธรรม, หรือเป็นข้าศึกแก่ศีลธรรม ; แต่ยังจะต้องพิจารณาบางอย่างบางประการว่า **ความเชื่อที่งมงายอยู่บ้าง แล้วก็มีโชคดี ที่ได้รับการชักนำที่ดี** มันก็ทำให้มีศีลธรรมได้เหมือนกัน.

www.buddhadassa.in.th

เช่นว่าคนที่กลัวบาปอย่างแท้จริง แม้แต่อย่างงมงาย เขาก็จะมีศีลธรรมดีได้ ; แม้ว่าจะเป็นศีลธรรมที่ค่อนข้างงมงาย. เราก็ควรจะมองดูในส่วนนี้ไว้บ้าง มีข้อยกเว้นให้บ้าง ; แต่ถึงอย่างไรก็ไม่ได้เป็นสิ่งที่จะส่งเสริมให้มี. ถ้าเราจะมีการทำจริง เคร่งครัดจริง ก็ขอให้เป็นไปด้วยปัญญา ; อย่าต้องเป็นไปด้วยความงมงายเลย. ฉะนั้น จึงสรุปความว่า ยถาภูตสัมมัปปัญญา เป็นสิ่งจำเป็นจะต้องมี เพื่อรากฐานของศีลธรรมอันมั่นคง เหมือนกับแสงแดด ที่ช่วยให้สิ่งที่มีชีวิตนี้รอดอยู่ได้.

....

รากฐานที่ ๕ อุณหภูมิที่พอเหมาะ ทำให้สิ่งต่าง ๆ รอดตัวอยู่ได้ ; อุณหภูมิที่พอเหมาะทำให้สิ่งที่มีชีวิตรอดชีวิตอยู่ได้, อุณหภูมิที่มากเกินไปหรือที่น้อยเกินไป ย่อมทำลายชีวิตนั้น ๆ ไม่ให้รอดอยู่ได้. ฉะนั้น เราจะพูดได้เลยว่าอุณหภูมิที่พอเหมาะนั่นแหละเป็นรากฐานของความมีชีวิตรอด ของสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย ; แม้แต่ต้นไม้ตามธรรมดานี้ ก็ต้องมีอุณหภูมิที่พอเหมาะแก่ชนิดของมัน.

ถาม : ที่นี้ต้นไม้ของศีลธรรมต้องการอุณหภูมิที่พอเหมาะ คืออะไร, คุณล้ำ ?

ตอบ : คือศรัทธาครับ.

ถาม : ศรัทธาชนิดไหนล่ะ ?

ตอบ : ศรัทธาที่เป็นสัมมาทิฏฐิ.

www.buddhadassa.in.th

ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญามีสัมมาทิฏฐิ ! จำไว้เถอะว่า ศรัทธาหรือความเชื่อนี้มันเป็นกำลัง ; ไม่มีกำลังอะไรที่จะแรงเท่ากำลังแห่งความเชื่อ. ถ้าว่าความเชื่อนั้นมันผิด มันก็แรงไปในทางผิด. ถ้าความเชื่อนั้นถูก มันก็แรงไปในทางความถูก ; ฉะนั้น เราต้องการศรัทธาที่ประกอบอยู่ด้วยปัญญา จึงเรียกว่าศรัทธาในพุทธศาสนา คำว่าศรัทธาในที่อื่น อาจจะงมงายได้ ; แต่ศรัทธาในพุทธศาสนาแล้วต้องไม่งมงาย มิฉะนั้น จะไม่เรียกว่าศรัทธา.

ถ้าเอาปัญญาหรือยถาภูตสัมมัปปัญญามาเป็นผู้นำแล้ว ศรัทธานั้นก็จะไม่งมงาย, หรือให้ยิ่งไปกว่าศรัทธาก็จะไม่งมงาย แล้วก็จะมีประโยชน์. ฉะนั้น ถ้าจะ*มีมุทุปสันนา คือศรัทธาอย่างยิ่ง* อย่างทุ่มเททุ่มเนื้อทุ่มตัว *ก็ขอให้ประกอบอยู่ด้วยปัญญา*. ศาสนาอยู่ได้เพราะศรัทธา ใครแย้งบ้าง ? ศาสนาอยู่ได้เพราะศรัทธา ; จะเป็นศาสนาในแง่รูปแบบหรือวัตถุ หรือเป็นศาสนาในแง่จิตใจก็ตาม มันอยู่ได้เพราะศรัทธา. ใครค้านบ้าง ?

ยกตัวอย่าง **ศาสนาอยู่ได้เพราะศรัทธาที่งมงาย** มาให้ดูสักเรื่องหนึ่ง, คุณทอง...

ความเชื่อเรื่องงมงายได้ทำให้ศาสนาบางศาสนาอยู่ได้ หรือบางขณะบางโอกาสบางส่วนอยู่ได้. คำพูดนี้พูดไปนักก็ไม่ได้ มันกระทบกระเทือน. เมื่อศาสนาแม้แต่พุทธศาสนานี่ล่วงมาในบางโอกาส บางยุค บางสมัย บางถิ่นแล้ว ตกไปอยู่ภายใต้คุ้มครองของศรัทธาที่งมงายก็มี ; ฉะนั้น เราจึงเห็นบางถิ่นบางแห่ง บางยุค บางสมัย ถือพุทธศาสนาอยู่ด้วยความงมงายก็มี.

www.buddhadassa.in.th

มันก็ยังดี ที่ไม่สูญไปเสียเลย. ตรงนี้ขอขอบใจความงมงายหน่อย เพราะมันเป็นงมงายที่โชคดี ไปถูกกับสิ่งที่ไม่หลอกลวง มันก็งมงายได้ แล้วก็ช่วยให้อยู่ได้ ได้เหมือนกัน ; แต่ไม่ต้องประสงค์. เราต้องประสงค์ความไม่งมงายมีปัญญาแล้ว ก็ปลอดภัย : ศรัทธาก็ปลอดภัย มุทุปสันนาก็ปลอดภัย, แม้แต่สิ่งที่เขาเรียกกันสำหรับศาสนาอื่นว่า ความภักดี จงรักภักดีนั้นก็จะปลอดภัย, แม้แต่การเสียสละ การบริจาคก็จะปลอดภัย.

ถ้าไม่มีปัญญา มีแต่ความงมงายแล้ว การบริจาค การทำบุญทำทานนั้น ก็ไม่ปลอดภัย, หรือถึงกับเป็นอันตราย, หรือถึงกับทำลายศาสนานั้นเสียเอง. ฉะนั้น ระวังไว้ด้วย ว่าการบริจาคที่งมงายนั่นแหละ จะทำลายศาสนาเสียเอง ; แต่ถ้าไม่งมงายแล้วก็เป็นที่นอนใจได้.

ถาม : เราจะประยุกต์กันอย่างไร จัดกันอย่างไร ที่ให้ความเชื่อของพุทธบริษัทเราพ้นจากความงมงาย ; ใครมีปัญญาลองว่ามาซิ คุณทอง ?

ตอบ : พระต้องปฏิบัติเป็นตัวอย่าง และเป็นผู้มีหน้าที่สั่งสอนประชาชน.

ถาม : แล้วก็จะไม่งมงายอย่างไรล่ะ ?

ตอบ : คือปฏิบัติให้เห็นว่า การปฏิบัติอย่างถูกต้องนั้น นำมาซึ่งสันติภาพ, และสอนซึ่งเปรียบเสมือนการจุดตะเกียงไว้ในที่มืด ก็จะทำให้มีศีลธรรมขึ้นมา.

www.buddhadassa.in.th

เดี๋ยวนี้ ที่เขางมงายนั้น หมายความว่า เขาไม่เชื่อเรา ; สอนจนเขาหาว่าจู้จี้ แล้วเขายังไม่เชื่อ เขายังสมัครที่จะงมงาย ; แล้วจะทำอย่างไรที่จะให้เขาหยุดงมงาย ; หรือว่าหมดปัญญา ต้องปล่อยให้งมงาย.

เดี๋ยวนี้ เราจะแก้ไขให้มันมาสู่ความถูกต้องว่า ศีลธรรมจะกลับมาอย่าต้องงมงายเลย จะทำอย่างไร ? ใครคิดออกลองว่ามาดู ?.... ไม่มีใครคิดออก ; ยอมแพ้ ก็เป็นอันว่ายอมให้งมงาย. ลองไปคิดดู อะไรมันจะช่วยแก้ไขได้ ? มันก็มีหลักทั่ว ๆ ไป ที่เราจะต้องนำมาใช้. เราจะให้เขาเว้นหรือเลิกละ หรือว่าชะล้างอะไร เราก็ต้องแสดงให้เห็นโทษของสิ่งนั้น. เช่น เราจะให้เขาละความงมงาย เราจะต้องแสดงให้เขาเห็นโทษของความงมงาย.

ถาม : คุณจะให้**ใครเป็นผู้แสดงโทษของความงมงาย ?**

ตอบ : ก็ทุกคนที่เข้าใจเรื่องนี้.

นี่ถูกแล้ว คุณทอง, ดีกว่าที่โยนมาให้พระแต่ข้างเดียว. ถ้าพระเกิดอยากได้ประโยชน์จากคนงมงายแล้วพระก็ยิ่งไม่สอนซิ ก็ยิ่งสวมรอยให้คนงมงาย, แล้วเอาอะไรมาให้พระมาก ๆ ขึ้น. พระก็จะไม่ชี้โทษของความงมงาย.

มันจะต้องเป็นหน้าที่ของทุกคน ที่จะหาโอกาสให้เหมาะ เวลาให้เหมาะ บุคคล สถานที่ให้เหมาะ ที่จะชี้ให้เห็นโทษของความงมงายอยู่บ่อย ๆ เขาก็จะเลิกความงมงายกันได้.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : คุณทองจะชี้โทษของความงมงาย ที่มัวแต่ไหว้จอมปลวกอยู่ ให้เขาหยุดไหว้จอมปลวกได้อย่างไร ?

ตอบ : จะไหว้หรือจะปิดทองสักกี่ครั้ง สักเท่าไรก็ตาม ความทุกข์นั้นจะสร่างซาไปจากตัวผู้นั้นไม่ได้. เขาจะต้องเข้าใจอย่างนี้ครับ.

ข้อนี้จะไม่เป็นอย่างนั้นก็ได้. ถ้าเขาเชื่ออย่าง ๑๐๐ เปอร์เซนต์ พอเขาไปปิดทองหรือ ไหว้จอมปลวกเข้าครั้งหนึ่ง เขาก็จะสบายใจ อย่างน้อยสักครูหนึ่ง สักพักหนึ่ง. นี่มันก็รักษาความงมงาย หรือเสริมความงมงาย ให้ยังคงอยู่ได้. นี่จะต้องพยายามกันถึงขนาดที่ว่า ให้รู้ว่า ถ้าเป็นเรื่องทางจิตแล้ว มันหลอกได้, มันหลอกให้รู้สึกเหมือนกับว่า มีประโยชน์ หรือว่าดับทุกข์ได้.

เราต้องแสดงสิ่งที่ดีกว่า หรือจริงกว่า, คุณประยูรเป็นหมอ คงรู้จักให้เขากินยาหลอก ๆ ที่ให้หายสบายไปสักพักหนึ่ง, แล้วต่อมาก็ให้ยาที่แน่นอนกว่านั้น ที่ให้มันหายขาดจริง ๆ นี่เอาวิธีการอย่างนี้แหละมาใช้ ; ให้เขามองเห็นว่า หายขาด หายจริง กับหายชั่วคราวนั้น มันเป็นอย่างไร ก็จะค่อย ๆ ขูดเกลาความงมงาย ซึ่งที่แท้มันก็มีผลทางจิตใจอยู่เหมือนกัน.

ถ้าเป็นคนมีปัญญาน้อย ; ขออภัยที่ต้องพูดว่า โง่มาก มันก็หลีกไม่พ้น ที่จะต้องยึดความงมงายบางอย่างมาเป็นสรณะ ; กว่าจะแกะออกได้นี่เป็นเรื่องใหญ่โตที่เดียว. แต่เดี๋ยวนี้เราจะต้องถือหลักว่า เราเป็นพุทธบริษัท นับถือพุทธศาสนา ต้องทำอะไรให้ตรงตามความหมายของคำว่า พุทธะ.

ถาม : คำว่า พุทธะ แปลว่า อะไร คุณทอง ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ครับ.

ความหมายนี้หมดจด ถ้าแปลว่า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน. พุทธะ ถามฝรั่งดูเถอะ อาตมาแกล้งถามหลายคนแล้ว ฝรั่งที่เขาเรียนมาถูกต้อง ฝรั่งส่วนมากจะตอบว่า *"พุทธะ คือผู้ตื่นนอน", ผู้ตื่นจากหลับ* ถูกต้องเหมือนกับที่ครูบาอาจารย์ของเราแต่กาลก่อนได้เคยพูด เคยใช้คำนี้ ว่า พระพุทธเจ้าเป็นอรหันต์ผู้ตื่นจากกิเลสนิทรา ; ตื่นจากหลับคือกิเลส นั่นแหละคือพุทธะ.

เมื่อเราเป็นพุทธบริษัท นับถือพระพุทธเจ้า ต้องมีความเป็นพุทธะ คือความตื่นนอน ตื่นจากหลับ ; ถ้าหลับคืองมงาย ถ้าตื่นคือหายงมงาย ; นี่ต้องช่วยกันให้ตื่น. พระพุทธเจ้าเป็นผู้ตื่น แล้วปลุกคนอื่นให้ตื่น ; ถ้าสมมติว่าเราตื่นตามที่พระพุทธเจ้าปลุก เราก็สามารถที่จะปลุกคนอื่นให้ตื่นต่อไปอีก,

ถาม : ฉะนั้น หน้าที่ที่จะต้องรีบทำที่สุดนั้นคืออะไร คุณประยูร ?

ตอบ : หน้าที่ก็คือการปลุกตัวเราเองให้ตื่นเสียก่อน.

ถาม : หน้าที่สำคัญที่สุด ที่ด่วนที่สุด จำเป็นที่สุด ก็คือการปลุกตัวเราเองให้ตื่นเสียก่อน. เดี๋ยวนี้คุณตื่นถึงขนาดที่ปลอดภัยแล้วหรือยัง ?

ตอบ : ยังไม่รับประกันตัวเอง.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : คุณทอง ?

ตอบ : ยังไม่รู้สึกว่าจะปลอดภัยครับ.

ถาม : เอ้า, คุณล้ำ ล่ะ ?

ตอบ : ยังไม่ปลอดภัย ครับ.

ถาม : ทั้ง ๓ คน ยอมแพ้หมด ไม่กล้ายืนยันว่า "ข้าพเจ้าเป็นผู้ตื่นในลักษณะที่พอจะเรียกได้ว่าปลอดภัย". คุณยังหวังว่าจะทำผิด ทำอะไรอีกต่อไปอย่างนั้นหรือ ? คือไม่ปลอดภัยน่ะ ยังหาช่อง หาโอกาส หาอะไรเผื่อให้กลับไปอีกหรือ ?

ตอบ : คือการคิดที่จะทำผิดต่อไปไม่คิดแล้ว. แต่กลัวว่า สติมันจะตามไม่ค่อยทันในบางครั้งบางคราวอยู่บ้าง.

ก็เรียกว่าตื่นไม่ทัน ความรู้ควรจะเพียงพอ เสียชั้นหนึ่งก่อน จะได้มีสัจจะที่แน่ลงไปว่า เราไม่อยากจะหลับ เราเกลียดความหลับ, เราต้องการจะตื่น. ทีนี้ ก็พยายามให้มันตื่น ให้ทันเวลาที่ควรจะตื่น.

ถาม : ถ้าตื่นอยู่เสมอ ไม่มีหลับอีกต่อไป เขาเรียกว่าอะไร ?

ตอบ : พระอรหันต์ ครับ.

www.buddhadassa.in.th

พระอรหันต์เป็นผู้ตื่นอยู่โดยสมบูรณ์ ; แล้วเราไม่กล้าประกาศตัวเป็นพระอรหันต์ จึงไม่กล้าบอก ว่าตื่นอยู่ในลักษณะที่ปลอดภัย. เรื่องนี้อย่าไปได้คิดโอ้อวดว่าจะเป็นพระอรหันต์ ก็พอแล้ว. พยายามทำความตื่นให้มากที่สุด ให้เร็วทันแก่เวลาที่สุดก็แล้วกัน. นี่จะเรียกว่ามีศรัทธาที่ตั้งมั่นที่มั่นคง ; เพราะว่ามีปัญญา มีความตื่น มีสติ มารวมกันอยู่ที่ศรัทธาก็พอ. อะไร ๆ มารวมอยู่ที่กำลังของศรัทธา ; ศรัทธาที่ถูกต้องแล้วก็เดินไปในทางที่ถูกต้อง แล้วมันก็ขยายตัวออกไป จนกว่าจะถึงจุดที่มันจะถูกต้องถึงที่สุด.

[*ต่อไปนี้ มีข้อความที่แสดงให้เห็นว่ามีศรัทธาในองค์มรรค*]

ถาม : อริยมรรคมีองค์ ๘ มีอะไรบ้าง คุณทอง ?

ตอบ : จำไม่ได้หมดครับ.

ถาม : คุณประยูร ?

ตอบ : ทางปัญญามี ๒.

ถาม : ว่าไป, ที่ว่ามีองค์ ๘ มีอะไรบ้าง ?

ตอบ : มี ๑. ความคิดเห็นชอบ ๒. ความดำริชอบ ๓. การงานชอบ.

ถาม : นี่ก็จำไม่ได้หมดเหมือนกัน สับสนหมด, คุณล้ำล่ะ มรรคมีองค์ ๘ ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ ดำริชอบ วาจาชอบ.

เอ้า, ถ้าอ้างบาลีก็ว่าให้เป็นคู่ไปซิ...นี่ก็จำไม่ได้เหมือนกัน. นี่พิสูจน์ว่า ศรัทธาในพระธรรมนี้ยังไม่เพียงพอ ; ต้องให้คะแนนน้อยหรือไม่ให้เลย. ศรัทธายังไม่พอในพระพุทธศาสนา แม้แต่จะจำคำ ๘ คำ นี้ก็จำไม่ได้ :

สัมมาทิฏฐิ -ความเห็นชอบ,

สัมมาสังกัปโป -ดำริชอบ ; **๒ อย่างนี้เป็นปัญญา**.

สัมมาวาจา -วาจาชอบ,

สัมมากัมมันโต -การงานชอบ ;

สัมมาอาชีโว -อาชีวะชอบ ; **๓ อย่างนี้เป็นศีล**.

สัมมาวายาโม -พากเพียรชอบ,

สัมมาสติ -สติชอบ,

สัมมาสมาธิ -สมาธิชอบ ; **๓ อย่างนี้เป็นสมาธิ**.

ถาม : ถูกไหม ? แล้วศรัทธาอยู่ที่ไหน ? ไม่เห็นพูดถึงศรัทธาเลย ; มีพูดถึงทิฏฐิ สังกัปปะ วาจา กัมมันตะ อาชีวะ วายามะ สติ สมาธิ. ทำไมไม่เห็นพูดถึงศรัทธาเลย ศรัทธาอยู่ที่ไหน ?

ตอบ : ตอนนี้ศรัทธาอยู่ในปัญญาครับ.

www.buddhadassa.in.th

เพราะว่าได้พูดถึงทิฏฐิ สัมมาทิฏฐิ หรือปัญญาเสียอย่างเต็มที่แล้ว ; ไม่ต้องกลัวที่ว่าความเชื่อนั่นจะผิดได้ มันก็คือปัญญา เห็นชอบนั่นแหละ มีความหมายแห่งความเชื่อเต็มเปี่ยมอยู่นั้นแล้ว. ฉะนั้น พุทธบรษัท อุบาสก อุบาสิกา คนไหนก็ตาม อย่าได้เข้าใจผิดเรื่องนี้ ; เดี๋ยวจะหาว่าในอริยมรรคมีองค์ ๘ นั้น ไม่มีสิ่งที่เรียกว่าศรัทธา แล้วต้องมาสอนให้ศรัทธา ๆ ๆ กันอีก.

นี่ก็ไม่คัดค้านกัน ศรัทธามีอยู่แล้วโดยสมบูรณ์ ในคำว่า สัมมาทิฏฐิ ; ศรัทธานั้นคือ สัมมาทิฏฐิ ในพระพุทธศาสนา. สำหรับศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างนี้. ศรัทธาในศาสนาอื่นเราไม่รับผิดชอบ คือว่าเราไม่รับรอง ไม่ยืนยัน ; ยืนยันแต่เฉพาะในพระพุทธศาสนาว่า ศรัทธานั้นมันรวมอยู่ในสัมมาทิฏฐิ ; ก็เป็นอันว่าไว้ใจได้ แล้วเราไม่ขาดอะไร, เราไม่มีอะไรบกพร่องที่จะประพฤติปฏิบัติ และเราก็จะเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน.

ทำอย่างไรจะให้มีศรัทธาชนิดนี้ หรือมีสัมมาทิฏฐิชนิดนี้ ? ขอให้ไปคิดไปนึก, ช่วยกันไปคิดไปนึก ไปปรึกษาหารือ ; ไปปรับทุกข์ ยิ่งกว่าไม่มีข้าวกิน ยิ่งกว่าการไม่รู้หนังสือ ยิ่งกว่าความเจ็บไข้. อาตมาอยากจะพูดว่า **คนทั้งโลกยังหลับอยู่** *เพราะกังวลแต่ว่า ไม่รู้หนังสือ เจ็บไข้ ประชาชนจะล้นโลก ต้องคุมกำเนิด.* นี่ไม่สนใจว่าอะไรที่จะช่วยมนุษย์นี้ให้รอด. สัมมาทิฏฐิเท่านั้นที่จะช่วยให้รอด แล้วจะมีข้าวกิน, แล้วจะรู้หนังสือ, แล้วจะไม่เจ็บไม่ไข้. แม้ว่าคนจะมีจำนวนมากก็ไม่เป็นไร เพราะถ้ามีแต่คนดี มันต้องช่วยกันได้.

www.buddhadassa.in.th

ฉะนั้น ขอให้มีสัมมาทิฏฐิ ยถาภูตสัมมัปปัญญา เป็นเครื่องช่วยแก้ปัญหา ที่กำลังกลัวกันอยู่มาก ; แล้วจะแก้ปัญหาทางศีลธรรม ให้มีศีลธรรม ให้เป็นอยู่อย่างสงบสุขได้.

นี่เรียกว่ารากฐานหรืออุดมคติของศีลธรรม ๕ ประการ ซึ่งเราเคยวิพากย์วิจารณ์กันมาแล้ว. เดี๋ยวนี้ เราก็พูดในแง่ที่จะประยุกต์ คือทำให้มันมีขึ้นมาได้จริง ๆ. ขอให้เอาไปคิดไปนึก ไปปรึกษาในเรื่องนี้ ให้ยิ่งกว่าที่จะมัวแต่ปรึกษา เรื่องไม่มีอะไรจะกิน จะเจ็บจะไข้ จะไม่รู้หนังสือ เป็นต้น นั้นไม่ใช่ปัญหาเลย. ถ้ามีสัมมาทิฏฐิ หรือศรัทธาที่เป็นสัมมาทิฏฐิ หรือมี ยถาภูตสัมมัป-ปัญญาแล้ว ปัญหาเหล่านั้นจะหมดไป.

ฉะนั้น เราไม่เห็นด้วยกับรัฐบาลไหนก็ตามในโลกนี้ ที่จะมัวพูดกันแต่เรื่องไม่รู้หนังสือ ไม่มีอาหาร ไม่มีหยูกยา อะไรนี่ เราไม่เห็นด้วย. เราจะพูดในแง่ที่ว่า ทำไมไม่มีศีลธรรม, ทำไมไม่มีสัมมาทิฏฐิ ที่จะทำให้มีศีลธรรม. นี่เราจึงเป็นพุทธบริษัท ที่ยืนยันความเป็นพุทธบริษัท ยึดหลักของพระพุทธเจ้า ; ไม่ไปหลงตามชาวบ้านที่เห็นแต่เรื่องวัตถุ เรื่องปากเรื่องท้อง เรื่องทางฝ่ายร่างกายอย่างเดียว โดยที่ไม่รู้ว่าเรื่องทางฝ่ายร่างกายนี้แก้ปัญหาได้ด้วยสติปัญญาของจิตใจ.

ขอให้พยายาม **พัฒนาจิตใจ** พยายามอบรมจิตใจ ให้มีความรู้อันเพียงพอ จะแก้ปัญหาเหล่านั้นได้ ; ฉะนั้น อย่าไปตามก้นพวกที่มองเห็นแต่ปัญหาทางวัตถุเลย ; แล้วศีลธรรมก็จะกลับมา.

www.buddhadassa.in.th

นี่คือการทำความเจริญงอกงามให้แก่ศีลธรรม ; ในปัญหาทีแรกก็คือการประยุกต์ในส่วนที่เป็นรากฐานของศีลธรรมให้สมบูรณ์. วันนี้เราพูดกันได้แต่เพียงการจัดการส่วนรากฐาน วันหลังเราจะพูดถึงการจัดการเกี่ยวกับส่วนที่เป็นลำต้น และส่วนที่เป็นดอกผลต่อไป. เดี๋ยวนี้ก็เป็นการสมควรแก่เวลาแห่งการบรรยายในวันนี้.

ขอยุติไว้เพียงเท่านี้ ให้โอกาสพระคุณเจ้าท่านจะได้สวดบทพระธรรมที่เป็นกำลังใจ เพื่อจะมีมาใช้ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของพุทธบริษัทให้เพียงพอ.

---

www.buddhadassa.in.th

การถอยหลังเข้าคลอง

[ปัญหาศีลธรรมในยุคปัจจุบัน]

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ ในภาควิสาขบูชาครั้งนี้เป็นครั้งที่ ๑๒ ของการบรรยายโดยหัวข้อใหญ่ที่ว่า **การกลับมาแห่งศีลธรรม** ต่อไปตามเดิม ; แต่จะได้กล่าวโดยหัวข้อย่อยในวันนี้ว่า **การถอยหลังเข้าคลอง** และก็เป็นการบรรยายครั้งสุดท้ายของการบรรยายชุดนี้.

www.buddhadassa.in.th

การบรรยายชุดนี้มุ่งหมายเพื่อจะให้เกิดความรู้ความเข้าใจ จนสามารถปฏิบัติได้ เพื่อการกลับมาแห่งศีลธรรม ; เราได้พูดกันในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อให้รู้จักว่าศีลธรรมนั้นคืออะไร, เรายังขาดอยู่ในลักษณะอย่างไร, ได้พิจารณากันโดยรายละเอียดในทุกแง่ทุกมุมแล้ว. ในครั้งสุดท้ายนี้ก็จะได้กล่าวถึงลักษณะของการกลับมาแห่งศีลธรรมโดยเฉพาะ.

ในครั้งที่แล้วเราได้พูดกัน ถึงการทำให้เกิดความเจริญงอกงามแก่ต้นไม้ศีลธรรม ในส่วนรากฐานหรืออุดมคติ กระทั่งรู้ว่าจะควรทำอย่างไร, และยังค้างอยู่ไม่ได้กล่าวถึงส่วนที่เป็นลำต้นซึ่งประกอบไปด้วยเปลือก กระพี้และแก่น รวมทั้งส่วนยอดสุดของใบคือ ใบ ดอก และผล.

ข้อนี้หมายความว่า เราจะต้องพูดกันอีกสักหน่อย ถึงสิ่งที่เป็นลำต้นหรือต้นลำของพฤกษาแห่งศีลธรรม อันได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา, และใบ ดอก ผล คือ มรรค ผล นิพพาน ก็จะพูดกันไปในคราวเดียวกันว่า จะต้องทำให้กลับมาอย่างไร ; และการที่จะทำให้กลับมาในกรณีอย่างนี้ มันออกจะแปลกประหลาด ในการที่จะใช้คำว่า **ต้องถอยหลังเข้าคลอง**.

[วิธีการณ์ และความหมายแห่งการถอยหลังเข้าคลองไปถึงหน้า ๕๓๕]

คำว่า “**ถอยหลังเข้าคลอง**” นี่ ตามปรกติเป็นคำที่มีไว้สำหรับตำหนิติเตียน และเป็นสิ่งที่เขาถือว่าไม่ควรจะกระทำ ; แต่บัดนี้อาตมากลับมาระบุลงไปว่า เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง. ถ้าจะทำให้ศีลธรรมกลับมาในยุคนี้ปัจจุบันนี้ เราจะต้องมีการกระทำชนิดที่เรียกว่า **ถอยหลังเข้าคลอง**.

www.buddhadassa.in.th

ดังนั้นในที่สุดนี้ อยากจะขอทำความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า “ถอยหลังเข้าคลอง” นี้ให้เป็นที่แจ่มแจ้งกันเสียก่อนว่ามันมีความหมายอย่างไรแน่ ? เป็นตัวเสนียดจัญไร หรือว่าเป็นสิ่งที่จะนำมาซึ่งสวัสดีมงคล ? ขอให้ช่วยพิจารณาดู.

ถาม : ขอตั้งปัญหาขึ้นมา ในชั้นแรกนี้ว่า คำว่า “ถอยหลังเข้าคลอง” นั้น มีความหมายอย่างไร ? หรือเขาจะกระทำในเมื่อมันมีสถานการณ์อะไรเกิดขึ้น ? ขอถามว่า ถอยหลังเข้าคลอง คืออะไร คุณประยูร ?

ตอบ : “ถอยหลังเข้าคลอง” นั้น ถ้าเอาความหมายตามทางโลก ตามธรรมดาปุถุชนที่ใช้กัน เขาใช้ในทางที่ไม่ดี ; หมายความว่า ไปทำในสิ่งที่เขาเลิกทำกันแล้ว ในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง แล้วย้อนกลับไปทำใหม่ เอาสิ่งที่ไม่ดีกลับมาทำใหม่อีก.

ถาม : เราจะพูดให้เจาะจงกว่านั้นว่า ในกรณีเช่นไร เราจึงมีการถอยหลังเข้าคลอง ?

ตอบ : ในเมื่อมันเดินผิดทางแล้ว จึงต้องถอยหลังกลับมาเข้าคลอง.

ถาม : พูดให้ชัดเป็นตัวอย่าง เช่นว่า เรือเล่นอยู่ในน้ำ ในกรณีเช่นไรบ้างที่เรือลำหนึ่ง ๆ หรือเรือบางลำนั้นจะต้องถอยหลังเข้าคลอง ?

ตอบ : ในเมื่อเรือลำนั้นวิ่งหลงทาง ครับ, วิ่งหลบทางที่ไม่ใช่ทางที่ถูก ; แต่มันหลงไป พอรู้สึกว่ามันหลงแล้ว มันต้องถอยกลับมาหาทางเดิมจึงไปได้.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ถอยหลังเข้าคลอง คุณทองว่าอย่างไร ? ตัวอย่างที่ชัด ๆ ไม่ต้องสมมติก็ได้ ตัวอย่างที่มันมีอยู่จริง ที่มันต้องถอยหลังเข้าคลองนั้น เช่นอะไรบ้าง ?

ตอบ : เช่นในการเดินเรือครับ ; เมื่อเห็นว่า ฝนตั้งเค้า หรือมรสุมมันตั้งเค้า ไม่อาจที่จะแล่นต่อไปข้างหน้าได้ ; เพราะเหตุว่า หากจะแล่นไปแล้ว จะต้องโดนมรสุม เรือจึงต้องถอยหลังเข้าคลองครับ.

ถาม : นี้เป็นการทำถูกหรือทำผิด ?

ตอบ : ในกรณีนี้ทำถูกครับ.

ถาม : คุณล้ำ มีเรื่องอย่างไรอีก ที่ต้องถอยหลังเข้าคลอง ?

ตอบ : การถอยหลังเข้าคลอง ในที่นี้ก็หมายถึง การเดินผิดทางในทุกแง่ทุกมุม เกี่ยวกับการปฏิบัติระบบศีลธรรม.

ถาม : ยังไม่พูดถึงการปฏิบัติ. ถอยหลังเข้าคลองด้วยเรือในน้ำจริง ๆ ไม่พูดถึงการปฏิบัติ. ในกรณีอย่างไรอีกที่จะต้องถอยหลังเข้าคลอง ?

ตอบ : หมายถึงการเดินทางไปในทางที่จะเกิดอันตรายแล้วมีวิกฤติการณ์ต่าง ๆ เรือลำนั้นจวนจะอัปปางแล้ว ถ้าเดินไปก็อัปปางแน่ จึงถอยหลังเข้าคลองครับ.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ก็คล้าย ๆ กับที่คุณทองว่า เห็นว่า เค้าไม่ดีแล้วมันก็ต้องถอยหลังเข้าคลอง ยังมีอะไรอีก ? คุณประยูรว่าอีก ในกรณีที่เรือจริง ๆ จะต้องถอยหลังเข้าคลอง ไม่ได้ยกตัวอย่างนอกไปจากที่มันมีอยู่จริง ?

ตอบ : ในกรณีที่เรือโดนพายุแล้วไปเกยตื้น ไปไม่ได้ ก็ต้องถอยหลังเข้าคลอง.

ถาม : จะโดนพายุหรือไม่โดนพายุ ถ้ามันไปเกิดเกยตื้นแล้ว มันก็ถอยหลังลงคลอง ลงร่องลึกนี้. หมายความว่า เรือ ลำนั้นด้วยเหตุอะไรก็ตาม มันปีนขึ้นไปจากร่องน้ำ ไปอยู่บนตื้น ; ไปไม่ได้มันต้องถอยหลังเข้าคลอง. กรณีอย่างนี้เรียกว่า ทำถูกหรือผิด ?

ตอบ : อย่างนี้ถูกครับ.

ถาม : เอ้า, มีอย่างไหนอีก การถอยหลังเข้าคลอง ? อยากจะขอพูดบ้าง สักตัวอย่างหนึ่งเช่น รบกัน ออกเรือไปเพื่อจะรบกัน เห็นว่าสู้ไม่ได้ แล้วก็ถอยหลังเข้าคลองกลับบ้าน ; นี้ก็เรียกว่า ถอยหลังเข้าคลอง, อย่างนี้เป็นกรณีที่ทำถูกหรือทำผิด คุณประยูรว่าถูกหรือผิด ?

ตอบ : อยู่ที่ว่าไปรบกันเรื่องอะไร.

ถาม : ไปรบด้วยเรื่องอะไรก็ตามใจ ออกจากคลองไปรบกัน แล้วเราเห็นว่าสู้ไม่ได้ แล้วเราก็ถอยหนี หนีเข้าคลองกลับเข้าคลองนี่ มันเป็นการทำถูกหรือทำผิด ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ถ้าพูดถึงว่า การที่รบกันนั้น มันไม่ใช่เรื่องที่จำเป็นที่จะต้องรบ แล้วเราหนีกลับเข้ามาเข้าคลอง ถูก ครับ ; แต่ว่าถ้าการรบนั้น เป็นเรื่องที่เราจำเป็นจะต้องเอาชนะ มันไม่ถูก.

ถาม : คุณทองล่ะ ถูกหรือผิด เห็นว่าสู้ไม่ได้แน่ ?

ตอบ : ยังเป็นการถูกต้องอยู่ครับ เช่นว่าเรากลับมาเพื่อจะเตรียมสะสมใหม่ คือถอยหลังตั้งหลักใหม่ครับ.

ถาม : สุดแท้แหละ, แต่มันก็ถอยหลังก็แล้วกัน. คุณล้ำล่ะ ว่าถูกหรือผิด กรณีที่เห็นว่าสู้ไม่ได้แล้วถอยหลังเข้าคลอง ?

ตอบ : ถ้าสู้ไม่ได้ แล้วถอยหลังเข้าคลอง ผมว่าไม่ควรนะครับ.

ถาม : ไม่ควรถอย ทำอย่างไร เห็นว่าสู้ไม่ได้อยู่แท้ ๆ ไม่ควรถอยทำอย่างไรว่าไป ?

ตอบ : ต้องเอาแพ้ เอาชนะกัน.

นั้นเป็นความเห็นส่วนตัว. เอาละ, นี่ก็เป็นเรื่องที่จะพอมองเห็นกันอยู่ทั้งนั้น ว่าเราออกมาจากคลองจะเดินทางไปในทะเล เห็นว่าพายุมันตั้งขึ้นมาเป็นอันตรายแน่ เราถอยหลังเข้าคลองเสีย ไปรออยู่ก่อน นี่มันก็ถูก. หรือว่าออกปากน้ำบางแห่งร่องน้ำมันสับสน มันไปเกยตื้น ; เราก็ต้องถอยหลังลงมาหาคลอง. การถอยหลังลงคลองนี้ ก็ถูกแน่ ; แล้วในกรณีที่จะออกไปรบกัน

www.buddhadassa.in.th

ทางทะเล เพื่อป้องกันบ้านเมือง เห็นว่าสู้ไม่ได้ก็ถอยหลังเข้าคลองเสีย ปลอดภัยไว้ก่อน มันก็เป็นการทำที่ถูกต้อง.

ถาม : ทีนี้ ยกตัวอย่างการถอยหลังเข้าคลอง ที่ไม่ถูกต้อง ที่ควรตำหนิ มันคืออย่างไร ? มันคืออย่างไรเขาจึงเกลียดชังกันนักหนาว่า ถอยหลังเข้าคลองนี่มันใช้ไม่ได้. มันเช่นในกรณีอย่างไร คุณทอง ?

ตอบ : กระผมได้ยินคำเหล่านี้ มาจากการที่ผู้ใหญ่ติเตียนลูกหลาน หรือเด็ก ๆ ก็คือการทำงานนั้นทุกคนหวังที่จะก้าวหน้า คือทำให้ดียิ่งขึ้น ๆ ; แต่ถ้าเมื่อทำเลวลงแล้ว ผู้ใหญ่มักจะติงว่า ทำแล้วไม่เห็นดีขึ้น คือเปรียบกับการถอยหลังเข้าคลอง. ผมได้ยินคำนี้มาตั้งแต่เด็ก ๆ คือติเตียนอย่างนี้ ครับ.

ถาม : เอ้า, การถอยหลังเข้าคลองชนิดไหนล่ะ ที่มันไม่ดี ?

ตอบ : ในกรณีเช่นนี้ คือทำแล้วไม่ดีกว่าเดิม.

อันนี้มันเป็นการทำงานไปแล้ว. เราหมายถึงการถอยหลังด้วยเรือในน้ำแล้วเข้าคลองจริง ๆ ในกรณีอย่างไร ที่ว่ามันไม่ดี มันใช้ไม่ได้ มันควรถูกติ. อย่างที่คุณว่านี้ บางทีไปเอาคำเขามาใช้ผิดก็ได้ คือ คำว่า “ถอยหลังเข้าคลอง”. นี้เป็นคำที่ถูกต้อง ; สอนไปในความหมายที่ถูกต้องว่าให้ถอยหลังเข้าคลอง จึงจะถูกต้อง แล้วไปยืมคำนี้มาใช้อย่างผิด ๆ จึงได้เกิดคำพูดอย่างนั้นขึ้นมา ; นี่มันก็มีทางที่จะเป็นไปได้ ; ฉะนั้น ยังไม่เป็นตัวอย่างที่แสดงว่า การถอยหลังเข้าคลองแล้วมันผิด.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : คุณประยูรยกตัวอย่างว่าเรือถอยหลังเข้าคลอง มันผิดอย่างไร ในกรณีอย่างไร ?

ตอบ : เกี่ยวกับเรือ คือตามปรกติ เรือมันต้องเดินหน้า. ทีนี้การที่จะเดินถอยหลัง ถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง คือมันคงจะรุ่มร่ามหรือว่าไม่สะดวก อะไรแบบนั้นแหละครับ ในแง่ของเรือ.

ถาม : มันจะมีได้หรือ มันจะเป็นไปได้หรือที่ใครมันจะแจวเรือถอยหลัง หรือว่าเรือมันถอยหลังเข้าคลอง ในเมื่อมันไม่มีเหตุผลสมควร ใครจะถอยหลังเข้าคลอง ?

ตอบ :ที่ผมเคยเห็นถอยหลังไป มีครับ ; เกี่ยวกับน้ำเชี่ยว ๆ ที่น้ำเชี่ยวจริง ๆ แล้วถ้าจะลงตามน้ำมันจะแรงเกินไป และชนก้อนหิน เลยต้องถอยหลังโดยใช้เครื่องคุมอัตราเร็วของเรือค่อย ๆ พยุงไว้ให้เรือค่อย ๆ ถอยลงมา.

ถาม : อย่างนี้ มันไม่ใช่ถอยหลังเข้าคลอง มันถอยหลังออกปากอ่าวนี่. ไม่ถูก ไม่ใช่เรื่องนี้. คุณล้ำว่าอย่างไร ?

ตอบ : ผมขอสมมติเป็นเรือลำหนึ่ง ก็มีเจ้าของเป็นคนเก่งมีสินค้าเต็มลำแล้ว จะไปค้าโดยมีกำไรอย่างสวยงาม. แต่พอดีหวนคิดถึงความสนุกสนานทางบ้าน คิดถึงการเพลิดเพลินทางบ้าน เป็นต้นว่าเกี่ยวกับผู้หญิงหรืออะไรสักอย่างหนึ่ง เหนี่ยวรั้งจิตใจ จนทำให้ไปไม่ได้ จึงถอยหลังเข้าคลอง ทำให้ของนั้นเสียหาย. ตอนนี้ทำให้ต้องถอยหลังเข้าคลอง ด้วยการเห็นแก่ประโยชน์เกี่ยวกับตัณหาราคะ. นี้เป็นต้นเหตุอย่างหนึ่ง และเกี่ยวกับความสนุกสนานเพลิดเพลิน ด้วย

www.buddhadassa.in.th

อายตนะที่เราต้องการ จึงได้ทิ้งสิ่งของโดยการถอยหลังเข้าคลอง นี้ก็มีครับ.

ถาม : ตัวอย่างนี้มันเป็นเรื่องของการเลิกล้มความตั้งใจ ที่จะทำการค้า เพราะว่าความคิดเลว ๆ มันเกิดขึ้น ครอบงำ ; นี่เป็นใจความสำคัญ. ไม่มีความหมายของคำว่า ถอยหลังเข้าคลองโดยสมบูรณ์.

ตอบ : อีกอันหนึ่งก็มันไปไม่รอดจริง ๆ อย่างที่ว่า ลมก็จัดแรง...

อย่างนั้นมันก็ถูกเสียอีก, มันเป็นเรื่องถูกเสียอีก. อยากจะเห็นว่าอย่างไรที่เรียกว่าถอยหลังเข้าคลองแล้วมันเป็นการผิด. ถ้าคุณหาตัวอย่างมาไม่ได้ก็ต้องเป็นอันว่า จะขอยุตติไว้ทีหนึ่งก่อน ว่า **การถอยหลังเข้าคลองนี้ไม่มีทางผิด** ไม่ใช่สิ่งที่น่ารังเกียจ เป็นคำพูดที่มีอยู่สำหรับเตือน สำหรับแนะนำให้แก้ไขให้มันถูกต้อง. ฉะนั้นคำนี้ควรจะถือว่า ล้วนแต่นำมาซึ่งผลดี ไม่ได้นำมาซึ่งผลร้าย เป็นสิ่งที่ควรถือปฏิบัติให้ถูกแก่กรณีนั้น ๆ แล้วทำไมคนจึงพากันเกลียดคำว่า “ถอยหลังเข้าคลอง”. ถ้ามิใช่เพราะเอาคำนี้มาตีความกันผิด ๆ มันก็ต้องมีความหมายอย่างอื่น แล้วเราก็ยังหาไม่ได้ ; ให้หาก็หามาไม่ได้ ก็ต้องยุติไว้ว่าเป็นสิ่งที่ควรกระทำ มองดูในแง่ที่มันควรกระทำ.

สรุปย้ำอีกครั้งหนึ่งว่า เช่นว่า ออกมาปากคลอง เห็นพายุตั้งขึ้นมาก็ต้องถอยหลังเข้าคลอง, หรือว่า ออกมาติดเกยตื้น เพราะเดินผิดคลองก็ต้องถอยหลังเข้าคลอง, หรือออกมาเห็นว่าจะพ่ายแก่ข้าศึกในกรณีอย่างนี้ในวันนี้ก็ต้องถอยหลังเข้าคลอง.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : สรุปความได้ว่า คำว่า “**ถอยหลังเข้าคลอง”นี้ เป็นเพียงการแก้ไขระยะสั้นระยะหนึ่งเท่า นั้น** ; ไม่ใช่เป็นหลักปฏิบัติที่จะต้องปฏิบัติเรื่อยไปอย่างไม่มีจุดจบ คือเป็นเพียงข้อปฏิบัติที่จะต้องนำมาใช้ในคราวคับขัน ชั่วเวลาหนึ่งเท่านั้น. ถูกไหมคุณทอง ? ไม่ใช่ข้อปฏิบัติที่จะใช้ตลอดไป.

ตอบ : ครับ ถูกครับ.

ถาม : ไม่ใช่ข้อปฏิบัติที่จะใช้ตลอดไป ดังนั้นจึงเป็นการถูกต้อง. เดี๋ยวนี้มนุษย์ในโลกนี้ หรือว่าประเทศไทยเราก็ตาม เรียกได้ว่าอยู่ในภาวะคับขันหรือยัง คุณประยูร ?

ตอบ : สภาวะเดี๋ยวนี่ จัดว่าอยู่ในภาวะที่คับขันแล้ว.

ทุกคนควรจะรู้สึกอย่างนั้นว่าอยู่ในภาวะที่คับขัน หรือว่าเกือบจะดับขันก็ตาม ล้วนแต่ต้องแก้ไขทั้งนั้น. นี่หมายถึงภาวะทางศีลธรรมที่มันเสื่อมทรามลง เสื่อมทรามลง ; เพราะมันเดินไปผิดทาง คือผิดครรลองของศีลธรรมอุปมาเหมือนกับอะไรดี ใน ๓ อย่างที่เราออกนามมาแล้ว.

ถาม : ภาวะคับขันทางศีลธรรม ของประเทศไทย เรานี้ จะเปรียบกับอุปมาอันไหนดี ใน ๓ อย่างนั้น ?

ตอบ : ต้องเปรียบกับเรือจะออกแล้วมันมีมรสุมตั้งเค้า ครับ.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : คุณประยูรล่ะ เปรียบกันอันไหนดี ?

ตอบ : ตอนนี้ผมเปรียบว่า มันเกยตื้นไปไม่ได้.

ถาม : เอ้า, คุณล้ำ ล่ะ ?

ตอบ : ผมว่าทั้งเกยตื้น และพายุมันกำลังพัดมาแล้ว.

เอ้า, ลงคลองกันที. เพราะว่าข้าศึกมา เราต้อง “ถอยหลังเข้าคลอง” ; มันก็พอจะมองเห็นได้ ; คำว่าข้าศึกไม่จำเป็นต้องเป็นบุคคล หรือเป็นเรื่องทางวัตถุเสมอไป ; เป็นเรื่องทางจิตใจก็ได้. ข้าศึกคือกิเลส คือความวินาศน่ะมันกำลังมาแล้ว เราจะต้องเตรียมสู้ให้ดี. “ถอยหลังเข้าคลอง” หมายความว่า เตรียมต่อสู้ให้ดี ; ควรจะมองเห็นในแง่นี้ ด้วยกันได้.

ถ้าจะถือว่าคอมมิวนิสต์เป็นข้าศึก เราจะพ่ายแพ้แก่คอมมิวนิสต์ เพราะว่าเราเตรียมต่อสู้ไม่ดี ; ฉะนั้นเราก็ถอยหลังเข้าคลองเพื่อจะเป็นคอมมิวนิสต์ที่เหนือกว่า แล้วเราก็จะชนะคอมมิวนิสต์ธรรมดาได้. นี่เป็นความเห็นของอาตมา.

อยากจะฝากไว้ด้วย ว่าถ้าจะป้องกันต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ ก็ต้องเป็นคอมมิวนิสต์ ที่ดีกว่า, หรือถ้ามีภัยจากสังคมนิยม เราก็จะเป็นสังคมนิยมที่เหนือกว่า ที่มันดีกว่า เราก็ชนะได้, หรือแม้แต่ประชาธิปไตย ถ้ามันเลวร้ายเป็นประชาธิปไตยที่เลวทราม อย่างที่เห็น ๆ อยู่ เราก็ต้องเป็นประชาธิปไตยที่เหนือกว่า **ที่ถูกกว่า เราก็จะเอาชนะได้**.

www.buddhadassa.in.th

เพราะฉะนั้นสรุปความได้ว่า ต้องเป็นชนิดที่ถูกกว่า ดีกว่า เหนือกว่า จึงจะเอาชนะได้ ; ฉะนั้น การถอยหลังเข้าคลองนี่ ก็เพื่อจะเตรียมตัวให้มันถูกต้อง ให้มันดีกว่า เหนือกว่า สำหรับเผชิญหน้ากับข้าศึก, หรือการปรับปรุงเสียใหม่ ให้มันลงคลอง ลงร่อง ลงรอย ในเมื่อมันมีการเดินผิดคลองจนเกยตื้น.

รวมความแล้วก็เห็นว่า มันเป็นการกระทำที่ถูกต้อง, การถอยหลังเข้าคลองนี้ เป็นการกระทำที่ถูกต้อง ; ฉะนั้น ควรจะนำมาใช้ได้. เป็นอันยุติกันที ว่าเรายอมรับว่า จะใช้วิธี “การถอยหลังเข้าคลอง” แห่งความถูกต้องกันเสียใหม่ ; หลังจากที่เดินมาผิดทางก็ดี, เดินมาอย่างไม่เหมาะสมก็ดี, เดินมาอย่างไม่พรักพร้อมก็ดี, หรือว่า **ทำอะไรผิดพลาดไป** ล้วนแต่มีทางที่จะเสียเปรียบ ก็ดี ; **ถอยหลังเข้าคลองมาเพื่อปรับปรุงให้ถูกต้องกันเสียใหม่** แล้วจึงจะออกต่อไป.

....

ภาวะศีลธรรมในประเทศไทยเรา เรียกว่าเสื่อมทราม มีอาชญากรรมมากขึ้น ; ถ้าขืนเป็นอยู่ในระดับนี้ จะต้องวินาศเป็นแน่นอน. เพื่อจะป้องกันอันตรายนี้ แก้ไข หรือว่าระงับอะไรก็ตาม จะต้องมีการกระทำให้มันถูกต้อง ในทางศีลธรรม เรียกว่า **ต้องมีการถอยหลังเข้าคลองในทางศีลธรรม** ; กลับไปมีศีลธรรมที่ถูกต้อง. นี่เรียกว่าเป็นเหตุผลอยู่ในตัวแล้ว มีเหตุผลชัดเจนอยู่แล้ว ; ว่าเราจะต้องถอยหลังเข้าคลองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้.

www.buddhadassa.in.th

อย่างเรือเกยตื้นแล้ว ต้องถอยหลังให้ลงคลอง แล้วค่อยเดินต่อไป มันก็จะมีความถูกต้อง คือมีการกลับมาแห่งศีลธรรม ก็ปลอดภัยได้ ; เพราะฉะนั้น เราพูดได้เลยว่า การกลับมาแห่งศีลธรรม คือการถอยหลังเข้าคลอง. นี่พูดเฉพาะกาล เฉพาะเหตุที่มีอยู่จริงสำหรับพวกเราเวลานี้ หรือว่าทั้งโลกก็ได้ ; แต่คงไม่มีใครฟัง.

เราท้าทาย ที่จะพูดว่าทั้งโลกก็ได้ อยู่ในฐานะที่จะต้องมีการกลับมาแห่งศีลธรรม ในลักษณะที่ถอยหลังเข้าคลอง ; เพราะเราถือว่าแต่ก่อนนู้น เราเคยอยู่ในคลอง มีศีลธรรม ; โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ล้วนแต่เป็นผู้เคร่งครัดในศาสนา, หรือในวัฒนธรรม เป็นต้น อยู่ด้วยกัน ทุกชาติ ทุกภาษา ทุกมุมโลก ; นับตั้งแต่คนป่า กระทั่งว่าคนที่มันเจริญถึงที่สุด เคยอยู่ในคลองของศีลธรรม, ถือศาสนา เกลียดบาปกลัวบาป รักบุญ มีจิตใจประกอบไปด้วยธรรม ในยุคหนึ่งสมัยหนึ่ง ; มันเพิ่งมาเปลี่ยนแปลงในสมัยที่วัตถุก้าวหน้า สร้างความเอร็ดอร่อยแก่อายตนะมากเกินไป จนเกิน จนเฟ้อ จนมนุษย์ลืมตัวไป หันไปบูชาวัตถุ ความเอร็ดอร่อยทางวัตถุโดยไม่คำนึงถึงศีลธรรม.

ศีลธรรมนี้เพิ่งเสียไป เพิ่งเสื่อมทรามไป เมื่อวัตถุนิยมเข้ามา, หรือเมื่อมนุษย์เริ่มเดินออกนอกคลองของศีลธรรม มัวไปหลงในเรื่องของวัตถุนิยม. สรุปความได้ว่า มันเคยถูก เคยอยู่กันอย่างสงบนะ, แล้วค่อย ๆ ผิด ค่อย ๆ ผิด ค่อย ๆ ผิด มากขึ้น จนผิดเหลือที่จะทนได้ ฉะนั้นจึงต้องถอยหลังเข้าคลอง ; จึงมองไม่เห็นว่า น่าตำหนิติเตียน หรือน่ารังเกียจที่ตรงไหน สำหรับคำว่า “ถอยหลังเข้าคลอง”.

....

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ทีนี้ ดูทั่ว ๆ ไป เป็นหลักสำหรับสังเกตคร่าว ๆ ว่า**อะไรที่ทำให้เดินไป ผิดไกลออกไปทุกที** จนอยู่ในลักษณะที่ว่า มันควรจะเปลี่ยนหรือถอยหลังกลับมา ? ในอุปมาของเราเกี่ยวกับต้นไม้ทางศีลธรรม เราแบ่งต้นไม้เป็นชั้นรากฐาน ชั้นลำต้น และชั้นสุดยอด. ชั้นรากฐานเรารวมเรียกว่าอะไร ? คุณทองนึกได้หรือเปล่า ที่เป็นชั้นรากฐานของต้นไม้ เราเรียกว่าอะไร ?

ตอบ : อุดมคติ ครับ.

ถาม : เรียก **อุดมคติถูกต้อง** ที่เป็นรากฐานของต้นไม้. ที่เป็นต้น เป็นลำของต้นไม้เราเรียกว่า อะไร ?

ตอบ : การปฏิบัติที่ถูกต้อง.

ถาม : **การปฏิบัติที่ถูกต้อง** หรือสุปฏิปัตติ. แล้วพอถึงปลายยอดของมัน สุดยอดของมันเราเรียกว่าอะไร ?

ตอบ : สันติภาพ ครับ.

สันติสุขหรือสันติภาพ ในฐานะเป็นยอดสุดของต้นไม้. นี่แสดงว่าคุณทองเข้าใจ และจับฉวยได้เก่ง. ขอให้ทุก ๆ คนย้ำหัวข้อนี้ไว้ให้แม่นยำว่า ต้นไม้ทางศีลธรรมของเรา มีรากเป็นอุดมคติถูกต้อง, มีต้นลำเป็นสุปฏิปัตติ ปฏิบัติถูกต้อง, มี**ปลายยอด**เป็น**สันติสุข หรือสันติภาพ**.

www.buddhadassa.in.th

นี้มันเนื่องกันมาถึงเหตุการณ์ที่กำลังเป็นอยู่ ขอให้คอยฟังให้ดีเมื่ออาตมาจะกล่าวว่า เรามีอุดมคติที่ถูกต้องเป็นรา ก็หมายความว่า เรามีสิ่งที่เขาเรียกกันอย่างสมัยใหม่ คำพูดสมัยใหม่ ปัจจุบันนี้ว่า "**ค่านิยม**".

ประการที่ ๑. เราต้องมีค่านิยมที่ถูกต้อง ; หมายความว่า ที่เราทำไปทั้งหมดนั้น เราต้องการอะไรเป็นความถูกต้อง. ถ้ามันเป็นเรื่องวัตถุ "ค่านิยม" ของมันก็คือประโยชน์ที่จะได้จากวัตถุนั้น แต่มันมิได้ถูกเสมอไป ; ถ้ามันเป็นไปเพื่อกิเลส มันก็ต้องเป็นค่านิยมที่ผิด ; อย่างว่าจะมีเครื่องใช้ไม้สอย ที่ดีที่แพงที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่, แต่ใช้ไปในทางที่ทำสัตว์ให้มืนเมา ให้โง่ ให้หลง จนกระทั่งเสื่อมเสียศีลธรรม ก็ต้องเรียกว่า เรามีค่านิยมที่ตั้งไว้ผิด คือเอาเอร็ดอร่อยทางเนื้อทางหนังเป็นค่านิยม ; ไม่เอาความสงบสุข สันติสุข สันติภาพ ว่าเป็นค่านิยม.

เหมือนกับ *ซื้อเครื่องบันทึกเสียงมาเล่นเพลง* อย่างนี้, *เพราะค่านิยมของคนโง่* จึงซื้อเครื่องบันทึกเสียงมาเล่นเพลง ; แต่เขาก็ไม่ยอมรับว่าอย่างนั้น เขาถือว่า มันถูก เพราะสตางค์ของเขา ; เขาก็ซื้อสิ่งที่แพง ๆ เหล่านั้นมาเล่นเพลง และก็เพลงเลว ๆ ด้วย. เราอยู่ที่วัดนี้ จะใช้เครื่องบันทึกเสียงสำหรับทำงาน ที่เป็นการอบรมสั่งสอน เผยแผ่อย่างถูกต้อง ; อย่างนี้ก็เรียกว่ามันมีค่านิยมต่างกันมาก.

หรือจะเอาทีเดียวหมดเลยว่า ชีวิตของเรานี้เกิดมาทำไม ? ควรจะได้อะไร, หรือเพื่ออะไร ? เราวาด*ค่านิยมของการเกิดมา ไว้อย่างถูกต้องหรืออย่างผิดพลาด, หรือว่ามันต่ำเกินไป มันไม่สูงถึงขนาดที่ควร*จะสูง. สมัยหนึ่งเขาเคยมีค่านิยมอย่างหนึ่งในสิ่งนั้น ๆ ที่เขามี ต่อมาถึงสมัยนี้ มันก็ได้เปลี่ยนไป

www.buddhadassa.in.th

เป็นอย่างอื่น จนถึงกับจะเรียกว่า ตรงกันข้ามเอาเสียทีเดียว. ฉะนั้น การวางค่านิยมอย่างผิด ๆ กำหนดกันอย่างผิด ๆ นี้ ก็เป็น**ประการหนึ่ง**ที่จะต้องถอยหลังเข้าคลอง.

ไปศึกษาให้รู้ดีรู้ชั่ว รู้ผิดรู้ถูก รู้จักสุขทุกข์อย่างถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ แล้วก็จึงจะสามารถกำหนดค่านิยมของอะไร ๆ ได้อย่างถูกต้อง.

ถาม : คำว่า ถูกต้อง นี้เอาอะไรเป็นเครื่องวัด เอาอะไรเป็นหลัก แล้วตัดสินว่าถูกต้อง คุณทอง ?

ตอบ : เอาความปรกติเป็นหลัก ครับ.

ถาม : ขยายความของคำว่า ปรกติ ออกไปให้คนเขาฟังง่ายสักหน่อย.

ตอบ : คือทุกอย่างจะไม่ก่อความเดือดร้อน ให้แก่ตนเองและผู้อื่น.

นั่นแหละ ถูกพอแล้ว อย่าพูดมาก ; เท่านั้นพอแล้ว เมื่อตนเองและผู้อื่นไม่เดือดร้อนก็พอแล้ว. อย่าพูดให้มันหลายคำไป มันจะจำยาก. ความถูกต้องมันอยู่ที่ไม่ทำให้ใครเดือดร้อน, หรือถ้าจะพูดอีกทีหนึ่ง ก็ว่า มันไม่ทำให้เกิดปัญหาขึ้นมา นั่นแหละคือถูกต้อง. ฉะนั้น ถ้าเรารู้จักจัดรู้จักทำสิ่งต่าง ๆ ให้มีค่านิยมไปในทางจะตัดปัญหา คือความยุ่งยากลำบากเดือดร้อน ระส่ำระสาย ของมนุษย์ให้หมดไป ให้หันมานิยมสันติสุขหรือสันติภาพ ; นั่นแหละ เป็นยอดสุดของธรรมะอย่างสมัยโบราณที่เคยเคร่งครัดในทางศาสนา.

www.buddhadassa.in.th

เดี๋ยวนี้ เขาไปนิยมเอาเรื่องสวยงาน สนุกสนาน เอร็ดอร่อย ยิ่งตามใจกิเลสได้เท่าไรยิ่งดี ; ยิ่งส่งเสริมให้เขามีกิเลสมาก เขาก็รู้สึกอร่อยมาก. เขาไปรู้ว่านี่ต้องการอย่างนี้ นี่คือสิ่งที่ควรจะถูกต้อง, อันนี้คือสิ่งที่ควรจะถือว่าถูกต้อง. เรื่องอาหารการกินก็ดี เรื่องเครื่องนุ่งห่มก็ดี ที่อยู่อาศัยก็ดี หยูกยาก็ดี, ปัจจัยสี่ที่จำเป็นมันเปลี่ยนค่านิยม ไปเป็นเรื่องของการส่งเสริมกิเลสเสียหมด ; เรียกว่า มีอุดมคติผิด หรือจะเรียกว่า **มีค่านิยมที่ผิด**.

เมื่ออุดมการณ์มันผิด ก็มิใช่อุดมคติ ไม่ควรจะเรียกว่า อุดมคติ ; เพราะเราถือกันว่า อุดมคติแล้วต้องถูกต้อง. แต่ถ้าถือว่า อุดมคติผิดได้ ก็ต้องเปลี่ยนว่าให้มันมาเป็นอุดมคติที่ถูกต้อง ; เมื่อค่านิยมมันทำไปด้วยความโง่เขลาเบาปัญญา ก็ต้องเปลี่ยนมาให้มันมีค่านิยมที่ถูกต้อง คือไม่ทำให้ปัญญาเกิดขึ้น.

ถาม : นี่เป็นการถูกต้องตามอะไร คุณทอง ? ตามกฎตามเกณฑ์ ตามหลักของอะไร ?

ตอบ : ตามกฎของธรรมชาติ ครับ.

ถ้าเราพูดอย่างนี้ เขาหัวเราะนา ; แต่ว่ามันเป็นการถูกต้องที่สุด. ความถูกต้องนี้ ต้องถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ฝืนธรรมชาติไปไม่ได้. ถ้าเราจะสร้างสันติสุขสันติภาพ มันต้องถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ; แต่เดี๋ยวนี้เราใช้คำพูดมันผิดกัน ต่างกัน. บางคนเขาหัวเราะว่าตามธรรมชาติก็คือไม่มีสติปัญญาอะไรเลย ; ไม่รู้ว่า ตามธรรมชาตินั่นแหละคือ

www.buddhadassa.in.th

สติปัญญา ตายตัว สูงสุด แก้ไขไม่ได้, คือถูกต้องตามกฎของธรรมชาติที่จะทำให้เกิดสันติสุข หรือสันติภาพขึ้นมา.

ทีนี้ *คนเดี๋ยวนี้* เขาไม่เอาถูกต้องตามกฎเกณฑ์อันนี้ ; *เขาเอาถูกต้องตามกิเลสของเขาเท่านั้น*, เขาจะมีความเอร็ดอร่อยทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ได้อย่างไร เขาถือว่า นั่นเป็นความถูกต้อง. แล้วในยุคที่ประชาธิปไตยเฟ้อเป็นบ้าเป็นหลังด้วยแล้ว ต่างคนต่างมีสิทธิ มีเสรีภาพ ที่จะทำได้อย่างนั้น ๆ ; คนอื่นอย่ามาทักท้วง อย่ามาว่ากล่าวเลย ; เราจะมีประชาธิปไตย เรามีเสรีภาพ. **ประชาธิปไตยชนิดนี้แหละจะทำลายโลก** ไม่ให้มีธรรมะเหลืออยู่เลย.

ฉะนั้น ค่านิยมของประชาธิปไตย ก็ควรจะเปลี่ยนด้วยเหมือนกัน, ให้ถือว่ามันมีค่าต่อเมื่อเป็นประชาธิปไตยของบุคคลที่มีศีลธรรม. ถ้าประชาชนหรือบุคคลไร้ศีลธรรมแล้ว ประชาธิปไตยคือสิ่งที่เลวร้ายที่สุด ไม่มีอะไรเลวร้ายเท่า คือการที่สามารถปล่อยไปได้ตามอำนาจของกิเลสตัณหาของตน ๆ. ระวังให้ดี แม้แต่ค่านิยมของคำว่า ประชาธิปไตย ก็จะต้องเปลี่ยน ; แล้วก็จะมีค่า เฉพาะประชาธิปไตยที่ประกอบอยู่ด้วยศีลธรรมเท่านั้น.

ปัจจัยทั้งหลายมันก็มีค่า แล้วแต่ว่าเราจะใช้มันไปอย่างไร ; ใช้ผิดก็ทำลายบุคคลนั้น, ใช้ถูกก็ส่งเสริมบุคคลนั้น. เป็นอันว่าเราจะถอยหลังเข้าคลองเป็นประการแรก ; คือเรื่องของค่านิยมทั้งหลาย ที่เดินมาผิดนี้จะต้องเดินกลับไปสู่ความหมายที่ถูกต้อง มีค่านิยมที่ถูกต้องในทุกอย่างที่มีค่า.

....

www.buddhadassa.in.th

ประการที่ ๒. ทีนี้ ถัดมาอีก พูดอย่างสมัยกับเขาบ้าง นี่กระดากเต็มทีแล้วนะ, ขอบอกกันด้วยว่ากระดากเต็มที ที่จะพูดคำสมัยใหม่ แต่ก็ต้องพูด. เขาพูดว่า ค่านิยม ; แล้วก็จะพูดว่า จุดยืน, **จุดยืนอันมั่นคง**อีก คำว่า "จุดยืนอันมั่นคง" นี่พูดกันดื่นไปหมด ในปากของคนสมัยนี้และตามหน้าหนังสือพิมพ์.

จุดยืนที่มั่นคง หมายความว่า เรามีหลักอะไรอันหนึ่ง ซึ่งจะยึดถือเป็นหลักตายตัวสำหรับปฏิบัติ ; ทีนี้การปฏิบัตินี่ มันก็เป็นไปตามทิฏฐิ หรือความคิด ความเห็นของคน. *เมื่อคนมันตกเป็นทาสของวัตถุ*, มีกิเลสเป็นนาย ; *แล้วจุดยืนของมันก็คือ* ที่นั่นแหละ *ยืนอยู่ด้วยกิเลส ยืนอยู่ด้วยความโง่เขลา, ยึดมั่นอยู่ในสิ่งเลวร้ายที่จะทำลายตัวเอง* กลายเป็นที่ยืนอันมั่นคง.

อย่างนี้เรา ไม่เรียกว่า สุปฏิบัติ คือ ไม่ใช่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ; เพราะมันไม่ได้ยืนอยู่อย่างถูกต้อง. มันยืนอยู่อย่างมั่นคง ด้วยอำนาจของกิเลส และผิดที่สุด, ผิดพลาดที่สุด คือยืนอยู่ในท่ามกลางกิเลสแวดล้อมอยู่ด้วยกิเลส ; ให้กิเลสจูงจมูกไป, ให้กิเลสมันไสหัวไป, ไปทำอะไรตามที่กิเลสมันจะต้องการ. เดี๋ยวนี่คนเขามีจุดยืนที่มั่นคงของเขาอย่างนี้ ; พูดให้ชัดก็คือ ประโยชน์ของเขานั้นแหละ ; เขามีจุดยืนอยู่ที่ประโยชน์ของเขาที่เขาจะได้ ; โดยไม่ต้องมองว่า จะดีหรือชั่ว จะผิดหรือจะถูก, จะเป็นธรรมหรือไม่เป็นธรรม, จะประกอบไปด้วยศีลธรรม หรือไม่ประกอบไปด้วยศีลธรรม ; เขาไม่รู้, เขาจะเอาแต่ประโยชน์.

www.buddhadassa.in.th

การได้มาซึ่งประโยชน์สำหรับเขาเท่านั้น เป็นจุดยืนที่ถูกต้อง ; ต่างคนต่างเป็นอย่างนี้กันมากขึ้น ๆ ในโลกสมัยปัจจุบัน. จะหาว่าด่าก็เอา ไม่รู้ว่าจะพูดอย่างไร ; ก็ต้องยอมรับว่า เป็นคนด่า เป็นคนพูดจาหยาบคาย ; ว่า คนทั้งโลกกำลังบูชาวัตถุ ก็มีจุดยืนเหนียวแน่นมั่นคงอยู่ที่การได้มาซึ่งวัตถุ ตามวิธีนั้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือการเห็นแก่ตัว, แล้วเอาเปรียบผู้อื่นโดยทุกวิถีทาง.

เขายืนอยู่บนจุดที่จะได้เปรียบผู้อื่นโดยทุกวิถีทาง ; เขาถือว่าเป็นจุดยืนที่ดีที่สุด ที่ถูกต้องที่สุดของเขา แต่ก่อนนี้มันไม่เป็นอย่างนั้น. สมัยเมื่อมนุษย์ในโลกยังเคร่งครัดในพระศาสนาอยู่ มันไม่เป็นอย่างนี้ ; คนที่ทำอย่างนี้ถูกแช่ง ถูกด่า ถูกประณามกันทั้งบ้านทั้งเมือง. แต่เดี๋ยวนี้ไม่มี ไม่มีใครแช่ง ไม่มีใครด่า ; เพราะมันกลับเป็นอย่างนั้นกันเสียหมดทั้งบ้านทั้งเมือง เลยไม่รู้ว่าใครจะด่าใคร.

นี่เรียกว่ามนุษย์ทั้งหมด หรือว่า โลกทั้งหมด มีจุดยืนที่ไม่ถูกต้อง คือมีจุดยืนสำหรับจะพลัดลงไปในเหว ในอบาย. เราจะต้องถอยหลังเข้าคลองด้วยการเปลี่ยนจุดยืน เปลี่ยนจุดสำหรับที่จะยืนกันเสียใหม่ ; อย่าไปยืนยันอย่างนั้น. ต้องหันหาความถูกต้อง และยึดมั่นอย่างเหนียวแน่น ในการประพฤติกระทำที่ถูกต้อง ; จะเรียกว่า พระเจ้าก็ได้ จะเรียกว่า พระธรรมก็ได้, จะเรียกอย่างภาษาวิทยาศาสตร์ว่า ความถูกต้อง ก็ได้, ให้สมดุลย์แล้วก็ไม่มีปัญหาเกิดขึ้น ; นี้ก็เป็นความหมายอย่างเดียวกัน.

www.buddhadassa.in.th

พระเจ้าที่ถูกต้อง, พระธรรมที่ถูกต้อง, ก็คือความถูกต้องที่ถูกต้อง. ควรจะเอาสิ่งนี้ขึ้นมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว เป็นจุดยืน ไม่ให้ก้าวขาพลาดออกไปจากแนวนี้ จากจุดนี้. ฉะนั้น เราจะต้องถอยหลังเข้าคลอง **ประการที่** ๒ ก็คือมีจุดยืนที่ถูกต้อง, กลับไปสู่หรือกลับมาสู่ แล้วแต่จะเรียก. ว่า กลับสู่จุดยืนที่ถูกต้อง.

....

ประการที่ ๓ อันสุดท้าย เรียกว่า ยอดปลาย. อันแรกคือรากฐาน, อันที่สอง คือลำต้น อันที่สามคือ ยอดปลาย, ดอกกับผล ; เราจะมีสันติ เป็นดอกผล ; ฉะนั้นเราจะมี**รสนิยมอันถูกต้อง**.

รสนิยมกับค่านิยม ไม่เหมือนกัน ; รสนิยมนี้ขอพูดตรง ๆ เลยว่าสิ่งที่จะรู้สึกด้วยลิ้น แต่มันเป็นลิ้นทางวิญญาณก็ได้. ถ้าลิ้นทางร่ายกายก็กินเผ็ด ขม เปรี้ยว หวาน อะไร นี่มันทางลิ้นธรรมดาสามัญ ; แต่ถ้าลิ้นทางวิญญาณทางจิตนั่น คือว่า เป็นลิ้นที่จะรู้**รสของสันติ** คือนิพพาน ; ***สันติ*** แปลว่า ***สงบ เย็น ; นั่นคือนิพพาน***.

รสนิยมที่ถูกต้อง สำหรับลิ้นทางวิญญาณต้องเปลี่ยนให้มันถูกต้อง ; เคยนิยมรสของบุญกุศล, เคยนิยมรสของ มรรค ผล นิพพานเคยนิยมแต่รสอย่างนั้น มีสิ่งเหล่านั้น เป็นรสนิยม ; แล้วก็เคยถูกกระทำกันมา.

พวกที่มีพระเจ้า ก็บอกว่า การได้ไปอยู่กับพระเจ้าเป็นสิ่งที่สูงสุด มีค่าที่สุด ; แล้วก็เป็นรสนิยมสูงสุด อยู่ที่นั่น. เขาก็หวังที่จะไป

www.buddhadassa.in.th

อยู่ร่วมกับพระเจ้าทั้งนั้น. รำรวย สวยงามอยู่ที่นี่เป็นเรื่องเล็กน้อย เป็นเรื่องขี้ผง พูดภาษาที่โสกโดกสักหน่อย ; แต่คนเดี๋ยวนี้มันกลับถือว่า เอร็ดอร่อยกันที่นี่นี่เป็นเรื่องทั้งหมด เป็นเรื่องสูงสุด ; ไปอยู่กับพระเจ้านั่นเป็นเรื่องขี้ผง เขาก็เลยไม่สนใจ.

เช่นเดียวกับพุทธบริษัทซึ่งอาจจะเปลี่ยนถึงกับว่า เรื่อง มรรค ผล นิพพาน เป็นเรื่องขี้ผง, เรื่องเอร็ดอร่อย สนุกสนาน สวยงาม ที่นี่คือเรื่องประเสริฐที่สุด ; รสที่จะได้มาทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ทางเนื้อทางหนังนี่คือสิ่งประเสริฐที่สุด ; จนมี*คนกล้าพูดว่า ถ้าเกิดมาไม่ได้อิ่มไปด้วยกามารมณ์แล้วมันก็เสียชาติเกิด* ; เขาจึงหวังว่าอย่างไร ๆ ก็ต้องยึดเอาเรื่องอิ่มด้วยกามารมณ์นี้ไว้ก่อน จึงตั้งหน้าตั้งตาหาปัจจัยแห่งกามารมณ์.

นี่เรียกว่ารสนิยมของเขามีอยู่เพียงเท่านี้ แล้วเดินมาจนผิดทาง เปลี่ยนจากที่เคยมีมาแต่กาลก่อนนั้น ซึ่งพอจะพูดได้ว่า มันเหมือนกับตะโกนกันได้ยิน ; ไม่ใช่นาน หรือไกลเกินไป. มันพอจะตะโกนกันได้ยิน, คือชั้นปู่ของเรานี้พอจะตะโกนกันได้ยิน, หรือต่อให้อีกชั้น คือว่าชั้นพ่อของปู่ของเราก็ตะโกนได้ยิน.

เขาไม่นิยมบ้าบอ เหมือนลูกหลานสมัยนี้ดอก. เขาไม่มีรสนิยมที่บ้าบอ เหมือนลูกหลานสมัยนี้ ; รสนิยมของพ่อของปู่ ยังมั่นคงในความสงบในพระธรรม ในศาสนาอยู่ นี่ก็ควรจะเรียกว่าตะโกนกันได้ยินอยู่หยก ๆ. ทำไมมันเปลี่ยนไปถึงขนาดที่ว่าไม่รู้จักกันเลย ? แล้วระวังให้ดีเถอะ แม้ชั่วอายุคนเดี๋ยวนี้ มันก็ยังเปลี่ยนไปอย่างน่าตกใจ ; รสนิยมก็ดี ค่านิยมก็ดี มันเปลี่ยนอย่างน่าตกใจ. สำหรับความรู้สึกของอาตมาเป็นอย่างนี้.

www.buddhadassa.in.th

เพิ่งสังเกตเห็นว่ามันเพิ่งจะอะไรล่ะ ; ขออภัยเถอะ ว่าเพิ่งจะบ้ากันขนาดหนัก ก็เมื่อเร็ว ๆ นี้. เมื่อเรายังเด็ก ๆ มันก็ไม่ได้บ้ากันขนาดหนักถึงอย่างนี้ ; เพราะค่านิยมมันยังไม่ได้เปลี่ยน รสนิยมยังไม่ได้เปลี่ยน ; คนยังหวังความสงบกันอยู่ทุกคน. เดี๋ยวนี้คนหวังแต่ประโยชน์ ไม่มีคำว่าสงบ ฉะนั้นจึงฆ่ากัน ทำลายล้างกัน ทำความเข้าใจกันไม่ได้. กำลังพูดกันไม่รู้เรื่องในข้อว่า " เราจงมาทำความสงบกันเถิด "

นี่พูดกันไม่รู้เรื่อง ฉะนั้นจึงมีการฆ่ากัน ที่เรียกว่าโดยผู้ก่อการร้าย หรือไม่ร้าย หรืออะไรก็สุดแท้. มันมีการฆ่ากันมากขึ้นทุกที ๆ เพราะพูดกันไม่รู้เรื่อง ; แม้อุดมคติทางการเมือง, เรื่องลัทธิการเมือง, เกี่ยวกับสงคราม เกี่ยวกับเศรษฐกิจอะไรก็ตาม มันพูดกันไม่รู้เรื่อง. เพราะเอาค่านิยมทางกิเลส เป็นสิ่งสูงสุดกันไปเสียหมด มันก็พูดกันไม่รู้เรื่อง.

ถ้าเปลี่ยนไปสู่รสนิยมอันถูกต้อง ก็หาความสงบสุขตามแบบของความเสียสละ, อดกลั้นอดทน ; ไม่ต้องล้างด้วยเลือด ล้างด้วยน้ำสะอาด มันก็สงบสุขกันได้. ฉะนั้น จึงขอพูดอันดับสุดท้ายนี้ว่าเราจะ ต้องเปลี่ยนรสนิยม **กันเสียใหม่ ให้ถูกต้อง คือถอยหลังเข้าคลอง** ในทางรสนิยมนี้ให้ถูกต้อง **ประการที่ ๓** ซึ่งเป็นอันสุดท้าย คือชั้นยอด ชั้นใบ ชั้นดอก ชั้นผล ก็เปลี่ยนเสียให้ถูกต้อง.

....

ส่วนที่เป็นรากก็เปลี่ยนให้ถูกต้อง, ที่เป็นลำต้นก็เปลี่ยนให้ถูกต้อง, ที่เป็นยอดสุดก็เปลี่ยนให้ถูกต้อง ที่เป็นชั้นรากเปลี่ยนค่านิยมเสียให้ถูกต้อง ; ให้เป็น **ค่านิยม** ที่แท้จริง ที่ประกอบด้วยธรรม.

www.buddhadassa.in.th

ตรงกลาง คือลำต้น ก็ให้มันมี**จุดยืน**ที่ถูกต้อง, ประกอบอยู่ด้วยธรรม. ในตอนยอด ก็ให้มันมี **รสนิยม** อันถูกต้อง. บูชารสของความถูกต้อง หวังจะดื่มกินรสจากความถูกต้อง, เป็นการถอยหลังเข้าคลองอย่างสมบูรณ์ คือถอยหลังเข้าคลองของสิ่งที่เรียกว่า อุดมคติ หรือค่านิยม, ความถูกต้องของสุปฏิบัติ, หรือของจุดยืนอันมั่นคง.

เมื่อเราพูดว่า “ค่าของสันติภาพหรือรสนิยมอันถูกต้อง”, นั่นแหละเป็นหลักใหญ่ ๆ ที่เราจะต้องนึก เราจะต้องพูด เราจะต้องปรึกษาหารือกัน. ถ้าเราจะต้องการให้ศีลธรรมกลับมา เราก็จะทำความเข้าใจกันหน่อย ในระหว่างเพื่อนมนุษย์ทั้งหลายว่า เราจงพากันถอยหลังเข้าคลองให้ถูกต้อง, สำหรับทั้ง ๓ นี้ : คือถูกต้องทั้งที่ราก ถูกต้องทั้งที่ลำต้น ถูกต้องทั้งที่ยอด และดอก ผล ; แล้วก็จะมีการกลับมาแห่งศีลธรรม.

การกลับมาแห่งศีลธรรม ก็คือการถอยหลังเข้าคลองแห่งความถูกต้อง ; เมื่อยังไม่ผิด ไม่มีการผิดพลาด ก็ไม่ต้องมีการถอยหลังเข้าคลอง ไม่ต้องเหน็ดเหนื่อยอะไร. ดำรงอยู่ในคลอง ไม่ต้องเหน็ดเหนื่อยอะไร. ต่อเมื่อมันผิดคลอง เมื่อใดมันผิดคลอง ; เมื่อนั้นจึงจะต้องเอะอะกันบ้าง เหนื่อยกันบ้าง เพื่อจะดึงกลับมาสู่คลอง. ฉะนั้น การถอยหลังเข้าคลองนั้นไม่ใช่สิ่งที่จะต้องทำตลอดกาล ; แต่เป็นสิ่งที่ต้องทำเฉพาะครู่ยาม เฉพาะชั่วขณะที่มันผิดพลาดเท่านั้น. เมื่อเดี๋ยวนี้ผิดพลาด แล้ว เราก็จะต้องทำ, เป็นโอกาสที่จะต้องทำ.

....

www.buddhadassa.in.th

ทีนี้ **อะไรที่จะเป็นกำลังใจในสิ่งที่ เราจะต้องทำ** ? มันเกือบจะไม่ต้องมีอะไรมาเป็นกำลังใจแล้ว ถ้าว่าเรามีความกลัวต่อความวินาศ.

ขอให้มองดูทั่ว ๆ ไป ว่าที่เราทำอะไรอย่างไม่เห็นแก่เหน็ดแก่เหนื่อยนั่นน่ะ อะไรเป็นเครื่องกระตุ้นให้ทำ ; เพราะว่าเรากลัวว่า ไม่มีอะไรจะกิน ไม่มีอะไรจะใช้ หรือว่าเราจะต้องตาย ; เพราะว่าเรากลัวอย่างนี้ เราจึงทำงานอย่างไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย. เดี๋ยวนี้ เราต้องทำงานอันสูงสุด คือทำให้ศีลธรรมกลับมา ; มันก็มีปัจจัย คือความกลัวว่า มันจะวินาศ : เราจะวินาศ, โลกนี้จะวินาศ.

ความกลัวว่าจะวินาศ นี่คือปัจจัย สำหรับกระตุ้นเตือนให้กระทำ ; เขาเรียกกันอย่างภาษาธรรมดา ๆ ว่าเครื่องกระตุ้น หรือ motive. เครื่องกระตุ้นนี้ถ้ามันมีแล้ว มันทำให้ทนอยู่ไม่ได้ ; มันกระตุ้นจนต้องไปทำเป็นแน่นอน, มันต้องมีอำนาจถึงขนาดนั้น เราจึงจะเรียกว่าเครื่องกระตุ้น. ถ้ามันมีมาก ในการที่จะให้บรรลุ มรรค ผล นิพพาน มันก็ทนอยู่ไม่ได้ ที่จะต้องไปปฏิบัติอย่างขยันขันแข็ง เพื่อจะให้บรรลุมรรค ผล นิพพาน.

เดี๋ยวนี้เราไม่ได้ต้องการถึงอย่างนั้น ; ต้องการแต่เพียงสันติสุขหรือสันติภาพในโลก หรือว่ากลัวโลกจะวินาศ รวมทั้งตัวเราด้วย ; มันก็กระตุ้นให้เราช่วยกันทำเพื่อให้ศีลธรรมกลับมา, ช่วยกันเป็นการใหญ่ ทำการถอยหลังเข้าคลองอย่างกุลีกุจออย่างสุดความสามารถทีเดียว : รีบถอยมาเสียให้ถูกทางอันถูกต้องหรือปลอดภัย.

....

www.buddhadassa.in.th

ถ้าจะถามหาเหตุผล มันก็มีอันนี้แหละเป็นเหตุผลอยู่แล้ว คือ มัน จะวินาศ ที่เห็นอยู่ได้ชัด ๆ แล้ว ไม่ต้องแสดงด้วยเหตุผลอย่างอื่น. เหตุผล เช่น อาชญากรรมมากขึ้น ๆ อย่างที่ไม่เคยนึกฝัน มันก็เป็นเหตุผลที่เพียงพอ แล้ว ; แล้วมองดูอีกชนิดหนึ่ง มันเนื่องจากความไม่มีศีลธรรม, ศีลธรรม เสื่อมไป หายไปจากบุคคลเหล่านั้น ; นี่ก็เป็นเหตุผลพอแล้ว ที่จะช่วยกัน ทำให้ศีลธรรมกลับมา.

การกลับมาแห่งศีลธรรมนี่ เราพูดกันในแง่ของศีลธรรม เรา ไม่ได้พูดกันในแง่ของกฎหมาย ; อย่าเอาไปปนกัน. เราจะต้องต่อสู้ อย่างสงบทางศีลธรรม เพื่อแก้ปัญหาอันเลวร้ายนี้ ; เราจะถือ**ดอกบัว สีเหลือง** เพื่อจะขจัดปัญหา เราไม่ถือดอกบัวสีแดงเลือด ; เราจะแก้ ปัญหาของมนุษย์ด้วยดอกบัวสีเหลือง ไม่ใช่ด้วยดอกบัวสีแดง มันจึงจะเป็นเรื่อง ของศีลธรรม.

ถ้าจะเป็นเรื่องของกฎหมายก็เอาซิ ก็ชวนกันออกกฎหมาย บังคับ ลงโทษอย่างหนัก ที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแก้ไข ; ใครทำผิดอะไรเล็ก ๆ น้อย ๆ แม้แต่ไว้ผมยาวอย่างนี้ ก็ลงโทษกันด้วยกฎหมายอย่างหนัก. ถ้าทำ สำเร็จ มันก็เป็นเรื่องการแก้ไขด้วยอำนาจของกฎหมาย ไม่ใช่เรื่องศีลธรรม. ฉะนั้น เขาก็ควรจะทำไป ถ้าเขาต้องการ มันก็จะช่วยให้เร็วขึ้น คือ มีการออก กฎหมายพิเศษ เพื่อประโยชน์แก่วัฒนธรรม หรือแก่ศีลธรรมก็ได้ ; แต่ก็ทำไปในวิถีทางของกฎหมาย.

www.buddhadassa.in.th

เดี๋ยวนี้ เราเป็นพุทธบริษัท หรือว่าผู้ยึดถือธรรมะเป็นหลัก ; เรามีวิธีการอีกทางหนึ่ง คือทางศีลธรรม นั่นแหละ เพื่อไม่ให้ต้องมีการเจ็บปวด เพื่อไม่ให้ต้องมีการอะไร ไปทำตามแบบของสัตบุรุษ. นี้จึงชักชวนกันว่ามาพิจารณาในแง่ของศีลธรรม. ถ้าเสียสละกันจริง ช่วยกันจริง อะไรกันจริง ก็จะมีผลแนบเนียนกว่า การที่จะใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ ; เพราะกฎหมายนั้นมันไม่บังคับจิตใจได้ ; มันบังคับแต่ทางร่างกาย.

แต่ถ้าเป็นเรื่องของพระธรรมแล้ว มันบังคับจิตใจด้วย, มันบังคับจิตใจโดยตรงเสียมากกว่า ; และเมื่อจิตใจมันเปลี่ยนแล้ว มันยอมแล้ว เรื่องของทางร่างกาย มันก็เปลี่ยนไปเอง, นี้เราจึงมิได้มุ่งบังคับกันที่ภายนอก แต่มุ่งบังคับภายใน คือจิตใจ ; ทำอย่างนี้จึงเป็นเรื่องของศีลธรรม.

ถ้าไปจับตัวมาลงโทษ มันก็เป็นเรื่องกฎหมาย. ต้องรู้ไว้ว่ามันมีอยู่ ๒ อย่าง ; ถ้าได้ทั้ง ๒ อย่างช่วยกัน มันก็จะเร็วขึ้น มันคงจะเร็วขึ้น แต่ว่าเรามาพูดกันในวันนี้ พูดกันในแง่ของศีลธรรม ในฝ่ายของศีลธรรม เราจึงยังไม่พูดถึงกฎหมาย.

ที่นี้เราก็จะมีโครงการต่อต้าน เพื่อรณรงค์หรืออะไรก็ตาม เพื่อการกลับมาแห่งศีลธรรม ; นับตั้งต้นตั้งแต่ว่า ชำระสะสาง ; เริ่มขึ้นมาที่การชำระสะสางความผิด ความเห็นผิด อะไรผิด ; ให้เห็นว่าผิด แล้วก็เปลี่ยนเสียใหม่ ให้มันถูก ก็จะเป็นเรื่องของศีลธรรมบริสุทธิ์ ไม่ต้องอาศัยกฎหมาย ; ขอท้าทายอย่างนี้.

www.buddhadassa.in.th

สิ่งที่มันปราณีตละเอียด มันก็ทำได้ยากกว่า, สิ่งที่ลึกซึ้ง มันก็ทำได้ยากกว่า ; แล้วมันก็ต้องคำนวณดูว่า ที่มันปราณีตละเอียดลึกซึ้ง มันก็มีผลที่ละเอียดลึกซึ้ง และถาวรไว้ใจได้. แต่ถ้าเป็นเรื่องชั่วสุกเอาเผากิน อย่างเรื่องกฎหมายอย่างนี้ มันก็ได้รับแต่ในชั่วขณะหนึ่ง ไม่ลึกซึ้ง หรือไม่ยืนยาว ; ต้องใช้อำนาจกันอยู่เรื่อยไป แล้วมันก็มีอาการที่น่าเกลียด. หมายความว่า ต้องฆ่า ต้องลงโทษ ต้องอะไรไปตามเรื่องของกฎหมาย ; ถ้าเป็นนักศาสนา เป็นนักศีลธรรม ก็มุ่งหมายที่จะใช้อำนาจอันศักดิ์สิทธิ์ของศีลธรรม.

....

[*ถอยหลังเข้าคลอง ของรากฐานแห่งศีลธรรม*]

ทีนี้เราก็จะพูดกันต่อไปให้จบเรื่อง ต่อจากที่พูดค้างไว้ในการบรรยายครั้งที่แล้วมา.

ในครั้งที่แล้วมาเราบรรยายได้โดยละเอียด ในส่วนที่เป็นรากฐาน คือว่า *ทำอย่างไรในส่วนรากฐานมันจะดี*. ส่วนที่เปรียบเทียบด้วยแผ่นดินสำหรับต้นไม้นั้นมันก็คือ **อุดมคติ** ที่ให้ถือกันเป็นหลักว่า “ *สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น* “.

ไปช่วยกันหน่อย ไปช่วยกันตามความสามารถของคน ไปชี้ชวน ชี้แจงให้เห็นชัดว่า “ *สัตว์ทั้งหลายมันเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น* “ อย่าฆ่ามันเลย. อย่าทำคอรัปชั่นต่อมันเลย, อย่าเอาเปรียบมันเลย, เพราะว่ามันเป็น “ เพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น

www.buddhadassa.in.th

ที่เปรียบด้วยนำสำหรับต้นไม้ นั้นก็คือว่าชวนกัน บอกกัน ว่า **อย่าไปเป็นทาส** ของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เลย. อย่าบูชาความเอร็ดอร่อยทางเนื้อหนัง คือทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เลย. อบรมลูกเด็ก ๆ ให้เขาเห็นว่า นั่นแหละคือความเลวทรามที่สุดของมนุษย์ คือความเป็นทาสในทางกามารมณ์ เพื่อประโยชน์แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ; นำมาซึ่งความหมดเปลือง, นำมาซึ่งความฉิบหาย, นำมาซึ่งความมีโรคภัย นำมาซึ่งความอายุสั้น, นำมาซึ่งความเสนียดจัญไร ทุกอย่างทุกประการ, ในการที่ไปเป็นทาสของอายตนะทั้ง ๖ นั้น.

ทีนี้ ส่วนที่เป็นเหมือนกับปุ๋ย สำหรับต้นไม้ **การบังคับจิต**, เป็นผู้ยินดีในการบังคับจิต ไม่ปล่อยไปตามอำนาจสามัญสำนึกของจิต ที่เรียกว่าสัญชาตญาณที่ยังไม่ได้รับการอบรม. บังคับจิตเดินอยู่แต่ในคลองที่ถูกต้อง ; หรือว่าบังคับจิตเมื่อมันจะมีมากเกินไป เกินความพอดีไป ก็บังคับให้มันอยู่แต่ในในความพอดี. รวมความแล้วก็บังคับจิตให้อยู่ในความถูกต้อง ก็จะเกิดความถูกต้องทั้งที่กาย ที่วาจา และที่จิตเอง.

ที่เปรียบเหมือนกับแสงสว่าง สำหรับต้นไม้ นั่นก็คือ ยถาภูตสัม-มัปปัญญา -ปัญญาที่ถือเอาความจริงของธรรมชาตินั้นมาเป็นหลัก. อย่ากล้าอวดดีว่าเอาเอง บัญญัติเอาเอง ตรัสรู้เอาเองให้มากนัก ; ต้องคอยดูสิ่งที่มันเป็นอยู่จริง เป็นไปจริงว่า มันเป็นอย่างไร. *ถ้าทำลงไปอย่างนี้ ผลมันเกิดขึ้นอย่างไร, ถ้าทำลงไปอย่างนั้น ผลมันเกิดขึ้นอย่างไร ; หรือ เพราะอะไรมี อะไรจึงมี, เพราะอะไรไม่มี อะไรจึงไม่มี อย่างนี้ ;* เพราะอะไรมีอย่างไร แล้วสิ่งนี้จึงมีขึ้นมาอย่างนั้น ; นี้เป็นต้น อย่างนี้เรียกว่า

www.buddhadassa.in.th

ยถาภูตสัมมัปปัญญา เป็นแสงสว่างที่ทำให้ต้นไม้ศีลธรรมเจริญงอกงาม เหมือนแสงแดดที่จำเป็นแก่ต้นไม้ทั่ว ๆ ไป.

ทีนี้ สิ่งที่เป็นอุณหภูมิที่พอดี ไม่ร้อนมากไป ไม่ร้อนน้อยไป สิ่งทั้งหลายจึงจะทรงชีวิตอยู่ได้ก็คือ **ปัญญา หรือ ศรัทธา** ที่มีพอดี. ปัญญาให้เกิดศรัทธา คือความเชื่อ ความมั่นใจ ความไว้ใจ อะไรก็ตาม ; ศรัทธานี่ต้องถูกต้องและพอดี. ศรัทธาก็เป็นเครื่องกระตุ้นอันแรก, เครื่องกระตุ้นที่มีกำลังแรงอย่างหนึ่ง ; ฉะนั้น เราจะต้องมีให้พอดี หรือให้ถูก, หรืออย่างที่เรียกว่า เป็นสายกลาง.

นี้ถ้าว่า มีการประยุกต์กันเสียใหม่ ให้สิ่งเหล่านี้เปลี่ยนมาสู่ความถูกต้อง อย่างนี้ก็เรียกว่า เป็น **การถอยหลังเข้าคลอง ที่ถูกต้องแล้ว**. ในส่วนที่เป็นรากฐานของต้นไม้แห่งศีลธรรม เราก็พูดกันมามากแล้ว ; ที่เหลืออยู่ คือส่วนที่เป็นลำต้น หรือต้นลำซึ่งจะพูดต่อไปบัดนี้.

[*การถอยหลังเข้าคลอง แห่งต้นลำของศีลธรรม*]

ถาม : ส่วนที่เป็นลำต้นประกอบอยู่ด้วยส่วนสำคัญกี่อย่าง คุณทอง ?

ตอบ : ๓ อย่าง คือ เปลือก กระพี้ และแก่น.

เปลือก กระพี้ และแก่น, คุณก็จำแม่นขึ้นทุกที. นี่อาตมาก็พูดไม่เหนื่อยเปล่า เพราะมีคนจำได้ หรือจับฉวยเอาได้. นี้เราพูดกันถึงต้นไม้ธรรมดา ที่จะต้องมีเปลือกส่วนหนึ่ง, แล้วก็มีกระพี้เข้าไป, แล้วข้างในเข้าไปมันมีแก่น ; แล้วเรากำลังพูดถึงต้นไม้ที่ปลูกเพื่อเอาลูกเอาผล ไม่ใช่ต้นไม้เพื่อ

www.buddhadassa.in.th

เอาแก่น ; แต่ถ้าพูดถึงต้นไม้ที่เอาแก่น เป็นสาระสูงสุดแล้ว เราต้องพูดอย่างอื่นนะ. เดี๋ยวเราพูดถึงต้นไม้ที่ว่าเราจะเอาลูก เอาผล เป็นสาระ ; แม้กระนั้นก็ต้องมีเปลือก มีกระพี้ มีแก่น.

ถาม : ทีนี้ถ้าต้นไม้ของศีลธรรมล่ะ ลำต้นแห่งต้นไม้ศีลธรรม จะมีอะไรเป็นเปลือก เป็นกระพี้ และเป็นแก่น คุณประยูร ?

ตอบ : มีศีล มีสมาธิ มีปัญญา.

ถาม : ยังจำได้เหมือนกัน ว่าเราได้พูดกันว่า จะมี ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นลำต้นของต้นไม้พฤกษาแห่งศีลธรรม. เรื่องที่จะต้องพูดก็คือ จะประยุกต์กันอย่างไรให้ ศีล สมาธิ ปัญญา นี้จะกลับมา, **ทำอย่างไรศีลจึงจะกลับมา** คุณล่ำ ?

ตอบ : อยู่ที่การปฏิบัติ.

ถาม : การปฏิบัติศีลเพื่อให้ศีลกลับมา. ทีนี้ ถ้าเพื่อนเขาไม่ปฏิบัติ ทำอย่างไรจะให้เพื่อนเขาปฏิบัติ, เอ้า, คุณทอง ?

ตอบ : อันนี้แหละครับ ผมเท่าที่ได้นั่งฟังท่านอาจารย์บรรยาย อย่างตะกี้นี้ ผมยังนึกเสียดายว่าเราไม่สามารถที่จะทำให้คนอื่นเขาสนใจ ถึงกับว่ามาลงทุนลงแรงปฏิบัติได้ เพราะว่า ค่านิยมที่คนเขามีอยู่ในทุกวันนี้ นั่นผิดไปจากจุดเดิมยิ่งขึ้นทุกที ๆ.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ไม่เหลืออยู่สำหรับศีล ว่าอย่างนั้นดีกว่า ; มันไม่มีเหลืออยู่สำหรับศีลแล้วต่อไปทำอย่างไร ?

ตอบ : ผมรู้สึกว่าจนปัญญาจริง ๆ ครับ.

ถาม : คุณประยูร ? ยอมแพ้ไปคนหนึ่งแล้ว.

ตอบ : การจูงให้คนอื่นปฏิบัติ ถ้ามันใช้วิธีที่หนึ่ง พูดให้ฟังไม่ได้เรื่อง, มีวิธีที่ ๒ ก็เราทำให้ดู ; ลองว่าไปเท่านั้นเองครับ. ถ้าเราทำให้ดู คือเราเองนั้นเป็นผู้มีศีล นี่แหละคือเป็นการจูงคนอื่นไปอย่างหนึ่งแล้ว ; แล้วเอาวิธีสุดท้ายอีก ก็คือเราเองสบายใจให้เขาเห็นเลยว่าเพราะเรามีศีล ; ชีวิตในครอบครัวของเรา, และตัวเราเองที่ปฏิบัติ เรามีความสุข ให้เพื่อนบ้านเขาเห็นว่า เรานี้สบายใจ ไม่มีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกับใคร.

ถาม : สรุปความว่าเรามีศีล กับเสวยผลของศีลให้เขาดู สรุปเป็นสั้น ๆ ได้อย่างนี้ ;

แล้วเดี๋ยวนี้ยังติดขัดอะไรอยู่ที่เราจะมีศีลให้เขาดู หรือเสวยผลของศีลให้เขาดู ?

ตอบ : ที่ยังติดขัดอยู่เดี๋ยวนี้ หมายความว่า เราเองจะมีความกล้าหาญ หรือมีความสามารถทำได้มากน้อยแค่ไหน ครับ.

ถาม : ก็เราจะปฏิบัติศีลอยู่แล้ว เราจะไม่ยอมรับว่าเราจะเป็นผู้มีศีลให้ได้ หรือ ?

ตอบ : นี้พูดอย่างทั่ว ๆ ไปครับ ; คือแต่ละคนอาจจะไม่เหมือนกัน ถ้าผู้หนึ่งผู้ใด มีรากฐานอันดีแล้ว มีอุดมคติอันดี คนนั้นก็จะปฏิบัติศีลได้อย่างดี มีเท่านั้น ; ต่างกันแต่ละคน.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : เดี๋ยวนี้ ข้อเท็จจริงมันมีอยู่ว่า **เขาไม่รู้ว่าจะไปดูคนที่มีศีลที่ไหน** อย่างนั้นหรือ ?

ตอบ : นั่นก็เป็นเรื่องอย่างหนึ่งเหมือนกัน ครับ.

ถาม : จริงหรือไม่จริง ; มันเป็นข้อเท็จจริงอยู่ในเวลานี้หรือเปล่า ว่าเขาไม่รู้ว่าจะไปดูคนมีศีลเป็นตัวอย่าง หรือว่าดูคนที่มีความสุขเพราะศีล เป็นตัวอย่าง ได้ที่ไหน ? เดี๋ยวนี้เขาจะไปดูที่ไหน ?

ตอบ : เดี๋ยวนี้เขาก็ยังพอดูได้จากพระเจ้า พระสงฆ์ ครับ.

ถาม : พระเจ้า พระสงฆ์... ?

ตอบ : เลือกดูเอาซิครับ.

ถาม : ที่ฆราวาสไม่มีเลยหรือ ?

ตอบ : ที่ฆราวาสก็ยิ่งมีน้อยไปใหญ่.

คำว่า “พระ” ไม่ได้หมายถึงว่า มีที่วัดหรือที่บ้าน. ถ้าปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มีกิเลสเบาบาง ก็เรียกว่า พระ ; อยู่ที่บ้านก็ได้ ที่วัดก็ได้. ฉะนั้นก็ต้องดูที่ คนที่ปฏิบัติดี ; ฆราวาสบางคนปฏิบัติดี มีความสุขสงบยิ่งกว่าพระโดยมากหรือเกือบทั้งหมดที่วัด ก็ยังมีนะ. ระวังให้ดี ๆ ; ฉะนั้น ต้องดูที่บุคคลที่มีความสงบสุขเพราะศีล. เดี๋ยวนี้ก็ได้พูดแล้ว ว่าโลกมันได้เปลี่ยนแล้ว โลกมันได้ขึ้นยุคใหม่แล้ว ไปมืนเมารสของวัตถุนิยม ; มีตัวอย่างให้เห็นเต็ม

www.buddhadassa.in.th

ไปหมด ตำตาเต็มไปหมดทั้งโลก ล้วนแต่ปฏิบัติเพื่อความสุขด้วยวัตถุ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ.

ถาม : ผู้ที่มึนเมาอยู่ด้วยวัตถุเหล่านี้ จะมีศีลได้ไหม ว่าอย่างไร คุณทอง ?

ตอบ : ถ้าเข้าขั้นมึนเมาแล้ว ไม่ได้ ครับ.

นี่เป็นผู้รอบคอบที่ใช้ถ้อยคำว่า ถ้าถึงขั้นมึนเมาแล้ว มีศีลไม่ได้ ; แต่เขาอาจจะมีวัตถุสมบูรณ์ แล้วมีศีลด้วยก็ได้น่ะ ; นั่นแหละคือศาสนาพระศรีอาริย์ ที่เราหวังไว้ในอนาคต ว่าคนจะสมบูรณ์ด้วยวัตถุ เครื่องอุปกรณ์ความผาสุกทั้งหลาย อย่างเต็มที่ด้วย, แล้วมนุษย์เหล่านั้น ก็จะสมบูรณ์ด้วยศีลธรรมอย่างยิ่งด้วย, นี่**พลเมืองในโลกของพระศรีอาริย์**.

เดี๋ยวนี้ พลเมืองเดี๋ยวนี้ ก็มีแต่ความสุขสะดวกสบาย สมบูรณ์แต่เรื่องทางเนื้อหนัง ทางวัตถุ มันไม่มีศีลธรรม. นี้เป็นการชี้ความแตกต่างระหว่างพลเมืองของโลกพระศรีอาริย์ กับโลกที่ไม่ใช่พระศรีอาริย์ เป็นอย่างนี้. ถ้าเป็นโลกของพระพุทธเจ้าก่อน ๆ โน้นอีกแบบหนึ่ง คือสมบูรณ์แต่ศีลธรรม, พอใจมีความสุขอยู่แต่ด้วยเรื่องของทางศีลธรรม ; ขาดแคลนทางวัตถุ ปัจจัยสี่ก็ขาดแคลน, อย่าว่าถึงสิ่งสำหรับสำรวยสำราญฟุ้งเฟ้อเลย.

เราควรหลับตามองเห็นภาพอยู่ ๓ แบบ ๓ โลก : -

โลกของพระศรีอาริย์ สมบูรณ์ทั้งวัตถุและศีลธรรม.

www.buddhadassa.in.th

โลกของพระพุทธเจ้า ที่ไม่ใช่พระศรีอาริย์ สมบูรณ์ในเรื่องศีลธรรม ; ในทางวัตถุนั้นพอมียาไส้เป็นไปได้.

โลก ของอะไรดีล่ะ ของยักษ์ของมาร ไม่ใช่ของพระพุทธเจ้าองค์ไหน สมบูรณ์หรือเฟ้อไปด้วยวัตถุที่ส่งเสริม สนับสนุนกิเลส ; หรือจะเรียกว่า ความสะดวกสบายก็ได้, มีแต่สิ่งอำนวยความสะดวกสบาย. ทีนี้ พอมันเฟ้อ, เฟ้อ, มันก็ดึงไปหากิเลส เป็นทาสของกิเลส ไม่มีศีลธรรมเหลือ.

สรุปใจความสั้น ๆ ก็คือว่า *โลกประเภทหนึ่ง สมบูรณ์ทั้งวัตถุและศีลธรรม, โลกอีกประเภทหนึ่งสมบูรณ์แต่ทางศีลธรรม ไม่สนใจกับเรื่องวัตถุ*, ทีนี้ *โลกอีกประเภทหนึ่งสมบูรณ์แต่เรื่องวัตถุเหยื่อของกิเลส ไม่มีศีลธรรมเลย*.

ถาม : เดี๋ยวนี้ เรากำลังมีโลกชนิดไหนล่ะ คุณทอง คุณกล้าพูดไหม ?

ตอบ : เดี๋ยวนี้เรามีโลกที่เต็มไปด้วยวัตถุ แต่ไม่มีศีลธรรม ครับ.

ดี, ดี ช่วยกันพูดแทนอาตมา ให้ถูกด่าน้อยหน่อย. เดี๋ยวนี้เรากำลังมีโลกชนิดที่สมบูรณ์ทางวัตถุ, แล้วหาศีลธรรม ทำยาหยอดตาก็ไม่ค่อยจะได้. นี่ยังไม่มีเหตุผลเพียงพอหรือ ที่ว่าเรา ควรจะมานึกถึงการแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้เกิดการกลับมาแห่งศีลธรรม เพื่อว่าโลกนี้จะสมบูรณ์ทั้งวัตถุ และศีลธรรมแล้ว โลกพระศรีอาริย์ก็จะกลับมา.

ถ้าสมมติว่า เราทำเสร็จตามที่เราปรารถนา ทำให้ประชาชนทั้งโลกนี้กลับมีศีลธรรมอย่างยิ่ง ขึ้นมาภายใน ๑๐ ปี ; โลกพระศรีอาริย์แท้จริงก็จะมา

www.buddhadassa.in.th

ในเวลา ๑๐ ปี นั่นแหละ ; ไม่ต้องรออีกกี่โกฏิ กี่กัปป์ อะไรดอก. ขอแต่ทำให้ศีลธรรมกลับมาครองโลกภายใน ๑๐ ปี โลกพระศรีอาริย์ก็จะมาใน ๑๐ ปี คือว่าสมบูรณ์ทั้งทางศีลธรรม และวัตถุปัจจัยในทางวัตถุ ที่จะให้เกิดความผาสุก. *รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องโลกของพระศรีอาริย์มีความหมายตรงกันเลย ในส่วนที่อำนวยความสะดวก กับโลกสมัยปัจจุบัน คือ ต้องการอะไรในทางวัตถุก็ได้ ;* แต่ไม่ใช่เพื่อกิเลส. เดี๋ยวนี้ เรามีวัตถุเพื่อกิเลสไปเสียหมด.

ถาม : ทีนี้ เราจะทำอย่างไรจะชักชวนเขาให้พอใจในการมีศีล ในการรักษาศีล จะชักชวนอย่างไรเพื่อให้โลกพระศรีอาริย์กลับมา เขาจะเอาไหม ? ต่อรองกันว่า ทำอย่างนี้แหละโลกพระศรีอาริย์จะกลับมาใน ๑๐ ปี เขาจะเอาไหม ? เขากำลังสนใจอยู่ในอบายมุข มัวเมาอยู่ในอบายมุข ; บอกว่า หยุดเสีย, หยุดเสีย มาถือศีล ประพฤติธรรมแล้วโลกพระศรีอาริย์ก็จะกลับมาทันที ; ไม่ต้องเล่นโป เล่นถั่ว ชนไก่ กัดปลา ไม่ต้องขโมย ไม่ต้องตีรันฟันแทง เขาจะเอาไหม ? คุณประยูรเห็นว่าอย่างไร ?

ตอบ : แล้วแต่ระดับจิตใจของแต่ละคน ทีเดี๋ยวนี้มัวเมาอยู่ขนาดไหน ถ้าคนที่มัวเมามาก ยังไม่มีทางที่จะสนใจจะเอา.

ถาม : เพราะฉะนั้น ปัญหาหรือมูลเหตุอยู่ที่ความมัวเมามากหรือน้อย ; ก็จะต้องหันไปที่ความมัวเมา ว่าจะทำให้หายมัวเมาได้อย่างไร จะแก้ความมึนเมาในอบายมุข หรือ ทุศีล ได้อย่างไร ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : มีอยู่วิธีเดียว ก็คือ ชี้ให้เห็นโทษ ชี้แล้วชี้อีก มีเท่านั้นเอง ครับ.

ถาม : พระพุทธเจ้าท่านมีแต่อย่างนั้น ท่านไม่มีกฎหมายที่จะลงโทษ จะถือว่านี่เป็นปมด้อยของพุทธศาสนาไหม ?

ตอบ : ทางศาสนาไม่มีปมด้อย ครับ เพราะว่ามันเป็นเรื่องของสมัครใจของแต่ละบุคคล.

ถาม : ทำไมไม่มีสิ่งที่จะแก้ไขความมึนเมาล่ะ ?

ตอบ : เพราะว่ามีกฎของธรรมชาติให้โทษอยู่แล้ว ครับ. ถ้าคนไหนเมาเรื่องอะไร ก็ได้รับโทษเรื่องนั้นอยู่แล้ว ครับ.

นี่ก็เป็นสิ่งที่จะต้องมองด้วยเหมือนกัน ว่ามันมีอะไรเป็นชั้น ๆ กันอยู่บ้าง. มนุษย์ในโลกนี้ พวกที่พอจะแก้ไขได้ก็มีอยู่พวกหนึ่ง, รวมทั้งแก้ไขง่าย แก้ไขยาก แก้ไขปานกลาง อะไรก็ตาม. นี่คือพวกแก้ไขได้พอจะแก้ไขได้ นี้ก็มีอยู่พวกหนึ่ง.

อีกพวกหนึ่งเป็นพวกที่ไม่อาจจะแก้ไขได้ ซึ่งพูดได้เลยว่าพระพุทธเจ้าท่านก็ไม่ทรงสนใจกับพวกที่แก้ไขไม่ได้ ; ก็บอกก็สอนไปอย่างนั้นแหละถ้ามันยังแก้ไขไม่ได้ มันก็ต้องรอไปก่อน.

ถาม : ทีนี้เราจะถือว่าเดี๋ยวนี้ มันมีพวกที่จะแก้ไขได้ไหม ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ยังพอมีอยู่บ้าง.

ถาม : ยังพอมีอยู่บ้าง ; คุณทองล่ะ ?

ตอบ : พอจะมีอยู่บ้าง.

ถาม : นี่ป้องกันตัวเราใช่ไหม ? เพราะว่าอย่างน้อยก็ยังมีเรา ๓ คน ?

ตอบ : เปล่าครับ ผมพอจะมองเห็นว่า คนอื่นก็ดูพอจะมีอยู่บ้างครับ.

ถาม : ถ้าพูดถึงทั้งประเทศไทย มีคนพอที่จะแก้ไขได้เป็นจำนวนพอสมควรแก่การ ที่จะชักชวนกันแก้ไข. เดี๋ยวนี้ที่กรุงเทพฯ เขามีการเคลื่อนไหว หรือรณรงค์กัน ที่เรียกว่า ระดมธรรม* ตั้งแต่วันที่ ๑๓ เมษายนนี้เป็นต้นไป ; ชักชวนให้หมุนไปหาศีลธรรม. ดูรูปถ่ายในหน้าหนังสือพิมพ์ก็มีหลายคนอยู่เหมือนกัน ; ขอให้ถือว่า มันต้องมีพวกที่พอจะแก้ไขได้.

ทีนี้มันเป็นหน้าที่ของอีกพวกหนึ่ง ที่จะเสียสละเพื่อจะช่วยกันแก้ไขไหม ; คุณเสียสละไหม เพื่อจะแก้ไขเพื่อนมนุษย์ ?

ตอบ : ผมก็มี ผมยอมครับ.

---

* มีคำบรรยายเกี่ยวกับเรื่องนี้ในภาคผนวก

www.buddhadassa.in.th

ถาม : คุณทอง ล่ะ ?

ตอบ : ผมก็ยอมครับ.

ถาม : คุณประยูร ล่ะ ?

ตอบ : ตอนนี้ผมก็พยายามทำกันอยู่แล้วครับ.

ถาม : พยายามทำกันอยู่แล้วนี่ ก็เห็นกันอยู่แล้ว ใครดูก็เห็นอยู่แล้วว่า เราก็ได้พยายามอยู่แล้วที่ให้เกิดแก้ไขในทางศีลธรรม ฉะนั้น ก็ทำต่อไป ตามวิถีทางที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ ไม่ต้องใช้เงินใช้ทองอะไรมากมาย ; ไม่ต้องตั้งพิธีโหมโรงครึกครื้นอะไรนัก ไม่ต้องจัดมหรสพก็ได้. การแก้ไขทางศีลธรรมนี้ ขอความเสียสละนี้เป็นต้นทุน ; แล้วมันก็ไม่ใช่เสียสละเงินสละทองอะไรนัก ; แต่ต้องสละอะไร คุณทอง ?

ตอบ : สละความเอร็ดอร่อยของตัว, ความเห็นแก่ตัว.

ถาม : ผู้ที่จะไปช่วยแก้ไขคนอื่นนั้น เสียสละอะไรเป็นส่วนใหญ่ ? เสียสละความสุขส่วนตัว ; ก็เราไม่ได้หลงในความเอร็ดอร่อยแล้วนี่ มันไม่ต้องพูดถึง. ทีนี้เราจะแก้ไขผู้อื่นต่อไป มันต้องเสียสละอะไรต่อไป ซึ่งไม่จำเป็นว่าจะต้องเสียสละเงิน. เสียสละอะไร คุณประยูร ?

ตอบ : เสียสละเรี่ยวแรง กำลังกาย ความสุขส่วนตัว.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : เสียสละความสุขส่วนตัว ไปพยายามให้เขาเกิดความรู้ ความเข้าใจ ; เดี๋ยวนี้เราก็พยายามกระทำกันอยู่. เป็นอันว่า เราได้พยายามอยู่แล้วตามที่เราจะทำได้ นี้เราได้ทำถึงที่สุดแล้วหรือยัง ? ได้ทำถึงที่สุดที่เราจะเสียสละได้หรือยัง ?

ตอบ : ตอนนี้ผมเข้าใจว่ายังครับ.

ก็ทำต่อไป. นี่ฝนกำลังจะมาแล้ว พูดไม่จบก็ได้ ในการที่จะเป็นตัวอย่างที่ดี สำหรับผู้มีศีล เราก็ต้องเสียสละทำให้ดู มีความสุขให้ดู และก็ชักจูงผู้อื่น. นี่คือทำประโยชน์เพื่อผู้อื่น เมื่อทำประโยชน์ตนแล้ว ก็ทำประโยชน์ผู้อื่น, ทำประโยชน์ทั้ง ๒ ฝ่าย ก็ชักชวนเขาให้มีศีล โดยรายละเอียดที่จะต้องพูดกันคราวอื่น.

....

ถาม : ทีนี้ **เรื่องสมาธิล่ะ** ; มาถึงขั้นสมาธิ เดี๋ยวนี้คนส่วนมากในโลกนี้มีสมาธิหรือไม่มีสมาธิ คุณล้ำ ?

ตอบ : ส่วนมากก็มีสมาธิ.

ถาม : คุณทอง ?

ตอบ : ผมรู้สึกว่า สมาธินี้จะมีน้อยลงทุกทีครับ.

ถาม : คุณประยูร ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : ผมรู้สึกว่า มีสมาธิ แต่ว่าสมาธิในทางไม่ถูกต้องครับ ; ไม่ใช่สัมมา-สมาธิ.

ตอบไปคนละอย่าง : คุณล้ำก็ว่ามีสมาธิอยู่เป็นส่วนมาก นี่ถูกนะ, ถูกเหมือนกัน ; คือมีมิจฉาสมาธิ อยู่เป็นส่วนมาก. คนในโลกเวลานี้มีสมาธิแรงนะ แต่เป็นมิจฉาสมาธิ มุ่งเพื่อกิเลส, และคนมีสมาธิเป็นส่วนน้อย อย่างคุณทองว่า นี้ก็ถูก, คือคนมีสัมมาสมาธิกันน้อย. พูดอย่างไม่ต้องตีความกันอีกก็อย่างคุณประยูรว่า ว่าคนในโลกมีสัมมาสมาธิน้อย ส่วนใหญ่มันก็เป็นมิจฉาสมาธิ.

ฉะนั้น เขาจึงดำรงตนอยู่ในความถูกต้องไม่ได้ เพราะเขามีสมาธิผิด. กำลังของสมาธิมันแรง ; สมาธิผิด ก็ผลักเขาไปสู่การกระทำตามอำนาจของกิเลส. ฉะนั้น สติปัญญาของเขาก็ไม่ถูกต้อง เราก็ต้องพยายามให้เขามีสมาธิที่ถูกต้อง ซึ่งมีรายละเอียดอีกมากเหมือนกัน ไว้ค่อยพูดกันต่อไป.

....

ทีนี้ เดี๋ยวนี้มาถึง **ปัญญา, เราจะทำอย่างไรดีในปัญหาเกี่ยวกับปัญญา ?** เพราะว่าเขามีปัญญาที่เป็นทาสของกิเลส ที่เรียกว่าเฉโก, คือปัญญาเฉลียวฉลาดอย่างยิ่ง ที่จะทำให้ได้ตามความประสงค์ของกิเลส เช่นเฉลียวฉลาดในการคดโกง ในการขโมย ในการออกอุบายหลอกลวงต่าง ๆ นี้ก็ว่ามีปัญญา.

โลกกำลังมีปัญญาอย่างนี้มากขึ้นทุกที. องค์การนานาชาติที่เขาประชุมกัน มักมีแต่ปัญญาชนิดนี้, มีแต่ปัญญาเพื่อจะเอาประโยชน์เป็นของ

www.buddhadassa.in.th

ตนทั้งนั้น, ต่อสู้ ต้านทาน เพื่อป้องกันประโยชน์ของประเทศตน, หรือดึงเอาประโยชน์ของผู้อื่นมาเป็นของตน ; ยิ่งมีแต่ปัญญาอย่างนี้ จนเรียกว่ามึนเมาเหมือนกัน มึนเมาด้วยปัญญาที่เป็นทาสของกิเลส. ฉะนั้น จึงไม่มีสันติภาพในโลกนี้.

ทำอย่างไร เขาจะมานิยมปัญญาอันแท้จริงของทางศาสนา ? นี้ก็เท่ากับว่า ทำอย่างไรจะให้เขาเสียสละประโยชน์นั่นเอง ? มันมีอาการเหมือนกับที่เขาพูดกันว่า *อ้อยที่เข้าไปอยู่ในปากช้าง มันดึงออกมายาก*, ความหมายอันนี้ มีมากสำหรับเหตุการณ์สมัยปัจจุบัน. คนเหล่านั้นมีปัญญา ; แม้พวกฝรั่งก็มีปัญญา, ใครก็มีปัญญา มองเห็นอยู่ว่าที่ถูกที่แท้มันเป็นอย่างไร ; แต่โดยเหตุที่ว่า ได้ไปติดพันกับประโยชน์เสียอย่างเหนียวแน่นแล้ว ; มันก็ไม่เอาที่ถูกต้อง เอาแต่ที่ได้ประโยชน์เสมอไป แล้วเขาฝึกกันแต่ปัญญาชนิดนี้.

ทีนี้ เหลียวมาดูถึงต้นตอ **ที่เป็นต้นตอที่สุด คือการศึกษา** ; นับตั้งแต่การศึกษาของลูกเด็ก ๆ ในโรงเรียนอนุบาล โรงเรียนประถม โรงเรียนมัธยม กระทั่งมหาวิทยาลัย เขาก็สอนกันแต่ปัญญาชนิดนี้ทั้งนั้น ปัญญาที่เป็นทาสของกิเลสทั้งนั้น.

พูดไปมันก็เป็นเรื่องด่าอีกแล้ว, แต่ก็ต้องพูดอยู่ดี ว่าการศึกษาของมนุษย์ในโลก กำลังเป็นทาสของกิเลส, จัดการศึกษาเพื่อความเป็นทาสของกิเลส มีปัญญาแต่ชนิดที่จะเป็นทาสของกิเลส ให้ความรู้แต่สำหรับจะสามารถในทางเป็นทาสของกิเลส ; ฉะนั้น ความรู้นี้ มิใช่ความรู้อันบริสุทธิ์ มิใช่ปัญญาอันบริสุทธิ์ ; จนกว่าเมื่อไรการศึกษาในโลกทั้งโลก

www.buddhadassa.in.th

มันเป็นโชคดี มันเปลี่ยนไปเพื่อการศึกษาอันบริสุทธิ์ นิยมความผิดถูกชั่วดีอย่างแท้จริง ไม่เอาแต่ประโยชน์ แล้วก็สอนในปัญญาอันบริสุทธิ์นี้ให้มากขึ้น ให้ทัดเทียมกับปัญญาหากิน.

เดี๋ยวนี้สอนกันแต่ปัญญาหากิน คือวิชาชีพเทคโนโลยีทั้งหลายล้วนแต่เป็นปัญหาหากิน ; แล้วก็ไปหลงสิ่งที่ได้กินจนกระทั่งตายไปด้วยปัญญาชนิดนั้น. ปัญญาที่จะสอนให้รู้จักผิดชอบชั่วดี ที่จะทำให้โลกมีสันติภาพได้นั้น ไม่มีสอนในโรงเรียน ระดับไหนก็ตาม เพราะมิได้มีอยู่ในหลักสูตร ; เพราะว่าคนจัดการศึกษานั้น เป็นทาสของกิเลสเสียเอง พูดอย่างอุปมาหน่อยก็ว่า เดี๋ยวนี้พญามารเข้ามาจัดการศึกษาในโลกนี้ การศึกษาในโลกนี้ทั้งโลกเลย การศึกษาจึงเป็นไปแต่ในทางเป็นทาสของกิเลส, เห็นแก่ตัว, เห็นแต่ประโยชน์ของตัว ; ไม่มีความคิดที่จะช่วยโลก, ไม่มีความคิดที่จะเป็นปูชนียบุคคลในโลก, มีแต่คนจะหาทรัพย์หาเงินไปหมด ; ก็เลยไม่มีปัญญาตามแบบของพระศาสนา ไม่มีปัญญาตามแบบของพระ-พุทธเจ้า.

ถาม : ที่นี้ ต้นไม้เป็นอย่างไร ? คุณทอง, ต้นไม้ต้นนี้เป็นอย่างไร ?

ตอบ : ต้องเหี่ยว ครับ.

ถาม : คุณประยูร ?

ตอบ : เท่ากับต้นไม้ไม่มีแก่น ครับ, ปัญญาไม่มีก็เท่ากับไม่มีแก่น ; ไม่มีแก่นต้นไม้ก็ล้ม.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : เหี่ยวหรือไม่เหี่ยว ?

ตอบ : มันตายไปเลย.

ถาม : ไม่เหี่ยวก็ได้ ; ต้นไม้บางต้น อยู่ด้วยเปลือก กระพี้ ข้างในไม่มีแก่น เป็นโพรงก็มีอยู่นะ, เดี๋ยวนี้เขาดูที่สวยใช่ไหม ? แต่ละคนโลดเต้นอยู่สวยที่สุด งามที่สุด ; เพราะมันเจริญด้วยวัตถุ ประดับประดาตกแต่ง make up อะไรต่าง ๆ.

ตอบ : ถ้าแบบนั้นมันก็ไม่ใช่ต้นไม้ศีลธรรม ครับ เป็นต้นไม้ธรรมดา.

ถูกแล้วก็ว่าต้นไม้ที่ไม่มีแก่น มันอยู่ได้เหมือนกัน ; ก็ต้องเปรียบได้อีกแหละว่าอุบาสก อุบาสิกา บางคนไม่ได้มีศีลธรรม ที่เป็นแก่นชั้นปัญญา ; *มีแต่ประดับประดา หรูหราสวยงามอยู่แต่ผิวนอก* ก็ได้เหมือนกัน.

เช่นว่า มีแต่การปฏิบัติ ทำบุญทำทาน ไปตามธรรมเนียมประเพณี, ไม่มีปัญญาเพื่อมรรค ผล นิพพาน อย่างนี้มันก็ได้เหมือนกัน. นี่ยังไม่ถึงกับตาย แต่มันเป็นโพรงใช่ไหม ? ก็ต้องเปรียบด้วยต้นไม้ที่เป็นโพรง. ฉะนั้นเราจึงพูดว่า มนุษย์ส่วนมากในโลกปัจจุบันนี้ ไม่มีแก่น หรือไม่มีแก่น ก็แล้วแต่จะใช้คำไหน, มันเป็นโพรง ; แต่ในที่สุดมันก็ต้องตายแน่นอน.

เป็นอันว่า เราจะต้องช่วยกันให้มีปัญญาอันแท้จริง สำหรับความเป็นมนุษย์ที่มันกลับมา ; ก็ช่วยกันไปตามเรื่อง ซึ่งมีรายละเอียดสำหรับจะพูดกันอีกมาก.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : นี่เกี่ยวกับลำต้น คือให้มีเปลือกดี ให้มีกระพี้ดี และมีแก่นดี. สำหรับที่จะกล่าวเป็นสากล สำหรับที่จะใช้เป็นคำกล่าวอย่างสากลของศีล สมาธิ ปัญญานี้ เคยพูดกันมาแล้วนะ ว่าควรใช้คำพูดว่าอะไรจึงสากลแก่คนทั่วไป และทุกศาสนาด้วย ?

ตอบ : ใช่คำว่า มรรยาท ครับ ; ศีล คือการมีมรรยาท ทางกายและวาจาดี, **สมาธิ**ก็คือ **การมีมรรยาททางจิต**, ปัญญาคือมีมรรยาททางวิญญาณ.

มรรยาททางวิญญาณ นี่มันฟังยาก ; ฉะนั้น เว้นไว้ก่อน. มีความรู้เพียงพอในสิ่งที่ควรจะรู้ นี่เรียกว่า ปัญญา. ศีล มีมรรยาทดีในทางกาย ทางวาจานี่ใช้ได้, คือการประพฤติกระทำถูกต้องอยู่ในระเบียบแบบแผน ที่ควรจะเป็น ; มรรยาท แปลว่า แนว หรือระเบียบ.

คำว่า *มรรยาท* แปลว่า *แนว* หรือ *แถว* ; มันอยู่ในแถว ในแนวของความถูกต้อง ทางกาย ทางวาจา นี้เรียกว่า ศีล. ศาสนาไหนก็ไม่รังเกียจ คนชนิดไหนก็ไม่รังเกียจ ; ที่จริงนั้น มีแต่ว่ามันจะทำหรือไม่ทำเท่านั้น เขาชอบด้วยกันทุกคน.

ทีนี้มีมรรยาททางจิต หรือเป็น สมาธิ คือจิตอยู่ในระเบียบ ก็มีความสงบสุขทางจิต ; พูดแล้วก็ไม่มีใครรังเกียจ แต่แล้วเขาก็ไม่เอา เขาไปชอบความสนุกสนาน ฟุ้งเฟ้อ ทางวัตถุ.

ทีนี้ ปัญญา คือ ความรู้ที่เพียงพอ ที่ควรจะรู้ ความรู้ที่มนุษย์ควรจะรู้ และก็รู้อย่างเพียงพอ นี่เราเรียกว่าปัญญา แต่ไม่ใช่เพียงพอสำหรับไป

www.buddhadassa.in.th

หลงในวัตถุ ; แต่หมายถึงเพียงพอสำหรับจะแก้ปัญหาของมนุษย์ให้มีสันติสุข ให้มีสันติภาพ ต่างหาก นี้ก็เรียกว่าปัญญาอยู่ในแถวในแนวเหมือนกัน.

ฉะนั้น ศีล สมาธิ ปัญญา ก็เป็นเรื่องที่ไม่ล้าสมัย ไม่เก่า, จะเป็นของจำเป็นตลอดไป ในเมื่อโลกมนุษย์ ยังมีมนุษย์อยู่. ควรไปทำความเข้าใจกันในข้อนี้ ; ก็คงจะมีหวังบ้าง ที่จะมีการถอยหลังเข้าคลอง มานิยมศีล สมาธิ ปัญญา กันอีก ; ถอยหลังเข้าคลองมาสู่ศีล สมาธิ ปัญญา กันอีก.

....

[*การถอยหลังเข้าคลองเกี่ยวกับ ใบ ดอก ผล แห่งศีลธรรม*]

ถาม : ทีนี้ หมวดสุดท้าย คือ ปลายยอด ใบ ดอก ผล. ส่วนสำคัญ มันก็อยู่ที่ดอกและผล ; ใบเอาออกเสียก็ได้. มีดอก แล้วก็มีผล แล้วมีอะไรอีกจึงจะพอ คุณทอง ? เป็นดอก แล้วเป็นผล แล้วต้องเป็นอะไรอีก ? หรือมีอะไรอีก จึงจะพอให้ครบ ๓ อย่าง คุณประยูร ?

ตอบ : มีเม็ดใน

ถาม : มีเม็ดใน, คุณล้ำล่ะ ?

ตอบ : หมายถึงยอด.

ถาม : มียอดอะไรอีกล่ะ ไม่ต้องการยอดแล้ว ; มีดอก แล้วมีผล เมื่อมีผลแล้วมีอะไรอีก คุณทอง ?

ตอบ : ยังนึกไม่ออก ครับ.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ยังนึกไม่ออก! ถ้าเราไปหยิบผลไม้มาลูกหนึ่ง แล้ววางอยู่เฉย ๆ กับเรากัดกินเข้าไปมันต่างกันอย่างไร ? มีดอก แล้วมีผล ?

ตอบ : แล้วมีการเสวยผล ครับ.

ต้องมีรส มีรสที่กินได้ ที่บริโภคได้ ; ถ้ามันเป็นต้นไม้ที่ มีรสบริโภคไม่ได้ มันก็ใช้ได้, หรือว่า มันมีรสที่บริโภคได้ แต่เราไม่อาจที่จะบริโภคได้ ; อย่างนี้มันก็ไม่ได้เหมือนกัน ; มันต้องมีความเป็นไปได้ ที่เราจะได้บริโภครสของผลไม้.

นี่เราทำอุปมาเอาง่าย ๆ ว่า มรรค ผล นิพพาน เปรียบได้กับว่า ดอกไม้ ผลไม้ แล้วก็รสแห่งผลไม้ คือความมีค่าที่อยู่ในผลไม้. ดอก คือ มรรค, ผลคือผล, นิพพาน คือ รสของผลไม้ที่เรารู้สึก ซึ่งหมายความว่าต้องมีการกิน มันจึงจะมีรส. ถ้าไม่มีการกิน ก็เท่ากับไม่มีรส ; ฉะนั้น รสที่อยู่ในผลไม้ ก็ไม่มีความหมายอะไร ; ต้องมีการกินผลไม้ได้ด้วย และได้รู้รสนั้นด้วย.

นี้มันเป็น ขั้นสุดท้ายเสียแล้ว เนื่องอยู่กับการปฏิบัติหรือกระทำขั้นต้น. ถ้าไม่มีการกระทำขั้นต้น ขั้นสุดท้ายนี้มันก็ไม่มี หรือมีไม่ได้ ; แต่เราอาจจะนำมาพูด ในฐานะเป็นสิ่งชี้ชวน โฆษณา หรือชวนให้สนใจก็ได้เหมือนกัน. ที่น่าสนใจที่สุดก็คือพระนิพพาน.

ถาม : พระนิพพานมีรสอย่างไร คุณทอง ?

ตอบ : ว่างเปล่า ครับ.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : รสว่างเปล่า โฆษณาไม่ได้ ไม่มีใครเอา ; คุณประยูร นิพพานมีรสอย่างไร ?

ตอบ : ตัวพระนิพพานเอง จะกล่าวว่ามีรสอย่างไรไม่ได้ครับ นอกจากเราผู้ได้สัมผัสจะรู้รสเท่านั้นเองครับ คือว่า รสเย็นสบาย.

ถาม : ที่ว่าพระนิพพานจะให้เรารู้สึกรสอย่างไร นั่นคือพระนิพพานจะช่วยให้เรารู้สึกรสอย่างไร ?

ตอบ : สงบ เย็น ครับ.

ถาม : ถ้าถามว่า นิพพานมีรสอย่างไร ? พูดอย่างภาษาคนธรรมดา มีรสสงบเย็น. ทำอย่างไรเขาจึงจะพอหยั่งทราบได้ว่า ไม่ใช่น้ำแข็งล่ะ ?

ตอบ : คือ **เราต้องอุปมา** หรือเปรียบให้เขาฟังครับ ว่า รสพระนิพพานเป็นอย่างไร โดยเทียบว่าเวลาเราร้องไห้ หรือเราเดือดร้อน มันมีรสอย่างไร ? แล้วเวลาเราดีใจ เราตื่นเต้นนั้นรสอย่างไร ? แล้วเวลาที่เราไม่ร้องไห้ ไม่ดีใจ เวลาเราอยู่ในภาวะเฉย ๆ อย่างนั้นแหละครับ เราต้องเทียบอุปมาว่า นั้นอยู่ตรงกลาง ; นั้นคือรสพระนิพพาน ครับ.

ถาม : คุณทอง มีวิธีพูดอย่างไร ถึงรสของพระนิพพานให้เป็นที่สนใจ ?

ตอบ : ผมไม่มีคำพูดครับ.

ถาม : นี้เป็นลูกศิษย์เซ็น พอถามว่า นิพพานมีรสอย่างไร เขาหุบปากเท่านั้น, คุณล้ำ ?

www.buddhadassa.in.th

ตอบ : มีอีกอันหนึ่งที่พอจะสังเกตได้ คือเวลาตื่นจากนอน ก่อนที่จะมีอารมณ์อะไรเกิดขึ้น.

นี้ก็มีคนเคยพูด : มีจิตใจเหมือนกับเด็กอ่อน ในครรภ์มารดา ; ยังคิดอะไรไม่เป็น ยังหยุดนิ่งอยู่. แล้วคุณก็เปรียบเทียบว่า แรกตื่นนอน ยังไม่มียุ่ง ในหัว ในอะไรนี้ ก็ได้เหมือนกัน, แต่มันยังน้อยอยู่.

เพราะฉะนั้น ถ้าจะพูดเรื่องของรสของพระนิพพาน ต้องแบ่งเป็นชั้นๆ ; ถ้าว่าเป็นชั้นแท้จริง ละก็ต้องหุบปากอย่างคุณทองว่า. แต่ถ้าเอาชั้นรองลงมาบังคับให้พูด, หรือจะต้องพูด ก็พูดไป ตามที่จะมองเห็นว่า คนคนนี้โดยเฉพาะที่พูดกับเรา เขาจะเข้าใจได้อย่างไร. แต่ว่าพูดยาก เพราะมันไม่อยู่ในวิสัยที่พูดกันอยู่ตามธรรมดา.

นิพพาน ถ้าพูดว่า **เย็น** ก็เข้าใจได้บ้างแต่ไม่ถึงที่สุด. ถ้าพูดว่า **เฉย** เขาก็จะไม่สนใจไปเสียอีก ; เพราะมันไม่ชอบเฉยนี่คนเรา. ถ้าพูดว่า **ว่าง** แล้วก็ชักจะกลัวไปเสียอีก, กลัวความว่าง. ฉะนั้น จึงมีคำพูดแบบภาษาคนพูดกันไปตามสมควรแก่บุคคล แก่เหตุการณ์. รวมความแล้วก็มีคำพูดว่า **นิพพาน** เป็น **สุขอย่างยิ่ง** นี้ก็มี.

นี้ก็ต้องอธิบายกันอีกทีว่า “อย่างยิ่ง” นั้นคืออย่างไร ; เพราะถ้าไม่อธิบาย เดี๋ยวอย่างยิ่ง มันสุขยิ่งไปทางกามารมณ์ก็ได้ ; ยิ่งไปในทางอื่นซึ่งมิใช่นิพพานก็ได้. พูดว่า **ไม่มีความทุกข์เลย** ; นี่เป็นคำพูดที่ถูกเป็นที่ **สิ้นสุดแห่งความทุกข์** เป็นคำพูดที่ถูกที่สุด ; แต่คนก็ยังเข้าใจผิดได้.

www.buddhadassa.in.th

เพราะว่าคำว่า ความทุกข์นี้ มันมีอยู่หลายชั้น, ที่เราจะไปพูดให้เขามองเห็นว่าแม้แต่ความสุขของชาวบ้าน นี้ก็เป็นความทุกข์อย่างหนึ่ง เขาก็ไม่เข้าใจ.

ความสุขอย่างของชาวบ้าน เป็นสุขเวทนา ; ต้องยึดถือ ต้องหมายมั่น ต้องอะไร จึงจะเป็นความสุขขึ้นมาได้ ; ถ้าเอานั้นเป็นความสุข แล้วความสุขอย่างยิ่ง มันก็ยิ่งผิดไปไกล. ฉะนั้น ไปคิดดูเอาเองว่าควรจะพูดกับใครว่าอย่างไร.

ถาม : **ที่นี่ ไม่ต้องร้องไห้! ไม่ต้องหัวเราะ**! มีคนพยายามที่จะอธิบายนิพพานโดยอุปมาต่าง ๆ. ถ้าพูดว่า นิพพานไม่ต้องเกิด ไม่ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย อย่างนี้น่าสนใจไหม ?

ตอบ : อย่างนี้เขาไม่เอาเลย.

ก็จะเป็นเสียอย่างนั้น. ถ้าเอาก็เอาอย่างละเมอ ๆ เห่อ ๆ ตาม ๆ กันไปว่า *ไม่ต้องเกิด ไม่ต้องแก่ ไม่ต้องเจ็บ ไม่ต้องตาย* ; เพราะโดยความรู้สึกแท้จริง เขายังอยากจะเกิดอยู่ เขาอยากจะเป็นอย่างนั้น อยากจะเป็นอย่างนี้ อยากจะมีนั่น จะมีนี่ อยากจะเสวยนั่น เสวยนี่. นั่นแหละเป็นเรื่องที่ลำบากที่จะบรรยายลักษณะ หรือรสหรืออะไรของพระนิพพาน ; จึงมีส่วนนี้ที่ต้องหุบปาก.

แต่ถึงอย่างไรก็ดี, เราจะถือหลักไว้สักอย่างหนึ่งว่า ถ้าเขารู้จักความทุกข์ชนิดไหนก็ตาม ; เราบอกว่า มัน ไม่มีความทุกข์ทุกชนิด เป็น

www.buddhadassa.in.th

ที่สุดแห่งความทุกข์ทุกชนิด ; เอาความไม่มีทุกข์ทุกชนิดนั่นแหละ เป็นความสุขในความหมายอีกแบบหนึ่ง ; และถือว่า เป็นความสุขอย่างยิ่ง. อย่าเอาความสุขในความหมายตามแบบของชาวบ้านทั่ว ๆ ไป คือว่าได้กิน ได้เล่น ได้สนุกสนาน แล้วก็เป็นความสุข ; อย่างนั้นมันอีกความหมายหนึ่งต่างหาก. ความสุขชนิดที่ไม่มีความทุกข์ใด ๆ เหลืออยู่ ทั้งที่เป็นทุกข์โดยตรง เป็นทุกข์โดยอ้อม เป็นทุกข์ใต้ดิน หรือบนดิน อะไรก็ตามมันไม่มีทั้งนั้น อย่างนี้เรียกว่า นิพพาน. มันมีลำดับหรือขั้นตอนอยู่ในตัว ที่เขาจะต้องรู้จักความทุกข์ขึ้นมา, ตามลำดับทุก ๆ ชนิดของความทุกข์ ; แล้วก็ดับเสียซึ่งความทุกข์ชั้นสุดท้าย นี้ก็เรียกว่า นิพพานได้.

มันเป็นการลำบากอยู่มากที่จะโฆษณาให้คนสนใจพระ-นิพพาน หรือว่าอยากจะได้พระนิพพาน. เราพยายามกันมาตั้ง ๔๐ กว่าปี ดูยังไม่ได้ผลในข้อนี้, คือไม่ประสบความสำเร็จในการโฆษณาให้คนรู้จัก และอยากได้พระนิพพาน ; แต่ก็ยังจะต้องทำต่อไป มันไม่มีอะไรที่จะดีกว่านี้.

นี่แหละยอดสุดของพุทธศาสนาแห่งศีลธรรม มีมรรค คือเกิดญาณรู้ตามที่เป็นจริงในสิ่งทั้งปวง ; แล้วก็มีผลตัดกิเลสได้, ตัดอวิชชา ตัดกิเลส อะไรทั้งหลายได้ แล้วก็มีรสเย็นตามความหมายของคำว่า นิพพาน คือปราศจากความร้อนโดยสิ้นเชิง ร้อนทางกาย ร้อนทางจิต ร้อนทางวิญญาณอะไรไม่มีทั้งนั้น. ในมรรค ผล นิพพาน เกิดความรู้ถูกต้อง ถึงขนาดตัดกิเลสได้, และก็มีการตัดกิเลส แล้วก็มีรสชาติของความไม่มีกิเลส เรียกว่า นิพพาน ; เป็นของสากลของธรรมชาติ เป็นของจริงของธรรมชาติ ; แต่เรามาเรียกกันว่า ของพุทธศาสนา ; **ที่จริงมันของธรรมชาติ**.

www.buddhadassa.in.th

ถาม : ที่เราเรียกว่าของพุทธศาสนานี้ สมควรหรือไม่สมควร ?

ตอบ : ก็ควรจะสมควรครับ.

ถาม : สมควรอย่างไร ?

ตอบ : เพราะว่าในศาสนาอื่นไม่มีใคร รู้ถึงที่สุดอย่างนี้.

ถาม : หมายความว่า ในศาสนาอื่น ไม่มีใครรู้ ธรรมชาติข้อนี้หรือ ?

ตอบ : ธรรมชาติข้อที่เป็นพระนิพพาน ไม่มีในศาสนาอื่น.

อย่าพูดอย่างนั้น มันอาจจะพลาดไปก็ได้. ธรรมะนี้เป็นของธรรมชาติ, เรื่อง มรรค ผลนิพพาน นี้เป็นของธรรมชาติอันลึกซึ้งที่สุด ; ที่ว่าเป็นของพุทธศาสนา คือ *เป็นความรู้ของบุคคลที่เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน* ใครก็ได้, จะเรียกว่าศาสนาชื่ออื่นก็ได้, จะเรียกชื่ออย่างอื่นก็ได้, ถ้าเขาเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานโดยแท้จริง.

ถ้าสมมติว่าพระพุทธเจ้าองค์อื่นเกิดขึ้น แล้วสอนอย่างเดียวกันแล้วไม่เรียกว่าพุทธศาสนาก็ได้ ; ที่เป็นเรื่องสมมติตามชื่อบุคคล มันก็ไปอีกอย่างหนึ่ง ; ที่ว่าศาสนาของพระสมณโคดมนี้ ก็ไปอีกอย่างหนึ่ง ; แต่มันเป็นของจริงของธรรมชาติ ที่พระสมณโคดมพบ แล้วมาสอน ; จะว่าของท่านมันก็โดยสมมติ, ในฐานะเป็นผู้พบแล้วนำมาสอน.

www.buddhadassa.in.th

แต่เนื้อแท้แล้ว **นิพพานเป็นของธรรมชาติ เพราะว่าเป็นธรรมธาตุ**, ธัมมธาตุ อันหนึ่ง ซึ่งมีอยู่ตลอดกาล.

ถ้าเราทำให้คนเข้าใจความจริงถึงข้อนี้ได้ ก็เรียกว่า มีการกลับมาแห่งศีลธรรม ถึงที่สุด. **เราถอยหลังเข้าคลองไปหาพระพุทธเจ้าได้** กี่พันปีก็ตามใจ ; ยอมเรียกว่าประสบผลสำเร็จ ในการแก้ไขความผิดพลาดบกพร่อง หรืออะไรก็ตาม ที่มันควรจะแก้ไข. มีการกลับมาแห่งศีลธรรมโดยสมบูรณ์ ; แต่เป็นศีลธรรมในความหมายอีกอันหนึ่ง ต่างจากที่ใช้อยู่ในภาษาไทย, คือศีลธรรมที่มีความหมายอยู่ทุกระดับ ; แม้กระทั่งนิพพานก็มาอยู่ในคำว่า ศีลธรรม. เพราะว่า นิพพาน เป็นสิ่งที่มีภาวะปรกติอย่างยิ่ง จึงเป็นศีลธรรมอย่างยิ่ง หรือเป็นผลของศีลธรรมอย่างยิ่ง.

....

นี้เป็นอันว่า เราได้พูดกันมาด้วยการบรรยายชุดนี้ ๑๒ ครั้งแล้ว ก็เห็นว่า ควรจะยุติกันที.

ให้ทุกคน **สรุปใจความ** จนให้ได้ว่า ปัญหาเฉพาะหน้าของเรา ของประเทศชาติของเรา หรือของโลก ของเรา ; ใช้คำสมมติว่า โลกของเรา คือ กำลังก้าวไปหาความพินาศ จนจะสูญเสียความเป็นมนุษย์ สูญเสียความสงบสุข สูญเสียทุกอย่างที่มนุษย์ไม่ควรจะสูญเสีย ; เพราะเหตุสิ่งเดียว คือ เหตุที่ว่า ศีลธรรมมันหายไป เพราะคนไม่รู้ ไม่สนใจ ไม่ปฏิบัติ ไม่รักษา ไม่ทะนุถนอม. นี่แหละโลกมีแต่วิกฤติการณ์ คือความทุกข์ ความยุ่งยาก ความลำบาก ความระสำระสาย ที่เขาเรียกว่า วิกฤติการณ์ มากขึ้นทุกที, มากขึ้นทุกที, แล้วจะวินาศในที่สุด ; เพราะว่าเห็นแก่ตัวยิ่งขึ้นทุกที จนจะทำลายล้างกันเองให้หมดไปทั้งโลก.

www.buddhadassa.in.th

แต่ถ้าศีลธรรมกลับมา มันก็จะเปลี่ยนทิศทาง ในความหมายว่า “ถอยหลังเข้าคลอง” หมุนมาสู่ความถูกต้อง ; แล้วก็จะดำรงอยู่ในความถูกต้อง เป็นโลกที่สมบูรณ์ดีทั้งฝ่ายวัตถุและจิตใจ จนเรียกได้ว่า โลกของพระศรีอาริย-เมตไตรย มีความหายที่ดีที่สุด อยู่ในตัวเองในคำนั้น.

อริยเมตไตรย-ความเป็นมิตรอันประเสริฐ ; เมตไตรย มาจากคำว่า *เมตตา, ไมตรี -มิตร* นั่นเอง, คำเดิมคือคำว่า *มิตต. อริย-เมตไตรย อริยไมตรี, อริยมตต – มีมิตรอันประเสริฐ* เพราะไม่มีศัตรูเลย ในโลกทั้งโลกไม่มีศัตรูเลยมีแต่มิตรอันประเสริฐ.

อย่างที่บรรยายไว้ในสูตรนั้น ว่า *พอคนลงจากเรือนของตัว ก็จำไม่ได้ว่าใครเป็นใคร ; ต่อเมื่อกลับถึงบ้านตัวเองอีกแล้ว จึงจะรู้ว่าใครเป็นใคร* ; เป็นผัวของเรา เป็นเมียของเรา จึงจะรู้ได้. ถ้าลงจากเรือนไปแล้วรู้ไม่ได้ คือมันเหมือนกันไปหมด จนไม้รู้ว่าใครเป็นใคร. นั่นแหละความหมายของอริยเมตไตรย มันเป็นมิตรประเสริฐสูงสุดมันเหมือนกันไปหมด หาศัตรูไม่ได้. ภาวะอย่างนี้จะมีมาเมื่อ ศีลธรรมสมบูรณ์ ๑๐๐ เปอร์เซนต์.

ฉะนั้น ขอให้ช่วยกันทุกอย่าง ทุกทาง ตามความสมารถของตน เพื่อการกลับมาแห่งศีลธรรม โดยวิธีที่ถอยหลังเข้าคลองไปหาพระพุทธเจ้า รวมทั้งพระธรรม รวมทั้งพระสงฆ์. ขอให้เป็นอย่างนี้แล้วการบรรยายแล้วบรรยายอีก เหน็ดเหนื่อยทั้งผู้พูดและผู้ฟัง นี้ก็จะไม่เป็นหมันเปล่า. การบรรยายสมควรแก่เวลา.

ขอยุติการบรรยายให้พระคุณเจ้าทั้งหลายได้สวดบทพระธรรม เพื่อเกิดกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของตนต่อไป.

---

www.buddhadassa.in.th

ภาคผนวก

www.buddhadassa.in.th

www.buddhadassa.in.th

ระดมธรรม

[*ผู้ประสานงานระดมธรรม ส่งกระจายเสียงที่สวนลุมพินี ๒ พ.ค.๑๙*]

ท่านทั้งหลาย ที่เป็นสมาชิกแห่งการระดมธรรม ที่กำลังประชุมกันอยู่ที่นี่,

ข้าพเจ้าขอแสดงความยินดี และอนุโมทนาในการกระทำในครั้งนี้ ในลักษณะอย่างนี้ เพราะว่ามันเป็นสิ่งที่สมควรแก่เวลาและแก่สถานการณ์เป็นอย่างยิ่งแล้ว ; หรือถ้าจะให้พูดกันอย่างตรง ๆ ก็อยากจะกล่าวว่า ควรกระทำกันตั้งแต่ก่อนหน้านี้ เสียนานแล้ว ; การที่เพิ่งกระทำในเวลานี้ เรียกว่ามันอยู่ในลักษณะที่สุกงอม ขืนปล่อยไว้ก็เน่า แต่ก็นับว่าพอทันแก่เวลาอยู่ ในการที่จะกระทำสิ่งที่เรียกว่า "**การระดมธรรม**"

www.buddhadassa.in.th

ข้าพเจ้าขอร้องให้ช่วยกันกระทำ ให้เหมาะสมแก่ภาวะ ของพุทธบริษัท หรือจะเป็นศาสนิกในศาสนาไหนก็ตาม. เดี๋ยวนี้ส่วนใหญ่เรียกว่ากระทำกันในฐานะที่เป็นพุทธบริษัท ก็ขอร้องให้กระทำอย่างเหมาะสมแก่ความเป็นพุทธบริษัท คือไม่ให้เป็นเพียงพิธีรีตอง ซึ่งมีลักษณะงมงาย หรือว่าหลอกตัวเองเสียมากกว่า. ถ้าทำเหมาะสมแก่ความเป็นพุทธบริษัทแล้วก็ย่อมจะเหมาะสมแก่ความเป็นคนไทย อยู่โดยอัตโนมัติ หรือถ้าจะกล่าวให้กว้างกว่านั้นก็คือเหมาะสมแก่ความเป็นมนุษย์ ในความหมายของคำว่า “มนุษย์” ที่ถูกต้อง.

ข้าพเจ้าเข้ามาร่วมกิจกรรมไม่ได้ด้วยตนเอง จึงต้องขอถือโอกาสส่งความคิดเห็นหรือความรู้สึกบางประการนี้มา โดยอาศัยเครื่องมือ อย่างที่ท่านทั้งหลายก็เห็นอยู่แล้วในเวลานี้ เรียกว่าเป็นของแทนตัวข้าพเจ้า ผู้มาไม่ได้ด้วยเหตุหลายอย่างหลายประการ และส่วนใหญ่ก็ขึ้นอยู่กับสุขภาพ.

....

ข้าพเจ้ามีความคิดเห็นอยู่บ้าง และเชื่อว่าคงจะเป็นประโยชน์บ้างไม่มากก็น้อย เกี่ยวกับการกระทำสิ่งที่กำลังกระทำอยู่นี้ และมีความรู้สึกบางอย่างที่อยากจะนำมาแถลงให้ทราบพร้อม ๆ กันไปขอได้โปรดฟังอย่างพินิจพิจารณาด้วย.

ในชั้นแรกก็จะพูดกันถึงคำว่า “การระดมธรรม” ตามความคิดเห็นและความรู้สึก ; เมื่อพูดถึงคำว่าระดม ก็พอจะเข้าใจกันได้ว่าหมายถึงอะไร. ถ้าเป็นการระดมแท้จริง ก็คือ *กระทำอย่างขยันขันแข็ง* เหมือนอย่างว่า ระดมกันดับไฟที่กำลังไหม้บ้าน ก็ทำกันสุดกำลัง หรือสุดฝีไม้ลายมือ ; หรือว่าจะระดมกันขุดคูขุดคลอง *ให้ทันแก่เวลา,* ก็เป็นการระดมกันอย่างสุดกำลัง หรือสุดฝีไม้-

www.buddhadassa.in.th

ลายมือ ระดมกำลังงาน ระดมเครื่องมือ ระดมกำลังสติปัญญา. แต่ว่าในขณะที่กำลังระดมนั้น เราไม่ค่อยมีโอกาสคิดนึกใคร่ครวญกันมากนัก ; ก็ต้องมีการซักซ้อมกันก่อนหน้านั้น หรือซักซ้อมอยู่เป็นประจำ เมื่อถึงคราวที่จะระดมให้ทันแก่เวลา ก็จะทำได้โดยง่าย : ยอมใช้พลังงานทั้งหมดที่มี ยอมใช้เครื่องมือทั้งหมดที่มี ยอมใช้สติปัญญาทั้งหมดที่มี และเป็นไปโดยอัตโนมัติ ไม่มีใครขยักไว้ได้ถ้ามันมีเหตุการณ์ที่เรียกว่า เอาเป็นเอาตายกันทีเดียว. ในการระดมธรรมนี้ก็ขอให้มีความหมายอย่างนี้.

สำหรับคำว่า “ธรรม” นั้น มีความหมายมาก เกินกว่าที่จะเอามาบรรยายกันในเวลาอย่างนี้. ขอสรุปเอาแต่ใจความที่สั้นและถูกต้องที่สุด ว่าธรรมนั้นคือสิ่งที่จะทรงโลกนี้ไว้ได้. นี้เป็น ข้อแรก ที่จะทรงโลกนี้ไว้ในลักษณะที่เป็นโลก ไม่วินาศไป, ไม่ว่าโลกชนิดไหนถ้ารอดอยู่ได้ ก็ด้วยอำนาจของสิ่งที่เรียกว่า “ธรรม” ; และเมื่อรอดอยู่ได้แล้ว ก็ยังต้องประกอบด้วยสันติคือความสงบสุข ; สันติก็มีได้ด้วยสิ่งที่เรียกว่าธรรม, มีสันติแล้วก็ต้องมีความสะดวกสบายพอสมควรด้วย.

ความสะดวกสบายที่เกินไปนั้น เป็นการทำลายจิตใจของคน ให้เหมือนกับคนบ้า ; ถ้าสะดวกสบายพอสมควรแล้วก็ดีแน่ ; การที่จะเป็นไปพอสมควรนั้น ก็เรียกว่าธรรม ; นี้เป็นใจความสำคัญ ของสิ่งที่เรียกว่าธรรม คือพอดี แล้วอยู่ตรงกลาง ไม่มากก็น้อย ไม่สุดโต่งข้างนั้นข้างนี้ ดังนี้เป็นต้น ; ฉะนั้น สิ่งที่เรียกว่า ธรรม จึงจำเป็นสำหรับที่จะทรงโลกนี้ไว้ ไม่ให้พินาศ แล้วให้อยู่ด้วยสันติ แล้วให้อยู่ด้วยความสะดวกสบายพอสมควร.

www.buddhadassa.in.th

ทีนี้คำว่า “ธรรม” นั้น ยังไม่หมดกระแสความ ; ท่านจะพูดกันสั้น ๆ ว่า ระดมธรรม ก็ตามใจ. ข้าพเจ้าอยากจะขยายความออกไปอีกหน่อยว่า.“ระดมพลังแห่งธรรม” ; ดังนั้นเราจะต้องสนใจคำว่า “พลังแห่งธรรม” กันอีกสักความหมายหนึ่ง.

เราต้องนึกถึงสิ่งที่เรียกว่า “พลัง”. ถ้าไม่มีพลังแล้ว มันทำอะไรไม่ได้ ; แต่ “พลังธรรม”นี้ มันยังมีพิเศษตรงที่ว่า ไม่มีพลังอะไรจะจริงกว่าดีกว่า สูงกว่า แน่นอนกว่า. ขอให้ใคร่ครวญดู ว่าพลังที่ชอบพูดถึงกันนักนั้นมันเป็นพลังแห่งความโง่ก็ได้. มิจฉาทิฏฐิก็ได้, ใช้กันไปอย่างบ้า ๆ บอ ๆ ขออภัยที่ใช้คำโสกโดกหยาบคายอย่างนี้ ก็เพื่อประหยัดเวลา.

พลังของธรรม นั้น เป็นพลังที่จริงว่า มันเป็นพลังของธรรมชาติ ที่เป็นไปอย่างถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ; ฉะนั้นจึงจริงกว่า. มันดีกว่าก็ตรงที่ว่ามันเป็นธรรม ประกอบไปด้วยธรรม ; และมันสูงกว่าก็เพราะว่าไม่มีอะไรที่จะอยู่เหนือธรรมไปได้ มันสูงกว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวง จึงควบคุมสิ่งทั้งหลายทั้งปวงได้ เหมือนกับที่พระเป็นเจ้าอยู่เหนือกว่า แล้วก็คุมครองโลกได้. ฉะนั้นพลังแห่งธรรมจะเรียกอีกอย่างหนึ่ง ก็คือพระเป็นเจ้า ; พลังแห่งธรรมจึงสูงกว่า. และที่ว่าแน่นอนกว่านั้น หมายความว่าอาศัยได้ ไว้ใจได้ พึ่งพาได้ ; พลังอย่างอื่นนั้นมันไม่แน่นอน แต่พลังแห่งธรรมแล้วมันแน่นอนอย่างนี้.

ระดมธรรม ก็คือระดมพลังแห่งธรรม ที่จริงกว่า ดีกว่า สูงกว่า แน่นอนกว่า.

www.buddhadassa.in.th

ทีนี้ก็อยากจะให้ขยายความให้ชัดเจนออกไปอีก นิดหนึ่งอีก คือแทนที่จะพูดว่า ระดมพลังแห่งธรรม ก็อยากจะพูดว่า ระดมการใช้พลังแห่งธรรม ; ระดมพลังแห่งธรรมนั้นมันยังฟังกำกวม เลือนลางอะไรอยู่. ระดมพลังแห่งธรรมเราพูดให้ชัดเสียเลยว่า "**ระดมการใช้พลังธรรม**".

การใช้พลังแห่งธรรมนี้ เป็นหน้าที่ของมนุษย์ ที่รู้จักสิ่งที่เรียกว่าธรรม และอย่างถูกต้องด้วย. อยากจะพูดแต่เพียงว่า รู้จักสิ่งที่เรียกว่าธรรมก็แล้วกัน ; ถ้ารู้จักผิด ๆ ก็เรียกว่าไม่รู้, ถ้ารู้จักธรรม ธรรมะนี้ ก็ต้องเรียกว่ารู้จักอย่างถูกต้อง. ***หน้าที่ของมนุษย์ ที่รู้จักสิ่งที่เรียกว่าธรรม นั้นก็คือการระดมกันใช้พลังแห่งธรรมนั่นเอง.***

ระดมให้ถูกพลังแห่งธรรมจริง ๆ ไม่งมงาย ไม่อ่อนแอ. เดี๋ยวนี้คนเป็นอันมาก แม้ที่เรียกตัวเองว่า พุทธบริษัทผู้ประพฤติธรรม ก็ยังมีความงมงายอยู่มาก, และเนื่องมาจากความอ่อนแอ ไม่อดกลั้นอดทน ไม่ขยันขันแข็ง ก็พูดแต่ปาก ; ปากก็อาจจะพูดได้มาก ว่าปฏิบัติธรรม ขยันขันแข็ง แต่แล้วก็ไม่มีผลอะไรเลย. ฉะนั้นขอให้ทุกอย่างเป็นไปอย่างถูกต้อง ตามความหมาย และตามกฎเกณฑ์ของสิ่งนั้น ๆ.

....

พูดซ้ำกันอีกทีหนึ่ง ก็ว่า ระดมธรรม คือระดมพลังแห่งธรรม ; แล้ว ขยายออกไป เป็น **ระดมการใช้พลังแห่งธรรม**.

www.buddhadassa.in.th

ทีนี้ การระดมกันใช้ พลังแห่งธรรม นั้น อยากจะระบุไปเสียเลยว่า คือ พลังแห่งสัมมาทิฏฐิ. และการกระทำไปตามอำนาจของสัมมา-ทิฏฐินั้น นั่นแหละคือ การระดมการใช้พลังแห่งธรรม ที่เต็มความหมาย. ระดมการใช้พลังแห่งธรรม พูดได้ ; แต่ไม่รู้ว่าธรรมคืออะไร ก็ระบุเสียว่าสัมมาทิฏฐิ คำเดียวก็พอ. ระดมพลังแห่งสัมมาทิฏฐิ และการกระทำไปตามอำนาจแห่งสัมมาทิฏฐิ ก็มีสัมมาทิฏฐิเป็นพลัง, และให้สัมมาทิฏฐินั้นเป็นผู้ชักจูงไป หรือเป็นหลักที่แน่นอน ; อย่าใช้หลักอื่นมาเป็นเครื่องยึดถือเลย.

สัมมาทิฏฐิ คำเดียวก็พอแล้ว เพราะพระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสว่า *สมฺมาทิฏฺฐิสมาทานา สพฺพํ ทุกฺขํ อุปจฺจคา เราก้าวล่วงความทุกข์ทั้งปวง เพราะการสมาทานสัมมาทิฏฐิ.* ก้าวล่วงทุกข์ทั้งหลายก็คือ ตัดปัญหาทั้งหลายออกไปได้ ไม่ให้มีปัญหาเหลืออยู่ ; ขึ้นชื่อว่าปัญหาแล้วเป็นความทุกข์ทั้งนั้น และทุกระยะเวลาด้วย คือ ทั้งอดีต ทั้งปัจจุบัน ทั้งอนาคต ต้องทำให้หมดปัญหา ; สัมมาทิฏฐิจะทำให้หมดปัญหา แต่ว่าต้องสมาทานสัมมาทิฏฐิ คือมีไว้อย่างถูกต้องพร้อมมูล.

ที่เรียกว่า *สมาทาน* นั้น แปลว่า *การมีไว้ หรือถือเอาไว้อย่างถูกต้อง* และอย่าง *ครบถ้วน*, ถ้าสมาทานสัมมาทิฏฐิ ก็คือ มีสัมมาทิฏฐิอย่างถูกต้องและครบถ้วน.

คำว่า “ถูกต้อง “นี้ ขยายความให้ชัดดีกว่า : ให้*ถูกต้อง* ให้*เข้มแข็ง* ให้*มากพอ* แล้วก็ให้*ทันแก่เวลา* ; อย่างน้อยก็ ๔ นัยแล้ว. มันต้องถูกต้อง คือตรงตามเรื่องราวอย่างที่เรียกว่า มันถูกฝาถูกตัว ; เพราะธรรมะ

www.buddhadassa.in.th

มีมากแง่มากมุมมากระดับ, ต้องเอามาอย่างถูกต้อง ถูกฝาถูกตัว แล้วก็ต้องเอามาอย่างเข้มแข็ง ไม่ใช่อย่างออดแอดอ่อนแอ เหมือนที่เป็นอยู่กันโดยมาก.

ที่เรียกว่า เคร่ง นั่นแหละ จะต้องระวังให้ดี ให้มันเป็นการเคร่งที่ถูกต้อง. ถ้าเคร่งครัด ก็ยังใช้ได้ และเข้มแข็งนี้ก็ยิ่งแน่นอนขึ้นไปอีก ; แต่เราจะเรียกสั้น ๆ ว่า มันเข้มแข็งก็แล้วกัน.

ที่ว่าให้มากพอนั้น บางทีมีธรรมะกะปริบกะปรอยไม่มากพอ หรือมีความถูกต้อง แต่มันน้อยไป มันไม่มากพอ ; เพราะฉะนั้นต้องให้มันมีอย่างเพียงพอ.

ควรจะทดสอบดูด้วยตนเอง ในการมีธรรมะของตนเอง แต่ละคนแต่ละเรื่อง ว่ามันมากพอหรือเปล่า ถ้ามันมากพอแล้ว มันจะต้องแก้ปัญหาได้ ; เดี๋ยวนี้มันถูกต้องนิด ๆ หน่อย ๆ มันเข้มแข็งชั่วครู่ชั่วขณะ แล้วมันก็ไม่มากพอด้วย.

อันสุดท้ายว่า ให้ทันแก่เวลา ; ถ้ามานอกเวลา ไม่ทันแก่เวลาก็ไม่แก้ปัญหาอะไรได้. พระพุทธเจ้าก็ทรงย้ำมากในข้อที่ว่า ให้มันทันแก่เวลา ; อย่างที่ตรัส หรือยอมรับที่คนอื่นกล่าว ว่า *ขโณ โว มา อุปจฺจคา -ขณะอย่าก้าวล่วงท่านทั้งหลายไปเลย*. เรื่องราวหนึ่ง ๆ เหตุการณ์อันหนึ่ง ประโยชน์อันหนึ่ง ล้วนแต่มีเวลาจำกัดเฉพาะ แล้วมันจะต้องสำเร็จลงในขณะหนึ่งเท่านั้น ; ถ้าขณะนี้พลาดไป ก็ยุ่งไปหมด เพราะมันเนื่องด้วยสิ่งหลายสิ่ง หรือแม้ที่สุด ก็เนื่องด้วยเวลานั่นเอง เป็นส่วนสำคัญ ; ต้องทันแก่เวลา.

www.buddhadassa.in.th

การที่จะมี สัมมาทิฏฐิ ก็ต้องให้ถูกต้อง เข้มแข็งมากพอ และทันแก่เวลา นี้เรียกว่า เป็นการระดมการใช้พลังของสัมมาทิฏฐิ อย่างถูกต้อง.

....

ทีนี้ ก็มาดูกันต่อไป ว่า**เรานี่ระดมพลังแห่งธรรม นี้เพื่อประโยชน์อะไร** ให้ชัดเจนลงไป อีกทีหนึ่ง.

เราระดมการใช้พลังแห่งธรรม ในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของเรา อย่างที่มีการกล่าวปรารภแล้วในแถลงการณ์ ที่ได้โฆษณาไปในลักษณะเป็นการเชิญชวน ในการระดมธรรม, สรุปความว่า เรามีปัญหาเฉพาะหน้าเหมือนกับว่า ไฟไหม้หลังคาบ้านอยู่ทีเดียว จะต้องรีบจัดการให้ทันแก่เวลา ; ปัญหาเฉพาะหน้าของเรา ควรจะมองกันให้กว้าง ๆ อย่างที่เรียกว่า ไม่เห็นแก่ตัว.

ปัญหาเฉพาะหน้าของเรา ในฐานะที่เป็นคนไทย ก็มีปัญหาในการที่จะรักษาความเป็นคนไทย คือมีความเป็นไทย หรือมีเอกราชของชนชาติไทย.

ทีนี้ ถ้าพูดว่า เราเป็นชาวโลก กับเขาด้วยคนหนึ่ง แล้วก็มีปัญหาเฉพาะหน้า ที่เราจะต้องทำเพื่อโลก หรือเพื่อมนุษยโลก. ใครปฏิเสธได้ ว่าเรา ไม่เป็นชาวโลก และใครจะยอมให้เราปฏิเสธ.

www.buddhadassa.in.th

แต่ที่สำคัญกว่านั้น เราเป็นพุทธบริษัท แล้วก็มีหน้าที่เพื่อเป็นพุทธบริษัท จะต้องแก้ปัญหาของพุทธบริษัท เพื่อคงความเป็นอริยชนเอาไว้ให้ได้.

ขอซักซ้อมอีกทีหนึ่งว่า : แก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของเรา *ในฐานะเป็นคนไทย* ก็แก้ปัญหาเพื่อความมีเอกราชอย่างชนชาติไทย. *ในฐานะที่เป็นชาวโลก* ก็แก้ปัญหาเฉพาะหน้าเพื่อมนุษยโลก มนุษยชาติ. *ในฐานะที่เป็นพุทธบริษัท* ก็แก้ปัญหาเพื่อคงไว้ซึ่งความเป็นอริยชน.

เป็นพุทธบริษัทนั้น มีความหมายสำคัญอยู่ที่ว่า ต้องเป็นอริยชน คือคนที่เป็นอริยชาติ ; ถ้าไม่อย่างนั้นก็เป็นคนธรรมดา หรือเป็นบุถุชน ซึ่งมีอะไร ๆ ไม่ค่อยจะแตกต่างจากสัตว์ทั่ว ๆ ไปนัก. เป็นมนุษย์ก็มีใจสูง มีความหมายดีอยู่แล้ว ; แต่ถ้าเป็นพุทธบริษัทเข้ามาอีก ความหมายก็เพิ่มมากขึ้นไปอีก จนถึงกับว่าจะเป็นอริยชน ขอให้มองเห็นและก็รับรู้ไว้ด้วย.

เป็นอันว่า เราจะสรุปเอาใจความ กันอย่างนี้ดีกว่า ว่าการระดมการใช้พลังแห่งธรรมนั้น เราจะทำไปเพื่อความมุ่งหมายสัก ๓ ประการ คือ :-

๑. เพื่อระงับวิกฤติการณ์ของมนุษยโลก นี้เป็นประโยชน์เพื่อโลกส่วนรวม.

๒. เพื่อความปลอดภัยของชนชาติไทย นี้เพื่อประโยชน์แก่ประเทศไทย ของคนไทย ในฐานะที่เป็นหน้าที่ของชนชาติไทย.

www.buddhadassa.in.th

และ ๓. เพื่อความสุขสวัสดีของแต่ละคน ๆ ไม่เลือกชั้น ชาติ ไม่เลือกศาสนาก็ได้. อย่างต่ำที่สุดก็เพื่อบุคคลคนหนึ่ง ; สูงขึ้นมาก็เพื่อชนชาติไทยทั้งหมด ; สูงขึ้นไปอีกก็เพื่อมนุษยโลกทั้งหมด.

ทำไมเราต้องแยกออกเป็น ๓ ชั้นอย่างนี้ ? เพราะว่า มันไม่อยู่ในระดับเดียวกันบ้าง มันแตกแยกกันไป ตามเหตุผลหรือตามปัจจัยที่เนื่องกันอยู่ ; อย่างเดี๋ยวนี้ถ้าเรานึกถึงโลกมนุษย์แล้ว ก็รู้สึกว่าน่าหวาดเสียว เต็มไปด้วยวิกฤติการณ์มากขึ้น จนพูดกันไม่รู้เรื่อง อาจจะทำลายล้างกันให้หมดไปจากโลก หรือเกือบหมดไปจากโลก เมื่อไรก็ได้. นี่มันกว้างขวางอย่างนี้.

ทีนี้ ประเทศไทยเราก็เป็นส่วนหนึ่งของโลก ก็มีปัญหาที่เนื่องด้วยเหตุปัจจัยเฉพาะของประเทศไทย ก็ต้องแบ่งแยกเอามา สำหรับจะแก้ไขกันอีกส่วนหนึ่ง ให้เหมาะเจาะ เหมาะสมแก่ประเทศไทยโดยเฉพาะ.

ทีนี้ ที่ว่าสำหรับปัจเจกชนคนหนึ่ง ๆ นั้น หมายถึงโอกาสที่คนแต่ละคนจะทำได้มากกว่าที่จะทำรวม ๆ กัน ; เขาก็มีปัญหาเฉพาะตน ซึ่งจะต้องพยายามแก้ด้วยตนของตนเป็นพิเศษ ไม่มีใครมาร่วมวงได้ เพราะมันเป็นปัญหาเฉพาะตน.

สรุปได้สั้น ๆ ว่า *เพื่อระงับวิกฤติการณ์ของโลก เป็นข้อแรก, เพื่อความปลอดภัยของประเทศชาติ เป็นข้อที่สอง, เพื่อความสุขสวัสดีเป็นพิเศษของคนแต่ละคน เป็นข้อที่สาม.*

www.buddhadassa.in.th

ทั้งหมดนี้เรียกว่าเป็นการปรารภกันในเบื้องต้น : ปรารภใจความของเรื่อง ที่จะต้องทำความเข้าใจกันก่อน สำหรับกิจกรรมที่เรียกกันว่าการระดมธรรม หรือระดมพลังแห่งธรรม หรือระดมการใช้พลังแห่งธรรม ก็ตาม.

....

ทีนี้ เรามาพูดกันทีละเรื่องให้ละเอียดออกไป :-

เรื่องแรก ก็คือหัวข้อแรก ที่ว่า **ระดมพลังแห่งธรรม ในลักษณะที่เป็นการต่อต้าน เพื่อประโยชน์แก่โลกเป็นส่วนรวม** ; เรียกว่าข้อแรกนี่นึกถึงโลกทั้งหมดก่อน แล้วก็ระดมการใช้พลังแห่งธรรม เพื่อผลดีแก่โลกทั้งโลก.

ข้อแรกจะต้องนึกถึงว่า โลกของเราควรจะเป็นอย่างไร ? โลกใน*ปัจจุบันนี้มีลักษณะอย่างไร ?* โลกในปัจจุบันนี้ *ควรจะผ่านเลยไปถึงความ*วินาศหรือไม่ หรือให้หยุดยั้งอยู่ได้ ? แล้วก็แก้ไขให้กลับไปสู่ความสวัสดี*หรือปลอดภัย* แม้อย่างวิธีที่เรียกว่าต้องถอยหลัง อย่างที่เขาเกลียดกันนักว่า “ถอยหลังเข้าคลอง” ? เดี๋ยวจะได้พูดกันถึงข้อนี้.

เพื่อเข้าใจข้อนี้ ว่าโลกจะวินาศหรือไม่ ? จะต้องศึกษากันสักหน่อย และใช้ระยะเวลายืดยาวพอสมควร. มันลำบากอยู่ที่ว่า เราไม่ได้มีอายุยืนตั้งร้อยปีพันปี หรือหลายพันปี ; เราจึงไม่เห็นความเปลี่ยนแปลงอย่างชัดแจ้ง ด้วยตาของเราเอง, เราจะต้องศึกษา หรือต้องคำนวณ.

www.buddhadassa.in.th

เดี๋ยวนี้สังคมเป็นอย่างไร ? ถ้าเทียบกันเมื่อสักไม่กี่ร้อยปีมานี้ ก็จะเห็นว่าต่างกันไกลลิบ ; พูดแล้วก็น่ากลัว ที่จะพูดว่า ก่อนนี้พวกโจรมีอยู่ในป่า ในเวลาค่ำคืน, แต่เดี๋ยวนี้พวกโจรมีอยู่ในกรุง แล้วก็ประกอบกิจกรรมของเขากลางวันแสก ๆ นี่มันเปลี่ยนถึงขนาดนี้ แล้วจะไม่ยอมรับหรืออย่างไร. คนสมัยโน้นไม่ใจดำอำมหิต อย่างที่มีใจดำอำมหิตอยู่ในโลกเวลานี้ ; แม้ในกลางกรุงนครหลวงนี้.

เมื่อวานนี้ก็ยังได้ฟังข่าว : เรื่องผัวคนหนึ่งฆ่าเมียด้วยการยิงด้วยปืน แล้วฆ่าลูกหญิงเล็ก ๆ ด้วยการยิงด้วยปืน แล้วก็ฆ่าตัวเองด้วยปืนกระบอกเดียวกัน เพราะเหตุแต่เพียงว่า สงสัยว่าเมียมีชู้ แล้วก็ทะเลาะกัน รุนแรงขึ้น จนถึงประกอบกรรมอันนี้ ในสมัยนี้ที่ถือกันว่ามนุษย์มีความเจริญ. แต่ว่าในสมัยโน้น ที่ถือกันว่ามนุษย์ยังโง่ ยังไม่เจริญนั้น เขาไม่ทำกันอย่างนี้ ; เขามีการอบรมมาด้วยธรรมะอย่างอื่น ซึ่งทำให้ให้อภัยได้ หรือจะหย่ากันโดยอย่างหัวเราะเยาะก็ได้ ไม่มีทางที่จะฆ่าเมียฆ่าลูก แล้วฆ่าตัวเอง ด้วยความโง่เขลาบ้าหลังอย่างเดี๋ยวนี้.

และในวันเดียวกันนี้ยังมีข่าวเรื่อง ผู้ชายคนหนึ่งฆ่าพี่สาวด้วยมีดในครัว เมื่อกำลังนอนอยู่ ด้วยเหตุเพียงนิดเดียว ว่าขอเงินไปใช้ไม่ได้. เขาเป็นคนเหลวไหล ไม่ใคร่ทำงาน พี่สาวไม่ให้เงินใช้ ก็โกรธขึ้นมาก็ฆ่าเสีย แล้วก็พาข้าวของหนีไป. นี่ในถิ่นหรือในยุคสมัยที่ถือกันว่าเจริญ มันยังมีอย่างนี้ ; แต่แล้วมันกลับไม่มีในถิ่นหรือในยุคสมัย ที่ถูกประณามว่ายังไม่เจริญ.

ขอให้คิดดูเถิด มันจะเป็นเครื่องวัดที่ดีว่า โลกปัจจุบันนี้กำลังเป็นอย่างไร. ถ้าเห็นว่าโลกกำลังจะเปลี่ยนไปสู่ความวินาศ แล้วเราก็จะต้อง

www.buddhadassa.in.th

นึกกันถึงการแก้ไข ; ถ้ามันเดินไปผิด เราก็ต้องถอยหลังมาหาความถูก ; ยิ่งเดินไปมันก็ยิ่งผิดมากไป หรือจะออกข้าง ๆ คู ๆ มันก็คงจะไม่ถูกได้. ถ้าเมื่อสมัยโบราณแต่กาลก่อนมันถูก คือมันไม่มีเหตุการณ์อันเลวทรามอย่างนี้ ; ก็จำเป็นอยู่เอง ที่จะต้องถอยหลังเข้าคลอง ไปหาความถูกนั้น.

เรื่องจะรู้หนังสือ หรือไม่รู้หนังสือนั้นไม่สำคัญ ; คนสมัยที่ไม่ค่อยรู้หนังสือ กลับอยู่กันเป็นผาสุกมีสันติสุข กี่พันปีมาแล้วก็ตามใจ ; แม้ในครั้งพุทธกาลนี้ ก็เรียกว่าไม่รู้หนังสือ ไม่มีการใช้หนังสือ ; หรือในประเทศไทยเราหลายร้อยปีมาแล้ว ก็เรียกว่า ไม่รู้หนังสือกันเป็นส่วนใหญ่ ต้องสอนธรรมะกันด้วยรูปภาพเป็นต้น ; แต่มันมีความอยู่ กันเป็นผาสุก สงบสุข มีจิตใจประกอบด้วยธรรมะ ในทุกแง่ทุกมุมนั่นเอง.

เดี๋ยวนี้มันมีความเปลี่ยนแปลง ในการมีธรรมะของแต่ละคน. ทีนี้เราก็จะระดมธรรมนี้ ก็เพื่อโลกปัจจุบันนี้ อย่าได้เลวต่อไปอีก เพราะมันเลวมากพอแล้ว ; ย้อนกลับมาหาความปลอดภัย เพื่อจะได้เป็นโลกที่อยู่ในรูปแบบที่สมบูรณ์ ที่พึงปรารถนา เรียกว่า เป็นโลกที่มันมีความสะอาด มีความสว่าง มีความสงบ อยู่ในจิตใจของมนุษย์ตามสมควร. ถ้าคนแต่ละคนมีความสะอาด สว่าง สงบ สามอย่างนี้อยู่ในจิตใจแล้ว โลกนี้ก็เป็นโลกแห่งความสะอาด สว่าง สงบ โดยไม่ต้องสงสัย. เราอยากจะมีโลกในรูปแบบที่น่าชื่นใจ น่าปรารถนา เราจึงต้องมีการแก้ไข.

ทีนี้ เพื่อที่จะให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่าโลกดีขึ้น ชัดเจนยิ่งขึ้น พูดกันรู้เรื่องง่ายขึ้น ข้าพเจ้าอยากจะชี้หรือแนะ ให้มองดูสิ่งที่เรียกว่า โลก ๆ นี้ ใน ๓ รูปแบบด้วยกัน: -

www.buddhadassa.in.th

แบบ**ที่หนึ่ง** สมบูรณ์ทางมโนธรรม *แต่ไม่สมบูรณ์ทางวัตถุ*. อีกแบบหนึ่ง สมบูรณ์ทางวัตถุ *แต่ไม่สมบูรณ์ทางมโนธรรม*. ส่วนอีกแบบหนึ่ง สมบูรณ์ทั้งทางมโนธรรม และทางวัตถุ. ขอให้ดูให้ดี มันเป็นสิ่งที่ควรสนใจอย่างยิ่ง เกี่ยวกับปัจจุบันและอนาคต ของเราทุกคนนั่นเอง.

ที่ว่าโลกแบบหนึ่ง สมบูรณ์ทางจิต หรือทางมโนธรรม อย่างสมัยพุทธกาลเป็นต้น แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยวัตถุ ปัจจัยอุปกรณ์เพื่อความสะดวกสบาย. ในยุคที่ศาสนาเกิดขึ้นในโลกหลาย ๆ ศาสนานั้น พอที่จะกล่าวได้ว่า มีปัญหาทางมโนธรรมมากกว่า ; เพราะเขาไม่มีเวลา ที่จะไปสนใจกับเรื่องทางวัตถุมากนัก พออยู่กันไปได้ก็แล้วกัน. เพราะว่าความรู้ยังไม่เจริญในทางวัตถุ แต่ก็ได้ชดเชยด้วยความรู้ในทางนามธรรม คือทำจิตใจของเขาให้ต่อสู้ได้ในทุกกรณี ที่จะไม่ให้เกิดความทุกข์ขึ้นมา, ก็อยู่ได้ในโลกแบบที่เรียกว่า สมบูรณ์ในทางมโนธรรม หรือเพียงพอด้วยมโนธรรม แต่ยังไม่สมบูรณ์ในทางวัตถุ.

แบบ**ที่สอง** โลกก็ได้เปลี่ยนมาเรื่อย จะโดยอะไรก็ตาม สำหรับโลกปัจจุบันนี้ ควรจะถือว่า สมบูรณ์ทางวัตถุ, สมบูรณ์เลยสมบูรณ์จนเฟ้อจนเรียกว่าบ้าหลังเอาทีเดียว แต่แล้วกลับไม่มี หรือไม่สมบูรณ์ หรือถึงกับ พินาศในทางมโนธรรม.

ข้าพเจ้าพูดอย่างนี้ คนเป็นอันมากก็หาว่า มุ่งร้ายเจตนาร้าย ดีแต่ด่าคนอื่น ; ข้อนี้จะไม่ตอบ หรือไม่โต้ตอบ. แต่จะขอร้องว่า ให้ดูเอาเองก็แล้วกัน ว่าเดี๋ยวนี้ สมัยนี้คนในโลกนี้มีมโนธรรมกี่มากน้อย ? พึงวัด

www.buddhadassa.in.th

ด้วยการเห็นแก่ตัวหรือไม่เห็นแก่ตัว ยอมเสียสละประโยชน์สุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์ผู้อื่นหรือไม่ ? มุ่งแต่จะเอาส่วนเกินมาเป็นของตนให้หมดหรือไม่ ? โลกกำลังเต็มไปด้วยวิกฤติการณ์ เดือดร้อน วุ่นวาย ระส่ำระสาย เพราะการเบียดเบียน แย่งชิง ข่มเหง เอาเปรียบหรือไม่ ?

ทั้ง ๆ ที่ว่าโลกนี้มีความก้าวหน้าทางวัตถุ มีเครื่องใช้ไม้สอยเป็นอยู่ กินอยู่ อย่างที่เรียกว่า ไม่เคยมีมาแต่กาลก่อน คล้าย ๆ กับเป็นของทิพย์ของสวรรค์ เอาทีเดียว ; แต่แล้วมันก็เป็นไปเพื่อ พอกพูนความเห็นแก่ตัว คือส่งเสริมกิเลส. ยิ่งก้าวหน้าด้วยวัตถุอย่างนี้ ก็ยิ่งพอกพูนกิเลส แล้วจะได้อะไรขึ้นมา นอกจากความเบียดเบียน ; เบียดเบียนผู้อื่นนั้นเห็นได้ชัด แต่เบียดเบียนตัวเองนั้น ยิ่งมากกว่านั้น แต่มันเห็นยาก.

คนที่เดือดร้อนระส่ำระสาย เป็นโรคเส้นประสาทเป็นบ้าตายมากขึ้นทุกทีในโลกปัจจุบัน แม้ในประเทศไทยเรานี้ ; เพราะว่าเขาเบียดเบียนตัวเขาเอง อย่างไม่รู้สึกตัว : ไปหลงผิดเป็นทาสของวัตถุ, เป็นทาสของเนื้อหนัง, ต้องการเกินความจำเป็น, แสวงหาเกินความจำเป็น, บริโภคเกินความจำเป็น เกินฐานะ, อะไรต่าง ๆ มันก็มีปัญหาเกิดขึ้น จนเป็นโรคเส้นประสาท จนเป็นบ้า จนกระทั่งตายไป. นี้เรียกว่ามันมีความสมบูรณ์ทางวัตถุ แต่มันพินาศในทางจิตใน หรือทางมโนธรรม.

ทีนี้ ในโลกรูปแบบ **ที่สาม** คือ สมบูรณ์ทั้ง ๒ ทางนั้น นี้เขาเรียกมาแต่ก่อนโน้นว่า โลกสมัยพระศรีอาริย์, หรือว่าโลกพระศรีอาริย์. มีธรรมะสูงตามแบบของพุทธบริษัท คือมีพระพุทธเจ้าเป็นผู้สั่งสอน แล้วการ

www.buddhadassa.in.th

เป็นอยู่ของประชาชนก็สมบูรณ์ด้วยวัตถุปัจจัย เพื่อความสะดวกสบาย ; อย่างที่กล่าวไว้มากมาย จนถึงกับว่า เปรียบเหมือนกับมีต้นไม้กัลปพฤกษ์ คือต้นไม้ที่ให้สำเร็จความปรารถนาทุกอย่างแก่ทุกคน อยู่ทั่วไปทุกมุมเมือง จะต้องการอะไรก็ไม่ขาดแคลน.

เราต้องตีความหมายเหล่านั้น: มีความสะดวกสบายเหมือนอย่างกับว่าน้ำในแม่น้ำไหลลงข้างหนึ่ง ไหลขึ้นข้างหนึ่ง ; มีศีลธรรมดีถึงขนาดว่า เมื่อคนลงไปจากเรือนแล้ว ก็จำกันไม่ได้ว่าใครเป็นใคร เพราะมันเหมือนกันไปหมด ต่อกลับมาถึงบ้าน ขึ้นบนเรือนของตัวแล้ว จึงจะรู้ว่า เอ้า, บ้านของเรา ผัวของเรา เมียของเรา ลูกของเรา อย่างนี้เป็นต้น. นั้นสมบูรณ์ทั้งทางฝ่ายวัตถุ ทางฝ่ายมโนธรรมเรียกว่า โลกพระศรีอาริยเมตไตรย ; *เมตไตรย* แปลว่า *มีความเป็นมิตร. อยู่กันด้วยความเป็นมิตรไม่มีศัตรู* แม้แต่กระผีกเดียว ในศาสนาของพระศรีอาริย์ หรือโลกพระศรีอาริย์ เป็นอย่างนั้น.

ทีนี้ ก็น่าหวัวที่ว่า เมื่อคำว่า โซเชียลลิสม์ เข้ามาในประเทศเราใหม่ ๆ มีแต่คนแตกตื่นกันว่า เป็นลัทธิพระศรีอาริย์ ; แต่แล้วก็ไม่กล้าเชื่อ ; แล้วต่อมามันก็พิสูจน์ว่าพระศรีอาริย์เก๊ โซเชียลลิสม์ หรือสังคมนิยม เพียงแต่ให้ทุกคนมีใช้ มีกิน มีความสะดวกสบายพอ ๆ กันนั้น มันจะเป็นโลกพระศรีอาริย์ไปไม่ได้ เพราะมันเป็นไปแต่เรื่องทางวัตถุ. เรื่องจิตใจมันยังเห็นแก่ตัว หรือว่ามันยังมีกิเลสตัณหา.

ท่านทั้งหลายไปคำนวณดูเอาเองว่า ถ้าทุกคนมีกิน มีใช้สะดวกสบายไปหมด ; แต่ถ้ามันมีกิเลสตัณหามาก แล้วมันจะเป็นอย่างไร ? มันก็ยังคงเบียดเบียนกันอยู่ ด้วยอำนาจของกิเลสตัณหานั่นแหละ : มันจะ

www.buddhadassa.in.th

ล่วงเกินบุตรภรรยาสามีของบุคคลอื่น อย่างนี้เป็นต้น ; มันก็เป็นพระศรีอาริย์เก๊ ไม่เป็นสังคมนิยม ทั้งทางฝ่ายวัตถุทั้งทางฝ่ายมโนธรรม ; มันเป็นแต่ฝ่ายวัตถุอย่างเดียว ก็เป็นเรื่องที่น่ากลัว.

จนกระทั่งวันนี้ เดี๋ยวนี้ พวกที่ละเมอเพ้อฝัน ในเรื่องของสังคมนิยมนั้น ไม่เคยมองเลยว่า ความสมบูรณ์แต่ทางวัตถุนั้น มันแก้ปัญหาไม่ได้ มันจะทำให้มนุษย์รักใคร่กันไม่ได้ หรือให้มนุษย์มีกิเลสเบาบางลง มันก็ทำไม่ได้. มันต้องการสิ่งบำรุง บำเรอกิเลสตัณหามากขึ้นไป ; ยิ่งบำรุงบำเรอมากขึ้นไป มันก็คล้ายคนบ้ามากขึ้นทุกที ; ฉะนั้นจะมีความผาสุกหรือสันติสุขไปไม่ได้. แต่ถ้าเป็นโลกพระศรีอาริย์โดยแท้จริงแล้ว ก็จะต้องถูกต้องเหมาะสม ทั้งทางฝ่ายวัตถุและจิตใจ จึงไม่มีปัญหา.

ในเมื่อโลกมันมีอยู่ ๓ แบบ อย่างที่กล่าวมานี้ เราจะระดมธรรมหรือระดมพลังแห่งธรรมเพื่อโลกแบบไหน ก็คิดดูเอาเอง. เป็นของง่าย และว่าเด็ก ๆ ก็พอจะคิดออก ; ฉะนั้นการที่พูดว่า เราจะระดมธรรมเพื่อโลกมีความสุขสวัสดี นี้มันต้องเป็นโลกชนิดที่สมบูรณ์ด้วยมโนธรรมและวัตถุในสัดส่วนที่กลมกลืนกันไป.

เป็นอันว่า ระดมธรรมในลักษณะการต่อต้าน เพื่อให้โลกรอดอยู่ได้นั้น จะต้องไปไกลถึงกับว่ามีความถูกต้องทั้งส่วนมโนธรรมและส่วนวัตถุ แล้วมันก็เป็นสังคมนิยมที่ถูกต้อง หรือเป็นอะไรที่ถูกต้องไปในตัวเอง. เรียกชื่ออย่างเดียวกัน ; แต่มันผิดได้ เพราะเหตุนี้.

www.buddhadassa.in.th

ทีนี้ ที่จะต้องดูกันต่อไปเกี่ยวกับโลกนั้น ก็มีว่า **โลกนี้มันเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ได้จากธรรมะ** หรือจากมโนธรรม หรือจากสิ่งที่เรียกว่าศาสนา ; ฉะนั้น ถ้าเราต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของโลก ก็คือต่อสู้เพื่อให้โลกมันมีธรรม มีมโนธรรมหรือมีศาสนา. โลกที่มีมโนธรรมเท่านั้น จะเป็นโลกที่น่าอยู่ หรือเป็นโลกที่น่าปรารถนา. โลกที่ปราศจากธรรมะแล้วมันก็เป็นโลกอย่างเดียวกับโลกสัตว์เดรัจฉาน หรือจะเลวร้ายไปกว่าสัตว์เดรัจฉาน ; เพราะคนมันคิดเก่งกว่าสัตว์เดรัจฉานมาก ฉะนั้นคงทำอันตรายกันมากกว่าที่สัตว์เดรัจฉานจะทำอันตรายแก่กัน.

ทีนี้ ความลำบากอย่างยิ่งมันอยู่ที่ว่า สิ่งที่เรียกว่ามโนธรรมนี้มีหลายขั้นตอน มีหลายระดับ มันเป็นความรู้สึกของคนที่รู้สึกต่าง ๆ กัน ว่าอย่างนี้เรียกว่ามโนธรรม อย่างนั้นไม่ใช่ ; เพียงเท่านี้ก็เถียงกันไม่หวาดไหวอยู่แล้ว เพราะมันหลายขั้นตอน. ความหมายของคำนี้กำกวม อยู่ตลอดเวลา ความหมายมันดิ้นได้ เปลี่ยนไปได้ ตามการศึกษาในโลกนี้ ; โลกนี้มีการศึกษาอย่างไร เข้าใจสิ่งต่าง ๆ อย่างไร ก็บัญญัติสิ่งที่เรียกว่ามโนธรรมนั้นไปตามความรู้สึกนั้น ๆ. เพราะฉะนั้นจึงเถียงกันไม่รู้จักจบ ว่ามโนธรรมที่แท้จริงที่ถูกต้องนั้น คืออย่างไร.

พวกคอมมิวนิสต์ ถือว่ามโนธรรมนั้นคืออย่างนั้น, *พวกสังคมนิยม* หย่อนลงมา ก็ถือว่าอย่างนี้, *พวกประชาธิปไตย* ฟุ่มเฟือย ก็ถือว่าอย่างโน้น, เราก็ไม่รู้จะเอามโนธรรมอย่างไหน ? พุทธบริษัทจะต้องมีมโนธรรมที่ถูกต้อง ตามแบบของพุทธบริษัทเรา ; ฉะนั้นขอให้เราทำการรณรงค์ต่อสู้ในการระดมธรรม คือระดมการใช้กำลังแห่งธรรม ให้มันได้มาซึ่งโลกที่พึง

www.buddhadassa.in.th

ปรารถนา อันนี้เป็นข้อแรก ว่า ขอให้เราจงระดมธรรม เพื่อประโยชน์แก่โลกกันในลักษณะอย่างนี้เถิด.

....

ทีนี้ มาถึง **ขั้นที่สอง คือเราจะต้องระดมธรรม ในลักษณะการต่อต้านเพื่อประโยชน์แก่ประเทศไทยโดยเฉพาะ**.

เรื่องก็ต้องดูกันก่อนว่า *ประเทศไทยกำลังมีปัญหาอย่างไร ? เราจะใช้อะไรเป็นเครื่องมือ เพื่อจะแก้ปัญหานั้น ๆ ? และ เรามีเหตุผลอะไรเป็นของเฉพาะตน ซึ่งไม่เหมือนกับพวกคนเหล่าอื่น ?* ซึ่งเราจะต้องยึดถือเป็นหลักเพื่อแก้ไขของเราโดยเฉพาะนั้นให้ได้จริง ๆ.

ปัญหาของประเทศชาตินั้น มันก็เหมือน ๆ กัน ทุก ๆ ประเทศก็ว่าได้ ; แม้ว่า จะเป็นประเทศที่ใหญ่เล็กกว่ากัน โดยหลักทั่วไป มันก็เหมือน ๆ กัน. แต่มันมีปัญหาว่า มันไม่ได้อย่างนั้น ๆ, ยิ่งไม่มีอำนาจ ก็ยิ่งไม่ได้อย่างนั้น ๆ คือไม่ได้อย่างที่ต้องการมากขึ้น เรามีปัญหาของประเทศ เรียกว่าปัญหาทางการเมือง นี้ก็เพื่อการอยู่รอด หรือความเป็นเอกราชของประเทศชาตินั่นเอง. เรามีปัญหาทางเศรษฐกิจ ก็เพื่อให้ประเทศของเรามีกำลัง ที่จะบันดาลอะไรได้, หรือว่าเรามีปัญหาทางวัฒนธรรม ทางศีลธรรม นี้ก็เพื่อว่าประเทศของเรา จะได้มีความสงบสุขมีสันติสุข ทั้งส่วนปัจเจกชนและส่วนสังคม.

มันมีปัญหาไม่สิ้นสุด เกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้ แก้ไขไม่ตกบ้าง รักษาไว้ไม้ได้บ้าง มันก็ล้วนแต่มีปัญหาอยู่นั่นเอง. ทีนี้ปัญหาเหล่านี้มันเกี่ยวข้องคือพัวพันกันไปถึงประเทศอื่น ๆ ที่เราเรียกว่าต่างประเทศ ; ทีนี้แต่ละประเทศ

www.buddhadassa.in.th

ไม่เท่ากัน ไม่เหมือนกัน เข้มแข็งกว่ากัน มีอิทธิพลกว่ากัน ปัญหามันก็เลยมากออกไปอีก. ในที่สุดมีการยื้อแย้งกัน เพื่อจะเอาอย่างนั้น เพื่อจะเอาอย่างนี้ หรือถึงกับแย่งกัน เสนอตัวเข้ามาเป็นผู้แก้ปัญหาของประเทศชาติ มีการยื้อแย่งกันในระหว่างอุดมคติต่าง ๆ ลัทธิการเมืองต่าง ๆ : ประชาธิปไตยบ้าง สังคมนิยมบ้าง คอมมิวนิสต์บ้าง ; นี่เป็นตัวอย่างที่มีอยู่เวลานี้ที่มีอยู่จริง ตลอดเวลา. มี *การยื้อแย่งกันระหว่างลัทธิ ระหว่างอุดมคติ* ก็จะต้องมีการต่อสู้กันเป็นธรรมดา ก็เป็นปัญหาที่เร่าร้อน ที่แผดเผาที่สุด ; ทุกคนก็มองเห็น.

เมื่อมองเห็นแล้วก็จะรู้สึกขึ้นมาเองว่า เราจะต้องระดมกำลังกันแก้ไข เหมือนกับช่วยกันระดมดับไฟ ที่มันกำลังไหม้บ้าน ; แต่จะทำกันอย่างนั้นจริงหรือเปล่า ? ก็ดูเอาเอง, ถ้าทำกันแต่ปาก มันก็เหมือนกับว่า สร้างปัญหาให้มากขึ้น ; ถ้ามีเจตนาบริสุทธิ์ ก็ต้องมุ่งหมายที่จะแก้ปัญหาเหล่านี้ให้ได้.

เราจะใช้อะไรเป็นเครื่องมือ ? เพราะเรามีหน้าที่ที่จะต้องกระทำเพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้น. เราจะต้องมีเครื่องมือในการใช้ เพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้นในลักษณะที่ต่างกันมาก แต่พอจะแบ่งแยกได้เป็น ๓ อย่าง ๓ ตอนว่า ต้องป้องกัน, ต้องต่อต้าน, ต้องแก้ไข.

ป้องกันไม่ให้มันเข้ามา, ถ้ามันเข้ามาก็ต่อต้าน, ได้แล้วก็ต้องแก้ไขให้มันถูกต้อง. ลัทธิไม่พึงปรารถนาที่มาจากข้างนอก หรือจะเกิดขึ้นข้างในล้วนแต่ต้องป้องกันทั้งนั้น ; ป้องกันสิ่งเลวร้ายเหล่านี้, ต่อต้านสิ่งเลวร้ายเหล่านี้, แก้ไขสิ่งเลวร้ายเหล่านี้.

www.buddhadassa.in.th

เราจะแก้ไข หรือป้องกัน ด้วยสิ่งชนิดไหน ? อยากจะถามว่า *เราจะต้องใช้สิ่งที่มันตรงกันข้าม* นี้อย่างหนึ่ง, *หรือว่า* เราจะต้องใช้ *สิ่งที่เป็นชนิดเดียวกัน, แต่ดีกว่าหรือเหนือกว่า ? หรือว่าเราจะใช้สิ่งที่พอ ๆ กัน หรือเลวกว่า ?*

สมมติว่าเราเกลียดลัทธิการเมืองชนิดนี้ เราจะใช้อะไรที่จะขจัดออกไป ถ้าเราจะใช้สันติวิธี เราจะต้องทำอย่างไร ? ถ้าเราจะใช้ความทารุณโหดร้าย เราจะต้องทำอย่างไร ?

ถ้าเราใช้สิ่งที่ตรงกันข้าม ก็ต้องปะทะกัน และฆ่าฟันกัน เป็นธรรมดา. ถ้าเราใช้สิ่งที่ดีกว่า หรือเหนือกว่า แยบยลกว่า ก็ไม่ต้องฆ่าฟันกัน แล้วบางทีจะสำเร็จประโยชน์เต็มตามความมุ่งหมาย. อย่างเราเกลียดคอมมิวนิสต์ ไม่ชอบ เราก็ต้องเป็นคอมมิวนิสต์ ที่ดีกว่า ที่เหนือกว่า เราก็จะต่อสู้คอมมิวนิสต์ได้. หรือว่าถ้าเราเกลียดสังคมนิยมชนิดนั้น เราก็ต้องเป็นสังคมนิยมชนิดอื่น ที่ดีกว่าเหนือกว่า ถูกกว่า แยบยลกว่า ; เราก็เอาชนะได้. หรือเราเกลียดประชาธิปไตยเพ้อเจ้อ เหมือนที่กำลังมีอยู่เวลานี้ เราก็ต้องมีประชาธิปไตย ที่แท้จริงกว่า เหนือกว่า สูงกว่า เราก็จะเอาชนะได้. นี่คือความหมายของคำว่า เราจะต่อต้าน ป้องกัน แก้ไข **ด้วยสิ่งที่เหนือกว่า** นี้อย่างหนึ่ง.

ทีนี้ เราจะต่อต้านด้วยสิ่งที่พอ ๆ กัน หรือเลวกว่า นี้ไม่ต้องพูดก็ได้ คือ มันเป็นไปไม่ได้ ; มันเหลืออยู่แต่ว่า เราจะใช้สิ่งที่ตรงกันข้าม จะได้ฆ่าฟันกัน หรือว่าเราจะใช้สิ่งชนิดเดียวกัน แต่ที่มันเหนือกว่า หรือดีกว่า สูงกว่า เพื่อแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้โดยที่ไม่ต้องฆ่าฟันกัน.

www.buddhadassa.in.th

ถ้าเรามองเห็นอย่างไหนจะเป็นหนทางรอดได้แล้ว ก็ขอให้ช่วยกันระดมพลังแห่งธรรม ในการป้องกัน ต่อต้าน แก้ไข ในลักษณะเช่นนั้นเถิด.

ในฐานะที่เราเป็นพุทธบริษัท เรามีอะไร ? ก็มีสิ่งที่ได้เอ่ยชื่อถึงมาแต่ต้นแล้วว่า **สัมมาทิฏฐิ** คือมีความรู้ ความเห็น ความเข้าใจ อันถูกต้อง, ถูกต้อง จนแก้ปัญหาเหล่านั้นได้ โดยกระทำให้มันเหนือกว่า หากแต่ว่าเราจะต้องมีวิธีของเราเอง ตามแบบของพุทธบริษัท แล้วก็จะต้องถูกต้องตามเหตุปัจจัยอันอื่น. เพราะว่าชนชาติไทยเราอยู่ในประเทศไทยอย่างนี้ มีภูมิประเทศอย่างไร ? มีทรัพย์ในดินอย่างไร ? ดินฟ้าอากาศอย่างไร ? วัฒนธรรมในสายเลือดเป็นอย่างไร ? เราอยู่มาถึงทุกวันนี้ แล้วปัญหามันเกิดขึ้นอย่างนี้ เราต้องมีอะไรเป็นของเฉพาะ ที่เหมาะสมกับลักษณะเหล่านี้ อย่าไปหลับตาหลงคว้าเอาอย่างอื่น ที่มันเหมาะกับคนพวกอื่น สำหรับแก้ปัญหาของเขาโดยเฉพาะเอามาแก้ปัญหาของเรา.

เราต้องมีสัมมาทิฏฐิ ของเรา ความรู้ ความเข้าใจ ความเชื่อถืออะไรต่าง ๆ นี้ ที่จะเรียกรวมสั้น ๆ ว่า ทิฏฐิ หรือความคิดเห็น ในที่สุดนั้นคือ ความถูกต้อง. *เรามีวัฒนธรรม ที่ถอดแบบออกมาจากพุทธศาสนาอยู่ในสายเลือด ซึ่งมีอหิงสาเป็นหลัก คือมีการไม่เบียดเบียนเป็นหลัก* ; ดังนั้น เราจะต้องใช้**ดอกบัวสีเหลือง** คือถือดอกบัวสีเหลืองเป็นการแก้ปัญหา. อย่าถือดอกบัวสีแดงเลย อย่าใช้ดอกบัวสีแดงเลย มันจะต้องหลั่งเลือด ; ถ้าใช้ดอกบัวสีเหลืองก็ด้วยอำนาจของสัมมาทิฏฐิ มันจะแก้ปัญหาได้. เขาเป็นอะไรมา

www.buddhadassa.in.th

เราเป็นได้เหนือกว่า เขาก็ทำอะไรเราไม่ได้ ; เราก็ชนะเขาได้โดยสันติ อยู่ร่วมด้วยกันโดยสันติ.

อย่างสมมติว่า เขาใช้ระบบสหกรณ์แบบของเขา เราก็ต้องมีแบบของเรา ที่ดีกว่า เหนือกว่า เพื่อประโยชน์แก่พวกเรา ซึ่งมีลักษณะอย่างนี้ ; เราก็ไม่จำเป็นจะต้องยอมรับระบบอื่นที่ไม่เหมาะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแล้ว มันแบ่งแยกกันตรงที่ว่า เราไม่ต้องการเบียดเบียน ไม่ต้องการการหลั่งเลือด ตามแบบของพุทธบริษัท, หรือศาสนาไหนก็ตาม ล้วนแต่ไม่ต้องการหลั่งเลือด หากแต่ว่าสาวกในศาสนานั้นเข้าใจผิดเอง ทำให้เกิดการหลั่งเลือดบ่อย ๆ นั้นมันไม่ใช่เจตนาของศาสนานั้น หรือของพระศาสดานั้น ๆ จะต้องระวังให้ดี.

ถ้าเรามีภัยจากลัทธิอะไร เราต้องมีความฉลาดสามารถ ในลักษณะที่ เหนือกว่า ในรูปแบบเดียวกัน ที่เหนือกว่า สูงกว่า ดีกว่า เสมอไป ; อย่างนี้อยากจะเรียกว่า เพื่อป้องกันการหลั่งเลือดนั่นเอง. ประเทศไทยเราจึงจำเป็นที่จะต้องมีอะไรตามแบบของไทยเรา คือถือพระธรรมเป็นหลัก จึงย้ำว่า เราจะถือดอกบัวสีเหลืองในการแก้ปัญหา

รีบทำความเข้าใจกันในข้อนี้ ว่าอันนี้มันเหมาะอย่างยิ่ง เหมาะเต็มที่สำหรับจะใช้แก้ปัญหาของเรา ซึ่งมีอะไร ๆ เป็นอย่างนี้ ; *ดอกบัวสีแดงอาจจะเหมาะสำหรับพวกอื่น* มีปัญหาอย่างอื่นไม่เหมือนเรา ไม่ตรงกับสิ่งที่เรียกว่า นิสัย สันดาน พื้นฐาน หรือกำพืด ของเรา. เราต้องการดอกบัวสีเหลืองเสมอไป.

www.buddhadassa.in.th

นี่แหละคือการระดมธรรมที่แท้จริง เพื่อประเทศชาติ คือระดมกันเพาะปลูกดอกบัวสีเหลือง, ถือ *ดอกบัวสีเหลือง* เป็นอาวุธ ในการแก้ปัญหา ทั้งทางภายนอกภายใน ไม่ว่าปัญหาแขนงไหน ; แม้ที่สุดแต่การทำสงคราม ก็ต้องใช้ ดอกบัวสีเหลือง ซึ่งหมายความว่ามันประกอบไปด้วยธรรมอยู่เสมอ. ระดมพลังแห่งธรรมในลักษณะเช่นนี้ เป็นวิถีทางที่ดีที่สุด ไม่มีอะไรจะดีไปกว่านี้. นี้เรียกว่า ระดมธรรมในลักษณะต่อต้าน เพื่อประเทศชาติแห่งชนชาติไทย.

....

ทีนี้ ก็จะได้มองดูต่อไปถึง **การระดมที่สาม คือ ระดมในลักษณะการต่อต้าน เพื่อความสุขสวัสดีของแต่ละคน**.

คนแต่ละคน ทำอะไรไม่ได้มากกว่าที่จะผูกพันกันเป็นสังคม คือว่าทำได้มากในทางด้านมโนธรรม ด้านจิตใจ ไปได้ไกลเพื่อจะเป็นพระอรหันต์ก็ได้ ; อย่างนี้เรียกว่าเราทำได้. แต่ถ้าผูกพันกันเป็นสังคม แล้วยากที่จะทำอย่างนั้นได้ มันก็ลดลงมาอยู่ในระดับที่ต่ำ ; ฉะนั้นประโยชน์ส่วนบุคคล กับประโยชน์ของสังคมนั้นมันต่างกันอยู่อย่างนี้.

เมื่อพูดโดยบุคคล มันก็มาถึงปัญหาอย่างเดียวกันอีกแหละ คือศีลธรรมส่วนบุคคล, ความมีศีลธรรม หรือ ความไม่มีศีลธรรมส่วนบุคคลนั่นแหละ มันก็จะสร้างโลกนี้ให้เกิดขึ้นมาในลักษณะหนึ่ง ๆ ; ถ้ามีศีลธรรมมันสร้างขึ้นมาในลักษณะหนึ่ง, ถ้าปราศจากศีลธรรม มันก็สร้างขึ้นมาในลักษณะหนึ่ง ; เพราะว่าโลกนี้มันประกอบกันขึ้นด้วยหน่วยย่อยคือคน มันจึงแล้วแต่ว่า คนจะเป็นอย่างไร.

www.buddhadassa.in.th

ทีนี้ มาถึง *ยุคที่วัตถุนิยมครองโลกนี้ มันกระทบกระเทือนสิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมอย่างไร ?* ศีลธรรม นั้นแปลว่า ความสงบ หรือ “ธรรมที่ทำความสงบ” หรือเหตุที่เป็นที่ตั้งของความสงบ ; เหล่านี้เราเรียกว่าศีลธรรม. ทีนี้ ความเจริญทางวัตถุจนเฟ้อนี่มันเสียความสงบ เสียความปรกติ, แล้วความก้าวหน้าทางวัตถุนี้มันยั่วยวน มันดึงคนไปในทางของกิเลสตัณหา หรือตามใจตัวเอง ; เมื่อคนไม่รู้สึก มันก็เสื่อมศีลธรรมลงไป อย่างที่ไม่รู้สึก. ฉะนั้นขอให้ท่านทั้งหลายฟัง แล้วก็สังเกตให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ ว่าความเสื่อมศีลธรรมนั้นเป็นไปโดยไม่รู้สึกตัว หรือไม่รู้จักเอาเสียเลยว่า นี่เป็นความเสื่อมแห่งศีลธรรม ; เราจึงได้ลงไปอยู่ในปลักหนองของความไม่มีศีลธรรม ด้วยความสมัครใจ เพราะเราไม่รู้ว่า นี่คือความไม่มีศีลธรรม.

ขอให้ไปสังเกตเถิด ทุกแห่งทุกหน ที่มันตกลงไปสู่ปัญหายุ่งยากของกิเลสของเนื้อหนังนั้น ก็เพราะมันไม่รู้ว่า นั่นมันเป็นอันตราย ; ในโวหารพระศาสนาเขาเรียกว่า “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว”. เขาเปรียบด้วยสิ่งที่มีรูปร่างคล้าย ๆ กัน กงจักรที่ผันอยู่นั่นมันดูคล้ายดอกบัวที่บานอยู่ก็ได้ ; คนไปเข้าใจว่าดอกบัว ก็เอามาใส่หัวของเขา เขาจึงมีเลือดไหลจากศีรษะอยู่ตลอดเวลา. นี่คือสิ่งที่มันเป็นอยู่จริง และเป็นไปจริง เกี่ยวกับศีลธรรมของคน ในยุคที่วัตถุเจริญ วัตถุก้าวหน้า จนกระทั่งเฟ้อ.

วัตถุนิยม ก็หมายความว่า *ติดรสอร่อยของวัตถุ เพราะพัฒนาวัตถุเพื่อความเป็นอย่างนั้น เพราะตลาดมันต้องการอย่างนั้น*. วัตถุพัฒนานี้ มันยิ่งกว่ากามารมณ์เฟ้อ ที่เขาเรียกกันว่า oversex รู้กันมาตั้งแต่สมัยคนป่าคนดอยโน่นว่ามันเป็นอันตราย. คนสมัยนี้เขาไม่เห็นว่าเป็นอันตราย ก็มีกามารมณ์เฟ้อ.

www.buddhadassa.in.th

แต่ก็ยังไม่ร้ายกาจเท่ากับวัตถุนิยมเฟ้อ เพราะว่ามันบวกที่ไม่เกี่ยวกับกามารมณ์เข้าไปด้วย ; มันมีส่วนที่เป็นกามารมณ์ เต็มที่เต็มอัตราของมัน แล้วยังบวกวัตถุประเภทที่มิใช่กามารมณ์ แต่สำหรับหลงไหลอย่างยิ่ง เข้าไปอีกด้วย. เรื่องกามารมณ์นี้หมายถึงเรื่องเพศ วัตถุปัจจัยอุปกรณ์ทั้งหลายเพื่อกามารมณ์นั้น ก็เป็นเพื่อกามารมณ์ จนกระทั่งกามารมณ์มันเฟ้อ ในโลกนี้นั่นส่วนหนึ่งแล้ว.

ทีนี้ ของเล่นที่ไม่เกี่ยวกับกามารมณ์ ของใช้ ของสะสม ; อย่างคนแก่ชอบสะสมสิ่งสวยงามไม่เกี่ยวกับกามารมณ์นี้ มันก็หลงได้เท่ากัน. ปัญหามันก็เพิ่มมากขึ้นไปอีก ฉะนั้นจึงเรียกว่า วัตถุเฟ้อนี้ร้ายกาจยิ่งกว่ากามารมณ์เฟ้อ เพราะมันรวมกามารมณ์เข้าไว้ด้วย และเอาวัตถุที่มิใช่กามารมณ์ เข้ามาอีกส่วนหนึ่งด้วย ; มันก็ทำอันตรายแก่มนุษย์มาก ศีลธรรมมันจึงเสื่อมหนักขึ้นไปอีก. อย่างต้องมีรถยนต์ไว้ขี่เล่น ไม่เกี่ยวกับกามารมณ์ มันก็เป็นวัตถุเฟ้อ. ส่วนที่มันเกี่ยวกับกามารมณ์ เนื่องด้วยรถยนต์นั้น มันก็มีอยู่ส่วนหนึ่งแล้ว, แต่ส่วนที่ไม่เกี่ยวกับกามารมณ์ คนแก่เอาไว้นั่งเล่น มันก็มีอีก. วัตถุเฟ้อนี้อันตรายยิ่งไปกว่ากามารมณ์เฟ้อ.

เดี๋ยวนี้โลกเราอยู่ในยุคที่เรียกว่า วัตถุเฟ้อ เพราะพัฒนากันแต่ในทางวัตถุ เราจึงมีปัญหาหนัก, หนักกว่าที่เคยมีมาแล้ว. ยุคที่วัตถุไม่เฟ้อคนมีกามารมณ์เฟ้อก็ได้ แต่ว่าศีลธรรมของพวกคนป่าสมัยหินโน่น เขายังมีบัญญัติว่า “กามารมณ์เฟ้อนี้เป็นบาป” นี่คนป่าที่ไม่สู้จะมีปัจจัยแห่งกามารมณ์ เขาก็ยังกลัวว่า กามารมณ์เฟ้อนี้มันเป็นบาป ; แต่เดี๋ยวนี้เราไม่มีใครกลัว เราชอบให้มันเฟ้อ เฟ้อจนไม่รู้จะเฟ้ออย่างไร จนเป็นบ้า จนไม่มีศีลธรรมเหลือ จนฆ่าแกงกันแม้แต่ว่าฆ่าบิดามารดาของตัวเอง เพราะว่ามันตกเป็นทาสของกามารมณ์มากเกินไป.

www.buddhadassa.in.th

นี่แต่ละคนตกอยู่ในลักษณะอย่างนี้ ในปัญหาอย่างนี้ คือความเสื่อมทางศีลธรรม เรื่อย ๆ มา จนกระทั่งมาถึงยุคที่รุนแรงที่สุด คือวัตถุเฟ้อ แล้วเป็นไปโดยไม่รู้สึกตัว ไม่รู้จักเอาเสียเลยว่า นี้คืออันตราย.

เราต้องระดมพลังแห่งธรรม เพื่อช่วยกันให้มีสัมมาทิฏฐิ ให้รู้ข้อเท็จจริงอันนี้กันเสียก่อน แล้วก็จะต้องระดมสิ่งที่จะเป็นการแก้ไข. เราต้องการ “การกลับมาแห่งศีลธรรม” ที่เราได้ปล่อยปละละเลยจนเลือนหายไป ; นี้คือสิ่งที่จะต้องมองให้เห็น.

ข้อแรกต้องมีการกลับมาแห่งศีลธรรม ที่เราได้ปล่อยปละละเลยให้มันค่อย ๆ เลือนหายไป ; ไม่อย่างนั้นมันก็ไม่มีทาง หรือไม่มีสิ่งที่จะหวังได้อะไรเลย สำหรับจะอยู่กันอย่างสันติ. นี้เป็นข้อแรกที่จะต้องเอามาพูด คือ การกลับมาแห่งศีลธรรม

ข้อที่สองถัดมาอีก ก็จะต้องสร้างพลังของธรรมของแต่ละคนให้เพียงพอแก่การแก้ปัญหาของส่วนรวม ; พลังธรรมของแต่ละคน รวมกันแล้วอาจจะแก้ปัญหาของส่วนรวม ของประเทศก็ได้ ของโลกก็ได้. เดี๋ยวนี้คนแต่ละคนไม่มีธรรม, ไม่ประกอบด้วยธรรม, ไม่ตั้งอยู่ในธรรม, ก็เลยไม่มีพลังแห่งธรรมของแต่ละคน ; แล้วใครจะแก้ได้ ; ทีให้สังคมไม่มีศีลธรรม ทำให้โลกไม่มีศีลธรรม. ฉะนั้นมาระดมกันใหม่ สร้างพลังแห่งธรรมของแต่ละคนรวมกันแล้วพอที่จะแก้ปัญหาของโลกได้.

www.buddhadassa.in.th

พูดถึง**วิธีการ**ต่อไปอีก. วิธีการนั้นเราจะยึดหลักแน่นอนว่า ถือดอกบัวสีเหลือง ไม่ถือดอกบัวสีแดง เพราะฉะนั้นจึงเป็นเรื่องป้องกันชนิดที่ไม่ต้องหลั่งเลือด.

ได้เคยพูดกันถึงวิธีการอันหนึ่ง ของบรรพบุรุษแต่โบราณกาล ซึ่งพูดไว้ว่า “เราจะจุดไฟบ้าน เพื่อต้อนรับไฟป่า”. บางคนฟังไม่รู้เรื่องก็เข้าใจผิดได้ด้วย ; ดังนั้นจะต้องรู้เรื่องของคนโบราณ: เขาไปอยู่ในป่า เพื่อทำมาหากิน เต็มไปด้วยพงหญ้า พงอ้อ, ถึงฤดูแล้ง ไฟป่ามันลามมา ไหม้บ้านไหม้เรือนหมด ไม่มีอะไรเหลือ ; เขาจะต้องจุดไฟบ้านรอบ ๆ บ้านด้วยมือของเขาเอง ให้มันเตียนเรียบร้อยไว้ก่อน รอบบ้านในรัศมีที่พอสมควร ; พอไฟป่ามามันก็ทำอะไรไม่ได้ คือไม่ต้องรบกับไฟป่า ให้มันไหม้ ให้มันพอง ให้มันเดือดร้อน ให้มันแสบตา.

นี่เรียกว่า เราจุดไฟบ้าน คือดอกบัวสีเหลือง, ต้อนรับไฟป่าคือดอกบัวสีแดง ; ถือเอาเป็นหลักอันแน่นอนว่า จะต้องใช้หลักการอันนี้ ในการต่อต้านลัทธิอันไม่พึงปรารถนาด้วยทำสิ่งที่ดีกว่า เพื่อเอาชนะสิ่งนั้นเสมอไป. การต่อต้านอย่างเผชิญหน้านั้น มีแต่จะต้องหลั่งเลือด ; มันต้องเหนือกว่า ชนิดที่ไม่ต้องการหลั่งเลือด หรือว่าเปลี่ยนพลังอันนั้นให้เป็นประโยชน์เสียแทนที่จะเป็นอันตราย. มีการต่อต้านอย่างนี้ *จึงจะเรียกว่าถูกต้องตามหลักของศีลธรรม โดยเฉพาะสำหรับคนไทย ผู้มีจิตใจฝังรากอยู่ด้วยพุทธศาสนา.*

ดูต่อไปว่า เราจะต้องรอดชีวิตอยู่ในรูปแบบที่ถูกต้อง คือประกอบไปด้วยธรรม, ระดมพลังธรรมเพื่อให้เรามีชีวิตรอดอยู่ ด้วยรูปแบบ

www.buddhadassa.in.th

ของธรรม. **ถ้าไม่มีธรรมก็คือผิด ; ถ้าผิดยอมตายเสียดีกว่าอยู่**. ถ้าอยู่ต้องอยู่อย่างถูกต้อง ผู้ถือธรรมะเขาถือกันอย่างนี้, ผู้ที่ไม่ถือธรรมะเขาถือกันอย่างอื่น เขาไม่ยอมตาย, ยอมอยู่ด้วยความเลวร้าย แม้จะเป็นการเอาเปรียบคนอื่น. ถ้าให้ประกอบด้วยธรรม ก็ต้องยึดหลักที่เป็นธรรม ; รอดชีวิตอยู่นั้น ต้องอยู่อย่างที่ธรรมอยู่ ธรรมะอยู่.

ในที่สุดก็มาถึงสติปัญญา ที่จะทำให้เป็นอย่างนั้นได้ ; ถ้าไม่อาศัยสติปัญญาเป็นอย่างนั้นไม่ได้. สติปัญญาสูงสุดก็คือสัมมาทิฏฐิ ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น ; สัมมาทิฏฐิ-ความเห็นชอบ เห็นถูกต้องนี้ มันจะทำให้เรารู้ได้เองในตัวของมัน ว่าเราควร*ระดมอะไร*, และว่า *ระดมในลักษณะอย่างไร*.

สำหรับข้อที่ว่า **ระดมอะไร ?** พูดกันอย่างกำปั้นทุบดิน ในแบบจองพุทธบริษัท ก็ว่า: **เว้นสิ่งที่ควรเว้น, ทำสิ่งที่ควรทำ**, แล้วก็ช่วย**เหลือกันให้เป็นอย่างนั้น**, มันเป็น ๓ ข้อ อยู่นะ. พวกที่พูดกันแต่ว่า ***เว้นควรเว้น เจริญที่ควรเจริญ*** นี้ไม่พอ ; มันยังขาดอีกอย่างหนึ่ง คือต้องช่วยกันและกัน ให้ทำอย่างนั้นได้ด้วย. ฉะนั้นแต่ละคนจะต้องรับผิดชอบในการที่จะช่วยผู้อื่น ให้ทำอย่างนั้นได้ด้วย.

นี่เราควรระดมอย่างนี้ : ระดมเว้นสิ่งที่ควรเว้น ทำสิ่งที่ควรทำ แล้วระดมช่วยกันให้ทุกคนทำ อย่างนั้นได้ด้วย.

ทีนี้ส่วนข้อที่ว่า **ในลักษณะอย่างไร ? *เท่าไร ? และเมื่อใด ?*** นี้ สัมมาทิฏฐิจะบอกเอง เฉพาะกรณี ๆ ไป. ความรู้อันถูกต้องมีประโยชน์

www.buddhadassa.in.th

เหล่านี้ ซึ่งเท่ากับ**รากฐานของศีลธรรม**นั้น เราถือตามหลักพระศาสนาเลยว่าศาสนาพระศรีอาริย์ ยกมิตรภาพเป็นเบื้องหน้า ; ศรีอาริยเมตไตรย: เมตไตรย นั้นคือ *มิตรภาพ, อริย-อันประเสริฐ, ศรี- อันสูงสุด: ศรีอาริยเมตไตร* -มีมิตรภาพอันเลิศและสูงสุด. เอาอุดมคตินั้นมา ตามที่มันมีอยู่ในทุกศาสนาก็ว่าได้:-

รากฐานข้อแรกของศีลธรรมให้ถือว่า สัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น. บรรดาที่มีชีวิตแล้ว จะเป็นคนก็ได้ เป็นสัตว์ก็ได้ เป็นต้นไม้ก็ได้ เป็นอะไรก็ได้ ให้วางมาตรฐานไว้ว่า มันเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ที่จะต้องช่วยเหลือให้อยู่ด้วยกันได้.

พวกที่ทำลายป่าไม้เสียวอดวายหมด เพราะเขาไม่มีศีลธรรมข้อนี้อยู่ในจิตใจ แม้แต่นิดเดียว. เขาฆ่าสัตว์เสียจนไม่มีอะไรเหลือ เพราะไม่มีศีลธรรมข้อนี้ ; และในที่สุดก็ฆ่ามนุษย์กันเอง เพราะมันไม่ยอมรับว่า “เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น” นั่นเอง.

ถ้ามีความรู้สึกอย่างนี้เป็นหลักแล้ว มนุษย์ก็จะไม่มีการเบียดเบียน*ไม่ประทุษร้ายชีวิตร่างกายผู้อื่น, ไม่ประทุษร้ายทรัพย์สมบัติผู้อื่น, ไม่ประทุษร้ายของรักของใคร่ของผู้อื่น, ไม่ประทุษร้ายความเป็นธรรมของผู้อื่น, กระทั่งมันไม่โง่ไปประทุษร้ายสติปัญญาของตัวเอง* ด้วยความมีหลักเกณฑ์อันถูกต้องว่า”ต้องอยู่กันอย่างเป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น”.

www.buddhadassa.in.th

ขอให้เร่งระดมธรรม ข้อนี้, เร่งระดมการใช้พลังแห่งธรรมข้อนี้ให้ครอบงำทั่วไปทั้งโลก : **ให้คนทั้งโลกมองตากันในลักษณะที่มีมิตรภาพ** เหมือนกันไปหมดเลย. อย่างที่พูดเมื่อตะกี้ว่า ในศาสนาพระศรีอาริย์นั้น พอคนลงจากเรือนแล้ว ไม่รู้ว่าใครเป็นใคร เพราะมันเป็นมิตรไปเสียหมด ไม่มีอะไรที่เป็นศัตรู หรือแสดงความเป็นศัตรู.

รากฐานที่สองของศีลธรรม คือ ต้องบังคับความรู้สึก. มนุษย์สมัยนี้ถูกสอนอย่างโง่เขลาในระบบการศึกษา ไม่ให้บังคับความรู้สึก ไม่ให้อดกลั้นอดทน ; เขาเรียกว่า ความกดดันเป็นอันตราย นั่นน่ะยิ่งส่งเสริมกิเลส. เราต้องบังคับความรู้สึกตามสัญชาตญาณ, บังคับอย่างถูกต้อง, บังคับอย่างเฉียบขาด, และบังคับอย่างทันควัน หรือทันท่วงที ในกรณีของราคะก็ตาม ในกรณีของโทสะก็ตามในกรณีของโมหะก็ตาม.

ความรู้สึกใดเป็นไปเพื่อราคะ คือจะรัก จะเอา จะยึด จะครอง นี้ก็เรียกว่า ราคะ, ก็ต้องบังคับความรู้สึก ; ในกรณีอันใดที่จะ*ทำลาย* จะ*ฆ่า*จะผลักออกไป จะตี จะเตะ ออกไป นี้ก็เรียกว่าโทสะ ; ในกรณี***ที่สงสัย ทึ่งสนใจ ไม่รู้ว่าจะทำอะไร*** ดี แต่มัวเมาอยู่ในสิ่งนั้น ก็เรียกว่าโมหะ ; สามอย่างนี้ต้องบังคับ. ความรู้สึก ราคะ โทสะ โมหะ นี้ต้องบังคับ: **บังคับถูกต้อง, บังคับเฉียบขาด, และบังคับทันควัน ; ทำได้อย่างนี้ ศีลธรรมจะมี**.

รากฐานที่สามของศีลธรรม ต้องไม่เป็นทาสของอายตนะ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ; อย่าไปบำรุงบำเรอในลักษณะที่โง่เขลาคือตามใจมัน ทั้งที่ไม่จำเป็น และเกินจำเป็น จนเป็นทาสของอายตนะ. สิ่งที่

www.buddhadassa.in.th

ไม่จำเป็นจะต้องมี ต้องกิน ต้องใช้ ก็ไปหามา ไม่จำเป็นเลยก็ไปหามา ที่เกินจำเป็นก็ไปหามา ; นี้เรียกว่า เป็นทาสของอายตนะ. คนสมัยนี้กำลังเทิดทูนความเป็นทาสของอายตนะ ; สร้างค่านิยม หรือรสนิยมผิด ๆ ขึ้นมา จนเรียกว่า **เหลือจะผิด** ; โลกนี้ก็ได้เป็นโลกระส่ำระสายด้วยวิกฤตการณ์. ขอให้คิดเสียให้ถูกต้อง.

รากฐานที่สี่ ที่เรียกว่า **มีปัญญาอย่างถูกต้องตามที่เป็นจริง**: **หัวใจของพุทธศาสนา ในส่วนของการปฏิบัติ** เรียกว่า *ยถาภูตสมฺมปฺปญฺญา - มีปัญญาอย่างถูกต้องตามที่เป็นจริง*, ไม่เห็นกงจักรเป็นดอกบัว, ไม่เอาลัทธิวัตถุนิยมมาเป็นพระเจ้าสร้างโลก, ต้องเอาธรรมะมาสร้างโลก ไม่เห็นกงจักรเป็นดอกบัว.

ตัวอย่างเช่นว่า **เราจะนอนหลับโดยปราศจากการรบกวนของกิเลสนี้ดีกว่า** ; แต่คนทั่วไปเขาอยากจะให้กิเลสรบกวน คือ ยั่วเย้ายุแหย่ในเรื่องของกามารมณ์อยู่เรื่อย ๆ ไป แม้นอนไม่หลับก็พอใจ นั้นเป็นความผิด โง่เขลาอย่างยิ่ง. เราจะต้องเห็นค่าของการนอนหลับโดยไม่มีกิเลสมากวน ; เมื่อนอนก็นอนหลับสนิท ก็จะเป็นไปในลักษณะที่เรียกว่า ไม่มีกามารมณ์เฟ้อ ไม่มีกามารมณ์ฟุ้มเฟือย. ถ้าถือหลักกันอย่างนี้แล้ว คงไม่ต้องมีระบบจัดสรรครอบครัว ด้วยการใช้เครื่องคุมกำเนิด จนให้วุ่นวายอย่างที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้. ถ้าเรามีความเข้าใจถูกต้องตามหลักของธรรมะแล้ว ก็จะเกลียดชังกามารมณ์ จะทำแต่เหตุผลที่พอสมควรจะทำนี้ คงไม่ต้องใช้การคุมกำเนิดเป็นแน่. ไปคิดดูกันใหม่ก็พอจะเข้าใจได้.

รากฐานที่ห้าของศีลธรรมนี้ สถาบันใดที่เป็นที่ตั้งแห่งความรู้สึก ที่ประกอบไปด้วยธรรมะแล้ว ช่วยกันสนับสนุน ส่งเสริมสถาบันนั้น ให้แน่นแฟ้นอยู่ในโลกนี้ ตัวอย่างเช่น:-

www.buddhadassa.in.th

สถาบันแห่งผู้มีพระคุณ เช่นบิดามารดา ครูบาอาจารย์ พระเจ้า พระสงฆ์ ส่งเสริมไว้ให้มั่นคง ; กระทั่งสถาบัน ชาติ ศาสนา มหากษัตริย์.

สถาบันที่ทำให้เกิดความกตัญญูกตเวที ก็ส่งเสริมให้มั่นคง.

สถาบันที่ทำให้เกิดความเคารพซึ่งกันและกัน ตามสูงตามต่ำ อย่าไปใช้สิทธิเสรีภาพบ้า ๆ บอ ๆ ไม่มีสูง ไม่มีต่ำ ; ไปรักษาสถาบันที่ทำให้เกิดความเคารพกัน ตามฐานะที่ควรเคารพไว้ให้มั่นคง.

สถาบันที่ทำให้เกิดความละอายความชั่ว ช่วยรักษาไว้

สถาบันที่ทำให้เกิดความอ่อนโยนไม่กระด้าง ต้องช่วยกันรักษาไว้.

สถาบันทั้งหลายเหล่าใด **เป็นไปเพื่อความมีอยู่แห่งธรรมะที่พึงปรารถนาแล้ว** ช่วยกันรักษาเถิด, ช่วยกันระดมธรรมะในข้อนี้, ช่วยกันระดมทุกอย่าง เพื่อกลับมาแห่งศีลธรรม และรากฐานแห่งศีลธรรม.

สำหรับวิธีการนั้น อยากจะระบุว่า: เราต้องกระทำกันจริง ๆ อย่างที่เรียกว่า ระดมกันดับไฟ **รุนแรง รวดเร็ว เรียบร้อย ร่าเริง** ; ต้องถูกต้องมันจึงจะร่าเริงหรือเรียบร้อย รวดเร็วหรือรุนแรง ; แล้วแก้ที่ต้นเหตุ อย่าไปมัวหลงแก้ที่ปลายเหตุ.

ในส่วน ศีล ส่วน สมาธิ ส่วน ปัญญา นี้ต้องทำให้มีขึ้นมา : ส่วนศีลทำแล้ว ก็เจริญใน*ส่วนธรรม*, ส่วนจิตทรามละเสียแล้ว ก็เจริญใน*การที่*

www.buddhadassa.in.th

มีจิตสูง, ละความเห็นผิดเสียแล้ว ก็เจริญในส่วนที่มีความเห็นถูก ; นี่คือ ศีล สมาธิ ปัญญา สากล ใช้ได้ตลอดโลก.

ทั้งหมดนี้ไม่ใช่พิธีรีตอง : ต้องทำจริงตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติในรูปลักษณะของวิทยาศาสตร์ ; ส่วน พิธีรีตอง นั้นมีไว้สำหรับเด็ก ๆ มีไว้สำหรับผู้ที่ยังไม่เข้าถึงแก่นแท้ของสัจจะอันนั้น เราก็ต้องมีพิธีรีตองบ้าง. แต่อย่าให้หยุดอยู่เพียงที่ตรงนั้น มันจะไม่รู้จักเติบโต ; ในที่สุดก็มาสู่ของจริง ซึ่งมิใช่พิธีรีตอง.

ขอให้ระดมธรรมกันในลักษณะที่เป็นของจริง เป็นตัวจริง ก้าวล่วงพิธีรีตองขึ้นมาให้ได้เถิด ทุกอย่างจะเป็นไปตามที่ต้องการ.

เวลาสำหรับจะพูดกันก็พอสมควรแล้ว ข้าพเจ้าขอยุติการบรรยายโดยรายละเอียด.

สรุปอีกครั้งหนึ่งว่า : *ต้องระดมในลักษณะที่ถูกต้องตามธรรม, เป็นการระดมธรรมในลักษณะต่อต้านเพื่อโลกนี้รอด, ระดมธรรมในลักษณะการต่อต้าน เพื่อประเทศไทยนี้อยู่รอด, และระดมธรรมในลักษณะต่อต้านเพื่อแต่ละคนนี้อยู่รอดด้วยความสุขสวัสดี ;* เมื่อทำถูกต้องตามนี้แล้ว ผลนั้นก็จะหวังได้.

ขอให้เป็นไปตามที่เรามุ่งหมายในการระดมธรรมนี้ทุก ๆ ประการเถิด.

ขอยุติไว้แต่เพียงเท่านี้.

www.buddhadassa.in.th